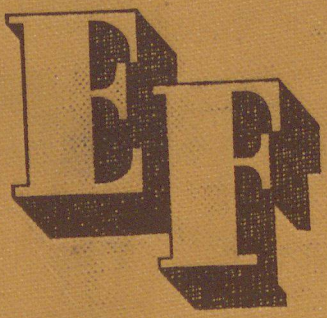

ERDEI FERENC ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI

ERDEI FERENC ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI

Szerkesztőbizottság

KÖPECZI BÉLA
BERNÁT GYÖRGY
ERDEI SÁNDOR
FEKETE FERENC
KOVÁCS ISTVÁN
KULCSÁR KÁLMÁN
TŐKÉS OTTÓ

Technikai szerkesztő

KENÉZ GYŐZŐNÉ

ERDEI FERENC

POLITIKAI ÍRÁSOK 1.

Szerkesztette és az előszót írta

KULCSÁR KÁLMÁN

Az előválogatásban közreműködött

GYARMATI GYÖRGY

AKADÉMIAI KIADÓ · BUDAPEST 1988

507606

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

ISBN 963 05 0028 0 (összkiadás)
ISBN 963 05 4776 7 (1—3. kötet)
ISBN 963 05 4777 5 (1. kötet)

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1988 · Erdei Ferenc jogutódja

Printed in Hungary

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvleltár 106 /19 89 92.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó *(Kulcsár Kálmán)* (15)

Erdei Ferenc életművázlata (17)

Erdei Ferenc előszava
Berend T. Iván—Szuhay Miklós: Emberül élni. Budapest, Gondolat Kiadó, 1974. 7—8. (27)

Müncheni útinapló. Budapest—München. 1935. november 16.—december 8.
Töredékes kézirat. EFB 2907. (31)

Levél Bibó Istvánnak.
München, 1935. november 29. Tiszatáj, 1980. 12. sz. 49—50. (36)

Müncheni levél. II. Az emberek
1935. november 24. Makói Újság, 1935. december 1. (38)

Müncheni levél. III. Urak és a többiek
Kézirat, é. n. EFB 2908. (40)

Müncheni levél. V. A művekkel való élés
Makói Újság, 1935. december 14. (43)

Müncheni levél. VI. A tudomány
Makói Újság, 1935. december 15. (45)

Müncheni levél. VII. Nyugat—Makó
1935. december 19. Várospolitikai Szemle, 1937. 5. sz. (48)

Levél Erdei Sándornak
Aresa, 1936. január 2. Kézirat. EFB 2909. (51)

Nyugati levelek. Parasztok
Altdorf, 1936. január 9. Várospolitikai Szemle, 1938. január 22. (53)

Levél Erdei Sándornak
Hága, 1936. január 22. Gépelt kézirat. EFB 2910. (55)

Levél Erdei Sándornak
Bréda, 1936. január 29. Gépelt kézirat. EFB 2911. (58)

Levél Erdei Sándornak
Berlin, 1936. február 6. Gépelt kézirat. EFB 2912. (60)

Levél Erdei Sándornak
Berlin, 1936. február 7. Gépelt kézirat. EFB 2913. (63)

Levél Erdei Sándornak
Berlin, 1936. február 8. Gépelt kézirat. EFB 2914. (66)

Levél Erdei Sándornak
Berlin, 1936. február 9. Gépelt kézirat. EFB 2915. (69)

Levél Erdei Sándornak
Berlin, 1936. február 12. Gépelt kézirat. EFB 2916. (71)

Levél Bibó Istvánnak
Calbe, 1936. február 15. Tiszatáj, 1980. 12. sz. 56—58. (72)

Levél a Makói Hagymakertészek Egyesületének
Calbe, 1936. február 16. Kézirat. EFB 2917. (76)

Levél Erdei Sándornak
Calbe, 1936. február 17. Gépelt kézirat. EFB 2918. (79)

Levél Bibó Istvánnak
1936. február 18. Tiszatáj, 1980. 12. sz. 58—59. (82)

Utazás a hagyma körül. I. Termelési viszonyok
Makói Újság, 1936. április 12. (84)

Utazás a hagyma körül. II. A szövetkezeti értékesítés. III. Feladatok
Makói Újság, 1936. április 23. (87)

A Márciusi Front kiáltványa
1937. március 15. Várospolitikai Szemle, Makó, 1937. november 12. (91)

Nemcsak a hagymáról híres már Makó...
Makói Független Újság, 1937. május 27. (94)

Másképpen is lehet hagymát termelni...
Makói Független Újság, 1937. május 30. (97)

Vidékre ...
Makói Független Újság, 1937. június 5. (100)

Nem igaz az, ...
Makói Független Újság, 1937. június 6. (100)

Hogyan lehet igazi szövetkezetet csinálni...
Makói Független Újság, 1937. június 6. (101)

A parasztság németországi divatja
Makói Független Újság, 1937. június 20. (103)

Nyílt levél a hagymakertészekhez
Makói Független Újság, 1937. július 18. (105)

Szövetkezetek és az alföldi parasztság
Fiatalok Országútján, 1937. 8. sz. 207—210. (107)

A nép
Várospolitikai Szemle, 1937. augusztus 22. (113)

Az őszi politikai szezon elé
Várospolitikai Szemle, 1937. augusztus 22. (115)

Kísértetek
Várospolitikai Szemle, 1937. szeptember 24. (117)

Kilátástalan topogás a magyar politikai életben
Várospolitikai Szemle, 1937. november 12. (119)

A hagyma legendája
Délmagyarország, 1938. január 1. (122)

Tiltakozunk!
Várospolitikai Szemle, 1938. január 22. (125)

Kossuth Lajos azt üzente
Erdei Ferenc—Féja Géza—Illyés Gyula—Ortutay Gyula—Szabó Zoltán: Régi magyarok. Budapest, Mefhosz Könyvkiadó, 1939. 5—46. (127)

Veres Péter: Szocializmus, nacionalizmus
Kelet Népe, 1939. 5. sz. 317—319. (173)

Visszatért magyarok közt. Felvidéki napló 1939 nyaráról
Kelet Népe, 1939. 7. sz. 23—27. (175)

Át kell alakítani a magyar mezőgazdaságot? Levél egy aranykalászos gazdához
Kis Újság, 1940. január 14. (182)

Hogyan is kell termelni? Második levél egy aranykalászos gazdához
Kis Újság, 1940. január 21. (187)

Nézzük hát azokat a híres szövetkezeteket! Levél egy tanácstalan szövetkezőhöz
Kis Újság, 1940. február 11. (191)

Miért érdemes szövetkezni? Második levél egy tanácstalan szövetkezőhöz
Kis Újság, 1940. február 18. (195)

A túlfejlett kisbirtokrendszer példája. A paraszti termelőmód tanulságos fejlődése Nagykőrösön
Népszava, 1942. december 25. (199)

Elvek, gondolatok
Kolozsvár, Termés, 1943. (nyár) 87—91. (205)

Vitazáró beszéd
Szárszó. Az 1943. évi balatonszárszói Magyar Élet Tábor előadás- és megbeszéléssorozata. Budapest, Magyar Élet kiadás, 1943. 79—82. (213)

A magyar földkérdés
Szárszó. Az 1943. évi balatonszárszói Magyar Élet Tábor előadás- és megbeszéléssorozata. Budapest, Magyar Élet kiadás, 1943. 173—177. (219)

Néhány szó a parasztság politikai mozgalmáról
Szabad Szó, 1944. február 6. (226)

A magyar mezőgazdaság korszerűsítése
Magyar Nemzet, 1944. február 6. (228)

Hajnali házkutatás. Áttörtük a frontot
Új Szó, 1945. december 1. (234)

Budapest felé néz az ország
Délmagyarország, 1944. november 19. (238)

Fölszabadulásunk
Délmagyarország, 1944. november 21. (242)

A földreform történelmi szüksége
Délmagyarország, 1944. november 26. (244)

A régi törvények
Délmagyarország, 1944. december 8. (247)

Paraszt és kommunista
Délmagyarország, 1944. december 10. (248)

Sorsdöntő napok
Délmagyarország, 1944. december 17. (250)

Felszólalás a Nemzeti Parasztpárt képviseletében az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1. ülésén. Debrecen, 1944. december 21. (Részletek)
Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója, Budapest, 1946. 10—12. (252)

A Nemzeti Parasztpárt földreformjavaslata
Délmagyarország, 1945. január 14. (255)

A magyar értelmiség útja
Új Szellemi Front. Budapest, Szikra, 1945. 33—38. (259)

Erdei Ferenc belügyminiszter nyilatkozata a rendőrség újjászervezéséről és a közbiztonság megszilárdításáról
Délmagyarország, 1945. február 9. (267)

Beszéd a debreceni népgyűlésen. 1945. február 25.
Gépelt kézirat. EFB 2919. (269)

A földreform küszöbén
Debreceni Szabad Szó, 1945. március 12. (273)

Megkezdődött ...
Debreceni Szabad Szó, 1945. március 19. (280)

Beszéd a Nemzeti Parasztpárt szegedi nagygyűlésén. 1945. március 25.
Kézzel írt beszédvázlat. EFB 2920. (284)

A magyar agrárdemokrácia fejlődési lehetőségei
Előadás az újjászerveződött Társadalomtudományi Társaságban 1945. május 9-én. Valóság, 1980. 4. sz. 1—12. (289)

Beszéd az orosházi népgyűlésen. 1945. május 20.
Az Orosházán és Békéscsabán elhangzott beszéd kézirata. EFB 2921. (303)

A belügyi kormányzat feladatairól
Rádióelőadás 1945. május 30-án. Gépelt kézirat. EFB 2922. (306)

Beszéd a Györffy-kollégium kongresszusának záróülésén. 1945. június 1.
PTI Archívuma 302. f. 1/74. EFB 2934. (309)

A rendőrség az új demokráciában
Erdei Ferenc belügyminiszter 1945. június 20-i sajtófogadáson elhangzott beszédének gyorsírói jegyzete. EFB 2923. (312)

Népi demokrácia
Előadás a Pázmány Péter Tudományegyetemen 1945 júniusában. Demokrácia. Budapest, Pázmány Péter Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, 1945. 7—12. (319)

A szabad munka fél éve
Előadás a Parasztpárt titkári értekezletén 1945. június 5-én. Gépelt kézirat. EFB 2924. (327)

A szakszervezeti munkáról
Beszéd a Belügyminisztérium szakszervezeti ülésén 1945. július 30-án. Gyorsírói jegyzet korrigált szövege. EFB 2925. (329)

A rendőrségről és a közigazgatásról
Beszéd a pécsi nagygyűlésen 1945. augusztus 8-án. Gyorsírói jegyzet gépelt szövege. EFB 2927. (335)

Választásra készülve
Beszéd a Nemzeti Parasztpárt 1945. augusztus 30-i titkári értekezletén. Gépelt kézirat. EFB 2926. (346)

Felszólalás a választójogi törvényjavaslat vitájában az Ideiglenes Nemzetgyűlés ülésén. 1945. szeptember 12.
Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója, Budapest, 1946. 129—130. (348)

Beszéd az új választójogi törvény elfogadásakor az Ideiglenes Nemzetgyűlés ülésén. 1945. szeptember 13.
Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója, Budapest, 1946. 146—148. (351)

Választás után — új feladatok előtt
Szabad Szó, 1945. november 22. (355)

Új érdekképviseleti rendszert!
Paraszt Újság, 1945. december 16. (358)

A népi mozgalom fejlődése
Előadás valószínűleg gyorsírásból áttett kézirata, é. n. EFB 2929. (361)

A politikai pártok
Pártiskolai előadás. 1945. december 30. Gépelt kézirat. EFB 2930. (375)

A téli pártélet
Pártértesítő, 1946. január 8. Kézirat. EFB 2931. (382)

Hozzászólás a házszabálytervezethez a Nemzetgyűlés ülésén. 1946. január 25.
Nemzetgyűlés Naplója, 1946. január 25. 230—234. (386)

Éljen a Magyar Köztársaság!
Szabad Szó, 1946. február 2. (390)

Felszólalás a Nagy Ferenc vezette kormány programjának vitáján a Nemzetgyűlés ülésén. 1946. február 12.
Nemzetgyűlés Naplója, 1946. február 12. 464—473. (394)

Beszéd a Nemzeti Parasztpárt első Országos Kongresszusán. 1946. március 10.
Hiányos gyorsírói jegyzet szövege. PTI Archívuma 284. f. 2. ő. e. 55—66. (403)

Tanuló parasztság
1946. március 14. Gépelt kézirat. EFB 2932. (413)

Erdei Ferenccel, a Parasztpárt alelnökével aktuális problémákról beszélget a rádió munkatársa, Vajna János
1946. március 29. Gépelt kézirat. EFB 2933. (417)

Tavaszi beszélgetés Erdei Ferenccel a parasztság fejlődéséről és az értelmiség válságáról
Szabad Szó, 1946. április 7. Örvös Lajos interjúja. (422)

Még néhány szó a parasztegységről
Szabad Szó, 1946. április 21. (425)

Parasztság és a bélista
Paraszt Újság, 1946. április 21. (429)

Felszólalás a Nemzetgyűlés ülésén. 1946. május 7.
Nemzetgyűlés Naplója, 1946. 924—928. (432)

A koalíció próbája
Szabad Szó, 1946. június 9. (437)

A válság elsimulóban
Parasztpárti Híradó, 1946. július 18. (442)

Gyökeres [közigazgatási] reformra van szükség!
Paraszt Újság, 1946. július 21. (445)

A Nemzeti Parasztpárt ideológiája
Előadás a pártiskolán 1946. július 24-én. Beszédvázlat kézirata. EFB 2935. (447)

A stabilizáció küszöbére érkeztünk
Előadás az MNDSZ-ben 1946. július 26-án. Gépelt kézirat. EFB 2936. (450)

A stabilizáció második szakasza
Előadás az MNDSZ-ben 1946. augusztus 11-én. Gépelt kézirat. EFB 2936. (453)

A földmívesszövetkezetek útja
Földmívesszövetkezetek Lapja, 1946. szeptember 10. (455)

Parasztok a válságban
Szabad Szó, 1946. november 1. (457)

Felszólalás a Nemzeti Parasztpárt Országos Nagyválasztmányának ülésén. 1946. november 2.
Jegyzőkönyv gépelt kézirata. PTI Archívuma 284. f. 3. ő. e. 63—67. (461)

A nagyválasztmányi gyűlés elé
Paraszt Újság, 1946. november 3. (465)

Jelentkeznek a szövetkezetek
Paraszt Újság, 1946. november 3. (467)

Válság vagy egyetértés
Fórum, 1946. november. 243—250. (471)

A termelőtől a fogyasztóig
Szabad Szó, 1946. november 17. (481)

Paraszt szomszédaink
Paraszt Újság, 1946. 49—50. sz. (484)

A mezőgazdasági érdekképviselet
Parasztnaptár, 1946. 33—38. (487)

A szövetkezeti törvény elé
Szabad Szó, 1946. december 7. (491)

ELŐSZÓ

Erdei Ferenc politikai írásai harmincöt évet fognak át. Olyan harmincöt évet, amely sűrűn hozott válságokat, társadalmi méretű megrázkódtatásokat, ám olyan társadalmi méretű átalakulást is, amely jelentősen megváltoztatta országunk gazdasági, társadalmi és politikai viszonyait. Erdei Ferenc mindeme változásoknak aktív részese és egyben elemzője is volt. Első írásaitól — nyugat-európai útjáról hazaküldött és részben publikált leveleitől — kezdődően egészen az utolsó, nem sokkal halála előtt tartott választási beszédéig még a legjelentéktelenebbnek tűnő vázlat is tartalmaz olyan elemeket, amely tükrözi az országban végbement folyamatokat, és amely egyben jelzi szerzője politikai és emberi vonásainak alakulását is.

Erdei Ferencnek mint politikusnak tevékenysége, jelentősége, politikusi alkatának összetevői, ez összetevők és a közép-kelet-európai régió viszonyainak kapcsolata még elemzésre vár. A politikai írásokat tartalmazó kötetekhez csatolt tanulmány csak néhány összefüggést kísérel meg felvillantani, azokat is csak nagy vonalakban. Az alapos és mély elemzésnek együtt kell járnia országunk utolsó négy évtizede történetének megismerésével, mindazoknak a tényezőknek a feltárásával, amelyekről csak keveset és általánosságokat tudunk, hiszen Erdei Ferenc politikusi tevékenysége *ennek* a történelemnek része. Ez a történelem adja meg a hátterét az itt közölt írásoknak, ez magyarázza hangvételüket, helyenkénti furcsaságaikat, esetenkénti ellentmondásaikat. Azt mondhatnánk: rajtuk a kor „szelleme", vagy pontosabban, a kor változó viszonyainak, politikai lehetőségeinek és korlátainak, politikai stílusának nyoma. S ez egyáltalán nem von le semmit ez írások értékéből, sőt segít megérteni magát a kort, amelyben születtek. Csak egyetlen példát: ha olyan szuverén egyéniség, mint Erdei Ferenc volt, rákényszerült helyenként olyan tőle idegen frazeológia használatára, olyan elgondolások képviseletére, amelyek a mai olvasó számára szinte meghökkentőnek tűnnek, akkor ebből is következtethetünk arra a politikai légkörre, amelyben ezek az írások születtek.

Az említett évtizedek történeti összefüggéseinek hézagos feltártsága folytán nem adható magyarázat az egyes írásokhoz, nem elemezhető az a kontextus sem, amelyben születtek. Annál is kevésbé, mert ezen írások összegyűjtésének, publikálásának egyik célja éppen a feltáró munka segítése. Ám Erdei Ferenc, életének utolsó évében — ha vázlatosan is —, de *maga jellemezte élete egyes*

szakaszait, éspedig olyan összefüggéseket felvázolva, amelyek tevékenysége és írásai megértését jelentősen előmozdítják.

Erdei Ferenc politikai tevékenységében lehettek és voltak is kisebb-nagyobb ellentmondások. Aki harmincöt évig szünet nélkül politikai pályán van, az mindenképpen rákényszerül nézetei felülvizsgálatára, eszméi alakítására és akár a jobb meggyőződése ellenére való cselekvésre is. Annál is inkább, mert a megélt kor és a társadalom mozgása maga produkálta az ellentmondások sokaságát. Ezek az ellentmondások természetszerűen tükröződnek a politikai írásokban is, anélkül azonban — és ezt megkísérlem a kötetekhez csatolt tanulmányban megmutatni —, hogy politikai elkötelezettsége, elgondolásának alapvonásai megkérdőjelezhetők lennének.

A közölt írások egyedülálló alkalmat nyújtanak egy politikus „kibontakozásának", érésének megfigyelésére. A makói „hagymás" politikus, aki szülővárosát, házát, társai és maga tevékenységét mégis európai szintről, Nyugat-Európában nyert tapasztalatok alapján és egyúttal Lenin munkásságával megismerkedve figyeli, szemünk előtt nő országos jelentőségű alakká, pártalapítóvá, a koalíció politikai küzdelmeiben edződött pártvezetővé és kormányférfivá, majd államigazgatási vezetővé, akinek politikai tevékenysége szemmel láthatóan szűkebb keretek közé kerül az ötvenes években, és aki egyre inkább mint szakpolitikus jelenik meg. Végül a különböző területeken végzett szakpolitikai munka tapasztalataival is háta mögött, élete utolsó évtizedében országos méretű és jelentőségű, érett és bölcs politikussal találkozunk.

E kötetekben foglalt írások* valóban jelentős mértékben segíthetik a történeti feltáró munkát. Am legalább ennyire gazdag anyagot szolgáltatnak a politikatudomány számára, és nem csupán a politikus és kora társadalma összefüggéseinek feltárásában, hanem szinte kihívják a politikatudományi érdeklődést a politikusi alkat kibontakozása, fejlődése megértésére is.

A „Politikai írások" kötetei időrendben tartalmazzák Erdei Ferenc politikai tevékenységének egyes dokumentumait, e válogatást azonban a sorozat többi kötetében megjelentetett írások teszik teljessé, hiszen azok hasonlóképpen politikai vonatkozásúak is, ha szakterületek (településpolitika, tudománypolitika, agrárpolitika, szövetkezetpolitika stb.) szerint elkülönítve kerültek is közlésre.

Erdei Ferenc teljes élettevékenységének áttekinthetőségét kívánja a sorozat szerkesztősége azáltal szolgálni, hogy a Politikai Írások harmadik kötetében — az „Erdei Ferenc Összegyűjtött Művei" kiadvány lezárásaként — a sorozatban megjelent művek időrendben összesített tartalomjegyzékét is közreadja, éspedig a Szerző által megjelölt korszakok szerinti bontásban.

Kulcsár Kálmán

* *1987. január 6-án Erdei Ferenc hagyatékát átvette az MTA Kézirattára. A kéziratok xerox másolatai (EFB jelzet) a makói József Attila Múzeumba kerültek át az MTA Archívumából.*

ERDEI FERENC ÉLETMŰVÁZLATA*

* *Az élete utolsó éveiben tervezett és életművét tükrözni hivatott könyvének szerkezeti iránytűjeként állította össze Erdei Ferenc az itt közreadott életművázlatot.*

ERDEI FERENC ÉLETMŰVÁZLATA

1929	1939	1945	1949	1956	1961	1968
Az első világháború után	A második világháború előtt	A felszabadulás	A szocialista átszervezés	Forradalom—Ellenforradalom	Új szocialista konszolidáció	A szocializmus reformkorszaka

A korszak objektív jellemzése	A korszak szubjektív jellemzése
A világtörténeti jellemzők A hazai tört. meghatározói Ezek beállítása a tört.-i foly.-ba	A saját pálya eredményei és fordulatai A hely és idő különös vonásai (akár köz-, akár magánéletiek)
A korszak-jellege	**A dokumentumok mai glosszái**
Az egész történeti fejlődésben mi történt akkor? Az akkor ható előzmények és a ma tudott következmények. Mi a fejlődés mindebben és hová? Az objektív és a szubjektív ebben.	Az akkori dokumentumok mindenféle mai megvilágítása: — a szubj. spec. körülményei, — mivel vetni ezt össze? — milyen szubj. vonal ez? — a korszakok változásainak a dramatizálása. (Könyörtelen önkritikus hang.)

1929 (1920—1937) AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ UTÁN

VILÁGTÖRTÉNET

1921. márc. 21.: NEP a Szovjetunióban
1922. okt. 24—28. Mussolini, Marcia su Roma
1924. a Szovjetunió nemzetközi elismerése, *Lenin halála*
1927. júl. 15—16. a bécsi munkásfelkelés
1929. okt. 4. a nagy New York-i krach, *a gazdasági világválság kezdete*
1929—31. a mezőg. kollektivizálása a Szovjetunióban
1928—1933. az I. szovjet ötéves terv
1933. jan. 30. Hitler uralomra jutása...
1934—1937. II. szovjet ötéves terv
1935—39. koncepciós perek a Szovjetunióban
1936. febr. 16. a Népfront győzelme Spanyolországban
1936—37. Népfrontkormány Franciaországban
1936. júl. 18. Franco felkelése
1936. nov. 25. Antikomintern Paktum Német—Japán—Olasz
1937. júl. 7. Japán megtámadja Kínát

HAZAI TÖRTÉNET I.
(állam, politika)

1920. jan. 25.—febr. 13.: *nemzetgyűlési választások*
1920. márc. 1. Horthy kormánya
1921. ápr. 14.—1931. aug. 18. Bethlen István kormánya
1920. jún. 4. Trianoni béke
1922. jan. 5. az Egységes Párt megalakulása
1922. máj.—jún. *országgyűlési választások*
1923. M.ország belép a Népszövetségbe
1926. nov. 11. a felsőház visszaállítása
1926. dec. 8—10. *országgyűlési választások*
1927. ápr. 5. olasz—magyar szerződés
1930. szept. 1. a nagy budapesti munkástüntetés
1931. jún.—júl. országgyűlési választások.
1932. okt. 1.—1936. okt. 2. Gömbös-kormány — 95 pont
1932. júl. 29. Sallai Imre és Fürst Sándor
1935. márc.—ápr. *országgyűlési választások*
1936. okt. 12.—1938. máj. 13. Darányi Kálmán kormánya
1937. márc. 15. a Márciusi Front megalakulása

HAZAI TÖRTÉNET II.
(társ.—gazd.—kult.)

1920. numerus clausus
1924. külföldi ...
1931. pénzügyi válság (Károlyi-kormány)
1934. magyar—német gazdasági egyezmény
1935. endrődi csendőrsortűz

SAJÁT PÁLYA

1921. gimnázium
1925. Erdei nagyszülők halála
Aradi u. ... Mikócsai—Rákosi tanya
1928. vándordiákság Horváth J-al
1929 + Tezslával.
1929. érettségi — Szeged — egyetem
1933. bevonulás katonának — utászlaktanya
1934. katonai fogház
1935. a makói hagymáskorszak, kiállítás, nyugati út, szövetkezeti választás, Hagymaház stb.
1937. Futóhomok

TÉMÁK

az ellenforradalom — restauráció
a fasizmus
a népfront
a Szovjetunió sztálini korszaka (perek)
a falukutató mozgalom kezdete
a gazdasági válság
a szovjet ötéves tervek
a kollektivizálás

1939 (1937—1943) A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐTT

VILÁGTÖRTÉNET

1938. márc. 12—13. az Anschluss
1938. a müncheni egyezmény
1939. márc. 15. Hitler→Csehszlovákia
1939. márc. a spanyol polgárháború vége
1939. szept. 1—27. német—lengyel háború, angol—francia hadüzenet
1940. ápr. 9. Hitler→Dánia, Norvégia
1940. május 10. Hitler→Belgium, Hollandia, Dunkerque
1940. május: Churchill-kormány
1940. jún. 22. Franciaország kapitulációja
1941. márc. 1. Hitler→Bulgária
1941. jún. 22. Hitler→Szovjetuniót megtámadja
1941. dec. 6. a moszkvai csata
1942. nov. 19.—1943. febr. 2. sztálingrádi csata
1943. júl. 9—10. Második front — partraszállás
1943. nov. 18.—dec. 1. *Teheráni konferencia*

HAZAI TÖRTÉNET I.
(állam, politika)

1936. okt. 12.—1938. máj. 18. Darányi-kormány
1937. nyilas pártok egyesülése
1938. első zsidótörvény
1938. nov. 2. első bécsi döntés. — Felvidék
1938—39. Imrédi-kormány, 1939—41. Teleki Pál
1939. márc. 15. Kárpátalja megszállása
1939. jún. Nemzeti Parasztpárt megalakulása
1940. aug. 30. Második bécsi döntés. Erdély
1941. ápr. 4.—1942. márc. 9. Bárdossy-kormány
1941. jún. 27. Magyarország hadat üzen a Szovjetuniónak
1942. márc. 9.—1944. márc. 19. Kállay-kormány
1944. márc. 19. Magyarország német megszállása
1944. márc. 22.—aug. 24. Sztójay D. kormánya
1944. aug. 29.—okt. 15. Lakatos-kormány

HAZAI TÖRTÉNET II.
(társ.—gazd.—kult.)

1939. jún. a Parasztpárt megalapítása
1941. az OIB tüntetése a Batthyány-mécsesnél
1941. a Népszava karácsonyi száma
1942. márc. 15. Történelmi Emlékbizottság
1943. aug. 23—26. Balatonszárszói Konferencia

SAJÁT PÁLYA

1937. Futóhomok Új u. 1.
Márciusi Front ...
1938. Parasztok
Házasságom. Apponyi u. 14.
Városi Szemle — ...
1939. Magyar város. —
Elköltözés Szigetszentmiklósra
1940. Magyar falu
1941. Magyar tanyák
1942. Cikkek — makói hagymakiállítás
1943. Gyűjtőfogház
1944. Nagykörös
át a fronton

TÉMÁK

A fasizmus előretörése és szemben a népfront antifas... a magyar baloldal szervezkedése

a népi irodalom felfutása
makói várospolitika (...)
mélyülő falukutatás

1945 (1944—1947) A FELSZABADULÁS

VILÁGTÖRTÉNET

1942. nov. 19.—1943. febr. 3. *Sztálingrádi csata*
1943. nov. 18.—dec. 1. *Teheráni Konferencia*
1944. jún. 4—5. *Második front* (angol—amerikai partraszállás)
1944. aug. 23. *Románia* átállása
1944. szept. 9. *bulgáriai felkelés*

HAZAI TÖRTÉNET I.
(állam, politika)

1944. szept. 26. *Makó* felszabadulása
1944. dec. 19. *Ideiglenes Nemzetgyűlés*
1944. dec. 22. *Ideiglenes Nemzetgyűlési Kormány*
1945. nov. 7. *országgyűlési választások*
1945. ápr. 4. *az egész ország felszabadulása*
1946. szept. 18—21. *MKP III. Kongresszusa*
1947. aug. 31. *országgyűlési választások* (utolsó külön lista)

HAZAI TÖRTÉNET II.
(társ.—gazd.—kult.)

1945. jan. *Nemzeti Bizottságok*
1945. márc. 17. *földreform*
1945. dec. 6. *a bányák államosítása*
1946. márc. 5. *a Baloldali Blokk megalakulása*
1947. jan. 5. *Köztársaság elleni összeesküvés*
1947. nov. 20. *Pfeiffer párt feloszlatása*
1947. nov. 29. *bankok államosítása*
1947. aug. 1. *a hároméves terv indulása*

SAJÁT PÁLYA (34—37 éves)

1944. szept.—dec. *át a fronton — Szeged*
1944. Parasztpárti földreformtervezet
1944. dec. 22.—1945. nov. 7. *belügyminiszter*
1945. nov. 7.—1947. febr. 25. *Parasztpárti alelnök*
1947. febr. 25. *Parasztpárti főtitkár*
1946. jún. 12. *FOK elnök*
1947. aug. MOSZK alelnök
1948. szept. 9. *államminiszter*

TÉMÁK

a régi rend összeomlása és a hitleri front veresége
a demokratikus fejlődés megindulása

a felszabadulás
a földreform — földművesszövetkezetek
Nemzeti bizottságok . . . demokrácia
közigazgatási reform
pártok koalíciója
szövetkezeti fejlődés

1949 (1947—52) A SZOCIALISTA ÁTSZERVEZÉS ÉVEI. A FORDULAT ÉVEI

VILÁGTÖRTÉNET	*HAZAI TÖRTÉNET I.* (állam, politika)
1947. Köztársaság Romániában	1948. jún. iskolák államosítása
1948. Népi erők győzelme Csehszlovákiában	1948. MDP I. Kongresszusa
1948. jan. 28. Tájékoztató Iroda Jugoszláviáról	1949. márc. Függ. NF.
1949. jan. 28. KGST megalakulása	1949. máj. 15. első közös listás választás
1949. ápr. 4. NATO megalakulása	1949—52. Dobi István kormánya
1949. okt. 1. Kínai Népköztársaság	1949. aug. 20. Népköztársaság Alkotmánya
1950. jún. 25. Koreai háború	1949. szept. Rajk-per
1953. márc. 5. Sztálin halála	1949. dec. 10 munkás fölött államosítás
1954. algériai függetlenségi harc	1950. első tanácsválasztások
1955. máj. 15. Varsói Szerződés	1951. febr. 24.—márc. 2. MDP II. kongresszusa
1955. júl. 18—23. a négy nagyhatalom genfi értekezlete	1952—53. Rákosi-kormány
	1953. máj. 17. *országgyűlési választások*
	1953. jún. 25—28. *KB. ülés*
	1953. júl.—1955. máj. Nagy Imre kormánya
	1954. márc. 24—30. MDP III. kongresszusa
	1955. máj. 5.—1956. okt. 24. Hegedüs András kormánya

HAZAI TÖRTÉNET II. (társ.—gazd.—kult.)	*SAJÁT PÁLYA*
a társadalmi szervezetek átszervezése tömegszervezetekké	1947. febr. 25. NPP főtitkár
fokozatos államosítás	1948. júl. Veres Péter „Paraszti jövendő" ellen... államminiszter
a mezőgazdaság szocialista átszervezésének első korszaka	1949. Tanyai Tanács elnöke
a békemozgalom	apám halála
„A szocialista realizmus"	1948. júl. Parasztpárti kongresszus Jugoszlávia
	1949. jún. földművelésügyi miniszter
	1950. MSZT elnök
	egyházkerületi főgondnok
	1951. Akadémiai székfoglaló — tanyarendszer
	1953. júl. igazságügyi miniszter
	1954. újra földművelésügyi miniszter
	1955. Minisztertanács elnökhelyettes...

TÉMÁK

a szocializmus eszméje és realizálása	a szovjet minta érvénye
a mezőgazdaság kollektivizálása	baljós jelek (Jugoszlávia — Rajk)
a tanácsok	
a „Kulturális forradalom"	

1956 (1955—1957) FORRADALOM ÉS ELLENFORRADALOM

VILÁGTÖRTÉNET	*HAZAI TÖRTÉNET I.* (állam, politika)
1956. febr. 14. SZKP XX. Kongresszusa 1957. márc. 6. Ghana felszabadulása (első) 1959. jan. 2. a világ első űrrakétája, Szovjetunió 1959. jan. 8. a kubai forradalom	1956. okt. 23. Ellenforradalom 1956. nov. 1. MSZMP megalakulása Munkás—Paraszt Kormány . . . 1958. nov. 16. országgyűlési és tanácsválasztások 1959. nov. 30.—XII. 5. MSZMP VII. kongresszusa

HAZAI TÖRTÉNET II. (társ.—gazd.—kult.)	*SAJÁT PÁLYA*
munkás—paraszt béke átmenet — szocialista átszervezés a kétfrontos harc — szöv.-i politika	1954. nov. 1. Újra földművelési miniszter 1954. nov. Minisztertanács elnökhelyettese 1956. okt. — Tököl stb. 1957. I. 1. Agrárgazdasági Kutatóintézet igazgató 1957. dec. MTA főtitkára

TÉMÁK

a szocializmus történeti pályája: forradalom—ellenforradalom a szocialista átszervezés a mezőgazdaságban	a kétfrontos harc és a szöv. a szocialista demokrácia

1961 (1957—1967) ÚJ SZOCIALISTA KONSZOLIDÁCIÓ

VILÁGTÖRTÉNET	*HAZAI TÖRTÉNET I.* (állam, politika)
1961. IV. 13. A Vosztok űrhajó — Gagarin 1961. jún. 3—4. Hruscsov—Kennedy találkozó Bécsben 1961. XI. 3. U Thant ENSZ főtitkár 1963. XI. 22. Kennedy meggyilkolása 1964. VIII. 2. USA—Vietnami háború 1964. X. 15. Hruscsov > < Brezsnyev, Koszigin 1966. III. 29.—IV. 8. SZKP XXIII. Kongresszusa	1961. IX. 13.—1965. VI. 3. Kádár János miniszterelnök 1962. MSZMP VIII. Kongresszusa (XI. 20—24.) 1963. II. 24. országgyűlési és tanácsválasztások 1965. VI. 30. Kállai Gyula kormánya

HAZAI TÖRTÉNET II. (társ.—gazd.—kult.)	*SAJÁT PÁLYA*
1961. a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezése 1961. X. 11. oktatási reform 1962. Magyar—szovjet timföldegyezmény	1961. ápr. MTA főtitkára II. 1960. Tsz. kézikönyv 1964. III. 19—20. Népfrontkongresszus NF főtitkár

TÉMÁK

a szocializmus új fázisa mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezése	kétfrontos—népfrontos politika konfliktusos világban

1968 (1967—1971) A SZOCIALIZMUS REFORMKORSZAKA

VILÁGTÖRTÉNET	*HAZAI TÖRTÉNET I.* (állam, politika)
1966. III. 29.—IV. 8. SZKP XXIII. Kongresszusa 1967 — USA Johnson—Nixon Vietnami háború SZU—Kína—USA 1968. aug. Csehszlovákiai események 1970. dec. Szovjet—NSZK } egyezmények Lengyel —NSZK }	1965. XI. 18—20. MSZMP KB határozat a gazdasági reformról 1966. XI. 28.—XII. 3. MSZMP IX. Kongresszusa 1967. III. 19. országgyűlési és tanácsi választások 1966 — Fock Jenő kormánya 1970. XI. 23—28. MSZMP X. Kongresszus
HAZAI TÖRTÉNET II. (társ.—gazd.—kult.)	*SAJÁT PÁLYA*
1968. ján. 1. gazdasági irányítás reformja Népfront IV. kongresszusa 1966—1970. III. ötéves terv A szocialista demokrácia törekvései	1970. febr. 12. MTA közgyűlés, főtitkár 1970. márc. 30. az Intézeti igazgatóság vége 1968—72. házépítés 1969. András végzett — Helsinki 1970. Sára végzett — Szeged 1970. júl. 11. András házassága

TÉMÁK

a szocializmus reformkorszaka a tudományos-technikai forradalom betörése	a szocialista hazafiság a Magyar Népköztársaság a világban

ERDEI FERENC ELŐSZAVA*

* *Erdei Ferenc halála előtt megkezdett életmű-válogatás előszava kb. 1969—70-ből.*
Megjelent: Berend T. Iván — Szuhay Miklós: Emberül élni. Budapest, Gondolat Kiadó, 1974. 7—8.

Erdei Ferenc előszava

Egy dolog átélni egy kort és más dolog visszaemlékezni rá. A kettő természetesen összefügg egymással, de korántsem ugyanaz. Amikor átéli az ember kora eseményeit, még nem tudja, hogy mivé fejlődnek. Később viszont, amikor visszaemlékezik rájuk, már egy megtett történeti pályán siklik vissza az emlékezet. Éppen emiatt is sokféle torzítása van a visszatekintésnek. De tételezzük fel, hogy lehetséges torzítás és beállítás nélküli visszatekintés. Ezt senki sem köteles előre elhinni, de az itt következőkben mégis erre teszünk kísérletet. E viviszekcióhoz hasonlítható kísérletnek két kiindulási pontja van.

Az egyik *objektív* és ezt így lehet megfogalmazni: a jelenkort a történelmi múlttól 1945 választja el. Ez a történelmi arkhimédészi pont, ahonnan kiindulva minden történelmi esemény elhelyezhető és sarkaiból kifordítható. 1945 előtt volt világtörténelmi egyértelműséggel jobb- és baloldal, volt fasizmus, marxizmus és nacionalizmus, azóta pedig van új-baloldal, új-fasizmus, új-marxizmus és új-nacionalizmus stb.

A másik *szubjektív*. A szerző 34 éves volt 1945-ben, nem is annyira egész életkora, mint inkább ifjúkora delelőjén, s egész korábbi életében készült arra, ami 1945-ben bekövetkezett az egész világon is, e hazában is. Amit azóta tett e sorok írója, az mind annak a folytatása, szükségszerű vagy alkalomszerű folytatása, amit 1945-ben tett, s amire a megelőző években készült.

De ehhez némi magyarázat kell. Egy olyan életpálya, mint a szerzőé, különleges, kivételes valami, amit kuriózumképpen le-

het mutogatni? Szó sincs róla. Egészen közönséges, más szóval általános érvényű ez az életpálya. Többszörösen is az.

Először azért, mert a világon mindazok, akik 60. életévük körül járnak (vagy idősebbek), ugyanezeket élték át, s mindnyájuknak ilyen vízválasztó az életükben 1945, akár katonák voltak a második világháborúban, akár civilként élték át, vagy csak a hírekben hallották a légi bombázásokat.

Másodszor azért, mert a szerző igazán semmi rendkívüliséggel nem dicsekedhet, pontosan alkalmas arra, hogy korunk normális emberének a modellje legyen. Alkalmas erre pályájánál fogva. 1910-ben született Európa közepe táján, olyan társadalomban, amely városi is, falusi is, paraszti is, nem is; végigjárta a nevelődés obligát lépcsőit; református elemi iskolát, ami falusi iskolának is vehető, nyolcosztályos gimnáziumot, ami okvetlenül városi intézmény volt, de kisvárosi; az egyetemet középnagy városban végezte, s itt tanulta, átélte mindazt, amit e korban a világ egyetemein általában lehetett. Volt katona, belekerült a munkásmozgalom vonzókörébe; alkalmazkodott is, tüntetett is, társadalmi elismerésben is részesült, börtönben is ült. További pályája során is: volt földműves, szerkesztő, kutató, piaci árus, igazgató, miniszter, akadémikus, tehát elég sokféle ahhoz, hogy általában ember lehessen. És a személyi tulajdonságai sem rendkívüliek. Elég intelligens ahhoz, hogy érteni vélje a dolgokat, de soha esze ágában sem volt prófétává lenni, vagy iskolát alapítani; elég bátor és önálló ahhoz, hogy merjen hinni saját eszének, szemének, fülének és tapintó érzékének, de elég gyáva és alkalmazkodó is ahhoz, hogy tekintettel legyen a többiekre és igazodjék az emberileg-társadalmilag általánoshoz. És legfőképpen, semmi egyénieskedő ambíciója nincs: ősei életét akarja folytatni, a család kisebb közösségében oldódik fel, szülőföldje tüzes lokálpatriótája és hazája hű fia igyekszik lenni.

És *harmadszor*, olyan város és ország fia, amely nem tartozik a világ egyik szélsőségéhez sem, képes tehát minden szélsőséget is felfogni. Azt pedig, hogy mindezt öntudatosan vallja, sem különcködésnek, sem kérkedésnek nem kell felfogni: úgy kell venni, ahogy van, tudatosan vállalt sors, éppen ezért bizonyosfajta szabadság, önállóság és függetlenség is.

MÜNCHENI ÚTINAPLÓ*

BUDAPEST—MÜNCHEN

1935. november 16. — december 8.

Budapest, 1935. november 16.

Gyökeres ember vagyok, paraszt vagyok. Kívánom a közösség éltető melegségét és ridegen nem jó élni. Hideg szél fúj a pesti utcákon és én buzogó melegséggel gondolok a Hagymás Napokra. — A munkában serénykedve ültem az emelvényen, pálmák árnyékolták a teret és az asztalokon százak hagymája sorakozott rendben. — Jöttek M. Jóska, E. Feri, Puskás Pista, Kopasz Feri bácsi, András bácsi, az asztalok fölött nagy pillékként dáliák imbolyogtak, M. Júlia, S.-né, E. jöttek kíváncsiskodni és én nem voltam fáradt. — Jó, jó benne élni egy közösségben, ha nehéz is a sorsa. Most érte állok itt magamban és ezt minden pillanatban érzem.

München, 1935. november 20.

Egy napi és egy éji utazás, egy félnapi ődöngés és vackolás és végül egy utálatos német ebéd után, hogy befészkelődtem 4. emeleti kis szombámba, a hazám vett elő. A szekfűk, . . . a betűk, a jóapámnak megcímzett boríték és a hazai gömölye fáradt képzeletem megnyugtatták, atyámfiaim; ahogy öcsém mondja: mindenki tartozik valahová és én azok közé tartozom, akik a hagymát termelik a Maros partján. Minden, ami belőlem fakad, ebből a közösségből ered. — Jó érezni, hogy itt sem vagyok magam, minden idegenség mellett is, mert jól elbocsátottak. — Hagymás sorstársaim kézszorítása, néhány lányok virágja és kezemunkája, barátaim ölelése, öcsém csókja és Jóapám föltámadó szomorúsága itt vannak velem és táplálnak szüntelen.

München, 1935. november 23.

Gyakorta nem is tudja az ember, hogy mivé lesznek dolgai, melyekben forgolódik. — Én is nagy hévvel-hővel kiigyekeztem, gondolván, hogy majd miként ragad el a külső ország és hagyhatom maga bajára a mienket. — Ittlétem 4. napján világosodott ki, hogy most látom csak a hazai állapotokat és most érzem saját helyem és most igazodnak az utaim. — Oly tisztán áll most már előttem, hogy a

* *Töredékes kézirat. EFB 2907. Lásd még: A magyar társadalomról (Szerk.: Kulcsár Kálmán) Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980. 71.*

hagymás közösség csak az alapréteg, mely táplál, mellette ott a gazdák és cselédek, velük is meg kell találnom az összeköttetést. És íme, majd megy levél Nagy és .... Makó demonstráció a hagymások és gazdák szövetségének lesz a kirakodása. — Ez évben ez napnál fényesebben következik. És ugyanakkor most forró baráti kis közösségünknek tesszük akkor próbáját aképpen, hogy valóságos kolóniát csinálunk a mi házunknál és a hagymás stb. helyeken és végigéljük a magyar, illetve paraszt sorsát. Itt már harcos csoportosulás lesz. — Meghívni a kunágotaiakat, vásárhelyieket stb.

És, hogy ne feledjem a magot: mily tisztán áll előttem a szövetkezeti program: termelő szövetkezet, mely a maximumot produkálja és meg lesz az ereje kikényszeríteni a termelő megfelelő részesedését úgy, amint azt én azelőtt is gondoltam.

Szóval a hazai dolgok tisztulnak a tőlük való elvonatkozásban. Egy azonban még mélyen van. Jól érzem, hogy a *társadalmi mozgalom és az eszmei eligazodás*, mely bennük érik, nem városi, nem polgári és nem proletár, hanem paraszt. — Azonban egészen elvont és általános ez a paraszt minőség, mely a föltételek változtával annyira áttevődik, hogy csak bizonyos *totalitás*-nak nevezhető jegye marad meg. — Ez a totalitás azonban fakadhat más talajból, pl. egy egyén lelkéből (l. B. P.), hogy a parasztsággal kapcsolatosan mégis hangsúlyozható, az abból következik, hogy a primitív paraszt közösségi élet évszázados kollektív kultúrájában *objektiválódott ez az egészre való igény*. Ezt az igényt érzem én mind a hagyományaimból, mind a személyes paraszt körülményeimből. — Hogy ez az egészen általánosan megjelölt jelleg mit jelent a konkrét társadalmi harcokban és a konkrét eszmei dilemmákban, az nem áll tisztán, csak egy a bizonyos, hogy ez az egészre való igény negatív oldalról azt jelenti, hogy *társadalmi mozgalomban a harcot osztályok és nemzetek között, tudományban, világnézetben és politikai véleményben a dogmát* nem ismeri el a legfelsőbb értékhordozóknak, hanem egy magasan fölöttük és egy mélyen alattuk elterülő régióban, az *értékek honában* keresi a megoldást. Harcot és dogmát mint végső eszközt ismer, de a megoldást a *szövetségben* és *cselekvési és értelmi, illetve lelki kultúrában* keresi. A harcot és a dogmát csak alkalmazza, ha harccal és dogmával találja magát szemben, de a megoldást, mely megnyugtat, nem itt keresi és találja. — Az ellenkező irányban az általánosságok felé pedig, a totalitás igényéből *befelébb élő, kevésbé leistungoló és kevésbé technikus életforma*, egyszóval az ember és a világ viszonyának őszintébb együttműködése fakadhat.

Igen, valami ilyesmi. Közelebbről talán nem fogjuk meghatározni, se én, se más, de élni él és remélhetőleg munkálkodik is.

München, 1935. november 27.

Egy-két napig hagyván a hagymás gondokat, most a reggeli világosodásban ugyancsak elővettek. — Jó csak az ezekben a gondokban, hogy ugyancsak lelkesítő formát öltöttek ezúttal. — Minden erőlködés nélkül tökéletes jó rendben merült föl

mind a dolgok állása, mind pedig a tennivalók rendje. — Úgy látom, a külső országi forgolódásom kettőről meggyőz: 1. *a hagyma és zöldségfélék fogyasztása megállapodott, kismértékű és nem tágítható egykönnyen.* 2. Kedvezőtlenebb termelési feltételek között, de igen *eredményesen látják el a piacot versenytársaink: a hagymaellátás nélkülünk is megtörténik.* Következés: *nekünk csak a piac hézagait lehet kihasználni és a minőség fegyverével utat törni az elhelyezésre.* — Lehetőségünk pedig kétágú: 1. *a magyar importot tökéletesen kiküszöbölni,* áprilisi és májusi hagyma produkálásával, 2. *a júniusi—augusztusi aránylag üres külföldi piaci szakot kihasználnunk korai hagyma előállításával és állandó kitűnő minőséggel versenytársaink előtt eladni.*

E felismerések rendkívül súlyos termelői és termelési feladatokat állítanak föl: 1. termelői feladat: egy eleven és hatékony organizáció, 2. a termelés gyökeres rendezése. — Óriási munkát kíván mindkettő, de megvan a lehetősége az eredménynek.

A kivitel szükségszerű egysége most segítségünkre lehet: a végveszély föltárásával szólítani csatasorba az embereket és a szövetkezetet tekintet nélkül minden lehetőségre az önálló fellépésre vezetni: 1. a tagokat tovább gyűjteni, 2. termelési katasztert-igazolványt állítani ki autonóm hatáskörben, 3. Budapesten elárusítóhelyet létesíteni és a belföldi piacra így hatni, 4. a termelőket állandóan kézben tartani, hogy külön és szabadon ne adjanak el, 5. párhuzamosan mindent megtenni a márkázás, költségcsökkentés és nemesítés érdekében.

A Szövetkezet és az Egyesület közt egységet létesíteni, mely szerint a harcot a szövetkezet vívja és más érdekképviseletet nem ismerünk. Kikényszeríteni a jövő szezon megoldását aképpen: hogy 1. a szövetkezet a termelő érdekképviselet és szerv, mely 2. a kiviteli egyesüléssel vagy a .... szerződik a hagyma elhelyezése illetve kivitele ügyében akként, hogy a szövetkezet szolgáltatja az árut és a Kiv. Egyesülés elhelyezi, azonban kiviteli — együttműködés és ellenőrzés létezik. — A szövetkezet betekintést nyer a kihelyezésekbe és a Kiv. Egy. pedig a válogatásba stb. — Közös felelősség. A szövetkezet kapja meg az árat — ha az nem megfelelő, akkor nem ad árut és az árat ő fizeti a termelőnek.

A szövetkezet a gazdák felé biztosítja aképpen magát, hogy bevesz egy igazgatósági tagot és egyezséget köt, hogy külön nem képviseltetik magukat, ugyanúgy a vidékiekkel is. — Kívülállókról pedig nem tudni semmit.

A bevásárlás stb. termelői-szövetkezeti belügy, ugyanúgy mint a kereskedelem részesedése és munkája és ... kiviteli egyesülési-kereskedői belügy. Kölcsönös vonatkozás mindössze annyi, hogy a szövetkezet köteles alkalmazni néhány ker. által ajánlott bevásárlót, viszont az Egyesület egypár gyakornokot. — Erre a munkára a Szövetkezetnek aképpen kell felkészülni, hogy alapszabályát módosítja, igazgatóságát kiegészíti vidékivel, gazdával (2 ... ... vidékről ... és valaki, 4 vidéki kertész, 1 gazda és 15 hagymakertész Makóról).

Hazamenet egy termelési nagygyűlést, hol beszámoljak és a kardot körülhordozzam, szövetkezeti közgyűlés ... csinálni addig, amíg csak sikerre nem vezet a törekvésünk.

München, 1935. november 29.

Jó menedék ez a napló. Ha fáraszt ez a külső német világ, vagy ha gyűjtöttem valamit a hazai szérű számára, ideszaladok vele. Mostan is apám szomorú levelének következményeként új politikus utakat fedeztem fel, és jól esik ezeket most itt egyelőre a magam gyönyörűségére kiteregetni. Jóapám úgy érzi, hogy élete céltalan tovább. A szomorúság árnyékában elfelejti, hogy az egész eddigi pályáját nem azok az erők irányították, amelyek most kidőltek, hanem azok, amik épp most ígérik a gyümölcsöt. Majd kivilágosodik ez neki és erejét tudván maga is megleli ezt az utat. De nekem már tudnom kell és belekalkulálnom a dolgok menetébe. Mind a hagymás, mind pedig a paraszt mozgalomban az ő kritikájára és harci kedvére nekem is szükségem van és a mozgalomnak is. Az ő már-már testetlen élete és tökéletes kritikus ösztöne olyan érték, amely minden feltételek között gyümölcsözik.

Lassan azt veszegetem észre, hogy egészen elpolitikusodik a gondolkodásom és érdeklődésem, oly értelemben, hogy az esélyek és az utak érdekelnek egészen közeli valóságukban. A B. Pistával való barátság csak fűtötte ezt a kedvet. Most például az jár az eszemben, hogy a parasztpolitika és világszemlélet első fogalmazásául ilyesforma címmel „Politikus beszélgetések Apámmal" végigélek egy ilyen programot és első politikai iratul kiadom. Az indulás kozmikusan indokolt: nekem most apámmal szemben úgy fordult a helyzetem, hogy ő eddig személyes példájával, formáló akaratával és avval a tettével, hogy a kifejlésem végéig benne tartott a parasztvalóságok világában: *általánosságban megadta mind azt a lehetőséget, ami egy öntudatos közösségi sorsot kifejező és szolgáló élet kialakulásához kellett.* Kedvező egyéb feltételek közreműködése folytán úgy történt, hogy a fejlődő élet valóban öntudatossá válhatott és útját a közvetlen gyakorlati társadalomformáló cselekvés területén találta meg. Ezirányú szükséges próbákon és okulásokon túl esett és most útja első lépéséül kötelezettségének érzi apjának tudatni az eredményt és próbája alá vetni, hogy lássa, ez-e az, aminek születését ő kívánta. Egyszóval, harcos útra indulván a gyermek: *apját kívánja első társául és immár programmá jegecesedett eszmélését vele beszéli meg. Most már őt látja el az öntudatosult paraszt világkép és program igéivel. Persze, következik ez után a többi szülők oktatása is és így indul a mozgalom. Nagy igazságnak a jelenlétit érzem és ez ritka gyönyörűség az ilyen paraszt és gyökeres embernek. — Áldassék érte az Úr!*

München, 1935. december 4.

Szorgalmas tudósítások, köz- és magánlevelek hazámba, most kezdik hozni látható jelekben első gyümölcseiket. — Különböző emberektől kaptam olyan mennyiségű, s oly lelkesedéstől áradó leveleket, hogy ez egészen megrészegít. — Mind vallomás és már-már a saját legendámnak a születését érzem. — Úgy fordult eképpen a helyzet, hogy nem a sietésre kell biztatnom magam s félni a gyakorlati

esélyek elmaradásától, hanem fékezni a dolgokat és darabokban levő sok felderítő munkáimmal sietnem, mert az aratásnak a napja elközeleg. — Egyszóval mindaz, aminek bekövetkeztére építettem, és a sok külső közönyre néha magam is némi kétellyel tekintettem, az egészen közel van. És a jó próféta hazájában próféta. „Mindenki tartozik valahová és én azok közé tartozom..."

München, 1935. december 8.

Ma reggel nagyon elővett a paraszt és honfibú és dühvel, fájdalommal és lelkesedéssel végiggondolkoztatott néhány sarkalatos tételen.

Úgy kezdődött a dolog, hogy tegnap a városépítés kultúráját néztem, hánytamvetettem és tanultam. — Itt, ezeknek a nyugatiaknak van olyan kulturális hagyományuk, amelyiket nem lehet és nem kell felforgatni. Itt nem kételkedhet az ember gyökerében és nem lehet forradalmár. — Itt, annak idejében polgári liberális és egyéb baloldali forradalmakat úgy megcsináltak, hogy többé nincs szükség forradalomra. Még legkevésbé van így Németországban. —

De, haj minálunk. — Dózsa parasztlázadása óta semmi sem ment jól. — Az egész késői középkort úgy éljük át, hogy csak itt-ott született valami meg, s amikor a liberális forradalmak ideje bekövetkezett, akkor is a mi egyetlen forradalmunk elbukott. — Nem Kossuth és Petőfi, hanem Deák és Jókai jutottak szerephez. — S az egész 67 utáni fejlődés egy csúnya, rossz álliberális és álpolgári ..... vegetálás folyt. Budapest ennek a terméke.

És Kossuth! Ha akkor sikerül megcsinálnia a forradalmat, ma nem itt vagyunk, s *Szekfű* ne tévessze szem elől egyszer sem, hogy ....*

* *A szöveg nem folytatódik a kéziraton.*

LEVÉL BIBÓ ISTVÁNNAK*

München, 1935. november 29.

Kedves Istvánom, nagyon kell uralkodnom magamon, hogy ne legyen csupa líra ez a levél és, amint látni fogod, a németes rend egyes kritériumait segítségül hívom — kezdve azon, hogy a két oldalnál nem lehet nagyobb a levél —, hogy a buzgó érzemény, mely pótolni kívánja azt az ölelést, amivel nem is tudom miért adós maradtam búcsúzásunkkor; kellő rendben járuljon eléd.

A) 1. Egyelőre ott tartok még, hogy az épületeken, szobrokon és masírozó katonákon kívül nem az érdekel, ami itt van, hanem amit otthagytam és amihez visszamék, szóval ami otthon van. Oly világosan látom a hazai állapotokat, hogy innem nézem, hogy csupán ezért is érdemes lett volna kijönnöm.

2. Az összes otthonhagyottak közül, azonban a budai hegyekben való nevezetes sétáink foglalkoztatnák legnagyobb mértékben. A dolog történeti és ideológiai része most nem fontos, hanem a barátságunk, hogy ne mondjam politikai barátságunk meggyökeresedése az ugyancsak tüzel. Te István, én nem vagyok hálálkozó fajta ember azt tudod, és azt is tudod, hogy Bélával voltam és vagyok valamiféle furcsa barátságban, de az, ahogy én most szüntelenül gondolok Rád, az egészen másfajta és többet jelentő barátságnak néz ki. . . . azonban állandóan az foglalkoztat, hogy nincsen-e valamelyikőnkben valami eddig ismeretlen tényező, mely elfordíthatja utainkat. Eszem azt mondja, ilyen nincs és esztelenség volna nekünk nem együtt dolgoznunk és együtt alakítani magunk és társadalmunk sorsát.

3. A már-már szerelemhez hasonlítható hevület rögtön mozgásba is hozta a fantáziám. Az eredmény íme: az még semmi, hogy májustól júliusig, amíg Makón tart sürgős és szorgos munkám, sűrűn felmék Pestre, hanem a nyárvégre csinálunk Makón egy városi — igazában paraszt-demonstrációt, amelyre eljössz Te, Béla, Gyula, esetleg Gyurka és még az, akit közben jónak látunk, és részint nyaralás, részint a makói ünnepségek örve alatt (esetleg külföldit is csábítunk oda) egy rettenetes ankétozást csinálunk. Ezt Istvánom, mint nyári programot okvetlenül iktasd be.

4. De tér és időbeli alkalmakon kívül és fölül is úgy látom, a sorsunk ugyancsak megpecsételtetett. Én úgy vagyok veled Istvánom, mint öcsémmel — a hasonlításért egyikőtök sem haragudhat meg —, véghetetlenül örülök neki, hogy van

* *München, 1935. november 29. Tiszatáj, 1980. 12. sz. 49—50.*

és hogy olyan, mint amilyen. Mind a ketten egy nagy csomó olyan gondtól szabadítotok meg, amely holtomig fojtogatna, és talán meg is bénítana, ha ti le nem veszítek rólam. Nemhogy a féltékenységnek legutolsó parányát nem tudom táplálni bármily arányú fejlődéstek láttán, hanem egyenesen isteni gondviselésnek tetszik, hogy Öcsém magára vette a műbeli kifejezés gondját, Te pedig kettőt is egyszerre: az uraknak a kérdését és a külső vonatkozásait országunknak.

Sommázva Istvánom: nagy lelkesedéssel tölt el erősbödő barátságunk, és ritka szerencsének érzem a kifejlését és egyéni sorsunkon fölül kívánom a teljesedését.

B) 1. Bizony szép város ez a München. Aggályaimat most nem mondom, de azt megsúgom, hogy a Königsplatzon járva mindig az jár az eszemben, hogy az az alföldi város, amit majd mink építünk, az nem ilyen lesz, hanem őszintébb.

2. A programom folyik rendben, dec. 20-ig maradok. Járok a ....., a nagyvásártelepre és beiratkoztam egy kereskedelmi magániskolába, ahol a német kereskedelmi levelezésen kívül ismerkedek különféle német kereskedők fiával-lányával.

3. És végül bocsánatodat kérem Istvánom, amért elméreteztem magam: 1/2 2-kor végződő ebédem után leültem írni és a tied hagytam utoljára, gondolván, hogy na majd ott készítem magam, és bizony megírván két újságcikket, egy jelentést, egy könnyed levelet és egy finom politikus levelet egy makói főparasztnak, 1/2 hétre kissé megfáradtam.

Most már a strófákon kívül Istvánom, tartózkodó magaviseletemhez nem illően borulok kebledre, és képletesen ugyan, de szívbeli örömmel és lelkesedéssel ölellek. Üdvözletem és kézcsókom Jóanyádnak és Inkének. Keményen e parasztkarokkal

Ferenc

MÜCHENI LEVÉL*

II.
AZ EMBEREK

München, 1935. november. 24.

Jó mindenkor és mindenütt kellő alázattal kicsiny porszemnek tudni magát az embernek, mind a dolgokkal, mind az emberekkel szemben. Régóta tudom én ezt a bölcsességet és gyakorolom is az alázatosságot, amennyire hivalkodó gyarlóságom engedi, de kicsiny embernek sohase tudtam magam. Isten és ember előtt 176,5 cm magas vagyok és a századnál, ahol szolgáltam, gyakorta voltam 3-ik a vonalban, sőt egyszer tévedésből szabadságos levelemet úgy állították ki, hogy termete: magas. És egyebütt is tömegben állván mindenkor szét tudtam nézni egy kis ágaskodással a fejek szintjén. És íme itt a jeles bajorok közt ugyancsak megkisebbedtem. Vasárnapi gyülekezetben a katonazenekart hallgatván, bárhogy törtem is magam, hogy a fejek fölött a kart láthassam, nem sikerült. Bebizonyosodott tehát az első jellemvonásuk bajorjainknak: jó magasak. Nagyra is vannak az árjaságukkal, pedig még sok bennük az északi magas, szőke, rózsásarcú, kékszemű északi ember mellett — amely az igazi, fajtiszta árjának tartatik — az alacsonyabb, barnább hajú és bőrű alpesi fajta is. Hozzánk magyarokhoz azonban, de kiváltképpen énhozzám képest ők is nagyon árják. Úgy is lehetne mondani, hogy lesújtóan árják. Annyi magas, karcsú szőke nőt, amennyit itt rövidesen láttam, álmomban sem mertem elképzelni (pedig álmodni ilyekről szoktam régebben). Esti korzózás alkalmával, ahogy a villany alatt megálltam és nézegettem a járókelőket, határozottan elfogódott szívvel állapítottam meg, milyen lesújtóan szőkék és milyen lesújtóan szépek divathölgyeik. Egy pillanatig határozott rokonérzést éreztem egy mellettem elsiető japánnal vagy kínaival. A küllemről szólván azonban egyet meg kell állapítanom: olyan erély és mélység távolról sincs a szemeikben, mint magyarjainkéban, sőt az igen gyakori fehér és túlszőke szempillák és szemöldökök határozottan kiábrándítóak. (Nekem agrár mivoltomnál fogva a jeles és nemes angol sertésfajtát juttatják eszembe —, hogy szépen fejezzem ki a csúnyát.)

Az ember külső jellegének a megragadása és a típus vagy emberfajta felelős meghatározása és a faji minőséggel való politikai operálás előttem mindig veszélyes és nem eléggé indokolt eljárásnak tetszett, azonban mikor az ember csak annyira különböző népfajta között változtatja a helyét, mint a magyar és a bajor-német, sok minden nyilvánvalóvá lesz. Így határozottan érzi az ember, hogy azonfelül, amit népi különbségnek lehetne nevezni és ami jelenti a kétségkívüli kulturális és szellemi

* *Makói Újság, 1935. december 1.*

különbséget, határozottan van szerepe a test és a név milyenségének és különbségének. Akárhány olyan jelenséget láttam én itt, amit magyarok közt el sem tudok képzelni. Érthetővé válik itt az ember előtt az is, hogy egy nép és egy fajta — ha egy kis energia is van benne — nem tűri soká a vérével és szellemével ellenkező vér és szellem irányítását. Persze kívülről érthetetlen és gyakorta visszatetsző tünetei vannak a német faji forradalomnak, de érthető tényként kell megállapítanunk, hogy a német társadalomban eleven tényező a test és vérszerint való fajiság. Van pl. egy igen elterjedt fajvédelmi hetilapjuk, amelynek heti példányait az utcákon sűrűn felállított kis ládikákban teszik olvashatóvá mindenki számára.

Rövid idő elegendő ahhoz, hogy az ember néhány kirívó különbséget vegyen észre a magyar és német temperamentum és viselkedés közt. Első napomon láttam egymásután a következő jeleneteket: a vasúti jegyváltásnál minden korlát nélkül állott libasorban vagy 10—12 ember és amint később láttam, ugyanígy tesznek a bankban is, ott még hozzá a céduláik sorszáma szerint igazodnak el, az utcán pedig 5—10 éves gyerekekből álló osztag katonás rendben vonult zászló alatt láthatóan kirándulásra, nem sokkal utóbb pedig egy 15—18 éves leányokból álló csapat abszolút pontos lépéstartásban és nagyság szerinti rendben menetelt és több hangra énekelt, a fordulóknál pedig az oszlop sarkán menetelő leány kéznyújtással jelezte az irányt és sarkosan fordultak. Tessék összehasonlítani ezekkel a magyar tömeghelyek szövevényes korlátrendszereit és próbálja elképzelni valaki, hogy nem pajkos lányok, de pl. a hagymakertészek zárt oszlopban menetelnek a Főtéren és a Szindikátus előtt, az oszlopélen masírozó Balog Sándor háznagy avagy Boros kéznyújtással jelzi, hogy a Szindikátus felé kívánnak menni tüntetés végett. A megfigyelés minden esetlegességein felül bizonyos, hogy szeretik a fegyelmet, a fölé- és alárendeltséget: kevesebb az egyéniségérzetük és -tudatuk. A közlekedési rendőreik pl. szaladoznak az úttesten és úgy terelik a forgalmat, míg magyar kollégájuk áll, mint a cövek és anélkül, hogy testében megmozdulna, kézlendítéssel dirigál.

Másik kétségtelen és kiváló tulajdonságuk: szeretik és kívánják a tömeget. A nyájérzület rendkívül fejlett és a Führert tudják úgy követni és csüggeni rajta, ahogy a magyart sem Kossuth nem tudta, de egy angyal sem tudná vezetni. A vezér iránt való ragaszkodás pl. oly gyerekesen nyilvánul meg náluk, ahogy magyarföldön csak öregasszonyok és sztárokért rajongó hisztériák tudnak lelkesülni. A Führernek magándolgait ábrázoló képekkel teli minden kirakat, ágya, asztala és ruhái mind közérdeklődés és rajongás tárgya. Látott már valaki pl. Kossuth-képet, ahol ne méltóságos közéleti formában ábrázoltatnék a magyar vezérlő?

Sok mindent megvilágosít a különböző népek összehasonlítása, csak azt nem, hogy abszolút értékkülönbség lenne különböző fajok közt. Viszonylagos különbség van és e vonatkozásban nekünk magyaroknak ugyancsak nincs mit szégyenkeznünk, de hogy egyik fajta annyival különb a másiknál, hogy azt szolgájává tegye, még a fehérek és feketék közt való különbség sem igazolhatja, úgy gondolom. Én legalább is fentebb említett japánnal (kiderült, hogy az is úgy beszél angolul, mint én) ide lyukadtam ki.

MÜNCHENI LEVÉL*

III.
URAK ÉS A TÖBBIEK

Gyakorta beszélünk keletre eső kis hazánkban az előrehaladott és művelt nyugati népekről és országokról, s kivált dicsérettel szokás szólni a németekről, vagy ahogy az öreg zugsführerek mondják, „Nagynémetországról" (valóban ők is nagynak mondják minden alkalommal, de szándékaik még nagyobbak: a térképeiken Sopron, Szombathely, Győr, Székesfehérvár, Pécs egy se így neveztetnek, hanem Oedenburg, Raab stb.) Az idő változásával ámbár felfogásunk mind az előrehaladottságból, mind a műveltségről jótékonyan megváltozott, mégis mindent eleve jobban megoldottnak, értékesebbnek hajlandó tartani az ember, ami nyugatra esik tőlünk. Titkon én is valami ilyesmit hordoztam magamban, amikor határainkat elhagytam, már ami a társadalom rétegződését, szerkezetét illeti. — Csalódtam azonban ebben a föltételezésben és ez alkalommal a csalódás nem esett valami rosszul (a kárvallott örül, ha mást is bajban lát). Szó és írás után tudom, hogy van néhány olyan fajta ország: Franciaország, Svájc és az északiak, ahol valóban megnyugtatóbb megoldása található a társadalom rendjének: a polgári státus és az emberi megbecsülés nagyjában egyformán kijár mindenkinek és igényeltetik is mindenki által. Viszont éppen a németországi egyike azon társadalmaknak, ahol sem a polgári politika és szellem, sem a munkásság törekvései nem hatották át tökéletesen soha a társadalom egészét. A rendi időkből örökbe maradt úri és nem úri állomány egészen úgy érvényben van itt, mint minálunk. Úri ember és egyéb fajtájú egyén között státusbeli különbség van, amely nem az állampolgári minőséget befolyásolja ugyan, de hatása érezhető a társadalmi élet minden vonalán.

A különbséggel legelőször az apróhirdetésben találkoztam, amikor lakást kerestem. Találtam uraknak és munkásoknak való szobákat. Sokhelyt még az is elő volt írva, hogy „hivatalnok úrnak", majd „jobb uraknak" (a nem jobb urak nyilván a közönséges kispolgárok), majd „szolid úrnak". Én mindenesetre zavarba jöttem. A hazámban se igen tisztázott dolog az én úri minőségem — mások előtt; én magam tudom, hogy egyelőre a hagymások közé tartozom —, de itt teljesen tanácstalan voltam. Pénzem és szívbéli érzületem semmi esetre sem jogosítottak föl a „jobb

* *Kézirat., é. n. EFB 2908.*

uraknak" való szobára. Munkás meg megint nem vagyok, mert a paraszt az nem munkás. Meg nem is úgy küldtek el atyámfiai, hogy munkásnak adjam ki magam. Végül is kiegyeztem egy „szolid úrnak" való szobában. — Később aztán volt alkalmam egyéb területen is látni a különbséget úr és nem úr között: egynéhány pl.: a szabók itt is vagy úriszabók, vagy férfiszabók, az ingek szintén úri ingek és férfiingek a boltban, a vendéglők közt vannak szintén úri találkozóhelyek és polgári virtsaftok. — Nagyságos asszonyoknak itt is más a köszönés, mint a kiszolgáló lánynak és a katonatisztek és asszonyaik éppoly hódolattal üveztetnek a déli korzón, mint minálunk.

Kispolgár és munkás szakasztott olyanok, mint a hazai pesti népek. — A munkásság minden státusbeli azonossága mellett is azonban ténylegesen nagyobb gondozásban részesül. — Jóval több munkásvédelmi intézményeik vannak és most a párt neve is „Nemzeti szocialista német munkás párt = N. S. D. A. P."

A párt és a mozgalom egyébként új rendet készít elő és teremt a társadalom szerkezetében. A mozgalmi harcokban résztvevők és a jelenlegi vezetők mintegy új nemesség, minden fajtájú megkülönböztetésben részesülnek. — A régi státusbeli rend, amely a második (szocialista-demokrata) birodalmat is átélte, a harmadikban is érvényesül, sőt még kodifikálást nyer, csak éppen új szempontok szerint. — Nem sok fantázia kell hozzá, hogy a párt vezetőit és élharcosait a főnemességhez, a párttagokat a nemességhez, a kívülállókat pedig a nemhez nem tartozó tömegekhez hasonlítsuk. — Persze, ez a rend csak a közvetlen gyakorlatban érvényesül (egy pártvezér: közmegbecsülés és érdeklődés tárgya, üzletben megkülönböztetett kiszolgálásban részesül, vendéglőkben felállással üdvözlik), furcsa véletlen szerint én rendkívül hasonlítok külsőre egyik kedvelt vezérükhöz, Hess-hez és a legnagyobb meglepetésemre, mikor beléptem az egyik vendéglőbe, s ugyanígy mikor egy kereskedelmi magániskolába, mindenki felémfordult és az ijedősebbje fel is állott. Alig értettem meg a szituációt (a hivatalokban, azonnal és mindent elintéznek számára stb. Viszont az egyszerű párttagság is jár kiváltságokkal, hivatalban, szövetkezeti beszerzésben, a gyermekek elhelyezésében stb.) — Az persze más kérdés, hogy ez a rend állandósul-e és egy társadalmi szerkezetté rögződik, vagy csak a rezsimváltozás szükségszerű velejárója, és idővel elsimul.

Az új rendhez tartozik a sokféle egyenruhás csapat és szervezet virulása. Káprázató, amennyi és amilyen egyenruhák láthatók utcaszerte. — Minden egyenruha egy szervezet, egy korporáció, mely egy-egy különleges célt szolgál, szigorú fegyelmet jelent és megkülönböztetett polgári státust. A honvédség, illetve katonaság után első rangban az SS. (Testőrségnek nevezhető.) Válogatott emberekből álló csapat elegáns feketebarna egyenruhában, piros horogkeresztes karszalaggal, az állam és a párt között. Megjelenésük a föllépésben nagyon hasonló a mi csendőreinkhez. A munkaszolgálat tagjai zöldesbarna egyenruhában járnak és egy évig az állami munkaszolgálat látja el őket mind javakkal, mind munkával. — A Hitler-ifjak barnasárga egyenruhában és csizmában járnak, minden este látható gyülekezésük egy-egy sarkon. — Szervezetük pótolja a cserkészcsapatokat. — Lányok ugyanígy szerveződnek. És ezenkívül sötétkék lovaglóruhás, barna-

csizmás, kekiruhás és civilruhás, karszalagos szervezetek tagjai láthatók sűrűn, akiknek fajtáját még nem tudtam kiismerni.

Mindent összevéve furcsa és tanulságos világ, atekintetben, amirül ez alkalommal szólottam, de annyira nem furcsa, hogy egy magyarhoni ember túlságosan meglepődhetne és búsulhatna hazája elmaradt állapotán. — Ettől függetlenül azonban búsulhat. —

MÜNCHENI LEVÉL*

V.
A MŰVEKKEL VALÓ ÉLÉS

Művek valóban szép számmal találhatók e városban. Épületek, szobrok, képek és könyvtárak fölös számban lelhetők mindenfelé, de ennek megállapítása mellett még mindig fennmarad a kérdés, hogy vajon élnek-e vele az emberek? Nemcsak fejedelmi kedv vagy vezéri ambíció alkotta-e meg őket a maga mulatságára és idegeneknek való mutogatására? Én láttam itt egy-két jelenséget, mely arra enged következtetni, hogy eleven részét képezik a művek a város életének és a művekkel való élés müncheni példájával kapcsolatosan el lehet gondolkozni azon, hogy mit jelenthetnek a művek egy város életében és távolabbról az ember életében.

Talán kezdjük ott, hogy a vasárnap könyörtelenül betartott munkaszünet. Cukrászdák is 9—10-ig vannak nyitva! Gyümölcsárus, újságos vasárnap az utcán nincsen! Én éppen egy ünnepnapon érkeztem itt reggel 8 óra tájon és a rendőrnél egyebet az utcán nem láttam. Eleinte arra vettem, hogy korán van, városi népek soká alszanak. Kiderült azonban, hogy ez az ünnep miatt van így s örültem, hogy 9-kor egy kávézót nyitva találtam s megreggelizhettem. Egyszóval itt szigorú ünnep tartatik. És az ünnepet úgy tisztelik meg, hogy aki csak mozdulni bír, az elmegy hazulról: ki a városi parkokba, ki a hegyekbe, ki a vasárnapi nyilvános hangversenyre, ki pedig a szobor- és képgyűjteményekbe, múzeumokba, ki pedig csak úgy sétál az utcákon, tereken és élvezi, hogy neki milyen szép városa van. Buzgó katolikus nép lévén (mindenütt az ő „dicsértessék-"jükkel köszönnek) jórészük szép templomaikat látogatja.

Van e városban körülbelül 15 nagy múzeum és gyűjtemény, de ez vasárnap mind zsúfolásig tele van. Szeretik a múzeumaikat és egyáltalán a műveiket és kívánják a velük való élést. Ritka és nagy dolog ez, s fájó szívvel gondolja el ilyenkor a törökkel harcoló és török által dúlt alföldi magyar: bizony, ez a városi kultúra, s bizony olyan része ez a civilizációnak, amit semmi csodaszerrel nem lehet előteremteni egy bizonyos időnek és históriának a lefolyása előtt. Olyanformán, mint ahogy az angol lord tett amerikai barátjának kérdésére, aki azt tudakolta tőle, hogy miért szebb itt a tenisz-gyöp, mint nála odaát a tengeren, mikor ő is éppúgy öntözi, trágyázza s nyírja? Igen-igen, csakhogy azt háromszáz évig kell csinálni! — mondá az önérzetes lord. Hát ilyenformán a városi kultúrával is.

*Makói Újság, 1935. december 14.

Van azután még egy igen jeles idevágó jelenség. Van a városnak két része, illetve helye: a Königsplatz és a Ludwig-híd a Múzeum-szigettel, ahol nap nap után álldogálnak az emberek és gyönyörködve bámészkodnak. Ez alkalommal a tömegízlés nem tévedett, valóban ez a két legszebb hely Münchenben s érdemes arra, hogy naponta megnézze az ember. Az indoklás megvan tehát, mégis nehezen fogja fel eleinte az ilyesmihez nem szokott ember, hogy lehet ugyanazon a helyen újra meg újra gyönyörködni valót látni. Első müncheni ismerősöm, egy idősebb kereskedő a hídnál, sirályetetés közben kötött ismeretségünk alkalmával bevallotta, hogy ő harminc esztendeje jár ide ki, amikor csak teheti s így vannak többen is. Pedig kereskedő, anyagias foglalkozású! De mit beszélek én. Én is elég anyagias foglalkozású vagyok és azért mindig újjongás fog el, ha a Verebes utcai feljárónál szétnézhetek a Maros felé, vagy ha fölmehettem Marsi halmára (amíg el nem hordták) és hajdani falvaknak a helyén széttekinthettem, vagy itten is, ebben az idegen városban azon érem rajta magam minduntalan, hogy alkonyattájt kikisétálok a Königsplazt-ra és azon ürüggyel, hogy a számoktól és árösszegtől meg export-importtól zúgó fejemet szellőztetem, bizony föl-fölolvadok a gyönyörködésben és a hagymától igen messze eső dolgokon járatom az eszem.

Vagy talán nem is esnek messze. Hazagondolok. Fajtámra, országunkra, városunkra. Miért nincsenek nekünk városaink? (Budapestnek csak a helye szép s a miénk.) Únásig nyugtatom már magam, hogy miért. Milyenek lesznek, ha majd lesznek? Persze, szépek. Szebbek, igazabbak, mint ezek itt kint, s a mieink lesznek. Ez már szívderítő pont a számomra. S itt kint egyedül ez a szívderítő: azon töprengeni, ami otthon nincs és amit meg lehetne csinálni: hagymával, várossal, emberrel és az országgal. Úgy látszik, egy hangja vagyon mindazon magyar ifjaknak, akik gyökeres hazai élet után külországokba mennek. Azaz egy húron pendül ebben a dologban Szenci Molnár Alberttől kezdve Bessenyei Györgyön, Széchenyi Istvánon és Ady Endrén keresztül minden fiatal magyar, le egészen a hagyma életét és természetét búvárló késő utódig.

MÜNCHENI LEVÉL*

VI.
A TUDOMÁNY

Szép és nagy dolog a tudomány, és én tisztelem is mindenkor illőképpen, de úgy, ahogy itt a jeles németek tisztelik és élnek vele, azt álmomban sem tudtam volna kigondolni. A sok beszéd helyett leírok itten két intézményt és ahogy ezeket a jó németek használják: az egyik köznépeknek való és úgy hívják, hogy Német Múzeum, a másik tudósoknak való és Német Múzeum Könyvtárának neveztetik. Hozzá kell még tennem elöljáróban, hogy mindkét intézmény a Múzeum Szigeten sorakozó épületekben foglaltatik, és hogy ez a sziget és környéke igen szép. (Zárójelben jó még tudni annyit, hogy 1905-ben tette le az alapkövet Vilmos császár az I. birodalom nevében és az egész épületcsoport végső formáját a II. birodalom adta meg s nyitotta meg 1928-ban, s végül a III. birodalom az összes sarkokat bronz-sasokkal és horogkeresztekkel ékesítette fel.)

A múzeumnak a földszintjén kívül egy föld alatti része és három emelete van olyan mértékben, hogy az emeleteken egész repülőgépek, vonatok és tengeralattjárók, a föld alatti részen pedig egész bányák nyertek elhelyezést. A föld alatti rész bemutatja a föld keletkezésit és egész későbbi életét, bányászatát, kohászatát, útépítését stb., a földszint a vízi technika bemutatása: hidak, hajók, gátak, turbinák stb. ugyanitt a közlekedés és az energiaszolgáltatás, az első emeleten a repülés és a fizika-kémia minden rejtelme, a második emeleten a fűtés, világítás váza és a házépítés, a harmadikon pedig az iparok a fazekasságtól a nyomdászatig és a mezőgazdaság. Na — sóhajtottam, amikor belülről széjjelnézhettem —, ha tudományt akarsz látni, hát jó helyre jöttél: németek közé is, Münchenbe is, s ebbe a múzeumba is.

Annyi eszem s gyakorlatom azonban van már, hogy ha jól meg akarok nézni valamit, hát legelőször is megnézem a környülállását, meg hogy kik, mik s hogyan forgolódnak benne. Hát itt is így tettem a következő eredménnyel: vasárnap félárú a belépés s így 50 pfennig. Én délután 2 órakor mentem, s akkor már ezrével tolongott a nép minden részében. S milyen fajta népek? Sok fiatal: középiskolás, egyetemista-féle, legények, rengeteg egyenruhás (ők kedvezményt kapnak), sok nő s mind fiatal, és a páros ifjúság (később okosodtam fel etekintetben: az öt emeleten végig igen dekoratív és hangulatos ülőhelyek vannak, ahol gyönyörűen lehet

*Makói Újság, 1935. december 15.

turbékolni). Egyszóval érdekli az embereket, ami itt látható, annyira, hogy majd elverik egymást.

Én vagyok annyira őszinte és önző, hogy nem azt mondom részletesen, amit itt látni lehet, hanem amit én itt láttam és hozzágondoltam. A geológiai és bányászati részletben, de még inkább a gépek és motorok birodalmában elhűltem — nem annak láttán, hogy így fúrják a sziklát, így nyernek energiát a vízből s úgy repülnek a vasgépekkel —, hanem azon, hogy az emberek milyen áhitatos és milyen értő érdeklődéssel figyelnek mindent. Iskolás gyerekek arról vitatkoznak, hogy a szívógázmotor milyen részletekben különbözik a robbanótól. Némi gőggel állapítottam meg magamról, hogy én sem erről, sem a többi itt látható dolgokról semmi részletet nem tudok és nem is akarok tudni. Engem okuk, céljuk és hasznuk érdekel csak, s egészben idebenn utálatos szörnyeknek tartom őket, mint az úrnő a rabszolgáját, aki átviszi a pocsolyán. Engem az állított meg és támasztott a falnak, hogy a lovat megkötözve leviszik a bányába, és az többet nem lát napvilágot.

Szédülten kapaszkodtam fel a felső emeletekre, ahol a várt megnyugtatást meg is adták az ekék, boronák, a fazekas műhely teremtő hangulata, az ősember tűzhelye és barlangja, a gyaluk és az olajmécsesek meleg világossága. Ezek nem szörnyek. Ezeken ott van a teremtő emberi szellem melegsége és ott a cél rögtön, amelyet szolgálnak, nem lesz soha önálló létük, és nem lesznek soha zsarnokok az emberen. Lehet, hogy a gépek is lehetnek ilyen lelkes szolgálók, de most nem azok, és én nehezen hiszem el, hogy rövidesen azok lehetnek, és iszonyodok tőlük, féltem tőlük az embereket, és eltévelyedésnek tartom azt az életet, amely be tud telni a technika világával.

Hazamenet a délelőtt látott Buddha-szobrok és kínai szentek átszellemült arca merült fel képzeletemben. Azok a népek nem ismerték a Gépet, de annál jobban az embert, a lélek mélységeit és az Istent...

Másnap a könyvtárt néztem meg, olvastam benne, élveztem és megkaptam a megoldást a tegnapi szörnyű kételyeimre és megerősödést további technikaellenes, sőt tudományellenes meggyőződésemben.

Ez tökéletes könyvtár. Sok százezer kötet. Gyönyörű olvasótermek ezrekre menő székkel. Van kézikönyvtár, melyben minden közelesen szükséges könyv abszolút rendben megtalálható szabad keresgéléssel, s minden könyv, amit csak a másikban említve talál az ember, rögtön rendelkezésére áll. S a könyvek mind szépen kötöttek, tiszták. Gyönyörűség az egész. Így már értem a technikát. Amikor már szolgálja az embert, a meg nem csonkított embert! De ki menti meg azoknak a lelkeit, akik egész életükben homokot hordanak vagy hidat terveznek, vagy könyvtárt rendeznek, vagy könyvet írnak és az Isten teremtett világáról sejtelmük sincs! A megoldás: ha úgy lehetne gépeket szerkeszteni, könyvtárt rendezni és könyvet írni, hogy közben ne felejtse el az ember a teremtett világ szépségeit, a napot, az édesanyját, az Istent és a saját emberségét! Ha?! Én azt hiszem, lehet és a jövendő világnak ezt kell megmutatnia. S a magyar föld jó televény erre. Kőrösi Csomák, Arany Jánosok, Eötvös Lorándok és Bibó Istvánok (megboldogult szegedi egyetemi könyvtárosunkra gondolok) ezen a földön éltek.

A könyv és a tudomány! A könyvtár gyönyörű és jó. Használható. De nem felejtem el azt a borzas németet az ablak mellett, aki egész életében könyveket fog olvasni és írni, és úgy hal meg majd, hogy egyszer sem gyönyörködött a kinyíló virágban, egyszer sem könnyezett édesanyjának a bocsánatáért, s egyszer sem érezte a küzdés csípős ízét, és egyszer sem érezte a végtelenséget a feje fölött.

Nem, az nem lehet, hogy a technika és az írott tudomány lényeges és végső kellékei legyenek az embernek! A technika jó, ha van az élethez és a könyv is jó, ha van a tudáshoz, de az élet és az abban foglaltatott tudomány egészen más. Az megél vasút nélkül is, könyv nélkül is, de ha megvannak mindezek, ezekkel is tud élni.

Köszönet és dicséret szálljon e levéllel a Maros partjára azoknak a magvető és szemet arató és hagymát ajnározó testvéreimnek, akiktől ezt a tudományt, nem tudományt — ezt a bölcsességet tanultam.

MÜNCHENI LEVÉL*

VII.
NYUGAT — MAKÓ

E levél írója annak idején a Makói Újságban számolt be nyugati élményeiről. Ez a levél érthető okokból nem láthatott napvilágot a M.U. hasábjain.

Könnyelműen ejtik ki a szót magyar földön: „hja, másképpen van az nyugaton", s nagyon könnyen mennek tovább. Nem én vagyok az első kevésbé könnyű szívű, múlt és jelenbeli magyar társaim közül, akik keserű és mégis lelkesítő tudomására jönnek a nyugatiságnak és harcos kedvet kapnak a mi keletiségünk pusztítására és építésére. Aki Párizsban jár, azt Párizsban éri el a leleplező felismerés, én kevésbé ékes sorsnak a kutatásában fáradozván itt a müncheni kövek közt kaptam részemül ezt az élményt.

[Én alapjában véve nem vagyok pusztító-forradalmi szellem, ha még eddig minden lépésemmel fölfordításnak a szelét vittem is kisebb-nagyobb munkakörömbe, s ejtettem méltó aggodalomba idősebb vezérlőimet. Én az iskolában igaz, mindvégig megátalkodott renitens valék, nem is szólva egyéb kevésbé lelkes keretekben való forrongó magaviseletemről, de bölcs, idősebb társaim (soha el nem múló hála és köszönet itt, egy-két iskolai tanítómesteremnek), nagyon jól tudták azt, amit én csak konok ösztönnel sejtettem eddig, és most lett világossá előttem, hogy *a lázongáshoz kettő kell: egyfelől dolgok, amelyek méltók az ítéletre, másfelől az élet és egészség pusztíthatatlan ösztöne, mely levegőt kér. Ez az ösztön lázongott bennem mindég, és nyugati Bakonyerdőkbe kellett jönnöm,* hogy magam is meggyőzzem arról, hogy van olyan világ, amelyben nem kételkedem, és építő kedvnek láttán irígységgel kívánkozom hazai építésre.

A dolgok értéséhez elengedhetetlen személyre szóló kitérés után általánosabb érvénnyel mondhatom el az én élményeimet.]

Itten (s némely országokban még sokkal kevésbé, nem a hitleri Németországról szólok különösen, hanem a birodalmakon felüli Németországról!) nem lehet alapjában kételkedni a dolgokban és nem lehet gyökeres átalakulásnak a reményit táplálni.

**1935. december 19. Várospolitikai Szemle, 1937. 5. sz. A cikket a szerző hagyatékában fennmaradt, eredeti, teljesebb szöveggel közöljük. Az akkor meg nem jelent részeket szögletes zárójelbe tettük. A szerkesztőség által adott december 25-i dátum feltehetően a levél megérkezésének időpontját jelenti.*

Elkeseredett forradalmi szándék Kelet-Európának a kiváltsága.

Ezek a több-kevesebb békességgel fejlődő nyugati társadalmak — mindenesetre akkora békességgel, hogy nem kellett szüntelenül az életünket menteniük — alapvető dolgaikban *a maga idejében megtalálták a megoldásokat,* és azt többé ebben az életben nem kellett újra csinálni. Itt van kultúra olyan értelemben, hogy van bázis, van hagyomány, amelyikre nyugodtan épithet a legduzzadóbb szellem is. Ezek a társadalmak mind megcsinálták annak idejében a maguk szép és nagy forradalmát és többé nincsen rá szükségük. Később túljuthatnak az akkor kivívott eredményen, de az élmény, a felszabadító élmény hosszú időkre biztosítja a fejlődésüket. (Németország nem a legszerencsésebb e tekintetben, mert itt sem a polgári, sem a munkás forradalom nem hozta meg a felszabadulás tiszta és nagy élményét, és kérdés, hogy a mostani meghozza-e?) De annyi itt is garantált, hogy a tudomány, művészet, nevelés, technika és egynémely gazdasági területen pusztíthatatlan bázisuk van — ezek indítottak meg engem.

És a mi megoldásaink és a mi forradalmunk? Sorsunk kegyetlenségéből mi az 1800-as években jutottunk oda, hogy kezdhettünk valamit csinálni, újra kezdeni mindent, ami 1526-ban, még inkább Mátyás királyunk halálával abbamaradt. A polgárságunk helyén álló köznemességünk történetünkben eddig egyetlen szép szándékkal és erővel fogott az építkezéshez. Annyi ember még egyszerre nem élt ebben az országban, mint akkor. De dicsőséges és felszabadító forradalom helyett pusztulás és pusztítás következett. A magyar liberális forradalom elbukott. Egyetlen nagy forradalmárunk Kossuth, meddőn pusztult el az idegenségben. (Nem szép Szekfű Gyulától, ha Kossuth személyében és a szabadságharc lendületében nem veszi észre a mi társadalmunk egyetlen erőfeszítését az életért, és a liberalizmust és Kossuthot hibáztatja, holott a liberalizmus és a Kossuth-féle egyének másutt pusztíthatatlan országot építettek és nálunk is azt építettek volna.) Így maradt szegény Deák Ferenc nyakán a kegyetlen sors: cselekedni, hogy ez a nép ne ellenkezzen. Pedig az az építés, ami 67-ben megindult országunkban, minden volt — most látjuk már végső konzekvenciáinak bekövetkezte után —, csak nem szívünk szerint való és a jövőnek szóló építés. (Itt Szekfű ismét a liberalizmust marasztalja el, holott az a világ minden volt, csak nem liberális — a nevén kívül.) És ez ellen magyar és népi életösztönnel vagy látnoki erővel csak tiltakozni lehet.

Most már érzem én, hogy mit jelentett a mi városunk életében a pusztíthatatlan függetlenségi érzés és mozgalom, most tudom csak, hogy miért tartotta Ady Justh Gyulát 48 utáni idők nem világraszóló, de egyetlenül mélységekből táplálkozó magyar politikusának. Most tudom csak, hogy az a függetlenségi harc, ha meddő és céltalan volt is, de nem volt oktalan, mert az életösztön táplálta, amelynek igazsága ma már nyilvánvaló, s nyilvánvaló az is, hogy ugyanazok a források lehetnek újabb életmentési kísérletünknek kútfejei, amelyekből ez az életösztön táplálkozott.

Nagy ajándéknak érzem, hogy ez a város dajkált, és hogy az az erő, mely akkor közjogi formák között lángolt, ma más formában építő kedvet és energiát mutat.

Mindez nyugati idegen város kövei között támad az emberben, és a hazájában meggyökeresedett magyar ifjúember egy darabig szívja lelkesen és teli tüdővel a

kultúra egyetlenül tiszta levegőjét, és sóvárog még tisztább tájak felé, hogy aztán később-hamarább, de végül bizonyosan mindent átható erővel kívánkozzék haza, és várja a magyar építésnek a beköszöntét, és erejével — amennyi van —, de minden erejével ennek előbbrevitelén fáradozzon.

Szekfű Gyula, kit immár harmadszor idézek (mint a magyar sors egyik ritka szellemű vigyázóját), a munkásforradalom kudarca után és a 48-as polgári forradalom tanulságai alapján a magyar országépítés egyedüli reménységét a parasztságban látta, és remegő aggódással figyelte Nagyatádi lépteit. Kegyetlen körülmények, kevés rákészültség és sok félreértés semmivé vitték ezt a reménységet, s ma élünk és fájdalommal szemlélheti a nyugatra szakadt sarj, hogy másképpen is élhetnénk.

[Reménységünk azonban ma is megvan. Az én reménységem kivált igen nagy abban a népben, amelyik ideküldött, s ha nem is vihetek nekik jó hírt a hagyma állapotáról, küldhetem azt a karácsonyi jelentést, hogy a szemekkel látott példákhoz és a szívünkben élő eszményhez képest mind hagymánknak, mind magunknak az állapota válságos ugyan, de az életnek a reménysége mind hagymánkban, mind magunkban jelen van. Ennek a reménységnek a kedvét küldöm karácsonyi üdvözletül dajkáló városomnak.]

München, 1935. december 25.

LEVÉL ERDEI SÁNDORNAK*

Aresa, 1936. január 2.

Egy kies havasi Kurhausban egészen magamban ülök, csak az Úristen és a reménységeim melegítenek. — Nem kijárt utakon haladó sors elég emészteni valót talál az utazás változataiban. — Nem is tudnám számba venni a gondot, reménységet, ütődést és beletörődést mind, de néhány az új esztendő és a havasok tisztaságában megrögzítésre kívánkozik.

Először is, hogy az életem eddig úgy éltem, hogy haszontalanul tán semmit nem töltöttem, úgy érzem, hogy nem mulasztottam semmit, s ím mégis 25. esztendőmre semmit nem tudok, amit meg lehet tanulni. Nem tudok motort vezetni, síelni és úszni, nem tudok semmi más nyelven s nincs mesterségem. A jogot nem tudom, s nem a hagymakereskedést, nem tudok táncolni és nem ismerem a világirodalmat s műtörténetet. Egyet tudok tán csak: a paraszt munkát. S tudok parasztmódra élni.

Amikor találkozom pályán futó emberekkel, olykor aggaszt ez az állapot. Lehet így élni? A felelettel mindig kések, de a mélységben szünet nélkül zúg valami: van hivatásod, van feladatod és van küldetésed, s van hozzá erőd! Ami még ehhez szükséges, az mind hozzájön idővel. Ezt a bizonyosságot jól érzem, azonban az ember kisebb-nagyobb esetlegességek közt él, s ezek szorongatnak néha. — Most nem bántanak, de szorongattak akkor, amikor bizonyosan és az élet tudata nélkül élő emberek közt kellett forgolódnom.

Nem is bánom a részleteket. Nyugodjanak. Itt közel az Istenhez s távol népemhez és földemhez kicsi dolgok nem számítanak. Itt csak imádkozni lehet. Elmerülni az erőforrások vizében s edződni, erősödni.

Kívánom tudni a bizonyosságokat, amik mint a halál megvannak az életemben, s bármikor számíthatok rá, megkapaszkodhatok benne, ha valami megtántorít, s megerősíthetem magam, ha lankadnék. — Ezt kívánom tudni, s úgy gondolom, hogy ennél jobb alkalom ennek fürkészésére még nem adatott.

1.) *nem vagyok egyén*, pusztíthatatlan kötelek fűznek népemhez s ez a kapocs hozzon jót vagy rosszat, el nem szakad, — ez támasz és kapaszkodás. Népemből vagyok egy, s ezt ők is tudják.

2.) *mint egyén* múló eddigi életemben olyan *tudományt* szereztem paraszt iskolámban, mely bizonyítvány nélkül is jeles és minden szükséges alkalommal előáll.

* *Aresa, 1936. január 2. Kézirat. EFB 2909.*

3.) *s a véremben hordok elég erőt ahhoz,* hogy semmi le ne döntsön, hacsak nem égi fenyítés. Apám és anyám magatudatlan erői s sok más torzóvá kényszerült ősöm energiája mind itt van és munkál.

S kell-e ezeknél több az embernek?!

Sors bona nihil aliud. Óh, Sors Bona s óh, Isten, ki most egyaránt őrködöl ez idegen havasok fölött s a magyar rónán, s azonképpen a szívekben is, kegyességet és méltó elbánást kérek, alázatosan, de szilárd akarattal. Embervoltom gyarló és esendő, de szándékom igaz és tiszta, s a váltságra kész vagyok. — Most és mindörökké, Amen. —

NYUGATI LEVELEK*

PARASZTOK

Altdorf, 1936. január 9.

A falu, ahol e sorokat írom, Tell Vilmos tettének a színhelye s a svájci szabadság őstalaja. Sok századoknak előtte innen indult ki a minden svájciak szabadságának a kezdete, s azóta folyton termi ízes gyümölcseit. Ez a falu az okozója, hogy a svájci paraszt minden más nemzetbelit megelőzve szabaddá verekedte magát, s kimozdíthatatlanná erősödött a magaművelte földön, minden okom megvan tehát arra, hogy megilletődve járjam e falu beszédes köveit.

Nehéz is oly röviden és érthetően szólanom e dologról, ahogy egy útilevél kívánja, amikor egy világ számomra, ami itt szavakba kívánkozik: igazságok, amit senki sem mond és senki sem hisz, érzések, amiket le szoktak tagadni, s akarat, aminek csak módjával szabad feszülni...

Beszélek tehát a krónikás együgyüségével.

Olyan fogalom, amilyet a magyar paraszt szó takar, erre nyugatfelé nem használatos. A Bauer éppen úgy mesterséget jelent, mint a Maurer (kőműves) vagy Wagner (bognár), s megszólításul éppúgy használható a „Gazduram" értelmében mint emezek a „Mesteruram" értelmében.

Nemcsak a fogalom, de ugyanaz a társadalmi szerep és minőség is hiányzik. A földművesség itt mesterség, foglalkozás, amelyet éppúgy választanak mint a másikat, s éppúgy tanulják mint akár a gépkezelést. A földműves szülőknek a gyermekei hajlandóságuk és lehetőségük szerint mindenféle más pályára mennek, de egy s csak egy föltétlenül az apja mesterségében marad. S az, aki földműves lesz, éppúgy szakiskolába jár mint aki pap lesz.

Maga a földművelő gazdaság is oly gépesített, annyi fölszereléssel jár, mint akármiféle más „műhely", s a földművelést nem lehet csak úgy elkezdeni.

Itt nem beszélhet úgy az ember, hogy valaki „földművelő marad", s „nem tanul tovább", de bizony tanul, s lesz földművelő, s nem marad. Itt a földművelő éppúgy polgári osztály, mint akármely más foglalkozás, s az élete is éppoly polgárosult, mint akármelyik más foglalkozásé. Van egy bizonyos mesterségből folyó különállása és szolidaritása a földművelőnek, de parasztosztály oly értelemben, hogy az egy népi rezervátum, egy népi őstömeg, mely rendszerint földműveléssel foglalkozik s belőle az emberek kiemelkednek, vagy bennemaradnak, „nem tanulnak tovább" nem létezik.

* *Várospolitikai Szemle, 1938. január 22.*

Még a mezőgazdasági munkásság is szakma. Van tejszakmunkás, erdőkezelő, kertész stb., s van szakmájának megfelelő védettsége és becsülete.

Semmi sem történik ok nélkül, az ilyen svájci állapotoknak is megvan az oka. A régi polgári szabadság simán belejuttatta a polgári levegőbe és kultúrába a parasztságot és ezt a szabadságot nagyrészt a polgárság verekedte ki neki. Ma a parasztpárt egyike a legkonzervatívabb polgári pártoknak.

Viszont kelet felé a parasztság egészen a legutóbbi időben kapta meg a polgári szabadságot, s nálunk most kezd hozzászokni, keletebbre pedig, Bulgáriát kivéve, most sem. De nálunk is, keletebbre is el nem intézett dolog a földművelői mesterséggel járó paraszti minőség, s jelentékeny történeti eseményeknek lehet még forrása. S ez a szerencse. Vérszegény polgárságunk s arisztokráciánk mellett minden reménységünk — a munkásság mellett — csak az a népi rezervoár lehet, amilyet a parasztság képvisel.

Polgárosodó fejlődésünknek érthető következménye, ha parasztságunk előlegezi és igényli azt a szerepet, amit pl. a svájci földművelő élvez, és kisgazdának nevezi magát aki teheti, de ez a névleges elintézés csak annyi jelentőséggel bír, hogy az igényt és esedékességet bizonyítja, azonban erőltetése súlyos következményeket sejt. Egy névleges és földszinti megoldás áfiumával feledteti el az odáig vezető út hosszúságát és nehézségeit.

A Vierwaldstätter tó kék vize, a környező ápolt mezőségek zöldje és kúriaszerű ékes parasztházak egy távoli álomvilágba ringattak, s tán föl sem ébredek belőle soha, ha végig nem éltem volna a magyar parasztnak iskoláját. A tagjaimban hurcolt magyar földi valóságok azonban még álmaimat is zavarták, s könyörtelenül ébren tartottak. Eképpen csak mint a vágyak és az álmok világát viszem haza szívemben Tell Vilmos hazájából, egy szerencsésebb tájnak a képét és egy szerencsésebb népnek az emlékét.

LEVÉL ERDEI SÁNDORNAK*

Haag, 1936. január 22.

Kedves Sándorkám! Most látható oka nincs annak, amiért írok, s egy másik hosszú leveled is a zsebemben várja a jobb postai viszonyokat. Mégis írok, mert valamerre engedni kell a gőzt. — Közléseket már nem írok haza. Még azután, amit olvastál, négyet küldtem, parázsló mind a négy, az utolsó parasztokról szólt. Azóta megegyeztem Galambbal, hogy nem folytatom. Harci leveleket most nincs kedvem írni leendő harcostársaimnak, mert nem oly egyszerű most számomra a világ. Így kínálkozott a napló, s többszöri próbálgatás után jöttem rá, hogy én naplót írni nem tudok. — Én csak valakinek és valakiknek tudok szólani, ebben is javíthatatlan cselekvő ember vagyok. — Jól estek azok a közlevelek, úgy éreztem, hogy a városom nyilvánosságának mondom el a gondjaimat. — Így fordulok tehozzád öcsém s könnyítek egy levélnyit magamon. —

Írtad Te egyszer: áldott a közellátó szem. Oh, akkor az én szemem százszor áldott, s már-már nem áldás, hanem mérhetetlen teher. — Nem tudom, született-e velem a képesség, vagy paraszt örökség, de úgy keresztüllátok itt az idegenségben, hogy ha tudnák ezek itt, szégyenlenék magukat. Eleibe lelkendeztem e tudományon s az az ötletem jött, hogy fotografálnom kéne, oly leleplezéseket csinálnék a lencsével, hogy kikergetnének. De nem mulatság ez. S már belefáradtam. Nincs akinek elmondjam. Kis noteszeim őrzik szómumiákban az effajta élményeket. Az állandó keresztüllátástól eltekintve 13. óta, hogy Genfet elhagytam, aránylag hidegen éltem. Az utazás és pénzügyek elrendezése, a hagymaviszonyok földerítése Londonban s a hollandi első napok adminisztratív gondjai közt az a rettenetes paraszt élmény, ami ott ért, elaludt kissé és a hamu alatt parázslott. — Itt Hágában rendezkedtem be pár napra — egyáltalán nem érdekesek a holland városok —, egy kis pihenésre kívánkoztam. Eddig töretlen lendülettel forgolódtam, óriási jelentéseket, sok-sok leveleket írtam, közlevelekben buzogtam s szüntelenül vállaltam ezt az idegen világot. Itt Hollandban azonban vigasztalan időjárásban a pihenés kívánsága jött rám. — Egy kis testi reparáció is fölillik: olyan sovány vagyok, mint az ausztriai út után s a jobb oldalbordáimon óriási gilva van, szóval reparálnom kell magam. — S úgy gondoltam, hogy a könyvtári s egyéb munkák mellett itt csendesen elheverészek, iszok tejet, teát, eszek vajat, sajtot, sonkát, gyümölcsöt, s pár nap múlva szörnyű erővel indulva márc. eleji hazaérkeztemig

* *Hága, 1936. január 22. Gépelt kézirat. EFB 2910.*

csinálok még egy rettenetes túrt. — Igen (itt kell beszúrnom, hogy Angliába nem juthatok a rettenetes költség miatt), ha én tudnék pihenni. Az első pihenésre szánt éjszakán Édesanyánkkal álmodtam. Hazajött, visszajött s mi mindnyájan az árvák felszabaduló rivalgásával szorítottuk karjaink közé, s kilelkendezvén magunkat, ott aludtunk el körüle, s ő mosolyogva vigyázott ránk. Fölébredtem s nem tudtam tovább aludni. Valami hazait kívántam s elővettem a Népünk és Nyelvünkben azt a cikket, amelyben valami Tálasi ír a kiskunsági cselédek életéről szemtelen úri szavakkal, de végeredményben igazat ír. Ezt olvasván s az álom által élesztvén, teljes erejében fellángolt a genfi élmény: parasztok, parasztok. — S napnál világosabban állott előttem: én mint paraszt bolyongok e nem paraszt tájakon s ennél feszülőbb élmény ember számára nincs ma Európában. — S most még komplikáltabb a dolog, mint Genfben volt. — Ott lesújtattam és lázadtam. S az égig kiáltottam volna, ha megadatik, hogy lázadjunk s az életünknek már értelme nem lehet. (Azóta Holland határán volt még egy lázadásom: Zevenár vasárnapi utcáján sétáltam — itt északon állandóan úgy bámulnak az emberek, mint valami exotikus fejedelmet — s egyszer csak 16-17 éves leánykák serege vett körül. Faggattak, mi vagyok, s a névjegyemért egymást taposták. Vagy két órát sétálgattunk beszélgetve hol németül, hol angolul. Ők iskolában tanulják, s pár évi tanulás után mindkettőben jobban beszélnek, mint én. Itt északon általában szimplábbak az emberek, de e lánykák oly aranyosan egyszerű lények voltak; semmi komplikáció, s úgy tanultak mindent, hogy soha az anyag ellen nem lázadtak. Desztillált diákok, diáklányok. S óh én nem voltam soha diák. Soha nem tanultam meg semmit, amit elém tettek, én mindig harcoltam az anyaggal s a legszerencsésebb, ha életem végére legyőzhetem s aztán meghalok. Lázadtam a sorsom ellen, mely a diákság tiszta örömétől megfosztott. Persze ez is csak egy perc volt.) Szóval Genfben egyszerű lázadás volt, s itt most ezzel vegyest a paraszt világnak s egyáltalán a meleg primitív közösségi életnek a dicsérete is búsít. Szüntelenül feljönnek a paraszt világ kísértései. Feküdni a jászolban a lovak fejénél, sohasem mosdani, csak a vasárnapi templom előtt. Szalonnát sütni dérharmatos tavaszi reggelen, mikor a lovat le kell takarni még, s a gőze azon is átüt, s az ember tenyere forró az ekeszarvától. Béresnek lenni, akinek a világ két lépés hosszú s ugyanannyi széles, ezen belül kell megtalálni minden csudát. Véghetetlen pusztákon élni bölcs egyedüllétben, s megosztani a kutyával a levest. — Ha én mondom ezeket öcsém, az nem romantika. Kísértet. S a kísért[et]járás arra biztat, hogy számon vegyem összes e világba ereszkedő gyökereimet. — 1. Zsellérségből ívelő sors a mezőváros levegőjében: az Erdei atyáméké! Járandók, esti hazatérés, kortyogó s a hagymakertészek különös világának közelléte; 2. Kisparasztgazda a gazdák sötét világának minden bölcsességével és korlátoltságával. Tanya. Szabó atyámék. Itt távolabbról béresek sorsáról egy kevés. 3. Falusi zsellérek. András, Ágnes, Annus néni, Fekete Jóska, Gémes és a többiek. Sejtelmesen kimozdult világ, mely azonban még egészben zsellér. 4. Falusi gazdák. A Szentek, Keresztúriak, Máték s úgy az egész királyhegyesi gazdatrupp. — Polgári készség s minden paraszt kötés együtt. — 5. Civilizált városi gazdák tanyával. Tóth, Nagy Ernő. 6. Hagymakertészek. Egy csodálatosan izgató világ: a zsellérereded bélyege s a korlátlan emelkedés levegője.

Energia és fantázia. A fantázia legnagyobb műve, hogy vannak hagymakertészek s nem napszámos zsellérek ma is. S a tájak. Szt. Lőrinc, Verebes, Girizdes, Kákás, Mikócs s közöttük mindnyájunk temetője.

Mind ez, s mi minden paraszt ág, amiből nincs élményem. — Majori s pusztai cselédség, pásztorok — nagyfalusi s mezővárosi proletárok, ebből kevés élményem van —, kicsiny parasztfaluk, sommás munkások és a többi.

S mindezen felül a puszta. Tikkasztó sivatag, ezervirágos tavaszi szőnyeg, pásztortüzek fölvillanása, a csillagos ég csorbítatlan teljessége, szöcskenyájak és Toldi alakja, kutak és madarak, nyugati városok, svájci hegyek. Nem, én nem tudok szabadulni a paraszttól és a pusztától, s a szívemben éghetetlen lázadás mindezek ellen.

S ebből cselekvő akaratnak kell kipattanni vagy lassan kisarjadni. Itt nyugaton mindezen régesrégen túl vannak. Nincs paraszt és nincs puszta. A társadalom polgárosult. Akinek jól megy, az első osztályú polgár, jobbat eszik és valódi perzsaszőnyeg a szobájában, s eredeti Rembrandt a falán, akinek közepesen megy, az másodosztályú polgár. Nem eszik ananászt, csak banánt, s Dürer fametszettel megelégszik, s a szőnyege belföldi rovású. Akinek rosszul megy, az proletárnak mondatik s ezért a szoc. párt tagja, de azért van sonkavágó gépe, s kenyeret ő sem eszik vaj nélkül, s külön van ebédlő, illetőleg nappali szobája s a háló fülkéi. S olajnyomat van a falán, egyiknek szentekkel, a másiknak Marxszal, s legtöbbnek a tengerrel. S gyári szőnyeg itt is van... — S a puszta rendeztetett. Vannak fésült és ápolt gyepek, erdők, szántók és halastavak. Paraszt és puszta nincsen. — Ezek germánok és fantáziátlanok, tudom, ha mi csináljuk meg ugyanazt, ez kiáltóan más lesz — mint más a franciáknál —, de mégis nem tudom elintézni a paraszt-kísérteteket és így emésztem magam a két kő között. Cselekvő terv ebből kettő sarjadt eddig: 1. a Makó-kiállítás alkalmával országos ankétot csinálunk a mezővárosról. Tanyáival s pusztával s a fejlesztés lehetőségeivel. 2. hogy a húsvéti szünetben veled ketten sátorral s egyebekkel a Hortobágyra megyünk s ott élünk egy kicsit. — Kimegyünk a pusztába. —

Most látod úgy vagyok, hogy pihennem kéne, s akarok, de kísértetek járnak hozzám, s nem tudok nyugton maradni. Megnézem itt a Breughel (Brügel) képeket, elvégzem a hagyma dolgot, üdülök tengernek látásán s aztán hazafelé fordítom a rudat, s márc. 10-re tervezem a Pestre érést. — A művésznek kijáró szeretettel ölel

Bátyád.

LEVÉL ERDEI SÁNDORNAK*

Bréda, 1936. január 29.

Végső igazság pedig, hogy a parasztság oly társadalomszervezési elveket s oly kultúrtetteket produkált, melyek a kultúrák minden határai fölött örökkévalók — kultúra javaival való élés tekintetében pedig oly egyedülállót produkált, amely mindenkor mintául szolgálhat.

Ennek a tételnek a hiteléül pedig Édesanyánkat idézem emlékezetbe.

S az igazságok következményeiül pedig végérvényes programul látom a csoport és minden tagjának lázadását a saját határai ellen, s ezen túl a kultúra példáinak és eredményeinek beépítését ama eljövendő egykeretű kultúrába.

Ha programot is lehet hitelesíteni, úgy kettőnk kínjaira és szülötteire utalok.

S mit tehet az egyén a bizonyosságok közepette?

Egy bizonyosságot tudok: büntetlenül ember ki nem vonhatja magát a sors következményei alól. Ha úgy hiszi, hogy egyéni életében kivonhatja magát e nem túlságosan virágos élet jármai alól, úgy rosszul hiszi. Ha azt gondolja, hogy ő már nem paraszt, úgy majd emlékeztetik rá azok, akik közé bejutott, s ha minden sikerül is neki, mert oly gazdagon elbocsátott, úgy majd jelentkeznek élő és halott emlékek, melyek ítélet alá vonják. S aki pedig azt hiszi, hogy a határokról tudomást nem véve, de sőt letagadva, eltüntethető vagy eltakarható e világ, úgy kútágasok és komondorok fogják emlékeztetni rá, melyek ember nélkül maradtak.

Menekvés és futás nincs. Csak kivétel lehetséges.

Ember itt mást nem tehet, minthogy vállalja a sorsot és lázad és beépít. Azon a helyen, ahol kiméretett számára.

Ezt pedig már nem is bizonyítom.

Végigélve a paraszt tájak minden stációját, az is megadatott nekem, hogy láttam rokon tájakat s láttam rokontalan országok vidékét.

Aki egy helyen ismeri az erdőt s annak törvényeit, az más erdőben is otthon van, mihelyt körülnézhetett, így én is, betekintvén messzi területek falvaiba és tanyáiba, mindjárt ráismertem a rokon vagy nem rokon birodalomra. Amennyire kiviteli lehetőségek megengedték, a számok és betűk igazságaival is körültámogattam ráismerésem, de ahol már nem, csak egy emberi mozdulat, vagy egy képnek a tudósítása állott rendelkezésemre, ottan is gyanítom az igazat.

**Bréda, 1936. január 29. Gépelt kézirat. EFB 2911.*

Ilyen források után mondom el Neked, hogy is állunk a parasztok földrajzi elterjedésével.

Van egy óriási terület, ahol nincsenek parasztok vagy csak magnak s hírből láthatók. Ezek az országok pedig Svájc, Hollandia, Dánia, Anglia és Skandinávia, továbbá a tengerentúlon USA, Kanada, Dél-Amerika s Ausztrália. Ez országokban vagy elintézett a kérdés, vagy meg sem született. Mind e társadalmakban a földművelők csak egy kisebb hányad, azonkívül századok óta polgári szabadságot élveznek, fölötte nem urak, hanem polgárok állottak. Így történt, hogy a század elejére itt elkészültek.

Van egy nagy terület, ahol még parasztok, fiatal parasztok e tartomány népei. Ezek pedig a Balkán és Oroszország. Oroszország kiveendő. A Balkánon pedig, mind a polgári szabadság, mind a polgárság mellettük és fölöttük annyira új dolog, hogy még nem értek rá ez állapotra ráunni. Itt a parasztok még paraszt politikát vallanak, s parasztnak kijáró helyet követelnek a tanácsban.

Van egy nagy terület, mely gyorsan és szépen futja a pályát. Észak. Az orosz és osztrák császári uralom alól felszabaduló kezdő parasztok oly teli tüdővel szívták be a szabadság levegőjét, hogy maholnap nem is lesznek parasztok. Hozzásegítette e parasztokat kifejlésükhöz országuk politikai, népi felszabadulása azáltal, hogy a fölszabaduló élményből nekik is juttatott nem csak malasztot, de földet is. Lengyel, cseh, litván, lett, észt, finn.

S vagyunk mi itt közbe. (Német átmenet az osztrákokkal együtt, a franciát, olaszt, spanyolt nem értem még.)

Mi jól megültük a stációkat. Mi voltunk lassan és kiadósan parasztok, s a kifejlésnek is megkapjuk minden kínját. Minket nem segített egy polgári forradalom szabadulása, s nem kaptuk egy népi felszabadulásnak a segítségét sem, nekünk magunknak kell mindent megcsinálni. Alighanem a polgárainknak s a népünknek is a szabadulást. De magunknak bizonyosan.

S az idő nyilván itt van, mert a lázadásnak végtelen számú tünetét figyelheti látó szem magyar tájainkon.

Ezért feszítő és robbanást ígérő dolog magyar földön parasztnak lenni. Ezért szerencse s ezért elhivatás és ezért annyi kín.

Rövid foglalata nagy és végtelen dolgoknak. Magyarázat és előadás kívánt lenni s célja számot adni töprengéseimről oly rendben, ahogy itt rend lehetséges.

A kétségek és a félelmek, nemkülönben az ember gyarlóságának a tudata, most hallgassanak.

Végső pecsétül pedig testvéri szívem buzgóságával hitelesítem ez idegenben írott levelemet.

Feri.

LEVÉL ERDEI SÁNDORNAK*

Berlin, 1936. február 6.

Kedves jó Öcsém,

Berlint tisztelem meg avval, hogy először életemben teszem szóvá az én tömeg—egyén viszonylatomat — ez másképen fogalmazva igen hivalkodó kitétel: szirt és völgy pl. — cserébe azért, hogy Berlin engemet ajándékozott meg a tömeg- és nyájemberek hihetetlen tömegével.

Még soha nem láttam német népgyűlést. Nem is kívánok többet. Ahogy a szónok üvölt — csaknem ugat —, s ahogy a tömeg rázza az öklit és egyértelműen rezonál, hát az elképesztő és lesújtó.

Nem is erről a tömegvonatkozásról akarok én neked beszélni, így és ilyen tömeget soha nem akarok vezetni, inkább visszamék földet művelni vagy művésznek s hagyom összes „politikus" álmaim — ne haragudj e hasonlításért, én nem azért hagyom el egyiket sem, mert nem nagy dolog, hanem mert nem itt van rám szükség. Egy másik tömegértelemről akarok szólni, arról, ahogy egy-egy ember puszta lelkivel kiáll a világ elé fölfogni mindent első kézből s formába szorítani, vagy ahogy más emberek húzódnak a forma enyhelyibe s „adminisztrálnak és vegetálnak".

Régóta tudom én ezt a különbséget, de nem szeretem még csak föl sem idézni, mert nagyon csúnya formában ismeretes ez a gondolat. Mindjárt Napóleon — vagy leginkább is Raszkolnyikov-eset s azon jog hangoztatása, hogy a kiemelkedő ember „joga" stb. (ajaj Nietsche: Übermensch — ezt is csak német ember találhatta ki).

Nem. Egészen másképp kívánok én erről szólani, úgy ahogy a másik oldal sanyarúsága menedékül kiváltotta belőlem. Ha iszom a levit a kiemelkedő ember sorsának, úgy teljes értelmét is kívánom tudni. Ám ezt az okfejtést így is oly szeméremmel teszem, ahogy az ember gyermekét nem ... senkinek semmi köze hozzá.

Itt is egy ténymegállapítással kezdem. Az emberegyén mértékeink és értékeink legfelső hordozója. Ez minden csodának a forrása és titka, és ez minden közösségnek a teremtője és a tagja, s minden közösség fejlődése emberegyének tettén és milyenségén múlik. S ez az egyéni határ és egység: minden ember számára megvan s azonos értelemben van meg. Mindenki teremt és formál a maga világában, csak az egyiket rá kell vezetni, előtte kell megcsinálni, a másik pedig

* *Berlin, 1936. február 6. Gépelt kézirat. EFB 2912.*

maga verekszi ki ezt a mindenségből. Ez különbség. De nem eredménykülönbség, csak feladatkülönbség.

S ezután beszélhetünk a tömeg—egyén viszonylatról.

Látván e töméntelen nyájba menekvő germánt, önkéntelenül is följebb emeltem a fejem. Nem! A nyáj semmilyen értelemben nem az én területem, s ha kell, minden tekintetben megszabadítom magam karámjától s minden áron.

Én magam úgy, ahogy anyám megszült, én úgy állok szemben a világ összes titkaival s tanítómester nélkül — csak jó segítségekkel, s legelső ezek közt Apám — én magam vájom és formálom a mindenséget, s ezt a többi emberek számára is közvetítem.

Nem vagyok független a társaimtól, de ahogy én a helyzetüket fölismerem és átallátom a mások világát, s ahogy az igényeinket az örökkévalóság mértékében megfogalmazom és kiállok érettük minden harcot, az csak én vagyok. Egyén és egyetlen.

És mint ilyen egyén vagyok hű a társaimhoz, s mint ilyen egyén buzgok idegenül s vándorként más világokban, s mint ilyen egyén szolgálom az én társaim közösségét. Nyáját, ha úgy tetszik.

Pontosan érzem és tudom a helyemet, mármár a feladataimmal is tisztában vagyok, természetesen azt is tudom, hogy úgy itt e germánok, mint otthon paraszt véreink általában öntudatlan lakói a világnak, s a kerítés enyhelyébe húzódnak. Ebből következik, hogy érzem és tudom a különbséget. De.

Számomra ez a különbség távolról sem megoldás és megnyugtató gyönyörűség: óh, jaj milyen nagy ember is vagyok én!

Fenét!

Minden itt kezdődik. Nagy ember vagy nem nagy ember szubjektíve nincsen. Csak őszinte és hű, vagy hamis és álember van. Ha tudom, hogy ez vagyok, ezek a határaim, ez a helyem s ez az én közösségem, s mindnyájunk helyét tudom a világban: akkor következhet valami.

Küzdelem, kínlódás és alázatos erőfeszítés azért, hogy megépítse az ember azt, amit saját erői s a társaihoz s az istenekhez való hűség előír.

Ez aztán a végin lehet nagy vagy kicsi dolog.

A cselekvő egyén számára nincs ilyen aránya. Csak súlya van.

Nem vígasztalás és nem is kétségbeejtés tehát a tömegen felüli állás tudata.

Ha vígasztalás, akkor beleesett a fene.

Ellenben erőforrás. Keserű erőforrás.

Igenis, engem tüzel és erősít az a tudat, hogy a mindenségnek ember nem taposta tájain járok, hogy a helyzetemben olyanokat tehetek, amilyeneket más nem, s az is lelkesít, hogy evvel a cselekedettel társaim számára falakat és utakat, enyhelyeket és kilátást csinálok, de az nem lelkesít, hogy ezért a vállukra emelnek.

Nem is biztos ez a vállon hordozás. Könnyen meglehet, hogy kikergetnek vagy agyon is vernek.

Nekem most ez tökéletesen mindegy.

Ha a vállukra emelnek, örülök neki. Ha pedig kikergetnek, keresem a hiba forrását, s jelentkezem újra.

A vérbeli társaimmal szemben nem is tudom elképzelni, hogy azt az arcot vegyem fel: mit tudjátok ti azt, nyáj! Én igen! Én a szirtember!

Nem. Ott én a tartalmakban velük egy vagyok, s számukra, értük és miértünk van minden.

Más csoportban egészen más. Urak és germánok közt.

Itt igenis belekapaszkodom a tudatba, ha nagyon sodorni akar az ár.

Nem úgy s ne tovább!

Ti úgy is mint urak és németek, úgy is mint nyájbeli tagok csak, maradjatok nyugodtan s örüljetek, hogy éltek, engem ne bántsatok.

Én olyanokat látok, amilyeneket ti soha, s én magam is az vagyok, amit ti felfogni sohasem tudtok.

Így élek s vívódom én itt öcsém, s Téged minden helyzetben egyforma testvérséggel szeretlek, s ezért menekülök Hozzád.

Ember a világban

Bátyád.

LEVÉL ERDEI SÁNDORNAK*

Berlin, 1936. február 7.

Kedves Sándor Öcsém,

azon szakasznak, mely kínlódással is, de építéssel is terhes volt, nyilván utolsó levelét veszed ez alkalommal. Ezt csak onnan következtetem, hogy most már az utolsó fokhoz érek el: a kínlódó, vagy nagyobb szóval, tragikus sorsnak a magyar törvényeit és elrendeltségit bogozom, s mindenekelőtt érzem most, másfelől pedig a regenerálódás paraszt képessége végül is kiránt e sötét egek alól.

Most azonban még alattuk vagyok, s sokat foglalkozván azzal, hogy mék, nem mék Angliába, néhány jó adalék alapján kialakult bennem egy kép Angliáról, mint az effajta tragikus élet ellenpólusáról, s így a magyar tragikus törvényt is ennek viszonyában érzem és látom.

Egészen stílszerű: egy magyar Albion kapujában. Se azt nem tudja az ember, hogy bemehet-é, se azt, hogy mi van belül. De sejti, hogy az ellenkezője annak, amit ő magával hurcol. (Az angol tények magukban nem is fontosak, az a fontos, ahogy nekem a kapun keresztül megjelentek.)

A kapu pedig a következőket mutatta:

Az élet végső értelme, stílusa felől, egyén—társadalom, kultúra—nem kultúra viszonya felől soká lehet vitatkozni, azt azonban alighanem be kell látni mindenfelől, hogy rendezett élet csak úgy cselekedhető, ha az emberek megállapodnak abban, hogy hogy bánnak egymással, mit illő és mit nem illő tenni, s nem utolsósorban miként kell az embernek fegyelmet gyakorolni saját magával szemben. Mindezt közelebbről konvencióknak, távolabbról kultúrának hívják.

Egy ekként kimunkált élettér arról nevezetes, hogy ott a meztelen ember nem találkozik egyenesen a végtelenséggel, ahol kínlódnia kell tájékozódással s egyebekkel, hanem mindennek megvan a módja. Minden fölmerülhető kérdés szokásokba menően meg van oldva. S el sem képzelhető, hogy valami nagy lélek látván fogyatékosságait belekössön az egészbe. Azt nem lehet. Az a nép s az a kultúra már így él s így hal meg. Ilyen világban MacDonald is csak azt változtathatta, hogy nagyobb a munkanélküli-segély, s VIII. Edward őfelsége is csak annyit, hogy nem úgy mondja többé, hogy ire, hanem nagybetűvel I the King.

Az ilyen világban — s a jelekből ilyet sejtek a kapu mögött — észrevétlenül megtanulja az ember a konvenciókat, s él mint hal a vízben simán, derülten, s ők úgy is mondják boldogan.

* *Berlin, 1936. február 7. Gépelt kézirat. EFB 2913.*

Mindezzel szemben pedig vannak olyan tájak is, ahol vannak mértékek, utak és korlátok ugyan, de azok oly gyarlók s kevesek, hogy kicsit is mejjesebb embernek rögtön szét kell nyomnia, s akkor ott áll a végtelenség kapujában, s ott egyedül van Istennel szemben, s vagy van a sziviben iránytű, vagy nincs.

Olyan tájakon az embernek nincs is kedve megtanulni a síma élet módozatait, hanem szüntelen lázongásban él s szüntelen viadalban a csapástalan végtelenséggel.

Az sehol sincs előírva, hogy emberfalka megtalálja a bizodalmas együttélésnek a módjait, s megtörténhet, hogy emberek holtig ilyen viadalban élnek, akik az orruknál kicsit is messzebb látnak.

Ez a tragikum országa. Az ember akarva, nem akarva hős lesz, s harcba bocsátkozik emberi és isteni hatalmasságokkal, s ontja a vérét szüntelen.

Magyarnak, parasztnak egyként magamban hurcolom ezt a tragikumot, s Albion kapujában még elevenebben érzem a harc és a küzködés elrendeltségét.

A kapun belül nagyon, de nagyon messze élnek az emberek a lét és a nem lét kérdésétől, s és mindennap evvel fekszem és evvel kelek.

Vigasztalásom csak az lehet, hogy magyar földön mindig ez volt a törvény Mátyás óta. Így élt és harcolt Dózsa György, Zrínyi, Pázmány, Balassa, Bethlen Gábor, Berzsenyi Dániel, Széchenyi, Arany és Ady. Mifelénk magyaroknál ez a divat s vajh lesz-e vége? S ezen most ugyancsak nem vagyunk túl. Ballada a mi életünk, legjobb esetben ballada.

S ha az ember paraszt mindenen felül, akkor még több alkalma van átélni a lázadásnak és az új teremtésnek a kínját.

S a kimenetelt, azt csak az Úristen tudja. Látja az ember, mi ellen lázad, megdöbben a végtelenség föltárultán, majd érez egy irányt s elindul, és az éjszakának minden kísértete ellenére megy tovább. Szüntelenül újat és kérdést lel útjában, s reménykedik az irány helyessége felől.

Ez szenvedés. Néha az ember már úgy él az ily világban, mintha nem is volna más, s már-már azt hiszi, ez az igazi élet. A mienk bizonyosan ez.

Így küszködök én minden percben itten, s már nem is veszem észre, ha egy-egy nagyobb grádicson bukok le vagy föl.

Mindazonáltal nem hiszem el, hogy minálunk nem lehetne olyan csapásokat hagyni magunk után, melyen minden jólélek bizodalmasan járhat.

S most nekünk kiváltképpen megvan lehetőségünk csapásokat hagyni magunk után, s végit vetni országunkban a tragédiának. Ezt én kegyetlenül és alkudozás nélkül hiszem, és ezen függ az életem, tehát nem szellő a hitem.

Ám evvel sem enyhül egy szikrát sem a harc.

A célokban és kimenetel reményiben feloldódik, de a kín ugyanannyi marad.

A szorongásai közepette menekül az ember minden menedékhez. Az élet végső törvényeit kívánja tudni: írva van az valahol, hogy kínlódás nélkül nem születhetnek dolgok?

S akkor aki paraszt, az alázatosan lehajtja a fejit, s tudomásul veszi, hogy írva.

Az anya, aki téged szült fájdalmas vonalakba torzult arccal, bízott a te életedben, s a kínok minden stációját átélte.

Születés nincs szenvedés nélkül, s minden születés körül jelen van a halál is, s nehéz elfelejteni ellésbe pusztult tehenünknek a nyögését és el-elhomályosuló szeme rebbenését.

Nincs itt fellebbezésnek helye.

Kínlódunk és kínjainkat születés járulékának hisszük, s bízunk a magzat életében.

S ha az Úristen átsegít a csatornán, úgy mék vissza hazámba, hogy láttam egy országot, ahol az embernek nem szükséges így kínlódnia.

Tán nem is szabad.

Igaz testvérséggel ölel

Bátyád.

LEVÉL ERDEI SÁNDORNAK*

Berlin, 1936. február 8.

Kedves jó Öcsém,

én ugyan nem voltam Angliában, meglehet, hogy most nem is jutok, ellenben van nálam egy angol útleírás angol szerzőtől, s olvastam a Pesti Naplóban Karinthynak egy figyelemre méltó cikkét Angliáról s last but not least, most olvasom Lenint, — hogy tudom én azt olvasni angolul, németül egyformán az utolsó árnyalatot is érzem, nem Angliáról, de egyebekről, mondjuk ellenkező dolgokról, s így elég okom van arra, hogy Angolországról s evvel kapcsolható egyéb dolgokról szóljon e levelem.

Már-már végbizonyosság lesz előttem, hogy a különböző európai népek állama és társadalma egészen más megoldottságot s megállapodottságot mutat. S ugyanilyen végbizonyosságnak tetszik az is, hogy különböző korokban és különböző rétegek produkálhatnak olyan alaplerakást, mely alapvonásaiban többé nem változik, ellenben terebélyesedik, komplikálódik, szóval tágul, fejlődik.

Aligha téved az ember, ha e vonalban Angliát jelöli meg úgy, mint amelyben legrégebben lerakatott ez az alap, és pedig bölcs urak által aképpen, hogy a dicsőséges forradalommal a polgárság is helyet kapott a terebélyben, majd pár száz év múlva a munkásság is, minden szocializmusával belefészkelt. Ilyen nincs több. S az eredmény az, hogy ma az angol társadalom olyan tökéletes konvenciórendszert fejlesztett ki, mely teljesen biztosított a „fölforgatás" ellen. Mindenre van precedens. S az élet minden vonalán olyan simára épített utak vannak, hogy az angol ember otthon nem lehet forradalmár. (Zárójelben: persze ehhez a „garantált" kifejlődéshez a gyarmatok adták meg a gazdasági lehetőséget s meglepetés ebből folyóan csak innen érheti őket. Én inkább azt kívánom, hogy érje mint nem, de ez nem fontos most.)

Hasonló az eset Franciaországgal és Belgiummal, nemkülönben a nyugati agrár-industriális államokkal, ahol viszont a polgárság cselekedett így, de hagyjuk most az átmeneteket.

S a másik oldalon Oroszország. Cári abszolutizmus, papírvékonyságú polgárság, ugyanilyen ipari proletariátus, mérhetetlen tömegű parasztság. Itt azután más ki

**Berlin, 1936. február 8. Gépelt kézirat. EFB 2914.*

nem fejlődött, mint egy úri „magaskultúra" balettel és télikerttel, s e „konvenció-rendszer" hajszálcsöveivel szemben mérhetetlen tömegben hömpölygött a polgári proletár és paraszt elintézetlen kérdéseinek és erőinek folyama. Itt aztán nem következhetett be más, mint forradalom. Új alap.

(Ismét zárójel: s Marx Angliában várta a proletárforradalmat (!!!) és Lenin Oroszországban megcsinálta! Egyáltalán Lenint felfogni legkevésbé egy marxista képes. Lenin erői annyira messziről jöttek s annyira távolba vezettek, hogy azt egy marxista fölfogni sem képes. Igazában azt hiszem az a nemzedék fogja fel, mely kirgíz vagy kisorosz mivoltából Lenin országában lett kultúremberré. Sommásan: Marx egy jó svádájú kötözködő és kellemetlen zsidó, aki a tőke—munka, szellem—anyag polaritást visszájára fordította, viszont Lenin zseni és orosz, aki fölfogott mindent a világból és hazája felől, s végtelenig fejleszthető alapokat rakott le. Ezen közben harcolt s harcában használta azt is, amit Marx csinált. De ezen kívül mi mindent még!)

Szóval így néz ki a két véglet. Egyik felől a valószínűség felső határáig minden szokásszerűen meg van oldva, s az ember ott csak simán élhet. Forradalomnak ott sem értelme, sem lehetősége. A másik oldalon pedig minden nyílt kérdés: ami megoldott és kijárt pálya, az oly keskeny, hogy azt csak elborítják a többi erők. Itt viszont valamire való ember csak forradalmár lehet. Azaz Oroszországról szólva lehetett. Már a nagy fordításon túl vannak, s ott most egészen más a levegő. Az alaplerakás, a „konvenciók" szövögetése folyik. (Zárójel: hogy kik csinálták legelsőbb, azt csak úgy osztályszerűen nem is lehet megmondani: munkások. De az orosz munkásság magában ilyet az életben nem cselekedett volna. Segített az egész európai emigráció, s intellektuellek. Gőzt adott a parasztság. S a rudat igazgatta egy ember, aki ember volt, orosz volt, s az ember legfelső foka: zseni. Ha nagyon egyszerűen akarja az ember mondani, hogy ki csinálta, úgy csak azt mondhatja, hogy: Lenin. Hogy mellette milyen „koncepciótlanok" voltak munkatársai, azt keserű szavai mutatják legjobban. Sztálin a legkülönb, mert bevallja, hogy mást pedig ember nem csinálhat, mint Leninhez igazodik.)

Így a két pólus. És átmenetek millió fajtája. Bizonyos azonban, hogy mi a másik végihez vagyunk közelebb vagy éppen középen. De a nyugodt, megoldott és kijárt világhoz mindenesetre messze vagyunk. Afelől nem panaszkodhatunk, hogy az úri világunk nem elég terebélyes. Alighanem nagyon is. De viszont annyira nem, hogy mi is beleférjünk. Meg aztán gyarmatok sincsenek s immár nemzetiségek sem. Itt nincs „férőhely". Polgárság. Saját terebélyképzéshez nem jutott el. Minden az úri árnyékban maradt meg aztán zsidó-német belső bajai is vannak. Itt sok lehetőség ugyancsak nincs. Proletariátus? Számra igen kevés, elhelyezése igen mostoha: saját fejlődésihez soha nem jutott el, német-zsidó utakat követett, mit forradalom neve alatt csinált, az beteg, sőt rossz volt. S ma nincs rá jó világ.

Sem proletár, sem polgári egzisztencia, vagy „konvenciórendszer" (mely a parasztokat is befogadta volna) ki nem alakult. Egy sima út van csak honunkban s egy becsülete az embernek: úrnak lenni, vagy belső cselédnek.

Viszont az nem nagy vigasz.

A parasztság pedig sokallván állapota nyomorúságát, mindenféle utakon kecmereg. Nem vár sem polgári, sem proletár, sem úri segedelemre, hanem egyelőre öntudatlanul maga tápászkodik.

S ebben van a mi egyetlen magyar lehetőségünk.

Román, szerb, horvát és bolgár paraszt . . . önmaga belülről nem fordul állapota ellen. Még fiatal e minőségben. Nyugaton vannak járható polgári útjai, északon szintén vagy ilyen polgári utai vannak (Skand), vagy a háború utáni népi-polgári felszabadulás adott neki lélegzetet.

Nekünk nincs semerre utunk, s érezzük a terhet rettenetesen.

Ez ismét egy lehetőség.

És pedig egy külön paraszti tettre. Mely munkás tett is egyben, magyar is, és világképében se nem úri, se nem szocialista, se nem polgári-liberális.

S az a gyanúm, hogy egyszerű ellentéteket és dogmákat sem fog termelni.

Egy dogmát ismer: az ember és az életösztön dogmáját.

Szóval alaplerakás még hátra van minálunk, s vagy lerakjuk mi parasztok, vagy készülhetünk a nirvánára mind magyarok, mind parasztok. Mert elvész mindkét minőség, s a világ szegényebb lesz két meleg színfolttal.

Északi, nyugati parasztok nem fognak erőteljes paraszt-világképet formálni: átmentik erejüket máshová, a balkániak hamarabb csinálnak egy munkás lázadást.

Rajtunk függ e lehetőség. S mi ketten annyit vállalunk belőle, amennyit nem sokallunk.

Kemény testvérséggel ölel

Bátyád.

LEVÉL ERDEI SÁNDORNAK*

Berlin, 1936. február 9.

Kedves Sándorkám,

különféle változások estek rajtam mostanában, melyekről számot is másképpen adok, mint régebben.

Ugyan azt állítják egyesek, hogy csak nálunk, Oroszországban s Németországban születnek szenvedésből a művek, az angolok közt csupa jókedvből s derűből, én azonban vagy az állítás érvényit mint általánost vonom kétségbe, vagy egyszerűen tudomásul veszem, hogy magyar vagyok. Én t.i. most elvesztettem hatalmamat a szavak fölött. Kb. két hétig mindeddig úgy éreztem, hogy mindennek ura vagyok a szavammal, s kerestem az alkalmat, hogy minél groteszkebb helyzetet oldjak meg a kifejezéssel. Viszont ugyanígy kínlódtam és töprengtem. Most pedig egészen áttetsző és derült a világ előttem. Dolgozom keményen, jövendő helyzeteket gondolok ki, s azokban állok helyt. A külső világ határaira rögtön és keményen reagálok, viszont a szavak mágiájától elestem. Most úgy gondolok vissza pl. arra a tengeri levélre, mint egy ihletett idő termékére, mely nagyon nagyon messze van most tőlem.

E változásnak éppen annyi oka van bennem, mint rajtam kívül. Bennem, hogy akármiféle sötét helyzetekből kirántom magam, s minden kínlódás után megújulunk s bizonyos paraszt törvény szerint mindent kibírok s noha hozzátartozik a küszködés is az életünkhöz, ugyancsak hozzátartozik a napsütés is, melyekhez nekem is hozzá kell férni. Sőt a magam külön törvénye az, hogy nekem a világosságban kell elsősorban forgolódnom.

A külső tények pedig. Olyan könyvtár van itt, hogy az ember szédül a nagyszerűségétől. Minden könyv megvan — magyar is —, s mindenki számára asztal lámpával s bámulatosan egyszerű adminisztráció —, s én itt Lenin könyvei óta úgy olvasok németül, angolul, mint magyarul. Teljesen belefúrtam magam a tudományba, s egy napig töprengve a tudományhoz való viszonyomon, másodnaptól fogva rettenetes erővel búvárlom a szövetkezetet, gazdaságot, társadalmat. Viszont ura vagyok most a tudománynak. Szuverén ember, aki tudja, hogy ő mit csinálhat a tudományban s egyáltalán mennyi a tudomány.

* *Berlin, 1936. február 9. Gépelt kézirat. EFB 2915. A levél befejező része megjelent EFÖM: A magyar társadalomról. (Szerk.: Kulcsár Kálmán) Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980. 79.*

A másik pedig, hogy mék Angliába. Nem tudom, meddig maradok, de mindenesetre megkóstolom a levegőjét.

A harmadik pedig egy egészen különös természeti tény. Köztudomású, hogy parasztvilágunknak egyik fő koordinátája az évszakok. Sokak szerint egyetlen változása. Való tény, hogy életünknek lényeges része. Ezen felül pedig mint érző embernek, nekem külön is személyes kapcsolatom van az időjárással. S most e keretek közül kiszabadultam. Megbomlott a rend. Luganóban és a Genfi-tó partján tavasz volt, Hollandiában pacsirtát hallottam és szántottak, és a marha kinn legelt, viszont mikor otthon voltam, ősz volt, szép magyar ősz, s most itt a tavasz után esik a hó. Úgy csodálkoztam, mikor esni kezdett, hogy csaknem elkiáltottam magam. Felszabadultam. S egész jó egy kicsit ebben a szabadságban mozogni.

S last but not least *Lenin. Amióta olvasom, más értelme lesz előttem a szocializmusnak, parasztnak, harcnak stb.* Nem tudnék itt fogalmazni semmit, csak annyit, hogy *ő valaki, akitől tanul az ember.* Példa, tanulság s dokumentum.

Így történt, hogy szép levelet sem tudok írni, viszont erőim teljességivel forgolódok a világban s gyarapítom magam.

Múlhatatlan szeretettel ölel

Bátyád.

LEVÉL ERDEI SÁNDORNAK*

Berlin, 1936. február 12.

Kedves jó Öcsém,

most, hogy készülőben vagyok innen Berlinből, némi számadás kikívánkozik belőlem.

Egy hét múlt el fölöttem, hogy az időt észre sem vettem. Valószínűtlen tömegű könyvet átolvastam, mérhetetlen jegyzeteket csináltam s gyakorta sétáltam a nagy könyvtár csarnokaiban igen lelkes állapotban.

Egy korszak volt, melynek nyomát nem e levelek mutatják. Sokkal messzebbre való és sokkal politikusabb minden, minthogy levélbe írhatnám.

Hirtelenében nem is tudnék számot adni felőle, mi ment itt végbe rajtam. Nem az, hogy elolvastam ama könyveket, s nem is az, hogy a tudomány egyes ágaiban tisztábban látok. Úgy egészében történt valami. Hogy a te szavaiddal éljek, az a paraszt ridegség és szigorúság megleli az útját, s mind közelebb és közelebb jár az eleven és általános megnyilatkozáshoz.

S itten szerepe van annak az északi nagy rideg embernek. A levelek, amiket kapsz, átmenetiek. Még a múlt kínlódó korszakról is szólnak, de már a 9-ik-ben az itteni kemény derűnek a levegőjét érezheted.

Most Calbéba mék s ott nem tudom, mi lesz velem, nagy a gyanúm, hogy folytatom ezt az irányt, ami számodra azt jelenti, hogy kevés és sovány leveleket kapsz, de viszont márciusban valamikor nagyon megkeményedett és megélesedett emberként tér haza furcsa és tanulságos utazásáról Hozzád s mindkettőnk hazájához hű

Bátyád.

* *Berlin, 1936. február 12. Gépelt kézirat. EFB 2916.*

LEVÉL BIBÓ ISTVÁNNAK*

Calbe, 1936. február 15.

Kedves Istvánom, több rendbeli illetlenségnek a következménye, hogy én most beléfogtam egy Neked szóló levélbe, illetlenség pedig azért, mert Bélának kéne most a tiednél régebbi levelére válaszolni, s megvárni a tiedet is, mely nyilván útban vagyon. Mindegy, szükség konvenciót ront, hogy stílszerűen mondjam, s én most pont Neked kívánkozom írni. Ez a szükség.

Kívánkozok pedig azért, mert Te írtad azt nekem, hogy „úgy benne vagyok" a leveleimben, s azonkívül Teveled szoktunk úgy társalkodni, hogy beszédeink fontosabbik felit macskakörmök közt mondjuk vagy írjuk. Össze pedig úgy tartozik a két dolog, hogy ha benne vagyok a leveleimben, úgy okvetlenül kiléptem magamból s mi lesz itt többféle kilépésekkel, mikor mink a szavakat is „szituációjukhoz kötötten" szoktuk egymás közt értelmezni, s mikor olyan nagy ez a világ s oly sok szituáció van benne, s legfőképpen én is, hálaistennek, oly sok szituációba keveredek. Mondd Istvánom, mi lesz itt a sok Erdei Ferencekkel, kik szituációjukhoz képest léptek ki, mit cselekednek egymással a szavak és beszédek? Nyilván összegabalyodnak, mert sem ketrecbe, sem macskakörmökbe nem zárhatók. Bizony összegabalyodnak.

Itt csak a Te bölcsességed segít Istvánom, mely szerint mégiscsak „szituációkhoz kötötten" értelmezel, s e macskakörmös világ határain túl meg tudod különböztetni a szituációt s enmagamat. Mivel pedig mind bölcsességed, mind pedig értelmességed felől megbizonyosodtam, a segítség jelen van. Ezért írok Neked s nem Bélának, akivel most kezdjük fölrakni a macskakörmöket.

Ennyi bölcsesség pedig azáltal jöve ki belőlem, mert a „szituációk" változván, a főtételemmel keveredtem bonyodalomba. Nevezetesen a paraszt mivolttal. S az igen nagy dolog, mikor az embernek „önmagát kell revideálni", oly nagy, hogy gyakorta el is feledkeznek róla az emberek. Én a „szituációimról" nyugodtan elfelejtkezhetnék, a revízióról azonban jelen levél erdeiferenci minőségemben is mégiscsak megcselekszem.

Ha nem újság Tenéked, s az a gyanúm, hogy a revízióra való képességemet nem a börtöni látogatásodban vetted észre, hanem jóval előtte. Hogy most jöttem rá mind a képességemre, mind az „újrafelvételre", az csak attól van, hogy nekem csak a

* *Tiszatáj, 1980. 12. sz. 56—58.*

szituációim, s másképp vagyok bennük, mint Te a tiedben. Ez ér legtöbbet az egészben.

Most szeretném, ha nem lennél biztos benne, hogy milyen irányú leend a revízió, „bal-e vagy jobb", szelídebb-é vagy bozontosabb. Szeretném pedig ezt olyanformán, mint ahogy a szerelemben tagadják meg az emberek egymást avval a bizonyos tudattal, hogy úgyis az enyim vagy, s meghalnál, ha „komolyan" venném e tagadást. Hogy pedig e dolgot tudományosabban mondjam, tudom, hogy irántam való ismereteid oly fokú[a]k s terjedelmű[e]k, hogy úgyis jobban tudod azt az egész tényállást, mint én, levék még egészen kezdő az előfeltevések ilyszerű tudományában. Tehát játék az egész, hogy én most a Te kétségedről vélekszem s semmi esetre sem fog ebből az egész dologból az kisülni, hogy én ..... leveleket írok Neked vagy éppen „igyekszem következetesebbnek mutatkozni előtted". Ha azt mindenkivel meg is cselekszem — Bélával szemben meg is kell cselekednem —, veled s öcsémmel ezt nem teszem, mivel mindaketten jobban ismeritek az én ismerhető mivoltomat, mint én magam.

Na de elég a módszeri magyarázatból s szólnék az érdemről. Itten azonban előre kell bocsátani, hogyha még nem olvastad volna Lenint, úgy azt rám való tekintettel cselekedd meg s ha hozzá nem férhetsz Gömbös Gyula miatt, úgy majd én viszem Neked hagymás véreim verejtékes munka árán teremtett ..... Londonnak városában. A másik előrebocsátandó pedig nem más, minthogy szüntelenül tudjad azt, hogy éngem a hagymások küldtek s köteles igyekezettel szüntelen a hagymát firtatom.

Ezeket tudva ismerheted ki magadat a következőkben.

Kiderült itten való forgolódásom alatt, hogy az egész középnémet zöldségkultúrát, mely valóban szép, nem bauerok, hanem ipari munkások teremtették s ma ezek földművelnek itt egész más szellemben s igyekezettel, mint az ... gazdák. Viszont szocialista Schweinhundok. Könnyű ehhez hasonlítani azt is, hogy a Rajna-menti gyümölcs-zöldség kultúrát, beleszámítva a hollandokat is, törpévé öröklődött parasztok csinálták, s ezek hasonlóan pogányok más parasztokhoz képest, legvégül pedig a makói hagymások sem valami ősparasztok, hanem nyomorult zsellérek valának s különös fantázia folytán kezdtek hagymát termelni s ma is úgy különböznek a gazdaparasztoktól, mint kék a sárgától (itt baj van a hasonlítással, mert ez a kettő együtt zöld), s ezen felül bitang Kossuth-pártiak és szocialisták.

Hozzáveendő még ehhez, hogy amit ezek most itt Bauerntumneuschaffung néven cselekszenek, az csupa gazdásítás s éppolyan dumákkal fűszerezik, mint a mi agrárdicsérőink.

Itt baj van Istvánom, mert ez a kétfajta paraszt az ősi, televényes, birtokos és istenhez támasztott hitű paraszt, mely hol kuláknak, hol bouernek, hol Bauernek (?) s hol gazdának neveztetik s bizonyos különbségeket leszámítva testvéröccse az úrnak, és a „gyökértelen" pogány s cselédtelen vagy magacseléd paraszt a gányó, kertész stb. oly lényegesen különböznek egymástól, hogy akármekkora paraszt kalap alá nem lehet fogni a kettőt. Annál súlyosabb a dolog, mert én „kultúregységnek" is szeretem hinni a parasztot s e „kultúrának" javarésze a

kulákok birtoka. S még ezen felül én a kulákfajzatot igennagyon kipusztítandó népnek ismertem.

Szóval, ha szigorú akarok lenni, azt mondhatnám, hogy a paraszt mint társadalmi s kultúregység, fantázia s én amikor azt mondom, hogy paraszt vagyok, nem tudom mit beszélek. Öcsém Környén van, mert ő művész s neki nem kell harci hegyesre élezni a dolgot.

De én mit cselekedjek, amikor marokba fogható egyszerűre kell fogalmazni s írhatom én máshova ezt, hogy paraszt; s foghatom én a nyelit?!

Szóval: addig nincs baj e paraszthistóriával, amíg úgy nézegetjük, írogatunk róla, de ha a hátunkat akarjuk vele támasztani, akkor már pötyögősebb! S még egy: lehet-e paraszt zászlóval ellátott az a had, mely parasztpusztítva indul.

S itt jön Lenin az embernek végső és ihletett keménységével és bizonyosságával mondván „Bitte, haben sie die Gute!..." s az a különböztetés, okos ember kezeibe minden ellen jó harci fegyver (viszont proletárok közt sincs több okos ember, mint egyebütt).

Ezt a bizonyosságot és végső keménységet nem érzem én, ha kimondom, hogy „mi parasztok pedig", noha elég kemény ez a beszéd is.

Te tudod legjobban Istvánom, hogy okos ember kezibe igen mindegy, hogy milyen kezdő keretet vesz föl, úgyis helyre kerekíti később, de viszont éppen a kerettel is nem fejelágyára esett ember bajlódik legtöbbet.

Itt vigasztaló csak annyi van, hogy időnkben, amikor csöndesen pusztítja magát parasztságunk: az egységesülés igénye mérhetetlen, van ereje e szónak, s biztosan több parasztok közt, mint annak pl., hogy polgár-proletár.

Végrövidséggel: sok a fantázia az én paraszt elméletemben. S ha nem is tanácsos ezt mind kipusztítani, több helyen masszívabb alkatrésszel kell pótolni.

Mindebből szubjektíve s e pillanatban az a fontos, hogy énnekem napi szemlélődésem tényezője e paraszt história, s ha ebben súlyos zökkenőt veszek észre, az nem hagy nyugodni, még a föltételekhez képest el nem igazítom. S szó van itt legegyénibb létem minőségéről is.

Máskor ilyenforma kétségek „tragikus" komorságba szoktak taszítani, most ellenben a jobb igazság és magatartás lehetőségének örömével tölt el az effajta kétségek fölmerülése. Nem tudom mitől van ez. Lenin szavain biztosan sok fölszabadult a bennem rejlő ridegségből és könyörtelen biztonságból, vagy legalábbis konkrét vágyából, s ezen kívül pontosan érzem eddigi kifejezett részemtől való függetlenségemet és a velük és így magamnak egyes darabjaival szemben való könyörtelenségemet. S mind e sok „könyörtelenség" mögött ott áll az én esetleges, mulandó egyéniségem, akit Te jobban ismersz, mint én. Én csak azt tudom róla, hogy nemzőapja a lázadónak, s az egyszerű igazságoknak ritka bajnoka, szülőanyja pedig az ösztönök és érzések gazdag szövevényének magatudatlan hordozója volt.

S az előbbiek vonalán apám zsellér és hagymás, az anyám megsűrűsödött vérű gazdák földhöz rögzített származéka volt.

S én csak fiuk vagyok, nem ők maguk. Viszont egyéni életemben végigcselekedtem a játék kedviért, minden paraszt stációk köteles programját.

Viszont most hagymás pogányok közt nyílnak legközelebbi feladataim.

Istvánom, jól érzem, itt hiba nincs, de Neked szükségesnek ítéltem a vallást legfőképpen azért, mert amire nekem más emberektől szükségem van, annak az elevenek közt javarészit Te birtoklod.

Látod milyen önző vagyok. Idézőjelek nélkül megjelentetem magam előtted csak azért, hogy magam erősödjek. Legyél Te is ilyen önző velem szemben. S ki tudja, „paraszthűségem" is nem az önzésnek nagyfokú teljessége-e? Te mondhatsz valamit erről.

S ha eddig paraszt keménységgel öleltelek igaz és kiszámíthatatlan barátságunk kifejezéseképpen, úgy most ezt puszta egyéni mivoltomnak egész melegségével cselekszem:

Ferenc

Műsoron kívül: egy teljesen hasonló ....., mint a makóiak, mikor kezdtem volna az organizálásról faggatni sugárzó szuverenitással azt mondja: Ich bin .....

LEVÉL A MAKÓI HAGYMAKERTÉSZEK EGYESÜLETÉNEK*

Calbe, 1936. február 16.

A Makói Hagymakertészek
Egyesületének

Testvér kertésznépek közt való forgolódásomnak utolsó állomásán szükségesnek és tanulságosnak ítélem, hogy a köteles jelentésen túl, tájékoztassam hazai társaimat egyrészt arról, ami mind e hasonló földművelők közt egész csodálatosan közös, másrészt a mi különleges helyünkről ebben a világban.

Soha meg nem érti senki a makói hagymások állandó küzdelmeit és gyakorta szokatlan törekvéseit, ha számításba nem veszi ennek a rétegnek a származását és összetételét. A makói hagymás nem ősi birtokos réteg, hanem nagyrészében ma is birtoktalan vagy törpebirtokos, származás szerint pedig kivétel nélkül azoknak a zselléreknek az ivadéka, akik legföljebb napos kerekesi és gerizdesi—kákási szőlőföldjükön tettek első kísérletet a hagymatermelésre. — Mi nem ősi telkek birtokában jutottunk el a hagyma mai kultúrájához, hanem kezünk munkájával verekedtük ki magunknak azt az alapot, amin állunk. S ma az a helyzet, hogy a hasonló alföldi városok hasonló rétegeinél sokkal, de sokkal emberebbül és szabadabbul él a makói hagymakertész, noha a mi állapotunk sem virágos. Ez a mi történetünk s ennek észbe vétele nélkül sem jelen, sem jövőbeli törekvéseinket senki meg nem érti.

Viszont ezen az alapon értettem én meg a külföldi kertészeket, s találtam közöttük nagy igazolását és reménységét a mi cselekedeteinknek.

Nem kisebb igazságnak jöttem világosságára, minthogy intenzív kerti kultúrát sehol sem törzsökös birtokosok, seholsem gazdák teremtettek, hanem igenis elbirtoktalanodott földművelők vagy eleve birtoktalan munkások. És ezen túlmenően: mind mesterségbeli tudás és igyekezet, mind emberi szabadság és véleményformálás tekintetében is egészen más minőséget képvisel a kertésznép, mint a többi földművelők. —

Az egész Rajna mentén a legváltozatosabb gyümölcs- és zöldségtermelés virágzik; egyik helyen szőlő, másutt gyümölcs, földi eper, majd káposzta, hagyma, saláta és uborka, sok helyen orvosi növények, komló stb., s mind e kultúrát nagyrészben végsőkig elaprózódott birtokú földművelők s kis részben mezei és ipari munkás

* *Kézirat. EFB 2917.*

elemek hozták létre. És ma, amikor a német törvény a 8 hektárnál nagyobb birtokokat oszthatatlan örökfölddé nyilvánította, e vidékről .....% esett csak az intézkedés alá.

Egészen különös e vonatkozásban a középnémet zöldségtermelés. Ennek a vidéknek fő fészke Calbe, és itt se nem gazdák, se nem mezei munkások — ezeknek élni is elég volt —, hanem ipari munkások vetették meg a hagyma, uborka és korai krumplitermelés alapját! A mai termelőknek túlnyomó része téglagyári, malomi és cipőgyári munkásnak a fia vagy unokája. S innen terjedt el a kerti termelés a környező falvak törpebirtokos földművelői közé éppúgy mint Makóról Apátfalvára és Kiszomborra.

Hollandiában is egészen hasonlóan. A holland kertészetet az elbirtoktalanodott termelők fejlesztették ki, akik üvegházaikkal pótolták földjük keskenységét. —

De nemcsak a termelés kultúrájában járnak elöl e vidékiek, hanem az említett helyeken keletkeztek a szövetkezetnek legéletképesebb s máig legjobban virágzó ágai a Veiling nevezetű nyilvános eladások. — Bámulatos ötletességgel fejlesztették odáig ez intézményt, hogy termelőnek, kereskedőnek biztosítja az elérhető legnagyobb eredményt, emellett egyikkel szemben sem alkalmaz kényszereljárást. Méltán hasonlíthatja az ember ezt az intézményt a parlamenthez mind lényegében, mind kihatásaiban. — S ezt holland kertészek-munkások találták ki, s innen terjedt a Rajna menti középnémet kertészvidékekre. —

Végső fokon pedig az említett vidékek kertészei azok, akik a legtöbb könyvet és újságot fogyasztják, akiknek gyermekei közül a legtöbb magasabb iskolát jár minden más földművelők közül. — S nem utolsósorban mindenütt megdöbbentő egyformasággal az emberi szabadság és a demokrácia harcosai. Soha nem felejtem el annak a calbei kertésznek a szavait — olvasva menne a makaiak közt az ember akár összetéveszthetné a kopasz Erdeivel — aki, mikor a szervezeteikről kezdtem volna faggatni, sugárzó emberi méltósággal mondta: „én nem egy szerv vagyok, hanem ember!"

Elgondolható, hogy hamar felismertem a rokonságunkat az effajta népekkel, viszont az is természetes, hogy rögtön átláttam és megéreztem a különbséget. —

Ezek a külföldi kertészek egész más lehetőségek közt egész más levegőben élnek mint mi. A kertjeik alatt vannak a legnagyobb fogyasztó piacok, birtokrendszerük nagyobb fejlődést enged, mint a mienk, s vérüknél fogva nehezebb mozgású, fantáziátlanabb, de egyben egyformábban igyekvő népek, mint mink vagyunk. Ezekből a különbségekből folyik s abból, hogy mi se nem ipari munkások, se nem elbirtoktalanodott gazdák ivadékai vagyunk, hanem mezei munkás zselléreké, ezekből folyik mondom a mi különleges helyzetünk a hasonlók közt.

Nagy dolog nagybirtokok romjain vagy kisbirtokok elaprózódott földszalagjain kerti kultúrát teremteni Németországban vagy Hollandiában, s nagy dolog mindezt pusztán az emberi igyekezettel és a kéznek munkájával megcselekedni, de még nagyobb dolog ezt Magyarországon tenni meg, nem az ipari munkás és a törpegazda mégiscsak kedvezőbb helyzetéből kiindulva, hanem a mezei munkás zsellér minden terhével megrakva!

S a mi eleink ezt csinálták meg. S ilyen nincs több a világon. Ehhez hasonlót sem Magyarországon, sem nyugaton nem produkáltak földművelő proletárok. —

Mostani állapotunk nem virágos, és csaknem akkora teljesítményt kell nekünk is nyújtanunk, mint eleink tettek hogy biztonságosabbá tegyük életünket. — De ezt megtehetjük.

Azért idéztem a mi múltunkat s idegenországi szakmabeli rokonainkat, hogy meglássuk: nem állunk puszta egyedül e világban törekvéseinkkel: elődeink voltak, tehát van történetünk, hasonlók vannak hozzánk, tehát van rokonságunk. —

S rokonságunkban nem vagyunk utolsók, szemeimmel láttam, elődeinkhez sem lehetünk méltatlanok, ezt pedig lássa ki-ki saját szemeivel.

Calbe, 1936. február 16.

Igen tisztelt Elnökség!

Amikor egy kártyán köszöntem meg az Egyesület irántam való jóindulatát, még nem tudtam, hogy mint és hogyan sietett újból tágítani utazásom lehetőségeit. Most, hogy megtudtam mind az egyéni, mindpedig a közigyekezetet e dologban, illő gonddal tartozom azt megköszönni, amit nem is mulasztok el megcselekedni. — Azonban a köszönéssel úgy van az ember, hogy urak közt elegendő csak, akiknek ezzel elintézhető közük van csak egymáshoz. A mi közünk pedig ugyancsak másforma. Ez a forrása azon igyekezetemnek, hogy a köszönés helyett v. azon felül e kis lírai áttekintéssel kívánom nem megszolgálni az irántam megnyilvánuló különös gondoskodást, hanem csak emlékeztetni a mi kapcsolatunk természetére, illetve annak határaira. — S egészen mentesen minden hivalkodástól Elnök Urunk szavainak az igazságát kívánom megbizonyítani „mintha maguk a makói kertészek látták volna az idegen vidékeket, úgy forgolódjam én helyettük a világban".

Igaz tisztelettel és ragaszkodással

Erdei Ferenc dr.
egy. titkár

LEVÉL ERDEI SÁNDORNAK*

Calbe, 1936. február 17.

Drága jó Öcsém,

az úrangyala bölcs mindentudásból eredő parancs szerint megszólítván nem nyughatok most már a dologban. Hogy nagy példát mondjak, úgy vagyok mint M. A. Ézsaiása. Hallván a fontos üzenetet úgy visszanéztem az üzenethozóra, hogy az is szegény megijedt. Mit akar már megént az Úristen? Nem elég, hogy eddig látogatott mindenfajta próbákkal, most mikor már beletanultam a járomba, most arra akar biztatni, hogy nézzek csak utána, az a járom nincs is! Az csak fantázia! Ő tudja mit csinál, én még ott tartok, hogy a magam kisded világában is nagyon bizonytalanul ténfergek. De ennek utána nézek, amennyire véges nyomorú eszközeim engedik.

Mire is támaszkodhatok én tulajdonképpen? Egyelőre csak annyit tudok megfogni, hogy valamiképpen vagyok én magam az összes általam és mások által kimondott beszédeken és dogmákon túl, s annyira vagyok, hogy még az enmagam által kimondottakat is képes vagyok illő helyükre: egy konkrét helyre visszadirigálni s mindezen kimondottaktól megszabadítva magam, állok úgy a múlt és jövendő helyzetek .... hogy tudok válogatni külön külön igazságaik között, mégha én vagy Te szülte is volna valamelyiket.

Ez nem kicsiny dolog öcsém s e tudomány nélkül aligha cselekedhet az ember okosan.

De nem fűzöm tovább ez általános beszédeket, hanem példával állok elő.

Mit tesz az Neked, vagy nekem úgy hirteleniben, hogy paraszt. Na ugye hogy valami egyféleképpen kerített embercsoport, mely befelé is él valamiféle különös törvényekkel s valamiféle különös kultúrával. Kifelé az a fontos, hogy alul van és hajszálcsövei vannak fölfelé. Vagy esetleg pumpacsövei. Még az is hozzávaló ehhez, hogy ebben az állapotban megrekedt valameddig ez a nép.

Ennyi sok egészen egyszerű keret között az is fontos, hogy valami biztos és lassú „kollektív" fejlődés és állandóság a sajátja e paraszt valaminek.

Na most már egészen egyszerűen és fantázia nélkül beszéljünk magunkról.

**Calbe, 1936. február 17. Gépelt kézirat. EFB 2918. Az Erdei Sándorhoz 1936. február 18-án írt levél lényegi része megjelent: EFÖM A magyar társadalomról (szerk.: Kulcsár Kálmán). Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980. 82.*

A mi fajzatunkban egyik generáció adott át valamit is megőrzésre? Nem minden gen. forradalom volt az előzővel szemben? Volt a mi életünkben egy pillanatig is paraszt biztosság és megállapodottság? Volt a mi életünk egy pillanatig is parasztul biztosítva? Paraszt törvénynek engedelmeskedtünk mink, amikor „kiszelektált" létünkre kaszáltunk? És mind összevéve elképzelhetők vagyunk mink egy valóságos ősi paraszt famíliából?

Mindezt nem drága jó öcsém s itt más törvények vannak jelen: a lázadásnak és apellálásnak a törvénye, amellyel isteni szikrák birtokában: paraszt és polgári világ ellen lázadtunk és lázadunk.

Vagy felelj arra: melyik világból akarok én, vagy akarsz Te többet elpusztítani és beépíteni: a parasztból vagy a polgáriból? Mi? Melyikből tanulsz Te vagy én legtöbbet: vagy többet?

Még kegyetlenebbül: polgár vagy paraszt élet a Tiéd vagy az enyém, vagy Apánké, vagy valami egészen más?

Melyiknek a csapásait ismered jobban, vagy melyikben érzed magad otthonabbul, vagy állapodsz meg benne többet?

Vagy egyáltalán egyik is volt a számodra több, mint múló lehetőség és alkalom?

Ezekre felelj Erdei Sándor, bátyja Ferencnek s fia az első Ferencnek?

Nem drága jó öcsém, itt dogma nincs! Értsd meg, itt dogma nincs! Te nem vagy paraszt és nem vagy polgár és nem vagy proletár, hanem ember vagy, még közelebbről Erdei, s még közelebbről Sándor, s Te állasz mindezen ketrecek fölött és a polgár-igazságnak nekifordítod a parasztot, és a parasztnak a polgárt s mindkettőnek a proletár igazságot, a Sarló Andrásét és a Lengyel Tóniét s mindezekkel szembefordítod a Tiédet és az Úristenét! Ez vagy Te öcsém és ez vagyok én és ez Apánk. S hogy ne tűnő beszéd és fuvalom legyen a Te életed, az Úristen s jóapánk ültetett Téged falvak, tanyák és mezők parasztjai közé nem úgy, tettetésből, hanem érvényes komolysággal, s ültetett azonkép kalapácsot és vésőt forgató népek meleg gyülekezetibe szintazonképpen nem a játék kedviért, s ültették ugyane teremtők iskolák és műtermek székeire avval a hatállyal, hogy akár holtodig ott kell ülnöd!

Ez vagy Te öcsém s mond kikkel ellenkeztél Te többet életedben szót, tettet és egyebet beleszámítva, parasztokkal, polgárokkal vagy proletárokkal? Erre felelj embernek fia!

Vagy közelebbről kik botránkoztak többször és kik lelkesedtek többször a Te virágos életeden, parasztok, polgárok vagy proletárok? Mi?

Sok itt a kérdés én Öcsém, s akkor komoly a kérdés, ha a feleletet félve meri megadni az ember.

Van itt egy szép könyvem a német parasztházakról. Öt-hatszáz éves házak büszkélkednek benne sugárzó melegséggel és a hosszú és biztos fejlődés ékköveivel. Nézegetem őket s próbálom beléjük képzelni magam. Nem megy. Idegenek s messzik... Ezek nem az én házaim. Én nem ismerek egy házat. Mi laktunk tanyán, zsellérházban, kispolgárházban, nagyobb parasztházban s most van egy házunk mely egyik sem, hanem minden s lázadás a többi közt.

Egészen csendesen és páthosz nélkül azt kérdezem itt egyetlen öcsém: ismered a paraszt „csúcsteljesítménye"-ket, a polgáriakat s ismered a proletárcsúcsigényeket (nekik ez a legnagyobb teljesítményük), nem azért lázadsz Te, mert onnan jössz, ahonnan ezek mind távol vannak???

Nem folytatom a kérdéseket, hanem mondok valamit:

1.) Te bátor, erős és egész ember vagy és szerencsés, ezért éltél úgy, ahogy éltél s ezért cselekszel ezután is azonképen.
2.) Te nem „következel" sem paraszt, sem proletár előfeltételekből, te az Úristentől veszed eredetedet.
3.) A hűség, amelyet tanúsítottál életedben: magadhoz és az Úristenhez való hűség.
4.) Azért érzed parasztnak magad, mert a nem paraszt módra végzett paraszt munka a legbőkezűbb iskolája az Úristennek.
5.) És Te érzed magad proletárnak is, polgárnak is éppannyira.
6.) Viszont Te egyik sem vagy.
7.) Neked ez a világ nagy alkalom, mellyel jó lélekkel élsz s ott veted meg a lábod, ahol jónak látod.
8.) S jó szemed van: mert polgárigényű parasztproletárok közt cselekszed.

Én pedig a Bátyád vagyok s így élek s most így szorítlak karjaimba

Feri

LEVÉL BIBÓ ISTVÁNNAK*

1936. február 18.

Kedves Istvánom,

Tenéked rontván különféle magán és csoportbelügyi dolgok hűhós boncolgatásával, Te nyilván észrevetted már jó előre, hogy itt nemcsak én kívánom a kereteimet biztonságossá tágítani, hanem maga a keret is kíván velem együtt némiképpen izmosodni, mivelhogy legényes szavaim ellenére is egymáshoz tartozunk, azért nem hagyjuk egymást nyugodni. Én viszont a „magam revízióján" túl akkor vettem észre a velejáró „paraszt revíziót", amikor olvastam a baráti hűséged folyományaképp hozzám érkezett Válasz revideálatlan paraszt beszédeit.[1]

A kutya ott van elásva, hogy ugyan jelesen törekszenek a nevezett írók a saját paraszt hipotézisük izmosítására, azonban én, hogy itt ugyancsak benne vagyok az üres beszéd és köpönyeg pusztításában, könnyen az nevezettek orra alá dörgölhetném, hogy ha nekem kétszer kell vala megfürödnöm a Jordán vizibe, nekiek hetvenhétszer.

Azt a kérdést fel sem teszem komolyan, hogy egyáltalán ebből ..... ők cselekedhetnek-e gyümölcsöző kertet. Nem beszélek sokat ez alkalommal Istvánom, s főképp nem lírát. Egyszerűen és pátosz nélkül megjegyzem.

Az egész magyar földön szereplő paraszt hánytorgatásnak rettenetesen komoly revízióra van szüksége, hogy prédikációs halott legyen belőle, és a válaszféle revízió csak tisztes szándéknak a bizonysága, ami pedig magában csak beszéd.

S rettenetesen téved, aki azt hiszi, hogy vegetáló és rosszul vegetáló paraszt ezreinkből embert lehet csinálni mentéssel és istápolással. Hallottál Te ilyet a historiában? Fáradni kell itt bizony Istvánom, s beszélni csak arról érdemes, hogy okosan fáradjunk, s ne cselekedjünk haszontalan puffogtatást.

Ezért kell nekem és Veres Péternek[2] és öcsémnek emberré revideálnunk magunkat. Ezért kellesz nekem társul és mindennapi bírómul és ihletőmül, hogy ez az emberség minél hiba nélkül valóbb legyen. S ezért fordulok el a parasztot mentő hő keblektől, akik emberré ..... ugyancsak nem segíthetik

* *Tiszatáj, 1980. 12. sz. 58—59.*

[1] *A Válasz c. folyóirat egyik első példányát Bibó István küldte el Erdei Ferencnek. Később az új szerkesztőbizottságnak Erdei Ferenc is tagja lett, maradt is a folyóirat megszűnéséig. Lásd K. Nagy Magda. Válasz. Budapest. 1962.*

[2] *Veres Péter és Erdei Ferenc kapcsolatáról lásd Bata Imre: Veres Péter. Budapest. 1978.*

viszont parasztságomat hogyan segíthetnék. S ezért Gyula cikke a legtöbb:[3] bevallja, hogy itt csak töredelemnek van helye.

Nem én tanithatlak Téged komoly történelmi folyamatok törvényeire, de azt én vallom, ha Neked minél jobban beszélnek itt ezek parasztról s sorsukról, én annál kegyetlenebben mentem meg az emberségemet, s annál fantáziátlanabbul éhezem a paraszt fogalmazást.

S mindezeket lássad Te, s jó emberséggel gondolkozzál továbbra is lázadásoknak és forradalmaknak a befolyásáról, s legyél csak ezután is emberségemnek támasza és társa, ami a parasztot illeti, az lesz majd valamiképpen.

Délben megy velem a hajó Angliába,[4] s mint jó szárazföldi ember, istenhez szálló fohászkodással búcsúzkodok Tőled, s két hétre szóló további idegenországi bolyongásra erősítvén magam, igaz barátsággal ölellek

Ferenc

27—28-án Calbéban leszek.

[3] *Feltételezhetően Ortutay Gyula cikkére történik utalás.*

[4] *Végül Erdei Ferenc angliai utazása nem valósulhatott meg.*

UTAZÁS A HAGYMA KÖRÜL*

I.
TERMELÉSI VISZONYOK

A hagymafajta

Három tulajdonságáról ismert és elismert világszerte a makói hagyma: különleges bronzvörös szín, nemesvonalú alak s nagyfokú szilárdság és ellenállóképesség. E három tulajdonság egyrészt fajtajelleg, másrészt különleges termelési eljárásunknak és természeti föltételeinknek a következménye. A kiválónak elismert makói hagymaminőség annyira hozzá van kötve a makói termelési föltételekhez, hogy számos termelési kísérlet bizonysága szerint nyugateurópai vidékeken minden esetben teljes kudarccal végződik a makói hagyma utántermelése. Még Magyarország nyugati részein utántermelt hagyma is lényegesen alatta marad a makóinak.

A makóihoz legközelebb áll a ma jugoszláv területen termő délalföldi hagyma és hasonlóan a bánáti román terület hagymája. Mindkét fajta a makóinak testvérváltozata, és egyre erősödő versenye mind súlyosabb probléma. Őscsanádon kísérleti állomást állítottak fel a hagymatermelés előmozdítására. Hasonlóak továbbá a pancsovai, a görög és bolgár fajták. A nyugati piacokon legközelebbi és legerősebb versenytársa a makói hagymának az olasz. Fő fajtájuk a pármai hagyma. Külső megjelenés és a kiállítás csínja tekintetében fölötte is áll a makóinak, azonban szilárdsága és ellenállóképessége lényegesen kisebb. Rendkívül fontos 2 korai érésű olasz hagyma: a fehér Imola, mely május végén és a sárga Chioggia, mely júniusban kerül piacra. Mindkettő azonban silány fajta egyébként. A németek főbb fajtája a zittaui sárga óriás. Bőtermő, jól elálló hagyma, de laza szövetű és a betegségekkel szemben nem ellenálló. Korai német hagyma a pfalzi, mely érésben megelőzi a makóit. A holland fajták nagy, lapos, vizenyős fejek, de rendkívül bőtermők, viszont a gombabetegségektől sokat szenvednek.

A termelési szervezet

A makói hagymatermelés nem kifejlett kertészeti termelés: mint egyetlen kiépített kerti termelési ág (mellette a petrezselyem, sárgarépa és torma alárendeltek) illeszkedik a külterjes szántóföldi termelés egyéb ágai közé. A makói hagymatermelő gazdaságformák a következők: a) általános mezőgazdaság

* *Makói Újság, 1936. április 12.*

mellékesen kereskedelmi növényül termel hagymát részesműveléssel vagy házikezelésben. Ilyen gazdaságban a hagyma esetleges kiegészítője az egyébirányú szántóföldi termelésnek. Ez a kategória 2300—3500 hagymásgazdaságból mintegy 4—500 lehet. b) Hagymásgazdaságnak nevezhetők azok a kicsiny, legföljebb 20 holdig terjedő gazdaságok, melyekben a fő termény a hagyma. Kiegészül ugyan egyéb közönséges termelési ágakkal is aként, hogy a 2 fajta termelés egyensúlyban áll egymással, azonban a fő gond és a fő jövedelemforrás a hagyma. E gazdaságformában megvan a hagyma válságai ellen szükséges biztosíték, azonban ez a forma a kisebbség; a megmaradó 3000-nyi gazdaságból körülbelül 1000. c) Számra túlnyomó a mindenek fölött hagymára támaszkodó kertészgazdaság. Legföljebb pár holdnyi törpebirtok, hagymatermelő fölszerelés és bérelt hagymaföld a dologi alapjai ennek a gazdaságformának. Itt fő, illetve egyetlen termény a hagyma.

Összegezve: leszámítva 4—500 mellékesen termelő gazdaságot a makói hagymakertészeknek létalapja a hagymatermelés. Ehhez hasonló monokulturális termelési rendszer sehol a világon nincs.

A holland hagymatermelés egy részben az erősen belterjes szántóföldi üzemek kereskedelmi növényei közül az egyetlen, nem is kiemelkedő termelési ág, másrészben pedig a kertészüzemeknek egyik meglehetősen alárendelt termelési ága.

Közép-Németországban jól kiegyensúlyozott szántóföldi kertészetekben a burgonya, uborka, káposzta és paradicsom között a többivel egyenrangú termelési ág a hagyma. Sokban hasonló ehhez a rajnaföldi hagymatermelés szervezete: részben gabonát, részben szántóföldi, kerti terményeket termelő gazdaságban a különböző termények között „első az egyenlők között" a hagyma. Pfalz egyes vidékein továbbá Dél-Hollandiában termelik a hagymát gyümölcs- és zöldségtermelő gazdaságok is.

A hagymát Makón kizárólag kisüzemi keretekben termelik. A dughagymakezelés és -szárítás különleges berendezéseket és különleges eljárásokat kíván. A nagyüzeműnek mondott termelés nem más, mint sok kistermelőnek az összefoglalása. Ilyen nem tulajdonképpeni nagyüzemben termelő gazdaságok mindössze egyharmadát szállítják a makói hagymatermésnek. Minden uradalom csak annyi hagymát tud termelni, amennyi makói hagymakertészt tud munkásul megnyerni.

A nyugati termelési módok ellenben egyszerűbbek és gépesíthetőbbek: alkalmasak nagyüzemi termelésre. Közép-Németországban és Dél-Hollandiában találhatók leginkább hagymatermelő nagyüzemek.

Egyéb vidékeken Európa-szerte kisgazdaságok termelik a hagymát, viszont a legtöbb helyen különféle egyesülésekkel segítik és erősítik a termelést. Legnevezetesebbek a holland termelőszövetkezetek és a német állami szervezés.

A holland termelőszövetkezetek a századforduló idején keletkeztek az akkori válság leküzdése végett: csaknem minden termelő tagja egy ilyen keretnek, és e szövetkezet célja általában a tagok termelésének irányítása és támogatása, különösen pedig anyag- és magbeszerzés, fajtanemesítés, új fajták bevezetése és a termelés esetenként való irányítása.

Gyökeresen eltérő a német rendszer: Standok, termelő törzsek mint közjogi alakulatok kormányozzák a termelést. Az irányítás módjai: propaganda, kontingentálás, értékesítési kedvezmények garantálása és a kísérleti eredmények terjesztése, s mindezt a termelőszövetkezetek közjogi hatalma teszi hatályossá.

E fajta termelő szervezetekből Makón még semmi sincs. Egyedül a kertészek szövetkezete képviseli a legutóbbi időben a termelési szervezés törekvéseit, noha egyetlen termelő vidék sem szorul rá oly mértékben az együttes gondozásra és irányításra, mint a makói.

A hagymatermelés általában úgy külföldön, mint hazánkban egy-egy termelővidékre összpontosul. Így van ez Németországban, Olaszországban, Spanyolországban és Egyiptomban, viszont szétszóródott a termelés Hollandiában. Európai viszonylatban is különösen összpontosult a termelés hazánkban, ahol is a hagymatermelésnek 75 százaléka Makó vidékére esik. Makó vidékén belül is Makó szűkebb határára esik az egész Makó vidéki termelésnek 70 százaléka és az egész magyar termelésnek a nagyobbik fele.

A termelési eljárás

A hagyma 2 éves növény. Ezt a tulajdonságát azonban csak a termelővidék 90 százaléka tartja tiszteletben. 2 éves termelési eljárással termelnek Egyiptomban, Olaszországban, Hollandiában, Közép-Németországban és Spanyolországban. Tavasszal vetik a magot és ősszel piacra való nagy hagymát nyernek. Mind e vidékeken ismernek két módosított eljárást: az őszi szabadföldbe vetést és a téli melegágyi magvetést, tavaszi kiültetéssel. Mindkét változat a korábbi beérést célozza.

Három éves eljárással termelnek azonban a makói, pfalzi és balkáni termelők. Az első évben csak kicsiny hagymává engedik fejlődni a magot és a második évben elrakják, hogy nagyra nőjjön és a harmadik évben hoz magot. E termelési eljárás előnyei: a) többszörös és vastagabb a héj, b) nagyobb és egyenletesebb fejek, c) korábbi érés. E termelési módszer odavezetett, hogy egyes hagymafajták a második évben nem is hoznak magszárat: így a pfalzi és a görög hagyma. Egyes fajták pedig csak 10—15 százalékban bördöznek föl, így a jugoszláv és a bolgár hagyma. A makói hagymát ellenben szárítással kell kényszeríteni, hogy a második évben magszárba ne fusson. A makói hagymát tehát még ezután kell kitenyészteni igazán háromévessé, hogy a szárítás kiküszöbölhető legyen. Annál is inkább, mert a szárítás visszaüti a korábbi érést, tehát illuzórikussá teszi a dughagymás termelés fő célját és legnagyobb előnyét.

UTAZÁS A HAGYMA KÖRÜL*

II.
A SZÖVETKEZETI ÉRTÉKESÍTÉS

Értékesítő szövetkezetek

Az értékesítő szövetkezeteknek két fajtája terjedt el és virágzott föl: az eladó szövetkezetek (Versandverein) és az árverező szövetkezetek, a Veilingek.

Az árverező szövetkezetek gondoskodnak az áru csomagolásáról, osztályozásáról, s ezeket garantálják a kereskedőnek, viszont a kereskedővel szemben megvédik az eladó tagot: egyesítik a kínálatot, ezáltal a kereskedők versengése folytán a legjobb árat biztosítják tagjaiknak. Itt minden tag a szövetkezet védelme alatt ad el.

Az önállóan eladó szövetkezetek már magát az eladást tartják a kezükben, s vállalkozásszerűen foglalkoznak az áruk közvetítésével. Lényegében azt a szerepet töltik be, amit egyébként külön kereskedő szervek látnak el.

A hagymaértékesítés szervezete

A hagyma forgalma egészen különös jellemvonásokat mutat. Mindenekelőtt teljesen kiszámíthatatlan és bizonytalan mind a termelt mennyiség, mind a piaci szükséglet. Emellett pedig a termelő és exportáló országok számára, így a mi számunkra is csak a belföldi termelés engedte részen áll nyitva az értékesítés útja, viszont a belföldi termelés a legszövevényesebb és legváratlanabb támogatásban részesül. Mindezen felül pedig komplikálja a magyar hagymaértékesítés helyzetét az a körülmény, hogy csaknem összes versenytársaink kedvezőbb föltételek mellett szállíthatnak, miáltal a hagyma számára még szűkebb lehetőségek maradnak nyitva.

Minden hagymatermelés kivitelét pedig egyre komolyabban veszélyeztetik az erőltetett belföldi termelések. De ha ez a belföldi termelés sehol a világon nem veszélyes is, Németországban még akkor is föltétlenül sötét és riasztó kilátásokat tár a makói hagymakivitel elé.

A makói hagymakivitel szervezete a legutóbbi időkig a következő volt: 3—4000 termelő minden szervezés és védelem nélkül kínálta árúját a piacon, vele szemben 20—30 exportőr cég, néhány pesti kereskedő és mindig jelentkező magánkereskedők vásároltak. Az adott külföldi és a pesti árak megszabták a hagyma felső

**Makói Újság, 1936. április 23.*

árhatárát, viszont a termelők oldaláról semmi sem állott útjában annak, hogy lefelé addig süllyedjen az ár, ameddig a vásárlók ügyessége, mohósága és lelkiismerete csak engedte. Míg az egyik oldalon a termelőktől gyökeresen eltérő népességű, műveltségű és morálú kereskedők mindig megtalálták a védelmet az egymással való öngyilkos verseny ellen, addig a másik oldalon a hagymakertészek minden esetben ki voltak szolgáltatva a gyilkos versengésnek.

A jelenlegi egyesülés a kétségtelen külkereskedelmi előnyökön túlmenően csak látszatmegoldásokat nyújtott.

A termelők és kereskedők közös értékesítő szerve egészen különös közösséget valósít meg. A kivitel monopóliuma folytán a makói piacon is monopolhelyzetet élvez az egyesülés, tehát a régebbi frontállás aképpen változik, hogy az egyik oldalon marad az 500 termelő szétszórt kínálata, a másik oldalon pedig egyetlen nagy kereskedőszerv áll, amely mellett a belföldi kereskedők még biztonsági szelepül sem elegendők. Az egyetlen védelem, mely az aránytalan helyzet fonákságai ellen alkottatott: az ármegállapítás közös végrehajtása és egy adminisztratív ellenőrzés. Azonban az ármegállapítás joga mit sem ér, ha a kiviteli szerv a vásárlás megtagadásával meghiúsíthatja a jobb árat. Hogy pedig az adminisztratív ellenőrzés mit ér, azt mindenki tudja, aki ismeri a merev eljárási szabályokhoz kötött ellenőrzés lefolytatása és egy eleven kereskedelmi szerv szabad mozgása közötti különbséget.

A hagymaértékesítés sajátos helyzetének vázlatos föltárása is elegendő annak bizonyságára, hogy egy igazi termelői csoport az értékesítés bármilyen szervezetű lebonyolítása esetén is elemi szükséglete a makói hagymakertészeknek. S nem lehet kétség az iránt, hogy az a csoport csakis a kertészek szövetkezete lehet.

III.
FELADATOK

Termelési feladatok

A makói termelési módszer egyik oldalán jelen állapotában is elsőrangú és a makói hagyma ezen a nívón is világmárka, másik oldalon azonban olyan súlyos fogyatkozásai és egyoldalúságai vannak, hogy a jövő érdekében gyökeres újításokra van szükség: egyszóval új korszakot kell elindítani a makói hagymatermelés történetében.

Öt pontba foglalhatók az alapvető termelési feladatok.

a) Fajtanemesítés útján széles körű kísérletekkel a makói anyagból elő kell állítani a korábban érő és a legtávolabb elálló hagymafajtát, és mindenekelőtt vissza kell állítani a makói hagymaideált.

b) Merev és bonyolult termelési eljárásunk kiegészítése végett ki kell próbálnunk az összes egyszerűbb termelési eljárásokat, kiváltképpen a kétéves módozatot, még akkor is, ha csak öntözéssel lehetséges.

c) Meg kell honosítanunk kertészeink körében mindazokat az eljárási ágakat, amelyek termelési feltételeink között kivihetők és alkalmasak a hagyma válságainak kivédésére. Ezek pedig első sorban: korai burgonya, korai zöldségek, torma, virághagyma és gyümölcs.

d) A hagyma termelési költségének leszállítását az egyszerűbb termelési mód és a racionálisabb művelés bevezetésén túl is minden eszközzel keresztül kell vinnünk, különösen a földbér leszorítása és az együttes szántás, fuvaroztatás által.

e) Minden erőfeszítés hatástalan azonban, mely a makói hagymatermelés fejlesztését szolgálja, ha nem részesül védelemben egyéb magyarországi silányabb terméssel szemben. A makói hagymatermelés különös kerti kultúra, melyhez fogható Magyarországon nincs, zárt területté nyilvánítása és állami márkázása tehát indokolt és célszerű védelem lenne.

Értékesítési feladatok

A makói hagyma értékesítése még fokozottabban szorul egész új alakú rendezésre, mint a védelem. Három irányú értékesítési föladatok megoldásán múlik egy fejlődésképes korszak bevezetése:

a) A piacra és az exportra kerülő hagymaminőségek és osztályozása tekintetében csak oly rendezés hozhat megnyugvást, amely egyetlen szerv által viszi keresztül a tökéletes osztályozást és csomagolást, s ezáltal egyetlen fegyverünket, a minőséget teszi valóban harcképessé a gyilkos versenyben.

b) Reménységes értékesítés csak úgy képzelhető el, ha export szervezetünket olyan biztos alapra fektetjük, mely több évi céltudatos piacszervezési munkát tesz lehetővé, s nem idézi fel minden évben az újrakezdés és bizonytalanság rémét.

c) Megnyugtató értékesítő szervezet pedig csak úgy lehetséges, ha a termelői érdek védelme minden eddiginél hatályosabban és sikeresebben megvalósíttatik.

Szövetkezeti föladatok

Egy erős kertészszövetkezet létjogosultságát napnál világosabban bizonyítják a sürgető termelési és értékesítési feladatok. Olyan természetűek, mint a felsorolt tudnivalók, hogy azokat is, egy autonóm termelői csoportosulás, egy igazi termelői szövetkezés képes megoldani.

a) Termelési föladatai a makói kertészszövetkezetnek a következők: a) a fajtanemesítés, új termelési módszerek kipróbálásának és a betegségek elleni védekezés kísérleteinek a folytatása, b) új termelési ágak bevezetésének és kifejlesztésének propagálása és irányítása, c) a termelési költség csökkentése, szövetkezeti bérlet, továbbá szántás és fuvaroztatás által.

b) Értékesítési feladatok, melyeknek megvalósítására a szövetkezet hivatott, 3 irányúak: a) a termelő tagjainak érdekvédelme a kínálat egységesítése által. E

ponton most megnyíló különös feladata a szövetkezetnek a székház nagytermében szervezendő tőzsdeszerű hagymapiac létesítése. b) Föltétlen törekvése kell hogy legyen a szövetkezetnek a termelők hatályosabb védelme érdekében állandó kapcsolatot tartani az összes számba jöhető piacokkal, és tagjait a piac állásáról informálni, szükség esetén pedig eladóul föllépni. A szövetkezetre bízható megnyugvással az exportra kerülő hagyma csomagolása és osztályozása, s nemkülönben a szükséges márkázás.

Mindösszevéve: a makói hagymatermelésbe, még inkább a makói hagymakertészek megmentése érdekében gyökeres és hatékony újításokat kell bevezetni, még akkor is, ha azok eleiben nehézségekkel járnak. Ez a népréteg van olyan értelmes és öntudatos, hogy minden igazán célravezető szervezés és újítás során hajlandó tanulni és fegyelmet vállalni.

A MÁRCIUSI FRONT KIÁLTVÁNYA*

1937. március 15-én a Márciusi Front a következő pontokban foglalta össze irányelveit:

1. Követeljük az ország demokratikus átalakítását.
2. Gondolat-, szólás-, sajtó-, gyülekezési és szervezkedési szabadságot.
3. Az általános, egyenlő és titkos, minden korrektívum nélküli választójogot.
4. Az országgyűlési képviselők összeférhetetlenségének legteljesebb betartását: országgyűlési képviselő ne vállalhasson igazgatósági, érdekképviseleti stb. tagságot.
5. Az 500 kat. holdon felüli birtokok kisajátítását.
6. A bankok, kartellek és monopóliumok magyarságsorvasztó uralmának megszüntetését.
7. A progresszív adórendszer bevezetését.
8. A munkát minden dolgozni akaró magyar számára: a 40 órás munkahét bevezetését, a szellemi és fizikai munkában egyaránt, az álláshalmozás és mamut jövedelmek megszüntetését.
9. A minimális munkabérek megállapítását a biológiai létminimum felett.
10. A dolgozók gazdasági vonatkozású szervezkedésének szabadságát.
11. Az alsóbb néposztályok érdekében a közép- és főiskolákon a progresszív tandíjrendszer és a minőségi szelekció bevezetését.
12. A magyar revíziót: a dunavölgyi népek számára a hovatartozandóság kérdésében az önrendelkezési jog tiszteletben tartását. A pánszláv és pángermán imperialista törekvésekkel szemben a dunavölgyi öncélúság és konföderáció gondolatának megvalósítását.

E pontok igen sok ellentmondást és támadást váltottak ki, de még több helyeslést, különösen az utódállamok magyar ifjúsága körében. Kiállásunknak meglett az eredménye.

Ma, október 6-ának előestéjén levonhatjuk a márciusi kiállás tanulságait. Tájékozódhatunk s tájékozódást nyújthatunk azoknak, akik szavunkat meghallgatták.

* *1937. március 15. Várospolitikai Szemle, Makó, 1937. november 12.*

Támadóink három kifogást emeltek ellenünk: népi demokráciát akarunk, a dunai népek összefogását hirdetjük, szerintük a társadalmi átalakulás hirdetésével a zsidókérdésről elterelјük a figyelmet.

Hadd feleljünk meg legelőször ezekre a vádakra.

Valóban népi demokráciát akarunk. Akarjuk ezt az emberiség, az egyenlő jogok és kötelezettségek elvének alapján. Akarjuk azért, mert meggyőződésünk és tapasztalataink szerint csak a dolgozó néposztályoknak az állam életébe való hatásosabb bekapcsolásától remélhetjük a megpróbált magyar nemzet szellemi és anyagi megizmosodását. Valljuk, hogy csak az alulról felépített politikai nemzet tudja képviselni a széles néprétegek érdekeit. Nem vagyunk hajlandók a magyar nép sorsát kétes parancsuralomra, tülekvő diktátorokra bízni. E népet érettnek és hivatottnak tartjuk arra, hogy önmagát kormányozza.

Valóban a dunai népek összefogásának szükségességét hirdetjük. A germán és szláv hódító törekvések közé szorulva így menekedhetünk meg attól, hogy bármelyik nagyhatalom gyarmatává süllyedjünk. A Duna-medence kis népeinek politikai és gazdasági érdekei közösek. A történelmi együttélés folytán népi kultúrájuk gyökérzete is közös. Természetesen ezt az összefogást csakis az összes dunavölgyi államok népi erőinek uralomra jutásától remélhetjük. Ez az előfeltétele a népek önrendelkezési jogának és a becsületes revízió békés megvalósításának.

Végül, nem engedhetjük, hogy a zsidókérdés kizárólagosságának hirdetésével némelyek elterelјék a figyelmet a társadalmi átalakulásunk szükségességéről. A gazdasági kérdések megoldásával kívánjuk megszüntetni ártalmas szerepét azoknak a zsidó rétegeknek, amelyek a magyar dolgozók gazdasági érdekeivel és szellemiségével szemben állanak. A zsidóságnak a nemzetre nézve kártékony elemeit egy percig sem védjük, de a nemzettel közösséget vállalókat nem vagyunk hajlandók a nemzet életéből kitaszítani. Arra kérjük a magyar ifjúságot, hogy szeresse jobban a maga fajtáját, mint ahogy a zsidóságot gyűlöli. Ezeknek az elveknek a leszögezésével azt hisszük, megfeleltünk azokra a támadásokra és rágalmakra is, melyek mozgalmunkat a hazai zsidó fajvédelem képviselői részéről érték; ezek bennünket ugyanis hitlerizmussal vádoltak.

Bizakodva és szeretettel üdvözöljük azokat, akik szándékunkat megértették.

Bizonyosak vagyunk abban, hogy a történelem igazolni fogja utunkat. Eddig is már két nagy eredményről számolhatunk be.

Sikerült felráznunk az ország lelkiismeretét. Felkeltenünk a nemzet érdeklődését a nagy magyar sorskérdések iránt, amelyeket egy dermedt korszakban még a szakemberek s a jóakaratú segíteni akarók sem ismertek: megvilágítottuk a magyar nép alsó rétegeinek valódi életét és vágyait. Sikerült a köztudatba vinni a magyar birtok- és jövedelemmegoszlás aránytalanságait, az egyke és a szekták nemzetpusztító veszedelmét, a német veszély fenyegette Dunántúl helyzetét, a kisparasztság, a mezőgazdasági munkások, a tanyák és a puszták népének mérhetetlen szenvedéseit. Igyekeztünk lebontani az ipari és a mezőgazdasági munkásság közé mesterségesen emelt válaszfalakat. Felébresztettük a magyar ifjúság legjobbjainak hitét a magyar jövőben; meggyőztük őket arról, hogy sorsuk össze van kötve a magyar dolgozók sorsával.

A magyar szellem így ismét eleven hatóerő lett az utódállamok már-már tespedésbe merült ifjúságának életében is. A legtöbb bátorítást, az együttérzés legszebb megnyilvánulásait tőlük kaptuk; köszönjük nekik. Ez adott nekünk erőt arra, hogy megtaláljuk a helyes választást egy halálos dilemmában. Azzal vádoltak bennünket, hogy az ország helyzetét feltáró munkásságunkat nemzetünk ellenségei hazánk befeketítésére használják fel. Hallgatnunk kellett volna-e tehát azokról a sebekről, melyeket nemzetünk testén megláttunk, vagy vállalnunk az ország ellenségeinek részéről amúgy is szüntelenül hangzó rágalmakat? Az utódállamok ifjú magyarjai győztek meg bennünket arról, hogy az igazságot kell szolgálnunk, fel kell tárnunk a betegségeket, mert különben nincs gyógyulás.

E működésünk közben nemcsak elvi támadások értek bennünket. Személyes szabadságunkat és létünket is fenyegeti veszély. Az elmúlt és a jövőbeli megpróbáltatások elviselésére azonban erőt ad a népünk iránt érzett igaz szeretet és az a biztos tudat, hogy a magyar dolgozók törekvéseit fejezzük ki. A jogtalan vádakkal szemben a magyar nép védelme alá helyezzük magunkat.

De magunknak is van márciusban közzétett pontjainkhoz hozzáfűzni valónk.

A márciusi kiáltvány minden pontját egyaránt fontosnak tartjuk. A magyar élet alakulása mégis azt kívánja, hogy e pontok közül időrend szempontjából egyet kiemeljünk.

Ez a választójog és a szabadságok kérdése. A Márciusi Front az általános, titkos, egyenlő, minden dolgozóra kiterjedő választójog azonnali megvalósítását követeli. E választójognak csak úgy van értelme, ha a gyülekezési, szervezkedési, szólás- és sajtószabadságnak minden korlátozását azonnal megszüntetik.

A Márciusi Front makói összejövetelén elhatározta, hogy működését kiterjeszti, és hogy elveinek megvalósítására gyakorlati feladatokat is vállal.

Megállapítva a választójog fontosságának kérdését, a Márciusi Front elhatározta, hogy e kérdésről röpiratot ad ki. Azután, ugyancsak nagy példányszámú, népszerű iratokban részletesen megvilágítja külön-külön a márciusi kiáltvány minden pontját.

Akik nézeteinket nem helyeslik, szálljanak velünk vitába. Bizonyosak vagyunk abban, hogy szóval is, a tiszta és logikus magyar nyelv eszközeivel is el tudjuk intézni a felmerülhető ellentéteket.

Akik nézeteinket helyeslik, azokat viszont arra kérjük, segítsenek bennünket céljaink mielőbbi megvalósításában. Ezt a kiáltványunkat elküldjük a magyar élet felelős gondolkodású embereinek; elküldjük a magyar élet megújulásáért küzdő szervezeteknek, csoportoknak, sajtóorgánumoknak.

Vegyék fontolóra a Márciusi Front indítványait. Várjuk válaszukat és segítségüket.

Kelt Makón, 1937. október 3-án.

A Márciusi Front nevében: *Erdei Ferenc s.k. Féja Géza s.k. Illyés Gyula s.k. Kovács Imre s.k. Veres Péter s.k.*

NEMCSAK A HAGYMÁRÓL HÍRES MÁR MAKÓ . . .*

Mialatt a makói kerti termelés régi és nagyhírű termékei: a hagyma, fokhagyma, zöldség és a korai burgonya elemi csapásokkal és piaci veszedelmekkel küzködnek, addig új és reménységes termelési ágak jelentkeznek zsenge termékeikkel a reggeli zöldpiacon. A város a hagyma hírnevének a babérjain nyugodva észre sem veszi a jövevényeket s akkor néz csak föl, amikor hírnevet szerzett már-már valamelyik újonc kerti termék. *Az idén például országos híre volt a makói salátának, reteknek és virághagymának, majd most legutóbb a makói földiepernek az első megjelenése a pesti piacon.* Nagykőrös, Mohács, Kecskemét és a fővároskörnyék termését megelőzve vitték föl a budapesti piacra az első makói zöldség- és virágküldeményeket az élelmes makóiak.

A makói zöldpiac ezzel polgárjogot kér a város életében, és föltörekvő szándékaihoz képest új meg új színekkel ékesíti a város reggeli képét. Korahajnaltól kezdve talicskás és garabolyos emberek tartanak a piac felé és a legváltozatosabb portékával rakják tele a gödrös kövezetet. Májusi napsütésben saláta, retek, spenót, zöldhagyma, petrezselyem, répa, borsó, földieper és cseresznye halmozódik a sokadalomban és egy-egy jó piaci napon 2—3 ezer ember tolong a sorok között.

A saláta már befutott

Az utóbbi két-három év alatt nevet vívott ki a pesti piacon és keresik már a makói salátát, mert korábban jelenik meg minden más szabadföldi árunál. A salátaforgalom már kitaposott medrekben folyik, és a termelők is kezdik megtanulni a piacra való termelés fortélyait. A legnagyobb mennyiséget szállító kereskedő *az idén 300 000 fejet vitt föl Budapestre,* de a többiek sem sokkal maradnak mögötte. A saláta már tömegcikk. Nagyjában egyfajta, amit a piacra hoznak, és a rendes kiállításnak a tisztességét is a salátánál tanulták meg eddig legjobban a termelők.

A földieper újság még és a híre is fiatalabb. Tavaly szállították az első komoly szállítmányt Budapestre s az idén már az történt, hogy

* *Makói Független Újság, 1937. május 27.*

Makóról jelent meg az első szabadföldi eper Budapesten.

Négy pengőt kapott érte a kereskedő, aki fölvitte és 3,50-et a termelő, aki produkálta. Több mint egy hétig állott a pengő fölött az ára a makói piacon és ma is 40 fillér egy kilója. *Egy-egy piacra már 10-15-20 mázsát hoznak föl a szorgalmas szentlőrinciek és bujákiak.*

Sok és sokfajta a retek és a borsó. Ezek még nem cikkek a kereskedelem számára. Elegyes és kismennyiségű, bizonytalan a vele való próbálkozás. Ellenben a bevett régi portékák mint a zöldhagyma és a zöldség nagy mennyiségben kelnek útra a főváros felé.

Olyan a makói zöldpiac, mint egy mozgalmas kísérleti intézet.

Amíg bölcs gazdaságpolitikusoknak abban fő a feje, hogy mint lehetne a magyar mezőgazdasági termelést jövedelmezőbbé és belterjesebbé tenni, addig vállalkozó szellemű hagymások kipróbálnak mindent, ami csak megterem a makói földeken. Ma még próbálkozás a legtöbb zöldség és gyümölcsféle, de így kezdődött a hagymatermelés is, ki tudja, hogy melyikből lesz még nagyhírű kiviteli cikk. Itt van a virág. Annyi tulipánt, jácintot, gyöngyvirágot és bazsarózsát hoztak a makói zöldpiacra, hogy szegedi és pesti kofák, kereskedők ezerszámra vették és vitték el.

Mindent megpróbálunk uram —

mondja az egyik, sokfélével kísérletező hagymás — csak élni tudnánk valahogy — és nem mindennapi változatosságú talicskarakományára mutat. Legtöbb azért az asszony. Özvegyasszonyok, akik a déli harangszóig üldögélnek a piacon, és utána estig hajladoznak a kertjeikben. Még nem ismerik úgy a kertészkedők és a zöldség- és gyümölcsfélék termelésének a tudományát, mint a hagymáét. Még a termelésben is kísérleteznek, de vagy egy-egy jó fogás, vagy magféleség hirtelen elterjed közöttük, *lassan, sajátos módon makói kertkultúra alakul ki.* Így alakult a hagymakultúra is, és legfőbb ideje, hogy mellette másfajta kerti tudomány is kialakuljon.

A kísérletezők mellett azonban mesterek is vannak már. Nyolc-tíz bolgár árul naponta a piac szélén, s amit ők árulnak, az már igazi piaci portéka: sok és egyöntetűen szép. Zöldpaprikát nem is vesz másutt a város, mint nálunk. Remeket hoz mindig a kiszombori uradalom földieperből, málnából, cseresznyéből, és a legjobb áron adja el a fogyasztóknak vagy a fogyasztóknak közvetítő kofáknak. Meggyőzően példázzák ezek a termelők, hogy akár belső fogyasztásra, akár kiszállításra van itt lehetősége a termelésnek, csak okos és jó legyen a termelés. Egy nyugtalanító van csak a lelkes próbálkozásokban. Ezek a kísérletek is mind olyan kisszerű, paraszti módszerrel folynak, mint a hagymatermelésben. Egymástól és maguktól tanulnak az emberek, van amire rájönnek, van amire soha. Eltűnődhet az ember azon, hogy

ilyen városban, ahol annyi a világhíres kerti termék és annyi, amiből lehetne az, nincs iskolája a kertészetnek.

Persze kereskedelem is kell ahhoz, hogy a szépen induló termelés kifejlődhessék. A járókelő annyit lát csak, hogy reggel egy- és kétlovas kocsik rakodnak a Návay-szobor előtt, és délután teherautók indulnak a hagymapiac térségéről. Amit nem lát a külsőleges szemlélődő, az is olyan, mint a termelés. Három-négy állandó és nagyobb kereskedő van, aki foglalkozik a zöldpiac termékeivel, a többiek alkalmi vásárlók vagy kofák, akik minden távolabbi áttekintés és terv nélkül adnak-vesznek, ahol hasznot remélnek. Szinte csodálkozik az ember, amikor olyan kereskedővel találkozik, mint a földiepret bevezető fiatalember. Termel is, az apja is termelő volt, hagymás, ő maga pedig teherautón viszi Pestre a makói kerti termékeket és nem panaszkodik, hanem dolgozik. Igaz, hogy a kereskedelmet szintén próbálkozással kell és lehet megtanulni. Ennek a tudománynak pedig már van iskolája Makón, azonban

akik ott tanultak, azokból egy sem jön a zöldpiacra kereskedőnek.

Viszont a helypénzszedők legnagyobbrészt ilyen iskolát végeztek. Ugyanakkor komoly hozzáértők panaszolják, hogy kevés Magyarországon a kereskedő.

Olyan a mi zöldpiacunk, mint egy színes keleti vásár. Kasokban, kosarakban, garabolyban kisebb-nagyobb halomban kínálják az emberek a portékájukat és csöndesen üldögélnek a talicska szarván. Ugyanazok az emberek ezek, mint akik a hagymát termelik, sok mindent elkövetnek, hogy a hagyma mellett egyéb érdemes és nevezetes termelési ágat felkaroljanak.

Kell, hogy a város is észrevegye őket, vegye őket, mert féltő gond nélkül semmi sem nevelkedik.

A sokoldaldalú makói kertészet már megszületett: itt nyugtalankodik és próbálkozik előttünk a zöldpiacon; mindnyájunk gondja, hogy épségben fölnevelkedjék.

MÁSKÉPPEN IS LEHET HAGYMÁT TERMELNI...*

A HAGYMATERMELÉSI KÍSÉRLETEK ÉRDEKES EREDMÉNYEI ÉS IRÁNYAI

Az évszázados makói hagymakultúra tanítói azt hiszik, hogy mindent tudnak már a hagymáról és a dicsőség babérain nyugodva úgy gondolják, hogy a makói hagyma a legjobb a világon, és minden titkát ismerik már nevezetes termékünknek. Maguknak a termelőknek és a kereskedőknek is csak akkor támadtak fel első kérdései, amikor itt is, ott is újabb versenytársak állották útját a makói hagyma hódító útjának. Először csak a kereskedők szóltak egy-egy súlyos szót arról, hogy

nem lehet minden rendben a hagyma termelése körül, hiszen másutt korábban is van már hagyma, ismét másutt egyszerűbben is tudnak termelni,

legtöbbhelyt pedig sokkal több terem ugyanakkora területen, mint Makón. A termelők körében csak a legutóbbi időkben fogott tüzet az a gyanú, hogy a makói hagymafajta és a makói termelési mód titkait föl kellene fedni, nehogy végső veszélybe kerüljön ez a szépmúltú kerti kultúra.

1935-ben gyűjtötte össze a hagymakertészek szövetkezete az európai hagymatermelés adatait, és ugyanebben az évben meg is kezdte a hagymanemesítési munkáját avval a céllal, hogy jobbá tegye a makói hagymafajtát, és egyszerűbbé és gazdaságosabbá a termelését.

A hagyma természetétől fogva kétéves növény. Egyik évben hagymát nevel, tartalékot gyűjt és a másik évben magot hoz. A hagymának ezt a tulajdonságát tiszteletben tartja az európai termelővidékek túlnyomó nagy része és úgy termeli a hagymát, hogy magvetés után már abban az évben piaci hagymát nyer és csak a magtermés céljaira ültet el egyéves hagymákat a következő évre.

Nem így termel azonban a makói kertész. Két évig nyújtja a hagyma életét és csak a harmadik évben engedi, hogy magot hozzon. Hogy ezt elérje, ehhez erőszakosan kell beleavatkoznia, mert különben már a második évben virágzik a hagymája.

A makói kertész úgy veszi kezdetét a nem kívánatos virágzásnak, hogy dughagymáját egy egész télen keresztül szárítja, s ezzel visszatartja életműködésében, s így rákényszeríti arra, hogy kétéves korában is csak növekedjék, ne pedig magot teremjen.

* *Makói Független Újság, 1937. május 30.*

Ősidők óta szobában szárítják a makói kertészek a hagymát és nem is gondoltak arra sohasem, hogy ezt a kellemetlen termelési fázist kiküszöböljék.

Arra pedig hiába gondoltak, hogy külön szárítóberendezést építsenek a hagymának és azt egész télen keresztül fűtsék, mert gyenge kisegzisztencia mind, s jó, ha kenyérre jut a legtöbbnek, nem pedig különleges szárítóberendezésre. Tűrték tehát évszázadokon keresztül és tűrik még ma is, hogy együtt teleljenek a szobában a hagymával, mert máskülönben egyszerűen lehetetlen lenne a termelés.

A hagymaszövetkezet telepén folyó kísérletek derítették ki, hogy úgy is lehet három évre nyújtani a hagyma életét, ha nem szárítják közben.

A kákási hagymatáblán közel ötven parcella mutat be egymás mellett szárított és szárítatlan hagymát, s meglepő különbséget észlelhet az ember a két fajta fejlődése között. A szárítás nélkül ültetett hagyma üdébb zöld, egyenesebb levelű és gyorsabb fejlődésű. Ezzel szemben viszont sokkal több bördőt is hoz. Kiderült azonban, hogy csak az első évben indul virágzásnak a szárítás nélkül ültetett hagyma. Ha a bördő nélkül maradt fejeket tovább termelik, azok utódaiban egyre kevesebb lesz a bördő, mígnem egyszer teljesen eltűnik. Van már olyan hagyma a kísérleti telepen, amely harmadik nemzedéke terem szárítás nélkül és már nincs több bördős benne, mint a szárított ültetvényeken. Nem kell hozzá négy-öt év és már tömegben adhatja ki a szövetkezet a szárítás nélkül termő fajtiszta makói hagymát.

Különleges célkitűzése a kísérleteknek, hogy olyan hagymát sikerüljön előállítani, amely korábban érik, mint a mai termesztett anyag. Ebben az irányban is nevezetes eredménnyel jártak a szárítás nélküli kísérletek. Bebizonyosodott, hogy a nem szárított hagyma két-három héttel hamarább érik be, mint a szárított.

Éppen ez az az idő, amely elegendő volna arra, hogy a makói hagyma kihasználja a kedvezőbb világpiaci lehetőségeket június és július hónapokban. Rendelkezik azonban a kísérleti telep olyan szárítással termelt hagymával is, amely már június elején piacra vihető. Mind a két fajta korai hagyma azonban egyelőre kicsiny hozamú. A további munka föladata, hogy termésben sem maradjon el a korai érésű hagyma a későbbiektől.

Nemcsak kísérleti termelést folytat azonban a szövetkezet telepe.

Olyan hagymaanyagból, amely a makói hagyma tiszta típusának bizonyult, nagyobb területen magot termel, és azt már a nyár folyamán kiadja tagjainak, hogy ezáltal is siettesse a makói hagymatermés minőségének az elengedhetetlen megjavítását.

A szentlőrinci szőlőkben, ahol a közelben semmi más hagyma nincsen s a fák a távolabbi helyekről eredő beporzás ellen is védik a hagymatáblát, szabályos sorokban már nem virágzik a magtermő hagyma. Jó magtermés esetén több mázsa hagymamagot tud a szövetkezet a termelők közt kiosztani.

A legféltettebb törzsek a Gazdasági Iskola kertjében virágzanak, gondosan izolálva minden beporzás ellen. Ezek az elittörzsek táplálják azt a reményt, hogy a makói hagyma termelése egy évtized múlva lényegesen egyszerűbb lesz és a termék mégis jobb és piacra alkalmasabb, mint a mai.

VIDÉKRE*

telepítik a pesti koldusokat, mert mint a hivatalos indoklás mondja, így olcsóbb a megoldás. Mi még azt is hozzátesszük, hogy szebb is. Ha van sok nyomorúság ebben az országban, tartsunk legalább rendet a nyomorúságaink között. Budapest mégis a Duna királynője, a magyar idegenforgalom ragyogó székhelye, minek éktelenítsék el ékes arcát rongyos, fáradt, szomorú koldusseregek. Menjenek vidékre, ott meg sem látszik egy csöppnyivel több koldusság... Így van ez minden jó házban. A Riviéra fényes szállodáiból este és hátsó ajtón viszik ki a holtakat, s Velencében is hajnali homályban temetnek. Ha már van nyomor és gyász az életben, legalább leplezzük, vagy telepítsük oda — ahol kevesen látják. Sorstársak közt talán a koldusok is jobban érzik magukat.

NEM IGAZ AZ,**

hogy a világnézetek és történelemcsinálásra elszánt csoportok és oldalak csapnak össze napi eseményeink során vagy egy-egy ünnepi esemény derült magaslatán. Emberek mozognak itt csak, kicsiny, gyarló és tétován botorkáló emberkék, akik élni szeretnének és nem tudják, miért nem tudnak emberül élni. Apró kis szelek és gyöngécske viharok sodorják ide-oda a tisztázatlan szerepek esendő szereplőit. De, mert úgy formáltatott az ember, hogy minden gátakon keresztül nagynak is szereti látni magát olykor, hát csinál magának hősi és nagy pillanatokat, hogy ne érezze elviselhetetlenül nehéznek a tétovaságot. Akik pedig statisztálnak hozzá, azok szívesen segítenek a csinált történelem megjátszásában, mert ők is szeretnének a fölemelt hőssel együtt erősek és emberek lenni. S akik valóban élnek és a történelmet érlelik, azok fáradt és kemény lépésekkel mennek hazafelé esténként a munkából virágzó búzamezők között.

* *Makói Független Újság, 1937. június 5.*
** *Makói Független Újság, 1937. június 6.*

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

HOGYAN LEHET IGAZI SZÖVETKEZETET CSINÁLNI . . .*

HATVANHOLDAS GYÜMÖLCSTERMELŐ SZÖVETKEZET MEDGYESEGYHÁZÁN

A szövetkezeti jelszavak burjánzása idején a sok jelszó és frázis úgy eltakarja azt az egy-két igazi szövetkezeti kísérletet, amelyik igazi és méltó példája a szövetkezeti gondolatnak, hogy a nyilvánosság alig vesz tudomást ezekről a példaadó úttörőkről. Két éve dolgozik már a medgyesegyházi nagyszerű gyümölcsész társaság és egy-két szakemberen kívül mit sem tud róla a vármegye nyilvánossága.

Úgy keletkezett a kis társaság, hogy Jenővári Jenő tanító vezetésével és Hrivnyák János evangélikus lelkész segítségével

> 5 diplomás fiatalember, 3 iparos, 5 törekvő kisgazda és 33 lelkes napszámos összeállt és kibéreltek 60 kat. hold földet a békéscsabai evangélikus egyháztól 24 évre,

olyan feltételek mellett, hogy a 24 év letelte után a bérlők megújíthatják a bérletet. A bérleten gyümölcsöst telepített a bérlőtársaság s ebben a munkájában a Csanádmegyei Gyümölcsészeti Egyesület és a Földművelésügyi Minisztérium segítette őket olyanképpen, hogy ingyen oltványokat bocsátott rendelkezésükre, illetve hosszú lejáratú hitelre adott kiültetésre való fácskákat. Ma már a 60 hold egyöntetűen gyümölcsfákkal van betelepítve, és a köztes termékekből megtérült a betelepítés költsége.

A szervezet nem jogi szövetkezet, azonban az együttműködésben igazi szövetkezeti gondolat valósul meg.

> Alkalmi egyesülés formájában dolgozik együtt a 40 bérlő olyképpen, hogy ki-ki saját üzemében műveli a parcellákat, azonban a gyümölcsfákat illetően teljesen egységes üzemtervvel dolgoznak és együttesen végzik a telepítés, védekezés, trágyázás és metszés munkáját, és egységesen adják is majd el termékeiket.

Ugyancsak szövetkezeti üzem keretében termelték a Monori Magkereskedő Társasággal kötött szerződés szerint a konyhakerti virágmagvakat, amelyet egy tételben adtak át a termeltetőnek.

* *Makói Független Újság, 1937. június 6.*

Ki-ki saját üzemében munkálja ellenben a parcelláit, amelyekben házi szükségletre termelnek zöldségféléket. Megtalálták tehát a legjobb megoldást: a kivitelre szánt termékeket egy üzemben teljesen egységes szempontok szerint termelik, viszont a háziszükségletre ki-ki belátása szerint termeszti a szükséges termékeket.

Gyümölcs- és magtermelésük éppolyan, mintha egy birtokosnak egyetlen üzeme termelné:

> mintaszerű kezelés mellett viruló kertté varázsolták a kemény keletcsanádi ugart.

Már odáig fejlődtek, hogy nyolc kutat építettek, és bekerítették a hatvan holdas kertet, és most tervezik egy kis házacska építését a munkaszerszámok és az állandó őrzés és ügyelet céljaira.

A társaság vezető emberei tagjai a Gyümölcsészeti Egyesület választmányának, és ezen a réven irányítói a községbeli egész gyümölcstermelésnek. Már azon gondolkoznak, hogy újabb területet bérelnek, és azt teljesen hasonlóan rendezik be az eddig betelepített bérlethez.

> A szövetkezés társadalmi hatása még nevezetesebb, mint a gazdasági eredményei.

A közös munkában annyira összeforrottak a diplomások, gazdák és napszámosok, hogy nincsenek köztük olyan ellentétek, amilyenek egyébként elválasztják egymástól ezeket az osztályokat.

Mindenki bérlő is, tehát gazda és munkás egyszemélyben, aki a maga erejéből nem tudott parcellát jegyezni, az, mint albérlő jutott bérlethez, és munkával rója le a főbérlőnek a bérleti összeget. Azok a munkások, akik addig a nyomor állandó nyomása alatt éltek, részben az együttesen termelt gyümölcs és magvak árából, részint a saját parcella háziszükségletre való terméséből ma már tűrhetően élnek és minden reményük megvan arra, hogy a fák termőre fordulása után jelentékeny jövedelemhez jutnak.

A keletcsanádi szövetkezet megerősíti azt a tanulságot, hogy

> csak ott keletkeznek életképes szövetkezetek, ahol egy kis elszánt csoport a termelés együttes folytatására szövetkezik, s úgy oldja meg a munka és a tőke kérdését, hogy munkásokat juttat a termelőeszközök birtokába.

Ha a magyar szövetkezeti ügy és a magyar társadalom termelési szervezete valaha is megnyugtató rendet tud kialakítani, az elsősorban a keletcsanádihoz hasonlóan bátor és elszánt kezdeményezéseknek lesz köszönhető.

A PARASZTSÁG NÉMETORSZÁGI DIVATJA*

A parasztság Németországban éppúgy közérdeklődés tárgya, mint Magyarországon, helyesebben Budapesten. Egészen úgy, mint Budapesten a Szt. István ünnepi hét alkalmával, gyöngyösbokréta, őstehetség-kiállítás és parasztról szóló könyvek hívják fel a figyelmet a „színes világra", azonképpen Berlinben is a „farsangi események", sőt jelentékeny szerep jutott a „Zöld Hét"-nek, Dossé könyvének (A parasztság mint az északi faj megújhodásának forrása) és a parasztművészeti kiállításnak.

A meglepő külsőbeli egyezés mögött azonban olyan lényeges különlegességek húzódnak meg, amelyek egészen más értelművé teszik azt a „népbarátkozást", mint a hazait.

Mindenekelőtt néhány objektív tényezőnek a különbségét kell tekintetbe vennünk, melyek a parasztsággal való foglalkozás megítélésénél számba jönnek.

A németországi összes földművelő mindössze 20 százaléka népességének, a parasztság még kevesebb természetszerűen. E számarányból folyik, hogy mindenkor csak egy kisebb, csaknem elenyésző tényezője a társadalmi életnek. Ehhez járul, hogy a német parasztság, mint külön test a társadalomban nem szerepel már évtizedek óta. Túlnyomó részében úgy polgárosodott, hogy mint polgár vagy proletár nyilatkozik meg. Ami, mint mezei és földművelő jellemvonás megmaradt rajta, az teljesen ártatlan színeződés. Legfőképpen pedig a német parasztság sokkal kevésbé nyugtalanító része a társadalomnak, mint a proletáriátus, sőt egyáltalán nem is nyugtalanító: mindenki úgy tudja, hogy e téren nincs semmi elintéznivaló.

Ezzel szemben pedig nálunk a háború utáni erős csökkenés ellenére is még mindig 50 százaléka földmívelő a népességnek, tehát a nagyobbik fele parasztság. Nagy részében tömören áll a városi civilizációval szemben, illetve mellett, másik részében pedig épphogy „civilizálódni" kezdett. Egy nagy idegen test tehát, mely tömegénél fogva jelentékeny. Ezenfelül pedig a legkülönfélébb nyugtalanító módokon ad jelt magáról. Egyszer a férj, apa és testvér mérgezésnek valószínűtlen tömegét produkálja, máskor gyermekét öli meg az adóvégrehajtás elleni tüntetésből, majd segélyt kér az ország tehetősebbjeitől, olykor pedig az életet tagadja meg, s ember nélkül hagyván házat, földet „kútágast" és „komondort", kipusztítja magát. Ilyen körülmények között sem azt nem lehet mondani, hogy a parasztkérdés el van intézve, sem azt, hogy ezt hinnék az emberek. Legalább is nem sokan hiszik.

* *Makói Független Újság, 1937. június 20.*

Nagyrészt e tárgyi különbség folytán áll elő a formabeli különbség, mellyel a két nép, illetve fővárosa a parasztság felé fordul.

A német parasztságot példának és igazolásul idézik. Egy forradalom, mely közösségi ideálokat követ s ősi, meg nem romlott fajiságot tart az érték főbiztosítékául, természetszerűen könnyen fordulhat a parasztság felé. A paraszt a családi élet példás hordozója, a közösségi élet eleven tanúja és az ősapja: az északi ember. A propaganda szempont nem törődik azzal, hogy mind a közösségi parasztélet, mind a tiszta árjaság a múlté: megvolt a parasztságban, s a paraszt nevezettel ez a minőség akkor is együtt jár valószínűleg, ha sehol a világon parasztok nem lesznek. Viszont oly őszintén sajnálni és visszakívánni az ősi parasztvilágot nálunk nem tudják úgy, mint ott. Természetesen nem a parasztok. A parasztművészeti kiállítás a paraszttal igazolja az ősi árjaságot s annak kivételes minőségét, Dossé könyve pedig a parasztságból véli megújulni az északi fajnak a virágzását. A Zöld Hét szónokai pedig a föld és a név erejéről s egy, a földre épülő új világnak a kereteiről beszéltek.

Mindezt bízvást tehették, mert a parasztság, ha egyáltalán beszélni lehet róla, sem ősi parasztkultúráját nem éleszti fel, sem az északi fajt nem menti meg, sem pedig új világot nem épít. Mind e dologban egészen ártatlan, s oly szépen civilizálódik és individualizálódik, hogy maholnap azok a hírmondók, akik még ma láthatók, a többihez hasonlóan mint parasztok eltűnnek a föld színéről. Mindezt oly békés igyekezettel teszik, hogy minden veszély nélkül lehet idézni őket.

Egészen más a helyzet minálunk. Egyáltalán nem oly ártatlan s oly ideális, mint a német társadalomban.

A becézés és legyezgetés, mely ... kijár, távolból sem kívánja ideáljait a paraszttal igazolni, vagy a megújulást a paraszttól várni, vagy éppen egy új világnak az építését várni tőle. Egyáltalán nem. Sokkal inkább megnyugtatás és mentség a magyarországi parasztrajongás: minden jól van, s a nép mily istenáldotta tehetséggel alkot, teremt. (Őstehetséget s parasztműveket csudálni ez esetben nem mást jelent, mint nem kívánni ugyanazon teremtő erőknek szabad kifejlését.) A gyöngyösbokréta csodálása pedig egyenesen a torz egzotikum dicsőítése azzal a megnyugtató vagy megnyugtatni kívánó érzéssel, hogy mily páratlan tüneményeket produkál társadalmunk.

A magyarországi parasztidézés csak kívánna ártatlan lenni.

Viszont épp ily kevéssé ártatlan a parasztság is e dologban.

Se nem civilizálódik csendesen, se nem hal meg csendesen. S míg Berlinben meg lehet tenni, hogy a múlt igazolásául s a jövő forrásául idézzék a parasztságot anélkül, hogy a legkisebb valószínűsége is lenne annak, hogy a német parasztok valóban megjelennek Berlin kövein, s élni kívánnak e szép feladatra való joggal, addig Budapesten aligha lehetne ily biztonsággal hasonló idézést intézni a parasztsághoz.

Viszont az sincs egészen kizárva, hogy egyszer idézés nélkül vagy éppen a marasztalás ellenére jelennek meg.

E kétfajta valószínűségnek a különbsége mutat rá leghívebben a németországi és a honunkbeli parasztbecézés gyökeres különbségére.

NYÍLT LEVÉL A HAGYMAKERTÉSZEKHEZ*

Hagymakertészek!

Nem először és nem utoljára, újra harcra szólít sorsunk váratlanul nehéz fordulata. Egyszer már azt hittük, hogy megtisztítottuk sorainkat a tétovázóktól és megalkuvóktól, s kiderült, hogy az első komoly próba elsodorta leghűségesebb és legkeményebb szívűnek vélt embereinket. Újra ott állunk, ahol fél esztendővel ezelőtt állottunk: nincs ember, aki kemény és hajlíthatatlan szóval szálljon síkra a hagymások sorsáért. Még egyszer ítéletet kell mondani a kertészek gyülekezetének vezetői fölött, és még egyszer meg kell mutatni az utat a megzavart, megszédített és félrevezetett elöljáróknak. Most tárul föl a kérdés sokkal világosabban és érthetőbben, mint valaha is, hogy mire való hát a hagymakertészek szövetkezete. Arra-e, hogy keresse a hatalmasok és kiváltságoltak kegyét és kegyelem-morzsákat könyörögjön ki a kertészeknek, s elefántnak hazudja a szunyognyi juttatást, vagy arra, hogy nyílt sisakkal szálljon síkra az ebek harmincadjára került hagymakertész érdekekért, és alkudozás nélkül követelje a megillető részt keserves munkája gyümölcséből. Egy félesztendővel ezelőtt lehetett szépíteni a dolgot, de ma már kegyetetlenül rideg világossággal áll előttünk a kérdés: bízhatunk-e sorsunk hivatalos irányítóiban, és várhatjuk-e munkánk megillető gyümölcsét azoktól, akik hatalmuknál és kiváltságaiknál fogva adhatnák, ha szívük lenne hozzá, vagy a magunk lábára kell állanunk és követelnünk a jussunkat minden eszközzel, amit a törvény a kezünkbe ad.

Ez a szövetkezet létkérdése és ezen a feleleten fordul meg a hagymások sorsa a következő esztendőkre. Ha nincs bátorság és ellenállás a hagymások nagyrészében, hanem gyáván és meglapulva kegyelemkenyérre akarja adni magát a most uralkodóknak, tessék: válassza vezetőinek azokat, akik kedveltek és hűségesek a Metesz és a Meteszt irányító urak előtt, és várja onnan a bőségesen ígért koncot. De ha van még elegendő ember a hagymások közt, aki nem dől be a csalárd ígéreteknek és meri vállalni a harcot, akkor válassza azokat vezetőinek, akik minden változás között is hűségesen kitartottak ennek a népnek az igaz védelme mellett.

Hagymakertészek! Olyan kézzelfoghatóan egyszerűvé vált most a kérdés, hogy csak a vak nem látja a választani valót, és a gyáva nem meri a feleletet megadni.

* *Makói Független Újság, 1937. július 18.*

Teljes hatalommal monopóliumot kapott a Metesz a hagymaértékesítésre, és az egykéz üzeméből teljesen kizárták a Hagymakertészek Szövetkezetét. Erre a szövetkezet megriadt vezetői kérésre fogták a dolgot, és bebocsáttatást kértek. A Metesz vezetői pedig azt felelték: amíg az a dr. Erdei ott van a hagymások vezetői közt, addig ne számítson kedvezésre a szövetkezet. A szó fogott, s a híres hagymásvezérek kegyelemre megadták magukat, s engem arra kértek, hogy én is adjam meg magam vagy álljak félre. A feleletet akkor is megadtam az igazgatóság előtt, s most itt a legnagyobb nyilvánosság előtt is megadom: én soha magamat meg nem adom sem a Metesz, sem más hatalmak előtt, s nincs erő, amely eltéríthessen attól a néptől, amely fölnevelt, de félre sem állok a magam akaratából. A termelők többségének a szavazata megfoszthat attól, hogy ennek a szövetkezetnek az élén harcoljak, akkor félre is állok erről a posztról, de azt senki el nem veheti tőlem, hogy ezer más úton ne küzdjek soha meg nem tagadott fajtámért és osztályomért.

Hagymakertészek, ma nem is kell programot adni a szövetkezetnek, itt van az azonnali cselekedetnek a sürgető szüksége: küzdeni az egykéz ellen és visszaállítani a szabad forgalmat, amelyben a szövetkezet is élhet, ha életre való. A szövetkezet további feladatairól csak az merjen még beszélni is, aki a jelenvaló harcban vállalja és teljesíti a mai napon egyetlen fontos tennivalót: az ilyen egykéz ellen való elkeseredett és végsőkig elszánt erőfeszítést. Vagy sikerrel jár ez a harc és akkor majd beszélhetünk szövetkezetről, vagy hasztalan lesz az erőfeszítés, akkor pedig jobb, ha elpusztul. Egykezet és kizsákmányolást a szövetkezet közreműködése nélkül is lehet csinálni.

Hagymás társaim, határozzatok! Én már a ti határozatotok nélkül is döntöttem egy egész életre szóló érvénnyel.

SZÖVETKEZETEK ÉS AZ ALFÖLDI PARASZTSÁG*

* *Fiatalok Országútján, 1937. 8. sz. 207—210.*

Szövetkezetek és az alföldi parasztság.

A szövetkezetek jelentősége kettős: egyfelől gazdaságszervezeti egységek, amelyek valamely határozott gazdasági funkció ellátására szolgálnak, másfelől pedig önvédelmi társulások, amelyeket egy-egy öntudatos termelőcsoport a saját erősítésére szervez. Hogy életképes szövetkezeti mozgalom és ennek eredményeképen jólműködő szövetkezeti rendszer fejlődjék ki, ahhoz a szövetkezet kettős természetéhez képest kétfajta feltételek szükségesek. Az első irányba eső̈ket, amelyeket a szövetkezet gazdaságszervezeti minősége kíván meg, nevezhetjük *gazdaságiaknak*, az utóbbi csoportba tartozókat pedig, amelyek a szövetkezet mozgalmi természetéből származnak, nevezhetjük *társadalmiaknak*.

A szövetkezetek *gazdasági feltételei* egybefoglalva azt jelentik, hogy legyen határozott gazdasági szerep, amelyet a szövtkezetek betölthessenek és be is töltsenek. Ez a funkció természetesen egyformán lehet termelői, közvetítői és fogyasztói. Nem lehet szövetkezet ott, ahol nincs olyan termelői értékesítési, vagy beszerzési föladat, amelyet gazdaságosabban meg lehet oldani az egyes gazdaságok társulása révén, mint anélkül. Szükséges ehhez természetesen az is, hogy a gazdasági élet egész struktúrája olyan legyen, hogy ilyen alkalmas föladatok és szerepek kínálkozzanak. Egy jólműködő individualista-liberalista gazdasági rend, vagy egy egészen lezüllött szervezetű gazdasági rend nem jó talaja a szövetkezetnek.

A *társadalmi föltételek* pedig azt jelentik, hogy csak ott létesülhet szövetkezet, ahol az egyes gazdaságok egybetársulásának meg vannak a mozgalmi elemei. Ha van olyan csoport, amely tudatában van gazdasági helyzetének és van együttes akarata helyzete formálására, s ez az akarat talál is formát az érvényesülésre. Nem lehet szövetkezet ott, ahol az emberek jól érzik magukat úgy, ahogy vannak, de nem lehet szövetkezet ott sem, ahol ugyan mérhetetlen az elégedetlenség, viszont szikrája sincs az egybetartozandóság tudatának a külön-külön kínlódók között.

Ha már most az alföldi parasztságot vesszük szemügyre a szövetkezeti mozgalom szempontjából, mindenekelőtt világosan kell látnunk azt a gazdasági szervezetet, amelyben ez a termelőréteg él. Feudalista-kapitalista gazdasági rend ez, amelyben úgy oszlanak meg a termelő gazdaságok, hogy a termőterület 32%-át a nagygazdaságok, 20-%-át a középbirtokok és 48%-át a kisgazdaságok foglalják le. A terület egyharmadát kitévő nagybirtok összes népességével már ki is esik a szövetkezet köréből, hacsak nem tételezzük föl a szövetkezeti gazdaságok szervezetformáját, mint a nagybirtok szövetkezeti típusát. A terület egyötödét kitévő középgazdaságoknak fele feudális eredetű birtok: úri birtok, tehát szövetkezeti szempontból egy kalap alá veendő a nagybirtokkal, a másik fele csak parasztbirtok, tehát olyan gazdaságforma, amely a

parasztság szövetkezetei szempontjából számba jöhet. Mindösszevéve tehát az Alföld termelőterületének a kisebbik fele eleve kiesik a szövetkezeti szervezés köréből.

De a parasztság birtokában lévő területeken is szűkreszabja a szövetkezeti mozgalom medrét az Alföld termelésének sajátságos iránytalansága. A termelés főiránya a külterjes szántóföldi termelés sok gabonával, kevésfajta kapással és az okszerű takarmányozás nélkül folytatott állattenyésztés. A belterjes kerti termelés csak egy-egy sziget ebben a pusztaságban. Ezen felül pedig mindezek a termelési ágak olyan súlyos értékesítési válsággal küzdenek, hogy az eredmény reménységével alig indulhat szövetkezet bármely irányba is. Az a különös helyzet az Alföld termelésében, hogy a termelés kapitalizálódása kimozdította a parasztságot a korábbi teljesen külterjes paraszti termelés világából, de most, amikor a további fejlődés szükséglete kényszerítően érzik, ugyanez a termelési rend nem könnyen enged teret a jövedelmezőbb termelés számára. A szövetkezetek mégis ott találnak érdemes föladatokat, ahol vagy újabb és teljességében racionális termelési ágakat lehet meghonosítani, vagy ahol meglévő termelési ágakat lehet jövedelmezőbbé tenni. A magyar termelés struktúrájának óriási aránytalansága és rettenetes tehetetlensége mellett azonban különleges tájékozódás mondhatja csak meg, hogy melyek ezek a reménységes funkciók.

Az alföldi parasztság szövetkezeti mozgalmának társadalmi talaja még sokkal kietlenebb, mint a gazdasági. Az egymással való szolidaritásnak és az együttműködésnek régi paraszt-formái mind elenyésztek a paraszti önellátó termelés és a nyugalmas paraszti világszemlélet elpusztultával. Az alföldi parasztság mai társadalmi életében is válságokkal küzd; individualista anélkül, hogy komolyan polgárosult volna, s eljutott volna a további fölemelkedés teljes civilizálódás eléréséhez szükséges fölsorakozás tudatáig. Szeretne civilizált élethe emelkedni, szeretné társadalmi alárendeltségét megszüntetni, de sem az ehhez szükséges politikai öntudatot, sem a szintúgy szükséges szerveződési hajlandóságot nem tudja kitermelni. Szigetek vannak csak az Alföldön, ahol olyfokú a politikai öntudat és a szerveződésre való készség, hogy hozzá lehet fogni a szövetkezeti szervezéshez, de itt is mindenütt kétséges az eredmény.

A szövetkezeti mozgalom összes előfeltételeit számba véve, végeredményül egy negatív fölismeréshez kell eljutnunk: *semmi reménye nincs annak, hogy a szövetkezeti mozgalom olyan fejlődésnek induljon az Alföld parasztsága körében, mint nyugati agrártársadalmakban.* Lehet szövetkezeti szigeteket életrehívni, érdemes is, azonban olyan általános és teljes gazdasági rendszerré sohasem lesznek az alföldi parasztság szövetkezetei, mint a hollandoké, vagy a dánoké. Van azonban a szövetkezetnek minálunk is egy másfajta jelentősége, amely viszont döntő és általános érvényű: *szélesalapú és távoli perspektívájú magyar gazdaságpolitika a szövetkezetek segítségül vétele nélkül sohasem éri el célkitűzéseit.* Itt azonban már fordított a sorrend: előbb legyen ilyen gazdaságpolitika a magyar gazdasági élet struktúrájára vonatkozó határozott és indokolt elképzeléssel, s ezzel együtt magyar társadalompolitika, amely a szövetkezéshez szükséges öntudatot életrehívja, azután majd lehet szövetkezetet csinálni. Az a szövetkezetpolitika, amelynek meglesznek az általános gazdasági- és társadalompolitikai előfeltételei, majd meg fogja találni a szövetkezetek különböző formáinak megvalósításához

vezető útakat. Akkor majd aktuálissá válik a nagygazdaságok szövetkezeti alapú átszervezése, a kisgazdaságok egybeszervezése termelési áganként és a teljes szövetkezeti rendszer megvalósítása a különböző termelési ágak szövetkezeti gazdaságai, szövetkezeti és egyébfajta gazdaságai között.

Addig a szövetkezet helyi orvosság csak, amelyet azonban meg kell csinálni természetesen mindenütt, ahol csak lehet.

Egy kis áttekintés ezekről a lehetőségekről, meg fog győzni arról, hogy nem országépítésről lehet itt szó, hanem csak tüneti kezelésről.

Legnagyobb területen van lehetősége a termelő-beszerző-bérlő szövetkezeteknek. Mindenütt meg lehet csinálni — természetesen a társadalmi föltételek meglétében, — ahol a termelési költségek csökkentése kényszerítő követelmény. Műtrágya, gép, tenyészállat, stb. beszerzése, egészen egyszerű formák közt megoldható, s rendszerint komoly segítséget jelent a termelőnek.

Értékesítő szövetkezetek már korlátozottabb keretek közé szorulnak. Belföldi fogyasztásra kerülő javaknál még egyszerűbb a helyzet: egy-egy község zöldség, gyümölcs, stb. termelőinek a szövetkezete aránylag könnyen megvalósíthatja azt, hogy Budapestre, vagy más fogyasztópiacra szállítsa tagjai termékét különösebb üzleti kockázat nélkül, akkor különösen, ha a bizományi rendszert vezeti be s el tudja érni tagjai között, hogy nem adnak el árút szövetkezeten kívül. Különös helyzete van itt a tejszövetkezeteknek: az a legkönnyebben megvalósítható szövetkezetforma. Eredményei olyan közvetlenül mutatkoznak, hogy nyugodtan meg lehet szervezni csaknem minden faluban és mezővárosban, ha a társadalom alkalmas erre. Exportcikkeknél sokkal nehezebb a helyzet. Önálló exportáláshoz akkora tőke és kereskedői szakértelem kell, hogy az csak kivételesen szervezhető meg. Még könnyebben meg lehet csinálni azt, hogy a termelők szövetkezete szállít az exportőrnek. Ennek a konstrukciónak azonban rendszerint az az akadálya, hogy az exportőrnek kiépített árúgyűjtő szervezete van, amely jobban és olcsóbban végzi el az árúgyűjtést, mint a termelők szövetkezete.

Háztartási szövetkezetek szervezésének ritkán van gazdasági természetű akadálya, annál többször azonban társadalmi: nem hisznek egymásban a szövetkezők, helyesebben jobban hisznek a falubeli kereskedőnek, és gyakran nem bízhatnak az üzletvezetőben.

Az elszigetelten működő kis szövetkezeteknek az általános társadalmi akadályokon túl rendszerint politikai nehézségekkel is kell küzdeniök. A politikai semlegesség dogmája e vonatkozásban egyszerűen ámítás. Vagy lojális egy szövetkezet a politikai hatalomhoz, s akkor azt kell szolgálnia és ezzel le is mondott tagjainak az autonómiájáról, vagy tagjai csoporttudatának megfelelően ellenzéki politikát folytat, akkor pedig ezer akadály gördül gazdasági működése elé.

Mindez természetesen nem vonatkozik a „virágzó" szövetkezetekre: a Hangyára, Meteszre, Okh.-ra, azonban ezek egyszerűen nem a parasztság szövetkezetei, még akkor sem, ha parasztok a tagjai. Még azt is vitássá lehet tenni, hogy szövetkezetek-é olyan értelemben, ahogy nyugaton ismerik a szövetkezeteket.

Akár a most lehetséges szövetkezeteket, akár a kívánatos általános szövetkezeti mozgalmat tekintjük, különleges szövetkezeti probléma a vezetés

kérdése. Nem lehet szövetkezetet csinálni „idegen" vezetőkkel. Csak a kebelbeli vezető képes a csoport tagjaiban azt az öntudatot életrekelteni és ápolni, amely az eredményhez szükséges.

Az alföldi parasztság szövetkezeteinek problémája egészben véve olyan természetű, mint a földreform kérdése. Hellyel-hellyel alkalmas arra, hogy sebeket orvosoljon, végsőleg azonban csak egy általános gazdaság- és társadalompolitika perspektívájában van igazi jelentősége.

Erdei Ferenc.

A NÉP*

A múlt század társadalmi harcaiban két frontegység uralkodott: a nemzet és az osztály. A nemzet gazdasági, kulturális, történeti tényezőkből összetevődő imperialista egység volt, s az tartozott hozzá, aki vállalta a múltat (történeti osztályok), és aki együttérzett a nemzeti aspirációkkal. Az osztály erősen gazdasági kategória volt, kulturális képét éppenhogy megformálta a marxizmus. Ennek az osztály-nemzet csoportokkal küzdő korszaknak a záróköve volt a világháború és az azt követő forradalmak. Utána a tényleges állapot változatlanul az osztályok és nemzetek harca maradt, azonban a politikai jelszavak két újabb harci egységet vetettek föl: a fajt és a népet. Európa-szerte kialakult egy sablon: jobboldalon fajt ismernek a nemzet helyett, és ez nem más, mint a vérség szálán egybetartozók csoportja, s ez az egység föloldja az osztályokat egymást föltételező rendekké; a baloldalon pedig népről beszélnek, s ez magában foglalja a „dolgozó" osztályokat: a munkásságot, a parasztságot és a tőke és a nagybirtok szolgálatából emancipálódott értelmi munkásokat.

Ez a sablon nagyjából eligazított a magyar társadalmi harcok porondján is, azonban a legutóbbi időben egy olyan nevezetes elméleti vita folyt le — és most is folyik — a szemünk előtt, amely meg kell hogy gondolkoztasson minden öntudatosan és politikai érvényességgel gondolkozó embert.

Veres Péter, akiről senki nem mondhatja, hacsak nem elfogult a beszámíthatatlanságig, hogy nem szocialista, minden írásában fajról beszél, amely mint történeti, földrajzi, gazdasági, kulturális, vérségi tényezők által meghatározott csoport épp olyan valóság, mint az osztály. Mint szocialista állítja, hogy számolni kell a „fajjal", mert az van és kizsákmányolások forrása, s ezt is föl kell oldani az osztályokat feloldó s általános emberi igazságot megvalósító osztálynélküli társadalom... Szavaira a szocialista párt hivatalos teoretikusai heves ellenkezéssel feleltek és antiszemitizmusban marasztalták el a „faji szocialista" Veres Pétert.

A vita megoldatlanul folyik és jó, hogy folyik. Nem azzal a szándékkal szólunk hozzá, hogy itt eldöntsük, ellenben egy adalékot akarunk szolgáltatni a helyes eldöntéshez. A marxista szocializmus, amely egyfelől az osztályok gazdasági szembenállásának a rideg valósága, és egy legáltalánosabb emberi igazságnak az értékére támaszkodik, valóban nem ismerhet fajt sem úgy mint valóságot, sem úgy

* *Várospolitikai Szemle, 1937. augusztus 22.*

mint követelményt. A jó szocialista arculatának egyik alapvonása az osztálytársadalom kiméletlenül dialektikus materialista kritizálása, a másik alapvonása pedig a mindenkire általánosan érvényes emberi igazságok tántoríthatatlan hite.

Az osztályok gazdasági valósága és az általános emberi igazsága közt van azonban egy közbeeső fokozat: az osztályok gazdasági harca egy-egy nép társadalmában különleges föltételek között folyik le, s az általános emberi igazságot minden nép a maga képének a hasonlatosságára valósítja meg. Veres Péter az a szocialista, aki mint magyar földmunkás a kispolgár paraszttal és iparos kereskedővel és a „szabad" értelmiségi munkással való szolidaritásban véli megvalósítani az osztálynélküli társadalmat, s aki magyarul kíván embernek lenni a népek „nemzetnélküli" társadalmában.

Ő csak mond „fajt", de népet ért. A nép pedig igenis valóság. Van úgy is mint az osztályok harcát egybefoglaló és módosító tény és úgy is mint az általános emberi igazságokat átélő és megvalósító értékkövetelmény. Ez a nép természetesen nem „vérképlet" és nem mindent felfaló egység. Egyszerűen egy olyan érvényes társadalmi csoportosulás, amely az emberiség nagy földi társadalmán belül az egyetlen komolyan számításba veendő kerete a társas életnek. Olyan egység, amelyen belül közelítheti meg az ember az igazság kisebb vagy nagyobb mértékét.

AZ ŐSZI POLITIKAI SZEZON ELÉ*

A jó öreg angol parlamentáris gondolkozás úgy tartja, hogy az ország társadalmi-politikai állapotának és a jelentékenyebb eseményeknek hű tükre a parlament nyilvánossága és a vele csaknem egyenrangú sajtó közvéleménye. Úgy gondolják a csatornán túl, hogy a parlament és a sajtó nyilvánossága arra való, hogy ott az alkotmányos szabályok korlátai között a „fair play" elvei szerint menjenek végbe az osztályok harcai és a hatalmi tényezők villongásai.

Ha ilyen szemmel néz végig az ember a honi fórumokon, bízvást gondolhatná, hogy itt aztán minden rendben van. Lehet ugyan hallani egy-egy „szélsőséges" zavargásról vagy csöndben kínlódó proletárok jajszaváról, de ezek csak olyanok, mint távoli villámfény: nem is muszáj észrevenni ezeket, jobb önfeledten bibelődni kisebb gondokkal.

A kormányelnök nyugodtan pihen egy kies fürdőhelyen, s nyilván csöndesen elmélkedik egységes nevezetű pártjának rejtelmes egységéről. Ő bölcs férfiú, s a politikai cselekvésnek a kevésbbé kockázatos formáját választotta: nem ő szab irányt, s nem az élen küzd, hanem az óvatos tapogatózás és a kompromisszumok biztos fedezékébe húzódott vissza, és onnan nézi ki a legegyszerűbb és legkényelmesebb megoldásokat okosan közölvén az élharcosai által vágott zökkenőket. Megnyugtatja magát azzal, hogy a „világnézeti harc Magyarországon már eldőlt", s a keresztény nemzeti politikán a poklok kapui sem vehetnek diadalt. Kövéren tartott sajtója még arról is meggyőzi, hogy maradandó alkotások jelzik simán kanyargó útját. Elhisszük neki, hogy a jól végzett munka tudatával hajtja álomra fejét esténként.

Nemcsak mi vagyunk azonban, úgy látszik, más véleményen, hanem pártjának temperamentumosabb tagjai is, mert hol az egyik, hol a másik bukkan föl „szélsőséges" elemek társaságában, és tesz olyan nyilatkozatokat, amelyekből nem derül ki a világnézeti harc eldőlte. Hasonló véleményen van továbbá az élharcos sajtó is, mert azonkívül, hogy nagyszerű alkotásoknak festi az ösztövér NEP-alkotásokat, minden szavával náci politikát folytat, s energikusabb „nemzeti politikát" sürget, semmint a keresztény nemzeti elv megkívánná.

Nem áll más a miniszterelnök mögött az „alkotmányos" vonalban, mint pártjának kedélyesen vacsorázgató csáklyásai és az „alkotmányvédő" sajtó, mely a

* *Várospolitikai Szemle, 1937. augusztus 22.*

status quo-t védi az alkotmány nevében, egyszerűen abból az okból, mert neki így is jól van, s végül Eckhardt vezér, aki annyi hitelt érdemlő nagy elől után most Darányinak hisz ez esztendő utolsó napjáig.

Egyáltalán nehéz lenne párját találni a mi NEP-ünk nevezetes egységének. Mindamellett téved, aki az állítja, hogy nincsen is egység ebben a jeles gyülekezetben. Állítjuk, hogy van. „Perc emberkék" ezek mindközönségesen, s mialatt az ország négy sarkában parázs izzik, csöndesen sütögetik pecsenyéiket.

A kisgazdapárt viszont programot ad, és kiáltványt bocsát ki. A diktatúra ellen hadakozik, és óvatos duhajként veri az asztalt, szónokolván földreformról, titkos választójogról, nehogy azért eljátssza őfőméltósága jóindulatát sem. Azért le nem lehet tagadni, hogy különlegesen fontos szerepnek a betöltője most ez a párt. Valóban van jelentősége a mai látszatalkotmányosság fönntartásában, s a titkos választójog megszülése körül is bábaság vár rá. Állapotunkra jellemző, hogy ennek is örülni kell, és a bábára jellemző, hogy minekutána az elhajtási kísérlet nem sikerült, olyan lesz majd a gyerek, amilyen lesz.

A szociáldemokrata párt most is, mint annyi év óta állóharcot folytat. Az állóharc vereségnek az előjele rendszerint, de lehet fölpanaszolni a vereség kockázatát ott, ahol az sem lenne csodálatos, ha régen elpusztult volna minden védősereg, amelyen az ember szabadságáért küzd? Mindenesetre nincs más menedéke ma az ember és gondolat szabadságának, mint a szocialista sajtóorgánumok megtépázott lapjai.

A komolyan radikális, polgári pártok közül egyedül a Kossuth-párt roncsai léteznek még, s ahol úgy is él még mint Makón, csudájára járnak a jövőbe nézők.

Viszont a nyilasoknál van elég „szervezet". Cifrábbnál cifrább keresztek riogatják az ijedősebb polgárokat. Ne szálljunk most vitába e nagypipájú és kevés dohányú vezérekkel, se hatalomra jutásukról ne mondjunk jövendőt, ellenben fölteszünk egy halk kérdést: vajon olyan sokkal másképpen néz ki majd ez az ország, ha az a Mecsér vagy az az Endre László uralkodik, akik ma is láthatóan virágzanak a komor hazai ég alatt?

S még egy pótkérdés: vajon ki lenne akkor is az alispán Csanádban??

„De félre ti sötétség rajzati", el lehet itt sikkasztani nyilas hűhóval az esedékes gyökeres gazdasági és társadalmi reformokat??

Mindez természetesen nem vonatkozik csak a most meginduló politikai szezonra, azonban mindenesetre így állunk előtte.

KÍSÉRTETEK*

Uralmon lévő politikus szájából akkor hangzott el utoljára történelmi igényű kijelentés Magyarországon, amikor Darányi kormányra lépett. „A világnézeti kérdés Magyarországon eldőlt. A keresztény-nemzeti világfelfogás uralmát semmiféle erő meg nem döntheti" — jelentette ki a miniszterelnök. — Ennek a tételnek azonban csak az igénye történelmi; a történelmi igazság pontosan az ellenkezője: Magyarországon a világnézeti kérdés Szent István óta sohasem dőlt el. Azon túl, hogy Európában kell élnünk, nincsen elv és eszme, amelyet a magyarság egyöntetűen magáévá tett volna. Amiben Európa véres komolysággal hitt egy-egy időre, az mihozzánk csak kísértetként lopózott be kapuinkon, és ha hittek is bennük néhányan a rajongók közül, a másik rész mindég hátborzongva hessegette a halvány árnyakat. Kísértet volt itt a reneszánsz megújhodása, a reformáció, a francia forradalom eszméi, a szocializmus tanítása és most újabb sötét kísértetként oson be ablakainkon a nácizmus rémsége.

A világnézeti kérdés soha sem dőlt el Magyarországon. Micsoda világnézet van itt uralmon ma? A liberális demokrácia nevében hessegeti ma a náci kísértetet Eckhardt éppúgy, mint Rassay és Kállay, s vajon az ő szájukból a liberális demokrácia hitvallása is nem csak kísértetek gőze-e? Vagy Darányi és Bethlen keresztény nemzeti világnézete nemcsak kísértet-é, amely rémségeket hordoz ennek a népnek a nagyobbik fele számára?

Nem, ne beszéljünk arról, hogy eldőlt itt a világnézeti kérdés, hanem beszéljünk arról a kísértetről, amely most lopakodik be az éj leple alatt.

A reneszánsz, a reformáció, a liberalizmus, a szocializmus, ha kísértetként járt is csak éjszakánként országunkba, annyit belopott a szívűnkbe, hogy nemcsak én vagyok a világon, nemcsak az én bandám és nemcsak az én fajtám, hanem Ember is van, s ennek az emberségnek mindnyájan részesei vagyunk vagy kellene hogy részesei legyünk. Megtanultunk hinni abban, hogy nem én és nem az én fajtám a mértéke a világnak, hanem az Ember, amely jobb részeiben Istent jelent.

És most ránk tört egy kísértet, amelyik azt mondja, hogy csalás és ámítás mindez. Nem te vagy a valaki, ember, aki állsz magadban a világmindenségben és közlekedsz hasonló embertársaiddal, akik veled együtt részesei az Embernek, hanem csak egy tagja vagy a fajtának, a nyájnak, a hordának, és külön Istene van a

* *Várospolitikai Szemle, 1937. szeptember 24.*

Te fajtádnak, s ez halálos ellensége a másiknak. Mindenek fölött pedig van egy választott fajta, amely polipként tenyészik a többi fajták közt, és egyetlen szándéka, hogy felfalja a többi fajtákat. Ez a fajta találta ki, hogy Ember van a világon és ezek mindegyütt egy emberiséghez tartoznak, és azért találta ki, hogy a maga fajtája könnyebben gyűrhesse maga alá az embereszmével elkábított többi fajtákat.

Ez kísértet. Ott is kísértet ez, ahol fényes nappal az utcára merészkedik, s ezerszer kísértet minálunk, ahol egyelőre csak az éj sötétjében zörgeti csontjait.

Mi nem utalhatunk a napvilágra, hogy vessen véget a kísértetjárásnak, mert az Ember világossága is csak éjszakában villogó fény itt, amely a reneszánsz, a reformáció, a liberalizmus és a szocializmus csonttalpa nyomán maradt itt félénken. Senki ne higyjen itt akár a reformáció, akár a liberalizmus, akár a szocializmus, de még a római egyház varázserejében sem, hogy az majd elűzi a rémeket. Sötétben élünk mi, és a sötétben nekünk kell szembeszállani a kísértettel.

Nekünk kell fölvenni a harcot úgy, ahogy emberként élünk a sötétségben. Állítom, hogy ha a világ egyik sarkában a kereszténység, a másikban a liberális demokrácia, a harmadikban a szocializmus el is űzné a nácizmus kísértetét, minálunk egyik sem űzi el, mert mind kísértet ez. Itt csak mi űzhetjük el meztelen emberiségünkkel, ha van ilyen, s ha ez méltó a napsütésre.

De tudjuk meg azt is, hogy egyik eszme azért váltja a másikat, mert az előző elhanyagolt valamit az emberségből és a világmindenségből. És a kísértetek is azért zörgetik a csontjukat egymás után országunkban, mert mindegyiket félve engedtük be az ablakunkon. Mert féltünk mindegyiktől.

Ez az új kísértet is azért él, mert elődei voltak, s van annyi igazsága, hogy érdemes legyen szembe szállani vele. És ha véget akarunk vetni a kísértetjárásnak, nemcsak ezt a kísértetet kell elűzni, hanem összes elődeit is, hogy legyen világosság ebben az országban.

Képletek nélkül beszélve mindezekről: a mai magyar társadalmi és politikai életnek egyetlen történelmi jelentőségű mozzanata, hogy egyfelől egyre sokasodnak a Németország felől érkező náci kísértetek, másfelől pedig egyre több és több a riogatás ellenük. Akik szólnak azonban a náci kísértetek ellen, maguk sem egyebek mint kísértetek.

Mi lenne itt, ha egyszer az összes kísértetek ellen fölkelnének az életre és a világosságra valók? Mi lenne itt, ha élni lehetne ebben az országban a napsütés világossága mellett, ha már összes kísérteteink elűzettek?

Én hiszem, hogy ez megtörténhet s tudom, hogy el is maradhat. Akkor azonban lészen itt továbbra is sötét éjszaka, és kísértetek járnak rozzant ablakainkon, s ki-ki meggyújtja a maga mécsesét és annak gyönge világánál didereg....

KILÁTÁSTALAN TOPOGÁS A MAGYAR POLITIKAI ÉLETBEN*

A magyar politikai élet olyan nagy föladatokkal terhes, hogy egy közönséges parlamenti ülésszaktól nem lehet várni fordulatot. Mégis az ember azt várná, hogy valami azért történik a haladás irányában, és vagy egy-egy lehetőség nyílik a politikai élet megtermékenyülése felé, vagy egy-egy kezdeményezés történik a kifejlés irányába. Hiába minden várakozás, nem történik itten semmi. Olyan lesz ez a parlamenti ülésszak éppen, mint közvetlen előzői, megsúlyosbítva azzal, hogy egy valóban nagy föladat szerepel a programjában, azonban nyilván ezt is abban a stílusban „oldja" meg, mint az eddig „elintézett" reformkérdéseket. Sötét, nagyon sötét kilátások nyílnak a magyar belpolitikában.

Már a parlament összeülését is rossz hírek előzték meg. Széltire az a hír járta a fővárosban, hogy az „erős kéz kormánya" következik, amelyik jól ismert szélsőjobboldali vezérekkel az élén nem sokat ad majd a parlamentre. Ugyanakkor a bevallottan szélsőjobboldali frakciók szüntelenül egyesültek és a „rothadt parlamentarizmus" ellen szavaltak tele szájjal.

A beszéd, amellyel a kormányelnök bevezette a parlamenti működését, mindenre jó volt, csak arra nem, hogy bárkit is megnyugtasson. Reméljük, magát a miniszterelnököt sem nyugtatta meg. Olyan kaméleon beszéd volt ez, amelyben mindenki számára volt megfelelő szín, volt egy jó szó és volt egy jó adag bizonytalanság. Minden intézkedésnek és program bejelentésnek az szerepelt a legfőbb indokaképpen, hogy mit követel a „nemzeti érdek". Ezért kell vigyázni a titkos választójoggal, ezért kell a sajtószabadságot korlátozni, és ezért kell a szélsőségeket megszabályozni. Hogy a nemzeti érdek mit jelent az utóbbi időben, az a fantázia szabad játékára bízatik és ki-ki gondolhatja, ahogy akarja. Túl nagy bizonytalanság csak azért nem következik be ennek a szép kifejezésnek a nyomán, mert mindkét oldalon tudja mindenki, hogy mit jelent a „nemzet érdeke". Nyilván a miniszterelnök is jól tudta, mit mond.

A másik vörös fonala a beszédnek az úgynevezett szélsőségek. Rendben van, örülünk, hogy a miniszterelnök úr is „úgynevezett" szélsőségekről beszél, hiszen jól tudjuk, hogy a szélsőségek elleni harc, nem is az igazi szélsőségek ellen megy, hanem a demokratikus és néppolitikát követelő csoportok ellen. Amilyen helyes volt azonban a miniszterelnök fönntartása a szóval szemben, olyan kifogásolható az

* *Várospolitikai Szemle, 1937. november 12.*

érdemi nyilatkozata. Éppúgy a megrendszabályozást helyezte kilátásba, mint a sajtója, s ezzel nyilván nem a szélsőjobboldalra gondolt, hanem balfelé, akármilyen kevéssé beszélhetünk is ezen az oldalon szélsőségekről. Nem mondott egyebet ez a beszéd e vonatkozásban, minthogy tovább is marad a meglévő helyzet: beszélnek a szélsőségekről, korlátozzák a szabadságjogokat, és közben a nyilasok nyugodtan szervezkednek és gyűjtik a hadianyagot.

Mialatt a parlamentben valóban nem emelkedett szellemű parlamentáris kormánynyilatkozat vezette be a tanácskozásokat, azalatt újabb nyílasegyesülés történt. Most már egy táborban mutatkoznak Szálasitól kezdve Málnási Ödönön keresztül Kémeri Nagy Imréig a nevezetesebb vezérek és egy nem kicsiny mértékben demagóg ülésen „adtak programot" a budai Vigadóban. A programban az volt a legnevezetesebb, hogy egyre kisajátítják a baloldalnak az elemi követelményeit, s azt ígérik, hogy ezeket csakis ők tudják megvalósítani, nem pedig a „rothadt demokrácia és parlamentárizmus". Föllépésük nem úgy festett, mintha már holnap hozzáfognának az ország építéséhez, azonban ez alkalommal sokkal több politikai bölcsességet tanúsítottak, mint eddig, és tömegeik is komolyabban reagáltak kinyilatkoztatásaikra. Semmi esetre sem volt megnyugtató ülésük a „demokratikus fejlődés" szempontjából. Nemcsak ők hiszik, hogy hatalomra jutnak, hanem egy kicsit az objektív helyzet is megenged ilyen következtetést. Azt viszont garantálják a történelem számára, hogy másik országot akkor sem építenek, ha uralomra jutnak. Nem történne egyéb győzelmük esetén, minthogy a mai félfasiszta rezsim egészen „nacionalizálódna", és a mai „úri" rendszer egy kevéssé „néptársi" jelleget öltene. De hogy komoly irányváltozás történne, azt csak belső használatra álmodják ők is.

De túlnézve most már akár a parlament kisded játékán, akár a nyilasok mesterkedésein, két nagy gond veti árnyékát a mai politikai életre. Nyílik-e valahol egy gyönge kis lehetőség arra, hogy szabadabb mozgás induljon meg a magyar társadalom poshadt állóvizében. Hiszen ha egy kis levegő áramlana köztünk, akkor remélni lehetne, hogy a gondolkozás és a politikai mozgolódás is határozott és reményteljesebb irányt venne. Nemhogy ilyen lehetőség nyílna azonban, hanem még legutolsó reménységeink is elveszőben vannak. A titkos választójog körül már nem is szemérmeskednek. A korrekcióknak már megvan a polgárjoguk és a NEP már egységes is, mihelyt arról van szó, hogy veszedelem fenyegeti uralmát. Jelen pillanatban a kerületi és vármegyei kombináció van előtérben és egy csomó finom korrekció. Mondják, hogy a tervezet már készen van, azonban nyilván azért titkolják a közvélemény előtt, mert meglepetésnek szánják. Ahogy az előjelek mutatják, a meglepetésre föl lehetünk készülve. A szabadságjogok körül pedig újabb korlátozás „szüksége merült fel". Eddig a röpiratok és az évente tízszer megjelenő folyóiratok voltak az egyedüli utak arra, hogy valaki lapengedély nélkül a nyilvánosság elé lépjen. Most ezeket a sajtótermékeket cenzúra alá kell bocsátani.

Az a pillanatnyi történelmi helyzet, hogy úgy látszik ma élünk egy viszonylag tág szabadság keretei között, és el lehetünk készülve, hogy mind kevesebb és mind kevesebb marad belőle idővel. Még ha törvénybe is iktatnak egy-két szabadságjogot és a titkos választójogot, az uralkodó rezsim önvédelmi törvényénél fogva inkább csökkentik azok is a szabadságjogokat, mintsem növelnék. Itt szabadság

csak azok számára nyílik, akik a jelenlegi rezsimet erősítik. S ha a nyilasok számára nyílik, úgy föl kell tételeznünk, hogy ők is ezt erősítik.

A másik gond: van-e valahol olyan kezdeményezés, amely a legkisebb reményt nyújtaná arra, hogy egy radikális reformpolitikának határozott útja van országunkban, és van is olyan program, amely világosságot jelent a mai sötétségben, és a lehetősége is megvan arra, hogy tömegek sorakozzanak a zászlaja alá. Bizony nincs ilyen világosság sötét napjainkban. A Kisgazdapárt, nehogy elmulassza egyetlen politikai formula megjátszását is, most legitimistának csapott föl, és ezzel végképpen elárulta, hogy miféle politikát űz. A választójog körül is hallgat, és bizalmat előlegez Darányinak, s megelégszik azzal, ha a tervezet „becsületes" lesz. Nyilván becsületes lesz, és jól védi majd a „nemzeti érdekeket". A baloldal kisebb-nagyobb pártjai pedig mind egy dogmatikus demokrata politikát űznek, és múlt időket idéznek akkor, amikor a nyilas veszedelem a kapuk előtt áll, és amikor a szabadság eszméje éppen a legpolitikusabb föllépést és a leghatározottabb akciót kívánná. Elég, ha jelenlegi pozícióikat tudják tartani, nemhogy országépítő szándékot táplálnának. A szociáldemokrata pártnak is csak egy nagy történeti igazsága és perspektívája van. Minden közelebbi ereje és iránya gyönge és bizonytalan. Ezért nem tud hódítani sem a parasztság, sem az értelmiség felé.

Azok az értelmiségi csoportok pedig, amelyek egy-egy folyóirat körül csoportosulnak és irodalmi politikát folytatnak, nem jutottak még odáig, hogy politikai érvénnyel szólhatnának az emberekhez. Amit folytatnak, az tudatosítás és lelkiismeretébresztés, és ezzel bizonyosan jól készítik elő jövendő politikai mozgalmak talaját. Most azonban sem embereik történelmi igénye, sem programjuk tisztázottsága nem teszi lehetővé politikai mozgalommá való kiszélesedésüket. Legpolitikusabb mozgalom a Márciusi Front, már politikai hatásokat is idézett elő, azonban mindeddig anélkül, hogy ezt egy irányba tudta volna irányítani és politikailag kihasználni.

Nagyon sötétek a politikai élet mai kilátásai. S az az elszomorító, hogy sem belpolitikai, sem külpolitikai eseményektől hamaros javulás nem remélhető. A politikai tudattal rendelkezők harcmodora nem lehet más ilyen körülmények között, minthogy ki-ki dolgozik a maga helyén, és minden csoport fönntartja magát a jövendőre. Akiket pedig nagyobbakra rendelt a sors, azok munkálják annak a magyar politikai programnak a kimüvelését, amelynek csak a körvonalait látjuk, s amely nélkül politikai mozgalom nem lehetséges a mai „világnézetes" világban. Egyetlen világos pont a magyar közéletben az az irodalom, amely leplezetlenül festi meg az ország képét minden üldöztetés és gyalázkodás ellenére. Ez a mai történelem leginkább politikai jellegű eseménye.

A HAGYMA LEGENDÁJA*

A természet kezdte...

A legenda első kezdeteit a természet adta. A marosmenti televényes vályogon és anyagon minden elvetett és kiültetett növények között a hagyma virult legjobban. Amikor a szentlőrinci, gerizdesi és verebesi veteményföldeken a konyhakertek szokott palántáit nevelgette a makói kertész, már száz évvel ezelőtt feltűnt neki, hogy gyorsan s kövéren nőnek a hagymák, és a piros fejek keményebbek és jobbak, mint a más vidéken termettek. A föld szerette a hagymát. A szőlőt és a gyümölcsfákat csak mostohán táplálta a makói föld, hagyta, hogy betegségek és élősdiek bántsák és pusztítsák, de ugyanakkor a hagymának kedvezett. Ahol a szőlő kipusztult, ott kitűnően termett a hagyma, mintha csak a természet akarta volna, hogy itt a hagyma legyen a főnövény és legenda keletkezzék körülötte.

De maga ez a keleti ízt és szagot hordozó földi gyümölcs sem volt ártatlan egy percig sem. Valahol csak éltek vele az emberek, mindenütt varázslatos erőket tulajdonítottak neki. Minden nyavalya ellen orvosságot láttak benne és kívül, belül, főve, sülve, nyersen alkalmazták gyógyító szándékkal. Fűszerként pedig úgy tartották, hogy minden más fajtát egymagában pótol, és ha nagyon szűkös volt az élet, nemcsak a fűszert, hanem a kenyérhez való minden más élelmet is pótolta. Titokzatos erőket rejtő termés hírében állott, könnyfakasztó ereje kiváltságokat adott neki a kert többi terményei között.

Az ember folytatta...

A makói ember bizonyosan nem sokkal különbözött egyéb alföldi mezővárosok emberfajtájától, a szentlőrinci és újvárosi zsellér pedig éppenséggel nem sokban térhetett el más helyek szegénységétől. Ők is jártak a gazdák tanyáira dolgozni, az uraság rétjére kaszálni, és kicsinyke szőlő- és veteményföldjükön mindenféle veteményekkel bajlódtak, és a dézsmát szorgalmasan fizették. Akkor kezdtek el különbözni más helyek zsellérjeitől, amikor a hagymával kerültek közelebbi barátságba.

Zsenialitás nem kellett hozzá, hogy felfedezzék a hagyma szokatlan fejlődését és kitűnő minőségét. Felfedezték, és mind többet és többet ültettek belőle. De tovább is mentek. Nemcsak ültették, hanem a termést maguk hurcolták széjjel a vidéken, és

* *Délmagyarország, 1938. január 1.*

rájöttek, hogy hagymájuk mindenütt kedvelt, és mind nagyobb és nagyobb mennyiséget követeltek tőlük. Az volt az igazi legendába való tette a makói kertészeknek, hogy amikor felismerték a természet kedvezését és környező piacok hagymaszükségletét, habozás nélkül rögtön vállalkoztak a termelés növelésére és a forgalom kiterjesztésére. Már az összes veteményföldeket beültették és sorjában pusztították ki a szőlőket is, csakhogy elegendő hagymát tudjanak a piacra vinni.

Hagymások lettek s ettől kezdve már nem voltak közönséges zsellérek, hanem a vállalkozás hevében belenőttek a hagyma legendájába. Csak az volt az ember műve, hogy mertek vállalkozni a termelés fokozására, a többi már magától jött és nem lehetett kitérni előle.

Végül úrrá lett a hagyma

A makói kertészek vállalkozók lettek. Ki-ki bérelt a városkörüli veteményföldekből vagy a járandóföldekből fél, egy vagy két holdat, s azon hagymát termelt, s mással nem is nagyon törődött. Vetett a hagyma köré petrezselymet és sárgarépát, de más mezei termeléssel nem nagyon foglalkozott. Ha volt saját földje, azon megtermelte a kenyérnek valót és kukoricát a disznónak, de a fő gondja és a fő mestersége a hagymatermelés lett. Árutermelő kisvállalkozókként termeltek a piacra a makói hagymások, és olyan izgalommal lesék a piac árváltozásait, mint az amerikai farmer a chicagói terménytőzsde jelentéseit.

Egymással versenyben állanak. Igyekeznek a termelésben egymáson túlverni és a termelés titkait nehezen adják át egymásnak. A piacon pedig kíméletlenebb a konkurencia. Ki-ki a maga kereskedőjével alkudozik, és társaira ügyet sem vetve lesi a konjunktúrát. Individualista versengő fajtává fejlődött a hagymás, és nincs ami olyan messze esne gondolkozásától, mint az egymással való közreműködés és az egymáson való segítés.

Csak hagymások. A hagyma mágiája fogta meg őket, és nem tudnak komolyan arra gondolni, hogy ezen az egyetlen terményen túl mást is beleillesszenek termelésük vonalába. Persze a hagyma személyes. Egyszer konjunktúra van, és akkor a hagymásnak nagyon jól megy. A legtöbb szerez egy kis darab földecskét. Máskor krach van a piacon, ilyenkor egy panasz és zúgolódás a város, és a megszerzett kis földecskét áruba kell bocsátani. A hagymaár szeszélyes hullámain táncolnak az emberek. De most még nem gondolnak teljes komolysággal arra, hogy mást is termeljenek. A legenda fogva tartja őket.

Kertészek. Gondosan megkülönböztetik magukat a tanyai és szántóvető gazdáktól. Úgy tudják, hogy ők magasabb termelési szintet képviselnek, s ebben igazuk is van. Úgy művelik a földet, mint a bulgárok vagy a hollandok, olyan gonddal. Paraszti kultúrájuk minden bölcsessége benne van termelő módszerükben. Elérték azt, hogy a makói hagymakultúra a legkomplikáltabb termelési eljárás a világon. S a legdrágább is. Ez persze, sújtja őket, de mivel a termelés egyszerűsítése és olcsóbbá tétele együttműködést és kollektív fellépést jelentene, nem hajlandók rá. A hagyma varázslata fogja őket a vonatkozásban is, és nem tudják áttörni a hagyományokat.

Az embert is a hagyma köti

Hogy makói hagymás, ez emberben is külön minőséget és fajtát jelent. Törekvő és polgárosodó paraszt fajta. Mindent a hagymának köszönhet, tehát azt is szolgálja. Olyan türelmetlen és önző, mint a termelése. Ha baja van, zúgolódik, ha jól megy neki, pöffeszkedik. Semmi parasztfajta hit nincs benne. Csak a saját hasznáért hajlandó elhinni valamit is bárkinek. Urakkal szemben nem megalázkodó, de ha haszna van belőle, odaszegődik.

Okoskodó emberfajta. Csak annak hisz, amit a szemeivel lát, és szavakat mondhat neki akárki, úgy hull vissza, mint a falról a borsó. De maga is tud beszélni. Annyi szónok van köztük, hogy ritkaság, s mindig hatalmaskodó hév van a beszédjükben.

Mint a hagymatermelésük: egyszer csak egy dolog fontos nekik, s arra mindent rátesznek. Egyszer egyik vezetőnek hisznek és mennek utána, de ha kicsit is nehéz lesz a helyzet, a másik után mennek, és az előbbit cserben hagyják.

Meddig él a legenda?

Még nagyon él, pedig már bízvást helyet adhatna tisztább és emberebb légkörnek. Eddig remek teljesítmények keletkeztek a legenda nyomán. Világcikk lett a hagyma, egy sereg parasztzsellér polgárosodott emberré lett, de mi lesz ezután? Így nem lehet termelni. Csak egy terményre tenni fel mindent, s azt olyan komplikáltan termelni, mint ahogy a hagymás teszi. Azt sem lehet, hogy olyan haszonbért fizessenek. Azt sem lehet folytatni, hogy olyan versenyben álljanak egymással, mint ma. Szóval, sok mindent nem lehet folytatni, de hogy mást lehessen csinálni, ahhoz az embernek kell megváltozni. Jó, kitűnően egyénekké fejlődtek, de most már meg kell találniok az együttműködés útjait is, mert különben kárba vész az eddigi eredmény.

Persze, ez nem könnyű. El kell pusztítani a legendát és meg kell szabadulni a velejáró önhittségtől.

Lehet, hogy képesek lesznek rá, hiszen oly sok mindenre képesek voltak már életükben. S a hagymalegenda is oly szép és eredményes volt, hogy az ember tud hinni egy másik legendában: az európai nívójú kertkultúra és az öntudatos ember legendájában.

TILTAKOZUNK!*

A kormány végre beterjesztette a választójog titkosságáról szóló törvényjavaslatot és már az első közlések után megállapíthattuk, hogy lesz titkos választójog, de nem lesz köszönet benne. A javaslat teljes szövegének a nyilvánosságrahozatala és az indokolás közreadása pedig végérvényesen megerősített ebbeli véleményünkben. Olyan ez a javaslat, mintha évtizedeken keresztül gyűjtötték volna hozzá az anyagot, hogy akkor majd, amikor nem lehet kitérni a titkos választójog megvalósítása elől, legyen bőséges megszorítás, jogfosztás, kerülő út és biztosíték a hatalom birtokosai számára.

Hátrább vagyunk evvel a javaslattal, mint bármikor voltunk eddig. Szó sincs ebben „történelmi vívmányról", „korszakos reformról" mint ahogy beharangozták, egyetlen célja a javaslatnak, hogy biztosítsa az uralmat azok számára, akik ma is birtokukban tartják. Ha törvényerőre emelkedik a javaslat, akkor van titkos választójoga azoknak a rétegeknek, akiknek jó ez az ország úgy, ahogy van, a köztisztviselőknek, nagygazdáknak és az egyhelyben lakó iparosoknak és kereskedőknek, de nem lesz sem titkos, sem nyílt választójoga a magyar dolgozók millióinak, ezért fölösleges volt a nagy hűhó és ígérgetés.

A magyar közvélemény eleinte még erélyesebben tiltakozott a példátlan megszorítások ellen, azonban lassan elhalkultak az ellenkezések és kezd úrrá lenni az emberekben az a felfogás, aminek a kisgazdapárt vezére adott kifejezést: hogy ezt a választójogot nem szabad elgáncsolni, hanem csak javítani kell. Hát mi szívesebben elgáncsoljuk, minthogy szemfényvesztő javításokért ágáljunk. Ennek a javaslatnak egész szelleme és minden rendelkezése telítve van a nép nagy tömegei ellen való irtózattal és ideges félelemmel az igazi demokrácia és a haladás iránt. Ha javítani akarunk a javaslaton, akkor azt ki kell cserélni!

Pártszövetségünk annak a meggondolásnak az alapján, hogy a javaslat ellen minden megmozdíthatót meg kell mozdítani, népgyűlést hívott egybe 16-án délelőtt a Munkásotthonban és azon a pártok vezetőségi tagjai megvilágították a törvénytervezet értelmét és várható hatását. Bíró Sándor a Kossuth-párt nevében megnyitotta a népgyűlést és rámutatott az összehívás szükségességére. Farkas Imre a Szociáldemokrata Párt szónoka megvilágította a titkos választójog történelmi sorsát és a mostani javaslat felmérhetetlenül súlyos következményeit. Ha

* *Várospolitikai Szemle, 1938. január 22.*

törvényerőre emelkedik a javaslat — mondotta — ez lesz a magyarság sírba eresztő kötele. Erdei Ferenc dr. szakaszonként bírálta végig a javaslatot és nagy hatással mutatott rá az egyes rendelkezések rejtett céljára. Ez a javaslat — mondotta — azt jelenti, hogy ez az ország jól van így, és csak azoknak lesz választójoguk, akik azt akarják, hogy így is maradjon. Javaslatot terjesztett a népgyűlés elé a törvénytervezet ellen való tiltakozásul, amelyet a gyűlés egyhangú lelkesedéssel elfogadott és elhatározta, hogy azt lapunk nyilvánossága útján juttatja el az országos sajtó és pártjaink képviselői elé. Szabó János azzal egészítette ki az elhangzottakat, hogy a titkos választójogért való harc nem új, de új fejezete kezdődik, és ilyen javaslatokkal szemben fokozottabb ellenállásra és tiltakozásra van szüksége dolgozók tömegeinek, hogy végképpen ki ne zárassék alkotmányos jogai gyakorlásából.

A népgyűlésen mintegy nyolcszáz főnyi tömeg jelent meg, és mindvégig viharosan tüntetett a javaslat jogfosztó rendelkezései ellen, és követelte az általános, egyenlő, titkos választójogot.

A népgyűlés tiltakozó határozata így szól:

> A Makói Kossuth-párt és a Makói Szociáldemokrata Párt közös népgyűlésén foglalkozott a kormány által beterjesztett választójogi törvényjavaslattal.
>
> A népgyűlés megdöbbenéssel állapította meg, hogy a javaslat a magyar dolgozók nagy tömegét kizárja a választójogból és ezzel ismételten elvágja az útját az ország demokratikus fejlődésének.
>
> A népgyűlés a leghatározottabban és a legélesebben tiltakozik a javaslat törvényerőre való emelése ellen, és tiltakozását a két párt közös orgánuma révén eljuttatja az országos sajtó és a két párt országgyűlési képviselői elé.
>
> A népgyűlés egyhangúan követeli az általános, egyenlő és nőkre is kiterjedő titkos választójogot, mert meggyőződése, hogy a magyar társadalom égetően sürgős megoldásra váró kérdéseit nem a kiváltságos kisebbség képviselői, hanem a magyar dolgozók összessége által választott népképviselők segíthetik csak megoldáshoz.

KOSSUTH LAJOS AZT ÜZENTE*

* *Erdei Ferenc—Féja Géza—Illyés Gyula—Ortutay Gyula,—Szabó Zoltán: Régi magyarok. Budapest, Mefhosz Könyvkiadó, 1939. 5—46.*

ERDEI FERENC

KOSSUTH LAJOS AZT ÜZENTE

MAGYAROK KÖNYVTÁRA

MEFHOSZ KÖNYVKIADÓ

I. A magyar szabadság.

Nem először és nem utoljára borzolta föl egy századdal ezelőtt a tikkadt magyar mezőket a szabadság szele. De akkor úgy borzolta föl, hogy országrengető vihar lett belőle: az avult építményeket úgy szórta szét a nép fölgerjedt indulata, mint a pelyvát a szél, s csak a vakszerencsén múlott, hogy a vihar után nem az építő békesség alkotó és gyarapító csöndessége következett, hogy győzelmesen el nem jött a szabadság országa.

Pedig milyen erőket keltett életre a szabadság tavaszi fuvalma! A levegőt nyugtalanság töltötte be, s a szelek szárnyán európaszerte az ébredés és a fölszabadulás csírái áramlottak.

A serkentő idő eszméletre segítette a tehetetlen pórnép erősebbjeit és jobbjait. A földtelen zsellérek és az uradalmak cselédjei föltámadó éhséggel nézték a széles uradalmi földeket és nyugtalanságukban gyakorta fölkeléssel riogatták a rajtuk hatalmaskodókat. A telkes jobbágyok pedig egyre ingerültebben merték követelni az úrbéri terhek eltörlését, s vakmerőbb csoportjaik meg is tagadták a jobbágyi szolgáltatások teljesítését. Csupa for-

rongó nyugtalanság lett a nemtelen nép tömege, s mívelt szellemű szószólói érthető hangot is adtak formátlan nyugtalanságuknak. A nép költőinek és politikai vezéreinek a szava csupa tűz és forradalmi erő lett: szabadságról, egyenlőségről és testvériségről szóltak ezek a hangok, s a követeléseknek kiszámíthatatlan erőt adott a jelszavak mögött sötéten kavargó tömegindulat.

De az uralkodó rendeket sem érte hatástalanul a szabadság lehellete. Jobbjaik és lelkesebbjeik önként beálltak a szabadság lelkes csapatába, s zászlóvivői lettek a népszabadságnak és a haza szabadságának egyaránt. Úrrá lett rajtok a szabadság országának varázslata, s osztályuk érdekén túl is készek lettek szolgálni a szabadság eszméjét. Társaságok, pártok és hírlapok egyik a másik után keletkeztek, s mind a szabad Magyarország építésének a tervét, gondját és szükségét hangoztatták.

Senki nem volt a jobbak közül, aki ne hitte volna, hogy mindent átformálóan győzni fog a szabadság eszméje és magyar földre is diadalmasan eljön a szabadság országa.

De nézzük, milyen volt akkor a valóságos ország!

Egy idegen birodalom részeként kellett élnie, s a törvények, amik önállóságot és valamelyes függetlenséget biztosítottak volna számára az idegen célú császári házzal és az idegen érdekű többi birodalomrészekkel szemben, azok csak irott malasztok voltak. Császári önkény uralkodott az országban és egy nagy idegen birodalom érdekei szabták meg az uralkodói önkény számításait. A magyar haza különálló és önálló érdekei szóhoz sem juthattak ebben a birodalomban, legföljebb ha a sűrűn hangoztatott magyar sérelmek nem jutottak egyszer-egyszer

a birodalmi kormányzat fülébe. Ám ezek a fülek mindig süketek voltak.

De saját társadalmában is osztottság és alávetettség akadályozta a magyar nép szabadságát. A főnemesség nemcsak a magyar társadalom legfontosabb helyeit és javait birtokolta, hanem a császári birodalmi politika érdekeit is kiszolgálta, tehát kétszeresen szemben állott a magyar nép nagy többségével, nem csoda, ha görcsösen ragaszkodott a régi rendhez.

A köznemesség is ura volt a parasztságnak, tehát ő is szemben állott vele, azonban szemben állott a birodalmi kormányzattal is. Magyar önállóságát egy percre sem adta föl, tehát amikor a magyar szabadság ügye találkozott a nép szabadságának az ügyével, akkor engedményeket tudott tenni az alávetett nép felé! Sokáig görcsösen ragaszkodott kiváltságaihoz, az adómentességhez, úrbéri követeléseihez és politikai kiváltságaihoz, azonban a kritikus pillanatban engedni is tudott.

A városi polgárság oly kicsiny réteg volt, hogy nem sok múlott rajta. Mivel a rendi társadalom mostohán bánt vele, szívósan követelte politikai jogait, a teljesen jogtalan parasztsággal azonban soha nem azonosította magát, de a kisszámú munkásságtól is élesen elválasztotta magát, bárha egy városban is élt vele.

A parasztság földet birtokló rétege, a telkes jobbágyok és a szerződéses jobbágyok mindenütt az országban rettenetesen nyögtek úrbéri terheik alatt, s ezek ellen mindenféleképen tiltakoztak is, azonban arra tehetetlenek voltak, hogy maguk vegyék kezükbe a fölszabadulás ügyét. A kiváltságos területeken és azokban a mezővárosokban, ahol együttesen megváltották magukat, társadalmilag már

követelődzőbbek lettek, azonban politikai jogok híján politikai szerephez nem juthattak, azonkívül, hogy állandó nyugtalanságaikkal jobb belátásra késztették a kiváltságosokat.

A földtelen zsellérek és cselédek még mostohábban éltek, tehát elégedetlenségük még nagyobb volt, mint a telkes jobbágyoké. Politikai jogaik azonban még kevésbbé voltak, tehát ők is csak a nyomorúságsarkalta szüntelen nyugtalansággal és kisebb-nagyobb lázongásaikkal fejtettek ki politikai erőt.

Ilyen országban nem sok serkentés kellett hozzá, hogy általánosan elhatalmasodjék a szabadság vágya és pedig egyformán a nemzet szabadságáé és a társadalom szabadságáé.

Akkoriban európaszerte nemcsak a polgári demokrácia szabadságeszméje terjedt, hanem már fölütötte fejét a munkásság szabadságvágya is a szocializmus formájában. A magyar szabadságrajongók közt azonban kevés szocialista akadt, radikális demokrata viszont annál több. Végre is a különböző politikai árnyalatok közt kialakult egy sajátságos magyar szabadságeszme, amely aztán egyformán betöltötte minden politikai iránynak a fantáziáját.

A parasztság állandóan fenyegető magatartása, a városi polgárság jogkövetelései, a köznemesség alkotmányos sérelmei, az írók és politikai vezetők nyugat felé tekintő radikalizmusa egyformán hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar szabadságeszme egyszerre lett a népi és az emberi szabadságnak a követelése. *Szabad házában szabad nép*, ez volt az egyetemesen érvényes politikai hitvallás abban az időben és ez a magyarságában elnyomott köznemességnek éppúgy megdobogtatta a szívét, mint az emberi sza-

badságában gátolt parasztságnak, szintúgy azonban a jóért lelkesedő szellemi élgárdának is, osztályra való tekintet nélkül.

Közelebbről három főpontból állott a szabad házában szabad nép elvének politikai programmja, s ez a három politikai követelmény éppenúgy közös volt a különböző reformirányzatok közt, mint maga az alapelv.

Az első pont volt az ország függetlensége, melyet alkotmányos szabályok biztosítanak idegen birodalmi érdekek ellen, akkor is, ha az államfő személye közös.

A második volt a demokratikus igazgatás követelménye, ez közelebbről jelentette a népképviseleti elv megvalósítását, az önkormányzatok védelmét olyképen, hogy a nép önrendelkezési, illetve önkormányzati joga minél szélesebb körben érvényesüljön.

A harmadik követelmény pedig a szabad társadalom elve volt. A rendi kiváltságok eltörlése, tehát jogegyenlőség, közteherviselés és az úrbéri terhek eltörlése, másfelől pedig egyesülési és gyülekezési, valamint szólás- és sajtószabadság.

Ez a sajátságos magyar szabadságprogramm mozgósította a magyar társadalom minden rétegét, kit az érte való harcra, kit az ellene való kiállásra.

Érte csatasorba állottak a pórnép összes mozdulásra képes elemei. Elől jártak a népből származott írók, s szavukat az elnyomottak állandó nyugtalansága és fenyegető magatartása kísérte. De idesorakoztak a nemesség jobbjai is, akiket a nyugati példák megihlettek és jogaikat készek voltak megosztani a jogtalanok nagy tömegével. Itt küzdöttek a városi polgárok és követeik is és kiki a maga természete szerint várta ettől a politikai programmtól a maga

reménységeinek a beteljesülését. Mindenki egyformán vágyott a magyar haza szabadsága után, s ezenfelül a nemesség egy nemesi demokrácia kialakulását remélte, azt tehát, hogy a jogi kiváltságok töröltessenek ugyan el, de a nemesség, mint a társadalom vezetőrétege, a maga elsőbbségét megtarthassa az országban, a polgárság a vállalkozás és a városi élet szabadságát, tehát a polgári élet szabad gyarapodását, a telkes jobbágyok földjeik szabad használatát, a zsellérség pedig földet, amelyet a maga számára munkálhasson meg. Azok pedig, akik magasabbra tekintettek, osztálykülönbségre való tekintet nélkül kívánták és várták a magyarság nagyszerű gyarapodását, a magyar társadalom és kultúra szabad fejlődését, egyszóval különb országot, a szabadság országát.

A másik oldalon pedig elsősorban a császári kormányzat állott egy idegen birodalommal a háta mögött. Őt nem érdekelte a magyarság külön érdeke és akarata, mert egységes birodalmat akart, de nem kívánta a nép társadalmi szabadságát sem, mert elve volt az önkény, egységes parancsuralom és a társadalmi hierarchia, tehát mindennek az ellenkezője, amit a szabadság eszméje kívánt. Ez a tényező magában is csaknem leküzdhetetlenül hatalmas erő volt, azonban melléállt a magyar nemességnek az a része is, amely többre becsülte a megkapott vagy remélt birtokot és hivatalt, mint a magyar függetlenséget és a társadalmi szabadságot. Ilyen császárhű és egyben konzervatív elemek elsősorban a főnemesség soraiból toborzódtak, de nem éppen kevesen szegődtek erre az oldalra a köznemesség pecsovics elemei is.

Úgy álltak tehát a frontok akkor, hogy nem kiformálódott és keményre kovácsolódott társadalmi tényezők

állottak szemben egymással, nem tudatos osztályerők, amelyek parancsolóan megszabják a politikai küzdés irányát, hanem egy széleskörű szabadságmozgalom, amely előbb reformer, majd forradalmi, de mindenkor a magyar önállósághoz kapcsolt, s vele szemben egy hasonlóan széleskörű ellenállás, amely egyszer konzervatív, máskor reakciós, néha reformer, de mindenkor egy Magyarországot elnyelő nagy birodalom szolgálója.

Határozott erő és határozott követelmény volt ebben a harcban a magyar függetlenség gondolata. Egy volt ebben a törekvésben az egész magyarság, a pecsovicsok kivételével, s a nemzetiségek is csak kellő bujtogatás után szegültek ellene. A magyar szabadság híve volt az a forradalmár frócsoport is, amely egyébként köztársasági eszméket vallott, szavukkal a közkeletű európai forradalmi gondolatokat hajtogatták, de vérükkel a magyar szabadságot szolgálták.

A társadalmi szabadság követelménye mögött már nem állott ilyen szilárd és összekovácsolt egység. A parasztság és munkásság lehetett volna ennek a politikának a serege, azonban munkásság nem is volt, a parasztság pedig nem volt politikai erő, legföljebb egy későbbi időben forradalmi erő lehetett volna. Így a nemesség vitte a zászlót, s közben a saját érdekei ellen is vinnie kellett, tehát már nem is harcolt úgy, mint a parasztság cselekedte volna.

Ilyen eltérő érdekű és szétágazó célú szabadságmozgalmat csak okos és erős vezetés állíthatott harci egységbe, s az ilyen harcnak a sikere jobban, mint akármilyen más társadalmi mozgalomé, a vezetésen múlott.

De voltak ilyen vezetők is. Soha a magyarság nem

termett tisztább, lelkesebb és tehetségesebb egyéniségeket, mint akik a magyar szabadságharc élére állottak. Foltatlan magyarságuk minden jó magyar erőt harcba tudott állítani a magyar függetlenségért és a haza szabadságáért, tiszta emberségük pedig még érdekeik ellenében is képviselni és szolgálni tudta az elnyomott nép szabadságának az ügyét — és a harc mégis sikertelen maradt. A politikai-társadalmi szabadság mármár megszületett, de az ország függetlenségéért vívott küzdelem bukása után mind a nép, mind a haza szabadsága hosszú időre elbukott.

Azóta még mindig nem jött el teljes fényében a szabadság országa magyar földre és azóta még mindig erre az utolsó nagyszerű kísérletre emlékezünk.

Az elbukás utáni aléltságban hozhatta a hír, hogy Petőfi elesett, nem hittek a hírnek. Csak elbujdosott, de majd visszajön egyszer, s újra magasra emeli a szabadság zászlaját.

A kiegyezés után, amikor a megkötözött magyar függetlenség és a szűkmarkú jobbágyfelszabadítás után szóhoz jutott a magyar parasztság, első szava Kossuth volt. Kossuth politikáját írta zászlajára és rá esküdve küzdött egyforma elkeseredettséggel a teljes magyar függetlenség és a teljes parasztfölszabadítás ügyéért.

A múlt század vége felé, amikor az alföldi földmunkásság sztrájkkal és lázongással adta tudtul türhetetlen és embertelen állapotát, akkor egy-egy falu népe arra a hírre állott talpra, hogy visszajött Kossuth és a szegény nép és a szegény magyarság ügyét diadalra viszi.

Ma is emlékezünk még az utolsó nagy kísérletre. Még elevenebbül, mint nyugalmasabb időkben bármikor.

Mikor a teljes aléltság lett úrrá országunkban, vagy

amikor részleges szabadulást sikerült kicsikarni egy-egy elnyomó erő hatalma alól, akkor az emlékezés lehetett a szív ellágyulása, a kedély elborulása, vagy az indulat heves kitörése. Lehetett mélységek és magasságok közt hullámzó szónoki beszéd, lehetett piros- és feketebetűs ünnep és lehetett távoli emlék.

De most nem emlék. Most példa és iskola. Most, amikor a népszabadság még mindig csak irott malaszt, s hogy valóság legyen, legvégső ideje már most, amikor a haza szabadsága, ha csonkán is, de még megvan, s éppúgy, mint akkor, egyre sürgetőbb veszedelem fenyegeti, s amikor a szabad hazának éppúgy, mint akkor, nincs más mentsége, mint a szabad nép.

Most tanulni kell. Okulni, készülni, erőt gyüjteni, mert a lecke komolyabb, mint valaha.

Most tehát nem a szívünk után igazodunk és nem a költőket keressük. Sem azokat, akik a láz hevületében az eget ostromolták, sem azokat, akik a tehetetlen valóságok kényszerűségei között magukat marcangolták szét. Most ahhoz fordulunk, aki mert. Merte a legtöbbet, ami lehetségesnek látszott: a legkevesebbet, amiért érdemes élni.

Aki nem tud úgy élni, hogy szabad ember ne legyen, s úgy, hogy magyar ne maradjon, s ezért az elrendeltségért erővel is küzdeni akar, az legyen magyar úr, vagy magyar paraszt, magyar polgár vagy magyar munkás, Kossuth Lajosnak van hozzá szava.

II. A vakmerő magyar.

A kettős szabadságeszmény követelése vakmerő politikai programm volt az akkori Magyarországon. Erős volt a birodalom, amely a haza szabadságát korlátozta, és súlyosak voltak a rendi hatalmak, amik a nép általános szabadságának állottak útjába. Azok az erők pedig, amelyek a két hatalommal szemben állottak, nem voltak kifejlett politikai tényezők, csak a remény volt meg arra, hogy kifejlődhetnek és megnövekedhetnek. Az a politikus, aki ilyen körülmények között meg merte kísérelni a szabadság kiharcolását, az ha nem is volt álomlátó és képzelődő, de mindenesetre vakmerő politikus volt.

Igaz a költő még vakmerőbb volt. Köztársaságról és tökéletes egyenlőségről szólt követelődző szava és a magyar függetlenséget olyan meg nem alkuvó lelkesedéssel követelte, hogy az alkudozókkal szóba sem állott. Csakhogy az ő birodalma oly magasan állott a valóságok fölött, hogy útjait csak a leglelkesebbek képzelete követhette. Lázas serkentő eszmeként hatott a költő szava, de a társadalom olyan volt, hogy politikai célkitűzés nem lehetett belőle. Annyi valóságosan ható politikai erőt mégis képviselt a költői szó, hogy lázban tartotta a köz-

véleményt és ezzel alkalmasabbá tette a szabadság eszméinek a vállalására és az értük való erőkifejtésre.

A politikusok legtöbbje azonban nemcsak a költő vakmerőségét tartotta kárhoztatóan távol magától, hanem a politikai vakmerőségtől is aggódva igyekezett visszatartani a nemzetet. Széchényi, Deák és Kemény Zsigmond egyformán tisztalelkű vezéralakjai voltak a nagy kísérletnek, azonban ők aggodalmasan állottak a valóság talaján és félve tekintettek a vakmerő követelések meredélyeire. Őket is megragadta a nyugtalan kor izgalma, azonban ők ugyanakkor, amikor a szabadság koreszméjét szívták tüdejükbe, vérükben a magyar történelem és a magyar társadalom lassúbb és mélyebbre vájó áramát hordozták. A magyarságnak nehezebben mozduló és a valóságokkal vívódó természete testesült meg bennük, az a magyar vér buzgott ereikben, amely tragikus látású költőink nehézveretű verseit fűtötte. Ők nem tudták úgy elrúgni magukat a tehetetlen valóságok talajáról, hogy szabadon szárnyalhassanak a szabadság birodalma felé, ők nem tudtak forradalmárok lenni. A szabadságmozgalom harcosává szegődött mind a három, politikus volt mind a három, tehát mindegyik a magyar társadalom átgyúrásán munkálkodott, azonban a vakmerőség tüze híján nehézmozgású és töprenkedő reformpolitkát csináltak.

Széchényi a «hív magyar» konzervatív reformer volt. Más világ kialakítását munkálta — hiszen ő volt az első költögető —, de amikor féltette a magyarság történelmi értékeit, ugyanakkor a régi rendet is féltette. Deák Ferenc a «bölcs magyar» megalkuvó haladó politikus volt, s körültekintő bölcsessége a legalkalmasabb volt arra is,

hogy a mozgalom mérsékeltebb szakában a reformprogrammot megfogalmazza, de arra is, hogy jóval később az elbukás után kiegyezzék a császárral. Amikor Széchényi megriadt a forradalommá hevülő reformmozgalom kilátásaitól, akkor Deák kedvét vesztve félreállott és aggódó bölcselkedéssel nézte az istenkísértő vállalkozás sorsát. Kemény Zsigmond pedig a «zord magyar» aggodalmaskodó vészmadara volt a nagy vállalkozásnak és az elbukás után a reakció hangján vetette szemére a forradalom vezetőinek azt, amit ő a leglázasabb cselekvés idejében is zordan hangoztatott.

Az a politikus, aki vakmerő volt egész addig a határig, ameddig a politikai lehetőségek egy szikra reménynyel kecsegtettek, az Kossuth Lajos volt. Képzeletét teljesen megragadta a szabadság bűvölete, tehát minden szabadságkövetelményt mert vallani és vállalni, de ereje politikai erő volt, tehát minden tényezőt a valóságos átalakítás munkájába tudott fogni. Ezért lett ő a forradalom és a szabadságharc kimagasló vezére, s nem a költő, aki vakmerőbb volt nála, de nem volt politikus és nem a három nagy töprengő, akik politikusok voltak, de aggódva húzódtak vissza a vakmerő vállalkozástól.

Kossuth Lajost úgy emelte föl a magyar nép szabadságvágya és rettentő erőfeszítése az események élére, mint a mesehőst a meseköltő nép elfojtott vágya és fölszabadult képzelete. Őbenne a magyarság türelmetlen és fölfelé csapó erői testesültek meg: a virtusos vakmerőség és a hátraszorítás ellen való szilaj tiltakozás. Azért lett ő a magyar nép atyja, mert azt merte megkísérelni, amire minden magyarban kész a vállalkozás: egész mellel szembefordulni a fenyegető veszedelemmel és a legna-

gyobbat követelni, amikor a kevésre is bizonytalan a kilátás.

Kossuth alakja emberi vonásaiban is olyan volt, mint a mesehősé. Daliás termet — ahogy a kortársak mondják —, hulámos fekete haj és szabadon ívelő homlok, a szava pedig olyan, mint az orgonazúgás: az érzések és a szenvedélyek minden árnyalatára egyformán alkalmas elbűvölő hangszer. Szemében olthatatlan tűz égett és egész megjelenése emberfeletti erők jelenlétét éreztette. Az emberfeletti azonban nem volt emberfeletti, csak olyan emberi eltökéltség, amely túltekint a maga kis körén és egy nép életébe kapcsolódik bele.

«Nem hoztam semmi egyebet magammal, mint tiszta hazaszeretetet, erős akaratot, s meleg érzetet a tenni való szüksége felől. S így nyújtottam ki kezemet egy kis pislogó mécset gyújtani, mely a távolság titkainak homályán keresztül egy-két jóbarátaimnak egy szikra világosságot gyújtana. De annyi nemes barátságra, annyi gyámolító szívességre, annyi kegyes bizalomra találtam, váratlanul, reménytelenül, hogy a pislogó mécses kis szövétnekké változék. Én igenis érzem hibáimat, érzem fogyatkozásaimat, gyakran ütöttem véresre homlokat a töretlen ösvény göröndjein bukdácsolva; de Hazám szent nevére esküszöm, lelkemet a kétes harcból tisztán hoztam ki. E kijelentéssel önmagamnak, az embernek tartozom, s csak az az egy szomorít, csak az volna képes a sors ellen zúgolódásra indítani, hogy minek adott ily erős akaratot keblembe jót tenni a Hazának és az Emberiségnek, ha kört, tehetséget, erőt hozzá nem adott. Azonban a kör nem mitőlünk függ, de tőlünk abban mindent tenni, amit tehetünk.»

Adott a sors kört is, erőt is, s ez az erő mindent megtett, amit megtehetett a kör határai között.

A vakmerő hős és az eszmények felé gátlástalanul törő politikus azonban a magyar valóságok talaján állott. Ha a nép képzelete föl is emelte a kor esendőségei és a társadalom összetevői fölé, a küzdő politikus mégis magánviselte társadalmi helyzetének és korának minde bélyegét. Ezért töltött be politikai szerepet: a kárhoztatott és átalakítani kívánt valóságokon járt a lába, ilyeneket fogott a kezével, csak a szeme tekintett az eszmények vonzó birodalma felé.

Kossuth nemcsak nemesi eredetű volt, hanem öntudatos nemes is, aki a nemesség igazi iskolájában, a vármegyei életben tanult bele a politikai életbe. Azt mindig hangsúlyozta, hogy «nagy úr sohasem volt családomban», azonban a kisurak, a köznemesek rendjét sohasem tagadta meg és politikáját erre a talapzatra építette. «Aki kérdést teszen magának, minő tényezők által lehet Magyarhon nemzeti létét biztosítani... annak a nemesség ezeréves küzdelemben megedzett politikai hatását nem lehet, nem szabad a tényezők sorából kitörölni vagy kifelejteni. Én nem felejtem; s azért nemzetem jövendője nem olyképen tünik föl lelkem szemei előtt, amelyben nemesség nincs, hanem olyan alakban, melyben a nemesség a néppel szabadságban egybeforrva, olyan mint testvérek között a hű elsőszülött, a család vezére, a háznak erős szegletköve... szóval úgy áll előttem honom képe, mint melyben a nemességnek egyedüliséget nem követelő, de erkölcsi ereje, s históriai súlya által tehetős befolyása képezi azon gyűjtő magvat, mely körül a közszabadság gyümölcse fejlésnek indul.»

Mai szemmel furcsa, hogy a népszabadság hőse a nemességre támaszkodott, de akkor más tényezője alig volt a politikai harcoknak, mint a nemesség, a politikai érdem tehát nem kisebb, ha evvel a csaknem kizárólagos politikai erővel a népszabadság felé tudta fordítani a magyar társadalom fejlődését. Kossuth tisztában volt az akkori társadalmi erőviszonyokkal, benne élt a magyar politikai hagyományokban és őt is az a hivatástudat fűtötte, ami a nemzetet alkotó nemesség többségét eltöltötte, azonban vakmerősége ott van, hogy ezekkel a tényezőkkel megmerte kísérelni a teljes magyar függetlenség kiharcolását és a széleskörű népszabadság megvalósítását.

De jól látta az akkori magyar szükségleteket is. Szenvedélyes egyénisége a saját élettörekvésévé tette azt, ami az akkori társadalom és nemzet egyedüli fejlődési útja volt. «Élettörekvésem egységes: ... Szabaddá tenni a népet a független hazában, miszerint a népszabadság által megsokszorozott nemzeterő oly várává lehessen a haza függetlenségének, melynek falain az idegen érdekek ostroma csorbát nem üthet.»

A magyar föld szülötte, ha minden sejtjében magyar elemekből tevődött is össze, a kor levegőjét szívta, amely akkor európaszerte a szabadság eszméit hordozta szárnyain. A politikus Kossuth a magyarhoni viszonyokban élt benne, de szíve és elméje fogékony volt a kor szabadságeszméi iránt. Ebből a két elemből tevődött össze politikai lendülete: látni, milyenek a hazai állapotok és milyenek a hazai erők, lelkesedni a szabadságért, s követelményei szerint formálni át a hazai viszonyokat. A költő Petőfit kivéve senki nem volt kortársai között, aki szenvedélyesebben lelkesült volna a korszerű szabadságesz-

méért és nagyobb eréllyel munkálta volna hazai meghonosításukat. Amikor a császári kormányzat bírái négyesztendei fogságra ítélték «lázítás» miatt, az ítélet indokolása azt hozza fel fővétkéül, hogy «odafordítá egész igyekezetét, hogy minden alkotmány és törvényes rendszer elleni elvek, mint például az ország aristocratico monarchia rendszerébe ütköző személy és vagyonbeli jussok egyenlősége és több effélék hírlapjai által terjesztettek». Szóval az volt a legfőbb bűne, hogy a francia forradalom eszméinek az újjáéledése korában merte Magyarországon is hirdetni a szabadság, egyenlőség és testvériségnek a kor minden derekabbjára kötelező elvét.

A magyar anyagból gyúrt és a kor eszméin lelkesedő politikus szinte nem is tett mást, mint megfogalmazta a szükségszerű, s a nép széles köreiben élő politikai eszméket, s szavával megsokszorozta a követelmények erejét. «Én csak tükör valék — mondta ő maga —, amit tükröztem, az a nép vala.» Vagy másutt: «Én semmi sem vagyok, de nem egyszer mutattam meg, hogy számba tudom venni nemzetem üterének lüktetését».

Valóban Kossuth tükör volt, de milyen tükör! Varázslatos erővel tudta vonzóvá tükrözni a követelt állapotot és megsemmisítő erővel kárhozatossá tenni az elsöprendő meglévőt. Valóban mintha maga nem is lett volna külön lényeg, hanem egy nagyszerű hangszer, amely mindent föl tud szívni, minden helyzetben meg tud szólalni és gáttalanul meg tud fogalmazni minden követelményt, mely másokban még formátlanul él, s ki tud mondani mindent, amire más képtelen.

A helyzet ismerője, a kor fogékony fia és a csudálatos kifejező erejű férfi egyszóval politikus volt. A magyar

politikai génius utólérhetetlen megtestesítője, aki a szétszórt erőket egy forradalom és egy szabadságharc vállalkozására egyesíteni tudta, s ha elbukott is, nem azért, mert a vállalkozás az erőkön fölül vakmerő volt, nem azért, mert a föltámasztott erők kevesek voltak, nem azért, mert az elindító politikai erő gyönge lett volna a végigvitelre, hanem azért, mert a jószerencse, mint annyiszor már a magyar históriában, nem szegődött a jó ügy mellé. Semmi nem történt meg, ami segíthette volna a vállalkozást és minden közbejött, ami ellene tört.

22

III. Szabad népért.

Az elnyomott nép legmélyebb rétegeiből jövő költő és forradalmár: Petőfi és Táncics politikai hitvallása avval kezdődött, hogy jogot a népnek, egyenlőséget a haza polgárai között. Ők szólhattak így, mert sorsuk nem a politikai nemzethez, hanem a jogokból kizárt milliók sorsához kötötte őket. Aki pedig nem a nemzet, hanem a nép nevében beszél, annak legelső fájdalma a nép, s a haza fájdalmát csak a nép ügyén keresztül érzi. Ők nem azért követeltek jogot, földet és egyenlőséget a népnek, mert ezt a haza kívánja, hanem azért, mert a nép kívánja, s ember nem tekintheti fölháborodás nélkül milliók nyomorúságát, jogtalanságát és elnyomatását.

Éppen ezért ők föltétlenül és a legmesszebbmenően radikálisok voltak. Politikai eszméiket olyan tartózkodás és kertelés nélkül mondták ki, hogy azok ma is — minden eszmei tisztázatlanságuk mellett — híven fejezik ki az elnyomottak politikai hitvallását. Az ő szavuk azonban nem volt politikai beszéd. Lázító erő volt eszméikben, csakhogy nem volt öntudatos parasztság és munkásság, amely reális politikai erőt adhatott volna ennek a lázadó szándéknak. Lázadásuk így csak a szellem lázadása volt,

amely egy-egy muló pillanatra találkozott a politikai erők sodrával, azonban azzal egyesülni sohasem tudott.

Aki a politikai siker reményével akart a népszabadságokért küzdeni, annak le kellett mondani arról, hogy egymagában a népszabadság ügyét szóvá merje tenni. Az akkori szabadságmozgalomban elválaszthatatlanul össze volt kapcsolva a népszabadság ügye a haza szabadságának az ügyével, s minden politikai erő, amely megmozdult és fölsorakozott ebben az irányban, az ezért a kettőért harcolt. Sőt nem is volt egyenrangú ez a két követelmény. Mivel a politikai nemzet, tehát a nemesség volt a legnagyobbsúlyú politikai erő, s annak igazában csak a magyar szabadság korlátozása fájt, a népszabadságért csak úgy tudott lelkesedni és erővel küzdeni, hogy azt a haza szabadságának a föltételéül ismerte föl.

Azok a politikusok tehát, akik valóban politikát csináltak, csak mint a haza szabadságának a föltételét írhatták zászlójukra a népszabadság követelményét. Ezzel a fölismeréssel elesik ugyan az a szép legenda, hogy osztályukat megtagadva, elszántan és osztályönzés nélkül a nép fölszabadításának az élére álltak, azonban politikai tettük nagysága ép olyan tiszteletreméltó marad, s a parasztság és a munkásság érzései éppen olyan megbecsülők maradnak irántuk.

Mert követhettek volna más politikát is, azt nevezetesen, aminek ma éppen elég álprófétája van, hogy tudniillik, mivel külső veszedelem fenyegeti az országot, hallgasson minden belső sérelem, és mindenki viselje megadással sorsát, mert most a haza érdeke az első, s minden követelődzés a nemzet egységét és erejét bontja meg. Ehelyett 48—49 hősei azt mondták, hogy mivel kifelé

erősnek kell lenni a nemzetnek, ha ki akarja vívni függetlenségét, s meg is akarja azt tartani, nemzetegyesítésre van szükség; arra, hogy az ország minden lakosa egynek érezze magát a nemzet egészével. Ennek pedig nincsen más útja, mint példás bölcsességgel fölismerték, hogy az érdekegyesítés politikáját kell követni: megadni a nemzet minden tagjának a megillető gazdasági és jogbeli részt, hogy mint a sajátját legyen kedve szolgálni és védeni a hazát.

Ennek a néppolitikának volt a legnagyobb szószólója és példamutató zászlóvivője Kossuth Lajos.

«Mig a feudalizmus maradványaiból, a boldogtalan urbéri viszonyokból ki nem bontakozunk, érdekegyesítésről szó sem lehet. Itt van a kölcsönös bizalmatlanságnak, a nép gyülölségének kiapadhatatlan forrása... Az urbéri viszonyokat tehát meg kell szüntetni. A népet, s a nép földjét szabaddá kell tenni az egész országban egyszerre.»

Tehát a hű nemes, a magyar hagyományokat ápoló magyar és a tűzön vízen keresztül nemzeti politikát folytató politikus ki merte már akkor mondani, hogy a feudalizmus maradványait pedig el kell törölni, mert ez a legelső föltétele annak, hogy a nemzet erői egyesülhessenek.

Nem azt követelte, amit a paraszt követelt volna, ha szóhoz juthat, azt akkor úgysem lehetett volna érvényesíteni, hanem követelte azt, amit egy nem szűkkeblű hazafi követelhetett, s ezért a maga fajtájával, a maga osztályabelivel szemben harcolt, szónokolt, taktikázott és fenyegetett.

És Kossuth politikája valóban eredményes lett. Megszületett az úrbérváltságról szóló törvény, amely tulajdonába adta a parasztságnak azt a földet, amelyet addig

is munkált, ha ezért váltságdíjat állapított is meg. Nem teljesítette a parasztság minden kívánságát ez a törvény, sőt életbevágó érdekeket hagyott kielégítetlenül, azonban óriási mértékben segítette a parasztság fölszabadulásának az ügyét. Voltak azon a nemesi országgyűlésen, amely ezt a törvényt hozta, olyan erők is, amelyek még ennyi juttatást is sokaltak, de éppen az Kossuth elévülhetetlen érdeme, hogy minden ellenállást legyőzött és a legkevesebbet, amit meg kellett adni, de a legtöbbet, amit meg lehetett adni, azt kiharcolta.

«Meglehet, hogy a köztehervíselés sem engesztelheti meg már a magyar nemzetnek fátumát; de szentül hiszem, hogy ha valami képes megengesztelni„ egyedül ez az. Igyekeztem megmutatni, mi veszély fenyegeti az országot, s különösen a nemességet, ha az adómentesség veszélyesen koldus szabadalmához ragaszkodik; igyekeztem megmutatni, mi mindent tarthat meg, ha nem vonakodik megadni, mit megtartani lehetetlen... most már nincs egyéb hátra, mint esdekelve kérnem a haza jobbjait: egyesitsünk minden erőt az adó kérdésének megoldására, bontakozzunk ki a rövidlátó rossz számolás, vagy éppen hiuság, nagyravágyás nyomoru kötelékeiből...»

Így érvelt Kossuth a köztehervíselés követelményéért is és ne feledjük el, hogy ezeket a szavakat a maga osztályán belül, tehát nemestársai számára mondotta. Itt is ugyanaz volt a politikai érve, ami az úrbéri terhek eltörlésénél: kell, hogy a nemzet egységgé legyen, de ehhez nem elég a szép szó és a jámbor igyekezet, hanem az érdekeket is egyesíteni kell, tehát adózzon mindenki egyformán, akár nemes úr, akár nemtelen paraszt.

Szavának ebben a kérdésben is meg lett a foganatja:

a közteherviselés elve törvénybe lett iktatva, mégpedig úgy, hogy az úrbéri törvénynél jóval nagyobb mértékben biztosította a parasztság fölszabadítását nyomasztó terhei alól.

Az ítélet, amely négyévi fogsággal sujtotta Kossuthot, azt rótta legfőbb bűnéül, hogy ellene fordult az arisztokratikus elvnek és a jogok egyenlőségét hirdette. Akkor ugyan még a hírlapi agitációjában nem is tört oly nyíltan az arisztokratikus rendszer ellen, azonban a bíró jól ítélte: felfogása kezdettől fogva demokratikus volt, csak kezdetben megállt a nemesi demokrácia eszméje mellett.

«A szabadság elv, annak közössége a biztositéka: a kizárás annak a vége. Mi az arisztokrácia? az kiváltságos szabadság; a kiváltság és az arisztokrácia napjai meg vannak számlálva, mert az emberiség rendeltetésével ellenkező. ... Mig az meg nem szünik, a szabadság sohse lesz állandó a földön.»

Politikus vallotta ezt így abban az időben, amikor a kiváltság alapelve volt az állami és társadalmi szerkezetnek, s olyan országgyűlés előtt merte követelni a szélesköru népképviselet törvénybeiktatását, amelynek minden tagja nemes volt. Igaz, nem is született meg a teljes népképviselet — dehát van ilyen ma is? — azonban a nemesi kiváltságok elve áttöretett és a politikai jogok kiterjedtek a pórnép egy részére is.

Egy kérdésben élesen eltért Kossuth, számos, hasonlóan reformokat követelő társától. Volt egy csoportja a reformereknek, akik meg akarták szűntetni a vármegyei önkormányzatot, s minden érvet fölsorakoztattak a központi kormányzat mellett. Úgy gondolták, hogy ha a népképviseleti alapon összeülő országgyűlés hoz is demo-

kratikus törvényeket, a nemesség vármegyei önkormányzata meg fogja hiúsítani azok végrehajtását.

Volt igazság érveikben, azonban Kossuth még több igazsággal szólott a vármegyék érdekében: „A parlamentáris kormánnyal nemcsak a községi, hanem a departmentális (megyei) rendszert is össze lehet és össze kell egyeztetni, s ha ennek kulcsát eddig nem találták, én fogom föltalálni... A megyékre is alkalmaztassék a népképviselet elve."

Ezekben a szavakban Kossuth a demokrácia gondolatának olyan alaptételét mondta ki, amely föltétele és biztosítéka minden népi önigazgatás és önkormányzat valóságos érvényesülésének. Nincsen teljes demokrácia anélkül, hogy a nép kisebb közületei is önkormányzati joggal ne rendelkezzenek, ezt nagyon jól tudta Kossuth, éppen ezért hangsúlyozta, hogy ugyanolyan népképviseleti elveknek kell érvényesülni a kisebb közületekben is, mint az ország parlamentjében.

Örökérvényű szavakkal ecsetli a magyar helyi önkormányzatok szerepét és szükségességét — de ne feledjük el, hogy népképviseleti alapon álló vármegyéről szól —, s az indokokat, amelyek a 48-as törvényhozást vezették.

„Mi, kiknek a 48-iki törvények megalkotásában részünk volt, számot vetve hazánk örökös létküzdelmeivel, hátramaradásával, s ezernyi bajaival, át voltunk hatva azon meggyőződéstől, hogy a nép fölszabadítását, s az alkotmányos jogoknak teljes jogegyenlőség alapján a népre való kiterjesztését nemcsak a jogérzet, az igazság, a kor szelleme, s a közjólét előmozdításának tekintete, hanem az ország örökké ostromlott önállásának

s az alkotmány biztosításának érdeke is parancsolólag követelte.

Az egész népnek az alkotmányos életben való részeltetését véve föl tehát kiindulási pontul: múlhatatlanul szükségesnek tartottuk a népképviseleti alapra helyezett parlamentáris kormányrendszert.

Azonban a világtörténelem azon tanulsága előtt sem húnyhattunk szemet, hogy ahol a polgári szabadság minden irányban csodásan eredményesnek mutatkozik, ott a nemzet cselekvő résztvétele a politikai közéletben és a közügyek ellátásában nincs egyedül a parlamentre szorítva, hanem az intézményes önkormányzat más szervei is vannak folytonos működésben, s ezeknek a parlamentáris kormányrendszer mellett épségben tartását az élet és a tapasztalás szükségesnek bizonyította,... ellenben ahol parlament van ugyan, de az intézményes önkormányzatnak más szerves orgánumai nincsenek, ott a közéletnek a valódi alkotmányosságot jellemző azon neme, amelyet polgári szabadságnak nevez a tudomány, nincs, sohasem volt és nem is lehet, mert gyakorlására nincs meg a tér...

No, már mi magyarok a megyei szerkezetben egy oly megbecsülhetetlen önkormányzati intézvénynek voltunk birtokában, melyről századok történelme tesz bizonyságot, miként bámulatosan alkalmas azon probléma megoldására, hogy a nemzeti szuverénitás funkcióinak minden ágában a nemzet számára cselekvő rész tartassék fenn, tehát az intézvényes önkormányzat, az államegység sérelme nélkül, a szó szoros értelmében megvalósíttassék."

A haza szabdságának kivívására tört elsősorban a

48-as forradalom, de ennek olyan elengedhetetlen föltételéül ismerte el a népszabadság biztosítását, hogy e tekintetben is korszakos jelentőségű törvényeket alkotott. Túlzás nélkül mondhatta a függetlenségi nyilatkozat, hogy a 48-as törvények „a honpolgárok belső viszonyaira vonatkozó gyökeres reformokkal újjá teremtették az országot, mert eltörölték a hűbéri adózásokat és a papi tizedet, a népnek nyelvre és vallásra való tekintet nélkül képviseleti jogot adtak az előbb arisztokratiai szerkezetű országgyűlésen, letették alapját a jogegyenlőségnek s etlörölték az adómentesek privilégiumát, visszaállították az erőszakkal elnyomott sajtószabadságot.»

Kossuth szavai ezek abból az időből, amikor már szabadságharccá változott a magyar forradalom, s annak is szomorú kifejlése felé közeledett. Fájdalmas öntudat szól belőlük: egy nagyszerű politikai munka után sorolja föl a megalkotott műveket az, aki a „forradalom benső lázától csont és bőrré soványodva" alkotta őket, s most nemcsak a vívmányok sorsát, de a haza függetlenségét sem érzi biztosítva többé

«Tehát mert a veszély nagy, vagyis inkább naggyá lehető veszély vonul össze hazánk láthatárán, annak elhárítására önmagunkban kell az erőt keresnünk mindenek felett. Élni csak azon nemzet fog, melyben magában van életerő, kit nem saját életereje, hanem csak másoknak gyámolítása tartogat, annak nincs jövője."

Ez a sarktétele a magyar forradalomnak és a magyar szabadságharcnak, s ez a meggyőződés irányította a belső és külső szabadságért folytatott hallatlan erőfeszítést egyaránt. Ezért volt minden belső reform, a népszabadságnak minden biztosítéka: hogy megállhasson a magyar önállóan és függetlenül a fenyegető veszedelmek közepette.

„Nemzetünk elég erős arra, hogy ha akar, sorsának ura lehessen. Sorsa Isten után saját határozásától függ, egyes polgár csak annyi erővel bír, amennyit neki a nemzet kölcsönöz."

Így hitte ezt Kossuth, s oka volt azt is éreznie, hogy a nemzet neki erőt kölcsönzött. Ennek az erőnek az érzetében merte odáig vinni a szabadságharcot, hogy

a magyar nemzetgyűléssel együtt kimondta a Habsburg-háztól és a birodalomtól való elszakadást.

Minden magyar szabadságharc végső álmát fogalmazta meg a függetlenségi nyilatkozat: „a magyar nemzet elidegeníthetetlen természeti jogainál fogva az európai státus családba önálló és független szabad státusként belép . . ."

A szó kimondatott, a függetlenség azonban elveszett. A vakmerő hős, aki egy szikrányi reménység sugara mellett vállalkozni mert a magyar szabadság kivívására, mert a szikrányi reménységet váratlan erők hervasztották el, hontalanná lett. Ám hontalanságában nem szűnt meg a magyar szabadság és függetlenség eszméjéért küzdeni. Az elbukás tanulságai, bujdosásának keserű tapasztalatai és az öregséggel mélyülő elme leszűrődő gondolatai szerint szüntelenül hallatta tanításait a magyar szabadságról, s nekünk, akik könnyen hasonló próbák elé nézhetünk, minden okunk megvan arra, hogy okulással figyeljünk e nem mindennapi nyilatkozásokra.

„Hosszú életem tapasztalatai, s tanulmányai otthonossá tettek a történelem logikájának törvényeiben, melyekben, mint az anyagi természet örök törvényeiben, az Istenség ujja nyilatkozik; és én ismerem a magyar nemzetet, mint jobban senki, megfigyeltem szívének dobbanásait a vész és a vihar napjaiban, midőn gondjaimra bízta a magyar haza megtámadott szabadságáról gondoskodást, mert tudta, hogy azok közé tartozom, akik szabadnak akarják megtartani szabad nép számára a magyar hazát, s annak szabadságát el nem alkusszák, sem fel nem adják; és ismerem azt is, ami jó és balsze-

rencsében e nemzet állandó jellemvonásának bizonyult Árpád korától a 48/49-iki korszakig; s mert mindezt tudom és ismerem, én, aki mindkét lábammal a sírban állva lesem a billentést, amely belefektet, hiú ábrándnak nyilatkoztatom azt a feltevést, hogy a magyar nemzet a negyedfélszázados probléma megoldásának tekinti, vagy fogja tekinteni azt a derékbeadást, amely az Árpád által szerzett, Szent István által a keresztyén Európa államrendszerébe független államul beigtatott magyar hazából Österreich-Ungarn-t csinált. Tűrheti, s mert az intézvények visszahatnak az erkölcsökre, talán engedékenyebben tűri, mint kellene, de hogy abba, mint megoldásba belenyugodhassék, az lehetetlen, mert annak ellene mond a nemzeti jogérzet, ellene mond az ezeréves történelem, ellene mond a nemzeti önérzet, mely még csak azon nem oly rég mult időben is, melynek emlékeit ünnepi kegyelet veszi körül, erejének, s életrevalóságának dicsőséges revelátiójával kivívta magának a világ rokonszenvét és tiszteletét; ellene mond a megtörhetetlen szívósság, mellyel annyi ellenséggel szemben helyét az európai nemzetek kerek asztalánál egy ezredéven át fenntartotta, ellene mond azon szent pietás, amellyel az ősök hagyományai iránt viseltetik és ellene mondanak a nemzetek szívverésével összenőtt aspirációk, melyek kiirthatatlanok.

Mit hoz a jövendő, nem tudom: de hozzon jót, hozzon gonoszat, ketőt tudok, az egyik az: hogy a magyar nemzet sohasem fogja az 1867-iki praktikát megoldásnak tekinteni. Soha! A másik az: hogy sohasem fog hazája függetlenségének asiprátiójáról lemondani. Soha!"

Mi már abból a jövendőből láttunk valamit, ami

még Kossuth előtt bizonytalan volt, sőt azt is megértük, hogy függetlenségünk visszaadatott, ha nem is úgy, ahogy Kossuth remélte. De mitévők legyünk, ha van függetlenségünk, hogy azt belső és külső veszedelmekkel szemben megőrizhessük?

„Ha Magyarországnak mint ilyennek függetlensége kivívatik, ha mint ilyen magyar állami típussal foglalja el őstörténelmi helyét az európai államrendszerben, élén a királlyal, aki csak magyar király, kinek semmi más, mint magyar királyi érdekei, sem idegen hatalmi forrásai nem lehetnek, s e király mellett a nemzetnek felelős magyar kormánnyal, mely valamint létjogát, úgy hatalmát is csak *a magyar állameszméből* merítheti: teljes lehetetlenség, hogy Magyarországnak egy ezredév történelmében gyökerező magyar állami típusát, s a magyar fajnak saját hazájában a „primus inter pares" szerepre hivatottságát kérdés alá vonni valakinek még csak eszébe is juthat. Annál kevésbé, minthogy az ország területi épségének, s politikai egységének keretében a nemzetiségi igényeknek nemcsak az adatik vala meg, hogy nyelv, faj, vallás a politikai jogokban és társadalmi állásban különbséget nem csinál (aminél többet állam nemzetiségi elvnek sehol a világon nem engedélyezett), hanem *a többség elvének, s a kisebbség jogai biztosításának* alapján, még a közélet minden intézvényes közegei körében is minden meg volt adva, amit az államban megadni lehet, úgyhogy még ezen túl menni annyit tett volna, mint azt kívánni, hogy a nemzetiségnek maga az állam is feláldoztassék ... ami nemzetiségi kérdésnek neveztetik, fulánkja a kifelé való gravitálásban rejlik. Ez pedig Magyarország függetlensége által megszűnt

volna, s csakis ezáltal szűnhetett volna meg. Mert a független Magyarország saját biztonságának érdeke által volt volna arra utalva, hogy támaszul szolgáljon azon szomszéd nemzetek függetlenségének, melyek felé fajrokonságnál fogva némely magyarországi nemzetiségek gravitálnak; s azt képtelenség föltenni, hogy e nemzetiségek azon magyar állam gyöngítésére vagy éppen felbomlására törekednének, amely nemzetiségüknek ott, ahol az nemzeti egyéniséggel bír, oly támaszát képzendette, mely nélkül ama szomszéd népek csak névleges függetlenségre emelkedhetnek . . ."

Tehát ha megvan a magyar függetlenség, akkor több szabad nép is élhet e hazában, mert a magyar faj csak elsőszülött, de nem elnyomó uralkodó nép, s a többség elve mellett a kisebbség jogait is biztosítja. De mi a magyar faj?

„A faj ethnológiai egység" . . . , s nem lehet „a faj szót oly értelemben venni, aminőben azt a természethistóriában tanítják. Én nem ily értelemben vettem azt, hanem mint használni szoktuk, midőn például latin fajról beszélünk, ámbár tudjuk, hogy a latin fajnak nevezett nemzetek, mondjuk például az olasz nemzet ereiben annyi sokféle faj vére van vegyülve, hogy ha azt faj szerint lehetne cseppekre bontani, ugyancsak homeopatikus adagban találnók föl a latin vért; még tán a spectroscop sem bírná constatírozni jelenlétét, pedig az még a 100-ik dilutióban is reverál. A nemzetek vegyes elemekből alakultak, de Európában már rég megalakultak, s alakulásukra egy-egy praedominans vagy keverékes típus minden továbbfejlődési, minden módosulási processuson, mintegy alapfonál végigvonul; e típus

szerint mondjuk aztán a nemzetet ilyen vagy amolyan fajúnak és beszélünk például angol faji önérzetről... Ha én faji önérzetről szólok, az ősi nyelvhez, ősi nemzeti jelleghez ragaszkodásnak megszokottságát, ösztönszerűségét értem."

Az így értett magyar fajnak van elsőszülöttségi joga e hazában, azonban a kisebbségi jogok birtokában más fajok is élhetnek teljes szabadsággal. A magyar faj azonban nemcsak elsőszülött e hazában, hanem ha az elnyelés veszedelme fenyegeti valahol is más fajok részéről, akkor éppúgy védelemre szorul, mintahogy a kisebbségi jogok védik a nemzetiségeket.

„... ez a nemzet ügye. Igen, de a nemzetnek ezt a maga ügyét gyakorlatilag csak egyleti úton lehet fölkarolnia; mert miután István királlyal elműveltették az idegen papok azt, hogy országlati maximává tétették vele azt a politikai lehetetlenséget, hogy az egynyelvű ország erőtlen ország; és keresztül vitték, hogy az állam nyelvévé nem a nemzeti, hanem a latin nyelv avatassék föl, őseink századokon át elhanyagolták nemzetiségi érdekeinket, midőn azokat általánosítani könnyű volt volna, anélkül, hogy csak recenzussal is találkoznék; e mulasztást most már helyre hozni lehetetlen. Arra már gondolni sem lehet, gondolni sem kell, hogy a nemzet, akár kormányhatalommal, akár törvénnyel álljon közbe... A nemzet csak társadalmilag karolhatja föl ezt az ügyet, tehát egyletileg."

Ha egyszer ki is vívta függetlenségét az ország, ha nemzetiségei számára békés életet tud teremteni, s közben tud vigyázni a maga nemzetiségére is, még mindig nincs végképen megalapozva a magyar haza szabadsága.

„Minden egyes dunavölgyi nemzet, még ha más nemzetiségek töredékeit is maga köré csoportosítja, magában legfeljebb másodrendű államot képezhet, melynek függetlensége folytonos veszélyben forogna, s mely eszerint szükségképen idgen befolyás alá kerülne."

Merre támaszkodhatunk akkor? Keletre vagy nyugatra?

Az osztrák birodalommal egyezkedők pártja azt felelte, hogy nyugatra. Nagy osztrák birodalom már nincsen, azonban van annál is nagyobb német birodalom, s ilyen nyugat felé húzó magyar párt most is van. Azt mondják ezek, hogy nekünk csak a nyugati szomszéd mellett van menedékünk, s keveset adnak arra, hogy ez a menedék nekünk csak alárendeltséget, kiszolgáltatottságot jelent, s ebben az árnyékban a magyar függetlenség újra odakerül, ahol a kiegyezés után jutott.

Kossuth azt mondja, hogy keletre.

„Nekem régi-régi meggyőződésem, hogy Magyarországnak a keleti szomszédnépek szabadságában, s nemzeti individualitásuk szabad fejlődésének biztosításában kell... biztosítékot keresni és csakis abban lehet föltalálni, de ez csak független Magyarországgal lehetséges..." „Azon országok mindenkép sajátlagos viszonyai, melyek a Kárpátok és a Duna, a Fekete-tenger és az Adriai-tenger közt fekszenek ,nagyon megnehezítvén egy egységes állam alakulását, kívánatos, hogy az e tájakon elterülő régi történeti államok egymással szövetségre lépjenek..."

Ez volt Kossuthnak a terve a dunamenti államok szövetkezéséről.

A tervet az akkori Magyarország fölháborodással

fogadta és olyan merényletet vélt e tervben látni, amely föl akarja adni Szent István birodalmának az egységét és a függetlenségét, egyszóval a magyar birodalmi gondolatot.

Nézzük a fölháborodás érveit.

Kétségtelenül volt szentistváni birodalom. Ez a birodalom kétségtelenül magyar birodalom volt, mert eredetét a hét törzs honfoglalására vezette vissza. Ám dinasztikus birodalom is volt, s ez kettőt jelentett: egyrészt, ha a birodalmi kormányzat érdeke úgy kívánta, a lázongó magyar törzsek követelődzéseit véresen visszaverte, s velük szemben többet bízott a hű idegenekre, másrészről pedig ez a birodalom imperialista politikát folytatott, tehát ha tehette, újabb tartományokat hódított.

Akkor tökéletesen jól volt ez így, s sem Kossuth, sem akárki más késői magyar ebben hibát nem találhat. Úgy fordult azonban a történelem, hogy a szent korona olyan idegen uralkodóház fejére került, amelynek volt egy másik házi birodalma, s a két birodalmat eggyé olvasztotta, nevezetesen Habsburg birodalommá. Tesséklássék továbbra is külön maradt a szentistváni birodalom, azonban, most már ezen a területen is az idegen uralkodóház akarata érvényesült. Így pedig az idegenek nemhogy visszaszorultak volna, hanem még bőségesebben ültek a magyarság nyakára, s a hódítások is tovább folytak, nagyon sok magyar vérrel, de nem a magyarság érdekében.

Ha most már a Kossuth-korabeli közösügyes magyarok a szentistváni birodalom nevében tiltakoztak a szomszéd népekkel való szövetség ellen, akkor egysze-

rűen szólva, a Habsburg birodalom egységét féltették a keleti szövetség tervétől.

Ezt a birodalmi gondolatot kétségtelenül föladta Kossuth, mert világosan látta, hogy a Habsburg birodalom nem egy a szentistváni birodalommal, s hogy a magyarság alárendelődik ebben a birodalmi rendszerben. A szentistváni birodalom eszméjét azonban nem Kossuth adta föl, hanem a történelem már Kossuth előtt negyedszázaddal, akkor, amikor a mohácsi vész után a Habsburg birodalomhoz sodorta Magyarországot. A magyarság függetlenségi és önállósági törekvését azonban Kossuthtól állott legmesszebb, hogy még csak kockára is tegye, Ő magyar állameszmének nevezte azt a történelmi igényt, hogy a magyarság a saját országában akar élni, minden más nemzettől szabadon és függetlenül, legföljebb úgy szövetkezve, hogy önállóságát csorbítatlanul megtartsa.

A dunai szövetkezés terve azonban a magyar állameszméből egy szemernyit nem adott föl, amit föladott, az a magyar birodalom fikciója volt vagy még valami annál is jobban föladható: egy idegen birodalomnak való behódolás.

A történelmi Magyarországot sem akarta fölosztani, mint ahogy azt szintén szemére vetették: „az országnak földarabolását nyelvek szerint, s politikai egységének nyelvek szerinti szétszaggatását hongyilkosságnak tartom, s abban részemről soha, de soha és semmi áron részes nem leszek."

A dunai társulás gondolatát azonban minden fölháborodás ellenében fönntartotta és haláláig abban látta a magyar függetlenség biztos támaszát, helyeseb-

ben szólva, minden nagyhatalmi befolyásnak, a kirekesztését a dunavölgyéből, ha az itt elterülő szabad és független államok egymással szövetségre lépnek, s együtt olyan államtömböt alkotnak, amely elég erős lesz arra, hogy kiszorítson inen minden nagyhatalmi próbálkozást.

Ez volt a lényege az ő dunai tervének, nem pedig azok a részletek, amelyeket indiszkrét hívei hangoztattak. Ez a poltikai örökség pedig kiállta az idők próbáját. Ma is olyan nagyhatalmi befolyás veszélyezteti a dunamenti államok függetlenségét, amellyel szemben csak az egymással való megegyezés nyújt védelmet. A magyarság számára ma is az a dönteni való, ami Kossuth idejében volt: nyugatra támaszkodik-e, s akkor számoljon avval, hogy alárendelt helyzetbe kerül, vagy kelet felé fordul és a szomszédos és hasonlóképen veszélyeztetett független államokkal szövetkezik, s kölcsönösen biztosítják egymás függetlenségét. Kossuth egy függetlenségét való harcban eltöltött élet tanulságai alapján arra a következtetésre jutott, hogy állami függetlenségünk biztosítéka csak a dunamenti államokkal való kölcsönös egyességben van.

A szabadság nagyszerű eszményei nem lettek valóvá. A vakmerő vállalkozás elbukott. A hős hontalanná lett, s a száműzetés keserű kenyerén vigyázta messziről a vergődő nép sorsát. Távoli erőkkel tett kétségbeesett kísérleteket arra, hogy még egyszer fölemelje a fölkelés zászlaját, de minden hiába. A hazához csak a szüntelenül éber gond és az emésztő honvágy kötötte.

„Óh én ismerem! Velem jár magányos bolyongásaimban, melyeknek fáradalmában az érzékek eltompulását keresem; velem virraszt az éjnek csöndjében, az éjjeli mécsem mellett; velem fekszik le, hogy szakgatott kábulást, de üdítő álmot is alig hagyjon szállani fáradt tagjaimra; velem kél föl, hogy mellettem üljön a napnak foglalatosságai közben és megkeserítse életem szűk falatját, ürmöt vegyítsen italomba és elhomályosítsa még azt a gyönge örömsugárt is, az egyedülit, mely bús magányomat még kissé földeríthetné — azt, melyet nyugodt elmének a utdomány és a természetteli társalgás adhat.

Igen, én tudom, mi a honvágy; s kifejezhetetlen

hálával áldanám a percet, mely felhagyna lélekzenem anélkül, hogy lélekzetembe a honvágytól elszorult kebel tompa sóhaja vegyüljön . . .

Mivé lennének a nagy elvek, ha mártirjai nem akadnának. Én kérem az Istent, tartsa meg, miként eddig tevé lelkemben az erőt, hogy búbánatnak semmi terhe miatt ne vágjak elébe a halandóság törvényeinek; de bármit hozzon a jövendő, azt tudom, hogy a honvágy kínjaitól lelkiismeretem tisztaságainak árán nem fogok szabadulni soha . . ."

A nagy elvek mártírokat követelnek. Kossuth Lajos mártirja lett a magyar szabadság nagy elvének, s hontalanságából csak üzenetei jutottak az elborult hazai ég alá.

De a nép értette az izenetet.

Értették azok, akik úgy akarták a magyar szabadságot, mint ő akarta. Szabadon és függetlenül élni: a magyar szándék és akarat szabja meg a haza életének az útjait és sem külső hatalom, sem belső idegenség ne tegye mások szolgájává azt, aki sok századon keresztül tudott a maga ura lenni és tudta a maga életét élni.

Értették azok, akik igazi haladást és a magyar erők kifejlését akarták úgy, mint ő akarta. Együtt haladni Európával, fölhágni az emberségnek azokra a csúcsaira, amelyekre boldogabb népek eljutottak, de a magunk erejéből és a magunk törvényei szerint. Hallható hang lenni az európai harmóniában, de a saját szavunk zengésével és színeivel.

Értették azok, akiknek a népszabadság jussaiból kevesebb jutott, mint amennyi embernek és magyarnak elegendő. Az eszmélni kezdő parasztság úgy visszhang-

zott Kossuth izenetére, mint aki a régen várt bíztató szót hallja. Szűkmarkú juttatások után már-már éledeztek aléltságukból és elnyomottságukból, Kossuth izenetében azt a szót hallották, amely a teljes szabadságot és a teljes emberséget igéri számukra.

Kossuth Lajos most is üzen. Azt üzeni, amiért vakmerő harcra mert vállalkozni, amiért viselte a számüzetés hontalanságát, és amiért bűvös erejű szavát utolsó lehelletéig fölemelte. Újra és újra ugyanazt üzeni, s most amikor nekünk is éppúgy kell vállalkozni, mint neki annak idején, talán éppolyan, vagy még annál is vakmerőbb helytállásra, most különösen kell érteni a szót.

Még egyszer és minden időkre azt üzeni Kossuth Lajos, hogy

nem vagyunk kis nép, nem vagyunk hányódó töredék, amely életet és oltalmat csak más szerencsések és hatalmasok árnyékában lelhet. Nem számít, hogy nyolcmillióan, tízmillióan, vagy húszmillióan vagyunk, önálló és szabad nép vagyunk, amely tudja a maga életét élni és érdemes arra, hogy örökre megálljon a népek nagy társaságában.

Azt üzeni, hogy

szabad és kell merni, mert ennyi veszedelem közt csak a vakmerő vállalkozás biztosíthatja az életet. Merni kell szabadnak lenni és merni kell minden elnyomatás és minden szolgaság ellen lázadni, mert mi ezzel a bátorsággal vagyunk elsősorban méltók az életre és a világosságra. Merni kell akkor is, ha minden veszettnek és reménytelennek látszik, mert, csak az veszett el és annak az élete reménytelen, aki maga mond le róla és maga hajtja a fejét járomba. Merni kell, mert erre kö-

telez az a mult, ami mögöttünk áll és az a jövendő, amelyre érdemesek akarunk lenni.

Azt üzeni,

hogy soha el ne felejtsük: nincsen szabad haza, ha a nép nem szabad a hazában. Szabaddá kell tenni a népet, azért is, mert ezt isteni és emberi törvények elalkudhatatlanul követelik, de azért is, mert a magyarság és a haza is ezt követeli. Nincsen idő, amely mást parancsolna. Ha veszélyben a haza, ha erő és egység kell kifelé, akkor annál kétségbeesetten és annál vakmerőbb sietséggel kell eggyé forrasztani a népet, javakban, jogokban, szabadságban, emberi méltóságban és magyar öntudatban.

Azt üzeni,

hogy nincsen kiváltság arra, ki harcoljon és ki járjon elől a szabadságért való harcban. Küzdhet a nép szabadságáért nemcsak az, aki elesett, jogtalan, elnyomott és kizsákmányolt, ha ember és jó magyar, mellettük a helyen annak is, akinek javakkal és jogokkal kedvezett jó sorsa, de a melléállás nem kegyes beszéd és nem könyörületes indulat, hanem komoly közösségvállalás és valóságos érdekegyesülés legyen, mert máskép a méltán föllázadó indulat teremt egységet és közösséget. Küzdhet a haza szabadságáért, az is, aki nem kedvezményezett fia a hazának, mert neki is csak ez a haza adhatja meg azt, amit a mostoha sors megvolt tőle, s ha elszántan küzd érte, és szabaddá teszi, az ő hazája lesz elsősorban, s mindent megad, amit megadhat.

Azt üzeni,

hogy minden öntudat, minden igyekezet és minden elszánt küzdelem népért és hazáért, kevés ahhoz, hogy

a szabad élet biztosan megépüljön ezen a földön, ha külső biztosítékát is nem keressük ennek a szabadságnak. Nem lehet szabad a magyar nép és nem lehet szabad a magyar haza, ha telhetetlen hatalmasok kegyét és oltalmát keressük, mert a hatalmas szomszéd barátsága olyan elszegődés, amelynek szabadságunk és függetlenségünk a bére. Nincs másutt külső biztosítéka a mi szabadságunknak, mint a hasonló sorsú szomszédokkal való egyességben, egyenrangúság és kölcsönösség alapján.

És legvégül azt üzeni Kossuth Lajos,

hogy a tennivalók közt mindenekfölött első a nép szabadsága. Csak erős és szabad nép teremthet szabad hazát, s csak ilyen nép tarthatja meg ezt szabadnak minden támadás ellen és minden szükséges egyesség ellenerői között.

„A magyarnak tehát most csak két teendője van. Egyik: fölállni tömegben... A másik: emlékezni!

Ha a magyar e kettőt nem teszi, akkor oly gyáva, nyomorult nép, melynek neve a világ históriájában ugyanazonossá lesz a szégyen és a gyalázat nevével; akkor a magyar oly gyáva nyomorult nép, mely megfertőztette ősei szent emlékét, melyre maga az örökkévaló Isten azt fogja mondani: „Bánom, hogy teremtettem!"; akkor a magyar oly istentől elátkozott nép, melytől a levegő meg fogja tagadni éltető erejét, melynek kezei alatt a televény buzaföld sivatag homokká fog változni, melynek közelítésekor kialszik a szomjat enyhítő forrás, ki hontalan bújdosandik a föld hátán, ki hiába kérendi az irgalomtól az alamizsnának száraz kenyerét, *kit alamizsna helyett arcul csapand az idegen faj, mely*

őt saját hazájában vándor koldussá teendi, kit mint gazdátlan ebet büntetlenül verend agyon bármely gazember, olyanná lesz, mint a bélpoklos, kit minden ember kerül, mint az indus pária, kire az ebeket úszítják. Hiába forduland a vallás malasztjához, neki nem adand vígasztalást, Isten, kinek teremtési művét meggyalázza, nem bocsájtandja meg bűneit, sem ezen a világon, sem a másikon; a leány kihez szemeit fölemelendi, seprővel hajtandja el a küszöbről, mint a rühös állatot, neje utálattal köpend gyáva szemei közé, s gyermekének első szava az lesz, hogy apját megátkozza.

Borzasztó! borzasztó, de így lesz."

VERES PÉTER: SZOCIALIZMUS, NACIONALIZMUS*

Egy könyv, amely vakmerően nagy igényével és írójának rendkívüli jelentőségű életével mellbe vágja az embert és tehetetlen zavarba ejti.

Aki inkább jólnevelt szocialista, mint az igazság törhetetlen elszántságú keresője, aki inkább a nacionalista koreszmék híve, mint igazán magyar és fajtájához elrendelten ragaszkodó ember, aki inkább kiművelt bölcselkedő és tanult társadalomkutató, mint látó és gondolkodó ember, az könnyű mozdulattal tolja félre a könyvet. Sajátságosan érdekes mű, mondja, azonban teli van tévedésekkel, általánosságokkal és politikai zavarral.

Nagyon, de nagyon tévednek. De téved Veres Péter is, amikor azt írja a végszóban, hogy ő író, tehát nem felfedező szándékkal írta e könyvet, hanem magyarázatképpen és azért, hogy eligazítást adjon azoknak, akik zavarban vannak meggyőződésüket és politikai magatartásukat illetően. Nos hát ez a könyv nem magyarázó és kifejező írói munka és nem politikai káté.

A könyv mélységesen lényegretörő kutatás, fölfedezés és igazságkeresés, amely marokra fogja az ember agyát és szívét s a végén gyötörten hagyja magára, hogy tessék, igazodj el, ha tudsz és lásd így a világot, ha mered. A legelvontabb, de egyben legélletteljesebb társadalmi és politikai elmélet s benne olyan eredeti és magyar gondolkodó nyilatkozik meg, akinek lehet ellent mondani, lehet szenvedélyesen helyeselni, csak könnyen visszautasítani és halkan helybenhagyni nem lehet.

Ez az ismertetés nem is akar a kimondott tételekhez hozzászólni, ahhoz nagyobb tér és nagyobb elmélyedés kell, csak az a célja, hogy kalauz legyen azok számára, akik el akarják olvasni: mit keressenek és mit találnak benne.

Ismételjük, nem írói munka. Csak azért lett könyv, mert az írás útján juttatja el hozzánk gondolatait a szerző, amit leírt nyugodtan elmondhatná egyetemi katedráról is, vagy egy szemináriúm elmélyedő légkörében. Épp olyan kemény és fárasztó olvasmány, mint a Kapital, vagy a Kritik der praktischen Vernunft, de az igénye sem kisebb, mint azoké. Az egész világot akarja megmagyarázni, társadalmat, nemzetet, fejlődést, kultúrát, erkölcsöt és a politikai értékrendet, szóval mindent, úgy mint a dilettáns művek, vagy a zsenik megnyilatkozásai.

Az biztos, hogy nem dilettáns munka, de nem is az agy eltévelyedése, tehát nagy dolognak kell lennie. Hogy valóban nagy-e és hogy mi a nagy benne, azt nem ez az

* *Kelet Népe, 1939. 5. sz. 317—319.*

ismertetés, hanem a könyv élete és hatása mutatja meg. Lehet, hogy korszakos eligazítás, lehet, hogy döntő beleszólás a magyar tudat és a magyar politikai gondolkodás alakításába, de lehet, hogy csak egy nagy fantázia, amely nem a valóságot, hanem torz tükrét mutatta meg.

A könyv »meséje« ez: egy magyar földmunkás értelmesebb, nyugtalanabb, mint a többi, tehát olvasni kezd mindent, ami a kezeügyébe esik, szocialista lesz, részt vesz a forradalomban, börtönbe kerül, mindezen közben megtanul írni és mindenféleképpen kiműveli magát, de azért megmaradt külsőleg épp olyan földmunkásnak, mint a többi és egyre vakmerőbben szól hozzá a társadalom és a politika kérdéseihez, míg végre a kor két legnagyobb kérdésének fájába vágja bele a fejszéjét és egy hatalmas lélegzetű tudományban elmondja, hogy ő mit tart a szocializmus és a nacionalizmus kérdéséről. Beszél a szocializmus érzelmi alapjáról a kollektivizmusról, az ember életének alapvető kategóriáit érték és valósági sorrendbe állítja, s egy szociocentrikus világszemlélet világosságánál elmondja a közösségi világnézet összes nagy kérdéseiről szóló feleletét. A nemzetet, mint közösséget, szintén beilleszti ebbe a szociocentrikus világba, s az imperialista nacionalizmusok ítélet alá vétele után megvilágítja a magyar népközösség fennmaradásának és fejlődésének a tényezőit. És a könyv végén eljut a szocializmus és a nacionalizmus egységéhez. Megmarad szocialistának, de tud és mer ugyanakkor nacionalista lenni s mégis közelébe sem kerül a nemzeti szocializmus politikai elméletének.

A könyv eredménye megdöbbentően nagy és világos. Kiderül, hogy a nacionalizmus és a szocializmus eszméi közt nemhogy szükségszerű ellentét lenne, hanem egyenesen közös gyökérből fakadó valóságok, s teljes megvalósulásuk külön-külön nem is lehetséges, mert érvényük és megoldásuk egymásban van. Ami ebben az eredményben közérthető, az egyúttal közhely és nem szükséges bizonyítani, azonban, ahogy Veres Péter szintetizálja e két egymással küzdő eszmét, az nem közhely, hanem a legmagasabbrendű szintézis, s azt sem elfogadni, sem tagadásba venni nem egyszerű feladat.

Ha végiggondolkozta magát az ember a könyvön, akkor azzal az érzéssel teszi le, hogy valami megoldódott előtte. Lehet, hogy kételkedni fog még soká akár a szocializmusnak, akár a nacionalizmusnak ilyetén való magyarázatában, akár a kettőnek verespéteri szintetizálásában, de nem fog kételkedni abban, hogy igazságról lebbent föl a fátyol, s olyan világosságnak az útmutatását kapta, amelyen el lehet indulni.

Aki vitathatatlan érvényű és íróilag is kifejezően megragadott részt keres elsősorban, az a magyar parasztságról szóló részt olvassa el elsősorban a könyv első részében. Ilyen világosan és igaz gazdag színekkel még senki sem mutatta meg a magyar parasztság sokrétű arcát. Ez a rész máris klasszikus értékű, a többi — lehet, hogy az lesz.

VISSZATÉRT MAGYAROK KÖZT*

FELVIDÉKI NAPLÓ 1939 NYARÁRÓL

Budapest

Az anyaországi magyar, ha Felvidékre készül, két kérdést érez lényegbevágónak és időszerűnek. Az egyik, hogy mi történt a visszacsatolással nemzetileg és államjogilag, a másik pedig, hogy *mi történt a visszacsatolt magyarsággal népisége és társadalma mélyén?*

A nemzeti kérdésről az elkerülhetetlen előítélet és a fogyatékos értesülések alapján az a véleménye alakul ki az embernek, hogy a hazatérés örömünnepe után *fanyarabb és gondterhesebb hétköznapok következtek* s a beilleszkedés, minden öröm és fölszabadulás mellett is keserű gondokkal jár. Úgy gondolja az ember, hogy a kisebbségi sors, ha nemzetileg nehéz is volt, gazdaságilag és társadalmilag, egyrészt a szerencsés helyzet, másrészt egy másfajta államberendezés folytán *viszonylag könnyebb volt*. Izgatóan érdekesnek ígérkezik tehát a helyszíni tájékozódás ebben a kérdésben: valóban milyen volt a helyzete a magyarságnak és mi történt most? *Minek örülnek és mi fáj a visszatért magyaroknak; sommásan: milyen érzülettel nézik az eseményeket ma?*

A visszatért magyarság népi és társadalmi kérdéseiben még nagyobb és izgatóbb a várakozás, ami a Felvidékre készülőt elfogja. Az, aki úgy élt az anyaországban, hogy a magyar népiség és a magyar társadalom kérdéseit fájdalmas elégületlenséggel szemlélte, s legjobb szándékait követve nem tudott mást tenni, mint a magyar élet sebeit föltárni, az titkolhatatlan izgalommal közeledik a visszatértekhez: *hogyan vannak ezek náluk, mi történt ezekben a dolgokban velük, és hogyan viszonylanak állapotaik az anyaországiakhoz?*

Számtalan és izgató tehát a kérdés, amikkel az ember Felvidékre indul, és úgy érzi, hogy magyarságának s társadalmi lelkiismeretének próbáját fogja kiállani és tárgyilagosabb mértékkel mérheti le azokat az anyaországi állapotokat, amikről olyan fájdalmasan tudott csak írni és beszélni eddig.

Könnyebb is... Nehezebb is...

Az első állomás Léva. Nyugati szabású kisváros ez, s benne lüktet egy vármegyényi területnek az élete. Illetve: *lüktetett*. Az első, amit lát és hall az ember, hogy mintha megállt volna itt az élet. *Kisebb a forgalom és kevesebb a nyüzsgés, emiatt panaszkodnak az emberek*. Mindjárt meg is mondják a fő okot. A város csak

* *Kelet Népe, 1939. 7. sz. 23—27.*

részét kapta meg eddigi vonzásterületének, a felső vidéke visszamarad Szlovákiának, s *ezzel elvágták azokat a forgalmi vonalakat is, amelyek a távolabbi Felvidékhez kapcsolták*. Valóban ez történt, s ezzel szervi elváltozás történt a város életében. A baj nehezen orvosolható, azonban Léva ennek ellenére városa maradt a Garam völgyének és a visszatért területnek az élete ide ömlik és itt központi egységben szemlélhető.

Itt kap az ember elgondolkoztató feleletet a nemzeti kérdésekre. *A kisebbségi élet* — mondják — *könnyebb is volt, nehezebb is volt. Könnyebb volt, mert egy iparosodottabb állam tagjai voltak, ahol kiváltságos helyzete volt a termékeny Garam-melléknek*. Az itteni mezőgazdasági termények elsőrendű piacot találtak a köztársaság többi vidékein, s ez a városnak és vidékének az életét óriási mértékben föllendítette. De a másik oldalon is könnyebb volt a helyzet: *az iparos állam olcsóbban szállította az ipari termékeket*. Ezt minden indulat és minden elfogultság nélkül mondják, s ezzel valóban olyat állítanak, ami a dolgok természetéből következik. *Mégis nehezebb volt az élet* — mondják ugyanakkor — s igazságuk itt már szubjektív, mert az ő élményeikről és az ő megpróbáltatásaikról van szó.

Az értelmiségi ember keserű dilemmáját panaszolja föl. Vagy *meg kellett alkudnia*, nem szívében, de külső magatartásában, s akkor élhetett. Nem is élt rosszul, *de magyarságát úgy kellett lepleznie, mint valami bélyeget*. Vagy hitvalló magyar lett, s akkor jó, ha az előmenetel reménye nélkül megtarthatta hivatalát vagy irodáját, de arra készen kellett lennie, hogy bármikor kiveszik kezéből a kenyeret. *A próba kemény volt és sokan a célszerű alkalmazkodást választották*.

A parasztnak nem próbatétel volt az idegen állam, hanem *egyszerűen fájdalom, amely minden napját megkeserítette*. Jól éltünk, mondják, soha jobb dolgunk nem volt, mint a csehek alatt, de *lehet-e úgy élni, hogy idegen nyelvű és észjárású állam uralkodik felettünk?* Ez a parasztság tehát túlnyomó nagy részében megmaradt magyarnak s nála ez igazán nem számításból folyt, hanem a megmásíthatatlan tények szava volt. Magyar maradt, mert ez volt érzése és gondolkodása, szintúgy nyelve és kultúrája. *S ezen a minőségen nem tudott változtatni egy idegen ország gazdasági kedvezése*. Jól éltek, de nem lehettek *teljes értékű* magyarok, s ez fogható teherként nyomta életüket.

Panasz és várakozás

A visszatérés tehát egyformán öröm volt parasztoknak és nem parasztoknak egyaránt. Magyarságában mindenki fölszabadult és ez a legfájdalmasabban érzett terhet vette le a vállaikról.

De mit szólnak a megnehezült gazdasági és társadalmi viszonyokhoz?

Panaszkodnak, ez kétségtelen. Igaz: panaszaikat a *magyarság szemérme és türelmessége* tompítja le, azonban kétségtelenül panaszkodnak. Erre természetszerűen feleli az ember, hogy „tehát kívánnák vissza a régi állapotot?" A *felelet egyöntetűen az, hogy távolról sem!* A legnagyobb fájdalmuk megszűnt s ami miatt panaszkodnak, az olyan, hogy a *magyar állam éppúgy tud segíteni rajta, mint a cseh tudott s ebben bíznak is, hogy meglesz*. Szinte elvárják a saját hazától, hogy a

visszatért magyarok számára tegye könnyebbé az életet, vagy legalábbis ne nehezebbé, mint volt egy idegen állam uralma alatt, s *ha az anyaországban eddig rosszabb volt, úgy ott is javuljon meg a helyzet.*

Azok tehát, akik népileg eddig is magyarok voltak s most *nemzetileg is azok lettek*, türelemmel, de elégedetlenséggel várják a magyar hazától, hogy könnyítsen helyzetükön. Természetesen elégedetlenek az *Egyesült Párttal* is, amely fönntartás nélkül beleolvadt a kormányzópártba, és úgy érzik, sem a visszacsatolást nem tette eddig teljessé, sem azokat a politikai követelményeket nem képviseli megfelelő teljességgel és eréllyel, amelyeket a visszatért magyarság megkívánna. *Olyan fokú az elégedetlenség, hogy más pártok felé orientálódnak a felvidékiek.*

Határozott rokonszenvvel fordulnának a komoly magyarságú és radikális demokratikus pártok felé, ha lennének ilyenek. Minduntalan emlegetik a Márciusi Frontot, s erősen fájlalják, hogy abból nem lett olyan politikai mozgalom, amilyet mindenki várt.

A Kisgazdapártról keveset tudnak, s az is inkább rossz, mint jó, tehát számba sem jöhet. Hasonlóképpen a többi demokratikus kispártok. Az *elégedetlenség tehát teljes súlyával a nyilaskeresztesek felé nyomja az embereket.* Az idősebbek még azt mondják: *fele nyilas az embereknek, a fiatalabbak viszont azt állítják, hogy háromnegyed része tartozik a szélső jobboldalhoz.* Ezek az arányok, de az irányzat kétségtelen: egyre sokasodik a számuk. Ha vagy a kormánypolitika nem tudja jobban szolgálni kívánságaikat, *vagy nem jelentkezik egy komolyan magyar és őszintén demokratikus párt,* akkor még jobban, mint az anyaországbeliek — *a nyilasodás felé halad a visszatért magyarok társadalma...*

Mintha nem is Magyarországon lennénk

De mi történt a társadalom mélyén, mi van a visszatért parasztsággal?

Újbars az első állomás, ahol ezekre a kérdésekre feleletet kapunk. A legkülsőlegesebb látszat: *mintha nem is Magyarországon lennénk!* Egy gazdasági konjunktúra és egy külsőleg demokratikus társadalomban érte a parasztságot az a társadalmi krízis, amely minden közép-európai paraszttársadalmat elért a háború után. Tehát nagyjában a *nyugati föltételek* között foghatta föl.

Ez a parasztság soha meg nem ért gazdasági jólétbe került. Ha semmit nem változtatott hagyományos életrendjén, akkor is sokkal *könnyebben élhetett, mint azelőtt.* Tehát a leglényegesebb változtatást még ösztöneiben sem tette meg. *Nem fordult szembe úgy a parasztsorssal, hogy ki akarna lépni belőle, hiszen nem érezte magát benne elviselhetetlenül rosszul.* Azonban könnyíteni akart sorsán, hiszen az egész közép-európai parasztság eljutott erre a szükségszerű fejlődési fokra, tehát *itt a parasztéletrend hagyományainak a keretei közt indult meg a parasztság átalakulása.*

Nem jutottak el addig, hogy *ne akarnának parasztok maradni,* azonban mindazt a könnyítést, amit a *parasztéletkeretek formai megtartása mellett* el lehet érni — megkísérlették. Tehát mindenekelőtt rátértek a *születésszabályozás* útjára és éppúgy kifejlesztették az *egykét* és az *egykés morált,* mint rosszabb helyzetű

anyaországi falvak tették. Itt is már nemcsak *gyakorlat* az egy gyermek, hanem *szigorú morális előírás és az, akinek több van, az nemhogy megbecsülést várhatna a többiek részéről, hanem egyenesen lenézést és megvetést kap, mert úgy szaporodik, mint az állatok, vagy mint a régi idők parasztjai.*

Az élet első gyönyörűsége

Életszintjük és életberendezésük fölmérhetetlenül emelkedett. Itt már nem az a paraszt törvényszerűség érvényesül, hogy *első a termelő munka és a gyermek*, aminek minden egyéb szükségletet és igényt alá kell rendelni, hanem ők már *„élvedzeni"* akarnak, s ehhez képest rendezik be az életüket. Házaik még parasztházak, azonban *maguk már módosan és rangosan* élnek benne. Minél több szobát rendeznek be, s azokban kényelemmel és luxussal igyekeznek élni. *Étkezésük szinte túlzottan bőséges és módos.* Reggelire feketekávét isznak, s utána tartalmasabb ételeket esznek, hétköznapi étkezésük olyan, mint más paraszt vidékeken a hétköznapi. *Sokat és folytonosan isznak.* Mindenki issza bőségesen a bort hétköznap éppúgy, mint vasárnap, a férfiak ezenkívül pálinkát, a gazdagabbak jó gyümölcspálinkát, a szegényebbek tiszta szeszből készített „brotyo"-t. Úgy szerepel náluk *a jó étkezés és a bőséges italozás, mint az élet első számú gyönyörűsége, amelyből a parasztnak sem lehet már kimaradni.* De ennél is telhetetlenebb *ruházkodási* igényük. A nők megdöbbentően cifrálkodók. De nem olyan paraszt flancolás ez, amilyet az Alföldön szemlélhetünk, ahol a parasztság, annak megfelelően, hogy az egész parasztéletkeretet tagadja meg, ruházatában is levet minden paraszt jellegűt, hanem itt *élvvágyó parasztok a paraszti formákat viselik pompázóan és cifrálkodóan.* Minden nőnek megszámlálhatatlan ruhája van és *temérdek ékszere*, amiket tüntetően visel minden ünnepélyesebb alkalommal. Egy-egy lakodalmon vagy mulatságon háromszor, négyszer átöltöznek és ékszereiket is szüntelenül váltogatják.

Nyugatos parasztok

Az azonban, ami másutt együttjár a parasztválsággal, hogy vagy türelmetlenül *racionalizálják és kapitalizálják* a gazdaságukat, vagy fáradtan és halálraszántan elhanyagolják, *itten nincsen meg! Olyan szolid haladó földművelők, mint a nyugatibb tájak parasztjai.* Mérsékletes szorgalommal dolgoznak, elég későn kelnek, nem hajtják magukat a munkában, a régibb paraszt termelő eljárásokat lassan fölcserélik *modernebb módszerekkel*, de nem forradalmi igyekezettel. *Gépeket alkalmaznak, műtrágyát szórnak, de idegenkednek attól, hogy szokatlanabb termelési ágakra is áttérjenek.*

Egészben véve határozott *életélvezési vágy* tetszik meg minden magatartásukon, de *nem életerő. Sem a paraszthagyományokba szorult temperamentum és őserő, sem a fölfelé törekvésre hajtó lázadás nem lendíti őket.* Határozottan *fáradtaknak* és energiátlanoknak látszanak, s meglepő, hogy *mulatságaikon milyen szenvtelenül és*

kedélytelenül viselkednek! Csak rójják napszámra a táncot, *sem duhajság, sem virtuskodás nem ragadja el őket.* Fáradtságuk legjobban abban tükröződik, hogy együtt, nemcsak egy fedél alatt, hanem egy szobában három generáció képes élni egymás mellett, s *a fiatalok eltűrik az öregek uralmát és ellenőrzését.* Egyetlen egy megromlatlan paraszt tulajdonság él köztük: *a föld imádata* és nagyrabecsülése. Ez irányítja életük minden mozzanatát.

Mohi

Van Lévavidéken egy község, amelyet a szomszédos falvak mind úgy emlegetnek, mint *elmaradt és megromlatlan parasztvilágot* s ehhez képest kellően le is nézik. Úgy hinné az ember, hogy valóban a régi világnak egy fennmaradt szigetét fogja megtalálni, s ehelyett egészen mást talál.

Éppolyan meghasonlott paraszttársadalom ez is, mint a többi, *csak a formái maradiabbak.* Ezek is egykések, sőt itt a legridegebb élettörvény talán a *születésszabályozás,* ezek is isznak, de egyéb fényűzést aztán nem is engednek meg maguknak. Szorgalmuk szintén mértékletes, de *vagyongyűjtő igyekezetük egészen páratlanul álló.* Úgy gyűjtenek minden fillért, mint a mohó kispolgár, és boldogan halmoznak föl egészen váratlan arányú pénzvagyont. Tehát itt sem jobb parasztok a parasztok, mint a Garamvölgy egyéb vidékein, csak a formákat őrzik meg jobban, mint a többi falu.

Tergenye és Csánk

Úgy hinné az ember elkeseredésében, hogy a parasztság meghasonlottsága és egykézése különös *magyar betegség,* amelybe igénytelenebb és türelmesebb népek nem is esnek bele. Ehelyett azonban azt látjuk, hogy ezen a vidéken *azok a tót és német falvak, amelyek a magyar falvak közé települtek, teljesen átvették a szomszéd falu erkölcsét,* és éppen olyan életet folytatnak. *Tergenye* valaha magyar község volt, azonban németek telepedtek be, s csaknem egészen átvették a falut a törzsökös magyar lakosságtól. De nemcsak a házakat és földeket, *hanem a parasztsorssal való meghasonlottságot és torz életszemléletet is.* Éppúgy cifrálkodnak, éppúgy egykéznek és éppúgy őrzik a paraszt formákat, és éppúgy nem tudnak energikusan kitörni abból az életből, amellyel bensőleg szembefordultak. Hasonló a helyzet egy tót faluban, *Csánkon* is. Itt is a bevándorló tótok vették át a falut, a törzsökös magyarság életszemléletével együtt. Szinte semmiben sem különbözik a magyar falvaktól, csak abban, hogy kissé szorgalmasabban dolgoznak, és igényeikben nemcsak a paraszt határok közt maradnak, hanem bizonyos szemérmességgel követik a magyar falvak fényűzését.

Az egész Garamvölgy nagyjából olyan, mint amit Újbarsban talál az ember. Termékeny föld, meghasonlott parasztság és fáradt nép. Mind jobbágyfalu volt, tehát mind átélte a paraszt-alárendeltség korszakát, és most mind különböző utakon s különböző energiával és sikerrel igyekszik javítani paraszti helyzetét. Ezzel szemben *Bori és Szodó nemesfalvak*, tehát ha földművelők is településük ideje óta, de parasztok sohasem voltak, tehát nem is ismerik a parasztéletnek azokat a nem gazdasági terheit, amit a parasztok már annyira meguntak. S *ez a különbség úgy látszik elegendő volt arra, hogy ne jusson válságba a társadalom*, hanem életerősen és magasra törően fejlődjék tovább. Ez a két falu, amely munkája szerint paraszt lehetne, de jogilag sohasem volt paraszt, *életerős, dolgos, virágzó és erősen szaporodó társadalom*. Megvetik a cifrálkodást, igényeikben szerények, munkájukban minden erőfeszítésre kaphatók, de tudatukban szabad emberek, és polgároknak tartják magukat. Éppen ezért *lenézik a völgyi parasztokat*, akik ugyan minden külsőségükben különbek akarnak lenni náluknál, azonban lényegében mégis alábbvalók, mert: *parasztok*. Ezek a bocskoros nemesek éppenséggel nem szégyenlik földművelő állapotukat, hanem öntudatosan viselik, és *minden kisebbségi érzés nélkül tartják a rokonságot az elszármazott és hivatalnokká lett rokonaikkal*.

Valóságos kísérleti példa ez a két falu: *tökéletesen egyforma gazdasági viszonyok közt, a múlt különbözősége és a társadalmi, illetve jogi helyzet eltérése folytán az egyik falu megmaradt erősnek, fejlődőnek és egészségesnek*, a másik pedig válságba jutott, és nem leli helyét a világban. A parasztfalvak kínlódnak, a *nemesi falu pedig erősen és öntudatosan él*. Íme: *csak a társadalmi állás fölemelése képes gyökeresen meggyógyítani a falu és a parasztság sebeit*.

A „Hanza"

A *Garamvölgy* szomorú tája után mint harsogó ellentét tárul föl a *Csallóköz* és a *Mátyusföld* vidéke.

Ez a parasztság pedig szintén elhagyja már valahai paraszt állapotát, azonban energiával tudja megragadni azokat az alkalmakat, amik a fölemelését idézhetik elő. Mindenekelőtt *él azzal az alkalommal, hogy gyermekei iskolába járhatnak, és seregestől adja magasabb iskolába fiait, hogy azok ne olyan parasztok legyenek, mint elődei*. Határozott fölemelkedési szándékkal özönlött a *komáromi és a pozsonyi iskolákba* annyi parasztivadék, s ez a szándék egyébként is eltölti a falut. Gazdaságilag is türelmetlenül igyekeznek előrehaladni. Termelési eljárásukat állandóan jobbítják, és öntudatosan szólnak bele az értékesítés ügyébe is. Nem is látszik rajtuk semmi fáradtság. Az *egyke nagyon ritka* köztük, paraszti cifrálkodás helyett inkább szolid városias ruhát kezdenek viselni, tehát ahelyett, hogy parasztválságukon a paraszt hagyományok kiforgatásával igyekeznének könnyíteni, inkább *a paraszti életformák elhagyásával és határozott polgárosodással és a termelési tudománnyal segítenek*.

Az egész haladó vidék életének a legszebb és legnagyobb műve a *Hanza szövetezeti központ. Olyan szövetkezeti munkát és olyan szövetkezeti eredményeket szemlélhet itt az ember, amilyet az anyaországban el sem tud képzelni.* Egy nagyszerű ember, Nagy Ferenc, 15 évi munkával olyan szövetkezeti életet teremtett, amely a régibb szövetkezeti múltú országokban is megállná a helyét. *Ma 200 tagszövetkezete van a Hanza központnak és állandóan 200-nál több alkalmazottja.* A forgalom már ebben az évben *meghaladta az egymillió pengőt.* Most kapcsolódik be a központ erősebben az értékesítésbe is, és az állat-, baromfi- és tojáskivitel terén óriási eredményeket ért már el. A legmodernebb tojásosztályozó gépe van az országban és az *angol tojáspiac legjobb magyar szállítója.* Most építenek hatalmas baromfi-feldolgozótelepet és hűtőházat s úgy növekszenek évről évre telepei, mint a jól gyökerezett fa ágai.

Ám nemcsak következménye a szövetkezet a vidék fejlődő életének, hanem *most már a szövetkezet építi, erősíti és neveli az embereket.* Olyan szövetkezeti együttműködést és vállalkozókedvet hívott életre, amely óriási mértékben fölszabadította az itteni nép energiáit. A parasztság a szövetkezet segítségével gazdaságilag mind erősebb lesz, és *világszemléletében és életformájában minden közbeeső kínlódást átlépve könnyűszerrel illeszkedik be a legmagasabb kultúrába.* Tökéletesen modern szövetkezeti házait *minden paraszti alacsonyabbrendűség* nélkül fogadja, és úgy tud élni benne és vele, mint szabad földművelő polgár. De *azok is, akik a szövetkezet munkásai, mind úgy dolgoznak, úgy vállalkoznak, mintha sohasem hallottak volna a magyarság kereskedelmi tehetetlenségéről és maradiságáról.* Aki üggyel-bajjal tanuló falusi parasztgyerek volt, az itt kitűnő szakférfi és a legjobb kultúrájú európai ember. *Olyan modern házakban laknak, mint akárhol nyugati tájakon,* s olyan öntudattal végeznek kereskedelmi és szervező munkát, mintha minden elődjük ezt tette volna. Aki tanulmánya szerint gépészmérnök köztük, az itt az üzem munkájának az ismeretében olyan kitűnő építész, hogy az épületek, amiket épít, minden szakmabeli építésnek a munkájával fölvehetik a versenyt.

Az a mindent elnémító érzése az embernek, hogy itt fölszabadultak az energiák, és olyan útra lépett ez a társadalom, amelyen a magyarság és az európaiság legmagasabb csúcsaira juthat.

Hazafelé

A felvidéki utazás borultabb és derültebb tájakra egyformán elvitte az embert. Láthatta a hazai bajoknak a mását, és az orvoslás módjairól most már szélesebb területre törheti a fejét, *de láthatta a kibontakozásnak olyan útjait is, amin lelkesednie és okulnia kell.* A visszatérés tehát az öröm mellett nekünk is gond és probléma. A visszatérés azonban magába véve csak nyereség: kaptunk több gondot és problémát, és kaptunk igényt és útmutatást a megoldásra vonatkozólag. *Mindkettő azt segíti elő, hogy történjen velünk is valami.* Hogy történik-e, az már a mi közös mérlegünk, s a nyereségen vagy a veszteségen már mint közös sors viselői fogunk örvendezni és szomorkodni.

ÁT KELL ALAKÍTANI A MAGYAR MEZŐGAZDASÁGOT?*

LEVÉL EGY ARANYKALÁSZOS GAZDÁHOZ

Kedves Barátom,

sokat hallhatod mostanában, hogy mezőgazdasági termelésünknek hagyományos ágaival mindenféle baj van, s át kellene alakítani egész termelésünket, hogy sikeresebben vehessük föl a versenyt más országok mezőgazdáival. Bizonyosan nem érted először az ilyen beszédeket, csodálkozol, hogy átalakításról beszélnek itt, amikor a táj és a természet rendje szerint alakult ki országunkban az egyes vidékek mezőgazdasági termelése.

Ha emlékszel a holland mezőgazdaságról írott újévi levelemre, abból láthattad, hogy annak idején a hollandok valóban átalakították mezőgazdaságukat, s ezzel valóban segítettek magukon. Tehát nem olyan lehetetlenség az effajta beszéd, csak okosan és sorjában kell nézni a dolgokat.

Nézzük mindenekelőtt, hogy *mi igaz a táj és a természet szigorú előírásaiból.* Való igaz, hogy a magyarországi mezőgazdasági termelés évszázadok alatt olyan irányban alakult, ahogy a természeti viszonyok, talaj, éghajlat stb. megengedte. Így volt ez a kisgazdák földjein éppúgy, mint az uradalmakban. Azonban, ha jól megnézed a Ti vidéketek termését, akkor rájössz, hogy valóban azt termelnek azon a vidéken, amit a természet megenged, azonban vajon termelnek-e mindent, és termelnek-e úgy, ahogy a talaj és az éghajlat megengedné? Nyilvánvalóan nem. *Amit legegyszerűbben és a legkönnyebben meg lehet csinálni, azt megcsinálják, de ugye, nem késztetik teljes erővel a földet, hogy annyit és olyat megteremjen, amire csak képes. Hát itt van a baj és itt a tanulság. Lehet és szükséges olyan átalakítás, hogy minden egyes vidéken mindent, amit csak lehet és mindenből annyit, amennyit csak lehet, ki kell hozni a földből. Ezt nemcsak megengedik a természeti viszonyok, hanem szinte kínálják is.*

Tehát nagyon helyes a kiindulás: *át kell alakítani a magyar mezőgazdasági termelést,* mert ez az útja a mezőgazdaságból élők fölemelkedésének. Ez viszont nem könnyű dolog, azt elismerem, azonban be kell látnunk, hogy nagyon is szükséges. Nézzük tehát sorjában ezt a kérdést.

* *Kis Újság, 1940. január 14.*

A gabonatermeléssel mindenesetre baj van

Ezt nemcsak hangoztatják avatottak és avatatlanok, hanem így is van. Igaz, hogy most a nagy háborús tartalékolások idején nem olyan égető ez a baj, s jól tudod, hogy sikerül elég jól eladni külföldön a magyar búzát, azonban nyilván azt is nagyon jól tudod, hogy még így is igen jelentékeny összeggel járul hozzá a magyar állam, hogy a húsz pengőt megkaphassa búzájáért a termelő. És ha már mostan is így vagyunk, *mi lesz a háború után?*

Azt is nagyon jól tudod bizonyosan, hogy az ország szántóföldjének 40 százaléka búzával és rozzsal van bevetve évenként, és a kivitelünk értékének csak a 15 százalékát teszi ki ez a kétféle gabona, sőt a liszttel együtt is csak 17 százalékot! *Tehát nagy területet foglal el, és csak kisebb arányú és körülményes értékesíthetőséget jelent.* Itt tehát segíteni kell a dolgon, és éppen itt kell kezdeni. *A gabonaterületet okvetlenül csökkenteni kell és helyette más, könnyen értékesíthető, nagyobb értékű és több munkáskezet foglalkoztató termelési ágakat kell fejleszteni.* Emlékezhetsz, éppen így csinálták ezt a hollandok is, meg a dánok is és legújabban a bulgárok is, szóval minden ország mezőgazdái, akik tudtak alkalmazkodni a megváltozott időkhöz.

Persze helytelen lenne azt gondolni, hogy most már abba kell hagyni a gabonatermelést. Ez azon kívül, hogy lehetetlen, káros és haszontalan is lenne. Azt nem, de csökkenteni kell a területet, és azon a kisebb területen jobbat kell termelni és meggyőződésem, hogy lehet is annyit, mint most a mai nagy területen. Mert azt is tudnod kell, hogy a mi búzánknak mint minőségi búzának van csak értéke a világpiacon, amit azért vesznek meg, hogy vele a rosszabb és kevésbé süthető belföldi termelést megjavítsák. S az ilyen jó búzának mindig meg lesz az értéke és nagyobb áron is lehet eladni, mint a közönségeset. De még azt is tudni kell, hogy ezt olcsóbban kell termelni, mert a nagy amerikai búzagyárnak nevezhető búzaföldek olyan olcsón termelnek, hogy azt mi el sem tudjuk képzelni.

De mit érdemes akkor termelni, jön a kérdés másik oldala?

A kukoricatermelést nagyon lehet fejleszteni

Ez kétségtelenül kiderült a legutóbbi évek tapasztalataiból. A földünk, éghajlatunk szinte az egész ország területén alkalmas erre, s a termésnek egyrészt a hazai fogyasztásban, másrészt a kivitelben megvan a biztos piaca, hiszen nyilván tudod, hogy a legtöbb esztendőben behozatalra szorulunk.

Kétféleképp is lehet fejleszteni a termelést. Úgy is, hogy nagyobb területet ültetni be kukoricával és úgy is, hogy ugyanazon a területen többet termeljünk. Egyik sem forradalmi újítás és mégis nagyon sikeres lehet mind a kettő. Most csak az egyötöde kukorica a szántóföldjeinknek, holott legalábbis a negyede lehetne. A termésünk pedig szégyenletesen alacsony, holott azok a gazdaságok, amelyek jól csinálják a művelést, nagyon szép eredményt érnek el. Tehát itt már segíthet is magán minden gazda. Válassza meg jobban a vetőmagot, szántson mélyebben, trágyázzon jobban

és kapáljon okosabban és többször, akkor már jól is sikerül a termelés még szárazság mellett is. De hiszen nagyon jól tudod Te, hogy mi a nyitja a jó kukoricatermelésnek, s igazat adsz nekem biztosan, hogy a legtöbben nem úgy csinálják.

Minden forradalmi újítás nélkül megcsinálhatja azt is a gazda a szántóföldi termelésében, hogy több takarmányt termeljen és több igen keresett magféléket. A takarmányon múlik a jó állattenyésztés, a magtermelés pedig egyike a legjobb termelési ágaknak. Hogy hol és mit érdemes inkább csinálni, azt egy kis utánjárással mindenütt ki lehet deríteni, s segítséget is nyújtanak mindenütt az arravaló intézmények és hivatalok.

Az állattenyésztésünkön is van mit jobbítani

Igaz, hogy elég szép így is az állattenyésztésünk, de mennyit lehetne még rajta javítani! Ha megtermeljük azt a több és jobb takarmányt, ami kell, akkor mindjárt akár kétszeresére fokozhatjuk állattenyésztésünk mennyiségét és minőségét. Biztosan tudod, hogy éppen állati termékeinknek, különösen a zsírnak, tojásnak, baromfinak és a tejtermékeknek van a legjobb piaca benn az országban, éppúgy, mint külföldön. S ha hozzáveszed az ország egyre növekvő iparosodását, akkor könnyen beláthatod, hogy ezeknek van jövője, akármilyen viszonyok között.

Az igazi reménységünk azonban a kerti termelés

A fejlesztés egyik tényezője itt is az állandóan növekedő belső fogyasztás. Növekszik azért is a fogyasztás, mert egyre több az ipari népesség, s azért is, mert egyre több gyümölcsöt és főzeléket esznek az emberek. *Kenyeret már nem fognak többet enni az emberek, mert azt mindenki eszik így is eleget, s egyéb híján még többet, mint ami kellene, de gyümölcsöt és zöldségféléket könnyen két-háromszoros mennyiséget is elfogyaszthatnak. S azonkívül egynémely gyümölcs- és zöldségféle olyan kitűnően terem minálunk, hogy a külföldi piacokon is mindig vevőre talál.*

Tehát itt van a fejlesztés és az átalakítás igazi lehetősége. Azt is láthatod, hogy minden vidéken, ahol ilyesmivel próbálkoznak, milyen sikereket érnek el. Persze, okosan kell kezdeni a kerti termeléssel való próbálkozást. Nem lehet akármit, akárhol termelni. Minden vidéknek mások a talaj- és éghajlati viszonyai és mások az értékesítési lehetőségei, tehát először ezeket kell tanulmányozni. Emlékezhetsz, így csinálták ezt a hollandok is. Egy-két általános irányelvet azonban így is lehet mondani. *Az egyik az, hogy helyi fogyasztópiacok mellett, különösen a főváros alatt a sokirányú és változatos kerti termelés a helyes.* Mindenféle gyümölcsöt és zöldséget érdemes egyszerre termelni, amire csak jut elegendő erő és szakértelem. *A távolabbi vidéken azonban már egy-két standard cikket kell termelni s azt olyan tömegben, hogy piacot lehessen találni neki.* Tudod, hogy a főváros alatt mennyi bolgár él mindenféle vegyes zöldség termeléséből, s mind megvagyonosodva megy haza az

országába, viszont Makón, Szegeden, Nagykőrösön stb. csak egy-két cikket termelnek, s abból világmárkát tudtak csinálni. Ezt kell egyebütt is, mert megvan rá a lehetőség.

Persze, mindenütt mást kell csinálni

Így tettek a hollandok is, amikor azt mondták, hogy specializálni kell a termelést. Az ország tájai szerint mást és mást fejlesztettek ki s így elérték, hogy mindenütt a legjobbat termelték, s versenyt sem csináltak egymásnak. Így kell ezt minálunk is tenni. Egy-egy vidéken továbbra is megmarad a túlnyomó gabonatermelés, különösen a Tiszántúl déli vidékein, s ugyanitt nagyon fejleszthető a lótenyésztés a hozzávaló takarmánytermeléssel, különösen lucernatermeléssel. A Duna—Tisza közén a gyümölcstermelésnek van korlátlan lehetősége. Északon a téli gyümölcsöknek és ipari terményeknek, a Dunántúlon a tejtermelésnek és kukoricatermelésnek és így tovább. Lehet, hogy hallottál a Külkereskedelmi Hivatalnak a térképéről, ahol ki van rajzolva, hogy mit érdemes elsősorban termelni. Ha nem láttad volna még, okvetlen nézd meg. *Olyan ez a térkép, amilyennek lenni kellene a magyar mezőgazdaságnak. Olyan ez a térkép elképzelésben, mint amilyen Dánia és Hollandia, vagy Franciaország mezőgazdasága a valóságban.*

Szóval azt is tudjuk már, hogy mit kell csinálni

Csak éppen meg is kell csinálni. Annál inkább, mert ezt minden gazda egymagában is kezdheti, s sikert érhet el. Persze vannak olyan dolgok, amikhez többek ereje kell, de van példa arra, hogy ezt is meg lehet csinálni. Te éppen eleget tanultál a tanfolyamon a termelés műfogásairól, tehát tudod, hogy elég nehéz a termelés új ágait megtanulni, de éppen nem lehetetlen és szükségből mindent meg lehet tanulni. Hát most a szükség éppen jelen van, tehát neki kell fogni és kitanulni először ezeket a szokatlan termelési ágakat. Hogy érdemes, azt igyekeztem bizonyítani most előttetek.

De hozok egy újabb példát még. 1929-től kezdve, hogy bekövetkezett az értékesítési válság, a bolgárok is éppúgy bajba kerültek, mint mi. De bátrak és ügyesek voltak, és teljesen levonták a bajok tanulságait, és szinte újjáélesztették a termelésüket. Piacra hozták a híres csemegeszőlőjüket, az Afuz Alit, s valósággal lázba hozták divatjával a nyugati piacokat. Aztán kitűnő paradicsomot termeltek, s abból konzervet csináltak. S ma ott tartanak, hogy elébb állanak minálunk.

Pedig, nyilván elhiszed, hogy mi is tudnánk ilyesmit csinálni. *Ha meg tudtuk csinálni a szegedi paprika, kecskeméti barack, makói hagyma és a körösi meggy márkáját, talán kitelik még belőlünk, hogy egyéb vidékeink is kirukkoljanak ilyesféle mezei művekkel.*

Én mindenesetre hiszek ebben. S még azt is hiszem, hogy ezzel kezdődik mezei népünknek, nemcsak gazdáinknak, hanem a földteleneknek a talpra állása is.

Legközelebb azt tárgyaljuk meg, hogy milyen módja lehetséges az ilyen átalakulásnak és fejlesztésnek. Addig is jószívvel üdvözöl

bizakodó társad.

Szigetszentmiklós, 1940. január 13.

HOGYAN IS KELL TERMELNI?*

MÁSODIK LEVÉL
EGY ARANYKALÁSZOS GAZDÁHOZ

Kedves Barátom,

odáig már eljutottunk, hogy mezőgazdasági termelésünk irányaiban ránk fér egy alapos átalakulás, s azt is kiderítettük, hogy *nagyjából tudjuk is, hogy hol mit kell elsősorban termelni.* Eddig tehát elég egyszerű a dolog. Ott kezdődnek azonban az igazi gondok, hogy hogyan lehet ezt megcsinálni?

Az tehát az igazán fogas kérdés, hogy milyen termelői tudományra kell szert tenni a gazdának, hogy sikeresen megjavítsa a termését. Ezt Te különösen meg fogod érteni, hiszen *Te kétfajta tudományt is tudsz.* Az egyiket, amit elődeidtől tanultál, szóval a hagyományos paraszti gazdálkodást úgy, ahogy az a Ti vidéketeken kialakult, s tanultál egy másfajta tudományt a tanfolyamon, ahol tanárok és okleveles gazdák oktattak ki egy magasabb mezőgazdasági tudományra. Mind a két tudományt jól tudod, mert az örökölt tudományt minden gazda tudja valamennyire, a tanított tudományt pedig Te jól megtanultad, mert szép jelvényt kaptál jeléül annak, hogy kiállottad a vizsgát.

Nem kell hosszasabban fejtegetnem, hogy *a két tudomány közt alapos különbség van,* hiszen Te is lépten-nyomon észrevetted, sőt gyakorta zavarba is estél, hogy melyiknek van hát igaza. Akkor pedig, amikor arról van szó, hogy a termelő jobbítsa a régi termelési ágat és újakat is tanuljon meg, akkor különösen el kell igazodnunk ebben a kérdésben, mert *másképp holtig tart a kétség, a zavar.*

Lássuk tehát tüzetesebben ezt a dolgot.

A hagyományos paraszti tudomány

értékéről eltérő az ítélet. A tanfolyamon azt tanították Neked, hogy az semmit nem ér és avval kell kezdeni a jobb gazdálkodást, hogy mindent felejtsen el az ember, amit az apjától tanult, és a könyv szerint cselekedjék. A falubeli gazdatársak pedig úgy tudják, hogy mit sem ér a könyvből való gazdálkodás, s jóra csak az az eljárás vezet, amit az öregek hosszú időn át kipróbáltak.

* *Kis Újság, 1940. január 21.*

Mi itt az igazság? Ebben az esetben egészen különösen a kettő között van. Igaza van a társaidnak, hogy *nem lehet annyira lebecsülni a hagyományos tudást, hiszen azokban sok évszázadnak a tapasztalata rejlik s a helyi természeti viszonyokhoz való alkalmazkodásnak a művészete.* Baj van tehát, ha valaki úgy kezdi a mezőgazdasági oktatást, hogy amit a hagyományok szerint csinál a gazda, az mind rossz, és azt mind el kell vetni. Sajnos, legtöbb szakkönyvünk, cikkünk és előadásunk beleesik ebbe a hibába. Csak a legújabb szaktudomány és egyes agrárpolitikusok jöttek rá, hogy megbecsülni való a paraszti tudomány, s azt nem elvetni, hanem kiegészíteni és fejleszteni kell, hogy jó és helyes gazdálkodás szülessen belőle. Legnagyobb érdeme van itten a most elhalt tudós professzornak, *Győrffy István*nak, akiről illő, hogy ezen a helyen is hálával emlékezzünk meg.

De kell a könyvbeli tudomány is

Nem zárja ki egyik a másikat. Az a helyes sorrend, hogy az alap a hagyományos paraszti tudás, s ezt ki kell egészíteni az iskolás tudománnyal. Könnyű megérteni, hogy miért.

A hagyományos tudás nem keresi az okát a gazdasági tennivalóknak, hanem csak gyakorlati szabályokat ismer különféle esetekre, s ezek a szabályok rendszerint beválnak. Ellenben a könyvbeli tudomány az okokat keresi, és az okokhoz képest írja elő, hogy mit kell cselekedni. Csakhogy az okokat nem olyan könnyű megtalálni, s helyi tapasztalat kell ahhoz, hogy az igazi okra jöjjön rá a gazda és aszerint cselekedjék. Tehát *az a helyes út, hogy a hagyományos paraszti tudományt a könyvbeli tudás segítségével okossá tegyük, tehát ne csak azt tudjuk, hogy mit kell csinálni, hanem azt is, hogy miért kell azt cselekedni.*

Mondok egy példát. A kapálásról vidékenként különböző a hagyományos szabály. A szántóföldi gazdaságot folytató vidékeken rendszerint mélyen kapálnak, viszont a kertészkedő helyeken, Nagykőrösön, Makón igen csekélyen, csak épp a fölszín alatt. Melyik a helyes? Megmondja a könyvbéli tudomány. A kapálás arra való, hogy a gyomot kiirtsa, azonkívül pedig megporhanyítsa a talaj fölső részét, hogy az alatta lévő nedvesség ne párologjon el olyan könnyen. Tehát nem kell mélyen kapálni, ha csak a gyom különösen meg nem kívánja. Így van ez a többi dolgokkal is, tehát tanulni kell a gazdának a könyvből, s különösen azt kell megtanulnia, amit talaj-, növény- és állatismeretnek neveznek. Tehát a talaj, növényvilág és az állatok természetrajzát, melyiknek mi a törvénye, hogy tudja azt, beavatkozás esetén mit kell csinálnia.

Ehhez azonban a termelőnek át kell alakulni

Mert ha olyan maradi gazda marad, aki csak a helyi szokásnak hisz, az sohasem tudja fejleszteni a termelését. Ha pedig sietős haladó lesz, aki mindent a könyv szerint cselekszik, akkor tömérdek kudarc érheti, mert nem veszi tekintetbe a helyi

tapasztalatokat. Tehát sem a vaskalapos paraszt, sem a hirtelen elurasodott gazda nem fog jó eredményt elérni.

Körülbelül úgy fest az okos és a jó mezőgazda, hogy nem rugaszkodik el paraszt elei hagyományától, hanem megbecsüli azokat, de *nem bízik vakon bennük*, hanem tud tanulni és tudja fejleszteni az öröklött tudományt. Szóval, aki él az eszivel és ítéletével, s magában bízik inkább, mint a hagyományokban, vagy a könyvbeli tanításokban. Persze az ilyen ember nemcsak a gazdálkodásban ilyen, hanem társadalmi életében is. Nem dől be könnyen semmiféle messziről jött beszédnek, de nem is ragad bele a falu paraszt csökönyösségébe és tehetetlenségébe.

Ezután jön a jobb termelés

Talajmívelésben, növénytermelésben és állattenyésztésben egyformán tudatosan és okosan tud eljárni az olyan gazda, aki ilyen átalakulásra és fejlődésre képes. Hosszú volna itt elmagyarázni, hogy miben mit kell tenni, tehát csak egy-két példát mondok magyarázatul.

A legtöbb helyen helyi szokás szerint hengerelik vagy boronálják, illetve fogasolják a búzavetést tavasszal. Erre a dologra azt mondja a könyvbéli tudomány, hogy a henger megnyomván a földet, a fölszínre szívja föl a nedvességet, viszont a borona és a fogas, megporhanyítván a fölszínt, megőrzi a nedvességet. Tehát a búzát fogasolni, illetve boronálni kell, ha jól telelt és nem túl nedves a talaj. Viszont hengerelni kell, ha a búza rosszul telelt, megporosodott a fölszín, és nem tud erőre kapni a növény. Vagy az állattenyésztés köréből: a fejlődő állatnak minél több fehérje kell a takarmányában, mert ez szükséges a csont és az izom fejlődéséhez. Ilyen tápanyag pedig sok van a zabban és kevés a kukoricában, tehát a növendékállatnak nem a kukorica a jó abrakja, hanem a zab. És így tovább a termelés egész területén.

Szóval a jó gazda tudja a helyi szokást és egyre tanul könyvekből, előadásokból, és szüntelenül kísérletezik, ugyanannyira, hogy végül már helyesen tudja, mit és mikor kell tennie. Te ezeket elég jól megtanultad a tanfolyamon, de a Te számodra különösen azt hangsúlyozom, hogy azért nem szabad lenézni a hagyományos tudást. Különben rájössz majd, hogy az ritkán téved.

És aki már tudja a termelésnek ezt a helyes tudományát, az nemcsak arra képes, hogy a meglévő termelési ágakat tudja fejleszteni, hanem meg is tud tanulni újakat. S ez a tanulás nem úgy lesz majd, hogy vesz egy könyvet, és azután tapogatódzik, hanem úgy, hogy megnézi, hogy csinálják ezt ott, ahol már régen folytatják, kertészeknél, bolgároknál, uradalmaknál, s azután tanulja meg hozzá azt, ami a könyvből szükséges.

Majd a jobb berendezkedés

következik a tanulnivalók során. Nem elég, hogy van ennyi és ennyi földje egy gazdának, s ezen ilyen és ilyen állatai, hanem utánanéz, hogy elég-e ennyi állat akkora földre, hogy áll a tőkében stb. Mert legtöbbször úgy van, hogy kevés az állat, kicsi a forgótőke, s ezért mindenben kárt kell vallani. Azután figyelemmel kell kísérni, hogy melyik termelési ág milyen jövedelmező. Mert lehet, hogy olyat csinál fölösleges erővel, amit nem is érdemes, ilyenkor pedig nincs mást tenni, minthogy olyanra térni át, ami kifizetődik. És még ezer részlete van az ilyen berendezkedési kérdéseknek, s ezt mind rendbe kell hozni, hogy sikeres legyen a gazdálkodás.

Persze mindezt nehéz fejben tartani, tehát *múlhatatlanul szükséges, hogy följegyzéseket vezessen a gazda,* s abból pontosan lássa, hogy miben mire haladt. S nem elég csak a kalendárium lapjaira beírni, hogy a koca mikor búgott, s a tehén mikor ellett, hanem különösen föl kell jegyezni, hogy a bevételek és a kiadások hogyan alakultak. Erre egész külön tudományra való eljárások vannak, azonban nem okvetlenül szükséges a kettős könyvelés vagy egyéb szövevényes nyilvántartás. Elég, ha éppen följegyződik minden, mert alkalmas időben össze lehet abból állítani az egyes ágak mérlegét.

Mindehhez nem is kell különös segítség

Elsősorban akarat és igyekezet kell hozzá, s már meg is indul a dolog. Nagyon jó, ha ezek egy részét legalább az iskolában megtanulja az ember, ha azonban erre nincsen mód, akkor is lehet még mindent pótolni. Van éppen elég könyv, folyóirat és előadás, amiken lehet tanulni, csak persze *kritikával kell tanulni.* Igaz, hogy a hivatalos mezőgazdasági tudományban sok értetlenség van a mi viszonyainkkal, különösen az alföldivel szemben, azonban attól még van mit tanulni belőle. S éppen most olyan irányzat erősödik, hogy nem a németes és csapadékosabb vidékre alkalmazott ismereteket, hanem a mi viszonyaink közt érvényeseket hangsúlyozzák.

A legjobb természetesen azért az, hogy iskolában és alaposan tanulja ki ezeket az ember még fiatal korában. Tehát ha Te magad már ilyen úton tanulsz is, azért a fiaddal akkor teszel jót, ha valamilyen szakiskolába iratod, hogy ott jobban megtanulja. Neked csak annyi dolgod lesz vele, hogy a Te részben még paraszti tudományodra is megtanítod.

Látod, hogy nem ördöngös mesterség ez az egész, s nyilván a magad példáján is úgy látod, hogy sikerre is vezet az ilyen igyekezet.

Jó termést és jó aratást kíván

sokat próbált társad.

Szigetszentmiklós, 1940. január 20.

NÉZZÜK HÁT AZOKAT A HÍRES SZÖVETKEZETEKET!*

LEVÉL EGY TANÁCSTALAN SZÖVETKEZŐHÖZ

Kedves Barátom,

komoly gondjaidhoz most nagyon komolyan akarok szólni valamit, s úgy, hogy tanácstalanságod is segítsem tőlem telhetően megszüntetni.

A gond, amit fejedben forgatsz, nagyon nagy, de *az ügy is, ami miatt gondba estél éppen ilyen nagy*. Nincsen olyan politikai irány és nincsen olyan politikai szándék, amely ne hozná elő valamilyen formában a szövetkezeteket, s ha az egyiknek nem hiszel, hihetsz a másiknak, *de a szövetkezet akkor is megmarad valami olyan megoldásnak, ami elől nem lehet kitérni.*

Egyfelől hallhatod azt szüntelenül, hogy szövetkezni kell annak, aki gyönge, mert különben nem állhat meg az erősebbel szemben, szövetkezni kell az elmaradottnak, ha előre akar haladni, szövetkezni kell a termelőnek, hogy a közvetítővel és a fogyasztóval szemben ne maradjon alul, s szövetkezni kell a fogyasztónak, hogy a közvetítő és a termelő ne használhassa ki a termelvényeivel, szóval mindenkinek kell és lehet szövetkezni, aki nem olyan hatalmas, hogy magában is megállhatna. Másfelől pedig láthatod azokat a hatalmas szövetkezeteket, amik állami segítséggel születtek meg vagy kaptak életre, s mindenféle kiváltságokkal vagy monopóliumokkal nagyon is erős fegyelemben tartják azokat, akik hatalmuk alá tartoznak. Ez a szövetkezet, Barátom, s okosan kell megítélni ezeket a dolgokat, hogy megértse az ember, mi is hát a szövetkezet, és mire is jó végeredményben.

De mi is tulajdonképpen a szövetkezet?

Úgy hihetnéd a sok beszéd és reklám után, hogy az valami csudaszer, olyan mint a kalendáriumok hátulján hirdetett elixír, amely minden nyavalya ellen egyformán jó, csak be kell venni vagy föl kell kenni, vagy ha úgy tetszik, cukorra csöpögtetni. Ilyennek vélnéd a szövetkezetet is. Valaki egyszer kitalált egy csudálatos eljárást

* *Kis Újság, 1940. február 11.*

arra, hogy gazdasági, társadalmi és politikai bajokat mint lehet orvosolni, és azóta nem kell mást csinálni, mint eltanulni ezt az eljárást és egyszerre minden úgy rendbejön, hogy csupa lakodalom lesz az élet.

Nagyon kiábrándítalak, Barátom, *nem ilyen csudálatos orvosság a szövetkezet.* De mindgyárt vigasztallak is: az orvosságok közt sincs ilyen csudaszer. Azt csak a patikáros vagy az orvossággyáros hirdeti, hogy van olyan orvosság, amely minden ellen használ, tehát minden gondolkozás nélkül folyamodhat hozzá, akinek valami baja van. Bizony nem így van ez, mert a betegséget is okosan úgy lehet gyógyítani, hogy az orvos alaposan megvizsgálja a beteget, hogy hol történt a hiba a szervezetben, és *a bajhoz képest ír elő olyan orvosságot,* amelyik éppen annak a kórnak az orvoslására való.

Éppen így vagyunk a szövetkezettel is. Orvosság a szövetkezet, de nem minden nyavalya ellen előre elkészített és gyárban csomagolt patentírozott orvosság, hanem olyanvalami, amit a bajhoz képest kell külön-külön kitervelni és azután alkalmazni úgy, ahogy a szükség kívánja. Ha röviden akarom megmondani, hogy mi a szövetkezet, akkor nem felelhetek mással, minthogy *olyan társulás, amely arra való, hogy ki-ki segítsen magán általa és ezen a réven kölcsönösen másokon is.* Szóval a társulással való segítség a szövetkezet, s ennek törvényes és a gyakorlatban egyébként is kialakult formái vannak, azonban nem olyan recept az egész, hogy minden körülmények között egyformán lehetne használni. Ahányféle a szükség, annyiféle formában lehet ilyen szövetkezeti társulással segíteni rajta, s mindegyiknek más lesz a sorja.

Tehát lehet segítségül venni a szövetkezést mindenféle gazdasági és társadalmi szükség közepette, és gyönyörűen be is következhet a javulás, azonban ennek nem az az útja, hogy valahonnan eltanuljuk a szövetkezet csudálatos tudományát és azután várjuk együgyűen a hatását. Ahhoz, hogy igazi és hatékony szövetkezéssel segítsünk magunkon, *meg kell tanulni először a társulásnak és a fegyelmezett együttműködésnek a tudományát,* azután ki kell ismerni a baj természetét, és meg kell találni hozzá a legalkalmasabb társulási formát. Így teszünk hasonlóan a jó orvoshoz, és így kerüljük ki a kuruzslás veszedelmét.

De nézzük csak egyelőre közelebbről azt, hogy mi is a szövetkezet.

Elsősorban gazdasági társulás,

hiszen erről az oldalról ismered Te is, és a törvény is ilyen minőségben *szabályozza* a szövetkezet formáit. De ha kicsit is jobban körülnézünk, már a *gazdasági életben is igen sokféle szövetkezeti formával találkozunk.* Van olyan, amelyikbe a fogyasztók társulnak össze, hogy olcsóbban szerezhessék be a szükséges árut, van olyan, amelyet a termelők létesítenek, hogy jobban termelhessenek, van olyan, amelyet a termelők a jobb értékesítés végett csináltak meg. Van aztán olyan, amely mindenféle érdekeltségeket egybefoglal akár törvény, akár megegyezés alapján. Van olyan, amelyben nagyvállalatok állnak össze, hogy a versenyt egymásközt lecsökkentsék, és van olyan, amelyben munkások állnak össze, hogy jobb

munkafeltételeket harcoljanak ki. Ez mind társulás és mind arra való, hogy a szövetkezők segítsenek magukon, illetve kölcsönösen egymáson. És a mindenféle szövetkezetek, sikeres szövetkezetek működése azt mutatja, hogy *a segítség nagyon hathatós lehet.* Minél nagyobb a társulás és minél nagyobb a kölcsönösség a tagok közt, annál hathatósabb a szövetkezet segítsége.

Szeretnéd röviden és egyszerűen hallani, hogy mi hát gazdaságilag a szövetkezet. Megmondhatom. Vagy a különböző termelési tényezőknek, tehát munkásoknak és munkaeszközök birtokosainak, vagy különálló gazdaságoknak a társulása azért, hogy a *saját erejüket növeljék,* és sikeresebben megállhassanak a versenyben vagy éppen *megegyezés alapján megszűntessék a versenyt.*

Könnyen megértheted, miért javasolják szüntelenül a magyar mezőgazdaságban foglalatoskodóknak a szövetkezetet. Azért, hogy a sok erőtlen kis gazdaság egyöntetűen termeljen, erősebb legyen a piacon és mind a közvetítőkkel szemben, mind a fogyasztókkal szemben megállhassa a helyét. Erre is jó a szövetkezet, és meg is segítheti a magyar mezőgazdákat. De épp így a *földtelen munkásságnak is nagy segítője lehet,* ha közös munkavállalás révén jobb bért és jobb munkaföltételeket tud eredményezni.

De nemcsak gazdasági szervezet a szövetkezet,

noha elsősorban gazdasági társulás. Nem pedig azért, mert nem egyszerűen gazdasági erőket tömörít, hanem embereket egyesít társaságokba, és éppen a gazdasági erőket is úgy tudja csoportosítani, hogy embereket társaságba fog össze. Tehát abban különbözik minden gazdasági társulástól a szövetkezet, így elsősorban a részvénytársaságtól, hogy *az embereket is közel hozza egymáshoz, nem csak a gazdasági érdekeket.* Sőt nem is lehet másképpen szövetkezetet csinálni, mint úgy, hogy valamilyen összetartozás egybefűzze a szövetkezőket. Fontos tényezője a társulásnak az is, hogy a gazdasági érdek összefűzzön, azonban ez nem elég, mert tartósan és szilárdan csak valami mélyebb és változatlanabb kapocs tud összetartani. Úgy lehet ezt legjobban kifejezni, hogy — *szolidaritás.*

A szövetkezet tehát nemcsak gazdasági társulás, hanem a szolidaritáson alapuló társadalmi összetartás. *Szövetkezetet tehát csak egyfajta és összetartozó emberek tudnak csinálni,* és másfélék csak úgy tudnak beleilleszkedni a szövetkezetbe, ha teljes összetartozást és szolidaritást vállalnak a többiekkel. Azzal példázhatnám ezt legjobban, hogy tudnak szövetkezni, társaságot alkotni egy falunak a gazdái, és nagyon jól beleilleszkedhet a szövetkezetbe, sőt akár vezető is lehet egy-egy falubeli értelmiségi, de csak akkor, ha komoly szolidaritást tud vállalni a gazdákkal. Csakhogy ez nem mindig sikerül, s ilyenkor *már meg is bukik a szövetkezet,* vagy pedig nem olyan működést fejt ki, amilyenre szüksége volna a szövetkezőknek.

gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai egysége azoknak, akik komolyan részesülni akarnak a szövetkezés segítségében. Ha már egyszer a gazdasági érdekeiket össze tudták egyeztetni a szövetkezők, s megvan köztük a közösségvállalás, akkor ez *közös művelődési igyekezetben és közös politikai állásfoglalásban is megnyilvánul.* Nem azt mondom, hogy a jó szövetkezet önképzőkör és politikai párt egyben, hanem azt, hogy az igazi egybetársulással velejár a közös művelődés és a közös politikai állásfoglalás is. Nem kell a szövetkezetben politizálni, sőt nem is való, de kell tudni a szövetkezetbe tömörülteknek, hogy összetartoznak és *politikailag sem véthetnek egymás ellen, ha komolyan veszik a szövetkezést.*

Nagyon röviden ebben foglalhatnám össze, hogy mi a szövetkezet, de ennyiből is értheted, hogy komoly és nagy dolog. Legközelebb azt mondom el, hogy közelebbről milyen célt lehet elérni a szövetkezettel.

Szigetszentmiklós, 1940. február 9.

MIÉRT ÉRDEMES SZÖVETKEZNI?*

MÁSODIK LEVÉL EGY TANÁCSTALAN SZÖVETKEZŐHÖZ

Kedves Barátom,

hogy mi a szövetkezet, arról már szót értettünk a múlt alkalommal, most azt nézzük meg közelebbről, hogy milyen ok miatt és milyen cél elérése végett érdemes szövetkezni. Más szóval, beszéljünk arról, hogy *milyen gazdasági előnyökkel jár a szövetkezés, és ezeket milyen úton lehet elérni.*

A szövetkezetek dicséretét éppen eleget hallhatod szóban és írásban, s bizonyosan szöget is ütött a fejedbe, hogy ha ez mind igaz, akkor mért nem szövetkeznek lelkesebben az emberek. Majd rá kerül arra is a sor, hogy ezt megmagyarázzam, ez alkalommal azonban én is a szövetkezés dicséretét hangoztatom előtted, mert *azt szeretném elérni, hogy pontosan tudjad, mire is jó az ilyenfajta társulás, és mit érhet el vele a szövetkező.*

Egyáltalában érdemes szövetkezni

azért, mert a *szövetkezeti egyesülés a nagyobb gazdasági egységek erejével vértezi föl a kisebb egységeket.* Tehát a kisgazdaság, ha szövetkezeti együttesben termel, akkor olyanforma helyzetbe kerül, mint a nagybirtok, mert éppenúgy nagyobb tömeget és egyforma árut tud a piacra vinni, azután gépeket, tenyészanyagot jobbat és többet tud beszerezni, és végül a piacon egyenlő fél a nagykereskedővel szemben, tehát jobb árat tud elérni. Vagy kis háztartásoknál: a fogyasztási szövetkezetben nagykereskedői áron és nagyobb mennyiséget tudnak beszerezni a szövetkezetbe egyesült háztartások, tehát sokkal előnyösebben jutnak szükségleti cikkekhez, mintha külön-külön a kiskereskedésben szerzik be. Vagy a munkások szövetkezésénél is: egy munkás a munkapiacon gyönge és védtelen kínáló, aki szinte ki van szolgáltatva a munkavállalóknak. Sokan együtt, egy szervezetben már helyt tudnak állani magukért, és el tudják érni azt a legmagasabb munkadíjat, amit a munkaadók meg tudnak fizetni.

Ennek az általában érvényesülő szövetkezési előnynek azután még további üdvös megnyilatkozásai is vannak. Egyik ilyen az, hogy a *szövetkezés csökkenti a versenyt.* Gondold el, hogy milyen bajok és károk származnak abból, hogy ha a termelő, aki

* *Kis Újság, 1940. február 18.*

nagyon akar eladni, olcsóbban vagy kedvezőtlenebb föltételek közt is odaadja a kereskedőnek az áruját, vagy a munkás minden föltétel mellett elvállal egy munkát. A következmény az, hogy ezzel a többiek számára is lerontja az árakat, tehát magával sodorja többi sorstársát is. Szövetkezetben ez nem lehetséges. Együttes kínálat által ki lehet harcolni a legjobb föltételeket s ebben minden szövetkezeti tag részesül. *Persze a verseny így sem szűnik meg, ellenben szervezett formák közt folyik, s nem azok közt, akiknek egy a sorsuk és egy az érdekük, hanem azok közt, akik a gazdasági élet természete szerint szembenállanak egymással, nem ellenségként ugyan, azonban ellentétes gazdasági érdekekkel.*

Másik hatása a szövetkezésnek az, hogy *szövetkezeti keretben sokkal jobban lehet elvégezni azt a munkát, amit szövetkezeten kívül kiki a maga erejére utalva folytat.* Tehát a kisgazdaság sokkal jobban tud termelni, ha egy szövetkezetbe tartozik. Jobban tudja, hogy mit kell termelni, jobban tud a többiekkel egyformán dolgozni, és sokkal könnyebben jut minden szükséges termelési segítséghez: gépekhez, tenyészállatokhoz, műtrágyához stb.

Ezek lennének röviden azok az okok, amiért érdemes szövetkezni. Tehát ilyen előnyök miatt érdemes szövetkezni mindenkinek, aki csak rászorul az ilyen segítségre vagy erősítésre. De most jön a másik része a kérdésnek.

Milyen célokért érdemes szövetkezni,

hogy ezeket az előnyöket élvezhesse a szövetkező. Ez a kérdés a szövetkezeti ügynek az igazi kiindulópontja, s arról van itt szó, hogy milyen gazdasági célokat lehet különösen sikeresen elérni a szövetkezés által.

Nagyon sokfélét, azonban *minden egészséges szövetkezeti kiindulásnak előföltétele, hogy világosan lássák is a szövetkezők, amit el akarnak érni. Nemcsak úgy, hogy tudják, mit szeretnének elérni, hanem úgy, hogy tisztában legyenek ezzel, hogy pontosan ismerjék annak a célkitűzésnek a gazdasági lehetőségeit és határait.*

Vegyünk sorra néhány ilyen különösen fontos és időszerű szövetkezeti célt, amire ma is, meg holnap is sikeresen lehet törekedni.

A fogyasztási és a hitelszövetkezetek

célja az, hogy kis háztartások olcsóbban jussanak szükségleti cikkekhez, illetőleg kisgazdaságok kedvezőbben jussanak kölcsönhöz. Világos célkitűzés mindkettő, s hogy meg is valósítható, arról mi sem tanúskodik jobban, minthogy az ilyen szövetkezetek legnagyobb számban vannak az országban, és hatalmas ilyenfajta szövetkezeti központok is vannak. Nincs is mit mondani többet erről a szövetkezeti célról, mert mind a kettő már csak a meglévő szövetkezeti központokkal együttműködve valósítható meg. Hitelszövetkezetet nem is lehet csinálni másképpen, mint az *Országos Központi Hitelszövetkezet* tagjaként, illetve iparosoknál az *ipari szövetkezeti központtal együtt.* A fogyasztási szövetkezeteknek pedig

az anyaországban a *Hangya*, a Felvidéken a Hanza a hatalmas központja, s rajtuk kívül nem érdemes szövetkezetet csinálni. Más kérdés, hogy ezek a szövetkezeti központok mindenben kifogástalanul működnek-e. Kivéve a Hanzát, nagyon sok kritikával illetik ezeket a központokat, azonban vannak és mást nem lehet tenni, minthogy vagy kereteik közt létesülnek ilyen szövetkezetek, vagy egyáltalán nem alapíthatók. Annyi azonban bizonyos, hogy akármilyenek is, még mindig érdemes ilyen szövetkezeteket is csinálni, mert még mindig előnyt jelentenek a szervezetlen magánossággal szemben.

A termelőszövetkezeteknél

nyílnak azonban igazi lehetőségek a szövetkezeti célok megvalósítására. *Tudnod kell ugyanis, hogy minden életrevaló szövetkezeti mozgalom ezen a területen indult el. Tehát itt van szükség elsősorban szövetkezésre. Itt legnagyobb a szükség és itt van legközelebb a segítség. És a magyar szövetkezeti mozgalom azért nem egészséges és erős ma sem, mert éppen ezt a területet hanyagolta el.*

Milyen szövetkezetekről lehet itt szó? Egyszerűen *beszerző szövetkezés is nagyot tud segíteni.* Tenyészállatot, magvakat, gépeket, műtrágyát együttesen szerezni be a tagok gazdaságainak a szükségletére, olyan előnyt jelent, amivel szemben a kisgazdaságnak a helyzete magábanvéve csak siralmas lehet. *Ha pedig nagyobbra is mer vállalkozni egy szövetkezeti társaság, például arra, hogy egyfajta terméket állít elő, azt a szövetkezet által egységes csomagolásban viszi a piacra, akkor meg különösen nagyon üdvös lehet az ilyen szövetkezés.*

Vagy pedig itt van a bérleteknek most nagyon időszerű ügye. Mindenütt sok a panasz, hogy magasak a bérek és nagyobb bérletek hozzáférhetetlenek a kisgazdák számára. Ezen nincs más segítség, mint a bérlőszövetkezet. *Együttesen olcsóbban lehet bérelni, és nagyobb birtokokat is meg lehet kapni. Hogy milyen sikeres lehet a bérleti szövetkezés, arra bizonyíték néhány nagyon szépen fejlődő bérlőszövetkezet az országban.*

Az értékesítés terén

Millió a panasz, hogy milyen kedvezőtlen körülmények közt értékesíthető a mezőgazdasági termék. *Ezen a bajon is rendkívüli módon tud segíteni a szövetkezés.* Akár úgy, hogy a termelők együttesen adják el az árut a nagykereskedőnek, akár úgy, hogy maguk küldik a fogyasztópiacokra, egyformán nagyon meg lehet javítani az értékesítést. Itt van ugyan egy akadály, az nevezetesen, hogy sok fontos cikknek az értékesítése az ún. egykéz-szövetkezetek monopóliuma, s ezeknek a szövetkezet-szerű nagyvállalatoknak a működésével nincsenek megelégedve az érdekeltek — talán a gabonaértékesítést kivéve. Ezen a területen persze nem lehet új termelői szövetkezeteket alapítani, azonban *éppen elég olyan termény van még, amelyek nincsenek az egykéz részére fenntartva, itt tehát mindenütt tág tere nyílik a termelők értékesítő szövetkezeteinek. És éppen azok a termények ezek, amelyeknek különösen nagy jövője van a következő időkben. Ezek pedig a kerti termékek és egyéb mezőgazdasági kistermékek.*

A mezőgazdasági munkásságnak nincsenek szakszervezetei, s hamarosan nem is fogja ezt törvény megállapítani, tehát nincs más mentsége a mezőgazdasági munkásságnak, minthogy munkavállaló szövetkezetekben egyesüljön és a törvényes védelmen felül így biztosítsa érdekeinek a védelmét. Ilyen szövetkezet van is jó néhány az országban, és mindenütt szép eredményeket is tud fölmutatni. Ez is olyan szövetkezeti cél, amit el is kell érni.

Ez mind csak tájékoztatás. Nem azt mondom mindezzel, hogy ezt már holnap csináljátok is meg, annak egyéb föltételei is vannak, de megmutattam azt, hogy mit lehet csinálni. Legközelebb majd szót értünk abban a kérdésben, hogy hol mire van szükség és a szükséghez képest hogyan lehet hozzájutni a szövetkezés felsorolt előnyeihez.

Addig csak gondolkozzál ezeken, hogy annál okosabban beszélhessünk arról, hogy *miképpen lehet ezeket meg is csinálni.*

Szigetszentmiklós, 1940. február 17.

A TÚLFEJLETT KISBIRTOKRENDSZER PÉLDÁJA*

A PARASZTI TERMELŐMÓD TANULSÁGOS FEJLŐDÉSE NAGYKŐRÖSÖN

A magyar parasztság birtoktalan tömegei számára bizonyosan fejlődést jelentene földhözjutásuk, ezt kevesen vonják kétségbe, viszont azt is nehéz lenne tagadni, hogy birtokos parasztságunk már eljutott arra a fejlődési fokra, ahol megjelenik a kisbirtokrendszer válsága. A birtokos parasztság egykéje közismert jelenség, s okát általánosan a birtok egykézben tartására való törekvésben ismerik fel. Másik közismert jelenség, hogy a birtokos gazdák haszonbérbe adják földjüket, és maguk földjük járadékából élnek. *A haszonbérlők hovatovább már új jobbágyréteggé fejlődnek az Alföld agrárvárosaiban.* Az ilyen túlfejlett kisbirtokrendszernek egyik látható példája Nagykőrös, az a város, amely egyébként, most is, fejlődő kerti termelésről nevezetes.

Szabad kisbirtokrendszer a 17. században

Nagykőrösön sohasem fejlődött ki a feudalizmus birtokrendszere. A város ugyan mindig földesúri birtokban állott a 19. század elejéig, bizonyos pénzbeli adózást teljesített is földesurainak, azonban jobbágytelkekre sohasem volt felosztva és *úrbéres faluközösség sohasem szerveződött.* E különös fejlődésnek nyilvánvalóan abban keresendő az oka, hogy a 18. század elejéig nagyon alárendelt jelentőségű volt a szántóföldi földművelés Nagykőrös határában, mert a legeltető állattartás és a szőlőművelés volt a város lakosainak a fő foglalkozása. A 17. században fejlődött ki a földművelés és ekkor a földesúri birtokjog alatt a szabad paraszti birtoklás rendszere alakult ki. Ez a korai paraszti termelőmód annyiban tért el a későbbi polgári kisbirtokrendszertől, hogy a földeknek csak egy része volt örökös birtok, másik része *a város adományaként* került a lakosok birtokába. Az ilyen földek a halálozással visszaszállottak a városra és az továbbadományozta más igénylőnek. Mindenesetre olyan kisbirtokrendszer volt ez, amelyben a város minden lakosa földhöz juthatott, ha ereje és marhája volt hozzá, mert *a földhözjutás a város minden polgára számára nyitva állt.* Ennyiben volt ez még a földközösség rendszere.

* *Népszava, 1942. december 25.*

A 18. századi fejlődés

A 18. században mind a termelés technikájában, mind a birtokviszonyokban előrehaladt a fejlődés. A szántóföldi termelés általánosabb lett és az eddig bérelt szomszédos puszták elvesztésével megszűkült a határ. *Így következett be a földzárlat, szóval a szabad föld megszűnése.* Ez azt jelentette, hogy a város nem adományozott több birtokot, hanem az addigi birtoklás alapján megmerevült a föld tulajdonjoga. Most már csak vétel vagy öröklés útján juthatott ki-ki földbirtokhoz, *egyre szaporodott tehát a birtoktalan mezei munkásság rétege.* Betetőzte a birtokrendszernek ilyen átalakulását a földesúri terhektől való megváltás lebonyolítása. A város csaknem összes földesurainak a tulajdonjogát megszerezte jelentékeny váltságösszegért, és ezt a váltságösszeget behajtotta polgárain a birtoklás arányában. Evvel a földesúri terhektől megváltott föld a város gazdáinak szabad birtokába került, *tehát Nagykőrösön már ekkor, a 18. század legvégén kialakult a földbirtoklás polgári-kapitalista rendszere.*

Bár ugyancsak a 18. század folyamán kialakult a nemesi rend is Nagykőrösön, jelentékeny feudális birtokok nem keletkeztek. Ez a nemesség ugyanis legnagyobb részében *egytelkes nemesség* volt s bár hangoztatta nemesi szabadságait, a város rendszerint kirótta rájuk ugyanazon adókat, amelyet polgárai viseltek. A város határában még azoknak sem sikerült allodiális nemesi birtokot, szóval feudális uradalmat alakítani, akiknek több telkük volt vagy nemességszerzésük előtt nagygazdák voltak. A város belső határában a legnagyobb birtokok is — nagybirtokok ezek sem voltak — egyformán nagygazdai paraszti-polgári birtokok voltak, néhány cseléd-, pásztorcsaláddal, részes- és napszámosmunkásokkal, akár nemesi jogon bírta tulajdonosa, akár polgári birtokként. Ellenben kialakult néhány nemesi uradalom a városhoz csatolt szomszédos pusztán, Tetétlenen. Itt királyi adománnyal sikerült néhány kőrösi nemes családnak nagyobb feudális birtokot szerezni, és ezeken valóban uradalom létesült majorral és uradalmi cselédekkel, azonban ezek is mind alulmaradnak az 1000 holdon, s főképpen kívül esnek a tulajdonképpen kőrösi határon.

A modern fejlődés

Ilyen birtokviszonyok között erőteljesen fejlődött a mezőgazdasági termelés egészen a legutóbbi időkig. A 19. század második felében már viszonylag magasra fejlődött a szántóföldi termelés. A *szőlőtelepítésben a tőkeerős nagygazdák, elsősorban értelmiségi birtokosok jártak elöl, de a kisebb birtokúak is követték őket.* Kifejlődött a kerti termelésnek egy különös kultúrája, a 19. században az uborkatermelés, a 20. században pedig vele együtt a salátatermelés is. Ez már jellegzetesen a *kisbirtokosság*, sőt *a bérlőképes birtoktalan parasztság termelése* volt, s ezeknél is az *asszonyoké.* Hasonlóan a birtoktalan parasztság kultúrája a birtokosoknak, ismét elsősorban az értelmiségi földbirtokosoknak a földjén a századunk eleje óta fejlődő zöldségtermelés. E bolgárrendszerhez hasonló

kertészkedés sajátságos parasztkultúra, amelyet felesbérlet alapján folytatnak gyakorlott parasztkertészek vállalkozó gazdák földjén. *Ugyancsak ennek a fejlődésnek a folyamán alakult ki a tanyai kerti termelés.* Öntözés nélkül mindenféle kerti terméket egyre nagyobb tömegben produkál a tanyai parasztság, régebben uborkát és salátát, mostanában pedig különösen paprikát és paradicsomot. Ezt a kertészkedést is elsősorban a tanyai bérlők és tanyások, másodsorban a kisbirtokú gazdák folytatják.

Úgy fejlődött tehát a kisbirtokrendszerű gazdálkodás Nagykőrös határában, hogy kapitalista vállalatként fejlődő termelést folytatnak a szőlőtelepes nagygazdák, fejlődőképes üzemek a dolgozó kisgazdák birtokai, de a *mezőgazdasági termelés legnagyobb részét a bérlő, feles és egyéb munkaviszonyban dolgozó birtoktalan parasztság produkálja a nagygazdák földjén.* Ugyanekkor a nagyobb gazdák rétege nemcsak a termelőmunkában vált improduktívvá, hanem hasonlóan egyéb kultúrtermelésben is.

A dolgoztató gazdák városa

A mai nagykőrösi birtokmegoszlás olyan, hogy azt általában „egészségesnek" szokták mondani. Nevezetesen igazi nagybirtok nincsen, ellenben a középbirtokúak minden csoportja tekintélyes számban szerepel és a birtoktalan parasztság száma nem olyan nagy, hogy már nagyobb ne lehetne. Birtoktalan cseléd és munkás 4300, 1—8 hold birtokú törpegazda 3200, 8—20 holdas kisgazda 698, 20—100 holdas középgazda 598 és végül 100—1000 holdas nagygazda 94. Ez pedig azt jelenti, hogy az igazi dolgozó kisbirtokos parasztság elenyésző kisebbsége a mezőgazdasággal foglalkozó népességnek. *A földbirtok óriási mértékben olyan nagygazdák tulajdonában van, akik még csak nem is vállalkozók, hanem egyszerűen járadékélvezők.* S ez az állapot a szabad kisbirtokrendszer kétszázados fejlődése folyamán következett be.

A dolgozó kisgazdáknak vékony rétegét mindössze két üzemtípus és társadalmi forma képviseli. Az egyik a kis szőlőbirtokú telepes, a másik a tanyán lakó kisgazda. A kis szőlőtelepesek legnagyobbrészt szőlőmunkásokból, bérlőkből fölemelkedett egzisztenciák, még új birtokosok: *munkájukkal szereztek birtokot, és most is munkával produkálnak birtokukon.* A tanyán lakó kisgazdák közt szintén sok a fölemelkedett egzisztencia, azonban ezek közt számottevő a régi birtokos családok leszármazottja. Jellegzetesen a sokgyermekes gazdacsaládok ivadékai ezek, akik úgy lettek kis földön dolgozó kisgazdák, hogy a családi birtok *elosztódott.* E két típussal, s együttvéve is nagyon vékony, szinte elenyésző réteggel szemben áll egyik oldalon a dolgoztató nagygazdák vagyonos rétege és a másik oldalon a földjükön mindenféle munkaviszonyban dolgozó birtoktalan parasztság.

A birtokosok osztályában az is nagyon figyelemreméltó, hogy viszonylag nagyon sok az értelmiségi, úri birtokos. Ezek természetesen szükségképpen *járadékélvezők.* De hasonlóan egzisztálnak az agrárbirtokosok is, a parasztgazdák. Mind benn a városban laknak, módos nagy házakban és birtokukon feles-, haszonbérlő, tanyáscseléd és egyéb munkáselem él. Szinte áttekinthetetlen azoknak a társadalmi

formáknak a változatossága, ahogy kialakítják a munkaviszonyt ezek a gazdák a földjükön dolgozó parasztsággal. A kétszáz éves szabad birtoklás ideje alatt egyre fejlődtek, alakultak a dolgoztatásnak a társadalmi formái s ma azt lehet mondani, hogy *Nagykőrös a dolgoztató gazdák végtelenül érdekes és tanulságos városa.*

A dolgoztatásnak egyik fő formája a haszonbérlet. Ma már több mint a fele haszonbérleti kezelésben van a nagyobb birtokoknak. Ám ez a haszonbérlet a legritkábban jelent egyszerű bérleti összegben való megállapodást. Mindenütt van egy alapbér, rendszerint termény, azután ehhez jön mindenféle sallang, egészen abban a stílusban, ahogy a jobbágy adózott földesurának. Tej, tejtermék, baromfi, tojás, hízó, fuvarozás stb., és még az sem hiányzik nagyon sok szerződésből, hogy kikösse a gazdát megillető tiszteletadás formáit, és leszögezze a megszegés következményeit.

Gyakori formája a haszonbérletnek a *feles szerződés.* Ezek gyöngébb bérlőegzisztenciák, tehát terheik még súlyosabbak. Rendszerint az is benne foglaltatik a megállapodásban, hogy a gazdának milyen beleszólása van a gazdálkodásba, mikor tartozik kivinni a bérlő a gazdát stb., szóval olyan föltételek, amelyek tökéletesen alárendeltté teszik a bérlőt.

Nem bérlők már, hanem szegődményes alkalmazottak a különféle tanyai kertészek. (A kertész szó itt nem kertművelőt jelent, hanem tanyait, azon az alapon, hogy régen a tanyaföldek mezei „kertek" voltak.) Az egyik szélső típus a kertészbéres. Lényegében tanyai cseléd, aki egész munkaidejét a gazda rendelkezésére bocsátja és ezért a fix bér mellett bizonyos földhasználatot is kap. *Ezek rendszerint minden önállóság nélküli egzisztenciák, olyanforma nép, mint az uradalmi cselédek.* A másik szélső típus, a legönállóbb tanyai kertész, a „szabad kertész". Lényegében csak tanyalakó, aki a lakásért bizonyos munkateljesítményt szolgáltat a gazdának, egyéb munkaerejével azonban vállal a tanya gazdájánál bizonyos részes munkát, különösen kerti termelést. E két szélső kertésztípus között az átmenetnek mindenféle változatai megtalálhatók.

A közönséges részes mezei munkásságnak is külön helyi változatai alakultak itt ki. Általában az a jellemző, hogy a harmados kapálási és kukoricatörési munkát olyan kedvezményes juttatásnak tekinti a gazda, hogy azután még mindenféle szolgáltatásokat köt ki. Egyik helyen robotot, bizonyos meghatározott munkaidőre, másutt bizonyos földterületre, ismét más esetben a munkás harmados részének a hazaszállításáért követel külön munkát a gazda. *Az pedig általános, hogy a részes munka után még bizonyos házkörüli munkálatokat el kell végezni a munkásnak.*

A szőlőkultúra szintén számos munkaviszonytípust hozott létre. Egyik oldalon a szegődményes szőlőkapás a szélső típus, aki olyanféle alkalmazotti viszonyban áll, mint a tanyai cseléd: *kinn lakik a szőlőben és egész évi munkájáért bizonyos fix munkabért kap.* A másik szélső típus a feles-kapás. Bizonyos önállósága van a munkában és bére a termés felerésze. A két típus között azután számos az átmeneti forma: a fix bérösszegnek és a részesedésnek a különböző kombinációja.

Különös csoportja a dolgozó parasztságnak az uborka- és salátatermelők. A legtöbb mezei munkás, illetve főképp a mezei munkásság asszonyai, akár napszámosok, akár háztartásbeliek egyébként, egy-egy kis darab földet bérelnek

lehetőleg a város közelében, és azon rengeteg munkával salátát és uborkát termelnek. A termést is legnagyobbrészt maguk hordják a piacra jellegzetes helyi formájú taligákon, tehát valóban annyit dolgoznak, *amennyit csak ember elbír*. Ha nincs krach a piacon, akkor rendszerint jól megkapják munkájuk bérét, nem ritka év azonban, amikor a haszonbért is rá kell fizetniök.

Nagykőrös példája nyilván elég tanulságos atekintetben, hogy hová képes fejlődni a kisbirtokrendszer. Amint a példa mutatja, oda, hogy a birtokos gazdák járadékélvező improduktív réteggé fejlődnek, a dolgozó parasztság pedig, sokféle formában ugyan, *mégis egyféleképpen földhöz kötött munkássá kényszerül*.

ELVEK, GONDOLATOK*

* *Kolozsvár, Termés, 1943. (nyár) 87—91.*

ELVEK, GONDOLATOK

Ez év júl. 10.-én az alábbi levelet küldtük a következő íróknak: Erdei Ferenc, Féja Géza, Illyés Gyula, Karácsony Sándor, Kós Károly, Kovács Imre, Kodolányi János, László Gyula, Makkai János, Matolcsi Mátyás, Mályusz Elemér, Márai Sándor, Nagy István, Németh László, Szabó Dezső, Szekfű Gyula, Tamás Lajos, Tamási Áron, Veres Péter, Zilahy Lajos.

Kedves Barátunk!

Aggodalommal látjuk, hogy szellemi életünket az elkülönülés és a fejetlenség veszedelme fenyegeti. Minden gondolat ellenséget keres magának és minden gondolat egyeduralomra tör. Véleményünk szerint ez a jelenség nem maguknak a gondolatoknak a természetéből következik, hanem abból, hogy a rabul ejtett gondolatot szolgálóként akarja felhasználni elfogultság, érdek és szenvedély. Ennek egyik megnyilvánulását látjuk abban is, hogy egy-egy irányt mutató gondolat követői rendszerint nagyobb területet hasítanak ki a gondolat hatóteréül (gyakran szellemi életünk egész mezejét!), mint az, aki a gondolatot a magyar köztudatba dobta. Másrészt meg mintha azt tapasztalnók, hogy egy-egy irányító gondolat megteremtője vagy szószólója magára hagyja az általa képviselt eszmét, illetőleg eltér attól.

Éppenezért a „Termés" szerkesztősége elhatározta, hogy megkeresi a szellemi életünkben erőteljesebben jelentkező elvek, gondolatok főbb képviselőit, hogy ők maguk jelöljék meg azok alkalmazhatóságát, időszerűségét, kiterjedését nemzetünk életében, illetve indokolják meg magatartásukban mutatkozó esetleges változásokat.

E szellemi tisztázás érdekében fordulunk Hozzád is, kérve szíves válaszodat alábbi kérdésünkre:

A levelünkre kapott válaszokat a feltett kérdéssel együtt itt közöljük, megjegyezve, hogy az ezután érkező válaszokat, valamint az egész kérdéscsoportra vonatkozó saját megjegyzéseinket következő — őszi — kötetünkben adjuk közre.

ERDEI FERENC:

A magyar tanyarendszerrel legbehatóbban eddig Te foglalkoztál. Amint utóbb megjelent írásaid is bizonyítják, a tanyai települési rendszernek nagy szerepet szánsz a magyar vidék korszerű fejlődésében. Ez a probléma az utóbbi időben sok vitára adott alkalmat. Kérdésünk Hozzád most az: Az eddigi hozzászólások után módosult-e véleményed a magyar tanyatelepülés jövendő szerepéről, megvalósítását időszerűnek és alkalmazhatónak találod-e továbbra is, ha igen, miben látod ennek legrövidebb és legbiztosabb útját?

A Termés körkérdésében egy tételt tartok fontosnak és helyesnek: hogy szellemi életünkben az utóbbi években fölmerült eszmék, gondolatok sorra elszakadnak megteremtőjüktől, s érdekek és szenvedélyek szolgálatában önálló életet élnek a társadalomban. Már a

következtetéssel nem tudok egyetérteni: hogy tudniillik meg kell szorítani e gondolatok szószólóit, hogy álljanak helyt a kidobott gondolatért s egyrészt maguk következetesen vallják, másrészt harcoljanak a félremagyarázásuk és felhasználásuk ellen. Az eszmék életének az a törvényszerű társadalmi útja, hogy egy-egy alkotó gondolkodó, akár író, akár tudós, akár politikus megfogalmaz valami fölismerést, vagy szándékot és bedobja a társadalomba, a közvéleménybe. S mint ahogy az alkotóban sem valami elvont szellemiségből, vagy társadalomfölötti kinyilatkoztatásból eredt a megfogalmazás, úgy a társadalom sem mint valami lezárt eszmeiséget fogadja el és használja föl az eszmét, hanem olyan értelemben, ahogy fejlődési állapota és szükséglete megkívánja, vagy megengedi, s olyan módon, ahogy a földolgozásra alkalmas eszközei, intézményei és módszerei vannak. Persze, hogy elszomorító a „szellem embere" számára azt látni, hogy a magyar társadalomban szembenálló érdekek, szenvedélyek és csoportok „lesüllyesztik" a szép és „tiszta" eszméket, s legtöbbször módosított értelemben használják föl egyiket a másik ellen. Az elszomorodás azonban ne a szellemi életben keresse a valóban beteg állapot okát, s ne az eszmék „tisztaságáért" való törekvésben a betegség orvosságát. Egyszerűen azért van mindez, mert a magyar társadalom ilyen: olyan gyökeresen széttagolt szerkezet és olyan kibékíthetetlen ellentétek szembenállása, hogy az eszmék is csak ebben a széttagoltságban és ezekben az ellentétekben élhetnek. Akkor is, ha alkotója általános értelműnek gondolta el, a társadalom megfelelő része ráismer és megkorrigálva, szóval „eltorzítva", úgy használja föl és alkalmazza fegyverül, érvül, ahogy az természetének megfelel. Nem is csak az alapvető anyagi-gazdasági ellentét osztja így föl a magyar társadalmat, s őrli át malomkövei között az eszméket, hanem maga az osztályellentétre épült társadalom is olyan különböző történeti társadalomalakulások együttese, hogy abban okvetlenül szembenálló elemek kezébe kerülnek az eszmék, s természetesen képük hasonlatosságára formálódnak is át.

Nyilvánvalóan nem ideális állapot ez, s termékeny fejlődése nem is lesz addig társadalmunknak, amíg ezeket az ellentéteket föl nem oldja. Tehát nagyon is törekedni kell egységre, s eszmék általános érvényére, azonban ez nem eszmei erőfeszítés kérdése, hanem társadalmi probléma, szóval politika.

Egyet azonban szellemi életünkön belül is lehet fájlalni s e fájlalni valón bátor szellemi erőfeszítés is segíthet. Azt nevezetesen, hogy a mi társadalomfejlődésünkben 48 óta egyfolytában halad előre egy sajátságos elvicsség, az eszmék és elvek sajátságos uralma. Magas és elvont eszmék uralkodnak rajtunk, s mögülök teljesen kiszakadt már a társadalom, vagy nem is volt mögötte soha. Tehát én éppen ellenkező panaszra látok okot, mint a Termés szerkesztősége. Nem az a hiba a mi szellemi életünkben, hogy az eszmék „lesüllyednek", s érdekek és harcok eszközei lesznek, hanem az, hogy még mindig nagyon elvontak és nagyon magasak, s legföljebb a harci zaj festi át őket, de nem a társadalom reális történeti valósága fogalmazódik meg bennük. Amire a szellemi életben lehet és kell törekedni, az tehát nem más, mint hogy társadalmunk reális helyzete, gondjai és törek-

vései fogalmazódjanak meg eszméinkben, s ha ezek ellentétbe kerülnek egymással, s ellentétes érdekek használják egymással szemben fegyverként őket, az már nem is lesz baj, mert ez a fejlődés folyton előbbrevivő útja már. Persze az ilyenfajta reális gondolkodáshoz nagyfokú bátorság kell, s nem is egyszerű kiállás és virtus. Ellenfelekkel, az ellenkező táborral szemben aránylag könnyű hősnek és bátornak lenni, mögöttünk a hívők serege és az elvhűség védelmez a magunk körében. Ahhoz kell bátorság, hogy meg merjük mutatni az elvhűség ürességét és végeredményben sikertelenségét, s merjük az elveket és eszméket a magunk képére formálni, hogy valóságunkba lerántva újra valóban eszmék legyenek: egy társadalom érvényes eszközei fejlődése és előrehaladása útján.

Ezek után igazán csak példának hozhatom föl az én tanya-elméletemet és tanya-, illetve várospolitikai eszmémet.

Miután kora gyermekségem óta végig éltem a tanyai élet minden változatát — attól kezdve, hogy valaki az öröklött városi házból kinn gazdálkodik a szintén öröklött tanyán, odáig, hogy a pusztában házat és gazdaságot épít a maga munkájával — elképedve láttam, hogy erről az egész tanyai valóságról halvány sejtelme sincs a magas tudománynak, irodalomnak és politikának, s ebben a kérdésben üres és magas áleszméket képviselnek a fórumon, vagy hozzá sem tudnak szólni. A konzervatív nemzetpolitikai felfogás nemzeti veszedelmet kiáltott, a tanyai paraszti nép rettenetes elhagyatottságát siratta és új honfoglalást, új országépítést: falvak telepítését követelte. A radikális haladó szellem pedig tudományban és politikában egyaránt olyan távol járt a paraszti élet problémáitól, hogy közel sem férte ehhez a kérdéshez, csak nagyon általános véleményt hangoztatott erre a részre. Ilyen körülmények között magától értetődő, hogy amikor szólani tudtam, egyszerűen megelleneztem a valóság alapján a közkeletű tanyafelfogást, s kifejtettem azt a tanyapolitikai nézetemet, hogy a világért sem összetelepíteni a tanyákat, mert a tanyarendszer azt pótolja a paraszti gazdálkodásban, amit a nemzeti gazdaságpolitika elmulasztott: a termelés szakszerűsödését és a nagy kiviteli piacok kialakítását.

Amikor tovább vizsgálódtam ebben a kérdésben, s újabb és újabb vidékek tanyáit is megismertem, természetesen korrigáltam és mélyítettem felfogásomat, de távolról sem másítottam meg. Megismervén Györffy István etnografiai kutatásait, valamelyes népi romantika kapott meg és a tanyarendszerben a nomádos település ősi gyökerű, de modern fejlettségű típusát ismertem föl. Tovább élvén e világban és tovább kutatván a kérdést, hamarosan meghiggadtam és minden romantikus lelkesedés nélkül valóban olyan történeti társadalmi képződménynek ismertem meg a tanyát, ami a magyar társadalom nomád korába nyúlik vissza, azonban a történeti alakulás folyamán messze el is fejlődött már ettől az eredettől. Társadalompolitikai felfogásom azonban szinte semmit sem változott ebben a a kérdésben az „elmélet" alakulásával együtt. Kezdettől fogva az a meggyőződésem, hogy a tanyarendszer olyan szerencsés népi társadalomalakulás, amely azokban az időkben — tehát lényegében ma is — amikor a magyar nemzeti fejlődés nemhogy segítette és fölszerelte volna a parasztságot a kapitalizmus versenyében, hanem inkább visz-

szaszorította, akkor a tanyarendszerrel maga az alföldi parasztság segített magán. Egyfelől olyan üzemformát fejlesztett ki, amely az árútermelés sikeresebb módját tette lehetővé, másrészt olyan tanyás-városi közösségeket alakított ki, amely védekezni tudott a földesúri önkény ellen, önálló földbirtokpolitikát folytathatott, s végül nagyszabású agrárpiacok kialakulását tette lehetővé.

Amíg így ért és tisztult tanyafelfogásom, természetesen én is tapasztalhattam eszmém érdekszerű, vagy szenvedélyes fölhasználását és bizonyos félremagyarázását éppenúgy, mint a szenvedélyes ellenkezést is. Mindezeket azonban nagyon érthetőnek találtam, jól ismervén a tanya valóságát és a magyar társadalom valóságát. Rögtön kezdettől fogva szemben találtam magam a hivatalos nemzetpolitikai felfogással és a „nemzeti társadalom" tanyaszemléletével. Ez a szembenállás változatlanul tart ma is és semmi remény nincs a megegyezésre. De ellenkezésre találtam — noha sokkal kevésbbé élesen — a szocialista társadalompolitikusok részéről is. A parasztság kispolgári fejlődésének az igazolását látták felfogásomban, s ebben az értelemben sokalták a helyeslésemet a tanyarendszer iránt. De kaptam helyeslést is olyat, amit szívesebben elengedtem volna és vissza is utasítottam, ha nagyon messze ment. Nagyon erősen helyeselt a liberális polgári baloldal, mert íme a városiasodást dicsőítem és a tanyarendszerben a mezőgazdaság valóban polgárias üzemformáját fedeztem fel. Mindezt én másként gondoltam s most is másképp gondolom és meggyőződésem, hogy ha a tanyarendszer fejlődése tovább is sikeresen tart, akkor éppen nem olyan város fejlődik és éppen nem olyan mezőgazdasági üzemforma épül ki, mint amilyet ők gondolnak. A vitába csak azért nem mentem bele, mert fontosabbnak tartottam a hivatalos felfogással vitába szállani, fenntartván azonban, hogy e másik oldali vitának az ideje is eljön majd. Ugyancsak sokaltam a helyeslést a romantikus népi oldalról is. Györffy István helyeslésének még örültem, mert ő tudós volt, és a felismerés helyességének örült, de amikor a fajmitosz példatárába került elméletem, mint a magyar település Európával ellenkező ősformája, akkor tiltakoznom kellett volna. Csak azért nem tiltakoztam, mert ezekben az időkben erre felé ismét nem elsősorban kellett védekezni a félremagyarázás ellen.

Mindamellett az a való igaz, hogy egész tanyaelméletem még nincs kisajátítva, pedig bevallom: kínálom magam a kisajátításra és akár mint gazdaságpolitikus, akár mint szociológus akkor leszek boldog, ha azt mondhatom, hogy végre nemcsak az én elméletem, vagy éppen rögeszmém ez. Csakhogy persze nem akárhova kínálom eszmém kisajátításra. Eleget hadakoztam ebben a kérdésben a hivatalos szemlélettel és tanyapolitikai felfogással, tehát ide nyilván nem. Nem vitatkoztam még a polgári baloldallal és a népi romantikusokkal, de mihelyt komolyan kezdenék kisajátítani eszmémet és elméletemet, már ellenzékük is lennék ebben a kérdésben is és igyekezném a valóságnak azt az oldalát hangsúlyozni számukra, ami zavarná számításukat. Én a dolgozó parasztság számára kínálom elméletemet, s annak a szellemi irányzatnak, amely ezen a vonalon halad: tehát a szocializmusnak. Ha a városi ipari munkásság szocializmusa komolyan és valóságosan bele tud gyökerezni a paraszt-munkásság társadalmába,

akkor ennek a közös mozgalomnak és szellemi irányzatnak, ha pedig netalán meghiúsulna ez az összekapcsolódás, akkor a parasztság szocializmusának.

Így állván a dolog, nincs mit mondanom arról, hogy a „tanyatelepülés megvalósítását időszerűnek és alkalmazhatónak találom-e továbbra is". Arról ellenben határozott a véleményem, hogy mi lehet a tanyatelepülés „jövendő szerepe". Ama jövendő társadalomépítésben alapvető példája és részben kész intézménye az agrártermelés és az agrártársadalom megszervezésének.

ERDEI FERENC

VITAZÁRÓ BESZÉD*

* *Szárszó. Az 1943. évi balatonszárszói Magyar Élet Tábor előadás- és megbeszéléssorozata. Budapest, Magyar Élet kiadás, 1943. 79—82.*

Erdei Ferenc vitazáró beszéde

Az elhangzott kérdésekre és hozzászólásokra néhány pontba összesűrítve az alábbiakban igyekszem válaszolni.

Felmerült egy hozzászólásban az a kérdés, hogy, miután előadásom szemlélete a *történelmi materializmust* képviseli, merjük-e vállalni ezt a gondolkodási irányt és az ebből következő politikai következményeket. Ha e kérdésre egy szóban kell felelnem, akkor az a válaszom, hogy: *igen.* A közelebbi értés kedvéért azonban hozzáteszem ehhez, hogy e társadalomszemléletben nem a kétségtelenül bennelevő materialista filozófia a lényegesebb és aktuálisabb elem, hanem sokkal inkább e szemléletnek történelmi és társadalmi realizmusa. Természetesen a kiindulásnál, mint e szemléleti

irány múltjának egyik alapvető részét, a materialista filozófiát is vállalni kell, tehát az egész szemléletet úgy, ahogy van. Viszont azonban magának ennek a szemléleti módnak a fejlődése és teljesebbé alakulása távolról sem lezárt. Tehát ha további alakulásában a munkásság körén kívül más élményekre és területekre is rászorítjuk ezt a szemléletet, akkor még közelebb visz ahhoz, hogy a társadalmi és történeti valóságot helyesen és hasznosan ismerjük fel. Éppen ez'rt vállalni kell ezt a szemléletet úgy, mint az egyetlen lehetséges elindulást.

Itt következik a felelet arra a kérdésre is, hogy a technika előrehaladásával és a népi kérdések aktuálissá válásával nem haladta-e meg a történelem ezt az elméletet. Való igaz, hogy eddigi fejlődésében ez a szemlélet más technikai feltételeket és más társadalmi viszonylatokat tartott elsősorban szem előtt, semmint azokat, amelyek számunkra most már világosabban jelen vannak. Viszont azonban ezekre a felmerült problémákra is hiába keresünk más szemléletben kielégítő feleletet, ezekre is legkomolyabb választ ez a szemlélet tud adni. El kell ismernünk, hogy jelenleg még nem feldolgozott néhány újabb kérdés ezen a módon, azonban kidolgozásuk csak akkor következik be, ha ezekkel a kérdésekkel is rálépünk ennek a szemléletnek az útjára.

Németh László előadását hatalmas visszhang követte, és hívei az ő érvelésére támaszkodva aggodalommal és bizalmatlansággal követték azt a vonalat, mely előadásomon végigvezetett. Itt azonban alapvető különbséget kell tenni. Németh László író, és pedig az írónak a legérzékenyebb és legtisztességesebb fajtájából. Ez az írói alkat pedig mesterségénél és világszemléleténél fogva mindig a teljes világot és a teljes emberi és népi élményt fejezi ki. Éppen azért *az ilyen írói szemlélet soha nem tud pontosan megegyezni az aktuális politikai vonallal.* A politika mindig sorrendet követ és a hangsúlyt mindig az aktualitásra teszi. Az író viszont mindig az egészet látja, s szavait mindig az egész emberségért és saját népéért való aggódás fűti. Ez a kiváltság minden időben meg is illeti az alkotó és feltétlenül tiszta szándékú írót. A politikai vonal nem tehet mást az ilyen írói magatartással szemben, minthogy, ha felhasználhatja műveit és hatását, felhasználja, ha pedig szemben találja magával megnyilatkozásait, eltűri, és legfeljebb a helyére szorítja vissza. *Ez a kiváltság azonban nem vonatkozik az ilyen író követőire.*

A követő értelmiségi mestersége nem azonos az író hivatással. Az állatorvos, a vegyész, a tanár, vagy a hivatalnok nem olyan alkotó értelmiség, amelyik a teljes világot és a teljes emberiséget fogná át, hanem éppen olyan a termelő szerepe a társadalom munkamegosztásában, mint a gyárimunkásé, vagy a földművesé. És ha ezek a mesterségek a maguk tárgyiasságában képviselnek is bizonyos belső ellenállást a politikai alakulással szemben, ezeknek a hivatásoknak a betöltői mégis csak kivételezés nélküli tagjai a társadalomnak, tehát vagy együtt haladnak a helyes politikai alakulással, vagy ellene fordulnak. *Számukra „harmadik út" nincs.*

A harmadik út csak az alkotó író, vagy tudós kiváltsága, ami egyúttal azt a következményt is ráhárítja, hogy vállalnia kell a politikai előrehaladástól való elmaradását, vagy abból való kiesését, azzal a meggyőződéssel, hogy egy következő fokon majd újra együtt találja magát vele. Az értelmiségi mesterségek azonban így nem maradhatnak kívül. Ha tényleg nem állanak bele az építő előrehaladás vonalába, akkor már szükségképen szemben is állanak vele. Az, amire az ilyenek mégis hivatkozhatnak, hogy t. i. mesterségük bizonyos korrekciót és bizonyos kiegészítést jelent az érvényesülő politikai vonalon: csak akkor érvényes, ha ők maguk benne állanak és benne dolgoznak ebben az előrehaladásban. Mert mindaz az érték, amit mesterségi és értelmiségi hivatásuk meg tud őrizni és ki tud fejleszteni, csak így belülről képes érvényesülni.

Annál is inkább csak ez lehet az útja az értelmiségi rétegnek, mert az átalakulás a politikai erők irányában önmagában is menni fog, és *ha hiányzik belőle az értelmiség kimüvelt és kétségtelen értéket képviselő szakszerűsége, akkor ez az átalakulás csak rosszabb* lesz. A hatalmi erőkkel szemben könnyen alulmaradhatnak mindazok az emberi, népi és helyi szempontok, amelyeket az értelmiség olyan szorongással félt. Ebben az esetben valóban beteljesülhet az a „benszülötti" sors, amelyet Németh László szuggerált Bár azt is tekintetbe kell venni, hogy *a magyarságot azért mégsem csak az értelmiség képviseli.*

Németh László előadásának a benszülötti sors ábrázolása volt az értelme. Legyünk azonban tisztában azzal, hogy az ő előadása az író fogalmazása és ábrázolása volt. Tehát, ha a tényleges helyzettel akarunk gyakorlatilag tisztában lenni, az ő írói fogalmazásait megfelelően kell értékelni. Mert

bár társadalmunk minden rétegében valóban jelentékeny, sőt egy-egy rétegben óriási az asszimilált és nem asszimilált idegenek sokasága, mégis a magyarság bennszülött állapota nem olyan feltétlen, mint ahogy azt az író érzékeny felfogása érzi. Végeredményben *mégis csak Magyarország ez az ország, és a magyarságnak egész népi állománya nincs reménytelenül kivetve a fejlődés útjából.* De ha már valóban a magyarság legjava népi erőit akarjuk is érvényesíteni, akkor is tudomásul kell vennünk, hogy a munkásság van annyira magyar többségű, mint a középosztály. És a parasztság is bizonyára van olyan magyar, mint az a kispolgár, amelyre Németh László elsősorban akart támaszkodni.

Egy felszólalásban a „szavak fantomjá"-ról hangzott el megjegyzés. Valóban a szavak fantomja lebeg itt a konferencia felett. Több — kisebb jelentőségű — szófantom mellett egy szónak a fantomja szabadult fel különösen, és ez a szó: a *szocializmus.* Nevezetesen a hozzászólók egyrésze úgy idézte ezt, hogy „vállaljuk a szocializmust, de..." és itt a feltételek és kikötések hosszú sorát mondta el.

Az ilyen beszéd valóban játék a szóval és olyan fantomot idéz fel, amelyik csak zavarja az emberek tisztánlátását és helyes igazodását. Mert legyünk tisztában azzal, hogy itt nemcsak a nyilvános megvallásról van szó. Az, hogy valaki szájára veszi ezt a szót, semmit nem jelent atekintetben, hogy valóban együtt akar haladni azokkal, akiknek a nyelvén ez a szó valóságos és elszánt törekvést, meggyőződésük és munkájuk őszinte célkitűzését jelenti. De még a meggyőződés és az eszme vállalása sem elegendő ahhoz, hogy ennek a szónak hitele legyen. Eszmék és eszmei meggyőződések, kivált értelmiségi embereknél, könnyen alakulnak ki olyan hatásokra, amelyek létükben érintik az embereket De az ilyen, könnyen alkalmazkodva kialakult meggyőződések éppen olyan könnyen alakulnak át is, és múlnak el, mint ahogy létrejöttek.

Itt tehát csak akkor érvényes a szó, és akkor nem folyik vele fekete piac, ha *tényleges gyakorlati és mindennapi helytállást és munkát képvisel* Tehát egészen pontosan azt az elszánt elhatározást, hogy társadalmunk mai konkréte meglévő fejlődésvonalába komolyan, őszintén és fenntartás nélkül beleilleszkedünk, és ott azt a munkát amelyik arra a helyre esik, teljes erővel vállaljuk.

A MAGYAR FÖLDKÉRDÉS*

* *Szárszó. Az 1943. évi balatonszárszói Magyar Élet Tábor előadás- és megbeszéléssorozata. Budapest, Magyar Élet kiadás, 1943. 173—177.*

Erdei Ferenc előadása:

A MAGYAR FÖLDKÉRDÉS

Mindnyájan úgy tudjuk, hogy 1848-ban fölszabadult a magyar jobbágyság, s ezt úgy értjük, hogy e nagy történelmi fordulat átalakította az egész parasztság sorsát. Valóban azonban nem volt ilyen teljes a fölszabadulás. Sem az 1848-as törvényekben, sem az 1850-es császári rendeletekben *nincs szó sem a jobbágyság fölszabadításáról, sem pedig a nemesség eltörléséről.* Annyi történt csupán, hogy megszüntek az úrbéri kötelezettségek, s ennyiben fölszabadult a parasztságnak az a része, amely valóban úrbéres jobbágy volt. Az úrbéres jobbágyság azonban már csak a gyenge többsége volt ekkor a magyar parasztságnak: másfélmillió család a két és félmillió paraszt család tömegéből. És ezen az úrbéres jobbágyságon belül is a nagyobbik rész zsellér volt, nem pedig telkes gazda: 900.000 zsellér a 600.000 telkesgazda mellett. A fennmaradt egymilliós tömegnek a fele szegődményes uradalmi cseléd volt, a másik fele pedig úgynevezett szegődményes uradalmi paraszt.

Az úrbérváltság eltérő változást hozott e kétféle parasztság történetében. Az *úrbéres jobbágyok* minden külön váltságdíj nélkül szabad birtokul kapták azt a birtokot, amit azelőtt úrbéres birtokként használtak, s ezért kötvényekben kapott váltságot a birtokosság, s a kötvények fedezetét egyetemesen kirótt adópótlék képezte. Ilyen módon a telkes jobbágyok megszerezték korábbi jobbágytelkeiket szabad polgári tulajdonul, s ez kétségtelen eredménye volt a fölszabadulásnak. Sokkal kétesebb volt már a *zsellérek* fölszabadulása. A zsellérek ugyanis, ahol volt, zsellérbirtokokat, s emellett haszonvételi jogaiknak megfelelő részt kaptak a közös úrbéres legelőkből, erdőkből és nádasokból. Megillető részük kihasítása azonban nem ment

egészen símán, mert sem a földesúr, sem a telkesgazdák nem könnyen engedtek igényeikből, s a zsellérek részét sokhelyt nagyon is kicsinyre szorították. Számos helyen zavargások és lázongások is ütötték föl a fejüket, jeléül annak, hogy ebben az osztozkodásban a zsellérek húzták a rövidebbet. De még ha meg is kapták korábbi használati arányuknak megfelelő részesedésüket, akkor is kedvezőtlenebb helyzetbe jutottak, mert korábbi használati joguk több és biztosabb létalapot jelentett egy-egy zsellércsalád számára, mint a megkapott törpebirtok.

Még mostohábban ment végbe a *szegődményes parasztok* váltsága. Az ilyen telepes községek parasztsága uradalmi földön lakott, s tulajdonképen csak hosszú bérlet volt földhasználati viszonya. Tehát úgy rendelkezett a törvény hogy akiknek régi joguk van a földhasználatra, amely kétségtelenül több, mint a bérlet, azok maguk megválthatják magukat, ellenben a többiek egyszerű bérlők, s az ilyeneket a földesúr kiteheti a földről. Nem egy esetben ki is telepítették az ilyeneket a földbirtokosok. A többiek, akik megválthatták magukat, évi használati bérük hússzorosát fizették váltságul, éspedig saját maguk, hosszabb törlesztéssel. A törlesztések azonban sokhelyt megakadtak, s ilyenkor mindig újabb haladékot kaptak, azonban a hátralékukból nagyon keveset engedtek el. Van olyan község, ahol még ma is fizetik a váltságot.

Egyáltalán nem érintette viszont a fölszabadulás a *szegődményes uradalmi cselédséget*. Ezeket változatlan állapotban hagyta a jobbágyság fölszabadulása és a későbbi idők sem sokat könnyítettek sorsukon. Úgyannyira, hogy mai helyzetük, ahogy például Illyés Gyula könyvéből kitetszik, nem sokkal különbözik száz év előtti állapotuktól.

Az egész megváltási eljárásnak az lett a következménye, hogy *a magyar termelőterület 30%-a bizonyult parasztföldnek, viszont 70%-a megmaradt a nemesi birtokosság kezén*. Ez az arány már akkor mérhetetlenül rosszabb volt, mint a nyugati társadalmakban, s oka közelebbről a fölszabadítás szűkmarkúságában, távolabbról pedig a parasztság korábbi alárendeltségében keresendő.

Mégis az 1860-as évekkel a szabad parasztság korszaka kezdődött, de a földbirtokviszonyok nagyon kismértékben változtak a parasztság javára. Született egy *telepítési törvény*, amely arra lett volna hivatva, hogy a rohamosan szaporodó földtelen és földéhes parasztságot földhöz juttassa, azonban *ezt a szerepét nagyon kis mértékben töltötte be*. Mindössze

néhány új község telepítése következett csak be és valamivel több hozzátelepítés, azonban a jelentkezők óriási tömegéhez képest ez éppen csak csepp volt a tengerben. Valamivel nagyobb mértékben változtatott a földbirtok-viszonyokon a törvény önkéntelen következményeképp megindult *parcellázás*. De ez a folyamat sem hatalmasodhatott el, mert ugyanakkor lépett életbe a *hitbizományi törvény is*, amely a *nemesi birtok jelentékeny részét védetté tette minden földarabolás ellen.* Hogy milyen hatalmas gátja volt a magyar parasztság boldogulásának az aránytalan birtokmegoszlás, azt legjobban a kivándorlás hatalmas méretei mutatják. S megállapítható, hogy a kivándorlás éppen azokból a telepes községekből indult meg, amelyeknek nem sikerült megváltani magukat.

1895-re mégis annyit javult a helyzet, hogy most már a földterület 40%-a volt a parasztság kezén, s a nemesi birtokosság részesedése 60%-ra esett vissza. Ugyanakkor azonban nem az önálló középparaszt-gazdaságok szaporodtak, hanem a *törpebirtokok*, amelyeken nem tudott megélni egy-egy parasztcsalád.

Az *1921-es földreform* volt a következő fordulat a birtokviszonyok alakulásában. Azonban ez a reform is nagyobb változásnak ígérkezett, mint amilyen valóban lett belőle. A parasztság akkori nagy politikai jelentősége révén úgy látszott, hogy gyökeresen megváltoztathatók a birtokviszonyok, azonban ez távolról sem következett be. *Mindössze egymillió hold föld jutott a parasztság kezére a csonkaország 16 millió holdjából*, s ezzel a végrehajtás után 55%-ra emelkedett a parasztbirtokok aránya az ország területében. A következő időkben *egy telepítési törvény és egy hitbizományi reform* szólt bele a birtokviszonyok alakulásába. A telepítési törvény roppant lassú és kismértékű változást jelent, viszont a hitbizományi törvény éppen megkötni igyekszik a jelenlegi birtokállapotot. Annyira jelentéktelen volt mindeddig e két törvény hatása, hogy az 1935-ös összeírás alig mutat más viszonyokat, mint amilyenek 1926-ban voltak.

Ilyen történeti alakulás után ma olyképen oszlik meg az ország 16 millió holdnyi termelőterülete, hogy a *100 kat. holdon fölüli közép és nagybirtokokra esik 6.9 millió hold, az 50—100 holdas nagy parasztbirtokokra 1 millió, a 10—50 holdas középparaszt-birtokokra 3.5 millió és a 0—10 holdas kis parasztbirtokokra 3 millió hold.* Ez a birtokmegoszlás a következő társadalmi tagozódást jelenti: A számban jelentéktelen közép- és nagybirtokosság mellett mintegy 600 ezer ön-

álló gazda, illetve dolgozó családtag a kisgazdák rétege, beleszámítva a törpebirtokosokat is, e mellett azonban egyformán 800—800 ezer dolgozó az uradalmi cselédek és a napszámos munkások rétege. Végeredményben tehát a vékony gazdaréteg mellett hatalmas tömeg *a földtelen mezőgazdasági munkás: 3 milliót meghaladó lélek.*

•

A magyar parasztság sorsának alakulásában csak az egyik tényező a földbirtoknak, a mezőgazdasági tőkének a megoszlása. Másik jelentékeny elem magának a *mezőgazdasági termelésnek a technikai fölkészültsége és előrehaladása.*

A nagybirtok termelésében már a mult század közepén fejlettebb volt a termelés technikája, azonban azóta még nagyobb mértékben elhagyta a paraszti termelést, bár az is kimozdult egykori állapotából. Ma mindenesetre az a helyzet, hogy *a nagybirtok termelése 25—30%-kal haladja meg a paraszti gazdaságok terméseredményeit.* E termelési különbség azonban nem egyszerűen a birtoknagyságnak a következménye. A nagybirtok tőkeerős és erősen kapitalizált üzem, amely gépekben és termelési eljárásokban képes volt átvenni a kor termelési újításait. Így tehát nem az a csudálatos, hogy a nagybirtok sikeresebben termel, mint a kisgazdaság, hanem az, hogy csak akkora az előnye a kisbirtok-termeléssel szemben, mint amekkora.

A kisbirtok paraszti gazdálkodása a fölszabadulás idejében hagyományos jobbágygazdálkodás volt, s e részben sokáig a fődszabadulás után is ilyennek maradt. Nevezetesen az úrbéri terhek megszűnése és a parasztság jogi fölszabadulása ezeken a juttatásokon kívül semmi mást nem adott a volt jobbágyságnak. Sőt a megváltás a régi jobbágygazdálkodás bevált rendjét is fölborította, tehát inkább nehezítette a paraszti gazdálkodást, mintsem könnyítette volna. S mindezeken kívül *semmi társadalmi mozgalom és nevelőhatás nem segítette a paraszti gazdálkodás előrehaladását.* Így történt, hogy ma is az ország legnagyobb részében elmaradt és hagyományosan nehézkes a paraszti termelés. Csak azokon a területeken fejlődött magasabb szintre a kisbirtok termelése, ahol a parasztság már a fölszabadulás előtt erőteljesebb fejlődést ért el. Ilyen helyeken, mint *az Alföld néhány helyén, továbbá a Kisalföldön és a Dunántúl északi és nyugati részén, ma már olyan fejlett a paraszti gazdálkodás, hogy sokhelyt eléri a nagybirtok termelési szintjét.*

Végeredményben tehát a vitatott kisüzem-nagyüzem kérdésben távolról sem az üzem nagyságán fordul meg a termelési kultúra szintje és a termelés eredményessége, hanem azokon a társadalmi körülményeken, amelyek a különböző birtoknagyságokban fennállanak. Ilyenformán a paraszti gazdálkodás elmaradottsága éppen nem a kisüzem következménye, hanem a magyar parasztság történeti hátramaradottságáé. Így fut össze a parasztság sorsának minden kérdése, a földbirtokviszonyoké is, meg a termelési színvonalé is a társadalom alakulásának problémájában. Az e vonalon jelentkező kérdésekről Veres Péter előadása nyujt áttekintést.

NÉHÁNY SZÓ A PARASZTSÁG POLITIKAI MOZGALMÁRÓL*

Rögtön az első szóval tisztázzuk, hogy arról a parasztságról van szó, amely a Szabad Szó körül csoportosul, s akikről s akiknek ez szól, szóval az alsó, kisbirtokú, vagy birtoktalan magadolgozó parasztságról. És ennek a politikai mozgalmáról, tehát nem a Kisgazdapártról és a Parasztszövetségről, amelyben szükségszerűen részt vesz a parasztságnak ez a része is, hanem a Szabad Szó politikai szerepéről és mozgalmi jelentőségéről.

Politikát csak politikai szervezettel lehet folytatni, tehát párttal, politikus vezetőkkel és utánuk menő szervezett tömegekkel. A Szabad Szó nem ilyen kifejlett politikai szerv, de valamilyen politikai szerepe mégis van a parasztság politikai életében. Erről a politikai szerepről és az itt jelentkező feladatokról akarok néhány szót szólani.

A jelenlegi politikai viszonyok között a parasztság politikai súlyának az érvényesítésére adott szervezeti lehetőségek vannak a Kisgazdapártban és a Szociáldemokrata pártban. Ezeknek a politikai szervezeteknek megvan a maguk feladata, s ez most történelmi. Tehát ezekben minél nagyobb erőt kifejteni elsőrendű föladata a parasztság minden öntudatos tagjának. Az, hogy ezeknek a politikai szervezeteknek a munkáját segítse és mélyítse, s a politikai fejlődésben megmutatkozó kérdéseket megvitassa, azon túl is, ahogy azokat pártkeretekben vitatni lehet. Ez azonban még nem minden, és éppen erről kell világosan beszélni.

A pártok felelős gyakorlati politikát folytatnak, tehát állandóan taktikát kell követniök, s ez a taktika hol ezt, hol azt tartja fontosnak és elsőrendűnek, tehát ezeket a kérdéseket vitatja és az ilyenekben foglal állást. Ez nem lehet másképp, és az a jó politika, amely ezt jól csinálja. Egy osztály politikai mozgalma azonban nem merülhet ki ilyen politikai működésben, mert akkor már nem is igazi politikai mozgalom, és ha jó taktikával ki is harcolja az érvényesülését, utána nem tud mit kezdeni, és politikai vívmányait nem tudja megtartani. Nézzük az ipari munkásság politikai mozgalmát. A szocialista politika nem azért ért el sikereket és nem azért van olyan súlya a jelenlegi viszonyok közt, mert a párt jó taktikát folytatott, hanem azért, mert mozgalma keretében a munkásság egész létét öntudatossá tette, s az élet minden területének a kérdéseire megfelelt, s a társadalmi élet minden formájában érvényesítette a munkáslét követelményeit. A taktikázó politikája is azért volt erős

* *Szabad Szó, 1944. február 6.*

és azért tudta kiheverni a rossz taktika következményeit is, mert volt egy ilyen széles alapú teljes politikai mozgalma. Ez pedig nemcsak a szüntelenül alakuló politikai viszonyok által kívánt politikai kérdésekkel foglalkozott, hanem a munkáslét állandó történelmi és társadalmi kérdéseire is igyekezett megfelelni, és szüntelenül vitatta, fejtegette ezeket az általános és hosszabb lejáratú kérdéseket.

Ezt a tanulságot és ezt a meggondolást akarom hangsúlyozni a parasztság mozgalmával kapcsolatban is. A parasztság[hoz] méltó és történelmi szerepre alkalmas politikának nemcsak az esetenként követendő taktika kérdéseivel kell foglalkozni[a], hanem az egész paraszti társadalmi lét problémáit is vitatni kell szüntelenül, hogy világosan lássuk helyzetünket, és a szükséges taktikai, más szóval gyakorlati politikai lépéseket ennek értelmében tegyük meg. Mert egy politikai mozgalomnak nem abban van a létjogosultsága, hogy bizonyos taktikát hogyan szolgál és hogyan valósít meg, ha csak ennyi a tartalma, akkor már nagyon is mulandó valami ez, hanem abban, hogy egy egész osztálynak a történelmi létét teszi világossá és fölismerését ebben az osztályban igyekszik az emberek öntudatává tenni. A parasztság politikai mozgalmának a létjogosultsága is abban van tehát, hogy megfelel a parasztság összes életkérdéseire, illetve mindaddig vitatja ezeket a feltételeket, ameddig csak a megegyezés és a közös felfogás ki nem alakul.

Mindezt azért kell elmondani, mert abban az arányban, ahogy a Szabad Szó a parasztság politikai mozgalmának a szerve lett, mindinkább csak a követendő lépések taktikai kérdéseit vitatta. Ebből pedig valamikor könnyen baj lehet. Úgy látszik, mintha a parasztságnak csak az lehetne a politikai élete, hogy bizonyos taktikai elgondolásokat hogyan tud magáévá tenni, s ezeket hogyan tudja szolgálni. Erre is szükség van, de avval is legyünk tisztában, hogy a parasztság életkérdései sehol nincsenek tisztázva és eldöntve, tehát magának a parasztságnak is vitatni, tárgyalni kell ezeket mindaddig, ameddig a tisztázásig el nem jut. És éppen ez lehet különösen a Szabad Szó feladata. A taktikát úgyis a pártoknak kell csinálni, tehát ez az ő fő kérdésük, egy olyan mozgalmi lapnak, mint a Szabad Szó, annak kell a fő kérdésének lenni, hogy a parasztság problémáit mélyebben és hosszabb lejáratra tisztázza.

Mindezt azért kellett elmondani, mert mostanában szinte mindnyájunkat csak az aktuális politikai kérdések foglalkoztatnak, mint a munkássággal való együttműködés és a parasztegység. Ezeket is tárgyalni kell, de ha csak ezeket tárgyaljuk szüntelen és utána ismét csak azokat, amelyek akkor lesznek aktuálisak, akkor mindig a bizonytalanság felé megyünk és végül is eltévedünk.

A MAGYAR MEZŐGAZDASÁG KORSZERŰSÍTÉSE*

A Magyar Nemzet január 23-i számában jelent meg Adorján Jánosnak, az agrárkérdés kiváló szakértőjének cikke „Üzemrendezési tervezet a jövő falujához" címmel. Meggyőződésünk, hogy nemzeti életünk miként jövője jórészt azon fordul meg, hogy idejekorán, a szakszerű szempontok figyelembevétele mellett és a legkisebb rombolás irányában hajtjuk-e végre a mélyreható reformmunkát. Ezért Adorján cikke nyomán a szóban forgó kérdést az agrárpolitikai szakértők közül többen meg fogják világítani lapunk hasábjain. Ezeknek a véleményeknek készséggel adunk helyet, mint a szabad vita szabad szószéke. Január 30-i számunkban Kovács Imre cikkét közöltük, most pedig Erdei Ferenc véleményét adjuk közre.

A kisbirtok—nagybirtok vitából szerencsésen kiemelkedett a magyar politikai gondolkodás, s nyilván azon a réven, hogy Adorján és társai az üzemszervezési szempontokat állították előtérbe. A régebbi viták eredményeként körülbelül csak az maradt, hogy technikai szempontból a nagyüzem áll kétségtelen fölényben a kisüzemi termeléssel szemben, viszont társadalmi szempontból a kisbirtokos és birtoktalan parasztság a döntő fejlődési tényező. Körülbelül ez a két belátás az alapja azoknak az üzemszervezési megoldásoknak, amelyeket a magyar mezőgazdaság korszerűsítése és a parasztság társadalmi emelkedése érdekében újabban fölvetettek agrárszakembereink. E meggondolások és tervek közt kétségtelenül Adorján János terve ment el legmesszebb, s a legalkalmasabb arra, hogy az egész üzemszervezési kérdésnek a mélyére nézzünk.

Adorján kiindulása az, hogy a mezőgazdasági termelés technikája világszerte óriási arányokban fejlődött, s egyúttal a technikai fejlődés az alapja a mezőgazdasági népesség társadalmi emelkedésének is, tehát a magyar agrárfejlődésnek az a központi kérdése, hogy a mezőgazdaság technikai forradalmát hogyan lehetne bevezetni a magyar parasztság életébe. Ennek a feladatnak a megoldását szolgálja üzemrendezési tervezete, amely a paraszti kisgazdaságokat nagyüzemi egységekbe szervezi, hogy ezáltal a termelés gépesítése és teljes korszerűsítése megvalósítható legyen.

* *Magyar Nemzet, 1944. február 6.*

tehát az első tétel, amely terve szempontjából minél többoldali megvilágítást kíván. Ezen a ponton egy nagyon komoly történeti összefüggésre kell okvetlenül emlékeztetni. A technika fejlődésének ügye sohasem csak technikai kérdés, hanem mindig társadalmi feltételeken múlik. Egyfelől bizonyos technikát csak bizonyos társadalomszerkezet képes kifejleszteni, másfelől pedig bizonyos technikai módszereket csak akkor képes átvenni és földolgozni egy társadalom, ha megvannak hozzá az alkalmas intézményei és társadalmi formái.

Az összefüggés egyik oldalát félreérthetetlenül megvilágítja az agrárfejlődés általános alakulása. Az első nagy fejlődési hullám a 17. században indult el Hollandiában. Itt és ekkor alakultak ki a modern európai agrártermelésnek az összes elemi módszerei, a holland parasztság iparos-kézműves üzemhez hasonló gazdaságaiban. Ez pedig úgy volt lehetséges, hogy ez a parasztság a rendi társadalomban városi polgársághoz hasonló módon fejlődött, tehát célszerű szevezeteket alakított ki és polgárias szintre nőtt fel. Hasonló volt a fejlődés a skandináv és a svájci parasztság között is, ahol még ezen felül külön rendi állást is megszerzett a parasztság. Tehát ezekben a társadalmakban is hasonlóképpen fejlődött a mezőgazdaság technikája és a hollandiai eredményeket is könnyen át tudta venni. A másik nagy lépést az angol nagybirtok-gazdálkodás tette meg a 18. és a 19. században. Az ipari forradalomnak és a kapitalizmus nagyarányú kifejlődésének megfelelően a nagybirtokon is végbement valamelyes nagyüzemi iparosodás, és ekkor alakultak ki a nagyüzemi gazdálkodásnak azok a módszerei, amelyeket azután a porosz, lengyel és magyar nagybirtok is átvett. A mai közönséges mezőgazdasági gépeknek a legnagyobb része ennek a fejlődésfoknak az eredménye. Itt nem más történt, minthogy a nagybirtok termelése kapitalista üzemmé szerveződött, és felhasználta azt a technikát, amit az ipari termelés nyújtani tudott a mezőgazdaságnak. A harmadik nagy lépést az amerikai mezőgazdaság tette meg azáltal, hogy a kapitalista szerveződést és az ennek megfelelő technizálódást általánossá tette a mezőgazdaságban. Tehát általánosan iparosított és gépesített árutermelő üzemmé tette a mezőgazdaságot, s ennek az üzemi formáját a kisgazdaságokra nézve is kialakította. Ennek azonban az amerikai kapitalista polgári társadalom volt a föltétele, közelebbről az, hogy az ottani farmerek nem európai jellegű parasztok. Ez az általános kapitalizálódás és iparias üzem-üzleti szerveződés az európai társadalmakban csak mérsékelten, a történeti társadalmi föltételeknek megfelelően következett be. Tehát jobban a régi polgárosult termelésben nyugaton és északon, és alig a keleti feudális-jobbágyi paraszti termelésben. Ellenben hasonló volt az üzemi és technikai alakulás az európai nagybirtok gazdálkodásában. A következő fokot a szovjetbeli mezőgazdaság képviseli. A lényege az ennek a technikai fejlődésnek, hogy a kapitalista termelés egész technikai fegyvertárát általánossá tette a szovjet gazdaságpolitikája azzal, hogy a parasztüzemeket kolhozokká vonta össze, és egy hatalmas kutató és ipari apparátust kapcsolt be az agrártermelés fejlesztésébe. Ennek a módszernek a szocialista társadalom volt az előfeltétele.

A technika és a társadalomszerkezet összefüggésének a másik oldala éppen ilyen világosan kitetszik a történelmi fejlődésből. Hogy csak egyetlenegy hazai példát idézzünk, az angol szabású kapitalista gazdálkodás meghonosodása Magyarországon — amiért Széchenyi oly buzgón agitált — csak az ősiség és az úrbériség megszüntetése által következhetett be. Ha tehát a mai történelmi helyzetben a magyar agrártermelés technikai korszerűsítésének a kérdését vetjük föl, akkor egyúttal azzal is számolnunk kell, hogy egy ilyen termelési átalakulásnak alapvető társadalmi föltételei vannak, amiket éppen úgy meg kell teremteni, mint az egész technikai berendezést.

A belső és a külső üzemkörök elmélete

első pillanatra azt ígérte, hogy ennek a technikai fejlesztésnek olyan üzemformáját teszi lehetővé, ami az adott magyar társadalmi viszonyok között is sikerrel megvalósítható. Tehát úgy tetszett, hogy a külső üzemkör gépesítése és egyáltalán modernizálása — mint például a cséplőgép bevezetése — a parasztság és a paraszti termelőmód lényeges átalakulása nélkül is lehetséges. Nyomban azonban, ahogy ennek az elméletnek a hazai képviselői tervezni kezdték a jövő üzemszervezetét, kiderült, hogy itt gyökeres szerkezeti átalakulásról van szó, ami természetesen egyet jelent gyökeres társadalmi átalakulással is. Az a tervezet, amit Adorján János a jövő magyar falujáról fölvázolt, olyan üzemi-technikai megoldást jelent, amit egyfelől a belső és külső üzemkörök elmélete nélkül is éppen így kitervelhetett volna, másfelől pedig éppen olyan gyökeres társadalmi átalakulást feltételez, mint akármilyen más gyökeresen új technikai, illetve üzemi megoldás.

Az egész belső és külső üzemkörelmélet tehát tulajdonképpen csak annyi szerepet játszott a magyar agrárpolitikus gondolkozásban, hogy az üzemi formák felé terelte az érdeklődést és ezzel egy termékeny gondolkodást indított el. Mert lényegében tökéletesen értelmetlen a mezőgazdasági termelés elméleti szétválasztása külső és belső üzemkörre, amikor a technikai fejlesztésnek ugyanolyan követelményei vannak mind a két üzemkörben. Adorján tervében egyformán nagyüzemi keretbe illeszkedik mind a belső, mind a külső üzemkör termelése, ami szükségszerű következménye annak, hogy ennek a kétfajta termelésnek nem eltérő a természete a gépesítés és racionalizálás szempontjából. Az állattenyésztést és a kertészkedést éppen úgy csak nagyüzemi keretekben lehetséges gyökeresen racionalizálni, mint a szántóföldi termelést, sőt az iparias termelőmódnak még nagyobb a lehetősége a termelésnek ezekben az ágaiban. Ennek az elméleti szétválasztásnak csak annyi értelme volt, hogy az amerikai üzemi szerveződést szemléltetően jellemezte. Ennél több és általánosabb jelentősége semmiképpen nincsen.

Ellenben általános jelentősége van annak az üzemszervezeti szempontnak, amit Kovács Imre hangsúlyozott legújabban, s amit én a magyar tanyarendszerrel kapcsolatban régóta hangoztatok, nevezetesen a lakórész és a gazdasági udvar szétválasztásának, vagy másképpen a háztartás és a gazdaság szervezeti elkülönítésének. A paraszti gazdálkodás technikai fejlődésének ugyanis nem az a

technikai akadálya, hogy a belső és a külső üzemkör nem szerveződött külön, hanem az, hogy a gazdaság nem alakított ki külön üzemformákat, hanem egy kezdeti fejlődésfoknak megfelelően a háztartással szerveződött egybe. Mert a magasabb fokú technikai fejlődésnek és üzemi szervezetnek alapföltétele, hogy a gazdaságot külön, természetének megfelelő üzemmé kell alakítani, viszont a civilizált élet magasabb színvonalának ismét az a föltétele, hogy a háztartás, szóval a lakás a termeléstől elkülönült keretté szabaduljon. Annál nyilvánvalóbb ennek az elméleti szempontnak a jelentősége, mert tervezetében Adorján is ezt valósítja meg, ahelyett, hogy a tudatosan szem előtt tartott külső és belső üzemkörhöz igazodna.

A gazdaságnak és a háztartásnak az üzemi szétválasztása, s továbbmenően lényegi természetüknek megfelelő megszervezése egyúttal messze tovább visz azoknál a kilátásoknál, amiket a külső és a belső üzemkör elmélete egyáltalán fel tud vetni. Nevezetesen a gazdaságnak és a lakásnak a különszervezése egyenesen a falu és tanyarendszer, valamint a falu és a város települési és építészeti kérdéseihez vezet el, ami nyilvánvalóan alapvetően fontos része a magyar mezőgazdaság és a paraszti élet korszerűsítésének. De minden elméleti vitázás helyett nézzük közelebbről az Adorján-féle tervet.

Az Adorján-féle terv történeti előzményei

mint a szerző példázza, a magyar parasztság múltjában, sőt a jelenlegi társadalomszerkezetében is föllelhetők. Ez az összekapcsolás, a tervezet és a történeti üzemformák között nemcsak azért fontos, hogy a történeti példákkal mintegy elméleti igazolást kaphat a tervezet, hanem azért is, mert ezek révén a terv megvalósulása is jobban elképzelhető. Itt azonban világosan meg kell különböztetnünk két dolgot. Egészen más dolog a tervezet formai előzményeinek a történeti kérdése és egészen más jelenlegi megvalósítása társadalmi előfeltételeinek az ügye.

A formai történeti előzmények akármilyen bőséges és meglepő sokasága is nem mond nevezetesen többet, minthogy elméletileg igazolja a tervezet helyes alapjait. Bizonyítja, hogy a tervezet elképzelése nem valami kiagyalás, hanem mélyen a mezőgazdasági termelés és az emberi társadalom természetében gyökerező megoldásnak a korszerű formája. Maga Adorján nem keresi különösebben ezt a történeti igazolást, éppen ezért csak példaképpen hoz fel néhány történeti példát a hasonló üzemi megoldásokra. Ilyen előzmény azonban sokkal több van és sokkal meglepőbben hasonló is. Itt most csak egyet említek föl, nevezetesen az alföldi kertes városok rendszerét. Ha elővesszük Nagykőrösnek vagy Hajdúböszörménynek a 18. századi térképét — mindkét város települési és gazdasági viszonyai kitűnő feldolgozásban állanak rendelkezésre — egészen meghökkentő hasonlóságot találunk ezek és az Adorján-tervezet között. E kertes városokban a belterület csak lakóházakból áll, ellenben a gazdasági udvarok a város körül, mint akolkertek helyezkednek el. Ezeken kívül vannak szőlős, gyümölcsös, valamint veteményes kertek. Tovább kívül következik a belső legelők öve, s ezen túl vannak nyomásokban a szántóföldek. Ismét külön tagban a rétek és legkívül a pusztai

legelők. Ebben a rendszerben arra is van példa, hogy az egy tagba szervezett termelési üzemhelyeken közös üzemben folyik a termelés. A külső legelőn például nemcsak közös gulyákban tartják az egyes gazdák a marháikat, hanem közösen teleltetik is, szóval végeredményben nagyüzemi formában tartják a növendék- vagy hízómarhát.

Az Adorján-féle tervnek az is fontos eleme, hogy az egyéni földtulajdonjognak erőteljesebb korlátozását tételezi fel. E vonatkozásban ismét rengeteg a történeti példa. Sőt az a történelmi valóság, hogy a föld magántulajdonának a mai formája egészen új keletű és rendkívüli történeti képződmény, mert a fejlődés hosszú szakaszában nagymértékben korlátozott volt az egész egyéni földhasználat. Ismét csak a kertes városok példáját idézem. Ezekben a városokban még a 18. században sem az örökös, hanem az adománybirtok a szabály, ez pedig azt jelentette, hogy a község állandó ellenőrzése alatt tartotta a birtokot.

A terv megvalósításának a társadalmi föltételei azonban nem esnek egybe ezekkel a történeti előzményekkel. A tervben egybefoglalt megoldási módozatok már csak régi történeti formái a magyar mezőgazdasági termelésnek, tehát ezek révén ma már nem megy könnyebben a terv megvalósítása. Így volt valamikor, s hogy így volt, az bizonyít a terv helyessége mellett, ellenben nem így van már ma, tehát nem könnyíti meg mai megvalósítását.

Mindenekelőtt azt kell számításba vennünk, hogy a mai mezőgazdasági termelés — leszámítva az erdőterületet — nagyjából három egyenlő részben oszlik meg, három üzemi forma között. Egyharmad nagybirtok és a kisgazdaságokra eső kétharmadból egyharmad a falurendszerű gazdálkodásnak és egyharmad a tanyarendszernek a területe. E háromféle üzemforma egymástól gyökeresen eltérő üzemi, telepítési és társadalmi feltételét jelenti a terv megvalósításának.

A nagybirtok termelése merőben termelési szempontból nem jelent problémát. Úgy, ahogy van, tökéletes kerete a legmagasabb színvonalú technikai fejlesztésnek.

Sokkal nagyobb kérdés a tervezetnek megfelelő üzemszervezet kiépítése a kisbirtok falu- és tanyarendszerében. Mert azzal tisztában kell lenni, hogy az Adorján-féle terv általánosságban az egész falusi és tanyai életrend tökéletes átalakítását követeli meg, s lényeges korlátozásokat tesz szükségessé a föld birtokjogában. Technikailag természetesen minden keresztülvihető. Ebből a szempontból is azonban alapjában eltérő föladat a tanyarendszerű vidékek megszervezése. A tanyarendszer ugyanis magában véve olyan termelési előnyökkel jár, hogy azokat falukká összeszervezni, akár az Adorján terve szerint is, csaknem képtelenségnek tűnik. Itt tehát egészen másfajta üzemszervezetre van szükség, amely a termelésnek ugyanolyan kedvező szervezeti föltételét és a parasztság életének ugyanolyan szintemelkedését jelenti. Ilyen tervezetet azonban elég könnyen lehetne is csinálni. Még az is együttjárna a tanyarendszerű paraszti termelés racionális üzemtervével, hogy a város és a falu viszonyának is egészen új alakulását idézné elő.

De nincsenek is itt komoly üzemszervezési nehézségek. Csak feladatok vannak, amiket nehézség nélkül meg lehet oldani. Az Adorján terve majdnem hibátlan elképzelése a modernizált falusi termelésnek, viszont a tanyarendszerű vidékek átszervezésére hasonló értékű tervet lehetne napok alatt előteremteni. Ha nagyon sietősen szükség lenne ilyenre, én is előhúzhatnék ilyet a fiókomból. A probléma azonban nem is itt van. Hanem ott, hogy milyen társadalmi föltétele van meg annak, hogy a magyar paraszti termelést így korszerűsítsük. Hogy nem ilyen az üzemformája, azon a legkönnyebb segíteni. De milyen termelőtudománya és társadalmi formái vannak arra, hogy ebbe az üzemi rendbe bele tudna illeszkedni.

Ha reális számadást teszünk, akkor kiderül, hogy az ilyesféle korszerűsítésnek csak két negatív föltétele van jelen. Az egyik a mezőgazdasági termelésünk lemaradottsága, ami a békebeli termelésben abba a kényszerhelyzetbe kerül, hogy mindenképpen fejlődnie kell, s a másik, hogy a parasztságnak nem kellenek mai társadalmi formái, tehát kapható arra, hogy másfajtát építsen ki. Ez a két lehetőség azonban csak politikai formában válik pozitívvá. Hogy azonban mint politikai törekvés éppen ezeknek a technikai megoldási formáknak az irányában halad-e, tehát ezeket használja-e föl, az egy másik és el nem dönthető kérdés.

Az Adorján-féle tervnek azonban mindenképpen meg van a létjogosultága. Akkor, amikor egy társadalom nem a maga építőmunkájával valósítja meg a termelőmódja magas színvonalú fejlesztését, hanem külső kényszerhelyzetben és másutt kifejlődött módszerek segítségével jut el ide, akkor minden technikai megoldás, minden javaslat helyénvaló. Minél több olyan tervet ki kell dolgozni, minél jobban föl kell deríteni a technikai üzemi szervezés kérdését, hogy akkor, amikor a társadalom is olyan állapotba kerül, hogy megteremti a technikai fejlődés föltételeit, legyen számára terv, amit fölhasználhat.

HAJNALI HÁZKUTATÁS. ÁTTÖRTÜK A FRONTOT*

1. Hajnali házkutatás

A nehéz időkben Szigetszentmiklós határában tanyán laktam. Elismerem, hogy ez a tanya valóságos kihívás volt az állam és a társadalom rendjével szemben. Maga az, hogy ott éltem, munkám és egész életem teljesen érthetetlen és gyanús lehetett, nemcsak az elöljáróság, hanem az egész falu előtt. Ennek köszönhető, hogy különös figyelemben részesített a falubeli csendőrség. Nem múlt el hét, hogy ne látogattak volna be hozzám s ne érdeklődtek volna az után, hogy mit csinálok, ki jár hozzám, én hová járok stb. Különösen izgatta a csendőröket meg a falubeliek fantáziáját, hogy mi lehet az oka annak, hogy egy makói hagymakertész elhagyta házáját és két magasabb iskolát kitanult fiával olyanféleképpen dolgozik, mint a bulgárok a szomszédos telepen. Nyilván ez és a felsőbb utasítások hívták fel ránk a csendőrök figyelmét is.

Egy alkalommal is, mint sokszor máskor a kora hajnali órákban kopogtattak az ajtón. Én az írógépnél ültem és valami cikket írtam, apám pedig éppen elszundított, miután a kenyér első dagasztását elvégezte, nem lévén éppen akkor asszonyszemély a házban. Igen udvariasan köszöntek és barátságosan érdeklődtek az iránt, hogy én mit írok. Még több jelentéktelen kérdést tettek fel, és láttam rajtuk, hogy valami közelebbi szándékuk is van. De úgy látszik, még további előkészületet tartottak szükségesnek. Egyikük váratlanul és nyomatékosan feltette a kérdést:

— Tulajdonképpen mi kifogása van doktor úrnak a fennálló társadalmi rend ellen?

Röviden feleltem:

— Nem tetszik és nem kívánok részt venni benne a vezetők vagy az uralkodók oldalán.

— Hogy érti azt, hogy az uralkodók oldalán? Mindenkinek egyenlő joga és egyenlő boldogulási lehetősége van.

Láttam rajta, hogy nem nyugszik meg addig, amíg valami komoly feleletet nem kap. Igyekeztem tehát komolyan felelni:

— Nézze őrmester úr, ez a következőképpen van. Az országban vannak dolgozó parasztok és munkások, úgy mint a gyarmatokon a bennszülöttek, akiknek mindenféle joguk ugyan megvan, azonban próbáljanak csak élni vele. A másik

* *Új Szó, 1945. december 1.*

oldalon pedig vannak, akik igazgatják a bennszülötteket és uralkodnak rajtuk, és próbálja kimozdítani őket valaki ebből az állapotból!

Az őrmester könnyedén igyekezett visszavágni, mint aki nagyon biztos a dolgában:

— Hát én hová tartozom, azt mondja meg doktor úr?

— Maga janicsár, ami azt jelenti, hogy a bennszülöttek közül származik, de elszegődött az uralkodók szolgálatába, és azokat védi és szolgálja a saját fajtájával szemben.

Ezzel vége is lett a vitának. Az őrmester vörös és mérges lett és rátért a tárgyra:

— Akkor kezdjük a házkutatást.

Igyekeztem megkönnyíteni munkájukat és udvariasan megkérdeztem:

— Mit keresnek, hadd segítsek.

— Elég, ha mi tudjuk — mondta kurtán és már meg is indult a könyvespolc felé, hogy megkeresse azt, ami szándékában volt.

Minden zugát felkutatták a háznak, fiókokat, ágyat, zsebeket, mindent a világon, de különösen sokat időztek a levelek között. Ebből gondoltam, hogy nyilván azokat a leveleket keresik, amelyeket akkoriban a Béke Párt küldött szét. Emiatt aggódásba is estem, mert emlékeztem, hogy van ilyen a házban és azt nem semmisítettük meg. Kutatásuk azonban eredménytelen maradt, az én szobámban. De ők nem hagyták abba, hanem egyre mérgesebben a ház többi részében is kutatni kezdtek. Apám szekrényében egy csomó levél állott. Izgatottan kezdték annak a megvizsgálását. Eközben persze apám is felkelt, és igen izgatottan topogott a csendőrök körül, amiből szó nélkül is megértettem, hogy ott van a levelek között, amit keresnek. Valóban megtalálták. Egy feladó nélküli borítékban egy békepárti körlevél és a címzés annyi volt, hogy Erdei Ferenc. Diadalmasan emelték fel és hozzám fordultak, hogy hát ez mi. Ártatlanul magyarázgattam nekik, hogy én nem tudom, valószínűleg nem is nekem küldték. Erre előlépett apám és sietve tudatta velük, hogy igen, ezt ő kapta és anélkül, hogy különösebb figyelemre méltatta volna, eltette a többi közé.

— Miért nem szolgáltatta be? — kérdezték zordonan.

Apám hosszas magyarázatba kezdett, ami a csendőröket távolról sem nyugtatta meg, még csak a tekintetben sem, hogy a levelet apám kapta és nem én. Végül azonban hosszas magyarázgatás és bizonyítgatás után mégis elhitték, hogy a levelet valóban apám kapta és érdeklődésükkel feléje fordultak. Nem egészen érthető megjegyzéseket tettek arról, hogy milyen apának milyen fia van és közölték végső határozatukat: apám azonnal velük tart, én pedig egyelőre maradhatok nyugodtan. Minden magyarázgatás ellenére ezt igen komolyan értették, és apámnak velük kellett mennie. Én pedig ott maradtam egyedül a tanyában az éhes jószággal, a rengeteg házi munkával és a dagasztatlan kenyérrel. Sietve programot csináltam a sokféle munka elvégzésére, és hozzáfogtam dagasztani a kenyeret. Valamikor csináltam már ilyet, de azt, hogy mikor kell dagasztani és mikor szakajtani és a kemencébe vetni, teljesen ösztönöm szerint cselekedtem, és nem minden izgalom

nélkül vártam, hogy vajon visszatér-e apám. Dél volt, mire visszatért, akkorra már a kenyerek is kisültek, és én egyforma izgalommal vártam, hogy mit végzett apám, és hogy mit szól a kenyérhez. Egyik dologban sem történt nagyobb baj.

2. Áttörtük a frontot

1944 októberében Budapesten voltam. A tanyán már nem volt biztonságos a maradás, Nagykőrösön is megrosszabbodott a helyzet, ahol hónapokat töltöttem, tehát legjobbnak ígérkezett, ha Budapesten süllyesztem el magam. A Szálasi-puccs után azonban már ez is nagyon nehéz volt. Többször nyomára jutottam annak, hogy keresnek, és miután nem volt különös gyakorlatom az efféle bujdosásban, határozottan rosszul éreztem magamat. Két alkalommal ugyan még találkoznom is sikerült a fegyvertársakkal, de ez is mindinkább lehetetlenné kezdett válni. Öcsémmel együtt elhatároztuk tehát, hogy akárhogyan is, átmegyünk a fronton és hazamegyünk Makóra, ahol már akkor benn volt a Vörös Hadsereg. Alapos tájékozódás után úgy határoztunk, hogy Kiskunhalasig elmegyünk vonattal — akkor még lehetett —, és onnan valahogy majd elérünk Makóra. Ezt fegyvertársaim is helyeselték, és az út megbízatási jelleget is kapott.

Annak rendje és módja szerint felkészültünk az útra. Papírokat szereztünk menekült makóiaktól. Makói hagymásoknak nem volt nehéz álcázni magunkat, mert alapjában véve azok is voltunk, és a mesét is kitaláltuk az úthoz. Megyünk Kiskunhalasra, mert ott van a családunk, miután Makóról a német és magyar katonaság elhajtott bennünket.

A vonaton való utazás kifogástalanul ment. Az utasok szegény menekülteknek kijáró jószívvel voltak hozzánk, mindenfélével kínáltak, segítettek rajtunk. A vonat azonban csak Kiskőrösig tudott elmenni, ott már az a hír volt, hogy Kiskunhalast elfoglalták az oroszok. Mi kitartóan várakoztunk, hogy talán mégis megy vonat később valameddig, de visszafordulni semmiképpen sem akartunk. Így is történt. Este későn Soltvadkertig még indult egy vonat. Itt azonban végképp megszűnt a közlekedés, és az utasok ott álltak minden reménye nélkül annak, hogy hamarosan megindulhatnak Kiskunhalasra. Ahogy körülnéztem az utazó társaságban, szemmel látható volt, hogy néhány kiskunhalasin kívül, akik valóban hazaigyekeztek, más hasonló elemek voltak a társaságban, akik szintén olyan elszántan tovább igyekeztek, mint mi. Ilyenformán az egész társaság gyalog indult el Kiskunhalasra.

Soltvadkert határában azonban kiderült, hogy már alaposan benne vagyunk a frontban. Visszafelé özönlő magyar katonasággal találkoztunk, és a tüzérségi és aknatűz is erősebb lett. Ilyen körülmények között az utazó társaság mégis feloszlott és ki-ki mellékutakra igyekezett. Mi is ezt tettük, és állandó kérdezősködés után tisztába lettünk a front helyzetével és azzal is, hogy ha jó szerencsénk van, azért simán bejuthatunk Kiskunhalasra. Ránk esteledvén, egy soltvadkerti tanyán aludtunk, ahol olyan vendéglátásban részesültünk, hogy tulajdonképpen nem is sokat aludtunk. Miután hiába vártuk, hogy a front átmenjen rajtunk, reggel újra

nekiindultunk Halas irányába azzal az eltökélt szándékkal, hogy akárhogy is lesz, megint megyünk előre.

A pirtói buckákban találkoztunk magyar katonasággal, akik az utolsó vonalat képezték a front innenső oldalán.

Kérdeztük a katonákat, hogy hogyan áll a hadi helyzet, és hogy milyen úton és hogyan lehet átjutni a fronton. A katonák szívesen tájékoztattak minket és egyáltalán nem mutattak szándékot arra, hogy bennünket, mint nyilvánvaló szökevényeket elfogjanak, sőt egyre-másra sóhajtoztak, hogy szívesen jönnének ők is velünk, ha lehetne. Így tapogatódzva a katonaság között elérkeztünk egy öt főből álló őrshöz, ahol közölték velünk, hogy ők a legutolsó hátvéd, utánuk már oroszokat fogunk találni.

Mint kiderült, mind az öten kiszomboriak voltak, tehát, amikor meghallották, hogy mi Makóra igyekszünk, nagy sóhajtozások közepette kivallották, hogy ők is milyen szívesen jönnének velünk. Én egyre jobban kezdtem biztatni őket, hogy semmit sem veszítenek vele, ha velünk tartanak, ellenben minden bajnak ki vannak téve, ha továbbra is maradnak, arról nem is beszélve, hogy minden igaz magyar csak azt teheti, hogy otthagyja a németeket és átjön az orosz oldalra. Amikor családjukat is kezdtem említeni, akik most kétségek között vannak Kiszomborban, eldőlt a kocka. Az öt kiszombori magyar egyértelmű elhatározásra jutott, jönnek velünk. Mi ezt lelkesedéssel vettük tudomásul, és elkezdtünk tanakodni, hogy mit csináljunk a fegyverekkel, katonaruhákkal, és hol szerezzenek civilruhát. A ritkás tanyák között végül is találtunk egyet, ahol három emberre való szedett-vedett civilruhát sikerült kikunyerálni. Egy másik tanyában ismét kaptunk kettőt, így az átöltözés elég hamar ment. Amikor átestünk mindezen, jókedvűen elindultunk az orosz állások, illetve Kiskunhalas felé. Mindnyájunkban az a jó érzés áradt szét, hogy áttörtük a frontot, magunk mögött hagyva Szálasit összes németjével és nyilasával.

A tüzérségi és aknatűz egyre jobban a fejünk felett volt, sőt géppuska is egyre közelebbről kattogott, de minket annyira elfoglalt az áttörés jó érzése, hogy minden háborús izgalom nélkül tartottunk egyenesen Kiskunhalasnak. A többi már nagyon simán ment. Körülbelül négy kilométerrel a város előtt jókedvűen sietve közeledett felénk két fiatalember, és kérdést nem is várva újságolták, hogy már túl is vagyunk a fronton, itt már nyugodtan közlekedhetünk. Az oroszok Kiskunhalason vannak, a város szélén őrségük van, de csak a fegyver érdekli őket, egyébként minden további nélkül beengedik az utasokat. Így is történt. Simán átmentünk az őrségen és Kiskunhalason fellélegeztünk, hogy túlestünk a front veszedelmein. Szerencsénk továbbra is tartott, mert Kiskunhalasról félnapos „kicsi robot" után indulhattunk Kiszomborra és Makóra, ahová szerencsésen meg is érkeztünk.

BUDAPEST FELÉ NÉZ AZ ORSZÁG*

Október 15-én

fővárosával együtt történelmi fordulót élt át az ország s a sors Budapesten dőlt el és az rosszabbra fordult. A kormányzó nyilatkozata egy órára fölvillantotta az ország népe előtt a háború gyorsabb befejezésének a reményét, és megmutatta a nemzeti fejlődés járható útjait. A rövid reménységek után azonban a legsötétebb valóság következett: a honvédség túlnyomó része nem teljesítette a kormányzó parancsát, s akadt olyan politkai banda, amely a német fegyverekre támaszkodva vállalta Hitler további kiszolgálását. Ez a tragikus fordulat rendkívül súlyos helyzetet teremtett a fővárosban.

Március 19-e után, amikor a Sztójay-kormány betiltotta a demokratikus pártok működését és a baloldali lapok megjelenését, illegális tevékenységre kényszerültek mindazok a politikai tényezők, amelyek az ország demokratikus átalakításának és a Németországgal való szakításnak az ügyéért dolgoztak. Ebben az illegális tevékenységben kialakult a Magyar Front politikai szövetsége eleinte négy, majd később öt pártnak a részvételével. A Kisgazdapárt, a Szociáldemokrata Párt, a Kommunista Párt és a Legitimista Párt mellett ötödiknek a Nemzeti Parasztpárt csatlakozott a szövetséghez, és októberre odáig haladt előkészítő munkájuk, hogy biztosítva látszott a hitleri Németországgal való szakítás és egy demokratikus kormány megalakítása. Ilyen előzmények után került az ország népe elé a kormányzói nyilatkozat, azonban akkor már olyan körülmények között, amikor nyilvánvalóvá lett, hogy a német haderő fegyveres erőszakkal akadályozza meg a nemzet többségének szándékát. Olyan katonai erőt vontak össze ekkorra Budapesten a németek, hogy az meg tudta akadályozni a kormányzói parancs végrehajtását. Nagy részük volt ebben az ellenakcióban a Szálasi-pártnak és azoknak a magyar katonatiszteknek, akik a magyar nemzet nagy többségének az akarata ellenére és a magyar nemzeti érdekekkel szemben is maguk egyéni sorsának és a náci politikai törekvéseinek a vélt biztosítására árulóként kiszolgálták a németeket.

A német haderő fellépése és a Szálasi-kormány uralomra segítése az első napokban megbénította a fővárost. A német katonák, a nyilas karszalagos magyar katonatisztek és a németek által fölfegyverzett nyilas gárdisták olyan terrort valósítottak meg a városban, hogy még az utcákon való mozgást is megbénították.

**Délmagyarország, 1944. november 19.*

Gyűjtőhelyekre hurcolták a zsidókat, ahol ellenálltak, ott a legerősebb harci fegyverekkel lőtték a házakat és a bennlakókat, napokon át fogdosták össze a baloldali és németellenes egyéneket, s az üzemekben és hivatalokban fegyveres őrségekkel kényszerítették ki a munkát. Ilyen körülmények között a Magyar Front politikai tevékenysége is megnehezült. Képviselőinek egy részét elfogták, másrészük pedig bujdosni kényszerült. Csak néhány nap után sikerült néhányaknak találkozni és újra elkezdeni a földalatti munkát a németek és nyilas bérenceik ellen.

A terror dermedt napjai után már az első két hét végén kezdett magához térni a város és itt is, ott is az eszmélés, az ellenállás jelei tűntek fel. Az első napokon csak a csepeli gyárban tagadták meg nyíltan a munkások a munkát, és csak néhány hivatalban tagadták meg az eskütételt a tisztviselők, a nagy többség, a pesti nép tömege ekkor még dermedten és tehetetlenül szorongott. A hét végére azonban már az üzemekben, hivatalokban, lakásokban, sőt még a villamosokon is mind hangosabban kezdtek arról beszélni, hogy szembe kell szállni a németekkel és nyilas bérenceikkel. Munkások, diákok, tisztviselők gyűltek össze titokban s mind elszántabban keresték az útját annak, hogy harcolhassanak a felszabadulásért. Ez a néphangulat segítette elő, hogy a Magyar Front politikusai újra elkezdhették a földalatti szervezkedést.

A németektől és nyilas bérenceiktől fölszabadult országrészeken

ezalatt bekövetkezett a nagy változás, de nem a magyar nép politikai és katonai erőfeszítése következtében, hanem az orosz hadsereg diadalmas előretörése által. A háború kegyetlen megpróbáltatása viselte meg ezeket a vidékeket, s úgy maradtak a front mögött, hogy felszabadultak a németek zsarnoksága és a németbérenc magyar uralom alól, de egyúttal szétesve és megviselten magukra is maradtak, és községenként küzdenek a háborús nehézségek legyűrése és a demokratikus önkormányzat megteremtése érdekében.

A helyzet ezekben a falvakban és városokban nagyon súlyos, és az élet újrakezdésének a nehézségei és akadályai is nagyok. A háború magától értetődő pusztításai mellett óriási kárt okoztak a kivonuló német és magyar seregek. Állatokat hajtottak el, gépi berendezéseket vittek el, hidakat, vasútakat rongáltak meg, munkásférfiak ezreit riasztották vagy hajtották el, s végül az elmenekülő régi vezetőemberek óriási pénzösszegeket és üzleti és hivatali iratokat vittek magukkal. Mindezek a károk egyelőre pótolhatatlanok, és ennek az országrésznek úgy kell újrakezdeni az életet, hogy csak a meglévő erőit használhatja fel, mert elvitt értékeinek a visszaszerzése nagyon bizonytalan és távoli lehetőség.

Ilyen körülmények között minden város és falu egy-egy kis köztársaság, amely magában küszködik a feltornyosuló feladatokkal, s magában tapogatózik a politikai szervezkedéssel is és legfőképpen önellátásra szorul gazdaságilag. Ez az állapot természetesen nagyon keserves, és a felelős vezetők éppenúgy, mint maga a

nép mindenütt várva-várja valami központi, országos szervezetnek vagy hatalomnak a kialakulását, mert a legfontosabb és legdöntőbb ügyekben érzi a tehetetlenségét. Tehát Budapest felé néz az ország s onnan várja, hogy helyi kérdéseire országos feleletet kapjon.

Az új helyzetben azonban nemcsak a háború okozta nehézségek teszik nehézzé az életet, hanem a régi rezsim politikai bűneinek a következményei is jelentkeznek. Most derült ki, hogy milyen gyökeresen elsorvasztotta a korábbi feudális és fasiszta uralom a demokratikus erőket, mennyire kipusztította a népből a felelős politikai gondolkodást, gerincességet és helytállást. Mindez most megnyilvánul abban, hogy a magukra maradt községekben és városokban csak néhány ember, csak egy kis csoport tud politikailag gondolkozni a többiek helyett, és próbál cselekedni a kis közösségek érdekében. Mindenütt legelőször a kommunista párt szervezete állott fel úgy-ahogy, és most nekik kell képviselni az egész községet, akkor, amikor a régi rend mindent elkövetett befeketítésükre és vezetőembereik hitelének a lerombolására. Mégis mindenütt hősiesen végzik a dolgukat és keresik a többi politikai erőket, a nép más rétegeinek képviselőit, hogy közös demokratikus frontot alakítsanak ki. De mivel nincs közeli múltja a nép tömeges politikai fellépésének, és nincs iskolája a demokratikus együttműködésnek, ezen a vonalon több a várakozás még, mint a valóságos eredmény. Tehát ezért is Pest felé néz az ország, onnan várja a politikai élet országos megindítását, s a nép demokratikus politikai frontjának kialakítását.

Budapesten fejlődnek is
az események,

minden jel arra mutat. Ami elindult a Szálasi-kormány első dermedt napjai után, az egyre gyorsuló ütemben halad a kifejlés felé. Hírek jönnek a fővárosból, hogy a katonák és a nép együttes fellépése van készülőben a német hadsereg és a Szálasi-kormány hátában. Egyre több a magasrangú katonatiszt, aki átjön az orosz seregekhez és ezek mind arról adnak hírt, hogy állandóan nő azoknak a katonáknak a száma, akik nem az oroszok, hanem a németek ellen akarnak harcolni. A munkásság és az ifjúság pedig a legnagyobb terror ellenére szervezkedik, és a város népe tömegesen áll a hátuk mögött.

A próba, ami előtt az ország fővárosa áll, óriási, de a tét is, ami rajta áll vagy bukik, szintén óriási. A magyar nemzeti fejlődés gyors kibontakozása, vagy a magyar nép hosszú kínlódása fordul meg azon, hogy a magyar főváros tud-e tevékenyen részt venni az ország felszabadításában, és meg tudja-e teremteni egy önálló magyar kormány feltételeit.

De nem nézheti tétlen
várakozással

az ország sem fővárosa történelmi próbáját. A főváros kezdeményezhet és példát mutathat, de mindent nem végezhet el. Az ország minden falujában és városában is föl kell állni a népnek, politikai szervezeteket kell létrehoznia, s tömegesen részt kell vennie az újjáépítésben.

A németektől és magyar bérenceiktől felszabadult részeken élnie kell azzal a szabadsággal, amit az orosz hadsereg hozott, és lázas munkával kell pótolnia a demokratikus múlt hiányát. Önkormányzati politikai életet kell életre kelteni minden faluban és városban. Meg kell teremteni a demokratikus pártok szervezeteit és azoknak együtt a nép demokratikus frontját kell kialakítani. A kommunista párt már nagyon sok helyen mutatja a példát és arra is példát ad, hogy minden olyan demokratikus párttal és mozgalommal keresi és vállalja az együttműködést, amely az ország függetlensége és demokratikus átalakítása érdekében küzd. Több helyen a Parasztpárt is megkezdte már tevékenységét, és a Kommunista Párttal együtt dolgozik a magyar nép politikai életre keltésében.

Hogy eddig csak ez a két új párt lépett fel, az is kiáltó bizonyítéka a magyar demokrácia gyengeségének és elnyomottságának. Még demokratikus pártjaink is olyanok voltak a régi feudális és fasiszta uralom alatt, hogy legnagyobbrészt nem a nép helyi szervezeteire épültek, ezért nem tudnak most központi vezetőség nélkül is talpraállni és részt venni a helyi önkormányzatok életében.

Mindenekelőtt való szükség és történelmi jelentőségű tennivaló tehát, hogy az elnyomóktól szabaddá tett országrészeken gyökeres népi demokrácia épüljön fel, hogy a magyar nép széles tömegei mozduljanak meg és vállalják a részvételt az ország újjáépítésében. Mozduljanak meg a régi demokratikus pártok is, mert nélkülük nem végezhetnek teljes értékű és eredményes munkát a legalsó néprétegek új, de régi szükségletet szolgáló politikai szervezetei.

Budapest felé nézünk tehát és döntő eseményeket várunk a magyar fővárostól, de mindent elkövetünk, hogy a vidéken is megmozduljon a nép, és megteremtse a magyar nemzet felemelkedésének és az új demokratikus Magyarországnak a széles, minden községben kiépített népi alapjait.

FÖLSZABADULÁSUNK*

Az orosz hadsereg megszabadította országunk felét Hitlertől és magyar bérenceitől s a másik felét is meg fogja szabadítani. És ezt eddig úgy vitte véghez, hogy népünk nem nyújtott cselekvő segítséget ebben a harcban, sőt bűnös vezetőinek a parancsa és ámítása folytán még ellen is állt. Tehát eddig még nincs részünk fölszabadulásunkban: az orosz hadsereg szabadított meg bennünket sorsunk legnagyobb terhétől és végzetes elnyomorítónktól, ez az igazság.

Pedig a szabadságot, egy nép nagykorúságát, egy nemzet függetlenségét nem lehet ajándékba kapni, azt ki kell küzdeni, harcolni és dolgozni kell érte. Hogy a magyar nép valóban és teljesen fölszabaduljon, ahhoz a népnek a maga harca, maga munkája és maga erőfeszítése kell. És ennek a harcnak az útjai még nyitva állanak előttünk, ha a legdöntőbb óráról és a legnagyobb lépésről le is késtünk már. Még mindig tehetünk valamit, s amit csak lehet, meg is kell tennünk, nemcsak a háború gyorsabb befejezése és a győzelem érdeke követeli ezt, hanem mindenekelőtt saját nemzeti érdekünk. Minden mozgósítható erőt harcba kell vetnünk az orosz haderő oldalán a hitleri Németország és magyar csatlósai ellen, magunk közt pedig meg kell szabadítani magunkat azoktól a többi terhektől is, amik tehetetlenné és szolgává tették népünket.

A háborús segítség, amit a háborúnak ebben a végső szakaszában és ebben az elesett állapotunkban tehetünk, nem sok, de nem is kevés. Fővárosunknak és a Dunántúlnak még előtte van a nagy próba, ott fegyverrel és harccal segítheti még a magyar az orosz hadsereget. A fronton innen mi már elestünk ettől, de még mi sem estünk ki a harcból, és nekünk is kell és lehet háborús segítséget nyújtani. Munkánkkal és javainkkal szolgálhatjuk az orosz hadsereget és ezt meg kell tennünk, ha áldozattal és nélkülözéssel jár is, mert ez a legkevesebb, amivel hozzájárulhatunk a győzelemhez és a magunk jobb sorsának megalapozásához. Minden nemzet Európában, amely számítani fog a háború után, ha elnyomott és legyőzött volt is egyszer, egymással verseng most, hogy melyik vesse magát minél nagyobb erővel, minél több munkával és minél elszántabb harccal a hitleri birodalmat megsemmisítő háborúba. Egymás után jelenti be Tito Jugoszláviája, de Gaulle Franciországa, Belgium, Hollandia és Luxemburg, hogy határaikon túl, a

**Délmagyarország, 1944. november 21.*

végső győzelemig akarnak harcolni a szövetséges nemzetek oldalán, s ezt a harcot már folytatják is. Pedig ezek a népek eddig is hasonlíthatatlanul többet áldoztak és szenvedtek a háborúban, mint a magyarok. Ezen a végső szakaszon akármennyi áldozat nem sok, amit vállalhatunk s akármennyit vállalunk is, az a legkevesebb, amivel magunk is hozzájárulhatunk nemzetünk valóságos és teljes fölszabadulásához.

De még több az, amit a magunk körében meg kell tennünk, s ez nem közömbös a háború szempontjából, és egyenesen életbevágó nemzeti fejlődésünk érdekében. Ez a feladat már nem kockázattal jár, hanem munkával és erőfeszítéssel, de ebből aztán akármennyi nem sok, sőt akármennyi sem elég. Le kell fejteni magunkról a reakció és a hitleri szolgaság múltjának minden emlékét és maradványát, meg kell szabadítanunk magunkat attól a bénaságtól és nyomorult meghunyászkodástól, amibe az elmúlt évtizedek mind mélyebbre és mélyebbre taszították népünket. Össze kell szednünk magunkat, talpra kell állnunk, meg kell tanulni öntudatos, tevékeny és magáért helytálló népnek lennünk, hogy mégegyszer igazán fölszabadult népnek és nemzetnek mondhassuk magunkat, s egyúttal méltónak is magunkat száz év előtti helytállásunkhoz.

Ezen a belső fronton kettős a teendő, és egyik fontosabb, mint a másik. Az egyik, az elébb való és sürgősebb: magunkban is fölszabadulni, a másik, a nagyobb, cselekvő és nagykorú néppé lenni.

Belső fölszabadulásunk követeli, hogy lefejtsük magunkról a reakció évtizedeiben és a náci kábítás éveiben ránk merevedett hazugságokat, tehetetlenséget, ráhagyiságot és kiskorúságot. Ki kell verni a fejekből a bemagyarázott rengeteg hazugságot, szét kell rombolni azt a rettenetes következményű hiedelmet, hogy a nép nem lehet ura önmagának és kovácsa sorsának, hanem erőszakos népek és erőszakos kisebbség előtt kell meghódolnia.

A másik: cselekvő és öntudatos néppé lennünk, ez a nagyobb és súlyosabb lecke népünk előtt, de ez a fölemelkedés az, ami nélkül nem lehetünk újra nemzet a többi szabad nemzet között. Irtózatos a mélység, amibe a reakció és a náci maszlag letaszította népünket, s kevesebb nem segít rajtunk, minthogy csudával határos megújhodásra és felszabadulásra szedjük össze minden erőnket. Az első, amit meg kell tanulnunk ennek érdekében, felfogni a valóságokat és merni tárgyilagosan megismerni helyzetünket, szóval mindent leleplezni magunk előtt, amit a szolgává aljasító évtizedekben elkentek és ellepleztek előttünk. Politikai tudatra kell eszmélnünk és megteremteni a népi politikai élet elsorvasztott szerveit és intézményeit. Harcos pártokat kell megszerveznünk, ezek között demokratikus népi szövetséget, meg kell alapoznunk a tevékeny önkormányzatokat, mert mindezek nélkül nem érhetjük el nemzeti nagykorúságunkat.

Az orosz hadsereg által hozott felszabadulás a népünket bénító elnyomó hatalmak alól, minderre lehetőséget ad. Teljes és valóságos felszabadulásunk titka: merjünk és tudjunk élni ezzel a szabadsággal, hogy megvalósíthassuk nemzeti fölemelkedésünk alapját: belső fölszabadulásunkat.

A FÖLDREFORM TÖRTÉNELMI SZÜKSÉGE*

A földreform Magyarországon nem részletkérdés, nem egyik politikai programpont a többi között, amin alkudozni lehet, hanem a magyar nemzeti fejlődés alapja, ami minden további demokratikus fejlődésnek a föltétele és biztosítéka. Éppenúgy, mint a demokrácia politikai rendszerének a megteremtése és a demokratikus népi erők felsorakoztatása.

A nemzeti fejlődésnek ezek a létföltételei az európai történelemben általában már a fejlődésnek a korábbi szakaszán megvalósultak, ezért sehol olyan égető történelmi szükség nem sürgeti most való kiharcolásukat és megteremtésüket, mint nálunk. A nyugat-európai társadalmakban a nagybirtok úgy is mint földtulajdon, úgy is mint a politikai hatalom alapja a polgári forradalomban szétesett, vagy legalábbis annyira meggyöngült, hogy nem állhatta többé útját sem a parasztság gazdasági fejlődésének, sem a népek demokratikus nemzeti fejlődésének. Kelet-Európában akkor nem következett be ilyen fölszabadulás, azonban az első világháború után többé-kevésbé itt is megtörtént ez az előrelépés. Finnországtól le Bulgáriáig mindenütt radikális földreformot hajtottak végre a múlt háború után, s ezzel ezekben az országokban is megteremtődött a demokratikus nemzeti fejlődésnek és a parasztság fölemelkedésének az alapja. Ez volt tehát az európai fejlődés szükségszerű útja, amelyre előbb-utóbb minden európai nemzetnek rá kellett lépni. Csak a hitlerizmus vetette vissza ennek a fejlődésnek az útját ideigóráig, azonban most, amikor Európa népei fölszabadítják magukat a zsarnokság alól, mindenütt elemi erővel törnek föl újra a nemzetek demokratikus törekvései, és ezekben a parasztság mindenütt kiveszi a részét, mert a földjét védi és a szabadságát szerzi vissza.

Csak a magyar történelemben nem következett be a földnek és a népnek ilyen fölszabadulása, s most ennek a következménye, hogy a magyar nép tehetetlenül és gyáván lapul a népek szabadságharcában. Most kell tehát mindent megtenni ezért a felszabadulásért. Ha későn és elmaradva is, de végre a mi társadalmunkban is meg kell történni ennek a lépésnek. Most már nagyon késő persze, és rengeteg olyan probléma és gond bonyolódik a földreform köré, ami ott, ahol idejében megtörtént, még nem járt együtt vele. De mindez nem számít, mert a földreform megvalósítása nélkül nem nyílik meg a nemzeti fejlődés demokratikus útja. Akármilyen termelési,

**Délmagyarország, 1944. november 26.*

értékesítési, közigazgatási és mindenféle egyéb probléma és nehézség lesz is a következménye a radikális földreformnak, egyik sem lehet akadály. Sorrendben mindent megelőz a földreform szükségessége, együtt a demokrácia politikai rendszerének a követelményével. Minden részletkérdés csak azután jön, és csak ezek alapján oldható meg.

A radikális magyar földreformnak hát mindennél elébb való történelmi szükség a sürgetője: föl kell számolni a feudális reakció anyagi és politikai erőforrását, a nagybirtokot, és földhöz kell juttatni és gazdaságilag is fel kell szabadítani a parasztság legszélesebb rétegeit, mint a demokratikus nemzeti fejlődés legszámosabb seregét. Ez és csak ez a magyar nemzeti fejlődés útja, tehát ezzel szemben nincs érdek, nincs meggondolás és nincs nehézség, ami ellenállhatna.

Hogy a magyar történelem odáig juthatott, hogy ilyen rettenetesen elkésve és megterhelve lett nemzeti fejlődésünk alapföltétele a földreform, az a magyar fejlődés külön történelmi nyomorúsága.

A nyugati társadalmakban sem a feudális földbirtok nem konzerválódott úgy, mint nálunk, sem a parasztság földtelensége nem lett olyan hatalmas méretű nemzeti szerencsétlenség, mint a mi országunkban. Ott a középkori feudális birtoklás úgy fejlődött át a kapitalizmus rendszerébe, hogy a parasztság legnagyobbrészt megtartotta szabad paraszti birtokának azt a földet, amit jobbágyként művelt. A feudális nagybirtok ott nem uradalmi nagyüzem volt, hanem a parasztok jobbágybirtokának az együttese. Tehát, amikor a parasztság fölszabadult a jobbágyság alól, akkor egyúttal a tényleges jobbágybirtoka is fölszabadult szabad paraszti birtokká. Így a jobbágyfölszabadulás egyúttal szabadon a parasztság kezébe is juttatta a föld legnagyobb részét.

Ezzel szemben Kelet-Európában a középkori jobbágybirtok fokozatosan vagy egy-egy hódítás következtében legnagyobbrészt úgy került földesúri tulajdonba, hogy az nem vált többé jobbágyi parasztbirtokká, hanem feudális földesúri nagyüzemet létesítettek rajta a földesurak, nem telkes jobbágyokkal, hanem földesúri cselédséggel. A későbbi fejlődésben az ilyen feudális nagybirtok kapitalista nagyüzem lett, s többé simán nem is osztódott szét paraszti birtokokká. Éppen az volt a későbbi fejlődés döntő fordulata Európának ezen a részén, hogy a parasztság ki tudta-e kényszeríteni a földreformot, tehát újra birtokba venni a feudális nagybirtokot, vagy maradt továbbra is kirekesztve a föld birtokából. A legtöbb országban az történt, hogy ha később nem, az első világháború után megvalósult ez a földreform, többé-kevésbé gyökeresen, viszont Magyarországon ekkor is és mind máig elmaradt. Csak gyönge és határozatlan birtokrendező akciók voltak nálunk, amelyek mindig csak morzsákat juttattak a parasztságnak a földesúri birtokból. Maga az úrbéri váltság is úgy ment végbe, hogy még a tényleges jobbágybirtokot is — pedig nagyon a kisebbik fele volt a magyar földnek — nagyon megnyírbálva juttatta a parasztság szabad birtokába. A későbbi telepítési, parcellázási és földreformakciók pedig mindig szűkmarkúan, éppen csak a politikailag elkerülhetetelen mértékben juttattak földet a parasztságnak. 1850-től máig annyi változást hoztak ezek az akciók a földbirtoklásban, hogy míg az úrbéri váltság után az 1850-es években a termőterület kisebbik fele lett parasztbir-

tok, addig most a nagyobbik fele az. A nagybirtok most is olyan hatalmas anyagi és politikai erő, ami mind a parasztság valóságos és teljes felszabadulásának, mind a demokratikus nemzeti fejlődésnek a szilárdan álló akadálya.

A legeslegvégső történelmi óra a mai, amikor a magyar nemzeti fejlődésnek ezt az iszonyú gátját le kell bontani. Az egyik oldala e történelmi munkának: megszüntetni a feudális nagybirtokot, kihúzni a gyékényt a reakció politikai hatalma alól, hogy felszabadulhassanak a nép demokratikus erői. Ebben a munkában a parasztság visszaszorított indulatai egyesülnek a munkásság és a polgári rétegek szabadságvágyával és demokratikus igényével, ezen az úton nem lehet eltérés és különbözés az együttküzdő rétegek között. A másik oldal: a föld birtokába kell juttatni a parasztság széles rétegeit, ezáltal a parasztság széles alapja és biztosítéka lesz a magyar demokráciának.

Együtt ez a kettő: a nagybirtoknak és a ráépülő feudális reakciónak a gyökeres felszámolása és a földnek a parasztság birtokába való juttattása, olyan történelmi szüksége ma a magyar népnek, ami nélkül nincs fölemelkedés, nincs gyökeres demokrácia és nincs fejlődésképes nemzeti talpraállás. Ezért előbbvaló ez mindennél, s ezért másod- és harmadrendű szakkérdés minden földreformmal kapcsolatos probléma. A földreformnak meg kell lenni, ez létérdeke a nemzetnek, ami probléma együttjár vele, azt meg lehet és meg kell oldani, mert az megmentett életünk mindennapi gondja lesz már.

A földreform programja az, amivel a parasztság küzdő sereg lesz a demokratikus, szabad Magyarországért való harcban, és a sikeresen megvívott harc eredménye lesz, hogy a fölszabadult ország széles és biztos alapja lesz a parasztság.

A RÉGI TÖRVÉNYEK*

még érvényben vannak legnagyobbrészt, és az ország új élete ezeknek a régi törvényeknek a mankóin indult el. Szóval nem történt forradalom, a nép nem rúgta föl a régi törvényeket, és nem hozott helyükbe másokat. Csak ott változtak meg a törvények, ahol durván és szögesen ellenkeznek az új helyzettel és az új politikai törekvésekkel.

A törvényekben tehát kevés a változás. A valóságban azonban óriási. Az ország nagyobb része már fölszabadult a náci uralom és magyar csatlósai bitorlása alól, a győzelmes orosz hadsereg az ország egész területén folytatja harcát Hitler és Németország szétzúzására, és a magyar nép nagyobb része fölszabadulva a reakciós és fasiszta zsarnokság alól, demokratikus szervezeteket épít ki, és megkezdhette az ország teljes demokratizálásának a munkáját.

Világos tehát a helyzet. A régi törvények még itt vannak és addig, ameddig a fölszabadult nép demokratikus úton újakat nem hoz a helyükbe, addig alkalmazkodni kell hozzájuk. De ezek a törvények ma már nem a legfelsőbb és megmásíthatatlan parancsai az életnek, hanem szükségből ittmaradt részei a régi világnak, amelyekhez azért alkalmazkodunk, hogy ne boruljon föl a rend. Ezeknél a törvényeknél magasabb parancs a mai helyzetben a régi rendszer maradványainak az eltakarítása, a demokrácia megvalósítása és a fölszabadult nép érdekeinek az intézményes biztosítása. Tehát a nép érdekei, a fölszabadulás következményei és az újjáépítés szempontjai fölötte állnak a régi törvények szabályainak s mindenütt, ahol ütközik a kettő, ott a régi törvényeknek kell engedni.

Már meg is vannak az építő demokráciának azok a szervei, amelyek a nép nevében formálhatják és változtathatják a régi törvényeket. Pártok vannak, szakszervezetek s ezeknek magasabb demokratikus szövetsége, a Nemzeti Bizottság. Igaz, hogy ezeket a szerveket a régi törvények nem legitimálják, s az is igaz, hogy a nép sem szentesítette őket népszavazás útján, azonban elfogadta őket magáénak a nép, és széles rétegében részt vesz a munkájukban. Tehát ezek a szervezetek igenis a nép szervei, és semmi más olyan intézmény nincs, amely több joggal hivatkozhatna a nép képviseletére.

Éppen ezért a régi törvények fölött állanak a nép megalakult szervezetei, és a demokrácia jogán hatalmukban áll változtatni a régi törvényeken. Alkalmazkodni az új helyzethez, ahol lehet, és megváltoztatni ott, ahol kell. Ezt a munkát kell elvégezni a demokrácia új intézményeinek, s ebben a munkában nem lehet akadály a régi törvények formai érvénye.

* *Délmagyarország, 1944. december 8.*

PARASZT ÉS KOMMUNISTA*

A magyar munkásságnak és a magyar földművesnépnek nagyon mélyről jövő hangját szólaltatja meg ez a két szó, olyan hangot, amelynek nem volt polgárjoga a reakciós és a fasiszta kormányzat sötét negyedszázada alatt.

Kommunista, annyi volt ennek a szónak az értelme, mint kárhozatos bélyeg, amely a rombolásnak, az erőszakosságnak, az istentelenségnek és a kultúraellenességnek a kihívó és vadító vádját emelte az ellen, aki viselni merte. Minden sátáni rossz cégérének festette ezt a szót a gyalázatosan megbukott rendszer és aggatott [rá] mindent, amit rossz lelkiismerete és népámító demagógiája piszkos fantáziával ki tudott eszelni.

Most igazi értelmével itt van előttünk a szó. Munkások viselik önérzettel és fegyelmezett öntudattal, s mondhatja-e valaki, hogy a munkásság alja az, amely evvel a névvel illeti magát? Egy párt viseli nevében a bélyegnek torzított szót, s ez a párt az, amely a magyar függetlenségnek és demokratikus felszabadulásnak a programját hozta a fölszabadult népnek, s ennek a programnak az alapján minden demokratikus párttal vállalta az őszinte és bensőséges együttműködést a magyar nép megmentése és a magyar nemzet talpraállítása érdekében.

Paraszt, ez volt a másik megbélyegezés a letűnt világ szótárában. Ez a bélyeg nem volt kiáltó vád, amiért börtön járt, de mélységes és alattomos elítélés volt: sértő leminősítés és kiközösítés. A paraszt maradjon kívül az ajtón, hajoljon meg alázatosan az urak előtt, és eszébe ne jusson, hogy szót merjen emelni a maga nevében és a nemzet dolgaiban. És akik szószólói mertek lenni a parasztoknak iskolázott elmével és bátor követeléssel, azoknak a kommunistákkal együtt kiáltották a fejére a nemzetrombolás és népbolondítás vádját.

Most ez a bélyeges szó is egy párt nevében jelentkezik az újjáépülő ország kapujában, s egy kiközösített népréteg feltörő hangját szólaltatja meg. Azok viselik most önérzettel ezt a bélyeges nevet, akiket az elmúlt népnyomorító rendszer egyformán kirekesztett a magyar földből, a magyar kultúra magasabb lépcsőiről és a magyar nemzeti élet őrhelyeiről. S a szellemnek azok a munkásai, akik nem fogadták el a magyar nemzeti kultúrának az örökre levitézlett uralkodó elemek torz és idétlen német—magyar szüleményeit. És a párt, amely parasztság névvel állt most elő, éppen olyan őszintén és bensőségesen vállalja az együttműködést minden

**Délmagyarország, 1944. december 10.*

demokratikus törekvéssel, mint a kommunista párt, s éppen úgy a magyar nép megmentését és a magyar nemzet újjáteremtését akarja, mint a többi fegyvertársak.

A magyar nép mélyvilága tört a felszínre ezzel a két komor bélyeges szóval, s ha minden fegyelmezettségük és együttműködési szándékuk mellett is követelődző olykor viselőinek a fellépése, azt mértéken felül indokolja az a rettenetes mélység, ahova a történelem taszította a magyar munkásságot és a magyar parasztságot. Éppen elég valóságos teherrel és aljasul ráfogott váddal nyomta lefelé az elzüllött reakciós és fasiszta uralom a magyar nép tömegeit ahhoz, hogy a bosszúvágy mérge hatalmasodott volna el sorai között.

De nincs szó most bosszúvágyról. Polgárjogot nyert ez a két kiközösített szó, s vele most már nyílt színen is a magyar újjászületés katonái lehettek azok a munkások és parasztok, akik eddig csak a föld alatt dolgozhattak ezért. Nyílt pályára lépett evvel a magyar nép, s akik felelősen viselik a két bélyeges nevet, nem megtorolni és bosszút állni akarnak, hanem lemosni a bélyeget, megvalósítani a népi demokráciát, amelyben parasztok és kommunisták egyformán megbecsült és teljes jogú tagjai lesznek a nemzetnek.

SORSDÖNTŐ NAPOK*

A magyar nép szabadságharcának döntő szakaszába lépett. Budapesten, az ország nácik által bitorolt részein és itt, a fölszabadult városokban és falvakban egyformán a döntő erőfeszítésnek és kiállásnak az ideje érkezett el, s a magyar nép nem maradt mozdulatlan ezekben a történelmi órákban.

Budapestről minden híradás azt mutatja, hogy Hitler beszorított hadseregének és Szálasi őrült és gonosztevő bandájának minden véres terrorja ellenére, a magyar hazafiak százai és ezrei készülődnek a bitorlókkal való leszámolásra. A magyar ellenállás vezetőit halálra keresik Hitler német és magyar kopói, az elfogott hazafiakat, katonákat és munkásokat becstelen módon pusztítják el, és a népet tömegesen hurcolják Németország felé. Mégis ellenáll a nép, és vannak a halállal szembenéző vezetői, akik, az alvilág minden sátáni tombolásával szemben, ki mernek állani és küzdeni a felszabadulásért.

Itt, a felszabadult részeken pedig napról napra hatalmasabb méreteket ölt a felocsúdó nép eszmélése és szervezkedése, s a demokratikus pártok és szakszervezetek egyre nagyobb tömegben sorakoztatják föl a magáratalált magyarokat a fölszabadulásra és az újjáépítésre.

Még rajta ül a nép nagy tömegén az országvesztő és népnyomorító régi rendszer lidércnyomása, még hazaáruló nyilas suttogók kábítják és rémítgetik az embereket képtelen híreszteléssekkel, mégis látható tömegei álltak már talpra a népnek, és szervezetten sorakoznak föl a nemzeti újjászületés frontján. Napról napra újabb városokból és falvakból érkezik hír, hogy a nép pártjai szervezkednek, és megalakítják a nemzeti bizottságokat, és hatalmas tömegekben tesznek hitet a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programja mellett. Ugyanezek a szervezetek erőt is mutatnak már a háborús bűnösökkel, németbérenc suttogókkal és hazaáruló bújtogatókkal szemben, és szerte a fölszabadult országban tisztogatja már a nép a nemzeti újjáéledés útját.

Most, amikor a győzelmes orosz hadsereg már az ország legnagyobb részéből kiverte Hitler pribékjeit, s a magyar fővárost áttörhetelen gyűrűvel fogta körül, döntő szakaszába lépett ez a szabadságharc. Most már megindult a harc Budapestért, és a magyar nép is felsorakozott odaát halálraszánt ellenállásra Hitler

*Délmagyarország, 1944. december 17.

rablóbandájával szemben és ideát egységes nemzeti föllépésre a szabad ország felépítéséért.

Mialatt magyar hazafiak életük kockáztatásával sorakoznak föl odaát az ellenállásra Hitler bandáival szemben, ideát az egész nép sorakozott föl a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front zászlaja alatt, hogy újra országot és nemzetet teremtsen a fölszabadított részeken. Elérkezett a történelmi óra, amikor azok a magyar katonák, akik nem követték az áruló Szálasit, szembefordultak velük, és azok a magyar hazafiak, akik vezették és megszervezték a felszabadult magyar nép felsorakozását, ideiglenes nemzetgyűlést hívnak össze, hogy azon a magyar nép minden rétegének a képviselői egyetértően és közös akarattal lerakják az új Magyarország alapjait.

Az összehívandó ideiglenes nemzetgyűlésre vár most a feladat, hogy nemzeti létünk sorsdöntő kérdéseit sürgősen és megfelelően megoldja. Nemzetünk jövője múlik azon, hogy a nép képviselőinek a gyülekezete megtegye, és idejében megtegye a most szükséges történelmi lépéseket. Nincs tehát most idő békebeli választásokra, hogy ez a nemzetgyűlés összejöhessen. Közvetlenül és sürgősen kell képviselőket állítani a népnek azokon a szervezeteken keresztül, amelyeket addig megteremtett. A nép közvetlen képviselete lesz így az ideiglenes nemzetgyűlés, s a nép fogja rajta keresztül érvényesíteni akaratát.

Nemzetünk jövőjét alapítja meg ez az ideiglenes nemzetgyűlés, s hogy ezt a nép a maga igazi képviselői által teheti, azt a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front megteremtése és megszervezése készítette elő.

FELSZÓLALÁS A NEMZETI PARASZTPÁRT KÉPVISELETÉBEN AZ IDEIGLENES NEMZETGYŰLÉS 1. ÜLÉSÉN*

Debrecen, 1944. december 21.

(RÉSZLETEK)

Ez a nemzetgyűlés, amely most összeült, a felocsudó, magához tért nép képviselete. Itt vannak azoknak a pártoknak és szervezeteknek emberei, akik az elmúlt rezsimben nyílt színen fordulhattak szembe az országvesztő és népellenes rezsimmel, de itt vannak annak a politikai törekvésnek, azoknak a pártoknak a képviselői is, akiket az elmúlt rendszer puszta létükben sem tűrt meg, hanem a föld alá kényszerítette ezeket a mozgalmakat, és csak leplezve küzdhettek a rendszer ellen, amely a magyar nemzetet idejuttatta.

A magyar nép felszabadulásának e történelmi fordulóján, amelyen most állunk, mint a nép legelesettebb, legjobban kitaszított rétegének képviselője: a Nemzeti Parasztpárt is jelentkezik. (Éljenzés és taps.) Ez a párt annak a néprétegnek a hangját szólaltatja meg, amely kirekesztve a magyar föld birtokából és visszavetve szellemi és anyagi emelkedéstől, elütve a megélhetéstől, a politikai cselekvés minden eszközétől, valósággal kívül élt a nemzeten. A szegény dolgozó parasztság képviselőinek: a földtelen parasztoknak, kisbérlőknek, kisbirtokosoknak és azoknak az értelmiségieknek a hangját szólaltatja meg a Nemzeti Parasztpárt, akik szellemi munkájukkal a nép mellett és a nép szolgálatában dolgoznak, és ezzel a hanggal illeszkedik bele abba kórusba, amely most a nemzeti összefogásnak és a nemzeti újjáépítésnek hangját üti meg.

A Nemzeti Parasztpárt nem régi párt. 1939-ben alakult meg, de törekvései és küzdő harcosai nem voltak újak és nem voltak már akkor kezdők. Az a politika, amelyet akkor is és most is a párt magáénak vall, helyet kapott a reakció legsötétebb éveiben is. Írók, újságírók, szellemi munkások és szegény parasztok, írni alig tudó és beszélni éppencsak megtanult férfiaik már akkor, azokban az években hangot adtak a meg nem alkuvó harcos politikának, hogy a parasztság felszabadulásának be kell következnie Magyarországon is. Az ország akkor ezekre a hangokra egyformán figyelemmel fordult, és mindazok, akik a nép barátai voltak és nem szegődtek a nép elnyomói szolgálatába, mind örömmel, megértéssel és biztatással kísérték ezeket a szavakat. Ugyanakkor az egész régi rendszerből mindazok, akiknek érdekei fűződtek ahhoz, hogy ez a változás be ne következzék, „feszítsd

**Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója, Budapest, 1946. 10—12.*

meg"-et kiáltottak és mindent elkövettek üldöztetésükre. Bebörtönözés és mindenféle más megnyomorítás lett a büntetésük.

Azonban még akkor is, amikor ez a hang jelentkezett a népben, a magyar közéletben felújította ez a mozgalom ezt a harcot, felemelte azt a zászlót, amelyet már a korábbi évtizedekben a Függetlenségi Kossuth Párt, a földmunkásmozgalmak és a többi kisebb parasztpártok vittek előre, amely zászlót azonban az ellenforradalom és a konszolidáció éveiben olyan végzetesen kiejtettek a kézből. Ezt a zászlót vette fel a Nemzeti Parasztpárt, amely tehát hosszú múlt útját folytatta, s hogy ebben az irányban kell haladnia, az annak a következménye, hogy addig ezek a régi követelmények nem érvényesülhettek a társadalomban. Minden nemzeti pusztulás, ami azóta bekövetkezett, éppen ennek a helyzetnek volt a folyománya. A Nemzeti Parasztpárt most megújítja ezeket a követeléseket. A parasztság felszabadulásának, gazdasági, társadalmi felemelkedésének, politikai fölszabadulásának minden körülmények között be kell következnie, mert ez az alapja a nemzet talpraállásának és egyetlen útja a nemzet felemelkedésének és újjáépülésének.

A Nemzeti Parasztpárt most, ezen az ideiglenes nemzetgyűlésen jelentkezik először szervezett kis gárdájával, de pártunk már ebben a minőségben vette ki a részét azokból a mozgalmakból és küzdelmekből, amelyeket Budapesten a megszálló németekkel szemben folytatott a magyar nép java. A Magyar Front harcosai között ott volt a mi pártunk is, a mi pártunk gárdája, élén Kovács Imrével, és amikor az ország egy részét a Vörös Hadsereg felszabadította, azoknak a férfiaknak egy része, akik Budapesten a földalatti harcokban vettek részt, átjött erre az oldalra, hogy nyílt színen is kibontsa a párt zászlaját és a parasztságnak azt a részét, amely a mi pártunk zászlaja mögé kell hogy sorakozzék, minél hamarabb és mennél nagyobb mértékben maga mögé gyűjtse.

A nemzetnek e válságos órájában a Nemzeti Parasztpárt teljes őszinteséggel és bizalommal lépett be a demokratikus pártok szövetségébe. Ott volt az elsők között, akik a felocsúdás után a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front megalakításában részt vettek. Ezt a munkáját akarja folytatni. Amikor tehát az ideiglenes nemzetgyűlés megkezdte munkáját, ebben a nemzetgyűlésben is az akkori kezdeményezésnek, együttműködésnek és politikai program megvalósításának az útján akar haladni. Pártunk elsősorban a parasztság pártja, tehát megalkuvás nélkül harcolni fog a parasztság gazdasági, politikai és társadalmi felszabadításáért, és éppen azért, mert mindenre elszánva és megalkuvás nélkül harcol, törhetetlen harcosa lett a nemzeti összefogásnak és a nemzet megmentésének is. Mert a nemzet csak akkor fog felszabadulni a szörnyű lidércnyomás alól, ha a nép felszabadul és a nemzet cselekvő része lesz. Az a politika szolgálja valóban komolyan, megingathatatlanul a nemzet megmentésének ügyét, amely a népet szolgálja. A Nemzeti Parasztpárt sohasem fog tágítani a parasztság szolgálatától, sohasem fog ellanyhulni a nemzet megmentéséért, megszabadításáért kifejtett erőfeszítésében.

Pártunk tehát halálosan komolyan veszi a demokratikus népi erők összefogását. Halálosan komolyan veszi azt a demokratikus programmot, amelyet az ország

megmentése és talpraállítása érdekében a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban együttműködő pártok közösen megállapítottak.

Nyilvánvaló tehát, hogy pártunk teljes mértékben, minden fenntartás nélkül és lelkes helyesléssel fogadja el azt a nyilatkozatot, amelyet a nemzetgyűlés elé terjesztettek és minden erővel, amit pártunk mozgósítani tud, támogatni fogja ennek a programnak a megvalósítását, és mindazokon a helyeken, ahová az ideiglenes nemzetgyűlés belátása és akarata állítja pártunk embereit, ennek a programnak megvalósításán fognak dolgozni.

Tisztelt Nemzetgyűlés! A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front többi pártjaihoz való viszonyunkról nem kell külön szólnom. Bele akarunk illeszkedni minden fenntartás nélkül, őszintén és nagyon komolyan abba az együttműködésbe, amelyre a nemzetnek múlhatatlanul szüksége van, hogy talpra állhasson. Ebben az együttműködésben és nemzeti összefogásban nem teszünk különbséget a többi pártok között. Együtt megyünk mindazokkal a pártokkal, amelyek épp oly komolyan és fenntartás nélkül szolgálják a közös ügyet, és rajtunk nem fog múlni az együttműködés sikere.

A NEMZETI PARASZTPÁRT FÖLDREFORMJAVASLATA*

A magyar parasztság még a jobbágyság idején kiszorult a magyar föld birtokából és ezen nem változtatott a jobbágyság fölszabadítása sem. A jobbágyfelszabadítás levette az úrbéri terheket a parasztság kezén lévő úrbéres birtokokról, de nem adott ennél több földet a parasztságnak. A magyar föld legnagyobb része továbbra is földesúri kézben, a parasztság zöme pedig továbbra is birtoktalan maradt.

A jobbágyság eltörlése százezer régi szabad parasztcsalád mellett csak hatszázezer teljes jobbágycsaládot tett a föld szabad birtokosává, míg a zsellérek és az uradalmi földön dolgozó parasztok közel kétmilliós tömeg[é]ből csak egy töredéket juttatott földhöz. A jobbágyfölszabadítás azt eredményezte, hogy az ország területéből csak 30% lett parasztföld, míg 70%-a megmaradt földesúri birtoknak.

Ezen az aránytalan birtokmegoszláson, a parasztság kisemmizésén nem változtatott lényegesen a következő évtizedek birtokpolitikája sem. A szegődményes földek megváltása, a telepítési akciók, a magánparcellázások, az 1920-as földreform és az újabb telepítési akciók együttvéve sem juttattak annyi földet a parasztságnak, hogy a birtokába került föld legalább megkétszereződött volna. 1935-ben is az ország mezőgazdasági területének csak 52%-a volt parasztkézben levő kisbirtok, míg 48%-a a nagybirtokos földesurak és közületek birtokában maradt, vagy kereskedelmi vállalatok és földesúrrá lett nagygazdák birtokába került.

Ez a birtokmegoszlás volt a magyar nemzeti fejlődés mindent meggátló akadálya, és végeredményben ez juttatta a nemzetet mai katasztrófájába is. A nagybirtokosok és uradalmak fennmaradása biztosította a népellenes úri-feudális uralom folytonosságát és a parasztságnak a földből való kiszorulása tette lehetetlenné és öntudatlanná a magyar nép millióit.

Ennek a végzetes aránytalanságnak és állandó nemzeti szerencsétlenségnek megszüntetése nélkül nincs nemzeti talpraállás, nincs demokratikus fejlődés és nincs népi megerősödés. Éppen ezért a földreform megvalósítása nem lehet kisebb-nagyobb mértékű földhözjuttatás, hanem a magyar föld birtokviszonyainak gyökeres és teljes újjárendezése kell hogy legyen. A magyar földnek a magyar parasztság birtokába kell kerülnie. Ez a történelmi jóvátétel az alapfeltétele az

* *Délmagyarország, 1945. január 14.*

országvesztő reakció gyökeres felszámolásának, a parasztság népi felemelkedésének és nemzeti újjászületésének.

A földreform megvalósítása az egyetlen útja a magyar mezőgazdaság talpra állításának és újjáépítésének is. A németek és magyar bérenceik által földünkre zúdított háború irtózatos rombolásait és pusztításait csak úgy hozhatja helyre a magyar termelőmunka, ha a parasztság a maga földjén és a maga javára dolgozhat. A jószágállomány és a mezőgazdasági felszerelés katasztrofális pusztulása után nincs más, ami újjáteremtheti a magyar mezőgazdaságot, mint a parasztságnak a maga földjén kifejtett emberfeletti munkája.

A földreform megvalósításának mértékére, módjára és lebonyolítására nézve a Nemzeti Parasztpárt a következő javaslatot terjeszti elő:

I

1. A földreform céljaira mindenekelőtt el kell kobozni a hazaárulók, nyilasvezérek, Volksbund-tagok és a magyar nép egyéb ellenségeinek minden birtokát.

2. A földreform céljaira igénybe kell venni minden úri nagybirtokot általában véve 100 holdon felül.

3. Igénybe kell venni általában 100 holdon felül a közületi, az állami, egyházi, községi, alapítványi, valamint vállalati birtokokat is, kivéve azokat, amelyek közvetlenül és elkülönítve valamilyen különleges kulturális, gazdasági, népjóléti stb. közcélt szolgálnak.

4. Igénybe veendők a földreform céljaira a nagy parasztbirtokok is általában 200 holdon felül.

5. Házhelyeknek és közcélokra szükség esetén más birtokokat is igénybe lehessen venni, azonban ezeknek birtokosait másutt igénybe vett földdel kell megfelelő értékben kárpótolni.

II.

1. A földreform céljaira igénybe veendő földekből:

a) a szántót, rétet és kertet az igénylőknek szabad, egyéni és telekkönyvileg bejegyzett birtokába kell adni;

b) a legelőt a szükséglethez és lehetőséghez képest osztatlanul kell hagyni, ahol szükséges, ott újabb területet kiszakítani és községi birtokba adni a lakosság közös használatára;

c) az erdőt és az erdősítésre való terméketlen területet vagy állami birtokba kell venni és országosan egységes állami erdőgazdaság kezelésébe venni, vagy községi birtokba adni, illetve meghagyni és az állami erdőgazdaság ellenőrzése alá helyezni.

2. Az igénybe vett birtokokon levő állatállományt és gazdasági felszerelést az új birtokosok közt arányosan szét kell osztani és tulajdonukba adni. Ezen felül az államnak a lehetőséghez képest állatokkal és felszereléssel kell segíteni a földhöz juttatottakat. Tekintettel azonban az állatállomány rendkívüli lecsökkenésére és a

mezőgazdasági gépek óriási hiányára, szövetkezeti vagy községi formában meg kell szervezni az igaerő és a gépek közös használatát, valamint a tenyészállatok tartását.

3. Az igénybeveendő földekből vidékenként megállapítandó gazdaságtípusokat kell alakítani, és ezek nagyságát vidékenként és típusonként kell meghatározni.

4. A földreform során az úthálózat kiegészítését, a közcélokat szolgáló területek elhelyezését és a kisgazdaságok kimérését, valamint a házhelyek kijelölését vidékenként megállapítandó terv szerint kell végrehajtani.

5. A földreform során különös tekintettel kell lennünk kisebb-nagyobb telkű házhelyek juttatására, amelyeket szorosan a régi település körül kell kiutalni, vagy önálló új telepekké alakítani.

6. Azon vidékek földigénylői számára, ahol nincs elegendő igénybe vehető föld, más vidéken kell földet osztani, ott, ahol igénybe vehető földek rendelkezésre állanak.

III.

1. Az igénybe veendő földekből elsősorban a teljesen birtoktalan és törpebirtokos parasztságot kell földhöz juttatni. Csak a dolgozó parasztság kaphasson földet.

2. Előnyben részesítendők a földhözjuttatásnál azok, akik a Németország elleni harcban kitüntették magukat, akik elől jártak az ellenállásban a reakciós rendszerrel szemben és szabadságvesztés büntetést vagy internálást szenvedtek, végül a sokgyermekes családok.

3. A megváltás összegét az illető birtokokra koronában kivetett kataszteri tiszta jövedelem húszszorosában, pengőben kell megállapítani.

4. A megváltási összeg a földreform végrehajtási költségeinek levonása után a régi birtokosok kártalanítására fordíttassék.

5. A földreform során juttatott birtokokat 10 évig csak a földművelésügyi miniszter engedélyével lehessen elidegeníteni.

IV.

1. A földreform végrehajtására [a] földművelésügyi minisztérium külön osztályt állítson fel, és a földhöz juttatandók képviselőinek bevonásával alakítson előkészítő bizottságot.

2. Biztosítani kell a végrehajtás decentralizálását és a földhöz juttatandók helyi képviseletét a végrehajtó szervekben. Községenként földreformbizottságokat kell szervezni az igénylők képviselőiből és helyi szakemberekből, s az igénylők összeírását ezekre a bizottságokra kell bízni.

3. A földreform végrehajtásának 1945. október 1-ig meg kell történnie, hogy a földhöz juttatandók az 1945—46. gazdasági év kezdetén már birtokukba vehessék földjüket.

* * *

A Nemzeti Parasztpárt felhívja az összes demokratikus pártokat, a szakszervezeteket, a mezőgazdasági érdekképviseleteket és az érdekelt szakembereket, hogy előterjesztett javaslata mellett foglaljanak állást, részleteit vitassák meg, ezzel megkönnyítsék az Ideiglenes Nemzeti Kormány munkáját, és elősegítsék a magyar nemzet e létkérdésének sürgős megoldását, a magyar parasztság évszázados vágyának beteljesülés[ét].

A MAGYAR ÉRTELMISÉG ÚTJA*

* *Új Szellemi Front. Budapest, Szikra, 1945. 33—38.*

Erdei Ferenc

A MAGYAR ÉRTELMISÉG ÚTJA

A magyar értelmiségi középosztály minden más rétegnél jobban belenyomorodott a két háború közti korszak reakciós politikájába és a régebbi történelmi fejlődés szerencsétlenségei is legmélyebben az értelmiségnek a társadalmi és politikai alakulását torzították el. Ezért van az, hogy ma olyan nehezen leli meg a demokratikus fejlődés útját és ha egy-egy példamutató elindulás történik is, a többség nem tud utána menni. S annak is itt a magyarázata, hogy minden ilyen kezdeményezést nehezen leküzdhető bizalmatlanság kísér mind a munkásság, mind a parasztság részéről.

Révai József cikke Szekfű Gyula útjáról, ezzel kapcsolatban a magyar értelmiség politikai alakulásáról, alapvető és el nem vitatható igazságú megállapításokat tesz, s a politikai fejlődés útjára is hibátlanul mutat rá.

Kétségtelen az, hogy a magyar értelmiség túlnyomó nagy része a megriadtság állapotában van, elvesztette ideáljait, elvesztette az utat és anyagi gondok közt gyötrődve keresi a tájékozódás útját. Az is kétségtelen viszont, hogy az értelmiség munkája nélkülözhetetlen a demokratikus újjáépítésben, s az értelmiség bekapcsolódása föltétlen szükséglete a demokrácia erőinek. Azt is hibátlanul világítja meg Révai cikke, hogy az igazi demokratikus értelmiség olyan törpe kisebbség a magyar társadalomban, hogy szinte szektaszerepre volt kárhoztatva, s bár minden megbecsülésünk az övék, a megtérteknek nagyobb szerepük lesz az újjáépítésben, mint a maroknyi rendíthetetlennek.

Ezért kell elébe menni az útjátvesztett és vergődő értelmiségnek, s ezért kell segíteni azoknak a megtérését, akik nem süllyedtek el egészen a reakció és a fasizmus kátyujában. Ezen a ponton Révai József cikke a munkásságnak és a Kommunista Pártnak a bátorítását és segítségét ajánlotta fel az értelmiség felé.

Szekfű Gyula példája volt az alkalom arra, hogy az értelmiség politikai kérdései ilyen rávilágítást kapjanak, s ez a példa nagyon jó. Olyan pálya a Szekfű Gyuláé, amely nagyon jellegzetes állomásokon keresztül jutott el a mai stációjához.

Az a reakciós történelemmagyarázat a kiindulása Szekfű pályájának, amely olyan kiváló sikerrel igazolta a magyar történelem népelnyomó és visszaeső korszakait, s olyan makacs igyekezettel értékelte le, s állította reménytelennek a szabadságharcos törekvéseket. Az a szemlélet is szerves alkatrésze ennek a történelemmagyarázatnak, mely a germán kultúrközösségbe utalta a magyar nemzetet, s mint behódolt kisnépet, minden érvvel lebeszélni igyekezett függetlenségi törekvéseiről. Szóval abból az ágyból kelt ki Szekfű történetkutatói pályája, amelyből a magyar reakció minden más vonala eredt.

Következetes folytatása volt ennek a vonalnak az, hogy a bethleni konszolidációt nemcsak történetírói művekkel, hanem társadalmi és politikai együttműködéssel is szolgálta Szekfű, hiszen nem más volt ez a konszolidáció, mint a háború előtti konzervatív rend helyreállítása. Töretlenül és híven igazolta ez a történelemmagyarázat a bethleni törekvéseket, s benne a keresztény-nemzeti politika minden reakciós és népellenes cselekedetét. Ilyen alapon fordult szembe a fasizmussal is attól kezdve, hogy a politikai vezetés a konzervatív reakció útján a fasizmus lejtőjére csúszott. A magyar alkotmányosság, a keresztény természetjog és a konszolidált nemzeti fejlődés alapján ellenezte meg Szekfű a fasizmus forradalmias zajjal előretörő ellenforradalmát. Sommásan: a bethleni ellenforradalom alapján fordult szembe a fasiszta ellenforradalommal.

De képes volt tovább is menni Szekfű, s ez mutatja e pálya értékét és súlyát. A fasizmussal való nyilt és bátor szembefordulás elvezette ezt a kitűnően tájékozódó és előrehaladni képes elmét az egész ellenforradalom és az egész reakció megtagadásához és a demokrácia mellett való nyilt színvalláshoz. Ezzel a legutolsó lépésével lett igazán példamutató Szekfű Gyula pályája a magyar értelmiség számára, s ezzel lett alkalmassá arra, hogy vezetője és élenjárója legyen az értelmiségi középosztály igen széles rétegének a demokratikus átalakulás útján.

Szekfű Gyula nyomán a magyar értelmiségnek igen fontos része képes haladni, mert együtthalad vele pályája korábbi

állomásain is. Az az értelmiségi réteg követheti Szekfűt a demokratikus átalakulás útján, amely vele tartott a bethleni konszolidáció igenlésében is és a forradalmias fasizmus ellenzésében is. Itt ugyanis szerves összefüggés, igen jellemző történeti összekapcsolódás áll fönn.

Milyen része ez az értelmiségi középosztálynak? Az úri középosztály jobb, fejlődésképesebb elemei, az a rész, amely polgárosodni tudott valamelyest és polgári középosztályi elemekkel talált kapcsolatot. Kétségtelen, hogy ez a réteg az értelmiségi középosztálynak legműveltebb és legsúlyosabb része. Az a rész ez, amelynek az államigazgatásban, szellemi kultúrában és a gazdasági életben is a legnagyobb volt a súlya. Közelebbről példázva: a Magyar Szemle társasága, a Magyar Nemzetnek és a 8 Órai Ujságnak az olvasótábora. Vagy más példával: az az értelmiségi réteg, amelynek mindvégig Bethlen István volt a politikai ideálja, akkor is, amikor valóban már Gömbös és utódai uralkodtak.

Ez az értelmiségi réteg őszintén és komolyan ellenállt a fasizmusnak, anélkül, hogy igazán demokratikus átfordulásra képes lett volna.

Most Szekfű megtette ezt az átfordulást, ezért hatalmas jelentőségű az ő szerepe. S ha bátran és következetesen kimutatja megtérését és le mer számolni e fordulat előzményeivel, akkor méltán lesz a nyomában haladó értelmiségi réteg példamutatója. Semmi kétség, hogy Szekfű Gyula ezt meg fogja tenni és komoly reménység, hogy a vele tartó értelmiségi réteg követni fogja az útját. Annál is inkább, mert máris van kapcsolódása ennek az értelmiségi rétegnek a demokratikus polgári politika felé, s a korábban is demokratikus polgári elemek már elébe mentek ennek a szekfűi vonalnak.

Nem csökkenti sem Szekfűnek, sem a vele tartó értelmiségnek a jelentőségét és demokratikus átalakulásuknak a fontosságát, ha megállapítjuk, hogy ez a megtérés és demokratikus elindulás csak az egyik részére vonatkozik a magyar értelmiségi középosztálynak. Van rajtuk kívül a magyar értelmiségnek egy egészen másfajta része, amely egészen más szemlélettel vett részt a korábbi politikai és társadalmi alakulásban és egészen más úton térhet meg a demokratikus fejlődés pályájára.

Szabó Dezső példája jelzi ezt a másik vonalat, amely súlyosabb és nehezebb ügy, mint a Szekfűéké, de egyben fontosabb is, mert a távolabbi fejlődés irányában a magyar értel-

miségnek a tömegesebb és fejlődésképesebb részét képviseli.

Szabó Dezső kiindulása is az ellenforradalom volt, azonban ez a vonal már nem követte a bethleni konszolidációt. Szabó Dezső az ellenforradalomban a népi fölszabadulást és a nép forradalmát kereste ugyanolyan menthetetlen tévedés alapján, mint a fasizmus. A pálya további állomásai ennek a kiindulásnak megfelelően sorakoztak egymásután.

Visszanézve elkeseredetten elítélte az egész 67-es fejlődést, de nem úgy mint Szekfű azért, mert »liberális«, hanem azért, mert habsburgiánus és reakciós volt. Elszántan küzdött a bethleni konszolidáció ellen, mert a nép elnyomorodását és pusztulását látta benne. Kíméletlen kritikával illette az egész úri középosztályt összes asszimilánsaival együtt, s romantikus lelkesedéssel a parasztságra apellált.

A szabódezsői radikalizmusnak volt szava a Gömbössel kezdődő fasizálódás ellen is, maga Szabó Dezső nyersen és kíméletlenül föl is emelte tiltakozó szavát, azonban ez a politikai vonal nem volt idegen a jobboldali radikalizmushoz és mindenesetre könnyebben talált kapcsolatot ebben az irányban, mint a fasizmussal szembenálló fronthoz. Politikailag ki nem tisztázott népi radikalizmus volt Szabó Dezső pályája, amely képtelen volt a szekfűi fasisztaellenesség frontjához csatlakozni, s ha nem is torkollott bele a fasiszta politikai mozgalmakba, annyira közel haladt azokhoz, hogy sokakat vitt rá erre az útra.

Szabó Dezső meghalt, maga nem képes most már levonni a következményeit ennek a pályának és ilyen előzmények után indulni el a helyes népi politikának, a demokráciának az útján. Követői azonban itt vannak és a kérdés nyitva áll, hogy hova fordulnak.

Szabó Dezső nyomán nem kisebb része haladt a magyar értelmiségnek, mint Szekfűén. Csakhogy másfajta része. Az, amelyik az osztályon belül szembefordult az úri középosztállyal és nem tudta lelkifurdalás nélkül viselni a bethleni konszolidációt és nem tudott szövetségese lenni a kapitalizmus polgárságának. Az értelmiségi középosztálynak belülről fölfordult és a maga módján forradalmasult része ez, amely minden ellen tiltakozott, ami a konzervatív és konszolidált reakció vonalába esett. Ezzel szemben azonban nem igazi demokráciát és valóban népi szabadságharcot fordított, hanem romantikus népi-faji ellenkezést, tehát végső sorban egy másfajta reakciót. De mégis ez volt a magyar értelmiség fejlődésképesebb része,

jobb naturájú ága és nem egészen ok nélkül tekinthette magát kuruc vonalnak a labancokéval szemben.

Ez a magyar értelmiség most nemcsak riadtan és utat vesztve áll a változás után, hanem reménytelenül és az alélt-ságig fejbeütve is. Antiszemitizmusa és a fasizmussal való érintkezése folytán közvetlen felelősségrevonás is fenyegeti igen nagy részét, s ellenállási érdemekre is keveset hivatkozhat, bár németellenessége mélységes. S helyzetében lesujtóan elkeserítő, hogy most felelnie kell háborús bűnösségért, vagy népellenességért ugyanakkor, amikor sokszorosan nagyobb reakciós vétkek megbocsátást nyernek.

Pedig nem kétséges: ez a része az a magyar értelmiségnek, amely távolabbra nézve fejlődésképesebb, s komoly előzményei vannak ahhoz, hogy a paraszt-munkás-értelmiség szövetség őszinte és megbízható tagja legyen. De most súlyos felelősség alatt áll, mélységes bizalmatlanság veszi körül, szinte vesztegzár alatt van. Pedig nagyon sok olyan magyar értelmiségiről van itt szó, akik nemcsak hasznosak lehetnek a demokratikus újjáépítésben, hanem nélkülözhetetlenek is ahhoz, hogy jó szövetségeseket kapjon a parasztság és a munkásság. Tehát ennek az értelmiségnek is elébe kell menni és rásegíteni őket a demokratikus átalakulás útjára.

De ki induljon itt el? — Senki más nem teheti, mint valaki ennek az értelmiségi rétegnek a szellemi vezetői közül, aki elég tiszta maradt ahhoz, hogy tisztességét és politikai jóhiszeműségét kétségbe ne lehessen vonni. Biztosan van ilyen, csak meg kell adni a külső lehetőségeit annak, hogy megtérését nyilvánosan kimutathassa.

Persze, ezen a vonalon sokkal komolyabb dolog a megtérés, mint a szekfűi pályán. Itt nem antifasisztából kell demokratává válni, hanem a fasizmussal érintkező népi-faji radikalizmusból kell átlendülni a népi demokráciába. Ez nagyobb és világosabb ellentét, mint a másik, s az eredménye is sokkal több lehet. Éppen azért, mert itt mélységesebb ellentéteknek a feloldásáról van szó, nagyobb megrázkódtatás és súlyosabb önkritika az átalakulás útja. Gyökeres leszámolást kell végeznie annak, aki itt el akar indulni, minden népi-faji és paraszti mítosszal és meg kell értenie az igazi demokrácia értelmét. És még egy elkerülhetetlenül szükséges az átfejlődéshez: megtanulni valamit a történelem és a társadalom természetéről, olyan fontos tudnivalókat, amiknek a nemtudása idézte elő, hogy ez az értelmiség közelkerült a fasizmushoz.

Kívülről a munkásság és a parasztság részéről azonban elébe kell menni az ilyen megtérésnek és segíteni kell azokat a pályákat, amelyek itt példaadók lehetnek. Föl kell oldani a vesztegzárat, ha komolyan akarjuk, hogy értelmiségünknek e különlegesen fontos és nem kistömegű része meglelje a demokrácia útját és őszinte szövetségesként legyen részese a demokratikus újjáépítésnek.

ERDEI FERENC BELÜGYMINISZTER NYILATKOZATA A RENDŐRSÉG ÚJJÁSZERVEZÉSÉRŐL ÉS A KÖZBIZTONSÁG MEGSZILÁRDÍTÁSÁRÓL*

Szerdán délelőtt átutazó vendége volt Szegednek Erdei Ferenc belügyminiszter. Mindössze pár órát töltött a városban, ezalatt tárgyalt a közigazgatás vezetőivel, a polgárőrség főfelügyelőjével s időt szakított arra is, hogy mint Délmagyarország szerkesztőbizottságának tagja, látogatást tegyen szerkesztőségünkben. Az általános belügyi problémákról, a minisztérium várható rendeleteiről, hozzá intézett kérdéseinkre a következőkben válaszolt:

— A legfontosabb és a legnagyobb belügyi kérdés a közbiztonság megszilárdítása. Minden érdek ezt követeli: a hadsereg felállítása, a termelés erőteljesebb megindítása és általában az országnak a háborúban való erőteljesebb részvétele. Éppen ezért az összes többi belügyi feladatok előtt a közbiztonság és a karhatalom kérdését tartom a legfontosabbnak, és a legközelebbi napokban minden megmozgatható erőt ennek a kérdésnek megoldására használok fel. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány fennállásának az első napjától kezdve foglalkoztunk ezzel az üggyel és az előkészületek már jól előre is haladtak.

— A kormány megállapította azokat az alapelveket, amelyekre az új karhatalmi szervezetet felépíti, és én ennek megfelelően meg is kezdtem az új államrendőrség szervezetének a kidolgozását.

— Ezek az előkészületek most már befejezéshez közelednek, s napokon belül megjelenik a kormány rendelete az államrendőrség újjászervezéséről. Ezzel a jelenlegi önkormányzati polgárőrségek és rendőrségek olyan karhatalmi szervezetté való átalakulása történik meg, amely az egész országban egységesen és szorosan a kormány politikájának megfelelve működik.

— *Mik az újjászervezés főbb irányelvei?*

— Alapvetően fontos része az újjászervezésnek, hogy a csendőrséget nem állítják vissza, hanem a külterületre is rendőrséget szervezünk. Ez múlthatatlan követelménye a magyar demokráciának. De az is követelménye a demokráciának, hogy az egységes szervezetű államrendőrségbe a helyi önkormányzatoknak befolyásuk

* *Délmagyarország, 1945. február 9.*

legyen. Ez az önkormányzati befolyás érvényesül mindenekelőtt abban, hogy az újjászervezendő államrendőrség alapját képezik a meglevő polgárőrségek, amelyek fontos szolgálatot tettek eddig és sok helyen — így értesülésem és tapasztalatom szerint Szegeden is — kitűnően oldották meg feladatukat.

Az önkormányzatok egyébként is bekapcsolódnak a rendőrség újjászervezésébe, mert a rendőrség tiszti állásait az önkormányzatok jelölése alapján töltjük be, a legénységet pedig olyan toborzóbizottság válogatja ki, amelyben a belügyminiszter képviselője mellett az önkormányzatok képviselői is részt vesznek.

Ezeken az alapelveken épül fel a közeljövőben kiadandó rendelet, és ennek a rendeletnek alapján az újjászervezés azonnal meg fog indulni.

S ezzel egyidőben megtörténik az újjászervezett rendőrség teljes felfegyverzése is.

— *Milyen tájékoztatást kaphatunk a minisztérium egyéb közeli intézkedéseiről?*

— A legközelebbi időben a belügyminisztérium minden erejét a rendőrség újjászervezésének a keresztülvitelére fordítja, mert a kormány és a nemzet összes törekvései azon múlnak, hogy a közbiztonságot minél szilárdabbá és tartósabbá tegyük. Emellett természetszerűen rengeteg más feladat is jelentkezik a belügyminiszteri munkakörben, s ezeket sorjában mind a legnagyobb energiával igyekszünk megoldani. Előkészületeink több irányban már jól előre is haladtak, azonban — ismételem — az adott helyzetben mindenekelőtt az államrendőrség vázolt újjászervezését tekintjük életbevágó és legsürgősebb teendőnek — fejezte be nyilatkozatát a belügyminiszter.

BESZÉD A DEBRECENI NÉPGYŰLÉSEN*

1945. február 25.

Tisztelt Népgyűlés! Magyar Testvérek!

Most múlt két hónapja, hogy az Ideiglenes Nemzetgyűlés összeült. Ünnepi napjai voltak ezek a magyar nemzetnek. Ünnepélyes nyilatkozatokat tettek: a nép, a pártok és a kormány.

Az ünnepnapok után jöttek a hétköznapok. Megkezdődött a munka és immár két hónapja folyik.

Ebben a hétköznapi munkában küzdünk, vergődünk, azóta folyvást.

A pártok szervezkednek, vitába keverednek egymással, s olykor indulatosan összecsapnak.

A kormány minden erőfeszítésével dolgozik a programmnak és a fegyverszüneti egyezmény követelményeinek a megvalósításán. Igyekszik orvosolni a panaszokat, s intézi a tengernyi kisebb-nagyobb ügyeket.

Ebben a hétköznapi küszködésben álljunk meg egy pillanatra, s nézzünk szembe dolgainkkal. Valljuk be: belemerültünk napi gondjainkba, s itt-ott elhomályosultak előttünk a nagy történelmi feladatok. A közvélemény előtt nem állanak olyan tisztán a történelmi tennivalók, mint a nemzetgyűlés ünnepélyes óráiban.

Vessük most ezekre a szemünket, s tegyünk rendet a napjainkat elborító gondok közt ezzel a szemmel.

A legfőbb, aminek nem szabad elhomályosulni: örökre vége a régi világnak. A fasiszta rendszer és az úri-feudális uralom belepusztult ebbe a háborúba és nem folytatódik tovább, ami eddig volt. Új élet kezdődött Magyarországon.

Ezt világosan érezte és vallotta mindenki a nemzetgyűlés ünnepélyes óráiban, de azóta mintha feledtük volna ezt a nyilvánvaló tényt.

Sokfelől elkenik és elmagyarázzák a változásnak ezt a világos értelmét.

A régi törvényeket emlegetik és erőltetik,
a régi embereket védik és mentegetik, és
a régi rendet akarják folytatni, s minél többet menteni belőle.

Odáig ment ez az igyekezet két hónap alatt, hogy a közvéleményben bizonytalanság és kétség van: mi történt tulajdonképpen, történt egyáltalában gyökeres átalakulás, csakugyan vége van a régi világnak?

Résen kell lennünk és nem engedni tovább ezt a bizonytalanságot: vége van a régi világnak, szakítani kell a múlttal, és gyökeresen, következetesen új életet kell

* *Gépelt kézirat, EFB 2919.*

kezdenünk. Itt nem lehet alkú és nem lehet biztonytalanság. A nemzet veszedelme és a nép ügyének az elbukása, ha itt nem látunk minden percben nagyon világosan.

A másik, amit újra meg újra meg kell világosítani szemünk előtt: a változás, a nagy történelmi fordulat úgy történt országunkban, hogy az orosz hadsereg söpörte el a régi világ urait, és adott lehetőséget a népnek, hogy maga intézhesse sorsát.

Sohse feledjük tehát, hogy lehetőséget adott. A többi a mi dolgunk. Nekünk kell talpra állni, nekünk kell eltakarítani a régi világ maradványait, s nekünk kell megvalósítani és megvédeni a nép szabadságát.

És itt is jelen van a veszély. Eluralkodik az országban az a felfogás, hogy a változás már megtörtént. Most már nincs más tenni való, minthogy végezzük a dolgunkat, ne feszegessük a nagy kérdéseket és békéljünk egymással mind, akik it maradtunk.

Nem! Ezt nem lehet és nem szabad tennünk. A népnek még ezután kell meghódítani minden helyet, azután kell kitakarítani sorainkat. Nekünk magunknak kell valóságosan felszabadítani magunkat, nekünk kell véglegesen és apróra leszámolni a régi világgal. Nekünk kell elszántan és meg nem alkudva megküzdeni a régi világ nyílt vagy leplezett ellenállásával.

És itt világosan állanak a tennivalók.

Kitakarítani a fasizmus minden maradványát. Az orosz hadsereg csak Hitlert és Szálasit takarította ki az országból, a fasizmus gyökerét nekünk kell kitépni a magyar népből.

Fölszámolni a feudális reakciónak, az úri világnak minden maradványát. A felszabadulás csak a lehetőséget adta meg ehhez, a többi a mi dolgunk. Fölkutatni, leleplezni és elpusztítani.

Eltörölni a régi világ törvényeit, mind amelyik csak a nép ellen szólt. Csak sommásan húzta át ezeket a történelem és a háború. Nekünk kell egyenként eltörölni őket és újakat hozni helyettük, olyanokat, amelyek a nép érdekében valók.

Úgy indultunk: demokratikus összefogást akarunk. Minden föladatunkat a demokratikus erők összefogásával akarjuk megvalósítani, a dolgozó nép minden rétegének szövetkezésével.

Igen. Együtt kell haladniok a demokratikus pártoknak, s ezért fegyelmet kell tartaniok, hogy ne egymás ellen használjuk az erőnket, hanem a demokrácia közös céljaiért és a közös ellenség ellen.

De itt se tévedjünk el. Ez az összefogás nem népünnepély. Nem általános ölelkezés, mindenkivel, aki ölelkezni akar.

A nép összefogásáról van szó, az igazán demokratikus erők szövetkezéséről, szemben a nép ellenségeivel. Tehát az összefogásnak a harc a másik oldala. Küzdelem, leszámolás mindennel szemben, ami a nép útjában áll. Akkor is, ha leplezi magát és együtt kiált a többivel a tolvaj után.

Az a próbálja a magyar demokráciának, a magyar nép talpraállásának, hogy tud-e erőt és elszántságot mutatni minden ellenségével, és legfőképp hogy el tudja-e választani a barátot és a szövetségest az ellenségtől.

Vád éri a mi pártunkat: bontja a békét, lázít az urak ellen, s azt követeli, hogy az ország a népé legyen. Hát ezt igazán vállaljuk, s okkal kiáltjuk, hogy elég volt. Azt

kérdik, hol vannak az urak, akik ellen most is harcolunk, azt állítják, hogy azok mind elmentek. Elmentek? Hát akkor kiknek fáj, ha mi mégis harcolunk ellenünk. Mi tudjuk, hogy van belőlük elég, s azt is tudjuk, hol vannak. S ha ezt nem tudtuk volna biztosan, felszisszenésükre bizonyosak lettünk.

És még egy nagy dolog, amiről egy percre sem szabad elfeledkeznünk. Háború van és minden lépésünkkel benne élünk. Háború, a legnagyobb és a legsúlyosabb szakában.

Világos a háború parancsa számunkra: nem lehetünk szenvedő alanyai, cselekvő részt kell vennünk benne minden erőnkkel, fegyverrel és munkával. Mindent, amit meg kell valósítanunk, a háború terhe alatt kell megtennünk.

Tehát nincs béke! Nincs nyugalom: harcolni kell kifelé, befelé egyformán. Nincs helye most békevágynak, mert akkor elvesztettük a háborút. A győzelem hite és nemes gerjedelme legyen az érzésünk ezekben az időkben. Győzzön a nép itt benn minden ellensége ellen, és győzzenek a világ szabad népei minden nép ellensége ellen, a hitleri Németország ellen!

Minden kérdés, amiben látnunk és tennünk kell, egybefut a mi sorsunk legnagyobb kérdésében: a földreformban.

Legyen vége a régi világnak? Igazán csak akkor lesz vége, ha eltűnik a nagybirtok, eltűnnek a földesurak, és a szegény földtelen parasztok a föld birtokába jutnak.

A magyar nép harcolja ki a maga szabadságát és védje meg minden ellensége ellen? Ezt csak akkor éri el, ha birtokába veszi a földet és megszünteti az urak nagybirtokait.

Demokratikus összefogás kell? A nép minden rétegének a szövetkezése? Ez csak akkor komoly, ha a nép nem szegénységével fog össze a birtokosokkal.

Meg kell nyernünk a háborút és a békét? Csak akkor nyerjük meg, ha a föld a dolgozó nép kezébe kerül, ha mindenki a magáét műveli, és a magáét védi.

Ebben a kérdésben igazán nem lehet kétség és nem lehet vita.

De hogyan, mikép legyen a földreform, ez a kérdés és ez már vitában is van.

Mi igazán világosan beszéltünk. A mi pártunk volt az, amely félreérthetetlen javaslatot tett ebben az ügyben.

Igénybe venni minden úri nagybirtokot és minden nagy parasztbirtokot száz, illetve kétszáz holdon felül. Minden olyan közületi birtokot, amely közvetlen és közhasznú közcélt szolgál.

S mindezt odaadni a földtelen és kisföldű parasztság millióinak teljes és szabad egyéni birtokába.

Azt is világosan megmondtuk: a birtokba került parasztság majd segít magán: társulással, szövetkezéssel, hogy kevés eszközzel és rengeteg munkával meg tudja művelni a földet.

Ezekben a kérdésekben csatlakozott a kommunista párt és nem mondott mást a szociáldemokrata párt sem.

De másfelől különös beszédek hangzanak ebben a dologban.

A földtelen parasztság nincs fölkészülve az egyéni gazdálkodásra. Viszont föl van készülve a kollektív termelésre, hiszen ezt tanulta meg mint a nagybirtok cselédje vagy munkása.

Ne játsszunk uraim!

Nincs fölkészülve az egyéni gazdálkodásra? Igen, arra nincs, hogy gépekkel, állatokkal és fizetett munkabérrel vállalkozzon és kupeckedjen. De arra, hogy dolgozni tudjon, s a maga földjét minden erejével dolgozza, arra igazán fel van készülve. S most erről van szó. Ez most az egyéni gazdálkodás: munka, munka és harmadszor is munka, s ezt igazán tudja a magyar szegényparasztság.

Kollektív termelésre van iskolázva a nagybirtokon? Hogyan? Mert nyomorult páriája volt a nagybirtoknak, attól kollektív termelő? Talán úgy akarnak földreformot csinálni, hogy névleg a parasztnak írják a földet, és tovább is a földesúr vagy az intéző hajtsa a munkára? Ez ha nem úri huncutság, akkor ostobaság.

Ne kísérletezzünk földosztással — mondják —, mert nincs elég szerszám, tehát csináljunk kollektív üzemeket, akár szövetkezet, akár kolhoz formában, mert csak így lesz sikeres a termelés. Ezt mutatja az orosz példa is.

Ahány szó, annyi tévedés vagy annyi huncutság.

Kísérletezés? Az igazán nem. Az egyetlen életmentő megoldás a magyar nép számára. Elvenni a földesuraktól a földet és a parasztság kezébe adni.

Kollektív üzem? Úgy, hogy a földesurak és a földtelen parasztok szövetkezzenek? Ezt már igazán ismerjük. Legyen a föld először a paraszté, majd azután szövetkezünk. Ezt nem lehet összekeverni.

Mi nagyon tisztában vagyunk ezekkel a szándékokkal, s azzal is tisztában vagyunk, hogy mit kell tenni, és miből nem lehet engedni.

A földet egyénenként a parasztság kezébe kell adni, ez a földreform lényege, és ezt elalkudni semmilyen érveléssel nem lehet. Azért is, mert a parasztság csak így lesz ember, s azért is, mert az egész népnek csak így lesz kenyere.

Majd ha a parasztságé lesz a föld, akkor lehet és kell szövetkezni, társulni, hogy kevés eszközzel is meg tudjuk munkálni a földet, de ez csak azután jön.

Aki ezt a világos sorrendet összekeveri, az nem is akarja igazán a földreformot.

Az is a földreform komolyságához tartozik, hogy őszre meg kell történnie. Itt nem lehet ok arra, hogy elodázzuk, és nincs kifogás, ami kitolhatná az idejét. Aki nem akarja azonnal a földreformot, az nem is akarja komolyan.

Jöjjön tehát a földreform, ebben a kérdésben mi nem ismerünk tréfát.

A Nemzeti Parasztpárt mindezekben a nagy kérdésekben — a földreformban is meg a többiekben is — következetesen halad. Mi nem tévedtünk el és nem engedünk.

Világosan látjuk: a nemzet érdeke egy a dolgozó népnek és benne a parasztságnak az érdekével. Ezért szorosan együtt haladunk tehát a munkássággal és együtt minden igazán demokratikus törekvéssel.

De tudjuk hol a határ, és tudjuk, hol milyen szándék dolgozik. A nép ellenségeivel pedig nem alkuszunk.

Jöjjön a földreform és legyen igazi demokrácia!

Ez nemzeti létünk parancsa, és ez a parasztság életbevágó érdeke!

Ezért nem alkuszik itt a Nemzeti Parasztpárt!

A FÖLDREFORM KÜSZÖBÉN*

1.

A földreform ügye ellenállhatatlanul halad előre. Elérkeztünk oda, hogy nem távoli reménység és bizonytalan sorsú kívánság többé a földreform megvalósítása, hanem küszöbön álló valóság. Minden út megnyílt a földreform felé, és most már semmi más nem következhet, mint a gyors és következetes megvalósítás.

A földművelésügyi miniszter bejelentette, hogy a földreformról szóló törvényjavaslat elkészült. Jogászok és gazdasági szakemberek elvégezték azt, amit a politikai és gazdasági szükség feladatukul szabott, s hamarosan az egész közvéleménynek módja lesz rá, hogy a maga részéről is hozzászóljon a javaslathoz. Ezen túlmenően a végrehajtás előkészítése is halad a földművelésügyi minisztériumban azzal a határozott igyekezettel, hogy ha a javaslat törvényerőre emelkedik, a végrehajtás nagy része a jövő gazdasági év kezdetére végbemehessen.

A pártok sorjában nyilatkoztak a földreform kérdésében, s egyik kimerítőbben, a másik általánosabban kifejtette a maga álláspontját. Minden párt világosan és félreérthetetlenül állást foglal a földreform mellett, s abban sincs eltérés köztük, hogy mindegyik a haladéktalan megvalósítást akarja, tehát azt, hogy a jövő gazdasági év kezdetére már meg kell történni a végrehajtásnak.

A sajtóban és a közvéleményben is egyre tisztul és érik a kérdés. A sokféle kívánságok és javaslatok egyre jobban megegyeznek, s az alapvető nagy kérdésekben már nincs is eltérés a különböző helyről kiinduló nézetek között.

A nép maga pedig már hozzá is fogott az előkészítéshez. Egyre több helyt alakítják meg az érdekeltek a földreformbizottságokat, és egyre több helyen kezdik meg az igénylők összeírását és azoknak a birtokoknak a számbavételét, amelyek a földreform során sorra kerülnek. S mindenütt tervezik a földek elosztását és a termelés megszervezését.

2.

A földreform alapvető nagy kérdései tehát már eldőltek, és nem kérdés többé, hogy a megvalósulás haladéktalanul bekövetkezik. A földreform lényeges kérdéseiben nincs többé vita, minden felelős politikai tényező egyetért ezekben. Ha elhangzik még egy-egy kételkedő vagy aggodalmaskodó észrevétel, az már nem a

* *Debreceni Szabad Szó, 1945. március 12.*

felelős pártoknak az álláspontja, hanem egyéni különvélemény vagy átlátszó nagybirtokos érdeknek a hangja. Senki a felelős tényezők közül nem mond ellene a földreform megvalósításának és annak sem, hogy ez gyökeres és teljes újjárendezése legyen a magyar föld birtokviszonyainak.

Nyilvánvaló és általános az egyetértés abban, hogy a most esedékes földreform elodázhatatlan és kikerülhetetlen történeti szüksége a magyar népnek. A századokon át eltorzult és megmerevedett feudális birtokviszonyokat kell gyökeresen megváltoztatni, s ez a lépés a legelső feltétele az ország és a nemzet újjáépülésének. Senki nem vonja már kétségbe azt, hogy a nagybirtokrendszer felszámolása feltétlen érdeke a demokratikus újjáépülésnek, és hogy a magyar nép felszabadulásának ezt az akadályát sürgősen és alapjában fel kell számolni.

Abban sincs már vita, hogy a magyar parasztság felemelkedése és a magyar mezőgazdasági termelés újjáépülése másként, mint a kisbirtokrendszer útján meg nem történhet. Nyilvánvaló és kétségtelen az most már mindenki előtt, hogy a magyar földnek a magyar parasztság kezébe kell kerülni, mert csak a parasztok saját földje a biztosítéka annak, hogy valóban demokratikus ország épüljön a romokon és annak is, hogy a föld megteremje a kenyerünket.

Azt sem mondja már senki komolyan, hogy ilyen vagy olyan okból halasztani kellene a földreform megvalósítását. A népnek és a nemzetnek minden érdeke azt követeli, hogy az előkészület azonnal kezdődjék, mert a végrehajtás csak így történhet meg a jövő gazdasági év kezdetére. S hogy megtörténjen — ki merné kétségbe vonni — ez a létfeltétele nemcsak annak, hogy az ország demokratikus átalakulása megtörténjék, hanem annak is, hogy a nép kenyere biztosítva legyen.

Nincs tehát vita a földreform nagy kérdéseiben, s aki még most is ezeken akar vitatkozni, az nem mást mutat ki evvel, mint hogy nem tud vagy nem akar együtthaladni a demokratikus pártokkal és a demokratikus kormánnyal az ország újjáépítése felé.

3.

Eljutottunk így végre oda, hogy nem kell vitatnunk tovább a földreform nagy elvi kérdéseit. Eldöntötte ezeket a történelem, s megegyeztek ebben az ország felelős tényezői. Most már az következik, hogy előhozzuk a végrehajtás és a megvalósítás részletkérdéseit és azokat vitassuk meg, ki-ki a maga szempontjai szerint. Itt még nyitva vannak a kérdések, és itt helyénvaló minden észrevétel és minden javaslat. Most végre komolyan fontolóra vehetjük mindazokat a terveket és javaslatokat, amelyeket a magyar mezőgazdasági termelés és a földbirtokviszonyok helyesebb rendezése ügyében annyiszor felvetettek.

Nagy és súlyos kérdések ezek is, súlyos vitákat kell még itt lefolytatnunk, de kezdjük ezt minél hamarabb, hogy a végrehajtás idejére itt is kialakuljon a demokratikus egyetértés.

A háború előtt nagyon sokféle terv és javaslat készült a földreform megvalósítása ügyében, és egész könyvtár gyűlt össze az effajta irodalomból. Szakemberek és érdekeltek egyformán hozzászóltak a kérdéshez és szinte minden irányból előhoztak néhány mutatós javaslatot.

Most itt állunk a földreform küszöbén, tehát meg kell vitatnunk ezeket a javaslatokat. Csakhogy valami baj van ezekkel a tervekkel. Mindegyik a béke viszonyai között született, s azok voltak a főgondjai, amik nem gondok többé, hanem helyettük egészen más gondok és problémák támadtak. Úgy áll most a helyzet, hogy vajmi keveset használhatjuk ezeket a békebeli földreformterveket, mert közben a világ gyökeresen megváltozott körülöttünk, s az új helyzet egészen új feladatokat támasztott.

A régi földreformterveknek mik voltak a legfőbb gondjai?

Mindenekelőtt az, hogy miként lehet a termelés folyamatosságát biztosítani olyan nagyszabású birtokbeli átalakulás esetén is, amilyet egy gyökeres földreform előidéz. Hogyan lehet a termelés színvonalát fönntartani akkor, amikor új gazdák veszik kézbe a földet, kevesebb és kezdetlegesebb eszközökkel. Akkor ez a probléma majdnem megoldhatatlannak látszott, s miután tényleg nem is oldható meg, nem is született olyan terv, amely megoldotta volna. Inkább csak érv volt ez arra, hogy a földreformot termelési katasztrófa nélkül megoldani nem lehet.

Ez a kérdés most már véglegesen a múlté. Most nem az a kérdés, hogy miként lehetne biztosítani a termelés folyamatosságát és régi színvonalát, hanem, hogy egyáltalán lehessen termelni. A mezőgazdasági termelést mindenestül felborította és földúlta a háború, s most egyszerűen és félelmetesen arról van szó, hogy mikép indulhat meg a termelés a romokon. Ez pedig egészen más gond, mint a régi volt, és egészen más a megoldás is.

A másik sarkalatos pontja volt a régi földreform terveknek az, hogy miképpen lehet eszközökkel és állatállománnyal fölszerelni a földhöz juttatottakat. Most ez a feladat is gyökeresen megváltozott. A háború következtében az egész mezőgazdasági fölszerelésünk és állatállományunk katasztrófálisan lecsökkent, tehát most az a gond, hogy egyáltalán milyen fölszereléssel és hogyan indítsuk meg a mezőgazdasági termelést. Most nemcsak a földhözjuttatandók fölszereléséről kell gondoskodni, hanem egyáltalán minden gazdaság fölszereléséről, helyesebben a megmaradt fölszerelés és állatállomány felhasználásáról.

Nagy gondja volt a békebeli földreformterveknek, hogy a földhöz juttatandó mezőgazdasági munkásokat és cselédeket hogy lehet ránevelni az önálló gazdálkodásra. Most ez a feladat sem így áll. A háborús helyzet egészen új feladat elé állította a mezőgazdákat. Most egészen más fajta gazdálkodásra van szükség, mint békében volt, s ehhez egészen más fölszerelés és fölkészültség kell, mint a békebelihez kellett. Most szükséggazdálkodásról van szó, arról, hogy minimális fölszereléssel és rengeteg munkával hogy lehet ezer leküzdhetetlennek látszó akadállyal szemben is termelni. Most tehát gazdálkodás nem a tőkével és a földdel való racionális számvetés, hanem egyszerűen az erőfeszítésnek és a munkabírásnak az emberfeletti próbája. S ilyen föltételek között aligha olyan már a különbség a régi önálló gazdák és a leendő gazdák közt, mint régen volt. Most nem az új gazdáknak kell megtanulni a régi békebeli gazdálkodás szakmáját, hanem új szükséggazdálkodásba kell beletanulni mind a régi, mind az új földművelőknek.

Nagy kérdése volt a régi földreformterveknek a belterjes termelésre való áttérés. A legfőbb javaslat arról szól, hogy a mezőgazdasági termelésnek a szántóföldi

gabonatermelésről a belterjesebb termelési ágakra kell átállítódni, s éppen a földhözjutottaknak kell megtanulni ezeket az új termelési ágakat.

Milyen messze vagyunk most ettől a problémától is. Most nem az a gond, hogy a termelést hogyan tegyük belterjessé, és ennek a célnak megfelelően hogyan valósíthatnánk meg a földreformot úgy, hogy az a belterjes gazdálkodást fejlessze, hanem az, hogy egyáltalán tudjunk termelni, gabonát és zöldséget, baromfit és lábasjószágot, úgy ahogy éppen lehet. Világos tehát a következmény itt is. Nincs külön termelési gondja a földhözjuttatandóknak, hanem nekik is, meg a régi gazdáknak is általános nagy problémája az, hogy a termelést egyáltalán folytatni, illetve megindítani lehessen.

Új feltételek közt történik tehát a földreform megvalósítása, s ez azt jelenti, hogy új módszerekre, új tervekre van szükség, mert a régiek, a megváltozott viszonyok közt, alig használhatók. Egészen más feladatokat kell megoldani, mint ahogy békében véltük, nyilvánvaló tehát, hogy ennek a módja is más, mint amit korábban jónak láttunk.

Az új helyzet félelmetesen megegyszerűsítette a dolgot, s egyben irtózatosan meg is nehezítette.

Újra kell kezdenünk a mezőgazdasági termelést, mert a háború feldúlta termelésünk régi rendjét. Tehát nemcsak a földhözjuttatandóknak kell új termelést kezdeni, hanem a régi gazdáknak is. Általános újrakezdésről van szó, s ebben az indulásban nem olyan nagy különbség van a régi és az új gazdák között.

Háborús szükséghelyzetben élünk, amikor a termelésnek nem olyanok a tényezői, mint békevilágban. Most nem okszerű számításokról és hasznos vállalkozásokról van szó, hanem erőfeszítésről és végeláthatatlan munkáról, tekintet nélkül annak eredményére.

Ehhez a helyzethez mérten kell most tervet csinálnunk a földreform végrehajtására, s ezzel együtt az egész mezőgazdasági termelés újjáteremtésére.

4.

Nem nehéz belátni, hogy másképp, mint kisbirtokrendszerű termeléssel sem régi, sem az új gazdák földjén nem indulhat meg a termelés. Olyan emberfeletti erőfeszítésre és olyan leleményes termelési fogásokra van szükségünk, azt nem lehet előbb megszervezni és azután megindítani, hanem előbb külön-külön egyéni küzködéssel el kell indítani, és majd csak azután beszélhetünk valamilyen összeszervezésről.

Beszélni sem lehet tehát másról, minthogy a földreform a családi munkára alapított kisbirtok rendszerét építse ki. Semmi más módon nem indulhat meg a termelés a nagybirtokok romjain, és semmi más módon nem lehet önálló egzisztencia a földtelen szegényparasztságból, mint ezen az úton. Úgy kell tehát eltervezni a földreform megvalósítását, hogy az bérmunka nélkül dolgozó családi kisüzemeket teremtsen.

Nem történhet tehát másképp a földreform, mint úgy, hogy szabad egyéni birtokba adunk a dolgozó parasztcsaládoknak annyi földet, amennyit családi

munkaerejükkel meg tudnak művelni. Ez most az egészséges kisbirtok. Hogy ez a föld mennyi legyen, az a különböző vidékek termelési feltételeinek megfelelően más és más. Éppen ezért kell ezt a birtoknagyságot a helyi körülményeknek megfelelően helyi szerveknek megállapítani.

Néhány irányelvet azonban jó előre meg lehet állapítani.

A földreform során kialakítandó kisbirtokoknak a legnagyobb része gabona- és kukoricatermelő kisgazdaság kell hogy legyen, mert nem is lehet más. Az ilyen termeléshez egy család átlagos munkaerejéhez mérten a gépek és az igaerő mostani és közeljövőbeni hiánya mellett lényegesen kisebb terület kell, mint békebeli terveink szerint számítottuk.

Általánosságban úgy lehet számítanunk, hogy jó fekete földön 5—10 hold és homokon 10—20 az a terület, amit kezdetleges módon és nagyrészben kézi munkával egy-egy parasztcsalád megművelhet. De még ezt is csak úgy, ha a szántás-vetés munkájához valamilyen gépi és igás segítséget kap.

A másik gazdaságtípus, amit a földreformnak ki kell alakítani, nem lehet más, mint kiskerti üzemek arra a mintára, ahogy több vidéken már korábban is kialakultak. Itt is két változatot kell számításba venni. Az egyik a szőlő-gyümölcsöskert. Körülbelül 2—4 hold az a terület, amit egy család a maga erejével meg tud művelni. Itt persze csak betelepített kertről lehet szó, mert a betelepítésre a mostani körülmények közt gondolni is lehetetlen. Viszont jó tudni azt, hogy igen sok terület települt be az utóbbi időben, tehát ilyen birtokon nagyszámú földtelen parasztság találja meg önálló egzisztenciájának az alapját.

A másik kertgazdasági típus, amit a földreformnak tovább kell fejleszteni: a veteményeskert. Ennek egyik fajtája az állandó zöldségeskert. Olyan, mint a bulgároké és a Kecskemét környéki magyar kertészeké. Ehhez 1—2 hold tökéletesen elegendő egy családnak, azonban az ilyen gazdaságoknak létfeltétele a vízszolgáltatás, s ehhez jelentékeny berendezés szükséges akkor is, ha külön-külön kútból kapják a vizet, akkor is, ha egységes vezetékből. A másik fajtája a váltótermelést folytató kertgazdaság, olyan, mint a makói hagymásoké, a nagykőrösi uborka- és salátatermelőké vagy a szegedi paprikatermelőké. Az ilyen termelés öntözés nélkül történik, viszont annyi terület kell hozzá, hogy körülbelül egy hold legyen a veteményeskert, és ezt legalább harmadévenként lehessen váltani olyan területtel, ahol közben gabonát és kapást termelnek. Ehhez a kertgazdasági típushoz tehát 3—4 hold földre van szükség, de ilyen termelést jó földön két holdon is be lehet úgy rendezni, hogy azon egy család megtalálja a munkáját és megélhet belőle. Ez a gazdaságtípus nagyon fontos, és különös figyelmet érdemel a földreform során, mivel olyan termények termelésére is különösen alkalmas, ami most rendkívül fontos, mint a kender, len és olajos magvak termelése, valamint a kéziművelésű burgonyatermelés.

5.

Nagy kérdése a földreformnak a szövetkezés, gépek, igás állatok és nagyobb berendezések közös használatára. Erre a kérdésre nézve is igen sok terv született békében, és most is különféle javaslatok hangzottak el. Itt sem segít bennünket más

a helyes megoldáshoz, mint az adott szükséghelyzet tárgyilagos felfogása és az ehhez mért számvetés.

Most mi a helyzet a számításba vett birtoktípusok mellett? Olyan kisüzemek létesülnek, amelyek a kézi munkát családi üzemben külön-külön végzik el. Az ilyen munkákra nézve tehát semmi értelme a szövetkezésnek, sőt valamilyen szervezet erőltetése csak csökkentené a munkateljesítményt. Ezt a kézi munkát a legjobban és a leggazdaságosabban minden család külön tudja elvégezni.

A szövetkezés és a társulás értelme ott kezdődik, amikor olyan eszközök használatára kerül sor, ami nincs mindenkinek, s amit minden kisgazdaság maga gazdaságosan ki sem tudna használni. Ezekhez tehát szövetkezni kell. De itt sem mehetünk bele valamilyen romantikus szövetkezeti elképzelésbe, mert az adott helyzet nagyon világosan megadja a lehetőségeket.

Nagyjában a következő esetekről lehet szó:

Egyik-másik kisbirtokosnak lehet teljes fogata, akár az új, akár a régi gazdák közül. Ezt nyilván nem lehet közös tulajdonná tenni, viszont nyilván közösen kell használni, hiszen soknak nem lesz ilyen felszerelése. Itt nem lehet és nem is kell mást tenni, mint valamilyen formát adni annak, hogy más is hozzájusson a használatához, mint a tulajdonos. A legegyszerűbb forma a bérhasználat, azonban ez kihasználásra ad alkalmat, és ez nem szövetkezés. Tehát az a megoldás, hogy a bérhasználatot valamilyen intézményes formába kell foglalni. Meghatározni a bér mértékét és meghatározni a használat rendjét. Bizonyosan önkéntesen is kialakulnak ilyen társulások, de ott, ahol ez valamin megakadna, községi beavatkozással, illetve törvényes rendelkezéssel kell segíteni. Ugyanez a helyzet az olyan traktorok, vetőgépek és cséplők használatánál, amelyek a régi tulajdonosaik kezén megmaradtak.

Más a helyzet, ha olyan eszközökről és olyan igásállatokról van szó, amelyek a felosztandó nagybirtokon maradtak meg. Ezeket kétféleképpen lehet közös használatba juttatni. Vagy megkapja valamelyik új gazda, és ez az előbbi formában köteles másoknak is bér fejében használatba engedni, vagy — s ez a nagyobb gépek esete — a földhöz juttatottak közös birtokába kerül, és ezek azután a szövetkezés törvényes formái közt használják közösen. Mindkét megoldás keresztülvihető, s valószínűen nem is lehet mást tenni, mint a kisebb gépeket és igás állatokat egyéni birtokba adni, a nagyobbakat pedig közös birtokban hagyni.

Azzal, hogy a földreform ilyen helyzeteket teremt, önkéntesen is megindul a társulás, erre a kényszerűség megtanítja az embereket. S az olyan esetekben, amikor egyiknek is, másiknak is egy-egy igavonó állata van, vagy egy-egy kisebb gépe, nem is lehet mást tenni, mint önkéntesen összefogni, s az ilyen összefogásokat rábízni az érdekeltekre. Majd csak valamelyes tapasztalat után lesz szüksége az intézményes szabályozásnak.

6.

A földreform végrehajtásának rengeteg egyéb részletkérdése merül még fel, mint például a dűlők kiosztása, a művelés falusi vagy tanyarendszere, amikre nézve

szintén jóelőre tisztázni kell a kivitel módozatait. A legelső azonban a birtoktípusoknak és a termelési eszközök használatának a megállapítása.

Az idei termelés mindenesetre főpróbája lesz a földreform után meginduló termelésnek, mert ezen a tavaszon haszonbérleti alapon megindul mindenütt a kísérletezés a termelés új feltételei között.

Egy bizonyos: a földreform küszöbén állunk, s felmerülnek előttünk a végrehajtás összes részletkérdései, s ezek éppenolyan fontos problémák, mint a földreform általános nagy kérdései. Hogy a parasztság földhöz jusson, és hogy a nagybirtok felszámoltassék, ez azt követeli, hogy a földreform haladéktalanul végrehajtásra kerüljön. De az, hogy a parasztság valóban új fejlődésnek az útjára lépjen, és hogy a föld valóban teremjen, ez azon múlik, hogy hogyan hajtjuk végre a földreformot. Ezért foglalkozik most már ezekkel a kérdésekkel a Nemzeti Parasztpárt, és ezért kell minden demokratikus pártnak és minden szakembernek most már ezeket a kérdéseket vitatni együtt az elsősorban érdekelt szegényparasztsággal.

MEGKEZDŐDÖTT*...

Megtörtént a döntő lépés, ráléptünk a földreform megvalósításának útjára. Lázasan dolgozott a földművelésügyi minisztérium a földreformtörvény előkészítésén, és a pártokban állandó volt a megbeszélés a törvény megfogalmazása és a végrehajtás mindenféle kérdései körül. Mindnyájan éreztük, hogy ennek a nagy dolognak nem szabad most már késni, és még ezen a tavaszon valósággá kell válni a magyar nép évszázados álmának.

A nagy készülődésben most megtörtént a döntő lépés. A parasztság két pártjának: a Független Kisgazdapártnak és a Nemzeti Parasztpártnak, s a munkásság két pártjának: a Magyar Kommunista Pártnak és a Szociáldemokrata Pártnak a vezetői összeültek és arra az elhatározásra jutottak, hogy a földreformjavaslat tekintetében haladéktalanul meg kell egyezni és a megyegyzés eredményét a kormány elé kell terjeszteni, hogy adja ki rendelet formájában és a végrehajtás azonnal kezdődjék meg.

A megegyezés alapján a pártok nyomban mozgósították erőiket, politikus vezetőik és szakértőik összeültek, és együtt a földművelésügyi miniszterrel és munkatársaival hozzáláttak a tervezet megtárgyalásához. Kora reggeltől késő estig való szakadatlan tanácskozással sikerült elvégezni a munkát. A pártok hozzászólásai után kialakult az egységes vélemény és a javaslatot kisebb-nagyobb változtatásokkal minden párt elfogadta, és egyértelműen avval a kéréssel terjesztette a kormány elé, hogy a tervezetet a maga módosításaival a legrövidebb időn belül emelje rendelettel törvényerőre, hogy a végrehajtás haladéktalanul megkezdődjék.

Abban is megegyeztek a pártok képviselői, hogy a földreformról szóló rendeletnek törvénnyé is kell minél hamarabb válni, mert a magyar nép e korszakalkotó eseménye kell hogy megkapja a legmagasabb szentesítést. Éppen ezért össze kell hívni rövid időn belül a nemzetgyűlést, hogy az törvénybe iktassa a földreformrendeletet. A végrehajtás megkezdése azonban nem tűrhet egy napnyi halasztást sem, tehát addig is meg kell kezdeni a végrehajtást rendelet alapján.

A kormány teljesítette is a nemzetgyűlés előtt vállalt kötelezettségét, és alapul véve a földművelésügyi miniszternek a pártok megegyezése alapján előterjesztett tervezetét, azt kisebb nagyobb változtatásokkal elfogadta és rendeletben kiadta.

* *Debreceni Szabad Szó, 1945. március 19.*

Létrejött tehát az a törvényes alap, amelyre támaszkodva a magyar parasztság hozzájuthat a földhöz. Megvannak a törvényes keretei a nagybirtokok kisajátításának és felosztásának, most már a végrehajtás, a megvalósítás munkája vár ránk.

A kiadott kormányrendelet lényegében elfogadta mindazokat az alapelveket, amelyeket annak idején pártunk hozott javaslatba, és rendelkezései részletesen körülírják a földreform végrehajtásának minden tennivalóját. Világosan meghatározzák, hogy milyen földeket lehet igénybe venni a földreform céljaira, kik juthatnak földhöz és milyen megváltás révén, s azt is, hogy a végrehajtás hogyan történjék.

Lássuk e rendelkezéseket, hogy tisztán álljon mindenki előtt a megvalósítás és a végrehajtás útja.

A rendelet alapja az, hogy igénybe kell venni minden olyan birtokot, amelyet a rendelet meghatároz és ezen kívül fel kell használni a földreform céljaira az állami birtokokat. Ezek a földek együtt földalapot képeznek, amelyből a földigénylők földhöz juthatnak.

Igénybe kell venni a rajta levő beruházásokkal és gazdasági felszerelésekkel együtt a következő birtokokat.

Teljes egészében kisajátítandó a hazaárulók, háborús és népellenes bűnösök, valamint a Volksbund-tagok minden birtoka. Hogy kik esnek ilyen beszámítás alá, azt a Földigénylő Bizottságok előterjesztése és előadása alapján a Megyei Földbirtokrendező Tanácsok állapítják meg. Ugyancsak teljes egészében ki kell sajátítani az 1000 holdnál nagyobb birtokúak minden birtokát, valamint a bankok, biztosító intézetek, kereskedelmi vállalatok és nyugdíjintézetek birtokát.

100 holdon felüli részében ki kell sajátítani (tehát 100 hold megmarad), a 100-tól 1000 holdig terjedő birtokokat, mind a magánbirtokot, mind a községi, törvényhatósági, egyházi és alapítványi birtokot.

200 holdon felüli részében ki kell sajátítani (tehát 200 hold megmarad) a parasztbirtokokat. Szóval azoknak a birtokait, akiknek a mezőgazdaság élethivatásuk és maguk is dolgoznak a földjükön, vagy dolgoztak, amíg életkoruk megengedte.

Ezen kívül ki kell sajátítani azoknak a birtokoknak az 5 holdon felüli részét, amelyet birtokosa 1939 szept. 1. után, tehát a háború kezdete óta szerzett, kivéve, ha a mezőgazdaság az élethivatása, vagy létalapja a megszerzett föld.

A szőlő- és gyümölcsös birtok 20 holdon felüli részében esik kisajátítás alá. Az erdőterületből pedig minden 10 holdnál nagyobb erdő igénybe veendő, akárkinek a tulajdona.

A földhöz juttatás szabályai a következők:

Házhelyet 800 négyszögöles kerttel kaphat mindenki, akinek nincs semmiféle ház- vagy kertbirtoka, ha vállalni tudja a megmunkálását.

Földet, legtöbbet 15 holdat, kaphatnak azok a mezőgazdasági cselédek, napszámosok, törpebirtokosok olyan családtagjai, akiknek a családi kisbirtokból 5 holdnál kevesebb jut, akiknek az igényjogosultságát a Földigénylő Bizottság megállapítja. Előnyben részesítendők azok, akik a Németország elleni harcban kitüntették magukat — az ilyenek kivételesen 24 holdat is kaphatnak —, akik a

politikai ellenállásban részt vettek és ezért büntetést, internálást szenvedtek és a többgyermekes családok, azután következnek a többi igénylők abban a mértékben és sorrendben, ahogy a rendelkezésre álló föld futja.

A szőlős és gyümölcsös kertekből, valamint a berendezett konyhakertekből legtöbb három holdat kaphat egy igénylő; elsősorban azok, akik a megmunkáláshoz értenek.

Az igénybe vett birtokok legelői községi legelővé lesznek, viszont a kisajátított erdők, ha 100 holdnál kisebbek, akkor községi birtokba kerülnek, míg ha nagyobbak, akkor állami erdővé alakíttatnak.

A földhözjuttatandók magáért a földért a kataszteri tiszta jövedelem hússzorosát fizetik. Egy aranykorona értéke — amiben a kataszteri tiszta jövedelem meg van állapítva — 1,16 pengővel számítandó. A megváltási összeghez számítandó még a beruházások, felszerelések és épületek értéke, amit az 1938-as árak szerint kell becsléssel megállapítani. Ezen kívül a földmérésnek a költségei. Mindezek együtt teszik ki a fizetendő megváltás összegét, amit a földtelen mezőgazdasági cselédek és napszámosok 20 év alatt, a törpebirtokosok 10 év alatt kötelesek letörleszteni. Ez utóbbiak a megváltási összeg 10%-át előre kötelesek lefizetni.

A juttatott földet 10 éven belül nem lehet elidegeníteni.

A végrehajtás lebonyolítására a következő szerveket írja elő a törvény.

Minden községben megalakítandó a Földigénylő Bizottság legkevesebb 5 és legtöbb 30 taggal. Ha 10-nél több tagja van, akkor 5 tagú választmányt kell alakítaniok. A tagokat a földigénylők maguk közül választják úgy, hogy átlag 20 igénylőre jusson egy bizottsági tag. Ennek a bizottságnak a föladata, hogy összeírja az igénylőket, osztályozza őket, és összeállítsa az igénybeveendő földeket, s földosztási tervet készítsen. Szóval a végrehajtás munkájának a legnagyobb részét ezeknek a bizottságoknak kell elvégezni.

A végrehajtás irányító szerve az Országos Földbirtokrendező Tanács, amely 9 tagból áll. Ezek közt lesz négy szakember és 5 képviselője a földigénylőknek. Ez a Tanács az egységes, országos irányítószerve a földreform végrehajtásának. Ezenkívül minden megyében Megyei Földbirtokrendező Tanács létesül 7 taggal, s ennek az a feladata, hogy az országos Tanács irányításának és rendelkezéseinek megfelelően a megyében irányítja és vezeti a Földigénylő Bizottságok munkáját.

A rendelet ilyenformán világosan körülírja és meghatározza a végrehajtás módját. Mint látható, biztosítja maguknak az érdekeltek részvételét a lebonyolításban, ami tökéletes biztosítékot nyújt arra nézve, hogy a végrehajtás nem történik a földre szoruló nép érdekei ellenére. Egyúttal azonban nagy munkát és felelősséget is ró a Földigénylő Bizottságokra. Itt tehát minden pártnak és a szakszervezetnek a segítségére és támogatására van szükség. Értelmezni kell a rendelet szabályait, nyilvántartásokat, jegyzékeket kell készíteni, és jórészben a földmérés munkáját is el kell végezni, nem is beszélve arról, hogy az elosztásban okosan és igazságosan kell eljárni. Minden ponton szükség van tehát a pártok központi irányítására és kiküldötteik segítségére. A mi pártunk éppenúgy, ahogy elöljárt a földreformjavaslatban, ugyanúgy elől fog járni a végrehajtásában és a helyi bizottságok

támogatásában. Már készülődnek kiküldötteink, hogy mihelyt szükség lesz rájuk, mindenütt az országban megjelenjenek.

A rendelet azt is biztosítja, hogy az országos és a megyei tanácsokban helyet kapjanak a szakemberek és a pártok képviselői. Ez a munka is nagyon fontos, mert ezen múlik a földreform egységes lebonyolítása és az, hogy ne legyenek aránytalanságok az egyes vidékek között. Itt is részt vesznek majd pártunk kipróbált szakemberei, akik egyformán vigyáznak mind a szegényparasztság érdekeire, mind a termelési szempontokra.

Készen van tehát a földreform terve, és készen vannak azok a törvényes rendelkezések, amelyeknek alapján a végrehajtásnak meg kell történni. Most már csak az van hátra, hogy haladéktalanul hozzáfogjunk a munkához, és élve a lehetőségekkel megkezdjük a végrehajtást. Mindent el kell követnünk, hogy már ebben az évben minél többen a maguk földjén vessenek és arassanak, tehát egy napnyi halasztást sem szabad megengednünk. Úgy kell igyekeznünk, hogy azt a rengeteg munkát, amit az idei termelésbe kell befektetnünk, azt már minél többen a maguk földjére fordítsák. Ez óriási munka és majdnem a lehetetlenséggel határos. De nem számíthatunk most semmi mást, mint azt, hogy az idei kenyerünknek meg kell lenni és a földnek a parasztság birtokába kell kerülni.

A parasztságnak most meg kell nyerni az életet, meg kell nyerni ezt a történelmében legnagyobb vállalkozását. Biztosítania kell magának a földet, és biztosítania kell az országnak a kenyeret. Ez most a parasztság történelmi jelentőségű politikai akciója, s ezen áll vagy bukik a magyar demokrácia. Ez most a mi politikánk: megvalósítani, keresztülvinni a földreformot olyan gyorsan, ahogy csak lehet, és azután termelni, dolgozni rajta olyan erőfeszítéssel, amire csak képes az ember. Ha ezt véghezvittük, akkor soha senki ki nem veheti többé a földet a parasztság kezéből, és semmiféle erő meg nem ingathatja a magyar demokrácia épületét.

Megkezdődött, rajtunk múlik, hogy mi lesz a földreformból és mi lesz az országból.

BESZÉD A NEMZETI PARASZTPÁRT SZEGEDI NAGYGYŰLÉSÉN*

1945. március 25.

Tisztelt Népgyűlés!

Magyar Testvérek!

1. Három hónapja már, hogy a *nemzetgyűlés* összeült Debrecenben, hogy a *debreceni kormány* megalakult.**

Ez a három hónap a történelemnek döntő szakasza: *a magyar történelem új korszakának* a bevezető ideje.

Szeged népe első mozdítója és kezdeményezője volt ennek a korszaknak.

25 évvel ezelőtt a *szegedi gondolat* is innen indult: az ellenforradalmi korszak kezdete.

Úgy mondják: *nem Szeged népe* volt részes benne. Idegyűlt politikusok tették.

Igaz. De 25 év szüntelenül Szegedet idézte és a szegedi gondolat mégis Szegedhez fűződött, és mégis gyökeret vert itt az ellenforradalmi politika,
és *még nem veszett* ki teljesen.

Most megkezdte lemosni ezt a gyalázatot Szeged népe. *Most is idegyűlt* politikusok tették az első lépést, *de Szeged* népe azonnal tömegesen állt *melléjük a maga embereivel.*
Hol tartunk.

Új szegedi gondolat indult el innen, nem ellenforradalmi, hanem *forradalmi eszme: a népi demokrácia politikája.*

* *Kézzel írt beszédvázlat. EFB 2920.*

** *Az ezután következő és a 2. pontig tartó szövegrészt E. F. áthúzta az eredeti kéziraton, fölé írva a megjegyzést:* „Mint történ, általános tájékoztató."

a) Itt alakítottuk meg a *Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot*, a demokratikus pártok szövetségét,
b) az *első Nemzeti Bizottságot:* a demokrácia népi szervét,
c) az *első országos újságot*, amely hirdette ezt,
d) és itt bontott zászlót a *Nemzeti Parasztpárt*, és ott volt az élen.
Ebből a kezdetből lett a nemzetgyűlés és a debreceni kormány.

2. Most már hónapok vannak mögöttünk és *benne vagyunk a demokratikus* újjáépülés küzdelmes munkájában, a *kormány* és a *pártok* egyformán küzdenek az újjáépülésért szemben a háborús szükséggel, a tehetetlenséggel és az ellenállással.

A harcok ideje ez. Harcoltunk és harcolunk a régi rendszer maradványaival, a tehetetlenséggel, a háború ezer nehézségével,
és egymással is.

3. *Itt álljunk meg barátaim!*
A magyar történelem *elindult új korszakában:*
sok a feloldatlan ellentét,
a személyi viaskodás,
az ellenkező szándék,
az ijedt hátrálás
és a mohó túlszaladás.
Nézzünk a gyökerére ezeknek a dolgoknak.

4. *A népi demokrácia forradalmi eszméje* a mi szegedi gondolatunk.
Félreérthetetlen *programmal* indult, és akkor őszintén és komolyan egyetértettünk.

Ez a *Nemzeti Függetlenségi Front programja*, amelyben a Nemzeti Parasztpárt is az elsők közt benne volt,
gyökeres újrakezdést,
forradalmi újjáépülést jelent.
Azt vállaltuk akkor közös programul, hogy
a) *gyökeres leszámolást* akarunk a fasizmus és a reakció minden fajtájával,
a háborús bűnösökkel,
a nép ellenségeivel és
a reakció minden maradványával.
b) *A nép mozgósítását* az újjáépítésre.

Akkor is tisztában voltunk, most is legyünk tisztában:
ez forradalmi jelentőségű program,
és *forradalmi komolyságú tett* és tennivaló
a megnyomorított magyar társadalomban, ahol a reakció és a fasizmus kiépítette a maga sáncait.

Ezt vállaltuk, mert ez a magyar újjáépülés egyetlen útja:
gyökeresen leszámolni és
alapjaitól újjáépíteni.
Nincs tehát hátrálás és nincs megalkuvás.

Akik aggóskodnak és riadoznak, azok nem akarják komolyan azt, amit közösen vállaltunk:
az új Magyarországot,
a népi demokráciát.

5. *De itt is álljunk meg barátaim!*

A népi demokrácia forradalmi eszméje nem forradalom.
Az ország a forradalmi újjáépülés állapotában van, de nem forradalomban.
Ezt meg kell tanulnunk.
a) *Nem a népi erők győzték le* a reakciót és a fasizmust:
ezt a diadalmas orosz hadsereg tette.
b) *Nem borítottuk fel a régi rendszer épületét*, törvényeit és intézményeit, hanem átvettük, amit a háború meghagyott.
c) *Nem egy forradalmi párt* tette ezt, hanem a demokratikus pártok szövetsége:
a parasztság,
a munkásság
és a dem. polgárság, értelmiség.

Mi következik mindezekből?

Az, hogy forradalmi újjáépítést kell elvégeznünk forradalmi módszerek nélkül.
Nem felborítással, hanem átalakítással.

Ez rettenetesen nehéz dolog, de meg kell tanulni:
nem engedni az átalakulás forradalmi komolyságából,
és *nem engedni a forradalmi erőszak könnyű csábításának.*

Ez a parancsa ennek a történelmi korszaknak, s ez ellen egyformán vét az, aki enged, alkuszik vagy ellenáll, és aki túlszalad a felelőtlen igyekezetben.

De ez létünk parancsa, s ezt teljesíteni kell.
Ezt a parancsot kell teljesíteni létünk minden területén.

6. *A földreform*

Kezdjük megvalósítani a gyökeres, forradalmi földreformot.
Olyat, ami átformálja az egész országot.

De úgy, ahogy a törvényerejű rendelet előírja.
Nem többet, és nem kevesebbet.
Nem kolhoz — családi parasztgazdaságok.
Nem egy párt — maga a parasztság.
Nem több földet — de nem is kevesebbet.
Földigénylés.

7. *A demokratikus közigazgatás*
Önkormányzat.
Kidobni, ami nem oda való.
De nem féktelen felborítás: igazgatni kell,
ahogy a demokratikus önkormányzat előírja.
Készül a rendelet: a szervezet,
a választás,
képesítés,
felelősségre vonás.
. . . . . .

8. *A demokrácia rendje.*

Demokratikus rendőrség,
jelölés stb.
A demokrácia ellenségeinek a kitakarítása.
De az is ellenség, aki átlépi a parancsot.
Megvédeni a demokráciát minden ellenségétől.

9. *Óriási felelősség,* amely mindnyájunkat terhel.
Kormány,
pártok,
nép.

Politizáljon a nép.
Nem forradalmi felelősség, amit egy ember vagy . . . párt viselne.
Viseljük mindnyájan, mert mindnyájunk országát építjük.

A MAGYAR AGRÁRDEMOKRÁCIA FEJLŐDÉSI LEHETŐSÉGEI*

* *Előadás az újjászerveződött Társadalomtudományi Társaságban 1945. május 9-én. Valóság, 1980. 4. sz. 1—12.*

ERDEI FERENC

A magyar agrárdemokrácia fejlődési lehetőségei

Az Erdei Ferenc életművét közreadó sorozat egyik következő kötetének előkészítése során bukkant Majlát Jolán (Erdei Ferenc özvegye) egy olyan, több kisebb-nagyobb írást tartalmazó dossziéra, mely eddig a hagyaték ismerői és gondozói előtt is ismeretlen volt. *Politika* címszó alatt még maga az írások szerzője különített el néhány, jórészt mindeddig publikálatlan kéziratot. Azt, hogy közülük épp ezt a Társadalomtudományi Társaságban, 1945. május 9-én elhangzott előadást adjuk közre, a benne foglaltakon túl az is motiválja, milyen körülmények között hangzott el. Nevezetesen: hogy az ellenforradalmi rendszer 1919-es hatalomra kerülését követően betiltott — korának haladó szellemű, vezető értelmiségéből verbuválódott — Társadalomtudományi Társaság 26 évi kényszerű hallgatás után ezzel az előadással kezdte meg nyilvánosan is (újra csak rövid életű) működését.

Az előadás elemzése e rövid bevezetőben nem végezhető el, néhány dologra azonban mindenképpen érdemes felfigyelni. Az első, hogy a témát — a parasztság helyének megtalálása s beilleszkedésének alternatívái az akkor meginduló demokratikus átalakulásba — Erdei az előadás nagy részében a földreformból eredezteti. E szinte már szerkezeti aránytalanságot előidéző megközelítés részben az előadás „körülményei"-vel áll összefüggésben: alig két hónappal korábban jelent meg az akkori ideiglenes kormánynak a földreformról szóló rendelete, s különösen a később felszabadult dunántúli részeken jórészt csak ez idő tájt indult meg a földosztás, illetve a felszabadult ország belpolitikai életének ez volt akkor az egyik központi politikai és gazdasági eseménysorozata. Ez az aránytalanság még inkább érthető, ha nem felejtjük el, hogy a földreform kidolgozásában — amelynek tervezete már a felszabadulást megelőzően is évek óta érlelődött Erdeiben — a pártokkal való egyeztetés során is, a törvényelőkészítő munkálatokban is meghatározó volt az ekkor belügyminiszter Erdei Ferenc kezdeményező szerepe és személyes részvétele. Ezzel függ össze a kérdés exponálása is. Egyfelől összegezi a földreform történelmi előzményeit, társadalmi indokoltságát és (az akkori viszonyok között feltételezett) várható szociális és gazdasági következményeit, másfelől pedig az akkori politikai helyzettel, illetve a földreform végrehajtásáról addig beszerzett visszajelzésekkel függnek össze beszédének agitatív kitételei.

Az előadásnak — a hasonló jellegű korabeli eseményekhez viszonyítva — meglehetősen vérszegény és főleg egyoldalú sajtóvisszhangja volt, ami feltehetően összefügg azzal, hogy napra egybeesett a második világháború befejeződésével Európában. A korabeli sajtó szinte kizárólag csak az előadás földreformmal kapcsolatos kérdéseire reagált. Mai szemmel már könnyebb észrevenni, hogy Erdei itt több oldalról közelíti meg a „paraszti jövendő" kérdését. A földreformot ő is a parasztság felszabadításának „első és politikailag legfontosabb fázisa"-ként tárgyalja, de ezen túl megfogalmazza a társadalmi átalakulás azon konkrét módozatait is, amelyek megvalósulásától — mint előfeltételtől — e felszabadulási folyamat kiteljesedését várta. Ezek:

a) az egyéni termelők társulása, a mezőgazdasági termelők valamilyen formában való szövetkezése (az ekkor még mást jelentett, mint a később alakot öltött vagy a ma használatos „termelőszövetkezet"), és ezzel szoros összefüggésben a mezőgazdasági termelők érdekképviseletének a megteremtése „földmunkás-szakszervezetek"-en keresztül, melyekre különösen az újgazdák támogatása és védelme érdekében van szükség;

b) egy olyan új, modern közigazgatási szervezet kiépítése, amely egyrészt szervezetileg biztosítja, hogy a parasztság „be tudjon kapcsolódni a politikai és önkormányzati élet magasabb szféráiba", aminek egyik lehetséges formája a falvakat a városhoz kapcsoló területi szervezés. Ez a parasztság fokozatos politikai iskolázódását és a demokratizmussal való élni tudás elsajátítását is elősegítené, ami egyúttal — és szélesebb értelemben — a politikai kultúra kialakulásának egy olyan fokát jelentené, mely előfeltétele is a demokráciának;

c) új, demokratikus oktatáspolitika s az iskolarendszer olyan reformja, amely a parasztság számára is biztosítja az iskolázás azon formáit, melyeket a társadalom „az összes többi réteg számára nyújt", s emellett az agrártermeléshez szükséges ismeretek elsajátítását is lehetővé teszi.

Azonnal hozzá kell tenni, hogy az itt felvetett kérdések legtöbbjében Erdeinek már ekkor részben gyakorlati, részben „teoretikus" hátországa volt. A szövetkezeti társulás és a földművelő érdekképviselet kérdéseiben még „makói hagymás" korában kellő jártasságot szerzett. Közigazgatási-területszervezési koncepcióját pedig már az 1939-ben megjelent *Magyar Városok*ban felvázolta. Kevésbé ismert viszont, hogy az ott kifejtettek szellemében indította meg — nem sokkal belügyminiszteri kinevezését követően — egy új, átfogó közigazgatási koncepció részletes kidol-

gozását, mely messzemenően érvényesíteni kívánta az előadásában e kérdésről elhangzottakat. Ennek eredményeként született meg a következő év elejére az ún. Erdei—Bibó-féle „városmegye" elképzelés.

Összességében tehát mint kortörténeti dokumentum sem érdektelen az alább következő írás, mely reprezentálja, hogy milyen lehetőségeket látott szó szerint a világháború befejezésekor az egy személyben politikus és társadalomtudós Erdei a parasztság fejlődésére, s milyen társadalmi változásokat tekintett előfeltételnek ahhoz, hogy — az ő megfogalmazásával élve — „a parasztság felemelkedjék a társadalmi élet magasabb szintjére".

Hogy ez mennyiben és milyen úton valósult meg, arra az elmúlt közel három és fél évtized tanulmányozása adhat választ. Arról pedig, hogy ezen kérdésekben miként alakultak Erdei Ferenc nézetei, az életmű-sorozat következő kötetei adnak számot.

GYARMATI GYÖRGY

1912-ben a *Huszadik Század* hatalmas ankétot rendezett arról a kérdésről, amely előadásom tárgyát jelöli: a magyar agrárdemokrácia fejlődési lehetőségei. Akkor az a vita, amelyben a Társadalomtudományi Társaság legkiválóbb elméi, agrárius és szociológus szakértők és politikusok részt vettek, reménytelenséggel végződött vagy legalábbis olyan próbálkozásokkal, amelyek nem sok reménnyel kecsegtettek. A kérdést világosan — olyan világosan, hogy ezt ma sem tehetjük jobban — exponálták az előadók, és rámutattak arra, hogy a magyar agrárdemokráciának a fejlődési lehetőségei rendkívül bizonytalanok és rendkívül nehéz kiútja van annak, hogy a magyar parasztság helyzete és a magyar birtokviszonyok alaposan, gyökeresen megváltozzanak és egy agrárdemokratikus fejlődés útján indulhassanak el.

Amikor azt a kérdést vetették fel, hogy hogyan történhetik olyan átalakulás a magyar parasztság pályáján, amely egy demokratikus fejlődés útjára lendíti fel parasztnépünket, akkor reménytelenül keresték a nyomokat a parasztságban arra, hogy politikai erejével fel tudná lendíteni magát egy ilyen fejlődés útjára. S amikor azt keresték, hogy akkor hát milyen erők, milyen társadalmi tényezők mozdíthatnák ki a parasztságot az adott állapotából és indíthatnák el egy fejlődés útjára, akkor is megoszlottak a vélemények.

A munkásság képviselője, Kunfi Zsigmond arra mutatott rá, hogy ezt csak a parasztság teheti meg, és reményét fejezte ki, hogy a parasztság köréből végül majd csak összeáll annyi forradalmi energia, hogy egy ilyen fejlődést el tud indítani. A másik oldalon viszont a parasztság szakértői — a parasztság képviselői akkor ezen az ankéton nem vettek részt — arra mutattak rá, hogy a parasztság magában véve egy ilyen útra nem tud elindulni, tehát a munkásságnak kell segédkezet nyújtania és a munkásság pártjának és mozgalmának kell a parasztság számára egy ilyen kaput megnyitnia.

A vita akkor pesszimisztikusan végződött, és az ankét eredménye az volt, hogy amilyen égető és biztos az, hogy szükség van a parasztság történetében, gazdasági és társadalmi viszonyainak alakulásában alapvető, gyökeres fordulatra, annyira nem biztos az, hogy készen vannak vagy legalábbis készülődésben vannak azok a politikai erők, amelyek ezt valóra tudják váltani.

Ma ugyanezt a kérdést vetettük fel, és azt hiszem, egészen más politikai előfeltételek és politikai körülmények között vehetjük vizsgálat alá. Ha akkor az ankét pesszimisztikusan végződött, azzal a mélabúval, hogy ez a fejlődési lehetőség bizonytalan, hogy mikor nyílik meg, ma bizonyára jogunk van azzal az optimizmussal indulni el a vizsgálódás útjára, hogy van ilyen lehetőség, és a magyar agrárdemokrácia útja olyképpen nyílt meg, hogy ebből a magyar parasztság számára nagyon messze vezető fejlődés útja indul el, és ez a fejlődés az agrárdemokrácia vonalán olyan változásokat hoz létre mind mezőgazdasági termelésünk, mind pedig parasztságunk társadalmi és kulturális életében, amelyek gyökeresen megkülönböztetik a magyar parasztság jövő korszakát attól a korszaktól, amely a minap zárult le.

A magyar agrárfejlődés útja mind a föld birtokviszonyainak alakulása, mind pedig kulturális és társadalmi alakulása nagyon régtől fogva elromlottnak mondható.

A jobbágyfelszabadítás úgy ment végbe, hogy sem a föld birtokviszonyaiban, sem a parasztság társadalmi állásában és fejlődési lehetőségeiben nem volt forradalmi változás, nem volt olyan átalakulás, amelytől kezdve gyökeresen és mindenestől átalakulva fejlődhetett volna tovább parasztságunk. Ez annál kirívóbb, mert amikor egy ilyen alig észrevehető és inkább csak messze következéseiben érezhető hatású jobbágyfelszabadítás után Magyarországon az agrárfejlődés megmerevült mind a termelés technikájában, mind a mezőgazdasági népesség életszintjében — amely mind termelési, mind kulturális és társadalmi fejlődésében hátramaradt és megmerevült —, ugyanakkor a nyugati társadalmakban az agrárdemokrácia olyan fejlődés útját járta be, amely egészen másfajta és mind politikailag, mind társadalmilag és gazdaságilag hasonlíthatatlanul különb fokon és különb helyzetben álló parasztság kialakulására vezetett.

Nyilvánvalóan komoly magyarázatának kell lennie, hogy így kétfelé ágazott az agrárfejlődés útja Nyugat-Európában és Kelet-Európában, és arra is nyilván következtetni lehet, hogy ez az eltérés nem a XX. század viszonyaiban gyökerezik, hanem messzebb, a feudalizmus korszakában, alakulásában és fejlődésében találja meg legmélyebb magyarázatát.

Élénken és nagyon élesen rámutat erre a fejlődési különbségre Lenin fogalmazása, amikor az agrárfejlődés útján megkülönböztet egy porosz utat és egy amerikai utat. Ez a megkülönböztetés azt akarja jellemezni, hogy az a fejlődési út, amikor a nagybirtok együtt marad és a parasztság számára áthághatatlan gátak állnak ellene annak, hogy a földet birtokába vegye és kisgazdaságokkal az egyéni gazdálkodás útján tudjon elindulni, az mindenesetre a parasztság termelését, kultúráját és társadalmi helyzetét úgy befolyásolja, hogy egyúttal a parasztság politikai energiáit is visszafejleszti és állandóan kísért a kirobbanás veszélyével. Viszont az amerikai út azt a fejlődési vonalat jelzi, amikor a történeti alakulás egy fokán hozzájut a parasztság a föld birtokához, és további társadalmi és politikai harcait a föld birtokában vívja meg, tehát olyan anyagi lehetőségekkel, amelyek a demokrácia politikáját hatásossá és eredményessé tudják tenni.

Ha a magyar agrárfejlődés viszonyait akarjuk egészen világosan jellemezni, akkor ezt a megkülönböztetést voltaképpen kissé át kell tenni — bár a megkülönböztetés ugyanebben a mederben marad — a kelet-európai és nyugat-európai fejlődés vonalára, és ez az ilyenfajta megkülönböztetés azután az, amely alkalmasan rámutat arra, hogy ez a kétfajta agrárfejlődés a feudalizmus korszakában indult így el, és következményei mindenütt a feudalizmus korszakában lelik meg igazi és legmélyebb magyarázatukat.

A nyugati vonalon fejlődő parasztság már a feudalizmus korszakában megszerezte továbbfejlődéséhez azokat az alapvető materiális, társadalmi és kulturális előfeltételeket, amelyek a kapitalizmus és a polgári társadalom korszakában igazán demokratikus fejlődését lehetővé tették. Lehetségessé vált ez azért, mert a nyugateurópai hűbériség rendszerében a parasztság a földet, a jobbágygazdaságokat és a termelőeszközöket döntően nagy részében végig birtokában tartotta, és soha a földesúri gazdálkodás nem öltött olyan formát és olyan mértet, hogy a termőföldet és a termelőeszközöket úgy kivette volna a parasztság kezéből, hogy továbbra a parasztság azon csak dolgozó jobbágy, csak az uradalomnak alkalmazottja a termelőeszközök birtokán kívül. Ez az anyagi alapja ennek a fejlődésnek, és kultúrában, a társadalmi alakulásban viszont ez azt jelenti, hogy az ilyen hűbériség rendszerében a parasztság megszerezhette a kulturfejlődésnek azokat az elemi eszközeit és elemi tapasztalatait, amelyek később, a polgári civilizáció és polgári kultúra vonalán is képessé tették arra, hogy élni tudott a kapitalizmus és a polgári társadalom által nyújtott lehetőségekkel, polgára tudott lenni a polgári társadalomnak is.

Mindez nem így történt a keleti fejlődés vonalán, nem így történt különösen Magyarországon sem. A magyar hűbériség korszakában csak az első szakaszon, a középkori fejlődésben haladt a nyugatihoz hasonlóan az agrárfejlődés. Akkor is természetszerűen azokkal a szükségszerű eltérésekkel, amelyeket a magyar társadalom alakulásának különös körülményei érthetővé tesznek. Lényegében azonban a közép-

kori magyar agrárfejlődés mégis kevéssel, itt-ott többel elmaradva a nyugati mögött, végeredményben közelebbről annak nyomán és annak vonalában haladt.

Akkor tört meg a magyar parasztságnak társadalomfejlődési vonala és az egész agrárfejlődés pályája, amikor a XVIII. században egy új feudalizmus izmosodott meg, szerveződött meg, és úgy vette birtokába a magyar földbirtokot és úgy illesztette a feudalizmus gazdasági rendszerébe a magyar parasztságot, hogy a föld birtokából a parasztság legnagyobb része kimaradt, és a föld birtokában maradt úrbéres telkes jobbágyparasztságunk is olyan gazdasági és társadalmi feltételek közé szorult — éppen a föld birtokán kívül eső nagyszámú parasztság nyomása folytán —, amelyek ötöle is elvonták a fejlődésnek mindazokat a feltételeit és eszközeit, amelyeket a nyugati fejlődés a parasztságnak biztosítani tudott.

Világosan jellemzi ezt a helyzetet és világosan rámutat a magyar fejlődés sajátosságára és arra a körülményre, hogy a jobbágyfelszabadítás, ha végbe is ment, nem eredményezhette ugyanazt a következést, mint a nyugati fejlődésben, ha egészen átlagos és kikerekített számokban szemügyre vesszük a magyar parasztság termelési viszonyait a szabadságharc, illetve forradalom idején.

Az 1848—49-es időkben körülbelül 2,5 millió parasztcsalád dolgozott a történelmi Magyarország területén, és ebből — világosabb szemléltetés érdekében csak egészen kikerekítve — 600 000 telkes jobbágyfamília volt, s ugyanakkor 900 000 zsellér, körülbelül 400 000 uradalmi cseléd — a puszták népe — és ugyancsak körülbelül ekkora számú, 400 000 az uradalmi földeken nem béresként és cselédként, hanem valamilyen szerződéses, szegődményes formában dolgozó paraszt, és végül körülbelül 200 000 szabad paraszt, amely számba a parasztföldön dolgozó nemesség családjai is bele vannak számítva.

Ez a megoszlás világosan jellemzi azt, hogy egy ilyen eloszláson, ilyen termelőviszonyokon gyökeresen nem változtathat az a körülmény, ha egy törvény felszámolja az úrbéri viszonyokat, és ha ezt a törvényt a leglelkiismeretesebben, legpontosabban végre is hajtják.

A jobbágyfelszabadítás nyilvánvalóan nem azt jelenti, hogy a jobbágyság földet kap, hanem azt jelenti, hogy azt a földet, amelyet birtokában tart, ettől kezdve az úrbéri terhek nélkül, szabad tulajdonként birtokolja. Viszont a magyar parasztságnak csak igen kis része, 2,5 millió családból alig 600 000 volt telkes jobbágy, tehát az úrbéri viszony eltörlése nem jelentett többet, mint azt, hogy ez a 600 000 telkes jobbágycsalád szabad paraszttá vált és szabad tulajdonnak tekintheti földjét. A zsellérség számára is jelentett természetesen az úrbéri rendezés annyi felszabadulást, hogy az uradalomban a zsellérnek ott fennálló jogait most már — egyéni tulajdon alapján — kiszakították és egyéni tulajdonába adták.

Nem is kell arról beszélni, hogy a végrehajtás során magától értetődően befolyásolta az egész jobbágyfelszabadítás eredményét az, amikor a szegény földtelen paraszt, illetve zsellér egyszerre állt szemben az erősebb telkes gazdával és a földesúrral, akinek uradalmi földjei mind megmaradtak, és ebben a szembenállásban a zsellérség vesztett legtöbbet, a közös legelők és közös erdők felosztásánál a zsellérség még azt a hányadot sem kapta meg a föld birtokából külön-külön egyéni tulajdonba, amelyet azelőtt közös használatban még magáénak mondhatott.

A társadalomszervezés vonalán azt jelentette ez a változás, illetve az egész fejlődési vonal, hogy a parasztság úgy szorult a földbirtokra és az állami hivatalokra támaszkodó nemesi rend alá, hogy szinte egyszer s mindenkorra kirekesztődött arról a színtérről, amelyen a nemességnek és az ország vezetésének, politikájának és szellemi kultúrájának eseményei lejátszódtak, szóval egy különösen alászorult, egy mélyvilági parasztsággá alakult a magyar jobbágynép, amely mind anyagi eszközök, mind pedig kulturális és civilizációs eszközök hiányában szenvedett ahhoz, hogy az életszintnek felső oldalára szerves, fokozatos fejlődéssel fel tudjon jutni.

Amikor a felszabadulás végbement, kiderült, hogy az ország termőföldjének 30%-a bizonyult parasztföldnek és 70% úri földnek, nagybirtoknak maradt. És ezen a birtokmegoszláson a későbbi események sem változtattak olyan mértékben, hogy egy döntő átalakulásnak az anyagi feltételei létrejöhettek volna.

A múlt század második felének parcellázási és telepítési akciói, valamint a későbbi megváltások, miután a szegődményes és hasonló viszonylatban álló földek is megváltásra kerültek, 1896-ra sem eredményeztek többet, mint azt, hogy erre az időre a termelőterületnek 40%-a vált parasztbirtokká, viszont 60% továbbra is megmaradt úri birtoknak, közép- és nagybirtoknak.

Ezen a lassú és fokozatos úton 1940-re jutott csak oda a fejlődés, hogy egyenlő arányúvá lett a magyar föld birtokában a parasztság és a közép- és nagybirtokosok birtoklása, ami egyúttal rámutat arra, is, hogy az 1920-as földreform éppen csak akkora változást eredményezett a földbirtokviszonyokon, amekkorát a múlt század második felének nagyon apránként és nagyon szűkmarkúan földet osztó törekvései.

A birtokmegoszlásnak ilyen alakulása tökéletesen érthetővé teszi azt, hogy a parasztságnak ez a korszaka, tehát az a száz esztendő, amely a múlt század 40-es éveitől mostanáig elmúlt, nem lehetett a magyar parasztságnak fejlődési korszaka, olyan értelemben, hogy átlendítette volna a mélyvilágba szorult magyar jobbágyparasztságot a demokratikus fejlődés útján egy magasabb színvonalú, népileg és nemzetileg megkülönböztetettebb helyzetbe. Ennek a fejlődésnek korszakában, amikor a földbirtokviszonyok csak ennyit változtak, társadalmi viszonyaiban, társadalmi szerkezetében, kulturális fejlődésében sem tehetett meg nagyobb utat, mint amennyit a földbirtokviszonyok alakulása mutat. Azt jelentette ez a korszak a magyar parasztság történetében, hogy abból a leragadtságból és abból a mélyvilági létből, amely mind a termelés technikájában, mind a társadalmi viszonyulásban, mind pedig szellemi kultúrájában egyaránt tapasztalható volt ebben a körülbelül százéves korszakban, nem hozott létre gyökeres változást, nem lendítette olyan fejlődés útjára parasztságunkat, amelynek eredményeképp ma egészen másfajta felkészüléssel és egészen másfajta politikai és társadalmi erővel indulhatna neki az újjáépítés társadalmilag is új korszakának.

Ez az állapot és ez a fejlődésmenet világosan rámutat arra, hogy ez az időszak nem volt a demokráciának talaja a magyar parasztság történetében. Nem az agrárdemokráciának feltételeit teremtette meg ez a korszak, nem alapozott meg egy szerves fejlődést, nem nyújtott lehetőséget a fokozatos emelkedés és kulturális fejlődés egyes lépéseire, hanem olyan korszak volt, amely egészben véve egy tökéletesen antidemokratikus nyomás és leszorítás terhe alatt tartotta a parasztságot.

A parasztság részben aktív, részben passzív fellépéssel vagy magatartásával szembefordult ezzel, azonban ez a szembefordulás soha nem eredményezte azt, hogy magát ezt a változást elérte volna és a parasztságot egy szerves demokratikus fejlődés útjára el tudta volna indítani. A nyílt szembenállást jelzik a földmívesmozgalmak, jelzik az aratósztrájkok, jelzi a szociáldemokrata pártnak és a földmunkásszövetségnek a parasztság körében való elterjedése, a forradalmi hangú agrárszocialista lapok megjelenése, jelzik a vérontások az Alföldön és Dunántúlon, a passzív magatartást pedig szemben ennek a korszaknak terhével, fejlődést gátló és bénító antidemokratikus nyomásával az egész parasztságnak, kultúrájának és társadalmi arculatának különböző elnyomorodásai, mint az egyke, azután parasztságunk polgárosodásának felemás tünetei mind szellemi, kulturális, mind pedig civilizációs vonalon.

Ez a korszak, amely ilyen sorsot és ilyen eredményeket jelentett a parasztság számára, a felszabadulással és a most végrehajtott földreformmal most nyilván gyökeresen megváltozott.

Anyagilag, gazdaságilag, a termelés viszonylataiban gyökeres az átalakulás. A nagybirtok tökéletesen felszámoltnak mondható, már a Dunántúl nagy részén is végbement a földreform, s ami még hátravan, az már nyilvánvalóan semmin sem fog megakadni és a végső konzekvenciákig el fog menni. Tehát két dolog — főként materiálisan — gyökeresen új korszakba viszi át a magyar parasztságot. Az egyik: felszámolódott a nagybirtok — s a másik: a dolgozó parasztság kezére került a föld.

Ez a változás társadalmi kihatásaiban természetesen most még inkább csak számítható, mintsem szemlélhető, de maga ez a nagy változás a birtokviszonyokban és egy ilyen hatalmas tettnek véghezvitele, amelyben a parasztság maga is nagyon tevékenyen részt vett — és hogy nagyobb zavarok nélkül és olyan teljes mértékben

végbement, azért elsősorban a parasztság tevékeny tagjait és saját vezetőit lehet elismeréssel illetni —, ez természetesen hatalmas politikai élmény, hatalmas politikai megmozdulás. E pillanatban ez a politikai átfordulás és politikai felkelés, feleszmélés a magyar parasztságban inkább az adott erőknek és megmozdulásnak természetszerű következménye, amelynek további szerveződését, felhasználódását és a fejlődésbe való beágyazódását még nem lehet bizonyosra venni. Bizonyosra lehet azonban venni azt, hogy akkora élmény érte a magyar parasztságot, akkora felbuzdulás történt a parasztság tudatában, amelynek következményei a fejlődésben bizonyosan bekövetkeznek, és az legyen a legfőbb gondja tudománynak és politikának, hogy ennek a fejlődésnek útjait kivizsgálja, világossá tegye és minden eszközzel elősegítse.

Azt hiszem, nem árt, ha egy kicsit példázva rámutatok arra, hogy konkréte hogyan vált érezhetővé egy így megnyomorított parasztságnak pályáján egy ilyen gyorsan és radikálisan keresztülvitt földreform lezajlása.

Bevallom, amikor elindultunk ennek útján és legelőször megfogalmaztam a körvonalait a később azután tényleg végrehajtott földreformnak, akkor — amilyen világosan tudtam azt, hogy ennek így kell lennie, mert az összes tárgyi körülmények azt követelik, hogy így legyen és a fejlődés tárgyi lehetőségei csak ilyen módon hozhatók létre — távolról sem voltam biztos abban, hogy mekkora lelkesedéssel, mekkora odaadással fog parasztságunk belemenni egy ilyen földosztásba és mennyire fogja megérezni azt, hogy ez jövőjének és következő korszakbeli sorsának nyitja, hogy most hogyan vesz részt a földreformban és hogyan hajtja végre.

Tényleg, az első napok és az első hét nagyon aggasztók voltak. Általában véve húzódoztak az emberek. Akkora helyen, mint például Makó, az első héten 80-an jelentkeztek földigénylőnek, Csongrádon, ahol a mezei proletárság igen nagyszámú, szintén nem többen. Csak később ízleltek bele, később vált világossá tudatukban, hogy ez nagyon komoly dolog, és hogy ennek eredményét, gyümölcsét mindenképp biztosítaniok kell, amire azután lázas földreform-tevékenység indult meg a parasztság érdekelt rétegében, és attól kezdve mindmáig permanens ez az indulat, ez az érdeklődés és a teljes érdekeltségnek az érzése.

Politikai tényezőkkel természetesen világosan megmagyarázható, hogy miért indult ilyen nehezen és miért csak később következett be a belemelegedés. Azonkívül, hogy a németek visszatérésével ijesztgettek egyes rémhírterjesztők vagy pedig a visszatérő földesúrral és annak reakciós magatartásával, politikai hatalmával sikerült megfélemlíteni különösen az urasági, pusztai népeket, azt hiszem, mélyebb okokból is megérthető, hogy miért történt ez így. Amikor a magyar földbirtokoknak változtathatatlansága olyan magától értetődő és másként nem is gondolható volt, akkor nyilvánvalóan egy hirtelen politikai fordulatnak és egy gyors programnak végrehajtása meg kellett hogy küzdjön ezzel az ellenállással, míg ezt a százados beidegződöttséget fel tudta törni.

Amikor Veres Péternek elpanaszolták, hogy nem jól megy a földreform, egyrészt nem lelkesednek eléggé a népek, másrészt pedig nem helyesen csinálták, akkor nagyon helyesen mondta Veres Péter: soha nem csinálta még a magyar nép a földreformot, nem csuda, ha nem tudja mindjárt jól és teljes erővel csinálni.

Ha ez a változás a magyar földbirtokviszonyokban és a parasztság létének anyagi feltételeiben így végbement, akkor nyilvánvalóan jó, ha ennek további következéseit is megnézzük és világossá teszünk valamit belőlük, nemcsak az érdektelen tájékozódás végett, hanem azzal a nyilvánvaló és határozott politikai céltudattal is, hogy ebbe minél helyesebb eszközökkel bele kell nyúlni és ehhez a fejlődéshez minél több támogatást meg is kell adni.

Ennek a változásnak döntő értelme az, hogy míg egyik felől a régi birtokos parasztság, az, amely az elmúlt korszak viszonyai között gazdálkodott és élt, belemerevedett a paraszti lét akkori kereteibe, a mezőgazdasági termelésnek abba a technikájába, amely kisgazdaságainkban létrejött, belemerevült abba a társadalmi helyzetbe, amely a parasztság számára egy helyrehozhatatlan hátraszorítottságot jelentett, belemerevült abba a kulturális állapotba, amelyben a kultúra magasabb színvonalától megközelíthetetlenül hátra van vetve a parasztság, tehát a régi birtokos

parasztság csak alapjában való felfordítással mozdítható ki ebből a merevült helyzetből: ezt a kimozdítást a régi birtokos parasztság állapotán ez a földreform sem hajtotta végre.

Mostantól kezdve tehát — nagyon komolyan és alapvetően — kétfajta parasztsággal kell számolnunk. Az egyik a régi kisgazdáink, az a parasztság, amely már eddigi pályáján is birtokosként élt és önállóan termelő kisgazdaként dolgozott, a másik az a parasztság, amely most földhöz jutott. Még nem tudom a számokat, hogy statisztikailag hogyan viszonyul ez a kétfajta parasztság egymáshoz, de súlyban bizonyára körülbelül egyenlőnek kell feltételeznünk ezt a kétfajta paraszttömeget.

A régebben birtokos és a jobbágyságból eredően már a földbirtok talaján fejlődő parasztságunkkal kapcsolatban nehéz mást konstatálni és előre látni, mint azt, hogy ez az ekként konzerválódott parasztság, a fejlődésbe csak ilyen suta és torz utakon előrelépegető parasztság nehezen fogja tudni felvenni a mostani változásnak lendületét és nehezen fog tudni mozgósulni az új társadalmi szerkezetben, nehezen fogja tudni magát egy erősebben továbbfejlődő réteggé feloldani és átalakítani.

Éppen ezért különös gondunk kell hogy legyen a földhözjutott újgazda parasztság, és egyúttal különös reménységünk is kell hogy legyen, mert meggyőződésem, hogy ha a magyar parasztság mindenestől ki tud lépni ebből a történeti fejlődésével megokolt állapotából, ebből igazi kimozdító erőként ez az új földhözjutás és további következésében ez az új, földhözjutott parasztság fogja kilendíteni.

Ennélfogva én a régi, a korábbi fejlődésben konzervált parasztság számára inkább azt a történelmi pályát látom előre, hogy felveszi majd az új földhöz jutott parasztságnak a hatását, hozzá igazodik, a termelésnek ezután következő rengeteg kínjában hozzá szorul és ugyanazokra az eszközökre, ugyanazokra a módokra kényszerül, amelyekre a rendkívül kevés eszközzel elinduló újbirtokos, újgazda parasztság, és ez valamikor a messze jövőben majd azt fogja eredményezni, hogy parasztságunk egészben véve, ebben a konzerváltabb részében is hozzá fog idomulni a meggyőződésem szerint most felszabadult és fejlődésbe lendült újbirtokos parasztsághoz és együtt fogják kialakítani a magyar agrárdemokráciának azt az útját és azt az eredményét, amelyet a megtörtént földreform után hosszabb vagy rövidebb idő múltán már feltétlenül biztosra lehet venni.

Nézzük tehát kissé közelebbről ennek az újonnan birtokossá vált parasztságunknak fejlődési lehetőségeit egy agrárdemokrácia vonalán.

Az újgazdák, akik most a földnek birtokába jutottak, végeredményben mindenestől rendkívül gyengén és rosszul, rendkívül kevés tőkével vannak felszerelve, értve ezt a tőkét mind a materiális, mind pedig a társadalmi és kulturális eszközökben. Szóval nagyon kevés tőkével és nagyon kevés felkészültséggel indulnak, de egy hatalmas történeti élménnyel, azzal, hogy ez az újgazda parasztság kikerült korábbi alárendelt állapotából, materiálisan kezébe kapta a földet és ezzel — igen sok munkakészség birtokában — elébe néz annak, hogy munkájával önálló egzisztenciát teremthet, politikai súlyt vívhat ki magának, szerepet biztosíthat magának a társadalom vezetésében és a politikai életben.

Ami a termelést, a termelés technikai vitelét illeti, nyilvánvalóan merő kínlódás lesz az élet, amelynek elébe néz az újonnan földhöz jutott parasztság. Kevés igásállat, nagyon kevés szerszám van, ásó-kapa is kevés, és ipari termelésünk talán jövő évre tudja majd teljesen kielégíteni a szükségleteket. Ugyanakkor a termelés tudományában is igen primitív a felszereltsége ennek a parasztrétegnek.

Az ország legtöbb részén kiváló munkakészség, olyan munkakészség és munkaerkölcs jellemzi ezt az eddig jobbára földtelen parasztságot, amelynél fogva nyilvánvalóan rengeteg sokat fognak dolgozni és a munkának minden fáradalmát, minden apró fogását és önfeláldozó módszerét produkálni fogják s ezzel a kenyerüket megkeresik, sőt még pluszt is fognak produkálni és az ország többi rétegének kenyerét is biztosítani fogják.

Mindez hihetetlen sok kínlódással és munkával fog járni és nagyon kevés termelési kultúrával fog előrehaladni. Mindenütt csak a primitív fogásokban, primitív esz-

közökben és primitív munkamódszerekben fogja gyötörni magát; ez a termelés tehát nagy eredményt már csak ezért sem érhet el.

De ugyanakkor ez a kényszerhelyzet bizonyára rá fogja vezetni, meg fogja tanítani ezt az új-birtokos parasztságot arra, hogy mindenütt keresse a munkának a társulás által való könnyítését. Ez a parasztság tehát olyan helyzetbe kerül, amelyben a szövetkezés lehetősége és szüksége nem elvont eszme, nem távolról jövő gazdaságpolitikai prédikáció, hanem egy adott kényszerhelyzet, amelyet másképp, mint társulással megoldani nem lehet. Tehát nyilvánvalóan olyan primitív társulások fognak elindulni mindenütt ennek a paraszti termelésnek a körében, amelyek továbbfejlődve azután a szövetkezeti szerveződésnek az alapját teremthetik meg. Most mindenesetre rengeteg alkalmi, kezdetleges társulást fognak létrehozni, amelyek a pillanatnyi égető szükségen át fogják segíteni ezt a parasztságot.

Én ezt a helyzetet látom. A termelésnek ezt a primitív eszközökkel és primitív tanultsággal való kínlódását, valamint az alkalmi, kényszerű hatásra történt társulást rendkívül nagy, a további fejlődés számára alapvető jelentőségűnek tartom és egyúttal olyan ténynek, olyan történeti élménynek, amely elébe fogja lendíteni ezt a paraszti réteget a régi birtokosságnak éppen azért, mert ilyen elemi erejű élményeken esik át és ilyen alapvető kezdeményezésre kényszerül, amelyek egy tágan kitáruló továbbfejlődés kapuját nyitják meg.

Ugyanez a helyzet a szellemi-kulturális élet, illetve egyáltalán a kulturális élet területén is. A parasztságnak az a része, amely most földhöz jutott, mind szakmai tájékozottságában, mind általános kultúrájában rendkívül kezdetleges fokon áll és nagyon keveset tud mindazokból az elvontságokból, amelyek mind a szakmában szükségesek, mind pedig általában a civilizált és kulturált emberek számára tudnivalók. De éppen ez az élmény, amely a földreform és az új birtok révén a termelésnek minden mozzanatában és életének minden lépésében kíséri fogja parasztságunkat, e vonatkozásokban, a kulturális, szellemi továbbképződés vonalán is feltétlenül olyan lendítés lesz, amelynek eredményeképpen sokkal tanulékonyabb és sokkal kultúravágyóbb parasztság áll össze az új birtokosokból, mint amilyenek a régi, konzervált gazdák voltak.

Egészben véve tehát egy nagy felszabadulásról van szó, egy nagy vállalkozásról, egy nagy kezdeményezésről, amely nyilván rengeteg politikai erőnek, rengeteg szellemi erőnek, rengeteg anyagi erőfeszítésnek és gazdasági gyarapodásnak zsilipjét nyitja meg. Biztos tehát, hogy olyan felszabadulás történt a magyar parasztság életében, egy rétegére korlátozva, amely felszabadulás az egész parasztságot képes kimozdítani leragadt és megmerevült állapotából.

Hogy ez a felszabadulás valóság és olyan történelmi esemény, amely immár kézzelfogható, azt világosan jellemzi és bizonyítja a földigénylő bizottságok működése. A földigénylő bizottságok mindenütt úgy jöttek létre, hogy valamelyik pártnak vagy a szakszervezetnek késztetésére, itt-ott rendkívül erélyes, sőt erőszakos késztetésére, sikerült összehozni azt az 5—10 vagy 30 embert, akikből földigénylő bizottságot lehetett alakítani. De ahogy fokozatosan belementek a vállalkozásba, amikor elkezdték osztani a földet, a serény munkának, az öntudatnak és a biztonságnak olyan kétségtelen jeleit mutatták, hogy aki közelről, közvetlenül látott ilyet, az határozottan azt a tapasztalatot érezte, hogy ez a felszabadulás reálisan megtörtént: olyasmit tett a parasztság, olyasmin ment keresztül, ami örök időkre rajta hagyja a nyomát, és ami örök időkre olyan lendületet adott, amely később a technikai és mindenféle más akadállyal is meg fog tudni küzdeni.

Ebből a szempontból van különös jelentőségük — hogy egy egészen kicsiny, de nagyon jellemző és érdekes példát mondjak — az olyan szimbolikus cselekményeknek, mint amilyenek azok voltak, amikor egy-egy kastélyban a földosztás megtörténte után a földhöz jutott nép lakomát tartott, táncolt, és abban az úri kastélyban, ahová azelőtt be sem merte tenni a lábát, otthon érezte magát, és mert most már azzal az öntudattal mozogni, hogy most már a föld az övé. Nyilván nagyon érzékeny pontra mutat rá ez a jelkép, mert amikor ezt egy-egy párt jelszóban adta ki a maga tagjainak, akkor a másik oldalon igen élénk volt a tiltakozás és ízléstelenség vádja érte

azokat a pártokat, amelyek ilyent proponáltak, miután a megelőző állapothoz képest és a sértettek számára kétségtelenül ízléstelen dolog, de viszont a parasztság számára olyan jelkép, amely rámutat ennek az átalakulásnak, ennek a változásnak rendkívül messze terjedő következményeire.

Ugyanez észlelhető a szakszervezetben is. A földtelen parasztságnak korábban csak igen kis része volt a szakszervezetben és igen kis része iskolázódott, művelődött a szakszervezeti életben. Amikor tehát most a változás után politikai követelménnyé vált belépni a szakszervezetbe és ott részt venni a szakszervezeti életben, kezdetben ez nem volt más, mint egész egyszerű összetömegülés, amelyben voltaképpen nem történt semmi más, mint ugyanazoknak a jelszavaknak hangoztatása és követelése, amelyek a pártéletben szerepeltek. De rögtön, ahogy a földreform végrehajtása megindult, abban már a szakszervezetek különösen tevékenyen részt vettek, és most, amikor már az ország legtöbb részében megtörtént a földreform, nyomban átalakultak földmunkás- és kisbirtokos-szakszervezetekké, amelyek a bérharcon és a szakmai munkáskövetelésekben túl igen sok és igen konkrét termelésfejlesztési, beruházási és más problémát tudnak magukévá tenni, és nagyon sok helyt ezeknek a megoldásán is sikerrel tudnak fáradozni.

Hogy mást ne mondjak, földmunkás-szakszervezetek ipari szakszervezetekkel veszik fel a kapcsolatot és kölcsönösen, élelmiszer és mezőgazdasági eszköz formájában cserélik ki az áruikat. Szóval a szakszervezeti mozgalom is mindenképpen gyökeret vert, lerögződött a földhöz jutott parasztság soraiban és konkrét feladatra, konkrét teljesítményre tudja irányítani erejét, tehát nem egyszerűen csak politikai célú és gazdasági érdekű összeállás, hanem ugyanakkor gazdaságfejlesztési és emelkedési lépcső is a földhözjutott parasztság számára.

Mindezeknek a tényeknek világos szemléletével én feltétlenül merek bízni az így megindult továbbfejlődésben. Az a meggyőződésem, hogy amiként annyira világos és egyértelmű, olyan hatalmas átfordulás ez nemcsak az anyagi feltételekben és a társadalmi körülményekben, hanem a tudatokban is, ennek következménye nem lehet más, mint egy fejlődés elindítása, amely azután magával fogja mozdítani a régi, saját földjén dolgozó parasztréteget is.

Ehhez természetesen segítség kell, és a különféle, kisebb-nagyobb politikai, kulturális és gazdasági segélynyújtás az, ami biztosíthatja ennek a fejlődésnek további menetét. De én nem ezt akarom felsorolni politikai követelmények formájában, hiszen előadásom nem közvetlenül politikai célú. Előadásomban inkább néhány olyan pontra igyekszem rámutatni, ahol különösen fontos segítségnek nyomait lehet megtalálni, hogy ezekben a segítő módokban a tásadalomtudomány, a közgazdaságtan és a kultúrpolitika egyformán kivegye a részét és érezze meg azokat az érzékeny helyeket, ahol az egyes reformintézmények létrehozása a parasztság különös fejlődésmenete szempontjából is létfontosságú.

Hogy a gazdasági segítségnyújtásnál kezdjem, például itt van a szövetkezeti ügy. Én munkálkodtam szövetkezetben, egyes kérdéseiben teoretikusan is igyekeztem elmélyedni, de mégsem váltam szövetkezeti rajongóvá vagy — hogy úgy mondjam — a szövetkezeti eszme hívévé. Meggyőződésem az, hogy a szövetkezeti eszme nem olyan valami, amit meg kell tanítani és akkor ez csodát téve, át fog segíteni egy réteget az adott gazdasági bajon és meg fogja oldani a kérdéseit. Meggyőződésem ellenben, hogy vannak helyzetei a gazdasági életnek, amelyekben a társulás, a szövetkezés éppen olyan általános eszköz, olyan általános segélynyújtási mód, mint ahogy adott társadalmi és politikai helyzeteknek továbblendítésére és feloldására egyedül a demokratikus módszerek képesek segíteni.

Meggyőződésem tehát az, hogy a szövetkezeti szervezkedés, szövetkezetek alakítása feltétlenül az egyik legfontosabb tényező a paraszti életnek, ennek a rengeteg kínlódással terhelt újgazdai életnek felsegítésére és fejlődésképessé tételére. Ennek lehetőségei tökéletesen és világosan felismerhetően készen vannak. Amikor közvetlenül érzett szükség a társulás, amikor nem is lehet másképp gyakorlatilag megoldani a helyzetet, mint társulással, akkor az okos szövetkezeti szervezkedés lerakhat olyan alapokat, amelyeken azután nagyon messzi fejlődés képzelhető el.

Ennek érdekében azonban legkevésbé a szövetkezeti eszme prédikálását vélem célravezetőnek, sokkal inkább az adott helyzet konkrét felismerését, az erre való világos rámutatásokat és ugyanakkor a szövetkezési lehetőségeknek és a társulás módjainak világos exponálását, politikai népgyűlésen is elmondható, egészen egyszerű tanácsát, amely elég lesz arra, hogy a sok alkalmi szövetkezésből egy épkézláb szövetkezeti mozgalom alapjait hozza ki.

Egy másik különösen fontos dolog, amely azután már igen messzemenő politikai következésekkel is jár, az önkormányzati autonómiák céltudatos és intézményes kifejlesztése.

Nyilvánvaló, hogy az a parasztság, amely gazdasági létében, egész társadalmi állapotában mélyvilági létre szorult és állandóan a vegetálás kínjaival tudott csak törődni, akkor is, ha néhány év keserves munkája után gazdaságilag talpra áll, még mindig intézményeket, kereteket kíván ahhoz, hogy öntudatában, politikai létében és egész emberi egzisztenciájában felemelkedjék és a fejlődésnek olyan szintjére érkezzen el, amelyen levetkőzi magáról a parasztság régi bélyegeit és régi terheit.

Ehhez feltétlenül szükséges, alapvető és általános jelentőségű iskola az önkormányzati autonómiák minél teljesebb és minél komolyabb kifejlesztése. Ez olyan magától értetődő program, amelyet mint programot és politikai követelményt elég éppen csak idézni, amelyhez hozzátenni valamit teljesen felesleges.

Ellenben rá akarok mutatni ennek egy különös mozzanatára, egy különös, konkrét vonatkozására, úgy mondhatnám, technikai vonatkozására, amelyet én nagyon fontosnak és döntőnek tartok. Ez pedig az, hogy a városi és falusi életnek technikai összekapcsolódása feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a fejlődés útján így elindult parasztság egyrészt a munkássággal is kontaktusba kerüljön, másrészt pedig megközelítve a civilizációs és kulturális fejlődés székhelyeit, a városokat, erőteljesen tudjon előrehaladni a politikai és kulturális fejlődés útján.

Éppen ezért szükségesnek és eredménnyel kecsegtetőnek tartok olyan közigazgatási és önkormányzati területi szervezést, amely a falvaknak a városokhoz való kapcsolódását következetesen keresztülviszi és biztosítja az így létre kapó parasztságnak azt, hogy egyúttal be tudjon kapcsolódni a politikai és önkormányzati élet magasabb szféráiba és mintegy iskoláját kapja a magasabbra fejlődésnek általában véve, nemcsak egyetlen területén az életnek. Éppen ezért egy ilyenfajta önkormányzati és igazgatási szervezetet, amelyet különben általános okok is éppen eléggé indokolnak, az új birtokos parasztság fejlődése szempontjából is különösen fontosnak és különösen keresztülviendőnek tartok.

Ez azt jelenti, hogy meg kell találni a módját, hogy megszűnjön az a területi izoláltság, területi számkivetettség is, amelyet a régebbi korszak jelentett a falvaknak, de különösen az uradalmi majoroknak és még inkább a tanyáknak.

Együttvéve tehát a parasztság egész technikai létkeretében segíteni kell ahhoz, hogy ezt az ígérkező fejlődést biztosítani tudjuk és eredményessé tehessük.

Ugyanilyen fontosságú az iskolapolitika helyes továbbvitele is. Nemcsak abból a szempontból, hogy az általános iskoláztatás terét magasabbra kell fejleszteni, hogy a magasabb iskoláztatást közelebb kell hozni a parasztsághoz, hogy lehetővé kell tenni, hogy minél nagyobb részében bejuthasson ezekbe a magasabb fokú iskolákba, hanem ebből a szempontból van egy különös mozzanata az iskolapolitikának és az iskolarendszeren át a reformnak.

Tudniillik a parasztság számára — és ezt a helyzetet különösen az új parasztság fogja bizonyára kamatoztatni és gyümölcsöztetni — egy olyan általános magasabb fokú képzést tenni lehetővé, amely ugyanazon iskola-keretekben adja az iskolázásnak ezt az alapfokát, amelyet az összes többi rétegek számára nyújt. Az már szakkérdés, pedagógiai kérdés, hogy milyen életkorig és hány éven keresztül, de mindenesetre olyan általános alapfokú iskolázás álljon rendelkezésre annak a parasztembernek is, tehát a faluban és mindenütt, ahol ez a parasztság él, amely bekapcsolja egy általános iskolázás közösségébe, tehát megadja a kezdeti iskolázottságú, kezdeti képzettségű ilyen parasztrétegnek is azt, amit a társadalom többi tagjának megad.

Csak éppen példázásra szántam, amikor rámutattam itt arra a néhány nagyon komoly politikai és technikai segítségre, amely megadható és feltétlenül megadandó az új fejlődés útjára tért parasztságnak, és azt hiszem, ezek a példák egyúttal arra is rávilágítanak, hogy a fejlődésnek egy nagyon komolyan megnyílt áramával kell számolnunk, egy olyan változásnak következményeit kell adminisztrálnunk, szerveznünk és biztosítanunk, amely alapjában és lényegében véve már megalapozódott, már megvan, amelynek tehát a továbbhaladása és előrefejlődése feltétlenül remélhető. Meg vagyok győződve, hogy ha nem is következnének be mindezek a segítések, ez a változás akkor is új korszakot fog hozni a magyar parasztság életében, ha pedig ilyen módon okosan és tudatosan, helyes politikával szervezzük meg ezt a fejlődést, akkor bizonyára elér olyan fejlődési magaslatra, amelyen már feledtetni és eltörölni tudja a régi lemaradt és leszorított, agyonterhelt fejlődési korszaknak igen nehezen felbontható nyomorúságos állapotát.

Még egyet akarok ezek után kifejezésre juttatni. Azt, hogy egy ilyen fejlődés, amely ilyen nagy perspektívával indul el, de még csak ilyen kevés tényben áll előttünk, nyilván inkább politikai kérdés, inkább számvetésnek és valószínűségnek kérdése, mintsem tudományos vizsgálódásé vagy kutatásé. Én azonban azt hiszem, hogy olyan nyilvánvalóak a magyar agrárfejlődés tényei a múltban és olyan nyilvánvaló a földreform hatása és eredménye a szemünk előtt, hogy egy ilyen messzebb mutató fejtegetés inkább következtetés és történeti előrenézés vagy valószínűségszámítás, mintsem egyszerűen politikai program. Természetesen politikai program is, amelynek gazdái vannak a magyar társadalomban, és hogy a fejlődés ilyen értelemben realizálható legyen, annak nyilván az is elengedhetetlen feltétele, hogy jó gazdái legyenek ennek a politikának.

Az agrárdemokrácia fejlődési lehetőségei, ezt adtuk címnek előadásom elé. Én ezekben látom a magyar agrárdemokrácia fejlődésének lehetőségeit, és amit így előrevetíteni voltam bátor, azt én igen közeli időszakra vélem bekövetkezendőnek. Jövő fejlődéseket természetesen nem lehet években mérni, ez nem lenne komoly dolog. De nézetem szerint hosszabb-rövidebb idő, talán évtizedek — de mindenesetre nem sok évtized — alatt egy ilyen agrárdemokrácia kialakulása és jó kifejlődése feltétlenül várható és feltétlenül kiszámítható azon az úton, amelyet itt jellemezni próbáltam.

A további fejlődés útja egészen messzemenő, más kérdés, amely majd akkor merül fel a maga teljes komolyságában, amikor egy ilyen agrárdemokratikus fejlődés útján valóban elindult és valahová már elért a parasztság. Egy azonban bizonyos: egy ilyen fejlődésnek, amelyet mi egy kicsit előretoltunk és egy kicsit élénkebb színekkel jellemeztünk, a lehetősége feltétlenül megvan, és ennek megvalósulása az egyetlen mód és út arra, hogy parasztságunk számára a további fejlődés történetileg lehetségessé és történetileg érdemessé váljék.

Azért hangsúlyozom ezt, mert helytelennek ítélek minden olyan törekvést és a történeti alakulás tárgyi körülményeivel számot nem vető politikai elképzelésnek gondolok minden olyan igyekezetet, amely nem tartja különösebben fontosnak az agrárdemokrácia minél teljesebb és minél magasabb kifejlesztésének követelményét, hanem úgy véli, hogy rövid utakon, különféle történeti átlépésekkel egy magasabb fokra lehet emelni a parasztságot. Meggyőződésem az is, hogy az ilyen átlépő fejlődés elképzelése nem is a haladó politika vonalán merül fel, hanem — ha felmerül — az a reakció felfogása és szemlélete, és ha ez egészen tudatos számítás következménye, akkor nem alapulhat máson, mint erőltetni erőszakos történeti átugrásokat azért, hogy az egész agrárdemokratikus fejlődés zavarba kerüljön és elveszítse alapjait. A magyar nép olyan világosan megértette az agrárdemokrácia útját és a demokratikus fejlődés kiindulását, a földreformot a maga számára, hogy azt hiszem, ilyen másfajta elképzelések nehezen fognak gyökeret verni parasztságunknak, éppen az új földhöz jutott parasztságunknak soraiban.

Mindezek — hogy visszatérjek előadásom kezdetére — optimista kilátások, de én ebben az optimizmusban feltétlenül hiszek, és ahogy meg tudom érteni azt, hogy 1912-ben indokolt volt a pesszimizmus, vizsgálat alá véve a magyar agrárdemokrácia

fejlődési lehetőségeit, ugyanúgy ma ez az optimizmus legalább olyan mértékben indokolt, és én nem is kételkedem benne, hogy a fejlődés ilyen vonalon már határozottan elindult és a további fejlődés, legalábbis a legelső korszakra, már most biztosítva van. A további fejlődésszak biztosítása az, ami további munkát és további segítést kíván a világos szemlélet és a tudományos vizsgálódás, a tudománybeli segítség oldaláról is.

BESZÉD AZ OROSHÁZI NÉPGYŰLÉSEN

1945. május 20.

Tisztelt Népgyűlés!

Orosháziak!

I. *Az európai háborúnak vége.* A szövetséges nemzetek hadseregei győzelmesen bevonultak Németország minden talpalatnyi földjére, miután a nagy Szovjetunió hős katonái Moszkvától és Sztálingrádtól kezdve sorozatos csapásokkal összetörték a hitleri haderő gerincét.

De nincs még vége a háborús állapotnak. Európa népeinek *viselni kell a háború következményeit.* Kinek-kinek aszerint, ahogy részt vett a népek szabadságharcában.

Németországnak lakolni kell azért a borzalmas merényletért, amit az emberiség ellen és a népek szabadsága ellen elkövetett.
Jóvá kell tennie azt a rettenetes kárt, amit az európai nemzetek javaiban okozott.

És nekünk magyaroknak is el kell viselni a nekünk kijáró következményeket. *Bűnös és ostoba urai vezetésével* Magyarország is segítette Hitler imperialista háborúját, és a magyar hadsereg is részt vett a népek szabadsága elleni támadásban és a megtámadott országok pusztításában.

A magyar nép nem akarta ezt a háborút, de nem volt gerince és bátorsága, hogy elkeresedett szabadságharcban szembeforduljon országvesztő uraival.

Nem ámíthatjuk magunkat és nem téveszthetjük meg a történelmet:
mi is felelősek vagyunk
és nekünk is jóvá kell tennünk a kárt, amit segítettünk tenni a Szovjetuniónak és a többi szabadságát védő népnek Hitler oldalán.
És köztünk is lakolni kell mindenkinek, aki segítette ezt a háborút.

* *Az Orosházán és Békéscsabán elhangzott beszéd kézirata. EFB 2921.*

Nem a béke nyugalma következik tehát, hogy a fegyverek elhallgattak, hanem *súlyos áldozatok vállalása,*

hogy megváltsuk háborús felelősségünket,
és megfeszített munka, szüntelen erőfeszítés,
hogy megváltsuk és megtartsuk a szabadságunkat.

II. *A háború eredménye azonban, hogy szabad lett a magyar nép,* hogy a dicsőséges szovjet hadsereg felszabadított bennünket bűnös és népnyomorító uraink zsarnoksága alól.
Ennek a háborús eredménynek is szüntelen tudatában kell élnünk, és ezért a szabadságért is megfeszített munkával kell lankadatlanul dolgoznunk.
Mert ezt a szabadságot nekünk kell megépíteni és megtartani, hogy soha el ne vehesse senki a néptől.
A felszabadulásunk óta eltelt félesztendő alatt *már végeztünk is valamit.* megküzdve a tehetetlenséggel és a visszahúzódással.

1) *Erős pártjai lettek a népnek* és ezek a pártok kormányozzák az országot. A *munkásság* régebbi pártja, a *Szociáldemokrata Párt* mellett hatalmas újabb pártja, a *Magyar Kommunista Párt* mozgósította a munkásság szervezett erőit, és
a *parasztság* régebbi pártja a *Kisgazdapárt* mellett rohamosan erősödő újabb pártja a *Nemzeti Parasztpárt* szervezi és mozgósítja a parasztság százezreinek és millióinak eddig nyugvó erejét.
A fölszabadult és pártokba szervezett nép a maga kormányán keresztül már vívott is ki eredményeket.

2) *Megvalósítottuk a földreformot* és ezzel megteremtettük a parasztság fölemelkedésének az anyagi alapját.
S elmondhatom: ebben a munkában a Nemzeti Parasztpárt volt a kezdeményező.

3) *A nép embereit tettük a vezetőhelyekre,* a nemzetgyűlésben, kormányban, igazgatásban, rendőrségben, mindenütt.
Mint belügyminiszter mondhatom: pártomra, a Nemzeti Parasztpártra és a többi demokratikus pártra támaszkodva, meghátrálás nélkül küzdöttem ezért.

4) *Nagyjából kitakarítottuk az országot* a nép ellenségeitől és a háborús bűnösöktől.
Nem teljesen és nem is hiba nélkül, de hogy biztonságban működhetnek a demokratikus erők, azt már elértük.

III. *Most következnek a nehezebb és keservesebb munkával járó tennivalóink,* viselni a *háború következményeit* és ugyanakkor *újjáépíteni az országot.* Demokratikus

rendet teremteni, amelyben szabadon tudunk élni és mindnyájan dolgozunk.

1) *Konszolidált és jól működő demokratikus igazgatást és rendőrséget kell kiépítenünk.*
Ezen a ponton a *belügyminiszter* tudja a kötelességét.
a) A közigazgatás átmeneti rendezése,
választás,
képesítés.

b) A végleges közigazgatási reform munkája megindult.
Olyan szervezet, amely biztosítja a jó működést,
olyan eljárás, amely a népet szolgálja,
c) A demokratikus választójog előkészítése,
d) a rendőrség államrendőrséggé való átszervezése.

2) A közlekedés megteremtése.
Itt a kommunista párt tudta a kötelességét.
Egyik legjobb szervezőerejét adta a kormányba: Gerő Ernőt.
És már ég is a munka.

3) A közellátás megszervezése és az árak és a bérek konszolidálása.
Itt roppant feladatok vannak előttünk.
Mondjuk meg: *eddig éltünk a készből,* s ebből valahogy eljutott mindenhova.
De ez nem tarthat sokáig.
a) Szervezetten fejleszteni kell a termelést.
b) Ellenőrizni és biztosítani az elosztást.
c) Megnyugtató bér- és árviszonyokat kell teremteni.

Ezen a vonalon komoly személyi és szervezeti változásra van szükség és ennek gyorsan meg kell történni.

Mi a Nemzeti Parasztpárt, megmondjuk őszintén: itt nagyon résen vagyunk.
a) *A mezőgazdasági termelés* biztosításáért mindent megteszünk.
A parasztság itt nem ismer tréfát, dolgozunk és kivetjük magunk közül, akik a könnyebb végit fogják a munkának.
b) *De megköveteljük:* a saját terméséből maradjon tisztességesen a parasztnak,
s amit a közfogyasztásnak átad, azért kapjon tisztességes árat.
Mi parasztok: iskolázottak és iskolázatlanok egyformán azt tudjuk: belefeküdni a munkába és keresni a vastagát.
Nehezebben szervezkedünk és nem tudunk ügyeskedni a politikai praktikákban, de nekimenni a munkának, senki nem mondhatja, hogy nem tudunk. Pártunk arra való, hogy szervezetten mozdítsa meg a parasztságot és okosan, politikusan vigye bele az országépítő munkába, s úgy hogy a parasztság rajta ne veszítsen. Ezt kell megtanulni minden párttagunknak és minden vezetőnek.

A BELÜGYI KORMÁNYZAT FELADATAIRÓL*

Az ország felszabadulása és ennek következtében megindult gyökeres társadalmi és politikai változás, amely a felszabadult országban megindult, megszámlálhatatlan feladatot rótt a belügyi kormányzatra. Amikor gyökeresen átalakult az ország politikai vezetése, és a nép közvetlen utakon söpörte el a reakciós és fasiszta rendszer egész apparátusát, a belügyi igazgatásnak támadtak legsürgetőbb feladatai arra nézve, hogy az átalakulást megszervezze, a régi szervezetnek a romjait eltakarítsa, és lerakja egy új államszervezetnek az alapjait.

Politikailag a legelső és legfontosabb tennivaló ezen a téren, a régi rendszer képviselőinek félreállítása és, ha szükséges, felelősségre vonása, és ugyanakkor új embereknek a bekapcsolása az államigazgatás szerepeibe. Ezen túlmenően azonban további és nem kisebb jelentőségű feladatok nyílnak meg, amelyek politikailag kevésbé látszanak fontosnak és érdekesnek, s a közvéleményben nem is keltenek akkora érdeklődést, azonban felelős politikai vezetésnek tudnia kell, hogy ezek is rendkívüli fontosságúak a demokratikus kormányzás további fejlődése érdekében. Ezek a feladatok a demokratikus állami igazgatásnak a szervezeti kérdései, tehát modern, demokratikus és népi közjogi rendezés, ugyanilyen közigazgatási szervezetnek a kiépítése, valamint a demokratikus rendőrség megteremtése.

Ezeknek az egymásután jelentkező feladatoknak a megoldása határozott és magától értetődően következő történeti sorrendbe illeszkedik bele.

A felszabadulás után közvetlenül a régi államszervezet összeomlásával, mindenütt helyi népi és politikai szervek tették meg az újjászervezés első lépéseit. Ez az önkormányzati tevékenység kikerülhetetlenné vált akkor, amikor az állam szervezete képtelen volt működni. A legszélesebb jogkörben lezajló önkormányzati tevékenységet én a magam részéről kezdettől fogva legnagyobb mértékben helyeseltem és egyetlen lehetséges kiindulásnak ítéltem ahhoz, hogy valóban gyors és demokratikus átalakulás menjen végbe a magyar állami életben. Természetesen ez az önkormányzati tevékenység mind a közigazgatás, mind a közrendészet területén túllépett azokon a határokon, amelyet egy működő központi államigazgatás elismerhet. Akkor azonban, amikor ilyen államszervezet még nem működött,

* *Rádióelőadás 1945. május 30-án. Gépelt kézirat. EFB 2922.*

helyes és indokolt volt ez a korlátlan önkormányzati eljárás. Most, amikor már a központi kormányzattal igyekszünk összhangba hozni ezeket az önkormányzati intézkedéseket, és egyúttal alárendelni a központi kormányzásnak, megállapítható, hogy nagyjában és egészében helyes volt ez a helyi önkormányzati politika. Mindazok a szervezetek és mindazok a szervezeti személyi és eljárási változások, amelyeket az önkormányzati tevékenység létrehozott, helyesnek és elfogadhatónak bizonyultak és egyúttal ez vetette meg az alapját az új demokratikus állami igazgatásnak. Bizonyos, hogy a Nemzeti Bizottságok még most is igen sok helyen mint állam az államban működnek, és gyakran függetlenítik magukat a kormányrendeletektől, azonban senki kétségbe nem vonhatja, hogy a Nemzeti Bizottságok nélkül ma nem lenne kormány, és a kormány szervei képtelenek lennének működni. Éppen ezért a Nemzeti Bizottságok megszüntetése nem helyes politika, hanem továbbra is [szükséges] működésüknek a biztosítása. A közigazgatás újjászervezésében is kifogásolható eljárásokat követett a Nemzeti Bizottság is, meg az új képviselő testületek is nagyon sok helyen. Azonban itt sem vonható kétségbe, hogy egészben véve új, demokratikus igazgatást állított a régi helyére. Ugyanaz a helyzet a rendőrségnél is.

A második lépése ennek a hatalmas történelmi átalakulásnak az, amikor a kormány szervei működésbe léptek, és hozzáfogtak a sokféle önkormányzati intézkedésnek és szervezetnek az összehangolásához, és a központi kormányzat alá rendeléséhez. Ez a feladat átmeneti rendezéseket kívánt.

Arról van szó, hogy a kialakult önkormányzati kezdeményezéseket kormányrendelettel egységes rendeletbe illesszék, és ezzel átmenetileg biztosítsuk az állami igazgatás viszonylagos rendjét. Ilyen átmeneti kormányzati rendezés körébe tartozik az önkormányzati testületek újjáalakítása a Nemzeti Bizottságokon keresztül. Az önkormányzati közigazgatási tisztviselők választásának a széles körű visszaállítása, valamint a képesítésnek bizonyos fokú elengedése. Hasonló rendeletekre volt szükség a rendőrség tekintetében is. A községi és városi önkormányzati rendőrségek alárendelése ideiglenes megbízott járási és megyei rendőrparancsnokoknak, valamint az egész rendőrségnek a belügyminiszter felügyelete és irányítása alá való fokozatos bevonása, és a belügyminisztérium másodfokú rendőrhatóságának kiépítése. Ma ezeknek az átmeneti rendelkezéseknek az érvényessége áll fent, és egy ideig még továbbra is ilyen átmeneti állapotban kell működnünk. Ez azt jelenti, hogy a központi kormányzat sem az igazgatásnak, sem a közrendészetnek az ügyeit nem tudja szorosan irányítása és ellenőrzése alatt tartani, és még mindig érvényesül az önkormányzati eljárásoknak a sokfélesége és itt a politikai fegyelmezetlenség. Ez a helyzet természetszerű következménye a nagy átalakulásnak és másképp, mint fokozatosan és rendszeres előkészítéssel nem is lehet ezen a helyzeten változtatni.

Most azonban teljes súlyossággal jelentkeznek már azok a gondjaink is, amelyek a gyökeres és egységes reformjára vonatkoznak mind közjogi rendszerünknek, mind közigazgatásunknak, mind pedig rendőrségünknek. Ezekkel a kérdésekkel már kezdettől fogva foglalkozunk, most jutottunk azonban abba a stádiumba,

amikor ezek a mélyreható reformtervek fokozatosan a megvalósítás fázisába kerülnek.

A legnagyobb érdeklődésre tarthat számot a közjogi rendszerünknek a megreformálása, különösen a választójognak a reformja. A belügyminisztérium készül arra, hogy a belátható jövőben választásokra kerül sor, tehát már igen előrehaladott állapotban vannak munkálataink a választójog megalkotásához.

Mindez együtt komoly, rendszeres munkát követel és állandó erőfeszítést, hogy a szükséges kormányzati lépésekkel mindig kész legyen akkorra, amikorra ezt a dolgok tényleges alakulása megkívánja. Ez kettős megterhelést jelent a belügyi kormányzatra. Egyfelől állandó munkát, hogy a folyó ügyeket úgy-ahogy rendezni tudjuk, és az önkormányzati szervek olykor túlbuzgó működését korrigáljuk, másfelől pedig hogy a jövőre nézve rendszeres előkészületi munkával a nagyszabású reformterveket előkészíthessük és megvalósíthassuk. Azt jelenti ez, hogy a belügyminisztériumnak a panaszok áradatával kell megküzdenie, és elsősegélynyújtásra állandóan készenlétben lennie. Ezt én úgy fogom fel, mint szükséges és kikerülhetetlen munkát, annak a tudatában, hogy ezt jól ellátni nem lehet, viszont biztos vagyok abban, hogy ha eljutunk reformterveink megvalósításához, akkor nagyon gyorsan látható eredménye lesz küszködésünknek, és rohamosan fog megjavulni mind az igazgatás, mind pedig a rendőrség munkája.

BESZÉD A GYÖRFFY-KOLLÉGIUM KONGRESSZUSÁNAK ZÁRÓÜLÉSÉN*

1945. június 1.

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim, kedves barátaim!

Őszintén bevallom, hogy elfogult vagyok a kollégiummal szemben, miután legközelebbi író- és politikai barátaimmal együtt részt vettünk abban, hogy a kollégium így fejlődött, és a végén olyan szolgálatokat tehetett közös ügyünknek, mint amilyeneket tett. Tehát nem is azt állítom, hogy objektív szavakat fűzök a kollégium működéséhez, inkább azzal jellemezhetném a kollégiummal kapcsolatos felfogásomat, hogy szeretnék egy kicsit dicsekedni a kollégiummal, és rámutatni azokra a teljesítményekre, amelyeket a kisded fiatalság nyújtott, amely fiatalság minden megbecsülést és a jövőre nézve minden támogatást megérdemel.

Emlékeztetni akarom Önöket arra, hogy amikor a magyar reakció már a nyílt fasizmus és nácizmus színeiben támadta a demokratikus erőket, akkor különösen kedve támadt legképzettebb publicistájának, Milotay Istvánnak arra, hogy a Györffy-kollégiumot el... Szinte sportot csinált belőle, hogy kimutassa, milyen végtelenül kártékony és fertőző góc a magyar ifjúság körében a Györffy-kollégium, s egyúttal azt is kimutatni igyekezett, hogy mi, akik most a parasztpárt vezetőségében dolgozunk, milyen körmönfont és kártékony befolyást gyakorolunk az ifjúságra a Györffy-kollégiumon keresztül. Hány vezércikket szentelt arra, hogy kimutassa, hogy Kovács Imre és Erdei Ferenc hogyan fejtik ki destruktív tevékenységüket a magyar ifjúságra a Györffy-kollégiumon keresztül. Magát a Györffy-kollégiumot is mindennek elmondta, ami megbélyegzőt az ő szemléletében csak mondani lehetett.

Meg kell állapítanom, hogy amilyen csirkefogó volt Milotay, éppen olyan iskolázott publicista is volt, tehát megállapítható, hogy körülbelül elevenére tapintott a dolgoknak és jó helyen kereskedett, ha a Györffy-kollégiumban kereste a magyar ifjúság „fertőző gócát". Ez sommás politikai ítélete és sommás politikai megbecsülése a kollégiumnak.

Én ezen túlmenően két dologra szeretnék rámutatni, mégpedig két olyan dologra, amelyeket rendkívül fontosnak, és a magyar történelmi fejlődésben is messzemenően, rendkívül fontos mozzanatnak tartok. Két olyan dolog ez, amelyet a kollégium fiatalsága példaadóan és a további fejlődést rendkívül előkészítő

* *PTI Archívuma 302. f. 1/74. EFB 2934.*

módon hajtott végre, valami olyan tett ez, amely hiányzott eddig a magyar társadalom előrehaladásából.

Az egyik az, hogy a parasztságnak úgy adott értelmiségi fiatal gárdát, a parasztság testéből úgy nevelt értelmiségi szintre egy csoport fiatalembert, hogy azok iskolázottságuk révén és a távolabbi kultúrákhoz való kapcsolódásuk révén semmit sem vesztettek a parasztság élményéből, és művelődésüket úgy tudták előbbre vinni és továbbfejleszteni, hogy a parasztságnak adott társadalmi tényein keresztül tették ezt, tehát feldolgozva azt a valóságot, amelyben a parasztság elhelyezkedik. Ez azért szenzációs, mert korábban mind politikai, mind pedig szellemi szabadságmozgalmaiban a parasztságnak ilyen saját értelmisége nem volt, sem a reformkorban, sem pedig 1918/19-ben — hanem a parasztság politikai érdekeit igazában véve a munkásságnak és a haladó polgárságnak a képviselői gondozták és juttatták kifejezésre. Ezek között parasztfiatalok is voltak, ezek azonban iskolázottságukkal és szerepre való rátermettségükkel végeredményben leléptek a parasztság tényéről, csak helyes történelmi érzékkel és politikával tudták azt szolgálni, de részleteiben és konkrét valóságában kifejezni nem tudták, éppen ezért képviseletére is csak tágabb körben voltak képesek. Az elmúlt világháború utáni magyar fejlődésnek az a szenzációja, hogy jelentkeztek olyan ivadékai a parasztságnak, akik művelődésük és vezető szerephez való jutásuk által bent tudtak maradni a parasztságot körülvevő társadalmi és történelmi tényekben, és azok feldolgozása révén szólaltatták meg a parasztság politikai, művészi, tudományos és irodalmi hangját. Ennek az igen hatalmas és nagy jelentőségű történelmi előrelépésnek az írók voltak a hangadói. Ezek néhány úttörő emberből állottak, akik még mozgalmat vagy egy rétegnek egészben való megmozdulását nem jelenthették. De rögtön azzá vált ez az előrelépés, amikor a Györffy-kollégiumban felnövekvő fiatalemberek egész csoportja erre az útra lépett, és úttörői útján tömegessé és általános érvényűvé tette ezt a fejlődő lépést. Óriási és hatalmas fontosságú dolog ez, most már világosan látjuk és biztosak vagyunk benne, hogy a parasztság politikai fejlődésének és demokratikus harcának elengedhetetlen előfeltétele, hogy ezt olyan vezetők, szervezők és közvetítők hajtsák végre, akik a parasztság konkrét történeti tényeit helyesen és reálisan tudják felfogni, és a politikai fejlődés vonalán előbbre vinni, tehát nem úgy, hogy átlépnek azokon a tényeken és valóságokon, amelyek a parasztságot körülveszik, hanem úgy azokat feldolgozzák.

A másik ebből folyik és éppen olyan szenzációs teljesítménye a kollégiumnak. Ez pedig az, hogy ugyanakkor, amikor a parasztság úttörői és hangadói, már sajátlagos értelmi hangadói, merőben irodalmian és elvontan képviselték a parasztság hangját és a parasztság valóságát, és erről az irodalmi elvont vonalról nehezen vagy csak nagyon kis részben tudtak gyakorlatiassá, politikussá lenni, ugyanakkor a kollégium ifjúsága teljes egészében és teljes erejével politizálódni tudott, és az irodalmi úttörés nyomán politikai munkában, politikai harcokban vitte tovább a kezdeményezést, és egyúttal politikai, gyakorlatias hasznosságot is tudott biztosítani ennek a törekvésnek. Ez különösen nagyon fontos és feltétlenül megbecsülendő és elismerendő teljesítmény akkor, amikor a magyar szabadságtörekvések legjava irodalmi térre, irodalmi felszólalásokra és egyáltalában literátori

dolgokra szorítkozott. A magyar felnövekvő értelmiségi fiatalság szinte egészében ilyen irodalmias hatások alatt állt, s nehezen tudta gyakorlatiasan, politikus következetességgel kezelni a dolgokat és ezek politikai konzekvenciáját is vállalni. A Györffy-kollégium fiatalsága itt is kiváló lépést tett előre, amikor azt tette, hogy ezeket az irodalmias körben és atmoszférában tartott törekvéseket politikailag realizálni tudta, ami azt jelenti, hogy a paraszt romantika útjáról letérve, a valóságos, reális, demokratikus politikai küzdelmek útjára lépett, megtalálta a bensőséges és tökéletesen elmélyült kapcsolatot a munkásfiatalsággal és ugyanakkor az iskolázatlan parasztfiatalsággal is.

Ezek olyan teljesítmények a kollégium útjában, amelyeket nem lehet eléggé megbecsülni és egyúttal úgy kell és lehet kezelni ezeket, mint a kollégium jövőjének feltétlen garanciáját. Éppen ezért én csak azt tudom hozzátenni ahhoz, amit Kardos elmondott, hogy a kollégiumnak a jövője feltétlenül biztosítandó. De nem is erről van szó, a kollégium van olyan életképes, hogy ezt biztosítsa, ellenben nekünk kötelességünk, hogy a kollégium pályáját szélesítsük és messzebbre vigyük, és a magyar értelmiségi fiatalság minél nagyobb részének tudjuk hozzáférhetővé tenni ezt a politikai, szellemi és művelődési tőkét, amelyet a kollégium megszerzett magának. Azt hiszem, nem túlzok, ha azt mondom, hogy a magyar értelmiségi fiatalság növekedésének leghelyesebb útját a kollégium pályáján találom meg.

Természetes, hogy támogatásra is szükség van, különösen anyagi támogatásra. Azt hiszem, hogy mindazok, akik felelősséget éreznek demokráciánk jövőjéért és felelősséget éreznek különösen az értelmiségi fiatalság felnövekedéséért, segítségére is lesznek a kollégiumnak. És a magam részéről biztos, hogy minden rendelkezésemre álló eszközzel feltétlenül segítségére sietek.

A RENDŐRSÉG AZ ÚJ DEMOKRÁCIÁBAN*

Hölgyeim és Uraim!

Ezzel a találkozással azt akarjuk elérni, hogy a belügyminisztérium a rendőrség ügyében egyszer szemtől szembe álljon a nyilvánosságot képviselő sajtóval, és beszéljünk komolyan erről a tárgykörről.

A rendőrség ügye túlságosan szerepel a közvéleményben és bátran mondhatom, hogy túlságosan rosszul. Sokat panaszkodnak és sokat izgulnak emiatt, igaz, hogy ok van rá, de egyéb ok is lenne a panaszra, ha értelmes dolog lenne ma panaszkodni, és ez politikailag helyénvaló lenne. Az egész közéletben így van, és a rendőrség ügyében is természetesen így van. Az a lényeges és az fontos politikailag, ami a jövő felé mutat, ami építmény a mai romok felett és a mai zavar között, és ez a rendőrségre is érvényes. A rendőrség dolgában ez a szempont alig szerepelt a sajtóban, és be kell vallanunk, mi sem mutattunk rá eléggé erre a szempontra, meghallgattuk a panaszkodást, megvédtük a munkánkat, és visszautasítottuk a rosszindulatú vádaskodást, de nem tájékoztattuk eléggé a nyilvánosságot arról, hogy mit csinál tulajdonképpen a belügyminisztérium. Mi azonban közben dolgoztunk azon, ami életbevágó ügye az új magyar demokráciának, az új magyar demokratikus rendőrség építésén. Sommásan úgy lehetne mondani ezt a helyzetet, hogy míg a közvélemény panaszkodott, mi dolgoztunk. Erre a konstruktív, építő munkára akarunk most rámutatni, ezért hívtuk ide Önöket. Mert nyilvánvalóan ez a lényeges kérdése a demokráciának és a rendőrségnek is, nem pedig azok a sérelmek, amelyekre valóban van ok, és nem azok a panaszok, amelyek egyrészükben valóban nem indokolatlanok. Mi most betekintést akarunk adni a belügyminisztérium műhelyébe, és azután később lépésről lépésre tájékoztatni a közvéleményt. Ha ebben lesz segítségünkre a sajtó, akkor jól szolgálja a magyar demokrácia érdekeit. Én itt világosan meg akarom mutatni azt a politikai vonalat, amit a belügyi rendészeti munkában követtünk.

Őszintén megmondom, nem arra igyekeztünk, hogy energiánkat szétszórjuk sérelmek orvoslására, hanem minél több energiát arra igyekeztünk fordítani, hogy a rendőrség építését, újjászervezését minél komolyabban előbbrevigyük, és az idő és a következmények nyilvánvalóan igazolni fogják ezt a felfogást. Már most

* *Erdei Ferenc belügyminiszter 1945. június 20-i sajtófogadáson elhangzott beszédének gyorsírói jegyzete. EFB 2923.*

láthatják, hogy jutottunk valameddig, már eddig is csináltunk valamit. Rá kell mutatnom a rendőrség szervezésének, helyesebben újjászervezésének a fontosabb állomásaira, mert a közvélemény hajlandó úgy látni az egész rendőrségi ügyet, mintha indokolt lenne az a kívánság és követelmény, hogy békeszempontok szerint ítéljük meg a rendőrség munkáját, és követeljük tőle azt a teljesítményt, amit konszolidált körülmények között egy szakképzett, megszervezett rendőrségtől követelni lehet.

Amikor a kormány elkezdte működését Debrecenben, akkor központi államrendőrségnek nyoma sem volt, sőt kétséges volt egyáltalán, hogy ezt kell-e csinálnunk. Tehát a kormánynak, így a belügyminiszternek is teljesen elölről kellett kezdeni és legelőször eldönteni azokat az elvi szempontokat, amelyek szerint az új rendőrség fel akar épülni. Most már anakronisztikusnak tűnnek ezek a gondok, amelyek akkor foglalkoztattak bennünket, mint például, hogy államrendőrség legyen-e vagy községi, önkormányzati. Még Budapesten márciusban is kaptunk emlékiratokat régi rendőrségi emberektől, amelyekben bizonygatták, hogy nem községi rendőrség kell, hanem államrendőrség központi szervezettel, viszont még akkor is voltak komolyan indokolt szempontok amellett, hogy önkormányzati rendőrség legyen, mert ez felel meg a demokráciának. Vagy másik alapvető kérdés: ha a csendőrséget megszüntetjük, lehet-e egységes rendőrség a városi és vidéki, miután a szolgálati szempontok lényegesen különbözők. Vagy ha egységes központi államrendőrség is, akkor is vajon teljesen hierarchikus módon felülről szervezve, tisztára kinevezéssel létesíteni, vagy pedig teret kell engedni önkormányzati vállalkozásoknak. Mindezeket a sarkalatos elvi kérdéseket még Debrecenben eldöntöttük, és a későbbi következmények megmutatták, hogy helyesen döntöttünk olyképpen, hogy egységes államrendőrség mellett foglaltunk állást, komoly központi szervezet formájában, ugyanakkor azonban egységesen falura, városra, ezzel is kifejezvén azt, hogy a demokratikus államban egyenrangúnak tartjuk a falut és várost, és a demokratikus szempontoknak úgy engedtünk lehetőséget, hogy a rendőrségi állások betöltését, bár egészben véve kinevezési rendszerre alapítottuk, mégis vezetőhelyekre az önkormányzati jelölést határoztuk el, amely jelölés kötelező arra nézve, hogy a belügyminiszter a jelöltet nevezze ki.

További lépés, amikor ezeknek az alapelveknek szem előtt tartásával a rendőrség konkrét megszervezéséről rendeletet hoztunk létre. A sajtó képviselői emlékeznek rá, hogy ez igen hosszú vajúdás után jött létre, különösen amiatt, mert a csendőrség feloszlatásának körülményeire nézve nehezen tudott egyetértésre jutni a kormány, de végre ez is bekövetkezett és kijött a rendelet a rendőrség megszervezéséről. Kiderült most a végrehajtás során, hogy ez a szervezeti rendelet nagyjában-egészében megfelel annak a célnak, amit el akartunk érni vele, és csak részbeni kisebb módosításokra lesz szükség később. Tehát bebizonyult, hogy helyesen indultunk el és a demokrácia alapelveinek megfelelően. Feltehető a kérdés, hogy a rendelet megjelenése hónapokkal ezelőtt történt, tehát miért nem következett utána rögtön a végrehajtás, úgyhogy ma már az egész ország ennek alapján szervezett rendőrségből állana. A késedelemnek a rengeteg technikai ok mellett, mint közlekedés, a rendeletek eljuttatása stb. komoly oka az is, hogy a belügyminisztéri-

umnak fel kellett készülnie arra, hogy kellő képzettségű és megbízhatóságú belügyi kiküldötteket tudjon kiküldeni. Mindenütt, ahol a jelölések végbementek, azonkívül is a működő önkormányzati rendőrségről, polgárőrségről alapos tájékozást kellett szerezni, hogy meg tudjuk ítélni azokat az embereket, akik ebben a rendőrségben dolgoztak vagy dolgoznak, hogy mennyiben felelnek meg új rendőrségbe. Végül azonban komolyan megkezdődött a rendelet végrehajtása és ma már közepében vagyunk annak. 14 vármegyében már megtörténtek a jelölések, és most dolgozik azon a belügyminisztérium, hogy a kinevezések megtörténjenek.

Ezzel kapcsolatban indokolt rámutatni néhány szempontra. Az elv, amiből kiindultunk, hogy a vezető állásokra, tehát a kapitányságok, törvényhatósági városokban és megyékben a főkapitányságok vezetői, valamint a kapitányságok politikai osztályának vezetői jelölés útján állíttassanak oda és egyúttal szakképzettség feltétele nélkül. Ez a gyakorlatban úgy válik be, hogy rengeteg politikai küzdelem és vita előzi meg, a végén azonban nagyjában-egészében olyan jelölteket nyújtanak be a főispánok, akik elég jól megfelelnek a vármegye vagy az illető város, vagy járás demokratikus akaratának, úgyhogy ezeknek egy része, bizonyosan reméljük nagyobb része, be fog válni, és csak kisebb rész kicserélése válik később esedékessé.

Ami tulajdonképpen az aktualitását adta az összejövetelnek az, hogy a 14 vármegyében folyó újjászervezés lehetővé tette azt, hogy a vidéki főkapitányságot is felállítottuk, kinevezvén a vidéki főkapitányt, Székely Bélát és két főkapitányhelyettest Pászkán-Kunódi Ferencet és Zsarnay Kálmánt, és ezzel a vidéki rendőrség egységes szervezetbe illeszkedik be, amely közvetlenül a belügyminisztérium alá rendelt főkapitányságokra és kapitányságokra egységes irányítást és egyúttal hatékonyabb ellenőrzést tud gyakorolni, mint amit eddig a belügyminisztérium Budapestre és az egész országra ki tudott fejteni.

Ez a lépésről lépésre haladó munka végeredményben azt eredményezte, hogy kezd lenni központi hatalom az országban. Ezt nyugodtan elmondhatjuk, bár azt is hozzá kell tennem, hogy ez a központi hatalom még a kezdetén áll, éppen csak, hogy az első lépést megtette, de már ez kétségtelen és a kezdet jól halad tovább és a kezünkben vannak azok a feltételek, amelyek által minden nap javíthatunk, építhetünk az ország rendőrségi szervezetén. Még azt is hozzá kell tennem, hogy éppen azért, mert ezt rendszeresen előrehaladó munkával és körültekintéssel értük el, bátran mondhatjuk, hogy a kialakulóban és erősödőben lévő központi hatalomnak a szervei a demokrácia szempontjából jó kezekben vannak és ez ad lehetőséget arra, hogy a további kiterjesztése és erősítése — egy jó központi hatalomnak, jó egységes rendőrségi szervezetnek az alapját képezi.

Néhány mozzanatra akarok csak lépésről lépésre rámutatni, amelyekkel jellemezhetem a belügyminisztérium eddig végzett munkáját:

Először: Minden vármegye élén áll az országban egy főkapitány, illetve főkapitányságí vezető, aki többé-kevésbé kezében tartja a megye rendőrségét, ura a megye rendőrségének. Ez óriási dolog, ahhoz képest, ahol még néhány hónappal ezelőtt tartottunk, amikor igen sok helyütt apró kis királyságok uralkodtak, amelyek nyilatkozatokban is kifejezték, hogy nekik nem számít a kormány és a

belügyminiszter. A helyzet jellemzéséhez hozzá kell tennem, hogy többhelyütt demokratikus, önkormányzati úton jöttek létre ilyen főkapitányságok, a megyei nemzeti bizottságok állítottak oda alkalmasnak látottakat, de ez csak néhány megyében történt meg. A belügyminisztérium munkája, hogy mindenütt, ahol nem volt, ilyeneket ideiglenes megbízással odaállított és mondhatjuk,. hogy ezek legnagyobb részben jól végzik munkájukat és eljutottak oda, hogy kezükbe vették és rendelkezésük alá fogták az addig széthúzó és külön utakon járó önkormányzati rendőrségeket. Különösen fontos az, hogy a Tiszántúlon rögtön, a teljes felszabadulás után egy hét alatt már ott volt minden vármegyében a kiküldött ideiglenesen megbízott főkapitányunk, aki kezdettől fogva tudta irányítani a rendőrség szervezetét és ma már a Dunántúlon is mindenütt többé-kevésbé áll a rendőrségünk, bárha kezdetlegesebb, mint a Tiszántúlon. Nem árt megjegyezni, hogy azoknak a rendőreinknek a jelentéseiből, akik a csehszlovák határokon át közlekedve a rendőri ügyekbe betekintést nyerhettek a szlovákiai viszonyokba, megállapították, hogy például ott a rendőrség szervezése hasonlíthatatlanul primitívebb, mint a mienk. Tehát elértük azt, hogy rögtön a felszabadulás után, viszonylag rövid idő alatt tűrhető rendőrséget teremtettünk Dunántúlon, ami lényegesen hátrább van ugyan, mint Tiszántúlon, de mégis áll és a feladatát tűrhetően el tudja látni.

A másik nagy kérdése volt rendőrségi szervező munkánknak, hogy miután 14 vármegyében már a befejezéshez közeledik az újjászervezés és az államrendőrséggé való átalakítás, a *vidéki kapitányságok* fölé felállíthattuk a *vidéki főkapitányságot,* amely most már biztosítja a rendőrség munkájának egységességét és hatékonyabb ellenőrzését.

Következő példa: olyan előzmények után, hogy az autonóm rendőrségek a maguk feje után, nagyjában és egészében helyesen ugyan, de mégis igen eltérően egymástól látták el munkájukat és a rendőrség határozatai, döntései ellen nem volt lehetőség fellebbezésre, ma már az a helyzet, hogy a belügyminisztériumi általános másodfokú fórum tényleg működik és például minden internálási ügyben gyakorlatilag el is érhető második és végső fok a belügyminisztérium. Ennek a munkának jellemzésére azt mondhatom, hogy igen nagy létszámmal dolgozó külön alosztályunk dolgozik fellebbezések megítélésén és úgy látja el munkáját, hogy gyakorlatilag érezhető az országban, hogy a belügyminisztérium mint másodfokú fellebbviteli hatóság működik és tud orvoslást nyújtani elsőfokú rendőrhatóságok tévedéseivel szemben.

Másik általánosabb, de igen jellemző példája annak, hogy hol tartunk, most az, ahogy a belügyminiszteriumnak az utasításait, a belügyminiszter parancsát a rendőrségek mind nagyobb és nagyobb számban megbízhatóan teljesítik. Ott természetesen nem tartunk még, hogy felvesszük a kagylót és utasítást adunk és erre Kétegyházán stb. stb. vagy bárhol a határszélen az történik, amit mi akarunk. Az egész rendőrségi szervezet ezen a fokon nem áll. De már az ország legnagyobb részében központi utasításunknak érvényt tudunk szerezni, ez tény és ez nyilván nem jelentéktelen eredmény abban a munkában, amit a rendőrség szervezése körül végeztünk.

Nagyon fontos és a jövőre nézve igen számottevő része munkánknak, hogy komolyan működnek már rendőrtanfolyamok itt Budapesten és vidéken és ezekből a tanfolyamokból, bár rövid időtartamúak is, mégis már új rendőrség, — demokratikus képzettséggel — kerül ki, akik már rendelkeznek annyi tudással, ha nem is teljes kiképzéssel, hogy feladatukat jobban tudják ellátni, mint a teljesen avatatlan új rendőrök.

Másik eredmény, ami a rendőrség munkája szempontjából igazán nem utolsó, az, hogy a rendőrség egzisztenciája biztosítva van. Hogy jól végezhesse munkáját a rendőrség, egzisztenciáját nyilvánvalóan komolyan kell biztosítani és ezt nem mondhattuk el akkor, amikor az önkormányzatoknak kellett gondoskodni a rendőrségről olyan feltételek között, amikor ezer más teher nyomta ezeket a háztartásokat. Most már ott tartunk, hogy a rendőrség státusa kielégítően megállapítást nyert és módunkban áll az önkormányzatokat segélyezni és a rendőrséget ott is kellően tudjuk fizetni, ahol még önkormányzati rendőrség nem tartozik a központi ellátás hatókörébe.

Ismét általánosabb, de nagyon fontos része a rendőrség területén végzett munkának az, hogy módunkban áll egy általános szelekciót folyamatosan továbbvinni. Maga az, hogy most államrendőrséggé szervezzük a régi önkormányzati rendőrséget, a polgárőrségeket, módot ad arra, hogy szelektáljuk komolyan az eddig működött emberanyagot. De azzal, hogy ezt így megtettük, még nem állunk meg és biztosítottuk a lehetőségét annak, hogy további szelekció szigorúan és erélyesen megtörténhessen egészen addig, amíg egészében véve nem kifogástalan emberanyag látja el a rendőrségi szolgálatot. Ennek a célnak érdekében hoztuk azt a módosítást az eredeti rendeletünkben, amit a minisztertanács el is fogadott, hogy hat hónapon belül az új rendőrségbeli személyek elbocsáthatók és helyükbe új alkalmazottakat állíthatunk.

Még a rendőrség létszámáról kell beszélnem, amit oly csodálkozással néz néhol a magyar közvélemény, hogy olyan nagy létszámban állapította meg a minisztertanács az új magyar rendőrség állományát. 34.000 mindösszevéve a rendőrség létszáma és ez a szám tényleg nagyobb annál, mint amekkora a békeévekben, a trianoni ország területén látta el a rendőrségi karhatalmi szolgálatot részben rendőrség, részben csendőrség keretében. Itt két szempont irányadó. Egyik, hogy miután jórészben képzetlen, új rendőrök látják el a szolgálatot, nyilvánvalóan ugyanakkora szolgálat ellátására nagyobb létszám szükséges, — azonban ez magábanvéve tökéletesen indokolt, hiszen a demokratikus államnak létérdeke az, hogy új demokratikus rendőrséget állítson fel akkor is, ha a régi szakképzettséget fel kell részben áldozni, másrészt pedig egészen új embereket kell a rendőrségbe iktatni. De a feladat sem ugyanakkora, mint volt. A háborús intézkedések és ezzel járó sok újabb szolgálat, összehasonlíthatatlanul nagyobb feladatokat ró a karhatalmi szervekre, úgyhogy az az arány, amivel a létszám emelkedett, nem is fejezi ki azt a különbséget, amit ma rendőrségi karhatalmi szolgálatban el kell látni a békeévekhez képest. Ez nyilvánvalóan valóban komoly terhe az államháztartásnak, azonban kikerülhetetlen szükséglet és hogy mennyire nem túlzott ez a létszám, amit egyesek annyira elleneztek akkor, amikor előterjesztettük, mutatja az, hogy

szinte egyetlen vármegye sincs az országban, ahol valóban megokoltan komoly indokokkal nem kellene kérniök a rendőrség szervezőinek azt, hogy engedélyezzünk pótlétszámot, mert a megállapított létszámmal képtelenek ellátni megsokszorozódott feladatukat.

Ezeket a kérdéseket én jellemzőül, ízelítőül mondtam el annak illusztrálására, hogy mit végzett eddig a belügyminisztérium, mi módon vitte előre a komolyan megszervezett demokratikus rendőrségnek a felépítését. Szebenyi tanácsos úr, aki részleteiben végezte ezt a munkát, közelebbi adatokat, példákat is fog mondani. Nagyon jól tudom, hogy minden, amit elmondtam kezdet. Kezdete egy komolyan vett, központilag szervezett és összefogott államrendőrségnek, amely fegyelmezetten és jól látja el feladatát, de határozottan tudom és ki merem mondani, hogy jó kezdete egy rendőrségi szervezésnek, olyan első lépése egy szervező munkának, mely biztosítja azt, hogy a második lépést is nyugodtan meg lehet tenni és a következő lépések is biztosítva vannak. Tehát ez biztosítja a belügyminiszternek és a belügyminisztériumnak azt a nyugalmat, amit annyi panaszkodás és kritika között is tanúsíthat; hogy amikor elismerjük magunk is azt, hogy sok baj van és sok sérelem indokolt, akkor helyesen jártunk el, ha mégis azt tartottuk munkánk fontosabbik részének, hogy a jövőre nézve megvessük a rendőrség alapját és csak e mellett fordítsunk energiát arra, hogy a konkrét panaszokat, sérelmeket kivizsgáljuk és esetenként külön-külön elszigetelten igyekezzünk segítséget nyújtani és korrigálást végrehajtani ott, ahol erre szükség van. De végül arra is rá kell mutatnom, hogy amellett, hogy fogyatékos eszközökkel és elég nehezen összeállítható megbízható szervező gárdával idáig eljutottunk, ugyanaz alatt az ország különböző vidékein előfordult sérelmeket, hibákat is elég kiadósan fel tudtuk deríteni és orvosolni tudtuk. Természetesen ezekkel mi nem álltunk elő eddig a nyilvánosság elé és nagyon kevés ilyen esetet adtunk elő, egész egyszerűen azért, kénytelen vagyok bevallani, mert munkánknak ezzel a részével nem törődtünk. Rossz propagandát folytattunk, illetve nem tulajdonítottunk fontosságot a propagandának, azt gondoltuk, hogy a munka a fontosabb, amit végzünk és bíztunk, hogy ennek eredményei helytállanak értünk és végül a közvélemény és nyilvánosság is meg fogja látni, hogy nem haszontalanul töltöttük az időt és néztük tétlenül azt, ami a rendőrség keretében végbemegy. Most, mikor már első lélegzetet tudunk venni munkánkban, most hívtuk a nyilvánosság képviselőit és a következőkben igyekszünk ennek a követelménynek is eleget tenni és lépésről lépésre állunk a sajtó rendelkezésére, hogy tájékoztassuk arról, ami a belügyminisztériumban és a rendőrség keretében történik.

NÉPI DEMOKRÁCIA*

* *Előadás a Pázmány Péter Tudományegyetemen 1945 júniusában. Demokrácia. Budapest, Pázmány Péter Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, 1945. 7—12.*

NÉPI DEMOKRÁCIA

Erdei Ferenc.

Mai politikai jelszavaink: „szabadság", „önkormányzat", „demokratikus átalakulás" nem ellenkeznek a francia forradalom korának politikai jelszavaival a „szabadság — egyenlőség — testvériség" hármas követelményével, sőt arra határozottan ráhangzanak. Mégis már a fogalmazás és a jelszavak hangzása is határozottan és lényegesen eltér egymástól. Egyformán demokráciáról, a nép felszabadulásáról van szó mind a két kor jelszavaiban, azonban határozott a különbsége a két demokráciának. Még nagyobbnak tűnik a különbség, ha mai demokráciánkat nem a francia forradalom korának forradalmi demokráciájával, hanem a XIX. század második felének liberális demokráciájával hasonlítjuk össze. Mostani demokráciánknak különleges jellegét, sajátos ízét és színét úgy fejezzük ki, hogy népi demokrácia. Ennek a népi demokráciának az értelmét, lényegét és előző korok demokráciájától való különbségét szeretném megvilágítani.

A demokrácia visszatérő politikai törekvése és társadalmi rendszere az európai történelemnek. Egészen általános szemlélettel közös történelmi sorozatba illeszkedik az ókor demokráciája, a középkori városok demokratikus polgári közössége és a kapitalizmus korának polgári liberális demokráciája, valamint korunk népi demokráciája. Ezek az egymásra következő társadalmi rendszerek közösek abban, ami a demokráciának általános elvont értelme. Ezt

7

a közös lényeget határozottan meg lehet fogalmazni. Negatíve: a nép, a társadalom fölött ne uralkodjék semmi féle önkény, akár egyetlen diktátor, akár egy megszervezett vékony uralkodó réteg. Pozitíve: a nép maga kormányozza magát, kinyilvánítsa akaratát és saját szerveivel hajtsa végre.

Mégis a demokráciának e történelmi sorozatában nem azonos társadalmi rendszerről van szó. A demokrácia nem azonos sablón, amely újra, meg újra az egymásra következő történelmi helyzetekben megvalósul. Nem kész formula, kész rendszer, ami örökérvényű szabályokba lenne önthető s ezt az egymásra következő korok egyszerűen átvennék. Ezért a demokratikus társadalmi és politikai rendszernek még oly kimagasló kodifikációja is, mint pl. az amerikai alkotmány, nem örökérvényű szentkönyv, hanem egy kor demokráciájának jellegzetes és érett kifejezője.

A demokrácia általános és elvontan szemlélt lényegbeli vonásai mellett egészen más valami az ókori demokrácia, mint a középkori városok önkormányzata, vagy a kapitalizmus korának polgári liberális demokráciája, vagy korunk népi demokráciája. Mindegyik egy-egy történelmi korszak adott viszonyainak és fejlődési állapotának kifejezése, mindegyik jellegzetesen más-más megvalósulása a demokráciának. Hasonló politikai módszer, amely különböző körülmények között lényegében más-más formát ölt és más-más társadalmi folyamatokat, törekvéseket fejez ki.

Mai népi demokráciánk csak ezzel a határozott történeti szemlélettel és világos különbségtétellel érthető meg. Hatalmas tévedéseknek tenné ki magát az, aki napjaink népi demokráciájában a klasszikus szabályokban kifejezhető polgári demokrácia értelmét és formáit keresné. A mi nemzedékünk pedig még elég közelről ismeri a liberális polgári demokrácia szabályait és légkörét, érthető tehát, ha sokan annak a megvalósulását és érvényesülését akarják, illetve erőltetik mai viszonyaink között. Ez a nyilvánvalóan anakronisztikus szemlélet érthetően állandó meglepetéseknek teszi ki magát, hiszen egy megelőző kornak a demokratikus elképzeléseit akarja a mai lényegesen megváltozott helyzetben is erőltetni. Ez pedig nyilvánvalóan

nem vezetne másra, mint a demokráciánk lényegének az elsikkasztására és alapvető értelmének feladására.

Könnyen el lehet képzelni, mit jelentene adott körülményeink között a polgári liberális demokrácia szabályainak a pontos és következetes érvényesítése.

Ha úgy értelmeznénk az erők szabad érvényesülését, minden kötöttség eltörlését, amint azt a francia forradalom kora vagy a liberális polgári korszak értelmezte, akkor igen különös következményei állnának elő. A szabad gazdálkodás mind a tőke, mind a vállalkozás számára, azok kötetlen önkénye szerint, nyilvánvalóan közeli veszélyét eredményezné a nép felszabadulásának és gazdasági megerősödésének. Nyilván a földreformot is igen hamar veszélybe hozná ilyenfajta politika. Ha a szervezkedési, szólás- és sajtószabadságot olyan szélesen és korlátlanul értelmeznénk, mint azt száz évvel ezelőtt tették, akkor lehetőséget adnánk a nép ellenségei számára is, ami a demokrácia igen közeli felborulását eredményezné. Ha formailag és dogmatikusan vett egyenlő feltételeket biztosítanánk a társadalom minden rétege számára, tehát parasztoknak, munkásoknak éppen annyi szabadságot biztosítanánk szervezkedésre, érvényesülésre, mint a volt uralkodó rétegeknek, akkor eleve meggyengítenénk és alárendeltté tennénk a népnek a politikai erejét, mert a volt uralkodó rétegeknek még mindig maradt annyi vagyoni, pozícióbeli előnye, ami aránytalanná tenné a demokratikus küzdelmet a két fél között. Ugyanilyen következmények származnának abból is, ha az általános emberiesség követelményeit, a személyes szabadságot, a szerzett jogoknak és a tulajdonnak azt a teljes érinthetetlenségét és sérthetetlenségét erőltetnénk, ami a liberális kornak klasszikus szabályaiba van lefektetve. Ez nem jelentene mást, minthogy lehetetlenné tenné a társadalom gyökeres átalakítását és a régi rendszerben kifejlődött hatalmi viszonyok komoly felszámolását.

Mindez nyilván képtelen kívánság lenne korunk viszonyai között és nem eredményezne mást, mint a demokráciának, a nép ügyének közeli és teljes elbukását. Ami lényege a demokráciának és aminek korunk viszonyai kö-

zött is meg kell valósulni, azt ilyen módszerekkel, egy megelőző kor módszereivel, elérni nem lehet.

Mi tehát sajátlagosan a mi népi demokráciánk? A nép felszabadulásának a politikai módszere és pedig nem aranyszabályokkal körülírt nyugvó rend, hanem felszabadulási folyamat. Lényege ugyanaz, ami minden más kor demokráciájának, a nép szabadsága, helyesebben felszabadulása minden idegen akarat önkénye és kötöttsége alól. Közelebbi értelme és konkrét jellemvonásai azonban nem a demokrácia korábbi történeti formáiból érthetők meg, hanem az adott történeti helyzetben és abban a törekvésben világosodnak meg, hogy a népnek, a parasztságnak és a munkásságnak végérvényesen fel kell szabadulni. Csak így érthető meg minden, amit ma csinálunk. Most ennek a népi demokráciának a magyar társadalom nagyon jellegzetes színhelye, mert a magyar nép, a parasztság és munkásság különlegesen alá volt rendelve egy feudálisfasiszta uralomnak.

A magyar társadalomban olyan politikai rendszer volt szinte megkövülten kifejlődve, amely az államvezetés mindenféle eszközével és módszerével maga alá tudta rendelni a népet és meg tudta bénítani a parasztságnak és a munkásságnak minden felszabadulási törekvését. Napjaink gyökeres és mélyreható átalakulásának az tehát az értelme, hogy ezt az uralmat minden ízében fel kell számolni és minden maradványát el kell takarítani. Tehát földreformot kellett csinálni, a háborús és népellenes bűnösöket felelősségre kell vonni, igazolást kell végrehajtani, hogy annak a rendszernek a képviselőit ki lehessen kapcsolni a vezetésből és mindezeken túlmenően állandó és éber készenlétben kell lenni, hogy a régi uralom minden visszatérési kísérletét meghiúsítsuk.

Helyzetünkben tehát nem lehet általános egyenlő feltételeket biztosítani, mert világosan és félreérthetetlenül harci helyzetben élünk. Világosan áll a frontállás, egyik oldalon a nép, parasztok és munkások és a velük tartó értelmiség, míg a masik oldalon áll az ellenség, a nép fölötti uralom képviselői, akik ellen harcolni kell.

Meg kell tehát teremteni az elnyomás alól felszabadított népnek a hatalmi szervezetét, hogy megtarthassa és realizálhassa a megnyílt szabadságot. Ebből következik, hogy ki kell építeni a demokratikus pártokat, a nép pártjait, hogy szervezett politikai erővel védhesse magát mind a parasztság, mind a munkásság. Ilyen értelme van a szakszervezeti szervezkedésnek is, amely külön gazdasági védelemre és támadásra szükséges szervezet. Ilyen értelemben van létjogosultsága és szükséglete a szövetkezeteknek is, amelyek egyformán gazdasági és politikai eszközök a nép kezében. Erre való szervezet a nemzeti bizottság is, valamint az üzemi bizottságok, mint a demokratikus harcok legjellegzetesebb szervezetei. Ezek mind harci szervezetek és arra valók, hogy a nép pozíciókat szerezzen, azokba beépítse magát és a maga embereit állítsa a vezető helyekre.

Ez a harci állapot a jellemzője napjaink népi demokráciájának, tehát ez a demokrácia jellegzetesen harcos demokrácia. Különös és nyugtalanító mindez, ha azzal a szemlélettel nézzük, amely az előző korszaknak megállapodott demokratikus rendjéhez volt szokva. Küzdelmes és gomolygó állapot a miénk, amely néhol anarchikusnak is tűnik, de hiszen a harc és az átalakulás a lényege a mi demokráciánknak. Az is velejár ezzel a politikai módszerrel, hogy a harc közben nemcsak az ember személyes jogai, szerzett jogai és tulajdona szenvednek elég sűrűn sérelmet, hanem maga a jog, a törvények is. Ez kikerülhetetlen velejárója a mi demokráciánknak és ez mélyen lényegéből következik. Nem mai szabályok határozzák meg értelmét, hanem az a törekvés, hogy a nép felszabadulási harca sikeresen és eredményesen haladjon előre. Éppen ezért minden lépésnek, eljárásnak, reformnak nem az szabja meg az értelmét, hogy mennyire felel meg korábbi korszakok leszűrt demokratikus szabályainak, hanem az, hogy menynyiben szolgálja korunk alapvető politikai törekvését, a nép felszabadulását.

Természetesen ez az állapot csak egyik szakasza a demokratikus átalakulásnak és ezt egy következő fokon bizonyos konszolidáció fogja követni, a népi demokráciá-

nak valamilyen rendezettebb és jogilag is szilárdabb kiépülése. Ez nem fog mást jelenteni, mint a népuralom szilárd megvalósítását, kiépítését és megszervezését. Mindez azonban csak akkor lehetséges, ha a nép felszabadulása megtörtént és nem az ellenséggel való harc a főfeladat, hanem a felszabadulás eredményeinek a biztosítása.

Addig küzdelmes, harcos demokrácia ez, amely sok mindent megsért, olyat, amit előző korok demokráciái tiszteltek és védtek.

Ha külső jegyekben nagy is a különbség a mi harci állapotban lévő népi demokráciánk és a polgári liberális demokrácia között, lényege éppen úgy a demokráciáé, sőt még tisztábban, világosabban és következetesebben a népuralom érvényesítése, mint amazé.

A SZABAD MUNKA FÉL ÉVE*

Pártunk alsóbb szervezeteinek tisztában kell lenni azzal, hogy milyen viszonyban vagyunk a többi politikai pártokkal. Három párthoz való viszonyunkról kell beszélnünk, mert a Polgári Demokrata Párt különösebb szerepet nem játszik. Mindenekelőtt újra meg újra szem előtt kell tartani a négy nagy demokratikus pártnak egymáshoz való viszonyát alapvető történeti és társadalmi természete szerint. Többször elmondtam már, de újra meg újra hangsúlyozom, más-más természetű a két régi ellenzéki párt, a Független Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt, és a két nyilvánosan most megszerveződött párt, a Magyar Kommunista Párt és a Nemzeti Parasztpárt. A két régi ellenzéki párt a régi rendszer ideje alatt alakult. Bár ellenzéki politikát folytatott, mégis hozzá volt nőve, bele volt szerveződve a régi rendszerbe. Érdekközösségbe került annak képviselőivel, és ettől ma sem tud szabadulni. Ennek következménye az, hogy egyik sem tud következetesen és megalkuvás nélkül egyfelől a munkásság, másfelől a parasztság politikai vonalán haladni. Ezzel szemben a két újonnan szerveződött párt mentes minden ilyen érdekközösségtől és kapcsolattól, tehát tisztán és fenntartás nélkül fejezi ki a munkásságnak és a parasztságnak a politikai követelményeit.

Ami pártunk viszonyát illeti a másik három párthoz, az többé-kevésbé a pártok elmondott természetével függ össze.

A Kisgazdapárt nemcsak a parasztság pártja, sőt igen kevéssé az. Sok polgári, középosztályi elem gyűlt össze benne, ügyvédek, papok, hivatalnokok, gyárosok stb., és mellettük a parasztságnak birtokos kisgazda része tömörült. Ezek mellett alárendelt szerepet játszik a Kisgazdapártban a kisparasztság, és mivel mi következetesen és tisztán a dolgozó parasztság pártja vagyunk, féltékeny ránk a Kisgazdapárt és igyekszik jelentéktelenségüket és fölösleges voltunkat hangoztatni a parasztság előtt. Ezzel szemben mi joggal mutatunk rá arra, hogy mi vagyunk a parasztság pártja, és elutasítjuk a Kisgazdapárt polgári és kisgazda elemeinek a vezető szerepét a dolgozó kisparasztság fölött. E miatt elég éles és feszült a viszonyunk annak ellenére, hogy többször közös agrárérdeket szolgálunk mind a ketten, és olykor álláspontunk is közös. A helyes magatartás pártunk részéről a Kisgazdapárt felé az, hogy nem vonjuk kétségbe a Kisgazdapárt szétforgá-

* *Előadás a Parasztpárt titkári értekezletén 1945. július 5-én. Gépelt kézirat. EFB 2924.*

csoltságát mint a kisgazdák és polgárok pártját, ellenben mint a parasztság hivatott pártja a dolgozó kisparasztságot a mi pártunkba akarjuk elhódítani tőlük. Ezért éles és nyílt kritikával illetjük a kisgazda politikát és szembeállítjuk vele a mi következetes és meg nem alkuvó paraszt politikánkat.

A Szociáldemokrata Párt szintén féltékeny a mi pártunkra, mert több vidéken a földmunkás mozgalomban részt vett szegény parasztság a Szociáldemokrata Párt helyett a Parasztpártba tömörült. E miatt gyakran lekicsinylő, vádaskodó és demagóg eszközökkel dolgoznak ellenünk. Egyébként is gyakran támadják pártunkat a központban is. Mi ezekkel a támadásokkal szemben határozott önvédelmi politikát folytatunk, és erélyesen visszautasítjuk ezeket a hangokat. Ugyanakkor azonban tudnunk kell, hogy a Szociáldemokrata Párttal mint a munkásság egyik pártjával nem szabad jóvátehetetlenül elrontani a viszonyunkat. A mi politikánk alapja a parasztság és a munkásság szövetsége, nem lehet tehát, hogy ez a szövetség rajtunk múljon. Ezért meg kell védeni magunkat a Szociáldemokrata Párt indokolatlan támadásaival szemben, viszont mind a központban, mind a helyi szervezetekben keresnünk kell a módját annak, hogy megjavuljon a hozzájuk való viszonyunk.

A Kommunista Párttal a központban jól és hasznosan tudunk együttműködni. Viszont vidéken túlbuzgó párttitkárok gyakran erőszakosan viselkednek a Parasztpárttal szemben. Kommunista rendőrök szintén gyakran kifogásolhatóan bánnak pártunk embereivel. Ezekkel az erőszakosságokkal szemben nekünk erélyesen fel kell lépni, és mindenütt megvédeni pártunkat, embereit, és megvédeni pártunk önállóságát. Ugyanakkor azonban keresnünk kell a módját a szoros együttműködésnek, miután a paraszt-munkás szövetségnek ez feltétlenül a követelménye. Mindenütt vigyázni kell tehát arra, hogy ha ilyen határozottan visszautasítjuk a Kommunista Párt embereinek a beavatkozásait és erőszakosságait, ugyanolyan komolyan kell venni az együttműködést is.

A SZAKSZERVEZETI MUNKÁRÓL*

Hölgyeim és Uraim! A szakszervezet ma új helyzetben van, és meggyőződésem szerint ebben az új helyzetben még nem töltötte ki egészen azokat a lehetőségeket, amelyeket kitölthet, és nem alakulhatott ki még az új helyzethez mérten a szakszervezetnek az a vonala, amely feltétlenül nagyon komolyan és nézetem szerint döntően hozzá fog járulni egy új társadalom kiépítéséhez.

Kétféleképpen is, illetve két vonalon is értem ezt az új helyzetet. Az egyik főleg azoknak a szakmáknak a szakszervezetei, amelyek korábban is megvoltak, azok most a politikai élet zajló idejében nem úgy alakultak meg, nem úgy végzik munkájukat, hogy ez világosan és nyilvánvalóan elválasztható lenne a politikai pártok munkájától. Nem az elválasztás követelményét teszem itt szóvá, azt helytelennek és értelmetlennek tartom, ellenben a munkamegosztás kérdését a politikai pártok és a szakszervezet között. Másik az, hogy olyan szakmáknak is szakszervezetei létesültek, amelyeknek korábban nem volt. Tehát olyan szakszervezeti élet, amelynek semmi gyökere sincs, amelyet ki kell alakítani.

Általában a régi szakmák szakszervezeteinél, aki ma nem él benne a szakszervezetnek mindennapi munkájában és törekvéseiben, az veszi észre legjobban, hogy harcos szervezet, harci szervezet a szakszervezet, amely segíti, viszi, szélesíti a politikai pártok politikai küzdelmét. Ez nyilvánvalóan tiszta és áttekinthető dolog, de meggyőződésem, hogy a szakszervezetnek van egy eredeti és mélyebb értelme, amelyik — akkor is ad munkát és feladatot, ha a szakszervezet fenntartás nélkül illeszkedik a politikai pártállásba, a politikai küzdelmekbe —, de egészen eltérő természetű attól, amit a politikai pártok politikai harc formájában visznek végig. Nevezetesen a szakmának a kiépítését, a szakmai képzést. De ezen a vonalon nem akarok tovább menni. Itt a hatalmas méretekben folyó szakszervezeti munka bizonyára megtalálja az utat, amelyen ezt a politikai munkát kiegészítő tevékenységet is helyesen fogja végezni.

Ellenben részletesebben szeretnék hozzászólni a köztisztviselői szakszervezetnek a szerepéhez, miután a régi kitaposott szakszervezeti út nem közvetlenül járható a szakszervezeti munkának ezen a területén.

* *Beszéd a Belügyminisztérium szakszervezeti ülésén 1945. július 30-án. Gyorsírói jegyzet korrigált szövege. EFB 2925.*

Ami a szakszervezeti munkának alapja, a szakmai képzés, a szakma építése, másfelől pedig a szakmai érdekképviselet, azt ezeknek a köztisztviselői szakszervezeteknek nyilván nem egészen abban a formában kell gyakorolniok, ahogyan azt a szakszervezeti mozgalomban az ipari munkásság vagy földmunkásság kiépítette. A szakmai képzésre vonatkozóan nyilvánvaló az, hogy a közigazgatási, köztisztviselői szakmai képzésnek lényegében fő tárgyában, fő anyagában másutt kell végbemenni, mint a szakszervezetben. Ez nem arra való intézmény, hogy a szakma alapvető tudnivalóit és annak legfőbb anyagát nyújtsa. Ellenben arra való, hogy a szakmának a folyó élettel együtthaladó újításait mintegy megmérje, vitatás anyagává tegye és egyáltalán a kezdeményezések témájával foglalkozzék úgy, hogy egyúttal a szakmában dolgozók nagyobb részét, szélesebb részét bekapcsolja, tehát mintegy közüggyé teszi a szakmai képzésnek különböző ügyeit, és ezzel hozzájárul az előrehaladáshoz, olyan területen, amely se a hivatali szolgálatnak nem saját anyaga, sem pedig minisztériumi, egyetemi képzésnek nem a saját tananyaga.

Az érdekképviselet is nyilvánvalóan másképpen kell hogy történjék, mert hiszen közszolgálati viszonyról van szó, amelyben mégis mások a relációk, mint a magánmunkavállalásban, tehát a szakmai érdekképviseletnek feltétlenül alkalmazkodnia kell a közszolgálati viszonyhoz, amivel nem azt akarom mondani, hogy ezzel lehetetlenné is válna igazán komoly és erélyes érdekképviseleti védelem, mert hiszen a közszolgálati viszony is megenged ilyet. Feltétlenül vannak a közszolgálati viszonyban olyan aránytalanságok, olyan lehetetlen szolgálati viszonyok, amelyeken feltétlenül változtatni kell. Lehetőség kínálkozik arra, hogy a szakszervezet ezeket összegyűjtse, feldolgozza, javaslatokat tegyen, és ezeknek elfogadása és teljesítése elől nem zárkózhat el a szolgálati vezető sem, mert én is tudom, hogy vannak ilyenek, csak a minisztérium munkájában végeredményben nem ezek a minden nap szembeötlő jelenségek, tehát bizonyára kívül esnek a közvetlen érdeklődésén minden vezetőnek. Maguknak a dolgozó tisztviselőknek, illetve közalkalmazottaknak kell ezeket a maguk oldaláról is világosan feltárni, és egyúttal gondolkozni a megoldás lehetőségein is. Ezzel olyan érdekképviseleti tevékenység fejlődik ki, amelynek a közszolgálatban is csak jó hatásai következnek, azon túlmenően, amit a szakmában dolgozók életszínvonalának javításában elérnek.

Például most hallom a beszámolóban azt, hogy vannak a minisztériumban nem véglegesített altisztek és kisegítő állásúak, erről bevallom, nem tudtam. Nehezen tudom elképzelni, hogy ez jó legyen. De nyilvánvalóan ilyen bizonytalan egzisztenciák egy közszolgálati körben semmiképp sincsenek rendjén, és ezen segíteni kell. Tehát ha ezeket és a többi bizonytalan szolgálati viszonyokat rendezi a szakszervezet, nagyon jó munkát végez ...

Még egy szempontra szeretnék rámutatni, amiről tulajdonképpen hosszasabban kellene beszélgetni, de itt csak arra vállalkozom, hogy megemlítsem a szakszervezetnek azt a szerepét és feladatát, amely nézetem szerint a közszolgálati szakszervezet munkájának legfontosabb és politikailag is legjelentősebb része. Úgy gondolom, hogy speciális tevékenysége lehet ez a közszolgálati szakszervezetnek az egyéb szakmák szervezetével szemben: az *új magyar demokratikus köztisztviselői*

kar kialakítása. Mindenki, aki mélyen érti egy-egy szakmának az értelmét és komolyan tud benne dolgozni, meg fogja érteni, hogy nem lehet egy tisztviselői kart akár jogszabályokkal, akár lényegesen megváltozott anyagi színvonallal újjáteremteni. A tisztviselői kar nagyon hosszú történelmi lerakódás eredménye. A szakma hosszú történelmi fejlődésnek a lerakódása és magán visel bizonyos jelleget, amely nemcsak az írott szabályokban, nemcsak a szakmának a társadalom egyéb részeitől való megbecsülésében vagy meg nem becsülésében nyilatkozik meg, hanem szinte az íróasztalba beleivódik, amit röviden és kellően úgy mondhatnék, hogy levegője a szakmának. Mindezt nyilvánvalóan nem lehet egyik napról a másikra megváltoztatni, hanem úgy lehet újjáteremteni, hogy *a gyökeres változásokat mind jogilag, mind gazdaságilag végrehajtani* és azután mindennapi munkával, további egymásra következő alakító lépésekkel újjá kell formálni, ami minden esetben módszeres és részletes munka. A magyar tisztviselői kar újjáalakítása óriási és szinte nyomasztóan nagy feladatot jelent. Nincs arra szükség, hogy részletesen ecseteljem azt, hogy milyen volt, vagy valljuk be, ma sem is igen más egészében véve a köztisztviselői kar társadalmunkban. A köztisztviselői tevékenység egész különösen úri foglalkozássá, tevékenységgé lett és ennek következményei éppen magán a tisztviselői munkán érezhetők. Én sohasem voltam sem köztisztviselő, sem úriember, tehát kívülről és bizonyos objektivitással tudom szemlélni és mondhatom, hogy ép érzékkel és elfogultság nélkül szemlélve a dolgokat, azon túlmenően, hogy reakciós, népellenes és politikailag tehetetlen, emberileg kibírhatatlan volt a magyar köztisztviselői karnak, a magyar tisztviselő középosztálynak egész munkája és egész léte. Én pedig elég oldalról és formában érzékeltem ezt, mélyebben analizáltam is, és sommás ítéletet úgy formáltam meg erről, hogy nem is végezheti jól a dolgát olyan formák között, ahogyan az történelmileg kialakult. Egyszerűen nem lehet a dolgokat úriasan jól elvégezni. Szokták mondani, hogy a dolgokhoz nem merni nyúlni, csak elvont elvonatkoztatáson keresztül, távolságon keresztül, nyilvánvalóan azt jelenti, hogy el lehet kenni a dolgokat ilyen tisztviselői eljárásokkal. Ebből kivetkezni a magyar közszolgálati munkának óriási és történelmi feladat, amelyet meg kell valahogyan csinálni. Most a felbolygatott politikai élet új politikai célokat, magasabbakat követel a közszolgálattól is — nyilván alkalmas a légkör arra és a pártok viszik is ezt —, hogy politikailag egészen új helyzetek és feladatok elé kerüljön a tisztviselői munka. Éppen a szakszervezetben van meg a lehetősége és a kínálkozó útja annak, hogy a kari munka, a köztisztviselői tevékenység levetkezze mind a régi formákat és újakat alakítson ki. Nem könnyű dolog csak a régieket levetkezni is. Mert rengeteg olyan van ezek között, amely kényelmessé teszi az életet és ha ezzel szembehelyezkedünk, az feltétlenül zavart és bajt fog jelenteni és a munkának bizonyos fokú zavarát. Ezt vállalni kell, és ahogyan politikai vonalon azt kell elsősorban kitűznünk, hogy „harc a reakció ellen", úgy a közszolgálat, a szakszervezet terén a feladat: harc a régi igazgatási köztisztviselői módszerek és formákkal szemben, egészben véve azzal a régi eljárással szemben, amely lehetetlenné teszi, hogy az ügyeket komolyan és realisztikusan tudjuk kezelni.

De még nagyobb dolog a másik, kialakítani a köztisztviselői munka új oldalát. Mert azzal, hogy a közigazgatást például demokratikusan átalakítjuk, kicserélünk

embereket, új jogszabályokat hozunk, még nem lesz jól működő demokratikus igazgatási szervezet, ezt még ki kell építeni apróra. Az nagyon jó és üdvös, hogy felfüggesztjük a polgármesterek képesítéshez kötöttségét. Tehát ilyen módon egy csizmadia, vagy ha nem is éppen csizmadia, de egy parasztember vagy egy munkás, vagy iparos, mindenesetre ép ésszel fog hozzányúlni a problémákhoz, mentesen a megmerevedett hivatali és úri eljárás formáitól, amely meg volt honosodva és kötelező volt Magyarországon minden polgármesterre nézve. De hogy mit fog csinálni, az véletlen. Ha jó ítéletű ember az illető, akkor helyesen fog eljárni anélkül, hogy megbízhatóan járna el, mert meg kell minden esetben küzdenie a felmerülő problémákkal. Az a feladat, hogy ha oda kerülnek külső emberek, akiket nem terhel a régi igazgatási eljárás hagyománya, akkor ez a sok új ember és a régiek közül azok, akik képesek kiválni a régi keretből, együttesen ki tudják alakítani az eljárásnak és a munkának olyan formáit és módjait, stílusát és szabályait, amelyik mindenkire kötelező. Meggyőződésem, hogy ez nagyon nehéz dolog.

Ha az ideiglenes nemzeti kormány 8 hónapi munkáját nézzük végig, ott maga a miniszterek tevékenysége is szemmel láthatóan most alakul. Mindegyik elkezdte a miniszteri tevékenységét egy bizonyos módon, ahogyan épp természetének megfelelt, majdnem mind másképp, mint ahogyan az régen kötelező és szokás volt országunkban, és ez bizonyos mértékben már kezd közeledni egymáshoz: a kormányzás módszere valamiképpen kezd formálódni. A tisztviselői eljárásban nem látok ilyen nyomokat. Van egyfelől olyan tisztviselő, aki megbízhatóan, jól végzi a dolgát, ahogyan régen szokásban volt. Ez magában véve nem kifogásolható, de mindenesetre nem tud illeszkedni abba, ahogyan az új helyzetbe kerültek, végzik munkájukat, tehát mindenesetre külön világa az eljárásnak. Az új emberek között — különösen, akik politikailag nagyon tevékenyek és nagyon indulatosak — vannak, akik még nem szokták meg a közszolgálati és állami szerep felelősségét, és nem ismerik a felelős állami szervként való eljárásnak azt a módját, hogy nem lehet az ügyeket az éppen előttünk álló érdek szempontjából megítélni. Látni kell a dolgok előzményeit és a másik oldalát. Bevallom, ezt én is idővel tanultam meg. Szóval mindenütt új helyzet, mindenütt egészben véve zavart jelentő épp az, amit a megújult országnak a köztisztviselői tevékenysége mutat, nem is beszélve a korrupció különféle módosító hatásáról, amely befolyásolja a köztisztviselői munkát, s amely egynémely területen aggasztó méreteket ölt. Tehát valahogyan meg kell lelni a jó kiindulás útjait, ahonnan fokozatosan ki lehet építeni az új demokratikus, népi igazgatási közszolgálati-közhivatali munkának a módozatait, stílusát és egészben véve az új elemekből összetevődött magyar köztisztviselői kart újjá lehet alakítani, újjá lehet formálni egészen odáig, amíg ez is határozott arcot fog mutatni.

Meg vagyok győződve, hogy ennek a munkának a szakszervezet az igazi területe, és ha ezt meg tudja fogni, legalább olyan fontosságú munkát végez a társadalmi építés terén, mint a politikai pártok a politikai program kiküzdésében és politikai küzdelmükben.

Röviden akarok csak arra rátérni, hogy milyen módja van annak, hogy a szakszervezet ezen a területen elinduljon. Nyilván a szakszervezetnek joga és

kötelessége hozzájárulni ahhoz, hogy a köztisztviselői karnak a szelektálódása minél jobban történjék meg. Értem ezt mind pozitíve, mind negatíve. Pozitíve, hogy kik azok, akik bekerüljenek és negatíve, hogy kik kerüljenek ki közülük. Természetes, hogy ennek a munkának a felelőssége és kivitele nem a szakszervezet kezében van, hanem minden közszolgálati ág vezetőjének a kezében, aki ugyanakkor politikai felelősséggel tartozik és politikai ellenőrzés alatt áll. De ahhoz, hogy ez a szelektálás jó legyen, feltétlenül hasznos munkát végezhet a szakszervezet, ha fel tudja kutatni azt a területet, ahol lehetnek jó, alkalmas, beállítható új emberek és a másik oldalon, hogy kik azok, akik éppen szakmai és nem politikai szempontból, hanem egész emberségük, szakmai ügyvitelük folytán alkalmasak arra, hogy az új magyar közigazgatási szervezetben részt vegyenek. Ha a felelős vezető látja, hogy ez komoly, alapos szelektálási munka, nem zárkózhat el és én a magam részéről különösen nem fogok elzárkózni. De az, amit közvetlenül kaptam (de én még alig kaptam), szóval az, ami a szakszervezetek részéről jut el felelős vezetőkhöz, semmiben sem különbözik a politikai pártok ajánlásától. Nem mondom, hogy ez jó, vagy nem jó, mindenesetre politikailag helyénvaló, mert ha politikailag kifogás van valaki ellen, az nem tartható. A szakszervezeteknek mást kell produkálnia, azt, hogy segítse a felelős vezetőt abban, hogy az embereket jobban meg tudják fogni, őszinte adatot kapjanak emberektől, amelynek révén javítani lehet a közigazgatási és tisztviselői gárdát olyként, hogy kiesnek olyanok, akik nem megfelelőek és a jókat be tudjuk vonni. Én nem látok még ilyen munkát a szakszervezet részéről. Készséggel remélem és tökéletesen készen állok ilyen munkának az elfogadására, de megértem, hogy sokkal nehezebb dolog, mint az egyszerű politikai elbírálás, mert az csak kívülről való szemlélés, egy szempontból való megítélés, de a szakszervezet magának a szakmának a testülete, meg kell éreznie a szakmai és emberi szempontokat is, és ezeket is kell tudnia feldolgoznia úgy, hogy ezzel hozzájáruljon a tisztviselők szelektálásának komolyan és jól való elvégzéséhez.

A másik a szakmai nevelődés ügye. Nemcsak mint képzés, nem mint a szakmának az igazi speciális ügyei, hanem egyáltalán, hogy a különböző területről összekerült, különböző múlttal és előfeltételekkel rendelkező tisztviselők egymás között, illetve külön-külön is nevelődni tudjanak. Külön-külön, úgy értem, hogy a régi tisztviselőknek meg kell teremteni azt a nevelődési lehetőséget, hogy politikailag bele tudjanak illeszkedni a mi világunkba, és fel tudják szívni mindazt, aminek a felszívására eddig semmiféle módjuk nem volt. Tehát itt a szakszervezetnek a régi tisztviselők felé politikai nevelődésre kell alkalmat adni, mégpedig meggyőződésem szerint akkor szervezi ezt jól a szakszervezet, ha ez különbözik attól a politikai iskolától, amit a pártokban kapnak.

Másik oldal az új emberek, akik nem a közszolgálatban nevelkedtek. Ezeknek is kell nevelődési lehetőséget adni, hogy a felelős közszolgálat módszerébe és stílusába beletanuljanak, mert azt a régi tisztviselői modort és eljárást a tisztviselői gárda nagyon jól tudta, ... közérdekűséggel tudott cselekedni, természetesen az messze eltávolodott igazi értelmétől, mégis közszolgálati felelősséget és fegyelmet tudott tartani, sokkal jobban, mint akármelyik kelet- és közép-európai ország ilyen rétege.

Tehát ez valami jó, amit nem szabad kiveszni hagyni a mi közszolgálatunkból: tehát ebből valamit át lehet adni és ebből nevelni új embereket. Ezekkel megértetni, hogy mit jelent a felelős közszolgálati funkció. Ezek részfeladatok tulajdonképpen, és ezeken keresztül jut el a szakszervezet ahhoz a szerephez, hogy a magyar közszolgálati modort, a magyar közszolgálat társadalmi eljárási formáit minden részletében ki tudja építeni, és ezzel egészen más arculatú igazgatási eljárást és igazgatási tisztviselői gárdát tudjunk teremteni, kialakítani a régiek helyébe. Ezek igen nagy feladatok és legkevésbé érthető mai mindennapi tevékenységükre vonatkoztatva, de nyilvánvalóan ezek a történelmi vonatkozásai a közszolgálati szakszervezet munkájának és ebből valamit realizálni kell, mert különben félő, hogy a szakszervezeti munka pontosan csak egy másodképe lesz a politikai pártok munkájának, ami óriási kár, mert a pártok elvégzik a dolgukat, egyesek közülük jól, és ha nem jól, a maguk területén javíthatók meg, de egy nagy „ziccert" hagyna ki a szakszervezet, ha ezt igyekeznék másolni, ahelyett, hogy megragadná a saját magában kínálkozó feladatokat. Ha a szakszervezet ezen a saját kínálkozó területén elér valami szerény eredményt, már azzal is többet tett, mintha a politikai pártoknak a munkáját igyekezne egyszerűen másolni, mert ebből nyilván semmi politikai eredmény nem jönne ki, hiszen a politikai pártok amúgy is átfogják az egész társadalmat, mindössze a különböző pártok egymással való érintkezése és közös haladása alakulhatna ki a szakszervezetben. De arra, hogy különböző pártállásúaknak a munkája hasznosan egyesüljön, arra éppen azok a tevékenységi területek, amikre rámutattam, kiváló alkalmat adnak és még jobb eredményt hoznak és gyümölcsöznek, mint ha csak politikai tevékenységet merítenének ki.

Végezetül rá akarok mutatni arra, hogy én nem érzem felelős szakszervezeti embernek magam, mert az nagyon helytelen lenne, egyrészt nagyon keveset tudok szakszervezeti dologgal egyáltalán foglalkozni, másrészt aki nem él benne, nem érzi a munkának a felelősségét, az nagyon kívülről szól hozzá. Azt elismerem, hogy a megújult magyar szakszervezeti mozgalomnak vannak helyénvaló és felelős vezetői, akik a szervezetnek a tennivalóin törik a fejüket, és helyesen fogják kialakítani a szakszervezet tevékenységét. Helyénvalónak tartom azonban azt, hogy így félig-meddig kívülről szemlélve, de értve a dolgot, ilyen értelemben szóljak hozzá, ami mindenesetre elgondolkoztató. Remélem [...] talán hozzájárulnak ahhoz, hogy a szabad szakszervezet komoly felelős munkásai olyan munkaterületet alakítsanak ki a szakszervezetnek, amely közelebb visz azokhoz a feladatokhoz és célokhoz, amelyekre rámutattam.

A RENDŐRSÉGRŐL ÉS A KÖZIGAZGATÁSRÓL*

Tisztelt Népgyűlés! Baranyaiak!

Az ország lépésről lépésre épül és a demokratikus átalakulás örvendetesen halad előre. Haladunk előre, de rengeteg akadály köti meg minden lépésünket. Szinte a semmiből indultunk 8-10 hónappal ezelőtt, és most egyszerre zúdul nyakunkba egy elpusztult ország újjáépítésének minden gondja. De még az is köti lábunkat és akadályozza lépésünket, hogy rengeteg maradványa van a régi világnak, amely nem segíti, nem támogatja lépésünket, hanem inkább akadály, amellyel meg kell küzdenünk. És a nép is, amelyet az elmúlt rendszerek nyomorékká tettek, gerincét eltörték, öntudatát elhomályosították, nehezen mozdul a hívó szóra, nehezen áll be az új világ építőinek csatasorába. Mégis már megvetettük lábunkat, már megtettük azokat a lépéseket, amelyeknek a végén nem állhat más, mint vállalkozásunk győzelmes befejezése. Az ország újjáépítése és egy új népi országnak, népi társadalomnak felépítése a régi Magyarország helyén.

Mik voltak azok a támaszpontok, ahol megvetettük lábunkat, azok az első kezdeményezések, amelyeket a felszabadulás után minden városban, minden községben maga a nép végzett el? A nemzeti bizottságok, a megalakult polgárőrség, ezek voltak az első alapjai, első kövei az új országnak és ma már ezekre az alapkövekre olyan országvezetést, olyan államszervezetet építünk, amely már kezd működni. Már kezd úgy kiépülni a központi kormányzat az országban, amely összefogja, egyesíti és rendezi a kezdetben megalakult helyi szerveket. És ott is haladtunk már, hogy régi szabályaink, régi törvényeink helyén sorra megalkotjuk az új világnak, a demokratikus Magyarországnak törvényeit, és már az élet legfontosabb dolgaiban van olyan szabály, van olyan törvény, amely előírja azt, hogy a demokratikus ország mit kíván mindenkitől, mit kíván végrehajtó szerveitől. Az, hogy van már teljesítőképes központi kormányzata az országnak, olyan döntő eredmény, amely meghatározza azt a munkát, amelyet ezután kell kifejtenünk. Most már többé nem parlamenti munkáról van szó, hanem egységes, szervezett központból irányított és vezetett munkáról, újjáépítő és tisztogató munkáról, amelyben mindenki meglelheti helyét, mindenki tudhatja kötelességét. Azok, akik ezt nem tudják, azok szembe találják magukat a törvény erejével és a kormány végrehajtó szerveivel. Tehát tudjuk már végrehajtani azt, amit a nép akar, a demokratikus kormányzat törvényekbe, jogszabályokba iktatott, és van remény

* *Beszéd a pécsi nagygyűlésen 1945. augusztus 8-án. Gyorsírói jegyzet gépelt szövege. EFB 2927.*

arra, hogy így, egy közös, egységes szervezettel, amelyet központi kéz irányít, meg tudjuk oldani azokat a rettenetes feladatokat, amelyekkel meg kell birkózni, mert ezen múlik léte az új országnak. De ez a központi hatalom, ez a most mind erőteljesebben épülő központi kormányzat nem olyan, mint az elmúlt rendszeré volt. Itt nyugodt lehet mindenki, hogy ebben a kormányban nem történnek olyan határozatok, nem hozatnak olyan törvények, amelyek félredobják a nép kívánságát és akaratát. Ez a kormány a nép által odatett választott kormány, és azok a rendeletek, azok a szabályok, amelyeket ez a kormány léptetett életbe, azok nem szegülnek és nem szegülhetnek ellen a dolgozó nép akaratának, hanem annak végrehajtói. De enélkül a végrehajtó szerv nélkül, a nép akaratát, a demokrácia törvényeit végrehajtó központi szervezet nélkül sohasem tudnánk megoldani az előttünk tornyosuló feladatokat. Nekünk úgy kell a demokratikus országot építeni, hogy ennek erős, fegyelmezetten és erélyesen eljáró végrehajtó szervezetét kell kiépíteni, jobban, mint ahogyan eddig volt, mert csak ilyen megbízható, csak ilyen erőteljes munka az, amely átsegít bennünket azokon a nehézségeken, amelyek napról napra következnek ránk. Jó alapja ennek a központi hatalomnak, ennek a kormánynak az, hogy az ideiglenes nemzeti kormány a nép kormánya. Az lehet, hogy nem jól választ a nép, de ha megvan a lehetősége annak, hogy választását korrigálja, és a meg nem felelőt kicserélje, akkor biztosíték van arra, hogy ez a kormány mint a nép kormánya, végig fogja csinálni ezt a nehéz, hatalmas munkát. Eddig a végbement cserék megmutatták, hogy van ereje a pártokba szervezett magyar népnek ahhoz, hogy olyan embereket állítson ennek a központi kormányzatnak vezető helyeire, akikben bízhat, mert ha nem bízhat, akkor van ereje hozzá, hogy elmozdítsa őket. Azok a változások és személycserék, amelyek eddig végbementek azt eredményezték, hogy munkaképes lett ez a kormány, és a nép nemcsak jobban bízhat bennük, hanem abban bizakodhat, hogy jobban fogja végezni munkáját, amire pedig óriási szükség van. Ilyenformán ilyen vezetéssel kell hogy minél jobban kiépüljön és több munkát el tudjon végezni a központi kormányzat államszervezete és továbbvigyük azt abban az irányban, amelyben az alapokat leraktuk.

Ott tartunk ma már, hogy minden kormányzati ágban többé-kevésbé kiépült a szervezet, többé-kevésbé végre lehet hajtani azokat a törvényhatározatokat, amelyeket a kormány hozott. Tud ellenőrizni már ez a végrehajtó hatalom, ami óriási fontosságú lépés továbbhaladásunkban. Minden tisztelet, minden megbecsülés azoké a kezdeményezéseké, amelyek a városokban alulról történtek a felszabadulás után, de nem történhetett másképp, mint hogy különféleképpen történt ez az önkormányzati kezdeményezés. Nem mindenütt odavaló, arra alkalmas emberek kerültek be a helyi vezetésbe, tehát a működő ellenőrző központi hatalomnak ezen segítenie kell. Ez persze azt is jelenti, hogy lealkonyult a helyi kiskirályoknak, azoknak, akik a maguk egyéni elképzelésük és akaratuk szerint, nem ritkán a maguk javára gyakorolták ezt a jogot, amelyet kezdetben a nép kezükbe adott. Utolérjük ezeket, ha nem is haladéktalanul, de igen rövid időn belül és ilyen módon hozzá tudunk járulni ahhoz, hogy mindenütt minél jobban, minél megbízhatóbban működjenek a közigazgatás, a rendőrség és a többi szervek.

A két legfontosabb kormányzati szervről, államszervezeti ágról akarok részletesen szólni, arról a kettőről, amely részben a legtöbb embert érinti, másrészt pedig a belügyminiszter munkakörébe tartozik. *A rendőrségről és a közigazgatásról.*

A rendőrség úgy kezdődött és úgy épült fel, ahogyan a közigazgatás is, hogy a felszabadulás után arra vállalkozó bátor helyi férfiak összeálltak és megteremtették a polgárőrséget, hogy az első napokban biztosítani tudják többé-kevésbé a rendet. Ez hatalmas teljesítmény volt, amiért minden tisztelet és dicséret megilleti őket. A továbbiakban természetes, hogy nem egyformán és nem olyan fegyelmezetten működnek ezek a rendőrségek, mint ahogyan egy kiépített központi vezetésnek alávetett és ellenőrzés alatt tartott rendőrség tud működni. Sok hibát követett el, sok panaszra adott okot, de mindenesetre helyét megállta, ma azonban jobbítására és átszervezésére mindent meg kell tennünk. Ezeket a helyi polgárőrségeket, rendőrségeket központi ellenőrzés alá vonjuk, igyekszünk rászorítani az olyan eljárásra, amely összefér a demokrácia kívánságaival és érdekeivel. De ezzel még [nem] állott elő a jó rendőrség. Folyamatban van országszerte az az újjászervezés, amely ezekből az önkormányzati polgárőrségekből, rendőrségekből egységes államrendőrséget fog kiállítani. A Dunától keletre eső vármegyékben ez már részben befejeződött, részben napok alatt befejeződik. A Dunától nyugatra eső megyékben pedig a jövő hét első napjain megkezdődik és szeptember 15-re befejeződik. Ilyen módon a jövő hónap közepéig az egész ország rendőrsége egységes államrendőrséggé fog átalakulni, amely úgy fog működni, ahogyan az egységes vezetés, ellenőrzés azt megkívánja. Ugyanakkor fog teljes erejével működni tudni a vidéki főkapitány[ság] is, az a szervezet, amely a vidéki rendőrséget egy kézben tartja, egységesen irányítja, és úgy ellenőrzi, hogy minden túlkapás, amelyet a rendőrség elkövetne, megnyeri orvoslását és korrigálását. Ezzel sem jó még a rendőrség — nagyon jól tudom. Éppen ezért a további ellenőrzés, további vezetés és fegyelmezés útjai is elő vannak készítve. Nyitva áll a módja annak, hogy azok a személyek, [akiket] a mostani kinevezés során beállítunk a rendőrség szervezetébe és ott nem felelnek meg, minden további nélkül elbocsáthatók legyenek, és legyen mód arra, hogy a demokrácia rendőrsége minél erősebb és jobb legyen. Én azt mondom: a magyar rendőrségnek jónak kell lennie. Ezt én kétfelé is értem. Egyfelől fegyelmezettnek, minél jobban képzettnek, minél erősebbnek, hogy feladatát jól végezhesse. Éppen ezért a demokratikus rendőrségben nincs helye fegyelmezetlenségnek, engedetlenségnek, sem önálló utaknak, éppenséggel egyéni bosszúvágynak. De jónak kell lennie a rendőrségnek másik irányban is. Jónak kell lennie, hogy erős kardja és ökle lehessen a demokrácia mai rendszeres munkájának, kímélet nélküli ereje tisztítsa meg az országot a demokrácia ellenségeitől, akik nem akarnak velünk együtt dolgozni, ellene is dolgoznak munkánknak, akiket a múlt bűneiért terheli a felelősség. Amikor annak útját festem itt le, hogy milyen módon igyekezünk ezt a rendőrséget valóban jó rendőrséggé tenni, minden irányban megtesszük a szükséges lépéseket ahhoz, hogy valóban jó legyen ez a rendőrség.

Itt van a közigazgatás ügye. Ez is helyi kezdeményezésre indult, a nemzeti bizottságok teremtették meg alapjait. Ideiglenes rendelkezés volt eddig amit

tettünk, hogy a nemzeti bizottságokon keresztül az önkormányzati testületek megalakítását szabályoztuk. Szabályoztuk azt, hogy ezek az önkormányzati testületek hogyan válasszák meg a községek és városok elöljáróit, illetve tisztviselőit. Kiderült, hogy ez a kezdeményezés nagyon jól indult, nagyon jól haladt egy ideig, de most valahol megakadt. Ma az a helyzet, hogy az ország közigazgatása nem méltó ahhoz a szerephez és feladathoz, amelyet a demokratikus országban el kell látnia. Egyrészt nem működik még elég jól, másrészt olyan emberek vannak még benne, akik inkább hátráltatják a munkát, hátráltatják a törvények és rendeletek végrehajtását, mintsem elősegítik. Éppen ezért a most következő napokban és hetekben nyúlunk bele mélyen a közigazgatás szervezetébe azzal a határozott és biztos szándékkal, hogy demokratikus népi közigazgatássá alakítjuk át ha törik, ha szakad, mert a közigazgatásnak mindennél jobban kell szolgálnia az ország újjáépítését, a demokratikus átalakulást. Két teendőről, két feladatról van itt szó. Az egyik: személyi összetételében kell javítanunk a közigazgatást, és az odakerült személyeknek szakképzés révén kell javítani munkáját. Ezt a gyökeres takarítást az igazolási eljárások csak részben végezték el. Haladéktalanul szükséges a közigazgatás jobbítása és gyökeres átalakítása érdekében még egy ilyen tisztogatást végezni közigazgatási szempontból és politikai szempontból is. El kell ezt végezni az ország jövője érdekében, a közigazgatás érdekében, mert különben a népi demokratikus közigazgatás nem fog előállni, nem fog úgy működni, hogy ki tudja elégíteni a rá ... szükségleteket. De szükség van arra is, hogy azok, akik most újak, előképzettség nélkül kerülnek a közigazgatásba, a szükséges képzettséget megszerezzék, ne csak politikailag legyenek jók, ne csak e réven legyenek méltók a nép bizalmára, de jól is végezzék munkájukat. Éppen ezért kétféle tanfolyamon is gondoskodunk arról, hogy a közigazgatási személyzet összetételében napról napra jobb legyen, egyfelől, hogy a régi tisztviselők számára politikai szempontból tanfolyamot létesítünk, amelyen meg kell tanulnia azt, hogy az új Magyarország, a nép mit kíván a közigazgatástól, hogyan kell azt kielégíteni azon felül, hogy a közigazgatásbeli szerepét jól látja el valaki. A másik oldalon pedig tanfolyamot rendezünk azok számára, akik mint újak kerültek a közigazgatásba, hogy ott megszerezzék közigazgatási képzettségük alapjait, hogy munkájukat minél jobban lássák el. A másik része a valóban demokratikus, népi átalakulásnak, hogy szervezetében is hajtsunk végre olyan gyökeres reformot, ami kicseréli a régi úri közigazgatást népi közigazgatássá. Ma a magyar közigazgatás olyan keretekben folyik, amelyet ezer év hagyott ránk állandó változásokkal, módosításokkal, de egészben véve mégis olyan ez a közigazgatási szervezet, amely a régi országnak, az úri Magyarországnak testére van szabva. Ezt gyökeresen át kell formálnunk és új századokra kell a felszabadult nép demokratikus és népi közigazgatási szervezetét megteremteni. Ez hatalmas munka, századokra szóló, amelynek előkészítése komoly időt vesz igénybe. Ez azonban már kezdettől fogva folyik és rövid időn belül kész lesz arra, hogy amikor azt a politikai körülmények megengedik és megkívánják, akkor ezt a kész tervet, mint közigazgatásunk gyökeres, demokratikus és népi reformját végrehajthassuk.

Így állunk a két legfőbb kormányzati ágban, azon a két területen, amely hivatott arra, hogy biztosítsa újjáépítő munkánknak feltételét, biztosítsa azt, hogy leszámoljunk az elmúlt rendszer háborús bűnöseivel, és egyúttal megadja annak módját és lehetőségét, hogy munkánknak, amelyet kifejtünk, eredményei legyenek, és annak gyümölcsét ki-ki arányosan élvezhesse. Ez az apparátus máris működik, működik úgy, hogy már meg tud birkózni azokkal a feladatokkal, amelyek napról napra ránk hárulnak. Egymás után két hatalmas feladat hárul ránk, amelyeket nagyon jól kell végeznünk, mert mindkettőn a magyar népnek nagy, fontos érdekei múlnak. Az egyik azoknak a hazatérőknek ügye, akik mint menekültek, elhurcoltak vagy foglyok, százezres tömegekben jönnek vissza a nyugati határról. 4-500 ezer ember, akiknek visszatérésére számítanunk kell a most következő két hónap leforgása alatt. Ez a hatalmas tömeg úgy érkezik vissza az országba, hogy köztük vannak azok a szerencsétlenek is, akiket az elmúlt rendszer kényszerített, vagy hurcolt el, de köztük vannak azok is, akik a régi rendszer felelős vezetői voltak, tehát felelősségre vonásuk mindennél fontosabb. Ez a hatalmas tömeg összekeveredve, rendszertelenül fog áradni az ország nyugati határaira. Biztos vagyok benne, hogy ezzel is meg fogunk birkózni. A legelső teendő az, hogy határainkat védeni és lezárni tudjuk a felelőtlen beözönlés ellen. Ez már megtörtént és elég jól működik mind a honvédség határőrsége, mind pedig a rendőrség határőrsége ahhoz, hogy rendbe tudja szedni a tömeges áramlást. Már kint, az ország határain kívül működnek kiküldötteink, akik irányítják ezt a hazatérő áramlatot, a határon belül pedig előkészített gyűjtőtáborok várják őket azért, hogy itt a szükséges ellenőrzést végrehajthassuk; akikkel nincs elszámolni valónk, azokat minél hamarabb hazajuttassuk és segítsük, azokat pedig, akikkel elszámolni valónk van, felelősségre vonjuk és az illetékes szerv elé állítjuk. Ilyen módon biztosítva van arról az ország, hogy ez a hatalmas elözönlés olyan károkat nem fog előidézni, hogy gondozás nélküli egyének fogják elözönleni a Dunántúl városait, és biztosítva van az is, hogy vissza ne térhessenek olyan egyének, akik cégéres bűnösei a régi rendszernek, akikkel a leszámolás első kötelessége az új rendnek. Erre a számadásra készen áll az új rendőrség, illetőleg arra, hogy számadás alá vonja őket, és ha fiatal is ez a szervezet, biztos vagyok benne, hogy ebben a munkában meg fogja mutatni azt, hogy méltó ahhoz a néphez, amely oda állította, méltó a demokrácia követelményeihez.

A másik nagy ügy, amellyel meg kell birkóznia fiatal rendőrségünknek és egész most épülő állami közigazgatási szervezetünknek, a hazai hitlerista németség ügye. A kormány határozata kezdettől fogva az volt, hogy politikai felelősség alá vonja a hazai németségnek mindazokat a tagjait, akik felelősek abban, ami bekövetkezett, akik tevékenyen részt vettek és vitték előre a hitleri mozgalmat, és akiknek nagy részük volt abban, hogy az ország ide jutott, hogy az ország ellenállás nélkül tűrte azt, hogy egy fasiszta rendszer Szálasi-banditái az uralmat átvegyék. Kezdettől fogva az volt a szándéka a magyar kormánynak, hogy keményen, de igazságosan fog eljárni, és a felelősségre vonás alól nem enged senkit sem kibújni. De megteszi a kormány azokat a szükséges kivételeket, amelyek azokra vonatkoznak, akik jó magyarok voltak, hűek voltak a magyar nemzethez, és ezt meg is mutatták.

Szándéka a magyar kormánynak, hogy azokat, akik a felelősségre vonás során bűnösnek találtattak, egy időre munkaszolgálatra, illetőleg internáló táborokba való beutalásra ítéli, előkészítvén arra, hogy minél hamarabb kitelepíthetők legyenek az ország határain kívül. Most, a potsdami értekezlet után ez a lehetőség közelebb van, mint korábban gondoltuk és erre [f]el kell készülni. Mindenekelőtt úgy, hogy a közigazgatást és a rendőrséget képessé tegyük arra, hogy ezt a munkát keményen, határozottan és igazságosan el tudja végezni, meg kell tehát tagadnunk minden olyan befolyást, amely arra irányul, hogy munkájuk végrehajtásában eltérítsék attól a vonaltól, amelyet mi előírunk. Ennek érdekében mind a közigazgatás, mind a rendőrség szervezetében, illetőleg területén megkapta a belügyminiszter azt a felhatalmazást a minisztériumtól, a kormánytól, hogy azokat a személyeket minden további nélkül leválthassa, akik ilyen befolyást érvényesítenek, akik alkalmasak arra, hogy a munka végrehajtását kitérítsék irányából és ezzel akadályozzák. De a másik részre is rá kell készülnünk: arra, hogy mindazoknál a kérdéseknél, amelyek ezzel kapcsolatosak, tehát a javaknak tisztességes és igazságos kezelése, valamint a földeknek és házaknak betelepítése, szintén olyan apparátus álljon rendelkezésre, amely ezt megnyugtatóan le tudja bonyolítani. Ennek végrehajtása — amelyet most nemzetközi egyezmény adott kezünkbe — hatalmas és roppant nehéz feladat. De erre is rá vagyunk készülve. Rá vagyunk készülve, hogy ezt a kérdést ne úgy oldjuk meg, ezt a kitelepítést ne úgy hajtsuk végre, mint ahogyan a fasiszta rendszer tette a zsidókkal. Nem elpusztítani akarunk, hanem azt akarjuk, hogy a magyar nép testéből kapcsolódjanak ki azok az elemek, amelyek ellene dolgoztak és részesek abban, hogy az ország ide jutott. Az igazság és emberiesség mértékével járunk el, de végrehajtva azt a történelmi parancsot, amelyet ebben a helyzetben a történelem számunkra előír. Ettől eltérni nem vagyunk hajlandók. Mi nagyon figyelünk arra, hogy ne embervadászat következzék ebből, hanem az igazságos ítélet végrehajtása minél gyorsabban és határozottabban következzék be. Azok a szervezetek és azok a személyek, akik ebben a munkában részt vesznek, mindig szorosan ehhez fogják tartani magukat, tehát a magyar kormány nem fog hajlani azokhoz az eljárásokhoz, amelyeket a fasiszta rendszer követett.

A magyar nemzet testében a német nemzetiség nem olyan, mint a többi. Az utóbbi évek története és ennek a háborúnak lefolyása megmutatta azt, hogy más szerepet tölt be a magyar nemzetben a német, mint a többi. Éppen ezért illeti más elbánás, mint a többi nemzetiségünket. A magyar kormánynak határozott és eltökélt szándéka, hogy határozottan és erélyesen kíván leszámolni a magyarországi német nemzetiségnek azzal a részével, amely bűnös abban, ami bekövetkezett, de éppen úgy nyitva áll arra, hogy testvéri, baráti viszonyt teremtsen az ország többi nemzetiségeivel, azokkal a nemzetiségekkel, amelyek készen voltak igen sokszor együttműködni a magyar néppel, és ha szembefordultak is itt-ott, azt mindenütt olyan uralkodó rétegek politikai befolyására tették, amelyek szándéka nem egyezett az ő érdekeikkel. Éppen ezért a magyar kormány előkészített egy nemzetiségi rendeletet, amely rendezi törvényes jogszabályokkal azokat a kérdéseket, amelyek a magyar nép és a nemzetiségek között felmerültek. Mi példát

akarunk mutatni ezzel a nemzetiségi törvénnyel arra, hogy a felszabadult magyar nép hogyan kíván együttélni azokkal a nemzetiségekkel, amelyek az ország határain belül élnek. Annyival is inkább meg akarjuk mutatni a magyar nép testvéri jószándékát és barátságát ezekkel a népekkel szemben, minél inkább fenyeget északi határainkon az üldöztetés és megpróbáltatás magyar testvéreink ellen. A magyar kormány megteszi azt, amit hatalmi téren, nemzetközi érvekkel és kapcsolatokkal meg lehet tenni, és a Csehszlovákiában élő magyarság számára már eddig sikerült több biztonságot elérni. De befelé is megmutatjuk minden nemzetiség számára azt, hogy akarunk és tudunk együttélni velük, olyan viszonyokat akarunk megteremteni, amely nemcsak arra alkalmas, hogy a belső viszonyt jobbá tegye, hanem arra is, hogy velük, egynemzetiségű szomszédos népekkel megteremtse azt a baráti jóviszonyt, jószomszédságot, amely szükséges ahhoz, hogy itt, Európának ezen a részén a magyar nemzet és a szomszédos többi nemzetek békében és demokratikus fejlődésben élhessenek együtt.

Így áll az államszervezet és ilyen feladatok zúdulnak ránk azon felül, hogy a legnagyobb feladat szinte nyomasztóan nehezedik ránk, nevezetesen a gazdasági helyzet. Itt, ezen a területen tulajdonképpen rosszabbul állunk, mint egyéb területein az állami életnek. Itt ma — be kell vallanunk — nagyfokú zavar uralkodik, most kezdjük megvetni alapját annak a rendnek, amely alkalmas lesz arra, hogy a termelő munkát hatékonnyá tegye, a kereskedelmi forgalmat és a javak elosztását szabályozza. A kormányban, különösen újjáalakulása, illetve részleges átalakulása óta megvan a határozott, eltökélt szándék, hogy tervet fog belevinni ebbe a rendszertelenségbe, és sürgősen meg fogja állapítani újjáépítésünk rendszerét. Itt van mindenekelőtt az infláció kérdése. Sokáig hangzott, hogy nincs infláció, és a végén ott állunk, hogy igenis van. Szembe kell nézni és le kell számolni azzal, hogy ennek határt szabjunk, akkor, amikor még nem jelenti a dolgozó réteg végleges, teljes leromlását. Gazdasági törvény az, hogy ilyen helyzetben elkerülhetetlen az infláció. De az is törvényszerűség, hogy az inflációnak lehet határt szabni, meg lehet állítani, és be lehet állítani abba a rendszerbe, hogy a termelést előbbre vigye. Ezzel a szándékkal a leghatározottabban készen áll a kormány, és az ehhez szükséges összes intézkedést és előkészületet már jó részben megtette úgy, hogy igen hamar be fog következni az az idő, amikor lehet látni azokat a határokat, [a]meddig terjedhet. A termelés megindítása a másik hatalmas feladat, mégpedig úgy, hogy a mainál sokkal nagyobb arányokban úgy a mezőgazdaságban, mint az iparban végbemehessen, miután minden következő kérdés — az infláció leküzdése, a közellátás minimális biztosítása — mind azon múlik, hogy meg tudjuk-e ezt tenni. Az a harc, amelyet a pártok folytatnak a termelő munka teljes megindulásáért, ami erőfeszítést a kormány tesz, mind oda irányul, hogy termelésünk olyan mértékben induljon meg, belátható időn belül termékek álljanak rendelkezésre olyan mértékben, hogy közellátásunkat minimálisan biztosíthassuk, az újjáépítés összes területén olyan alapokat rakhassunk le, amelyeken a következő években mehessen tovább a munka. Ez minden képzeletet felülmúlóan nagy és nehéz feladat, azonban nem lehetetlen. Mindenekelőtt vezetni és termelni; és ebben vállvetve küzdenek a pártok felelős vezetői és a kormány. Az elosztásnak és közellátásnak kérdése másik

hatalmas és nehéz feladat, amely sürgősen áll előttünk. A helyzet az, hogy eddig tulajdonképpen a készből éltünk. Elengedhetetlenül szükséges, hogy rendet vigyünk ebbe, és határokat szabjunk a javak forgalmának, amely mindenki számára biztosítja a minimumot, egységes gazdasági tervvel, amely az infláció leküzdésére, a termelés megindulására irányul, mert különben semmi mód nem áll rendelkezésre ahhoz, hogy az ország közellátását biztosítani tudjuk. Világosan állanak mindezek a vezetők előtt, nem hiányzik a készség, akarat és jószándék ahhoz, hogy minél hamarabb nyilvánosan látható terv legyen, amelyből mindenki érezhesse mire számíthatunk. Mindez óriási feladat és létkérdése a demokratikus átalakulásnak, létkérdése a magyar népnek. És mégis, akármennyire hatalmasak ezek a feladatok, az a helyzet, hogy országszerte tulajdonképpen nehezen mozdul meg erre a munkára a nép széles tömege, sokan kételkednek, sokan zúgolódnak még, tehát sok helyen ellenállással vannak inkább, mintsem azzal a készséggel, hogy mindent elkövessenek e feladatok megoldása érdekében. Éppen ezért a mi legfőbb teendőnk azonkívül, hogy a felmerülő kérdéseket a legnagyobb igyekezettel megoldani akarjuk az, hogy mozgásba hozzuk mindenki érdekében a nép legszélesebb tömegét. Több embert kapcsoljunk bele ebbe a munkába, és bizalmat tudjunk felkelteni azon törekvések mellett, amelyek felé igyekszünk, mert az az erő, amely diadalra segítheti vállalkozásunkat átsegíthet bennünket a nehéz helyzeteken. Ez a teendő tulajdonképpen kétféle. Az egyik oldalon mutatkozó kemény és kíméletlen harc minden ellenséges szándékkal szemben, a másik oldalon pedig a felvilágosító munka a jóhiszemű, közömbös és tehetetlen emberek felé. A reakció elleni harc elég hangos jelszava politikai életünknek. De a történelemnek is legfontosabb parancsa ma számunkra, hogy ezt komolyan vegyük. Ez feladata az államhatalomnak, rendőrségnek, feladata a pártoknak, de feladata külön-külön mindenkinek, mert mindenkiről van szó, az egész magyar népről van szó, szó van arról, hogy az a változás, az a munka, amelybe belekezdtünk jól fog-e végződni vagy rosszul. Az európai helyzet, a történelem kilátásai mind arra mutatnak, hogy jól végezzük ezt a munkát, csináltunk egy másik, új országot, de csak akkor, ha elég erősek és határozottak vagyunk ahhoz, hogy le is tudjunk számolni minden ellenségével ennek a munkának.

A másik feladatunk, hogy azokat a jóhiszemű, tehetetlen és közömbös embereket, akik csak nézik az egész dolgot inkább kétkedve, mint bizakodva, azokat serkentsük, felkeltsük, felvilágosítsuk és tudjuk belekapcsolni a közös munkába. Ez éppen olyan fontos feltétele előrehaladásunknak és vállalkozásunk sikerének, mint hogy a harcot az ellenséggel szemben vitézül megharcoljuk és biztosítsuk vele szemben a demokratikus átalakulást. Ezekben a kérdésekben a kormánynak vannak elsősorban feladatai, és a kormány ismeri ezeket a feladatokat.

Mindenki tud arról, hogy azokat az internáltakat, akik olyan dolgozó parasztok vagy munkások voltak, akiket a félrevezetés vitt néhány hónapra a nyilas pártba és ott éppen csak tagok voltak, azokat sorra kiengedik azért, hogy bekapcsolódhassanak a termelő munkába, és azért is, hogy módot adjunk számukra, hogy hasznos polgárai lehessenek a demokratikus országnak. Ezt igen komolyan veszi a

kormány, és a belügyminiszter ebben a kérdésben a leghatározottabban halad előre. Igenis azt akarjuk, hogy a magyar népnek azokat a dolgozó embereit, akiket az elmúlt rendszer félrevezetett vagy kényszerített arra, hogy tolja szekerét, nem akarjuk kivetni a demokratikus közösségből, nem akarjuk kivetni a magyar nép testéből, de azt akarjuk, hogy hasznos munkásai lehessenek a termelő munkának. Kiszabadítjuk őket, és azonkívül azt a lehetőséget nyújtjuk nekik, hogy beléphessenek a demokratikus közösségbe, hogy megmutathassák azt, nem ők akarták, nem ők csinálták azt, ami történt, hanem bűnös vezetők vezették félre őket. Megmutatja a magyar demokrácia, hogy nem fél a múlt rendszerben is szerepet játszott kisembereknek, dolgozó parasztoknak és munkásoknak kiengedésétől, mert biztos abban, hogy ezek dolgozni fognak, és legnagyobb részükről azt is tudja, hogy ezek a demokratikus közösségbe bele fognak illeszkedni, hiszen ezek a dolgozó parasztok és munkások helyesen fogják fel érdekeiket, nem tehetnek mást, mint fokozott buzgalommal vesznek részt az ország újjáépítésében, ezzel is jóváteendő azt a hibát, amit kétségkívül mégis elkövettek.

A másik oldalon viszont annál erélyesebben és határozottabban akar és tud is fellépni a magyar kormány azokkal a felelős bűnösökkel szemben, akik mint vezetők vitték és kényszerítették a népet arra, hogy az elmúlt rendszer szekerét tolja, hogy munkása legyen egy olyan politikának, amely nyilvánvalóan az ország romlása felé vitt. Ezekkel szemben nem ismerünk és nem ismerhetünk kíméletet. Olyanok is felelősek itt, akik ha nyíltan nem is tették ezt, de olyan szervezett és vezető munkát végeztek, amely embereket kényszerített a nyilas párt és fasiszta mozgalmak felé. Ezek sokkal inkább felelősek, mint az a nyomorult dolgozó paraszt, vagy munkás, aki életéért, létéért és családjáért volt kénytelen engedni. Ezekkel szemben nem lehet méltányos és kíméletes a felelősségre vonás, mert igenis a magyar népnek éreznie és tudnia kell azt, hogy az elmúlt rendszer bűnöseinek felelősségre vonása sarkalatos tétele annak a demokratikus újjáépülésnek, ahol a munka meg van védve minden merénylettel és támadással szemben. A magyar népnek meg kell éreznie azt, hogy érte folyik minden, hogy külön-külön minden dolgozó emberért és egészben véve a magyar népért történik minden, amit teszünk. A Nemzeti Parasztpárt ebben a kérdésben nagyon jól tudja kötelességét, és a magyar demokrácia ellenségeivel szemben kíméletlenül vállaljuk és folytatjuk a harcot. Nemcsak általánosságban, hanem mindenütt. Saját szervezeteink soraiban elsősorban rendet tartunk és tisztogatunk. Gondunk van arra, hogy eltakarítsunk onnan minden elemet, aki nem dolgozik komolyan velünk együtt, nem azt akarja, amit mi akarunk. Ugyanezt kívánjuk és várjuk a többi pártoknál is. A pártok között való együttműködést csak úgy képzeljük el, hogy az az ilyen elemekre nem vonatkozik. Mi nem fordulunk egyik párt ellen sem. Komolyan tartjuk a szövetséget egyformán a Kisgazdapárttal, a Szociáldemokrata Párttal és a Kommunista Párttal. Egyformán becsületesen és őszintén akarunk együtthaladni, és mindent megteszünk, hogy az együttműködés rajtunk ne múljon. Azt azonban fenntartjuk magunknak, hogy ha akármelyik párt munkájában feltűnnének olyan elemek, amelyek a belső erő, a demokrácia ellen dolgoznak, ezekkel szemben

kíméletlenül felvesszük a harcot és azt folytatjuk is megalkuvás nélkül, amíg eredménnyel nem jár.

Különösen fontos szerepünk a másik oldalon abban az irányban a nép felé, hogy minél többet elkövessünk azért, hogy egész tömegében meg tudjon mozdulni, bizalmat tudjon érezni a demokrácia mellett, át tudja érezni azt, hogy érte folyik minden és minél nagyobb tömegével részt vegyen az ország újjáépítésében. Vigyázunk nagyon, hogy az a parasztság, amelynek képviseletében fellépünk, érezze, hogy olyan ügyért szállunk síkra, amely teljes mértékben az ő érdekeit szolgálja, a magyar parasztság nevében történik. Mi megmutattuk több kérdésben, így például a hadifoglyok kérdésében is, hogy mi mennyire érzünk együtt a dolgozó parasztsággal, úgy hogy közös lélekzetvételben vagyunk a szegény birtoktalan vagy kisbirtokos parasztsággal, hogy szinte annak szájával szólunk, annak fejével gondolkodunk. Ismerjük azokat a véleményeket, amelyeket annyit hangoztatnak ránk. Helytállunk és eleget teszünk. De szüntelenül érezzük azokat a kínokat és bajokat, [amelyeknek] orvoslása érdekében szüntelenül készen állunk és elkövetünk mindent, amit az adott körülmények között el lehet követni. Nemcsak azért tesszük ezt, hogy jó színben tűnjünk fel, hanem azért is, mert biztosak vagyunk abban, hogy a magyar demokrácia előrehaladása úgy van biztosítva, széles alapra helyezve, ha a legszélesebb néprétegek, a parasztság egész tömegei és a munkásság érzi azt, hogy érte történik minden, tehát van gondja rájuk a felelős vezetőknek, magukévá teszik azokat az [érzéseket], amik bennük élnek és ezeknek kifejezést is adnak. Ez olyan feltétele demokratikus előrehaladásunknak, amelyet számításon kívül hagyni nem szabad és mindent ennek jegyében kell tennünk. Az új földhöz juttatottak ügye, az új gazdáknak minden kérdése vetőmaggal, állattal, szerszámmal való ellátása igen fontos, és ebben a kérdésben igen komoly munkát végeztünk már eddig is, de még fokozottabb munkára vagyunk felkészülve. Szeptember 8-ra kongresszust hívtunk egybe, és itt ezen a kongresszuson világosan és nyilvánosan meg fogjuk tárgyalni ezeket a kérdéseket, el fogjuk határozni a szükséges megoldásokat, és ezeknek keresztülvitele érdekében mindent a világon megteszünk. Mindent mozgósítunk, mert nem lehet az, hogy a földhöz juttatottak bármilyen módon belevesszenek abba a földbe, amit megkaptak, kell, hogy a jövő évben már termelő alanyai legyenek a magyar társadalomnak, megálljanak a maguk lábán és termelni tudjanak a közellátás érdekében. Ezt a kongresszust, amelyet az Országos Földbirtokrendező Tanács kezdeményezésére hív össze a Nemzeti Parasztpárt, felhasználjuk arra is, hogy a szakszervezeteket a parasztsághoz közelebb vigyük. A szakszervezet olyan hatalmas intézménye a munkásságnak, amely minden kérdésben egyformán segítségnek bizonyult, amelyet a parasztságnak is meg kell tanulnia és magáévá kell tennie. Mi, a Nemzeti Parasztpárt részéről fokozatosan akarunk ezután részt venni a szakszervezetek munkájában, a parasztság széles, nagy dolgozó rétegét be akarjuk vonni a szakszervezetekbe, mert ez is egy mód arra, hogy a parasztság égető kérdésein segíteni tudjunk.

De van szavunk és cselekedetünk az értelmiség felé is. Éppen abban a vonatkozásban, hogy a Nemzeti Parasztpárt különösen fontosnak érzi, hogy a demokratikus újjáépítésbe minél szélesebb dolgozó rétegeket kell belekapcsolni,

több embert odakötni, mert így van biztosítva a továbbhaladás és a nemzet egész jövője. Az értelmiség felé különösen az a szava a Nemzeti Parasztpártnak, hogy az értelmiségi munkát mindenkor és minden körülmények között megbecsüljük. A parasztság magát az értelmiségi munkát sohasem becsülte alá. Maga az értelmiségi réteg, a néposztály nem cselekedett úgy, nem viselkedett úgy az elmúlt rendszerben, hogy egészben véve kedves lett volna a parasztság előtt. A felszabadult parasztság, földhöz jutott parasztság pártjaként kifejezést adunk ama meggyőződésünknek és kívánságunknak, hogy a változás nyilván kicserélte egy részét a magyar értelmiségnek, és a parasztság kész elfogadni, soraiban üdvözölni azokat az értelmiségieket, akik őszinte szándékkal közelednek hozzá és nem uralkodni akarnak, hanem beleilleszkedni a parasztság soraiba, és ott lelni meg értelmiségi munkájuk területét. Különösen szól ez a tanároknak és tanítóknak, akiknek az a hivatásuk és feladatuk, hogy a felnövő generációt a demokrácia szellemében neveljék fel. Ezek számára — bátran mondhatjuk — a parasztság soraiban, a Nemzeti Parasztpárt keretében ott van az alkalmas hely arra, ahol ezt a demokratikus rendszert, munkájuknak ezt az értelmét és útját elsajátíthatják, és tudják úgy nevelni a magyar parasztság gyermekeit, hogy azok a demokrácia szellemében és úgy nevelkedjenek, hogy ne csak ismereteket tanuljanak, hanem egyúttal megtanulják azokat a világos politikai célokat, amelyeket mindenkinek a demokrácia polgárai között tudnia kell.

Mindez, amit végül a párt nevében mondottam, nem szólt a munkássághoz. Ebben a kérdésben igen világos az álláspontunk, és annak mindenütt, minden alkalommal hangot is adunk. Arról van szó, mi a munkássággal, az ipari munkássággal való együttműködést olyan alapnak tekintjük, amelyen áll vagy bukik a magyar demokrácia. Éppen ezért tartjuk szem előtt ezt a szövetséget, és itt éket verni magunk közé nem engedünk. Nagyon jól tudjuk azt, hogy minden felszabadulásnak, minden demokratikus harcnak az a biztosítéka, ha a két nagy dolgozó réteg együtt halad. Éppen ezért akkor is tartjuk ezt a szövetséget, ha nyilvánvalóan kiderül, hogy egyik vagy másik kérdésben mások az érdekeink. Tudjuk, hogy ezen múlik jövőnk, és biztosak vagyunk benne, hogy ezt a jövőben is meg fogjuk tartani, és így ezt a szövetséget nem fogja megrontani semmi szándék. Ez biztosítja azt, hogy az ország demokratikus átalakulása biztosan halad tovább, és elérjük azt, amit mi mindannyian mint politikai célt és törekvést a magunkévá tettünk, egy másik szabad, független demokratikus országot.

VÁLASZTÁSRA KÉSZÜLVE*

A választásokra való felkészülés komoly stádiumba lépett. A Belügyminisztérium elkészült választójogi tervezetével, és ezt a pártközi értekezlet megtárgyalta, tehát kialakultak jövő választójogunk körvonalai. Minden biztosíték megvan arra, hogy a nemzetgyűlés a javaslatot kisebb-nagyobb változtatásokkal elfogadja. Ezen az alapon komolyan számítani lehet arra, hogy október utolsó vasárnapján vagy november első vasárnapján az országos nemzetgyűlési választás meg fog történni. A pártnak tehát erre kell készülnie. Mielőtt magát a választójogot ismertetném, rá kell mutatni a választások néhány politikai feltételére.

A választási hadjárat lényegében megkezdődött. Minden párt igyekszik élesebb és határozottabb propagandát kifejteni és jelszavait, politikai céljait erőteljesebben megfogalmazni. Ezt kell tenni a Parasztpártnak is. Legutóbbi gyűléseink már ennek jegyében zajlottak le. Szóvá kell tennünk pártunk egy különleges programpontját és jellegzetes jelszavát, amely körül tiszta helyzetet kell teremteni.

Annak megfelelően, hogy pártunk gyökere a falukutatók és népi írók, illetve olvasói mozgalmába nyúlik vissza, jellegzetes vonása és programja pártunknak a magyar népiség feltétlen és következetes képviselete. Ahogy korábban a népi irodalom mindenféle műfajába mi szólaltattuk meg a magyar nép lelkiismeretét, úgy most is mint Nemzeti Parasztpárt továbbra is képviseljük azt az éber népi lelkiismeretet, amely a nép sorsának minden problémáját érzékenyen és öntudatosan képviseli. Hogy pártunk Nemzeti Parasztpárt, az azt jelenti, hogy a népi öntudatot és népi lelkiismeretet az egész nemzetre akarjuk kiterjeszteni, tehát a nemzeti a mi számunkra azt jelenti, hogy népi, nemzeti, a magyar nép nemzeti tudatát és nemzeti államszervezetét akarjuk kiépíteni. Mindez egyenes és következetes vonala mozgalmunk fejlődésének. Amikor ezt most a városi színházi gyűlésünkön Kovács Imre és Darvas József különösen hangsúlyozták, semmi újat nem mondtunk, talán a megfogalmazás volt élesebb és nem is teljesen szerencsés, de a tartalma feltétlenül és kétségbevonhatatlanul azonos volt a korábbi felfogásunkkal. Mégis komoly félreértésekre adott alkalmat ez a megnyilatkozás. Sokan összetévesztették a mi tiszta és feltétlenül baloldali demokratikus népi nézeteinket és programunkat valamiféle soviniszta nacionalista vagy náci nacionalista programmal. Ezen a ponton el kell oszlatnunk a félreértéseket. A mi népi

**Beszéd a Nemzeti Parasztpárt 1945. augusztus 30-i titkári értekezletén. Gépelt kézirat. EFB 2926.*

felfogásunk kezdettől fogva gyökeresen különbözött, és mindig elválasztotta magát mindenféle beszennyezett nacionalizmustól és sovinizmustól. Mi mindig világosan külön tartottuk magunkat mind a faji mítosz alapján álló náci nacionalizmustól és a vitézkötéses revízionista humbug hazafiságtól. Nekünk egyformán idegen és ellenséges volt a Gömbös, Imrédy, Rajniss vonal, mint a Rákosi Jenő, Herczeg Ferenc, Urmánczi Nándor féle üres és farizeus nemzetiség. Most is szilárdan és félreérthetetlenül tartjuk ezt a vonalat, a magyar népi demokrácia vonalát. Akik szívesen félreértik ezt a programot, azok nyilvánvalóan menedéket és kalóz..... keresnek a miénktől tökéletesen eltérő nacionaista felfogásukhoz. Mi nem nyújtunk [kezet] sem a gőzösfejű náciknak, sem pedig a reakciós revízionista sovinizmusnak. Ha tehát ilyen nézetűek akarnak most felkapaszkodni pártunkra, azokat kíméletlenül kihányjuk soraink közül. Amilyen komolyan és eltökélten képviseljük a magyarság éber népi lelkiismeretét és patrióta öntudatát, éppen olyan komolyan megőrizzük ezt minden beszennyeződéstől. Akik tehát szívesen félreértenek bennünket, azok szemben találják magukat velünk.

A választási hadjáratba mi azzal a jelszóval megyünk bele, hogy a magyar nép pártja vagyunk, és a népi önvédelem programját valljuk, de aki azt hiszi, hogy ezzel akármiféle jobboldaliság férkőzött sorainkba, az vagy tökéletesen félreért bennünket, vagy pedig tendenciózusan akarja megzavarni tiszta vonalunkat. Mi úgy megyünk a választásba, hogy ezen a téren tiszta és félreérthetetlen programot képviselünk.

Az a választójog, amellyel most a választásba indulunk, tökéletesen demokratikus és korrekt választójog. A választói jogosultságot a legszélesebb körben megadja és a választhatóságot sem korlátozza, viszont kizárja a jogból mindazokat, akik fasiszta, antidemokratikus vagy népellenes cselekménnyel tették magukat érdemtelenné arra, hogy ma beleszóljanak a nép akaratába. A választási eljárás lebonyolító szerve nem valamilyen közigazgatási hivatalos szerv lesz, hanem demokratikus népi bizottság, amely az igazoló eljárások mintájára alakul meg. Biztosítva van a választói névjegyzék összeállításánál egyfokú jogorvoslat, de több nem.

A választási rendszer megyénkénti lajstromos lesz, oly módon, hogy a kisebb megyéket hozzá kapcsoljuk a nagyobbakhoz. Ily módon Nagy-Budapesttel együtt 16 választókerülete lesz az országnak, egy-egy lajstrom legkevesebb 10 képviselői hellyel. Nagyon fontos mozzanata a választójognak az, hogy a választások érvényessége fölött külön összeállított demokratikus választási bizottság dönt. A tervezet maga körültekintően gondoskodik a választás tisztaságának a biztosításáról, és én mint belügyminiszter, külön gondoskodom arról, hogy sem a közigazgatás, sem a rendőrség ne befolyásolhassa a választás eredményét. El kell készülnünk, hogy kisebb-nagyobb befolyásolási kísérlet mind a két részről történik, de én készen állok arra, hogy általában a választás tisztaságát és különösen pártunk érdekeit megvédjem, s kijelenthetem, hogy ebből a célból kielégítő eszközök állnak rendelkezésemre. A választásba mindenesetre úgy mehet be pártunk, hogy jó feltételeink vannak a választás lebonyolítására és jó eredmény várható pártunk számára.

FELSZÓLALÁS A VÁLASZTÓJOGI TÖRVÉNYJAVASLAT VITÁJÁBAN AZ IDEIGLENES NEMZETGYŰLÉS ÜLÉSÉN*

1945. szeptember 12.

Igen t. Nemzetgyűlés! *(Halljuk! Halljuk! — Nagy taps a kommunista és a parasztpárton.)* Az elhangzott javaslatokkal kapcsolatban szeretnék néhány szót szólni. Auer képviselő úr javaslata az egyetlen, amelyet mint helyes kiegészítést a magam részéről minden további nélkül készséggel fogadok. A többi javaslathoz csak annyiban kívánok hozzászólni, amennyiben külön szükség van arra, hogy a kérdés a belügyminiszter részéről is bizonyos megvilágítást kapjon, mivel a legtöbb javaslattal szemben az ellenjavaslat is elhangzott.

Nem akarok tehát szólni arról, hogy tegyük-e kötelezővé a szavazást vagy ne, mivel ebben a vonatkozásban a javaslat indokolása is tartalmaz magyarázatot, és valóban indokolja a javaslat állásfoglalását, de ezenkívül is elhangzottak olyan nyilatkozatok, amelyek megvilágították, hogy nem volna helyes, ha adott körülményeink között a szavazást kötelezővé tennők.

Igen messze vezetne a vita, ha belebocsátkoznánk a jogerő kérdésének tárgyalásába, ezt tehát szintén nem akarom érinteni.

Hogy azonban kiegészítsem azokat az érveket, amelyeket az indokolás is felhozott már a fiatal korban megadott szavazati jog tekintetében, szólnom kell azzal a javaslattal kapcsolatban, amely azt indítványozta, hogy az atyai hatalom alatt állók ki legyenek zárva a választójog gyakorlásából. Nyilvánvaló, hogy amikor a húszéves korhatárt szabtuk meg, ezzel nagyon komoly megfontolás után és nagyon világos politikai tendencia szolgálatában azt akartuk elérni, hogy az ifjúság ne legyen kizárva a választójogból. Nem volna értelme annak, ha ezt az elvet most egy kerülő úton elvessük. Egy mozzanatot azonban megértek ennél a javaslatnál. Azt ugyanis, hogy a jogászi érzék pótolni akarta azt a hiányt, illetve át akarta hidalni azt az ellentétet, amely — ha ez a javaslat törvényerőre emelkedik — az ebben a javaslatban meghatározott húszéves szavazói korhatár és más oldalon a huszonnégy éves nagykorúság között fennáll. Ez az ellentét kétségtelenül fennáll, de jelenlegi körülményeink között, amikor sietve és a fontosság sorrendjében kell jogszabályainkat meghoznunk, nem lehetséges végrehajtanunk ugyanezt a revíziót egyszerre körültekintően az összes vonatkozásokban. Bejelenthetem azonban az igen t. Nemzetgyűlésnek, hogy a nagykorúság általános revíziójára vonatkozó jogszabályaink tervezetben már teljesen készen állnak *(Taps a kommunista, a*

* *Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója, Budapest, 1946. 129—130.*

szociáldemokrata és a parasztpárton. — Molnár Kálmán (pk): Most azonban a gyermek előbb születik meg, mint maga az atya) és nagyon rövid időn belül érvényes jogszabály lesz belőlük, és akkor megszűnik az az ellentét, amely ma megvan a választói jogosultság és a magánjogi nagykorúság korhatára között.

Az internáltakkal kapcsolatban kell néhány szót szólnom. Természetesen nem tételezem fel senkiről a nemzetgyűlés tagjai közül, hogy az internáltak számára csak azért, mert nem bírói ítélet helyezte őket fogságba és politikai okból történtek az internálások, okvetlenül választói jogot tartsanak szükségesnek kiharcolni. Ellenben itt is megérthetőnek tartok egy mozzanatot. Ti. feltámadhatott valakinek az aggálya, hogy amennyiben az internálás megfoszt a választói jogosultságtól, akkor talán tendenciózus internálások történhetnek *(Úgy is van! a kisgazdapárton)*, amelyek ily módon valamilyen befolyást képesek gyakorolni a választásokra.

Nem akarok arra hivatkozni, hogy ez sem nekem, sem a rendőrség felelős vezetőinek szándékában nem áll, ellenben hivatkozom és rámutatok arra, hogy a törvény hatálybalépte előtti internálásokról van szó, amelyek kizáró okot képeznek. Ez tehát még azokat is, akik különben bizalmatlanok ebben a kérdésben, megnyugtathatja a felől, hogy itt arról a tendenciáról nem lehet szó, amelyre gondolnak, mert ezt a törvényjavaslat más szavával kizárja. Azzal a felfogással vitába sem óhajtok szállni, hogy internáltakat általában, tekintet nélkül internálásuk idejére, a választójogból kizárjunk-e vagy sem. *(Marosán György (szd): Talán felállítanánk egy szavazóurnát az internálótáborokban?)*

A szeptember 1-i határidő még az, amely bizonyos megvilágítást kíván. Elő kell adnom a t. Nemzetgyűlésnek, hogy igen kiadós vita tárgya volt ez a határidő, és nem az volt a szándéka a tervezetnek, hogy ezzel minél nagyobb tömegben kizárjon hazatérő deportáltakat és hadifoglyokat, ellenben alapult ez a határidő annak megfontolásán, hogy akik a háború idején távol voltak és ezáltal hazai életkörülményeikből kiestek, most a legfrissebben érkezvén haza, nyilvánvalóan előbb körül kell nézniök *(Szakasits György (szd): Úgy van!)*, tájékozódniok kell, hogy beilleszkedhessenek abba a rendbe, amelyben mi már itt dolgozunk, és nem teszünk jót sem nekik, sem magunknak, ha az utolsó napig hazaérkezetteknek, a legkülönbözőbb benyomásokkal érkezetteknek, akik ugyanakkor teljesen tájékozatlanok körülményeink felől, minden további nélkül választójogot adunk.

De mert nem az volt a szándékunk, hogy akár a deportáltak ellen, akár a hadifoglyok ellen húzzunk egy átléphetetlen sorompót, azért állapodtunk meg a szeptember 1-i határidőben, mint olyan határidőben, amely után már alig lenne idejük a hazatérteknek arra, hogy a mostani helyzetbe beilleszkedhessenek, a dolgokat helyesen megítélhessék, viszont addig egyáltalán nem óhajtottunk korlátozást szabni választójoguk elé.

Ily módon tehát, mint egy gyakorlatilag keresztülvihető és elvileg, politikailag is leghelyesebb megoldás született meg ez a határidő. Ezt tehát a magam részéről továbbra is fenntartom, és nem tudom elfogadni azokat a szempontokat, amelyek ennek megváltoztatására irányulnak.

Még egyetlenegy kérdésben szeretnék néhány szót szólni, amely a honvédség tagjainak választhatóságára vonatkozik. A korábbi hónapokban valóban voltak

törekvések abban a tekintetben, hogy a honvédség tényleges állományú tagjai is egyformán választók és választhatók legyenek, és ez az elv kifejezést is nyer a honvédség szolgálati szabályzatában.

Nyilván senki nem vonhatja kétségbe, hogy annak a kérdésnek eldöntésére, hogy a honvédség tagjai választhatók és választók legyenek-e, végső sorban az a törvény illetékes, amely a választójogot egyáltalán rendezi. Hogy mégis ellentét állott elő az ez irányú korábbi és a mostani, az e törvényjavaslatban foglalt álláspont között, annak indokai, azt hiszem — azon túlmenőleg is, amire az indokolás már rámutatott — egészen magától értetődőek és egészen helytállóak.

Az, hogy választójoga legyen a honvédség és rendőrség tagjainak, ha egyébként más kizáró ok nem forog fenn, nyilvánvalóan helyes, és az is kétségtelen, hogy ez olyan sarkalatos követelménye a demokráciának, amely elől kitérni nem lehet. De nincs is értelme, hogy egyáltalán felvessük a kitérés gondolatát. Ez egészen más vonatkozású, és nem tartom helyesnek, hogy ezt közös nevezőre hozzuk, ami a választhatóságot illeti. Amikor mind rendőrségünk, mind honvédségünk újonnan szerveződő karhatalmi szervezet, ahol alapvető kérdések vannak: a fegyelem helyreállítása, a jó hierarchikus organizmus kiépítése és ugyanakkor a demokratikus szellem megalapítása, a demokratikus nevelés, akkor a magam részéről a rendőrségre vonatkozólag kezdeményeztem, hogy választhatók ne legyenek, hogy sem külön csábító, sem külön kényszerítő lehetőségek ne érvényesülhessenek a képviselőknél, amelyek szükségképp érvényesülnének, ha olyan fegyveres alakulat tagjai lennének, mint a rendőrség. Nézetem szerint ugyanezek a szempontok a honvédségnél is fennállanak. A honvédségnél azonkívül még egy történelmi szempont is fennáll, hogy igen kicsi mértékben cserélődött még ki honvédtisztikarunk. *(Úgy van! Úgy van! — Taps a kommunista párton, a szociáldemokrata párton és a parasztpárton.)* Ezért egyformán az a helyes, hogy mind a rendőrség, mind a honvédség tényleges állományú tagjait a választhatóságból kizárjuk. Különben ez irányban nézeteink már az előkészítés során teljes mértékben megegyeztek, és meggyőződésem, hogy ezeknek az érveknek figyelembevételével a nemzetgyűlés is egyetért velem, amikor változatlanul fenntartom ezt a javaslatot.

Ismétlem tehát, hogy a három egyesületnek bevételét a magam részéről is elfogadom, a többi indítványnak a nemzetgyűlés részéről való tekintetbe vételét azonban nem helyeslem. *(Élénk helyeslés és taps a kommunista párton, a szociáldemokrata párton, a szakszervezeti képviselőknél és a parasztpárton.)*

BESZÉD AZ ÚJ VÁLASZTÓJOGI TÖRVÉNY ELFOGADÁSAKOR AZ IDEIGLENES NEMZETGYŰLÉS ÜLÉSÉN*

1945. szeptember 13.

Erdei Ferenc belügyminiszter: Igen t. Ideiglenes Nemzetgyűlés! *(Nagy taps a parasztpárton és a kommunista párton, taps a szociáldemokrata párton és a szakszervezeti képviselőknél.)* Azt hiszem, joggal elmondhatjuk, hogy a Magyar Törvénytár első igazán demokratikus választójogát megalkottuk. *(Úgy van! Úgy van! — Taps a Ház minden oldalán.)*

Amint a vita mutatta, voltak, akik a javaslatnak, most már törvénynek egyik-másik rendelkezésével nem értettek egyet, de azt senki kétségbe nem vonta, hogy olyan demokratikus tervezetet nyújtottunk be és olyan demokratikus törvényt hozott meg a nemzetgyűlés, amelyet joggal és nyugodtan mutathatunk fel a világ előtt. Kifelé is felmutathatjuk, hogy a választásba a legdemokratikusabban meghozott előfeltételekkel megyünk bele, tehát úgy kezdjük, úgy indulunk, hogy alapos reményünk van arra, hogy ez a választás valóban a magyar nép akaratát fogja kifejezni. *(Rákosi Mátyás (kp): Úgy van!)*

Azt hiszem, azt is joggal megállapíthatjuk, hogy jó munkát végeztünk és gyors munkát végeztünk. Nem dicsekedni akarok ezzel, ellenben rámutatok arra, hogy az a munka, ahogyan ezt a törvényjavaslatot elkészítettük és ahogyan törvényerőre emeltük, igen kitűnő és jó példája volt annak, hogy a pártok, a kormány és a nemzetgyűlés hogyan tudnak az adott ideiglenes és nehéz körülmények közt is jól együttműködni. *(Úgy van! a parasztpárton.)*

Azért tartom szükségesnek, hogy erre különösen rámutassak, mert gyakran hall az ember felelőtlen hangokat, hogy alkotmányosságunk tökéletesen felfordult, az állami főhatalom gyakorlása egyáltalán nincs megnyugtató rendben. Helyesnek tartom tehát, hogy éppen erre a példára mutassanak rá: amikor egyik legfontosabb közjogi alaptörvényünket kellett az új demokratikus állam számára megalkotni, akkor gyorsan, nagyobb ellentétek nélkül, illetőleg mindenesetre demokratikusan létrejött megegyezéssel jutottunk eredményre, és így együttvéve gyorsan, rövid idő alatt egy komoly és nagy munkát el tudtunk végezni. Annál fontosabb és annál komolyabban számításba veendő ez, mert amikor elkezdtük ezt a munkát, bizony még nagy ellentétek állottak fenn, amelyeket ki kellett egyenlítenünk.

A legteljesebb elismeréssel kell itt szólnom a pártok együttműködéséről, mind a pártok felelős politikai vezetőinek, mindpedig szakértőinek együttműködéséről.

* *Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója, Budapest, 1946. 146—148.*

Amikor a legnehezebb ellentétek előtt is álltunk, akkor is volt annyi türelem, mértéktartás és fegyelmezettség mindenkiben, hogy a megegyezést hiba nélkül, igen hamar létre tudtuk hozni.

Az így meghozott törvény — azt hiszem senki nem kételkedik benne — minden előrelátható garanciáját tartalmazza a választás tisztaságának. Messzemenően gondoskodtunk az eljárás minél demokratikusabb végigvezetéséről, a büntetőjogi szankciókról, a választások érvényessége feletti bíráskodás feltétlenül demokratikus szervéről és az eljárásnak részleteiben is legdemokratikusabb menetéről, úgyhogy mindenesetre nyugodtan elkönyvelhetjük: megtettünk előre mindent, amit egy törvényben megtenni lehet annak érdekében, hogy ez a választás jó legyen, tiszta legyen és világosan fejezze ki a magyar nép akaratát.

Nem akarok kitérni az elől a kérdés elől, amely nyilván mindenkiben él és felmerül, hogy mi lesz a végrehajtással. Nyilvánvaló, hogy nagyon jó törvényt is lehet rosszul végrehajtani, és ebben az esetben különösen fontos az a körülmény, hogy a végrehajtás körül is meglegyenek mindazok a garanciák, amelyek biztosítják a népakaratnak szabad és helyes megnyilvánulását.

A pártok kifejezést adtak abbeli szándékuknak, hogy ezt a választást komolyan és felelősen fogják fel és fegyelmet ismernek, kötelezőnek ismerik magukra a pártok együttműködésének szabályait, és ki-ki a maga részéről vállalta azt, hogy azokat az erőket, amelyek pártja oldaláról esetleg elszabadulhatnának és így a választás folyamát megzavarhatnák, minden erejével és felelősségével fékentartja. Ezekhez a deklarációkhoz nincs mit hozzátennem. E nyilatkozatok komolyak voltak és nyilván komoly tényezői lesznek annak, hogy valóban nem egy féktelen, elszabadult választási hadszíntér lesz az ország, hanem az ügy komolyságához és azoknak az érdekeknek fontosságához képest, amelyek itt szóban forognak, olyan komoly és fegyelmezett választási eljárás folyik le az országban, amilyent az az ügy megkíván, amelyre ennek a választásnak az eredménye megy.

De lényegében nem erről akarok most beszélni, hanem a közigazgatásról és a rendőrségről, az állami szervezetnek arról a két intézményéről, amelyeknek a választások kérdéseiben tanúsított magatartása különösen fontossággal bír. Nem akarom azt mondani, hogy akár az egyik, akár a másik apparátusunk tökéletes, sőt magam is a legnagyobb mértékben és a legkomolyabban tisztában vagyok azokkal a hiányosságokkal, hibákkal, amelyek akár egyik, akár másik apparátusunkban fellelhetők. Ne beszéljünk azonban külön az egyikről vagy a másikról, mert mind rendőrségünknek, mind közigazgatásunknak még komoly, súlyos gyermekbetegségei vannak, amelyek már csökkenőben vannak ugyan, de kétségtelenül megvannak és még nem állíthatom, hogy akár rendőrségünk, akár közigazgatásunk kifogástalanul tökéletesen és jól végzi munkáját. Mindkét szervezetnél jó azonban, ha tisztában van az igen t. Nemzetgyűlés azzal, hogy hogyan folyik ott a munka, és ezeknek az intézményeknek a szemléleténél soha nem szabad elfeledkezni azokról a történeti körülményekről, amelyek létrehozták és arról a fejlődési fokról, amelyen most állanak. Amikor tehát megítéljük, kritizáljuk ezeket a szerveket, akkor ezt mindig ezeknek szem előtt tartásával tegyük. Nem azért mondom ezt, hogy amikor egy választás szempontjából fennáll az a nagyon komoly kívánalom, hogy jól

működjék mind a rendőrség, mind a közigazgatás, akkor ne kövessünk el mindent, hogy valóban jól működjék. Azért mondom ezt, mert az elhangzott felszólalásokban olyan mondatot is hallottam, hogy ha a belügyminiszter akarná, három nap alatt rendet csinálna az országban. Arra akarok rámutatni, hogy három nap alatt rendet csinálni nem lehet. De hogy most is rend van, azt állítom, és azt is állítom, hogy ez a rend állandó fejlődésben van, és ha van ok panaszra és ha van rendetlenség is, ez mindenesetre mind kisebb és kisebb részre szorul vissza és aki többet, nagyobb eredményt kíván erre az időre, az, azt hiszem többé-kevésbé lehetetlent kíván. Rá kell mutatnom a rendőrségnél arra, hogy új szervezettel állunk szemben, gyökerében újonnan alakult meg a magyar rendőrség és jó, hogy így gyökerében újonnan alakult meg. *(Taps a Ház minden oldalán.)*

Mindenki beláthatja és megértheti, hogy nem lehetett kicsiny munka, amikor azokból az önkormányzati kezdetekből, amelyek külön-külön — községben, városban — elindultak, végre a mai időkben oly fontos egységes államrendőrségi szervezetet hoztunk létre, mely igen nagy százalékig már központi utasításnak engedelmeskedik, központi ellenőrzés alatt áll, és ami még belőle nincsen így kézben tartva, az napról napra kisebbedik és csökken.

Közigazgatásunkkal másképpen állunk. Közigazgatásunknál épp annyi baj és épp annyi panaszra való ok van, mint rendőrségünknél. Az egyik oldalon a rendőrséggel, a másik oldalon a közigazgatással kapcsolatban körülbelül egyforma súlyú panaszokat és kifogásokat lehet hallani. A közigazgatásnál azonban éppen ellenkezőleg állunk. Itt nem az a baj, hogy gyökerében új szervezettel indult el, amely még gyermekbetegségeiben szenved, s még az apparátus felállítása és megszervezése a problémája, az összes szervek beállítása, ellenőrzés alá vétele és fegyelmezése a megoldandó probléma, hanem éppen megfordítva: közigazgatásunk többé-kevésbé helyreállt már, sok alkatrészében épen maradt, és ezt a közigazgatást kell fokozatosan demokratikussá átalakítani. *(Taps a Ház minden oldalán.)* Ahogyan elismerem annak a kifogásnak és panasznak jogosságát, hogy a rendőrségen belül nincs minden rendben, nem úgy működik, ahogyan egy kész, kifejlett, feltétlenül központi vezetés s ellenőrzés alatt álló apparátusnak működnie kell, ugyanúgy ki kell jelentenem azt is, hogy a közigazgatás szintén nem működik úgy, ahogy az új ország demokratikus közigazgatásának működnie kellene. *(Úgy van! Úgy van! — a Ház minden oldalán.)* Amennyi feladata, amilyen nehéz gondjai, tennivalói vannak a belügyi kormányzatnak a rendőrséggel kapcsolatban az egyik oldalon, legalább annyi nehéz és súlyos feladata és tennivalója van a közigazgatással kapcsolatban másfelől. Természetesen nem vállalhatja felelősen a belügyminiszter azt — akár én legyek az, akár más —, hogy napok alatt azt a szükséges fejlesztést, mely a rendőrségnél és a közigazgatásnál is elvégzendő, elvégezze. Mindenesetre most, amikor a választás veti fel ezeket a kérdéseket, hogy vajon hogyan működnek ezek a szervek a választás lefolyása során, egyet mégis mondhatok. Ez pedig az, hogy végeredményben a belügyi igazgatás szerveinek központi részei kiépültek már úgy, megalkottattak már annyira, hogy feltétlenül garanciát nyújtanak arra, hogy igen nagy, igen komoly ható erővel fog működni mind a rendőrség, mind a közigazgatás és van feltétlenül olyan vezetés és ellenőrzés,

mely meg tudja akadályozni azt, hogy helytelenül működjék akár a rendőrség, akár a közigazgatás.

A közigazgatás ebben a törvényben, amelyet megalkottunk, nincs különös szereppel felruházva a választások lefolytatása tekintetében, éppúgy, mint a rendőrség. Épp azért, mert ezek a szerveink nem tökéletesen kifejlettek még, nem tökéletesen jól működő szervezetként járnak el, ezért volt szándéka a törvénynek az, hogy olyan demokratikus külön szerveket létesítsen a választás lefolytatására, amelyek függetlenek mind a közigazgatástól, mind a rendőrségtől. De nemcsak ezt tette a törvény, hanem azt is, hogy e külön szervek működésének biztosítása érdekében mind a közigazgatási, mind a rendészeti szervek működését oda korlátozta, hogy ezeknek a demokratikus külön választási szerveknek működését elősegítsék, működésének feltételeit megteremtsék, védjék és egyáltalán garantálják azt, hogy ezek a szervek működni tudjanak.

Akkor tehát, amikor feladatot ró a belügyi kormányzatra, a rendőrségre és a közigazgatásra ez a választás, semmiképpen sem azt a feladatot rója rá, hogy jól bonyolítsa le a választást, hanem azt a feladatot rója rá, hogy jó menetét biztosítsa annak a választásnak, amelyet népi demokratikus szervek bonyolítanak le. Pontos és tárgyilagos ismeretében mindazoknak a tényeknek, amelyek rendőrségünk és közigazgatásunk területén fennállanak, nyugodtan merem állítani, hogy erre képes ez az igazgatási apparátus. És ha jól működnek azok a demokratikus népi szervek — és én bízom abban, hogy jól működnek —, képesek lesznek igazgatási szerveink is ugyanolyan jól biztosítani azt, hogy működésüket sem illetéktelen beavatkozás, sem pedig helytelen beavatkozás nem módosítja úgy, hogy azok elrontsák, meghamisítsák ennek a választásnak eredményét.

Amikor a végrehajtás problémáit így előrevetjük és azzal igyekszünk számot vetni, hogy mire képes itt az állami apparátus, a közigazgatás és a rendőrség, végeredményben azzal tudom berekeszteni, azzal tudok pontot tenni ennek az áttekintésnek a végére, hogy a rendőrségnél az egyik irányban, a másik irányban a közigazgatásnál egyforma eréllyel halad előre az a munka, amely mindkét szervezet kifogástalanabb működését van hivatva elérni. Nem a választásnak alkalma az, amely most mindezt elmondatta velem, hanem az a munka, amelyet mindkét szervezetnek fejlesztésében eddig kifejtettünk, és amelyet a választásokra való tekintettel, még fokozottabban fog végezni a belügyminisztérium.

Egyet mindenesetre meg kell mondanom, azt, hogy mind a közigazgatásnak, mind a rendőrségnek azok a legfelsőbb irányító, vezető szervei, amelyek központilag voltak létrehozhatók és amelyekért valóban vállalhat és kell, hogy vállaljon felelősséget a belügyminiszter, már mindenesetre jól végzik munkájukat, és ezekben bízom, amikor azt mondom, hogy az egész apparátus, rendőrség és közigazgatás, kisebb-nagyobb, nyilván elkerülhetetlen hibáktól, bajoktól eltekintve, jól fogja végezni munkáját ennek a választásnak a lebonyolításánál. *(Taps a Ház minden oldalán.)*

VÁLASZTÁS UTÁN — ÚJ FELADATOK ELŐTT*

Az új kormány megalakulásával súlyos politikai válság oldódott fel az országban. Különösen a választások előtt a politikai erőviszonyok bizonytalansága és a gazdasági helyzet rendkívüli nehézségei megrendítették a koalíció régebbi alapjait, és kikerülhetetlenné lett a politikai együttműködés új föltételeinek a megállapítása.

A választás lefolyása és eredménye megadta a kibontakozás lehetőségét. Az egész világ elismerte, hogy valóban demokratikus és tiszta választás volt és ez nem kis dolog a mai körülmények között. Befelé, magunk között pedig joggal állapíthattuk meg, hogy *a választás a demokratikus erők győzelmét hozta*, és ez biztosítja az ország további demokratikus átalakítását. Ilyen légkörben alakult meg az új kormány, s összetétele kifejezi azt, hogy *csak kormányváltozás történt és nem rendszerváltozás, s az ország újjáépítése és demokratikus átalakítása fokozott erővel halad tovább.*

Az új kormány előtt óriási és rendkívül nehéz feladatok állanak. Szinte minden tárcának történelmi munkát kell végezni, ha az országot talpra akarjuk állítani és az ország népi demokratikus rendjét meg akarjuk szilárdítani. Be kell fejezni a földreformot, és ki kell építeni a mezőgazdasági érdekképviselet demokratikus rendszerét, meg kell szervezni a közellátást, pénzügyi viszonyainkban valamilyen rendet kell teremteni, az ipari termelés hatékony ellenőrzését kell megvalósítani, a kereskedelmi forgalmat szükségszerűen szabályozni kell, és ezzel kapcsolatosan egészséges szövetkezeti rendszert kell kifejleszteni, az egész államigazgatást meg kell tisztítani alkalmatlan és szabotáló elemektől, s végül el kell kezdeni egy népi kultúrpolitika végrehajtását. Mindez hatalmas munka és az új kormánynak erősnek és eredményesnek kell lenni, hogy megfeleljen annak a bizalomnak, amit az ország beléje helyezett.

A választással és az új kormány megalakulásával kapcsolatos válság és annak megoldása nem múlt el nyom nélkül a mai pártunk felett sem. A Nemzeti Parasztpártot is megérintette ez a válság, és *a kibontakozás nálunk is a párt munkájának a megújulását eredményezte.*

A legsúlyosabb válság idején és a választási harcok közepette pártunk igen súlyos helyzetbe került. Féktelen agitáció folyt ellenünk, amely arra irányult, hogy a

* *Szabad Szó, 1945. november 22.*

parasztság tömegeit elriasszák tőlünk. *Olyan vádakkal illettek bennünket, amilyenekkel a régi rendszer dolgozott minden népi demokratikus megmozdulás ellen.* És ezzel szemben mi mint fiatal párt, sem múltunkkal, sem szervezeteink szilárdságával nem tudunk megfelelően védekezni, tehát hatással volt öntudatlan paraszttömegekre ez az agitáció. S mint ilyen esetekben szokott lenni, belül a pártban is vitákat idézett elő ez a helyzet.

A választás eredménye számunkra nem lett akkora, mint vártuk. Annak az erőnek és annak a törekvésnek az alapján, amivel mi belementünk a választásba, többet vártunk, nem volt tehát lelkesítő az eredmény, amit kaptunk. *De nem is elcsüggesztő számunkra a választási eredmény.* 350 000 szavazó sorakozott fel pártunk zászlaja alatt olyan rendkívül nehéz körülmények között, amilyennél súlyosabbat elképzelni is nehéz. S mindez az Alföldön 6-8 hónapos és a Dunántúlon 3-4 hónapos szervezőmunka után. S ha azt is tekintetbe vesszük, hogy mi ezt a szervezőmunkát hihetetlenül nehéz technikai körülmények között folytattuk, *nem kell magunk előtt sem szégyenkeznünk,* hogy csak ekkora eredményt értünk el.

Gyökeret vertünk és polgárjogot nyertünk egy nehéz körülmények között lefolytatott tiszta és demokratikus választás során, *ezt öntudattal kell megállapítanunk.* Ott voltunk mindenütt az országban, és csak három választókerületben nem kaptunk mandátumot, s ott is nagyon kevés szavazathiány miatt.

Hasonló eredménnyel végződött számunkra a kormányalakítás is. Nem kaptunk nagy részt, különösen nem hatalmi részt az új kormányban, de nagyon fontos helyekre a mi pártunk adott embert. A kultuszminiszteri tárca és a szövetkezeti, újjáépítési, valamint népjóléti államtitkárság olyan posztjai pártunknak a kormányzásban, hogy ezt is öntudattal könyvelhetjük el. *Egy új népi kultúrpolitika kidolgozása és végrehajtása a mi pártunk feladata lett elsősorban,* és ezzel a jövő nemzedékek demokratikus nevelése és *emellett a szövetkezeti rendszer kiépítésének a legfőbb posztja is pártunké.* A magyar nép életbevágó érdekeit szolgáló és messze a jövőre irányuló munka így több területen a mi pártunk kezébe került, s nekünk, *a jövő pártjának,* ezt nagyon komolyan kell vennünk.

Az új politikai helyzetben az is kiderült, hogy *pártunk fontosabb tényezője az ország politikai életének, mint eddig volt, és jövő lehetőségei jobban kitárultak, mint bármikor is eddig.* Napnál világosabban kiderült, hogy a dolgozó parasztság saját önálló politikai pártjának és mozgalmának történelmi szerepe van az ország demokratikus átalakításában és egy új népi demokratikus politikai és társadalmi rend megszilárdításában. Ezt az öntudatosító és szervező munkát pedig senki más nem végezheti el, csak a Nemzeti Parasztpárt.

Erre a munkára készülünk most fel a választások után. Eddig sietve és hajszolva kellett szervezőmunkát folytatnunk, hogy a választáson ott legyünk. Eddig a voksokért dolgoztunk, *most pedig a történelemnek kell dolgoznunk,* azért, hogy azt a szerepet, amit a parasztságnak és a parasztság történelmi mozgalmának be kell tölteni, valóban betölthessük. Eddigi munkánk biztató kezdet volt ebben az irányban, *most a munka vastagát kell megfognunk,* és felkészülten és elszántan kell belemennünk ebbe a hatalmas vállalkozásba.

A központban is, meg vidéki szervezeteinkben is a válságos idők bizonytalansága és kedvetlensége után *sorra jelentkeznek a kezdeményezések* és a megedződött szándékok az új építő munkára. Vitáink vannak még és lesznek is, azonban ott van az elszánt erő mindenütt a központban is, meg vidéki szervezeteinkben is arra, hogy erős, *hatalmas parasztpártot építsünk* és megnyerjük hozzá az értelmiségnek azt a részét, amely a néppel a népért akar dolgozni.

A pártmunka, ami előttünk áll, új feladatokban jelentkezik. Öntudatosító és szervező munkát kell kifejtenünk, erősíteni és nevelni tagjainkat és részt venni minden munkában, amit az ország demokratikus átalakítása megkíván. Különösen kulturális és politikai nevelőmunkát kell végeznünk, gazdasági szervező és tanító munkát és mindennapi szívós munkát az önkormányzatokban és érdekképviseleti szervekben.

Ennek a vállalkozásnak a munkáját a központban már elkezdtük. *Készülnek a tervek, programmok és készülődnek az emberek,* akik viszik, irányítják ezt a munkát, tehát *pártunk nemcsak megőrizte régebbi erejét, hanem megújult a lezajlott változások során.* A választásból és belső vitánkból tehát a párt ügye került ki győztesen. *Erős és nagy parasztpárt áll előttünk,* és ezzel a céllal indul el pártunk szervezésének új korszaka. Eszközeink és gárdánk még fogyatékos, de mozgalmunk ereje és történelmi igénye mindent megteremt, amire szükségünk van: embereket a megfelelő helyre és eszközöket ahhoz, hogy embereink eredményesen dolgozhassanak.

ÚJ ÉRDEKKÉPVISELETI RENDSZERT!*

A földreform végrehajtása megmozgatta a földet és a földtelen vagy törpebirtokos parasztságot. Hatalmas történelmi munka volt ez, amely új helyzetet teremtett a mezőgazdasági termelésben. Most következik az a munka, hogy a mezőgazdasági termelést az új viszonyoknak megfelelően mozgásba hozzuk, a termelés módját az új irányba vezessük, és egyáltalán a termelés minden feltételét, eszközét előteremtsük. Ez a feladat nagyszabású paraszti, mezőgazdasági mozgósítást követel meg, azt, hogy a parasztság új szerveket és szervezeteket hozzon létre, amelyek alkalmasak és képesek arra, hogy a mezőgazdasági termelésbe mélyen belenyúljanak és azt helyes irányba tereljék.

A tavasszal a mezőgazdasági termelés tűrhető folyamatosságát úgy sikerült biztosítani, hogy mind a földhözjutottak, mind a régi kisbirtokosak egyénileg hihetetlen erőfeszítést fejtettek ki, és nagynehezen valamennyire legyűrték a háborús nehézségeket. Ugyanez volt ezen az őszön is. Az igaerőhiánnyal és vetőmaghiánnyal küzdve, rengeteg egyéni erőfeszítéssel tűrhetően elvetették országszerte az őszi gabonát. Ezt a rendszert azonban nem lehet tovább folytatni. Életképes népi mezőgazdasági szerveket kell létesíteni, hogy jövő tavasszal már szervezetten és több eredménnyel haladhasson előre a munka. Olyan mezőgazdasági érdekképviseleti és szakmai szerveket kell tehát létrehozni, amelyek az egész parasztság bekapcsolásával demokratikus módon tudják irányítani és segíteni a termelő munkát.

A mezőgazdasági kamarák rendszere a múltban sem vált be, most pedig tulajdonképpen nem is működik. A kamarák legalsó szervezete: a községi mezőgazdasági bizottságok csak névleg állottak fenn, a beválasztott tagok időnként összegyűltek ugyan, de semmi lényeges kérdésben határozatot nem hoztak és hatáskörük sem volt arra, hogy azt végrehajtsák. Az egész kamarai szervezet a földbirtokosok feudális jellegű intézménye volt, és olykor segítséget nyújtott a nagybirtoknak, de a paraszti termelést nem tudta sikeresen átfogni és irányítani. A parasztság egyszerűen nem vette be a kamarákat, nem ismerte el a maga szervezetének, tehát bizalmatlan volt velük szemben, és nem sokat adott a kamarai irányításra.

* *Paraszt Újság, 1945. december 16.*

Hasonló hatástalansággal dolgozott a gazdasági elöljáró is. Lehet, hogy sokhelyt alkalmas, hozzáértő mezőgazda volt a gazdasági elöljáró, mégis ezt a parasztság felülről küldött illetéktelen beavatkozásnak érezte, és általában véve nem engedte azt, hogy a gazdasági elöljáró hatásosan bele tudjon avatkozni a mezőgazdasági termelésbe.

A változás óta termelési bizottságok működnek szerte az országban és nem lehet elvitatni, hogy ezek igazi népi szervek, amelyek a szükségnek megfelelően alakultak meg és hasznos erőfeszítést fejtettek ki a mezőgazdasági termelés elősegítése érdekében. Meg kell állapítani, hogy sokhelyt hősies és szép munkát végeztek. Nagyon sok község határában annak köszönhető az igaerő gyarapodása és helyes felhasználása, valamint a vetőmag előteremtése, hogy a termelési bizottságok fáradságot nem kímélve dolgoztak, és a legégetőbb kérdéseket úgy-ahogy meg tudták oldani. Ugyanakkor azonban sok hiánya és baja is van a termelési bizottságok működésének. Mindenekelőtt az, hogy nincs körülírt és biztosított hatáskörük, hatalmuk, amivel határozataikat, intézkedéseiket foganatosítani is tudnák. Minden termelési bizottság annyira tud menni, amennyit egy-egy ügyes, energikus és befolyásos tagja ki tud verekedni. A másik súlyos hibája a termelési bizottságoknak, hogy igen gyakran egy-egy párt vagy érdekcsoport alakította meg, és ezzel működését eleve bizalmatlanul fogadják a többi pártok és a többi érdekcsoportok. Nagyon gyakori eset, hogy nagygazdák alakították meg a termelési bizottságokat, és ezek ridegen elzárkóznak a kisparasztság, a földhözjuttottak minden szükségletének és kívánságának kielégítése elől.

Elkerülhetetlenül szükséges tehát, hogy új, népies önkormányzati szervezetet hozzunk létre mindenütt az ország községeiben. Csak akkor sikerül a mezőgazdaság irányítását, fejlődését és előrehaladását biztosítani, ha a dolgozó parasztság maga alakít olyan népi önkormányzati szerveket, amelyeket a magáénak ismerhet el, és maga vesz részt a mezőgazdaság minden kérdésének a megoldásában. Olyan Földműves Bizottságot kell községenként alakítani, amely a dolgozó parasztság demokratikus képviseletén épül fel, és megkapja azt a hatáskört, ami szükséges ahhoz, hogy a munkája hathatós és eredményes legyen.

Mindenekelőtt szükséges tehát, hogy úgy alakuljanak meg a Földműves Bizottságok, hogy birtokkategóriánként arányos képviseletet nyerjen a parasztság. Nem úgy, mint a kamarai választásnál, hogy a 30 holdas kategória is annyi képviselőt küld, mint az 5 holdas, mert ilyen módon aránytalan befolyáshoz jutnak a birtokosabb gazdarétegek. Feltétlenül szükséges, hogy ez a megalakulás demokratikus módon, tehát választás útján történjen meg, hogy ezzel az egész dolgozó parasztság érezze a részvételét és befolyását a bizottságok összetételében.

Második elengedhetetlen feltétele a bizottságok jó működésének az, hogy törvényesen biztosított hatáskörük legyen. Törvényes szabály állapítsa meg, hogy milyen határozatokat hozhat, intézkedéseket tehet, és ezek végrehajtására az állam kényszerítő ereje álljon rendelkezésükre. A termelési bizottságok munkáját az tette nagyon sokhelyt sikertelenné, hogy a helyes és jó intézkedéseket nem tudta a bizottság végrehajtani, mert nem volt semmi kényszerítő erő arra nézve, hogy a vonakodókat rá lehessen szorítani a szükséges magatartásra.

Végül elengedhetetlenül szükséges az, hogy a Földműves Bizottságok működését és fenntartását anyagi eszközökkel is biztosítsuk. Nagyobb községekben lehetetlen dolgozni másképp a bizottságnak, mint úgy, hogy egy-két adminisztratív alkalmazottat tart, azonkívül helyiségeket tart fenn, és bizonyos mozgási közlekedési lehetőséget teremt. Mindezek pénzbe kerülnek, tehát elő kell teremteni. Alkalmas erre az a mód, hogy a régebbi kamarai illeték *mintájára* közadókkal együtt minden földtulajdonos bizonyos illetéket ró le, amely a Földműves Bizottságok szükségletére szolgáljon.

Ezen a módon népi mezőgazdasági önkormányzati szervezet alakul meg, és így mint egy paraszti önkormányzat, olyan szerve lesz a mezőgazdaság irányításának és a parasztság érdekképviseletének, amely hatásosan tud beavatkozni a legégetőbb mezőgazdasági kérdésekbe, és a megoldásukat rögtön helyben meg tudja találni. A kormányzati mezőgazdasági politika végrehajtását is csak ilyen hatásos szervek segítségével lehet biztosítani. És a másik oldalról, hogy helyes kormányzati agrárpolitika érvényesüljön, ahhoz elengedhetetlen, hogy a népi érdekképviseleti szervek a maguk viszonyainak, szükségleteinek megfelelően javaslatokat tegyenek, és azokat illessze össze országosan a földművelési kormányzat.

Harmadik feladatköre a Földműves Bizottságoknak az lehet, hogy a helyi agrárkérdéseket nyomban rövid úton és gyorsan megoldják és ennek megfelelően olyan intézkedéseket tegyenek, amelyek azonnal segítenek. Ide kell sorolnunk azokat a kérdéseket is, amelyek ma szinte megoldhatatlannak látszanak, mint az igaerő helyes elosztása, az igásállatok tulajdonjogának a tisztázása, a haszonbérlet és a munkabér kérdése. Ezeket a súlyos és égető problémákat sem bíróság, sem gazdasági felügyelőség, sem politikai szervek megoldani nem tudják, ezért feltétlenül oda kell utalni ezeket is elsőfokon a Földműves Bizottság hatáskörébe. Legfeljebb arról lehet szó, hogy súlyosabb esetekben bírósághoz vagy magasabbfokú közigazgatási szervhez legyen fellebbviteli lehetőség.

Az első és égetően sürgős feladat a Földműves Bizottságok községenként való megalakítása. Következő lépés az, hogy járásonként és megyénként alakítani meg a megfelelő magasabb szerveket, és feltétlenül országos egységbe is összekapcsolni ezeket az alsó szervezeteket. Mindez további lépés és most, ezen a télen az szükséges, hogy a községi Földműves Bizottságokat minden körülmények között létrehozzuk. Feltétele ennek, hogy a földművelésügyi kormányzat haladéktalanul készítse elő a szükséges rendelettervezetet, azt bocsássa nyilvános vitatásra, és minél hamarább adja kormányrendeletbe.

A Nemzeti Parasztpárt már szeptemberben, az újgazdák kongresszusán felvetette ezt a kérdést, de mind ez ideig nem történt benne semmi. Most immár a végszükségben vetjük fel újra ezt a problémát, és mindent elkövetünk annak érdekében, hogy ez az új népi érdekképviseleti rendszer még a tél első felében tető alá jusson, hogy tavaszra már fel legyen készülve a mezőgazdasági munkák és a termelés irányítására, előbbrevitelére és állandó gondozására.

A NÉPI MOZGALOM FEJLŐDÉSE*

Bizonyos immár, hogy a magyar társadalom újabbkori történetének igen fontos fejezete az, ami a népi mozgalom életében történt. Akár a népi-népies irodalmi irány műveit tekintjük, akár a társadalomtudományi és társadalomrajzi érdeklődés kiszélesedését és ezirányú műveinek tekintélyes gyarapodását, akár a népi kultúra szinte hivatalos elterjedését, akár a különféle népi szellemű mozgalmakat, amelyek részben az ifjúság, részben az értelmiségi réteg körében kialakultak és végül akár a Nemzeti Parasztpárt politikai fejlődését és továbbmenve a parasztság politikai mozgalmának egész szélességében való feltörését, egyformán megállapíthatjuk, hogy az a népi mozgalom, amely mindezt eredményezte, nem kis jelentőségű tényezője az egész magyar társadalom fejlődésének. De a végső értékelést bátran bízhatjuk a későbbi történelemre, bennünket ma és közelebbről az érdekel, hogy mi ennek a mozgalomnak az eddig megtett útja, és mik a jövő fejlődés irányában felmerülő problémái. Hogy ezekre az égetően aktuális kérdésekre komoly feleletet adhassunk, szükséges előbb megvizsgálni az egész mozgalom társadalmi forrásait, mert fejlődésének lényege felől könnyen tévedésbe esnénk, ha az egész mozgalom társadalmi motívumait nem tárjuk fel helyesen és lehetőleg pontosan. Hogy a mozgalom eddigi eredményeit helyesen értékelhessük, szükséges hozzá az is, hogy az eddig megtett út egyes szakaszait, ma már azt mondhatni történeti távlatból, fel kell mérnünk, és gondosan figyelemmel kísérnünk azokat a változásokat, melyek a fejlődés útján egymás után következtek. Csak így juthatunk el a mozgalom mai problémáihoz, ahhoz nevezetesen, hogy a jövőbe mutató fejlődést milyen tényezők viszik előre és milyen akadályok gátolják. Ezekre a kérdésekre kíséreljük meg a tárgyilagosságra, de nem kevésbé világosságra és határozottságra törekvő feleletet megadni.

I. Társadalmi források

Nem sok vizsgálódás kell hozzá, hogy kiderítsük: a népi mozgalom társadalmunk történeti fejlődésének két forrásából táplálkozott. Egyik a parasztság fejlődése és egy paraszti értelmiség jelentkezése, valamint a magyar értelmiségi középosztály belső forradalma, helyesebben lényeges belső átalakulása.

* *Előadás valószínűleg gyorsírásból áttett kézirata, é. n. EFB 2929.*

1) *A parasztság fejlődése.* A népi mozgalomban, akár irodalmi műveit, akár társadalmi, politikai megmozdulásait tekintjük, egyformán a parasztság minden eddiginél határozottabb, erőteljesebb és céltudatosabb jelentkezését szemlélhetjük. Úgy lehetne fogalmazni, hogy a parasztság öntudatosodásának, önálló jelentkezésének a történelmi tényeivel áll szemben, s ez nem lebecsülendő jelentőségű eseménye a magyar társadalom történelmi fejlődésének.

Mi volt az általános paraszti fejlődése annak a korszaknak, amiben a népi mozgalom, helyesebben a paraszti öntudatosodás és önálló jelentkezés jelei feltünedeztek? Mi, falukutatók, úgy fogalmaztuk meg a fejlődés általános irányát, hogy a kapitalizálódás behatolása a feudalizmus fejlődésében alászorult e zárt paraszti társadalomban, és e behatolás társadalmi, szellemi jelenségeit polgárosodásnak neveztük. A polgárosodásnak ez a folyamata igen határozott jelekben volt észlelhető, de az is megállapítható, hogy ugyanakkor öntudatlan, szinte titkon előrehaladó fejlődés volt. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a kapitalista hatások betörésére az addig zárt népi paraszti társadalom romlásnak indult és öntudatlanul asszimilálódott, hasonult az éppen közelében kifejlett kapitalista polgári világ rendjéhez és formáihoz. Más szóval, egyre kevesebb gátlással hasonult a parasztság a kisiparosság, kiskereskedői réteg és nép között élő értelmiség kispolgári világához. Ennek az asszimilációnak az élet minden területén jellegzetesen megmutatkozó és következetesen azonos érvényű jelenségeit tártuk fel a falukutatás számos munkájában. A parasztság társadalmi öntudata és politikai magatartása szempontjából pedig általánosságban azt hozta magával ez a társadalmi fejlődés, hogy egy opportunista, alkalmazkodó, öntudatlan és gerinctelen, tétova, felfelé tekintő politikai felfogás hatalmasodott el a parasztságban. Az általános paraszti ellenzékiség és hangulati ürellenesség mellett mindinkább ez az opportunista és a polgári fejlődés érvényesülése felé tekintő sóvárgás lett a parasztság politikai magatartásának jellemzője.

Ebben a fejlődési keretben és a parasztság általános opportunizmusa mellett feltűntek azonban a paraszti öntudatosodás igen figyelemreméltó jelei. Az agrárszocializmus régi mozgalma ugyan meglehetősen megfeneklett és szektás szigetekre szorult az utóbbi fejlődés évtizedeiben, azonban mégsem szakadt meg egészen. Az ország számos mezővárosában és nagyfalujában földmunkás körök éltek tovább, amelyekben a forradalmi, a paraszti szemlélet, az urak ellen való lázadás olthatatlan vágyát és a paraszti emberség önálló és meg nem alkuvó indulatát szüntelenül élesztgették. Újfajta jelként tűnt fel a paraszti öntudatosodásnak az az országszerte jelentkező romantikus eszmélkedése, ami az őstehetségek és egyéb írástudó parasztok mozgolódásait szemlélteti. Mialatt az egész parasztság társadalmi fejlődésében a polgárosodás útján öntudatlanul haladt előre, versíró, képfestő, színjátszó és zavaros elméleteket fejtegető parasztok adtak újra meg újra hangot az öntudatos, nem asszimilálódó és az igazi felszabadulás felé tekintgető paraszti gondolkodásnak. Mindezek azonban külön-külön felbukkanó jelek, amelyek nem keltették maguk körül az igazi öntudatosodásnak és az igazi fejlődésnek a légkörét, sőt következetesen beteges, szektás magatartásba torzultak. E miatt természetesen nem is voltak hatással a parasztság szélesebb köreire.

Egészen másfajta [jelenség] volt a parasztság néhány értelmiségi úttörőjének a jelentkezése. Az a szenzáció történt meg a Horthy-korszak legsötétebb éveiben, hogy elismerten magas szinten a magyar és az európai szellemi élet kötelező színvonalán a paraszti értelmiség néhány képviselője jelentkezett, akik a parasztság problémáit vetették fel és megoldásukért méltóképpen szálltak síkra. Azért szenzáció ez, mert a magyar történelem eddigi folyamán így nem jelentkezett még a parasztság. Arany János és Táncsics Mihály ugyan joggal tekinthetők a parasztság értelmiségi képviselőjének, azonban ezek a géniuszok olyan messze elöljártak osztályuk tömegének a társadalmi mozgásától, hogy vagy egy szinte reménytelenül vívott forradalom magános harcosai lehettek, vagy pedig bele kellett asszimilálódniuk az akkori társadalom érvényes rendjébe, az úri értelmiség világába. Az előbbi történt Táncsiccsal és az utóbbi Arany Jánossal. Most a Horthy-korszak visszavetett és megrontott társadalmában, bár nem sorakozott fel a parasztság öntudatos és harcos sereggé, de egész létében megmozdult annyira, hogy értelmiségi szószólói mögött nem szakadtak le kilátástalanul. Más szóval a most jelentkező értelmiségi úttörők nem ok nélkül tudhatták maguk mögött az egész felszabadulás és felemelkedés felé törő parasztságot, tehát nem ok nélkül beszélhettek a parasztság nevében.

Nagyon jellemző, hogy a parasztságnak ezek az értelmiségi úttörői szinte kivétel nélkül a munkásmozgalom iskolájába jártak. Akkor, amikor a magyar értelmiség nagyjában-egészében a Horthy-rendszer dzsentroid úri társadalmi formái és egy hamis álnemzeti kultúra illúziójában él, életrevaló paraszti értelmiségi ember számára ez az út még iskolának sem volt járható. A másik oldalon viszont, bár a munkásmozgalomnak ezek az évek a legsötétebb szakaszát jelentik, mégis a felszabadulás és felemelkedés felé törő paraszti eszmélkedés csak itt találhatta meg a gondolkodásnak és a harcnak az iskoláját. Az is jellemző ezekre az úttörőkre, hogy amennyire nem találtak kapcsolatot a konzervatív úri, keresztény nemzeti értelmiséggel, annyira találtak érintkezést a progresszív polgári értelmiségi elemekkel. És ez az érintkezés szintén iskolája volt a paraszti értelmiség szellemi fejlődésének.

Könnyen érthető, hogy a néhány kimagasló egyéniséggel jelentkező paraszti értelmiség nem maradhatott magára, nem vállalhatott elszigetelten önálló szerepet szellemi fejlődésünkben. Még akkor sem, ha az úttörők után egyre érezhetőbben tábor kezdett felsorakozni, mind az iskolán kívül rekedt, de az önképzés útján értelmiségi szintre emelkedő parasztfiatalok közül, mind pedig a magasabb iskolákba került, de ott többé nem asszimilálódott parasztdiákok közül. Ha a munkásmozgalom szellemi fejlődése és a munkásság értelmiségi gárdája erőteljesebb, szuggesztívebb erejű és duzzadóbb energiájú lett volna, bizonyosan bekövetkezik, hogy a felsorakozó paraszti értelmiség a munkásmozgalom értelmiségi kádereivel teremti meg a belső közösséget, és további fejlődése ezzel összekapcsolódva haladt volna előre. Az akkori fejlődés körülményei folytán azonban nem ez történt. Hanem az következett be, hogy a parasztság úttörő értelmiségi gárdája bensőséges kapcsolatot talált a középosztályi értelmiségi köréből származó olyan elemekkel, akik elég bátran és elég érthetően szakítottak

osztályuk hagyományos nézeteivel és a szellemi fejlődés új perspektíváit nyitották meg. Így kapcsolódott szorosan össze egy egész történelmi szakasz idejére a parasztság első értelmiségi gárdája a középosztályi értelmiség forradalmian új képviselőivel.

2) *Az értelmiségi középosztály lázadói.* A magyar értelmiség történeti fejlődése és a fejlődés következtében tegnapi és mai rétegződése elég különös. Míg a fasizmus béklyóiból korábban kiszabadult társadalom általában levetkőzte minden feudális jellegét, sőt a nyugat-európai fejlődésben kezdettől fogva nem is volt ilyen, addig a mi feudális rendünkben úgy fejlődött, hogy a kapitalizmussal kezdődő modern fejlődés elején egészében úri értelmiség volt. Értelmiségünknek emellett az általános alaprétege mellett fejlesztette ki a kapitalizmus városi élete a polgári haladást képviselő polgári értelmiségi rétegét. A századfordulótól kezdve pedig a munkásmozgalom előrehaladásával, részben a munkásság soraiból, részben a polgárság renegátjaiból, ha vékonyan is, de kialakult a munkásság szocialista nevű értelmiségi rétege.

Az a csodálatos, hogy az európai fejlődés külső hatásai ellenére s a társadalmunk mélyén mégis csak előrehaladó fejlődés belső hatásaira értelmiségünk törzse kitartóan, makacsul és javíthatatlanul megőrizte régi feudális természetét. Olyan úri keresztény nemzeti értelmiség lett, amely kigyógyíthatatlanul beleragadt történelmi illúziójába, és reménytelenül nem ismerte fel sem a társadalmi fejlődésnek igazi útját, sem a maga értelmiségi létének a modern szerepét. Ilyen fejlődés folytán a magyar értelmiségi középosztály rétegében általános lett a konzervatív feudális, úri nemzeti gondolkodás és az ennek megfelelő társadalmi magatartás, és csak kivételként vehető számba akár a haladó polgárság értelmiségi rétege, akár a munkásmozgalom szocialista értelmisége.

Az osztálynak ezt az anakronisztikus,... rendjét nagyon kevesen törték át még a kimagasló szellemek közül is. Ismerünk tiszteletreméltó szellemeket, akik az úri középosztály bűvköréből átváltottak a haladó polgári fejlődés szabadabb és tágasabb útjára. Apáthy István vagy Krudy Gyula renegátjai lettek az úri középosztálynak, és szellemi pályájukat a haladó polgárság útján tették meg. De sokkal nagyobb erejű példa náluknál Ady Endrének, Móricz Zsigmondnak vagy Bartók Bélának a pályája. A modern Magyarország e legnagyobb három géniusza szintén ezt az utat járta: kiszakítva magukat családjuk úri középosztálya köréből, a modern haladó budapesti polgárság körében találták meg alkotómunkájuk társadalmi és kulturális feltételeit, és mint osztályuk renegátjai lettek a magyar szellem messze kimagasló képviselői. Még kevesebben futottak olyan pályáját, mint pl. Remenyik Zsigmond, aki osztálya úri világából, túl a haladó polgárságon, a munkásmozgalom körébe szakította magát és mint a munkásság szocialista rétegének egyik képviselője alkotta műveit.

Ezek az átváltások kivételesen egyéni esetek és hozzátehetjük, a legeredetibb és legerőteljesebb egyéniségeknek az esete. Maga az osztály jelentéktelen korszerű változásoktól eltekintve egész tömegében kitartóan őrizte tovább ősi úri hagyományát. Az első világháború végével azonban egy másfajta változás következ-

zett be a történelmi úri középosztály értelmiségi köreiben. Ezt a változást pontosan úgy jellemezhetjük, hogy az osztály egy részének a lázadásáról van szó. Szabó Dezső volt a lázító, aki nem renegát és elszigetelt alkotóként szakított az osztály bűvkörével, hanem úgy lázadt fel, hogy lázadása hullámokat vetett az osztály körében, és egyrészét új perspektívák felé mozdította meg. Arról van itt szó, hogy az osztály lelkiismerete szólalt meg felelősebb képviselőiben és ez nem maradt hatástalanul elég jelentékeny hívőseregre. Szabó Dezső után Kodolányi, Németh László, Féja Géza stb. tovább képviselték a lázadás tüzét és ebből a lelkifurdalásból, ebből a felgerjedésből született meg az a társadalmi változás, hogy a konzervatív úri középosztály egy része — és mindinkább növekvő része — a maga földjén haladó értelmiséggé alakult át, és értelmiségi szerepét más úton kereste, mint elődjeik vagy az osztály másik része. Ez volt a fejlődés, amely odáig vezetett, hogy tekintélyes táborrá nőtt az értelmiség egy része, mégpedig úgy, hogy arccal a parasztság felé fordult, és a parasztság jövőjében kereste a nemzet jövőjét és a maga értelmiségi szerepét. Ennek a középosztályi lázadásnak a szóvivői azok az írók és egyéb értelmiségiek, akikkel a parasztság úttörő értelmiségi gárdája bensőséges kapcsolatot talált és akikkel egy közös történelmi vállalkozásra kötött szövetséget.

3) *Közös út: a népi mozgalom.* A két különböző forrásból eredő, de nagyjában-egészében egy irányba tartó társadalmi erők tehát nem véletlenül kapcsolódtak össze egy közös mozgalommá. Hogy ez az összekapcsolódás, tehát a népi mozgalom kialakulása közelebbről milyen lépésekben és milyen alkalmakból jött létre, nem bír különös jelentőséggel. A lényeg az, hogy ez az összekapcsolódás létrejött és a két forrásból táplálkozó erők közös vállalkozásra egyesültek és ez a népi mozgalom. Kezdettől fogva elsősorban irodalmi, szellemi síkon indult ez a mozgalom, szélesebb körre kiterjedő társadalmi hatásai azonban szintén kezdettől fogva kísérő jelenségei voltak. Az egész népi mozgalmat tehát nem lehet pontosan irodalmi mozgalomként nézni: a magyar társadalmi fejlődésnek jellegzetes és nagy jelentőségű mozgalmáról van szó, amely kialakulásától kezdve mindmáig olyan általános társadalmi mozgalom, amelynek mind politikai, mind ideológiai, mind egyéb társadalmi megnyilatkozásai szerves egységbe tartoznak, egy közös alapú mozgalomnak a megnyilatkozásai.

Éppen ezért ennek a saját természete szerint előrehaladó mozgalomnak az útját nem csak irodalmi művekben lehet lemérni, hanem irodalmi eredményeit és egyéb mozgalmi eredményeit együtt szemlélve lehet csak helyesen feltárni. Ha pedig így nézzük a mozgalom útját, akkor a kialakulástól kezdve jellegzetes fejlődési szakaszait kell megkülönböztetnünk, amelyek a fejlődés egymásra következő állomásait képviselik. A romantikus kezdet után mint falukutató mozgalom vált igazán mozgalommá az, ami korábban irodalmi formákban kifejezett érzésekben indult el. A falukutató mozgalom lehanyatlása után, mint a népi irodalom írói gárdája és olvasótábora haladt tovább a mozgalom, amely a háborús megpróbáltatás ideje alatt újabb változásnak esett alá. A felszabadulás után pedig politikai párt született a mozgalomból, ami pályájának ismét új szakaszát jelenti.

II. A megtett út

A népi mozgalom távolról sem látszik lehanyatló, kimerülő és hamarosan elsorvadó mozgalomnak. Annyi eleven és égető problémával terhes, annyi törekvés és annyi társadalmi energia csomósodott össze benne, hogy bizonyosan igen messzevezető jövő fejlődésnek néz még elébe. Számunkra éppen a jövőnek ezek a kérdései a legizgalmasabbak, ezeket azonban csak akkor tudjuk helyesen megvilágítani, ha az eddig megtett utat minél oknyomozóbban megvizsgáljuk. Nézzük tehát az eddig megtett pálya egyes szakaszait.

1) *A kezdet.* Azzal a haladó gondolkodással, szellemi progresszióval és társadalmi haladással szemben, amelyet főképpen a kapitalizmus talaján felnőtt városi polgárság, mellette azonban az ugyanezen a talajon felnőtt városi ipari munkásság képviselt, a magyar úri középosztály szinte egyértelműen tagadással válaszolt. Ez a tagadás nagyon érthetően egyik oldalon feudális, a másik oldalon klerikális reakció volt a polgári haladással, a modern fejlődéssel szemben. Szinte egyértelműen és következetesen reagált így az egész úri középosztály mindazzal szemben, ami Budapesten, Nagyváradon és még néhány városában az országnak, ... a Nyugat, vagy a XX. Század, vagy a Társadalomtudományi Társaság keretei között mint a modern haladás forradalmi szelleme elindult. Kivételes egyéniségek voltak csak azok, akik nem ilyen tagadással fogadták a nyugatosok modern törekvéseit, hanem felismerték benne a magyar társadalom fejlődésének akkor lehetséges és egyedül járható útját. Ady, Móricz és Bartók, ezek a kimagasló egyéniségek — és sokkal többet a kisebbek közül sem ... felhozni — voltak azok, akikben nem tagadást váltott ki ez a forradalmian haladó megmozdulás, hanem ellenkezőleg, akiket megihletett és magával ragadott. Ők ellentétben osztályuk általános magatartásával, ráléptek a haladó polgári világ előrelépő útjára, és ennek a világnak a modern formáiban szólaltatták meg a magyar nép és a magyar nemzet legmélyebbről jövő hangjait és a magyar történelem igazi hagyományait.

Ezeket a kivételes és forradalmár szellemben újító egyéniségeket azonban egyszerűen árulóknak minősítette az osztály többsége és nemhogy hallgatott volna rájuk, elindult volna szavaikon, hanem ellenkezőleg elszigetelte őket, és ellenségesen szembefordulva velük, megtagadta őket.

Szabó Dezső volt az első, aki úgy reagált a polgárság modern törekvéseire, hogy annak keresztény, nemzeti középosztályán belül is visszhangja lett. Olyan visszhangja, hogy Szabó Dezsőnek hívei támadtak, olyan hívei, akik egyformán szembefordultak a haladó „zsidó" polgársággal és az úri nemzeti reakcióval.

Mi ennek a titka? Bizonyára az, hogy Szabó Dezső szenvedélyes állásfoglalásában egyrészt a népi nemzeti lét kritikus kérdései nyertek megfogalmazást, és ennyiben nemzeti ellenállást képviselt a zsidó német veszedelemnek érzett modern polgári haladással szemben. Másfelől azonban a társadalom modern fejlődése irányában megihlette Szabó Dezsőt a nyugatosok haladó mozgalma és ő is a társadalmi haladás oldalán agitált. Így kapcsolódott össze a népi nemzeti ellenállás aspiráció a társadalmi haladásnak a gondolatával. Ennek a közbeeső, mintegy „harmadik utas" állapotnak lett a következménye, hogy Szabó Dezsőt szenvedé-

lyes ellenkezés fogadta az úri középosztály konzervatív köreiben — őt is modern erkölcstelenséggel és felforgató szándékkal vádolták — és igyekeztek óvni tőle az ifjúságot. A másik oldalon viszont, bár Szabó Dezső számtalanszor tanújelét adta annak, hogy a modern fejlődés a polgári haladás oldalán áll, igen vegyes érzelmekkel kísérték. Egyfelől szívesen idézték a polgári haladás mellett és a magyar feudális klerikális reakció ellen tett szenvedélyes nyilatkozatait, másfelől viszont még szenvedélyesebb nacionalizmusát állandó aggodalommal és ellenkezéssel kísérték.

Szabó Dezső állásfoglalása akár regényeiben, akár cikkeiben tette meg, valóságos belső forrongást idézett elő a középosztályi értelmiség soraiban. Különösen a fiatalság volt fogékony, főképp indulatos és romantikus nacionalizmusa iránt, de igen mély visszhangja támadt társadalmi nézeteinek is. Különösen azoknak a tételeinek, amelyben a történelmi osztályok belső hazugságaira, illúzióira és a magyar nemzeti létre vonatkozó üres és hamis nézeteit leplezte le. Így vált Szabó Dezső az egész értelmiségi középosztály belső lázadásának a prófétájává, és így követte az ő kezdeményezését egy szélesebb körre kiterjedő értelmiségi forrongás. Nevezetes dolog, hogy Szabó Dezső tolmácsolására fokozatosan lazult korábbi elszigeteltségük és az értelmiség belső lázadása hamarosan Szabó Dezsővel együtt Adyt, Móriczot és Bartókot is Kodállyal együtt zászlajára írta.

Mi volt ebben a zajlásban romantikus? Lényegében minden. Egyformán romantikus volt a nacionalizmusnak az a felfogása, amely részben a történelmi osztályok avult és illuzionista álnemzeti fogalmazásával szemben, de ugyanúgy a polgári haladás „városi idegenségével" szemben a magyar nép kisebbségből való felszabadulását hirdette meg. Romantikus volt az az elképzelés, amelyet a társadalmi haladás irányában táplált Szabó Dezső, és ennek érdekében szerinte misztikus színekkel ecsetelte a parasztság jelentőségét és jövő fejlődésének jelentőségét. Minden romantikussága mellett azonban egy nagyon indokolt és érett történelmi fordulattal állunk szemben. A magyar értelmiség soraiban, a saját belső szerepét tekintve, tökéletesen indokolt volt az, hogy végre legalább egy része kiszakítsa magát a történelmi osztályok konzervatív feudális bűvköréből, és a maga belső feltételeinek megfelelően a haladás útjára lépjen.

Szabó Dezső után nemcsak hívei sorakoztak fel, hanem más hangú értelmiségi egyéniségek fejlesztették tovább a szabódezsői kezdeményezést. Kodolányi, Németh László, Féja lényegében a Szabó Dezső útját szélesítették és újabb elemekkel vitték tovább, amit Szabó Dezső elkezdett. Az igazi jelentősége azonban annak van, hogy e kimagasló egyéniségek szavára egyre szélesedő mozgalom kerekedett ezen a vonalon. Igen figyelemreméltó, hogy először a kisebbségbe szakadt magyar értelmiségi fiatalság mozdult meg. A kisebbségi helyzetben a magyar értelmiség kiesett korábbi uralkodó szerepéből és rászorult arra, hogy a néppel való közösségben és politikai, kulturális, gazdasági aprómunkával szilárdítsa meg helyzetét az idegen állam keretei között. Itt tehát valóságos feltételek szorították arra az értelmiség gondolkodóbb és felelősebb elemeit, hogy szakítson a régi úri keresztény nemzeti gondolkodással és az uralkodó szerep

illúzióival. Legszélesebben a csehszlovák állam magyar kisebbsége, a felvidéki értelmiségi fiatalság fejlesztette ki mozgalmait, de nem sokkal utána követte őket az erdélyi magyar értelmiség és bizonyos mértékben a vajdasági magyarság is.

A szabódezsői kezdeményezés már széles hullámokat vert a kisebbségi magyar értelmiség soraiban, amikor az anyaországban is hasonló mozgalmak szerveződtek. A Barta Társaság, a fiatal Magyarság mozgalma, falujáró csoportok szervezése, a szegedi fiatalok kollégiuma és még sok más kisebb jelentőségű mozgalom indult meg ugyanazokon a nyomokon, amelyeken a kisebbségi magyarság már jól előrehaladt.

Ezek voltak az elvi és mozgalmi kezdetei a népi mozgalomnak. Ezen a fokon nem kereshetünk még különösebb elvi azonosságot és mozgalmi szervezettséget, de megállapíthatjuk, hogy több ágon is elég szélesen valóságos hatása jelentkezett a Szabó Dezsővel megkezdett forrongásnak, és már az első lépésekben világossá lett, hogy itt egy messzebb vezető, nagyobb igényű és nagyobb jövőjű mozgalomnak a kezdetéről van szó.

2) *A falukutató mozgalom.* A népi mozgalom kezdetei inkább az értelmiség lázadóinak a tevékenysége révén alakultak ki. Falujárásaik és a parasztsággal való állandó kapcsolataik révén azonban hamarosan kapcsolatba kerültek a kezdeményezőkkel a parasztság képviselői is. Különösen határozottá lett e két elem összekapcsolódása azon a fokon, amikor a népi mozgalom kezdetei egy nagyobb szabású és céltudatosabb vállalkozás formáját öltötte. Ez volt a falukutató mozgalom. A parasztság helyzetének feltárása a magyar társadalom fejlődésének, illetve megrekedésének társadalomrajzi felvételekkel való illusztrálása a kezdeményezés esetlegességein túl, egész pontosan a népi mozgalom két ágának a közös vállalkozása volt. Egyformán döntő mértékben részt vettek tehát benne azok is, akik a parasztértelmiség élgárdáját képviselték és azok is, akik az értelmiségi középosztály belső lázadását a legkövetkezetesebben és a legelszántabban reprezentálták.

Mi volt ez a közös vállalkozás: szervezett munka annak érdekében, hogy a népi és nemzeti fejlődés szempontjából egyformán kétségbeejtő paraszti állapotot részletesen feltárják és minden lehetséges módon dokumentálják. Igen tisztán és céltudatosan követte ezt a programot a falukutató mozgalom, ezért eredménye egy olyan dokumentumirodalom lett, amely nem szorítható tiszta műfaji keretekbe, de tartalmilag egységes, következetes és egybehangzóan a parasztság fejlődési állapotát és a nemzeti fejlődés válságát dokumentálja.

Ha közelebbről szemügyre vesszük a falukutató mozgalom mozgalmi és irodalmi jelenségeit, igen jellemző kettősség válik nyilvánvalóvá. Bár a műfaji keretek nagyon is összemosódtak, és bár a mozgalom szándékai és eredményei nagyon is egységesek voltak, mégis világosan kiderül a művekből, hogy egyik oldalon a parasztság értelmiségi képviselői dokumentálják a maguk paraszti élményeit és az egész parasztság létproblémáit, a másik oldalon viszont az értelmiség lázadó képviselői megrendülve ismerik fel a parasztság alapvető problémáit, és azt a megrendülés érzésével fejezik ki.

A falukutató irodalom paraszti szárnyán a szépirodalom területén az történt, hogy Illyés Gyula, Veres Péter, Darvas József, Szabó Pál, Sinka István saját paraszti élményeiket és ezen keresztül az egész parasztság történelmi problémáit ábrázolták, és így írói műveik azon túl, hogy az irodalmi fejlődésnek egy különös ágát indították meg, rendkívül becses dokumentumai a parasztság történeti állapotának és fejlődési válságának. Mások a paraszti szárnyon tudományosan és publicisztikailag fogalmazták meg szintén elsősorban a saját paraszti élményeiken keresztül a paraszti lét számtalan súlyos és válságos problémáját. Az értelmiségi lázadók szárnyán hasonló történt. A szépirodalom területén pl. Kodolányi volt az, aki a középosztály belső állapotát és innen nézve a parasztság világát is különös izgalommal ábrázolta. Ugyanezen a szárnyon tudományosan és publicisztikailag Ortutai, Féja, Szabó Zoltán voltak azok, akik hasonló élményeknek adtak hangot szakmájuk szemlélete és eszközeik révén.

A falukutató mozgalom eredménye nem lekicsinyelendő. Keletkezett egy olyan dokumentumirodalom, amely mélyen és szélesen behatolt a közvéleménybe, határozott érdeklődést keltett a parasztság problémái iránt, és ráirányította a figyelmet a nemzeti fejlődés döntő kérdéseire. Éppen azért, mert ilyen hatása volt ennek az irodalmi formákban megnyilatkozó mozgalomnak, nem maradhatott el politikai hatása sem. Kívülről az uralkodó feudálkapitalista rendszer részéről az lett a politikai hatás, hogy üldözni kezdték a falukutató mozgalom munkásait, és szétszórásukra minden egyéb eszközt is felhasználtak. Befelé viszont az lett a következménye, hogy a Márciusi Front keretében egyre politikusabb jelleget öltött a mozgalom, és ennek arányában egyre erőteljesebben a munkásmozgalom rokonszenvét és támogatását vívta ki.

A falukutató mozgalom szakaszának a jelentősége tehát az, hogy a bizonytalan és nem egészen egyértelmű kezdetekből egy közös vállalkozás született meg, amelynek eredménye lett egy olyan irodalom kialakulása, amely az értelmiségi középosztály véleményét minden korábbinál nagyobb mértékben és mélyebben alakította. Az is jelentősége ennek a szakasznak, hogy *majdnem szervezett politikai mozgalom formáját öltötte fel az irodalmi eszközökkel és a szellemi mozgalom keretében felerősödött mozgalom,* és ennyiben politikai jelentősége különlegesen megnövekedett.

3) *A népi irodalom szakasza.* Amikor a falukutató mozgalom már-már valóságos mozgalommá és politikai fronttá erősödött volna, akkor lépett fel vele szemben a rendszer rendőrsége és bírósága. Amíg mint szellemi mozgalom nyugtalanította a magyar közvéleményt, addig a rosszindulatú kritika eszközeivel felelt a politikai hatalom nagybirtokot ... bértolnokok és a törvényhatósági és országgyűlési felszólalások útján. Amikor azonban politikai mozgalomként kezdett határozott irányban fejlődni, a mozgalom hatalmi eszközökkel, a politikai üldöztetés változatos módszereivel találta magát szemben.

A módszerek nagyon változatosak voltak. Szociális titkárságokat létesített a Keresztes—Fischer-féle Belügyminisztérium, és ebben kitűnő fizetéssel és látszólagos hatáskörrel csábította a mozgalom könnyebben alkalmazkodó elemeit. Mentek is néhányan. Állami ellenőrzés és irányítás alatt álló kiadóhivatalok és lapok

szintén tekintélyes fizetéssel és látszólagos megbecsüléssel csábították a mozgalom mindenáron érvényesülni vágyó íróit, és ez sem volt sikertelen. Végül pedig vádemeléssel és bírósági ítéletekkel igyekeztek megfélemlíteni azokat, akikkel szemben a csábítás módszereit használták.

Az eredmény nem maradt el. A falukutató mozgalom sorait szétverték, a gárda egy részét alkalmazkodásra bírták, más részét pedig passzivitásra szorították. A mozgalom mint politikailag fejlődő és népi ellenállást képviselő front felbomlott.

Pár évnyi tengődés és sikertelen próbálkozás után azonban új formában újra összekovácsolódott a régi gárda. Ez azonban többé nem politikailag tisztázott és félreérthetetlen felsorakozás volt, hanem egy erősen alkalmazkodó irodalmi egységfront. A Magyar Élet Könyvkiadó Vállalat körül verődött újra össze falukutató gárda, kiegészülve néhány olyan íróval, kritikussal, akik korábban a mozgalom politikai fejlődésének szakaszán eléggé szembeálltak vele. Kialakult egy igen széles irodalmi egységfront, amely Nagy Istvántól kezdve Kodolányiig, sőt Bari Józsefig, a tiszaeszlári pör leírójáig magába foglalt mindenkit, aki valamilyen szálon is kapcsolódni tudott a népiség mozgalmához. Ebben az új csoportosulásban megváltozott a név is. A régi falukutató jelleg és a Márciusi Front politikai mozgalma lecsitult az irodalmi egység soraiban és mindinkább közkeletűvé lett a népi írók és a népi irodalom elnevezés.

Mi volt ennek a népi irodalomnak a világszemléleti ideológiai jellege. A legteljesebb és a legszélesebb kevertség. A könyvek, folyóiratok és előadások, melyeken keresztül ez az irodalom jelentkezett, népi ideológiáról és népi irodalmi irányról beszélt. Ideológia alatt azonban nem érthetünk határozott és egységes világszemléletet. A legkülönbözőbb világszemléleti árnyalatok találkoztak, és keveredtek ebbe a népi ideológiába. A feudális, kapitalista, fasiszta és szocialista szellemi irányzatoknak mindegyikéből található egy-egy elem ebben a népi ideológiában, és az egységfront írói és olvasói között a legkülönbözőbb változatokban jelentkeztek ezek a világnézeti elemek. Általános vonás volt azonban a mozgalom szellemi arculatán a hitleri nemzeti szocializmus és a hazai fasizmus érezhető befolyása. Érvényesült ez a befolyás abban is, hogy az új Európa és a fasiszta gondolkodás jellegzetes tételei valamilyen formában általában befolyásolták a népi irodalmat, és jelentkezett abban is, hogy éppen e befolyás miatt elhalványultak azok az elemek, amelyek a fasizmussal, és a német befolyással szemben való ellenállást képviselték még korábban a falukutató mozgalom idején. Mint irodalmi irány jobban megőrizte korábbi természetét annyiban, hogy a népiességnek új meg új változatait hozta felszínre, és ennyiben az irodalmi fejlődés előrehaladását képviselte. Politikailag még élesebben kiütközik a teljes összetettség és kevertség a mozgalom megnyilvánulásaiban. Röviden úgy lehetne mondani, hogy a szocializmusnak, a nacionalizmusnak a politikai elemei keveredtek rendkívül sokféle változatban az egységfront keretein belül. A marxizmus elemei éppenúgy helyet találtak ebben a politikai szemléletben, mint a fasizmus jellegzetes vonásai, de nem hiányoztak a kapitalizmus alapján álló reformizmus és liberalizmus elemei sem. Pozitív oldaláról tehát nagyon bizonytalan és nagyon jellegtelen volt a mozgalom. Negatív oldaláról nézve azonban volt néhány

határozott és jellegzetes vonása, amely az adott történeti viszonyok között részben a haladás tényezőiként minősült. Ilyen volt elsősorban egy ösztönös és elvi németellenesség. Igaz, hogy ez a németellenesség olykor német mintájú fasisztoid formulákban jelentkezett, de maga a németellenesség éle kétségkívül következetesen jelentkezett. Másik jellegzetes és általános negatív állásfoglalása volt a mozgalomnak egy határozott antifasizmus és antikapitalizmus. Ez a politikai él is sokszor a megfogalmazásban eltompult, a tendencia azonban vitathatatlanul érvényesült. Végül harmadik jellegzetes és szintén negatív vonása a mozgalomnak egy polgárellenesség és úrellenességben jelentkező népi paraszti szemlélet, amely magában véve a társadalmi haladásnak a kifejezése volt, részletbeli megfogalmazásában azonban általában hiányozott belőle a munkásosztállyal való szolidaritás és a munkásmozgalom mögött való kiállás. Voltak ilyen elemei is, azonban általánosságban olyan népi paraszti tendencia volt ez, amely a munkásosztállyal való tudatos és következetes szolidaritás híján csak negatív formában érvényesül, nem pedig a haladás pozitív szolgálatában.

4) *A háborús megpróbáltatás.* Az ország helyzete 1944 elejére kritikussá vált. A háború sorsa egyre láthatóbban eldőlt, és az ország társadalmi és szellemi erői ennek a döntésnek a jegyében rendeződtek.

A népi irodalom mozgalmát, amelybe a legellentétesebb politikai tendenciák keveredtek, kikerülhetetlen próbára tette ez a kritikussá vált helyzet. Ezekben a döntő hónapokban be is következett a népi mozgalom válsága és széthasadása. Ami végbement, nagyon jellegzetes és a korábbi szakaszra is nagyon jellemző. Az történt, hogy a különböző ellentétes világszemléleti és politikai elemek belső természetüknek és alapvető tendenciájuknak megfelelően sorozatosan szétváltak.

Első lépcsőben kicsapódtak azok az írók és azok az olvasók, akik minden komoly fenntartás nélkül lényegében teljes mértékben csatlakoztak az egyre jobban elvadult németoldalhoz és az egyre gátlástalanabb, tomboló fasiszta irányhoz. Matolcsi Mátyás és Erdélyi József azok, akik ezt a szerepet vállalták. Mögöttük elég számosan felsorakoztak a mozgalom kisebb szellemi erői közül, és az olvasók és hívek elég nagy serege követte őket.

Második lépcsőben kiváltak a mozgalom egységeiből azok, akik ugyan nem csatlakoztak fenntartás nélkül a mindjobban elszabaduló fasizmus eszmei és politikai frontjához, azonban látható szimpátiával és barátsággal fordultak feléjük, és ezzel egyidejűleg szembekerültek a mozgalom baloldali elemeivel. Kodolányi János, Sinka István és Szabó Lőrinc képviselik ezt a vonalat és mögöttük a harmadik utas népiességnek szintén elég kiterjedt hívői és olvasói követték őket.

Harmadik lépcsőben sorakoztak azok, akik alkalmazkodtak ugyan az uralomra kerülő fasizmushoz, sőt szolgálatokat is tettek egy-két vonatkozásban, azonban nem szakították el belső köteleiket a mozgalom baloldalával. Egyszerűen opportunista módon alkalmazkodtak és igyekeztek mindkét oldal felé megtartani kapcsolataikat. Féja Géza, Cs. Szabó László és számos újságíró tartozik ebbe a csoportba, s mögöttük szintén felsorakozott a népi mozgalom híveinek opportunista része.

Következő fokozata a szétválásnak az, amelyet a passzivitással visszahúzódó írók és meghökkent olvasók képviseltek. Németh László a legjellegzetesebb

képviselője ennek a passzív visszahúzódásnak anélkül azonban, hogy bármi látható jelét adta volna a fasizmussal való szembefordulásnak. Nem támogatta és nem szolgálta, mint ahogy a mögötte felsorakozott hívek sem éreztek együtt a fasizmussal, viszont ellene sem tettek egyetlen lépést sem, miáltal passzivitásuk és visszahúzódásuk végeredményben nem a haladás támogatása, hanem a fasiszta előretörés segítése volt.

Szilárdan megmaradt azonban a mozgalomnak az a törzsöke, amely éppen ezekben a válságos időkben éles ellenfrontot alakított minden jobboldalú csúszással és fasiszta előretöréssel szemben. Ennek a szembefordulásnak a politikai tartalma hármas volt: nemzeti ellenállás minden német imperializmussal és háborús erőfeszítéssel szemben, paraszti radikalizmus a magyar feudálkapitalizmussal szemben és végül a paraszti munkásértelmiségi szövetség politikai frontja az imperialista háború és a fasiszta népelnyomás hatalmaival szemben.

1944 januárjában történt meg a döntő szétválás. A Szabad Szó akkor mint heti lap korábban is a mozgalom baloldali hangjait képviselte anélkül azonban, hogy ezt teljes következetességgel és élességgel határolta volna körül. Most azonban élesen és határozottan politikai formát öltött és mint a Parasztpárt látható képviselete vállalta a népi mozgalom baloldalán való képviseletét. Látható formát öltött ez azáltal, hogy egy szerkesztőbizottság létesült Darvas József, Erdei Ferenc, Illyés Gyula, Kovács Imre és Veres Péter nevével, valamint Farkas Ferencnek mint kiadónak a nevével. Ezzel a Szabad Szó élesen elhatárolta magát a népi mozgalom opportunista vagy éppen jobbra csúszott elemeitől, és félreérthetetlenül vállalta mind a nemzeti ellenállás, mind a következetesen feudalizmus- és kapitalistaellenes radikalizmus, mind fasisztaellenes parasztmunkás ... politikai képviseletét. Természetesen abban a mértékben, ahogy a politikai állásfoglalás félreérthetetlenné vált, háttérbe szorultak az irodalmi elemek, és ez is mélyítette a szakadékot a népi irodalom meghúzódó vagy jobbra csúszó írói és a Szabad Szó publicistái között.

Ebben az időben ez a Szabad Szó volt a Nemzeti Parasztpárt látható jelentkezése, és mögötte a párt szervezeti magja is véglegesen kialakult és a sorok elrendeződtek. 1944. március 19-e után, amikor a Szabad Szót elsősorban betiltotta a Sztójai-kormány, a Nemzeti Parasztpárt illegális szervezeti formáiban élt tovább az, ami a Szabad Szóban a nyílt kiállás formájában kialakult. Ebben a formában vett részt a Parasztpárt neve alatt a népi mozgalom baloldala a magyar frontban, és ebben a formában vett részt a felszabadulás során Szegeden a nemzeti függetlenségi front megalakításában és az első magyar demokratikus napi lap, a Délmagyarország szerkesztésében.

5) *A mozgalomból politikai párt.* Az 1944-es esztendő egészében véve az a szakasza volt a népi mozgalomnak, amikor a bizonytalan és ellentétekkel teli szellemi mozgalom szétvált alkalmazkodó vagy visszahúzódó szellemi vonallá és politikai szerepet is vállaló határozott kiállása tehát politikai mozgalommá. Ebben az esztendőben alakult meg véglegesen a népi mozgalom elemeiből a Nemzeti Parasztpárt gárdája és szervezete.

A felszabadulás után ezekből az elemekből vált nyíltan szervezkedő országos párttá a Nemzeti Parasztpárt. Az így kialakuló párt a felszabadulás utáni első időkben nagyon jellegzetes pályát futott meg. A népi mozgalomból kétségtelenül és határozottan politikai párttá alakult, azonban magával vitte a népi mozgalom irodalmi korszakának nagyon sok jellegzetességét. de itt is éles különbséget kell vonnunk a párttá fejlődés első szakasza és második szakasza között. A választó vonal e tekintetben az 1945-ös választás.

A felszabadulás után szélesebben szervezkedő párt a falukutatás és a népi irodalom mozgalmának a paraszti vonalát vitte tovább. Kimaradtak belőle vagy a szélre szorultak mindazok, akik a mozgalomnak kényesebb szellemi elemeit képviselték s ezek nem váratlanul, szinte pontosan egybeesnek a mozgalom középosztályú vagy nagy mértékben ide asszimilálódott elemeivel. A pártszervezetté erősödött mozgalom tehát egységesen vitte tovább azt a politikai vonalat, amely a 44-es válságban a Szabad Szó körül kialakult, tehát a nemzeti felszabadulás, a paraszti radikalizmus és a parasztmunkás szövetség politikai elveit. Éppen ezért a párt nem egyszerűen a népi irodalmi mozgalom továbbvitele mindazoknak az elemeknek az együtt-tartásával, amelyek a mozgalom irodalmi szakán együtt voltak. A pártmozgalommá fejlődés egyúttal kiválása és önálló felfejlődése azoknak a paraszti és radikális politikai elemeknek, amelyek a mozgalom korábbi szakán más tényezőkkel keveredtek össze.

Másképpen szólva a népi mozgalom paraszti és baloldali elemei egyesültek a parasztság valóságos politikai erőivel, és így az osztály társadalmi és politikai megnyilatkozásaival egyesülve alakították ki a pártot.

Azok az elemei a népi mozgalomnak, amelyek ezt a fejlődési lépést nem tudták megtenni vagy a Parasztpárt perifériáira törekedtek és többé-kevésbé elégedetlen magatartással vagy magányosan félrehúzódtak, vagy pedig más politikai keretekben keresték érvényesülésüket. Így például a parasztszövetségben, független ifjúságban és általában a Kisgazdapártban sorakozott fel a népi mozgalom íróinak és híveinek az a része, amely a Parasztpártban nem találta meg a helyét. A Kisgazdapárt 1945-ös választásában és a választást megelőző erősen gátlástalan jobboldali agitációban ezek a népi mozgalmi elemek vitték a főszerepet, s további fejlődésük útja egyenesen elvezet a magyar közösséghez. Alapvető jellegzetessége ennek a résznek az, hogy nagy többségében nem paraszti elemek voltak, hanem a Szabó Dezsővel kezdődő harmadik utas középosztályi lázadásának a képviselői.

A választás kimenetele újabb változást idézett elő a népi mozgalom alakulásában. Miután a Kisgazdapárt körül elhelyezkedő népi elemek jobboldali agitációja hatalmas választási sikert eredményezett, viszont a Parasztpárt baloldali politikája választási csalódást eredményezett, a Parasztpárton belül is megváltozott a helyzet. Erőre kaptak és követelődzően léptek fel a párt szélein elhelyezkedő olyan népi mozgalmi elemek, akik a Kisgazdapárt körül vitt politikát látták a korábbi szellemi mozgalom helyes folytatásának, a Parasztpárt politikai vonalát ítélték a helytelen fejlődési útnak. Ezek az elemek a Kisgazdapárttal való közös blokk alakítását és a parasztszövetségbe való összekeveredés útját tartották helyesnek, és azt próbálták a Parasztpárton belül keresztülvinni. Kovács Imre, aki korábban határozottan és

következetesen képviselte a Szabad Szónak baloldali vonalát, ebben az időben már odáig csúszott, hogy élére állott ennek a törekvésnek. De lényegében ennek a törekvésnek a szolgálatában állott a Válasz folyóirat megalapítása is, amelyet bár Illyés Gyula szerkesztett, de programja lényegében a népi mozgalom egységének az összekovácsolása volt. Ezek a törekvések természetesen a párton belül éles polarizációt idéztek elő, és olyan ellentéteket teremtettek, amelyeket csak harccal és konfliktussal lehetett felszámolni. Egyfelől a parasztság és a munkásság szövetségét képviselő baloldali politika útja és a parasztság történelmi fejlődésének az egyetlen lehetséges előrehaladása volt a politikai program, másfelől pedig a nagyon szélesen értelmezett parasztegység politikája volt a program határozott éle a munkásság pártjaival szemben és széles fronttal a feudális és kapitalista elemek felé.

Ez a konfliktus azóta lezajlott és a párt megtisztította sorait azoktól, akik a népi mozgalom régi reminiszcenciája alapján vissza akarták vezetni a mozgalmat a bizonytalanság és az opportunizmus szakaszára. Ez a tisztulás azonban többet is jelent annál, mint egy párt belső ügyét. Lényege az, hogy a népi mozgalom összes fejlődésképes elemei véglegesen összeforrtak a parasztság társadalmi-politikai törekvéseivel, s ezzel a népi mozgalom szellemi elemei beágyazódtak az osztály felemelkedésének valóságos társadalmi folyamatába. Viszont kiszorultak erről az útról a népi mozgalomnak mindazok az elemei, amelyek korábban is bizonytalanul és alkalmazkodva kísérték a társadalmi fejlődés útját, a válságos időben szembefordultak vele, és a felszabadulás után bizonytalanul csatlakoztak hol ide, hol oda.

Tehát az egyik oldalon a pártmozgalommá fejlődött népi mozgalom egyenesen és következetesen halad azon az úton, amely a parasztság felemelkedésének a történelmi útja, a másik oldalon pedig mint szellemi mozgalom keresi a helyét kívül azon a politikai fronton, amelyet a Nemzeti Parasztpárt képvisel.

Döntő következménye ennek a fejlődésnek az is, hogy a Parasztpártnak mint pártmozgalomnak az ideológiája nem ugyanaz, mint ami a népi mozgalomé volt akár a falukutatás, akár a népi irodalom korszakában. Azok az ideológiai fogalmazások csak egyrészükben, mégpedig fejlődésképes részükben élnek tovább a Parasztpárt politikai mozgalmában, és egyesülnek azokkal a politikai elvi szempontokkal, amelyek a parasztság szélesebb tömegeinek a megmozdulásából és általában a paraszti lét viszonyaiból következnek. Tehát a párt megy a maga útján, mint párt magával vivén a népi mozgalomnak azokat az elemeit, amelyek erre a fejlődésre képesek. Viszont a népi mozgalom kívülmaradt szellemi mozgalmi elemei különböző, más utakon keresik a helyüket a magyar demokrácia politikai és szellemi életében.

A POLITIKAI PÁRTOK*

A második világháború előtt Magyarországon három politikai párt volt. A kormányzó párt (Bethlen idejében Egységes Keresztény Nemzeti Földműves Kisgazda és Polgári Pártnak nevezték, Gömbös alatt Nemzeti Egység Pártjának, majd később Magyar Megújulás Pártjának keresztelték el) és mellette két ellenzéki párt, a Független Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt. Ezek a pártok éppen úgy nem véletlen alakulások voltak, mint ahogy általában véve a pártok kialakulása sem véletlen, hanem társadalmi erőknek a következménye.

Elárulja a pártok jellegét, ha azt nézzük, hogy kik voltak a vezetői. A kormányzó pártban földbirtokosok, urak, magasrangú hivatalnokok, papok, ügyvédek, gazdag gyárosok és kereskedők voltak döntő többségben, köztük egy-egy képviselője volt csak a parasztságnak és a munkásságnak. A Kisgazdapártban szintén földbirtokosok és papok, ügyvédek voltak a vezetők, de mellettük már többen voltak a birtokos kisgazdák képviselői is, sőt egy-két földmunkás is akadt. A Szociáldemokrata Pártban a munkásság hivatásos vezetői, a munkásintézmények és tisztviselői voltak többségben (szakszervezeti munkás, szövetkezeti és párttisztviselők) és mellettük jól megfizetett szakmunkások.

Mit jelent ez a párttagozódás magukra a pártokra és általában az egész magyar társadalomra nézve? A kormányzó párt a földbirtokosok, vezető hivatalnokok úri osztályának és velük szövetkező tőkés osztályának a pártja volt. Olyan párt tehát, amely a földbirtok, az államhatalom és a tőke birtokára támaszkodva uralkodott az egész magyar nép felett. Az ellenzéki pártok a parasztságot és a munkásságot képviselték ugyan, azonban ellenzéki politikájukban is alkalmazkodtak a kormányzó párthoz. Tehát ezekben az ellenzéki pártokban mind a munkásság, mind a parasztság oldaláról olyanok képviselték osztályukat, akiknek szoros és közeli kapcsolatuk volt az uralkodó réteggel, vagy olyan munkások és parasztok vezették ezeket az ellenzéki pártokat, akiknek érdekközösségük volt a földbirtokosokkal, tőkésekkel és hivatalnokokkal, vagy olyan középosztálybeliek, akik alapjában véve maguk is földbirtokosok, polgárok vagy hivatalnokok voltak. Ezért voltak ezek az ellenzéki pártok erőtlenek és megalkuvók, és ezért nem sikerült hatásosan fellépniök az uralkodó párttal szemben.

* *Pártiskolai előadás. 1945. december 30. Gépelt kézirat. EFB 2930.*

Mindez abban leli magyarázatát, hogy a magyar társadalom egy megcsontosodott, konzervatív rendszerbe szorult bele a történelmi fejlődés során, s ebben a rendben az uralkodó osztályok erősen kézben tartották a politikai vezetést.

Ezt a társadalmi rendszert feudálkapitalizmusnak nevezték.

Az uralkodó hatalom volt ebben a rendben a nagybirtok és a nagybirtokra támaszkodva a nagybirtokos osztály. Hűséges szövetségeseik voltak a magasabb vezető hivatalnokok és az egyházi vezetők, és így együtt kezükben tartották az állam igazgatásának, a hadseregnek, a nevelésnek és az ország mezőgazdasági termelésének az irányítását. Ez volt az az úri Magyarország, amelyet feudálreakciós rendszernek szokás nevezni. Ez a rendszer ebben az időben már kivétel volt Európában, ezért kezelték Magyarországot mind a demokratikusabb szomszédos nemzetek, mind pedig általában Európa demokratikus nemzetei elmaradt feudális országnak, és emiatt nem tekintették a magyar népet demokratikus népnek.

Ez a feudális úri rendszer azonban nem gátolta meg *az ipari, kereskedelmi és bankárkapitalizmus* fejlődését. Sőt, elősegítette azzal, hogy támogatták egymást a parasztság és a munkásság törekvéseivel és politikai igényeivel szemben. Ez a hatalmi szövetség 1867-től kezdve fokozatosan fejlődött, és ha egy-egy időszakban távolodott is egymástól a két szövetséges társ, vagy akár ellentétbe is került, végül mindig megtalálták a megegyezés módját, és ezzel mindig fenn tudták tartani ezt a feudálkapitalista uralmi rendszert.

Alátámasztotta, erősítette és biztosította ezt az uralmat az, hogy az *értelmiségi középosztály* mindvégig alkalmazkodó és készséges kiszolgálója volt ennek a szövetséges hatalomnak. Úgy dolgozott ez az értelmiség az államigazgatásban, az egyházi életben, a gazdasági élet vezetésében, az iskolákban és a hadseregben, hogy mindent elkövetett a feudális kapitalista uralkodó hatalmának megszilárdítása érdekében. Így az értelmiség szorosan hozzá volt kötve a két uralkodó osztályhoz, maga is uralkodó rétegnek, úri osztálynak érezte magát és ellenségesen fogta fel mindazokat a népi törekvéseket, amelyek ennek az uralmi rendszernek a megdöntésére irányultak.

Az így kiépült és biztosított uralkodó rendszer alatt egyik oldalon a *parasztság* és a másik oldalon a *munkásság* nem tudott olyan erőre kapni, olyan hatalommá szervezkedni, hogy lényegében befolyásolhatta volna az ország politikai vezetését. Sem a parasztság, sem a munkásság nem tudott kialakítani olyan meg nem alkúvó politikai pártot, amely teljes erővel fordult volna szembe a feudál-kapitalista uralommal. Ennek lett a következménye, hogy a kormányzó pártban megszervezett uralkodó rétegek az ellenzéki pártok ellenzése mellett ugyan, de végeredményben akadály nélkül vihették az ország politikai vezetését abba az irányba, amely az ő érdeküknek megfelelt. És ezt a politikát nevezték ők *nemzeti politikának*, miután saját magukat tekintették a nemzetnek és a parasztságot meg a munkásságot, szóval a népet kirekesztették ebből. Ezért következhetett be Németország teljes befolyása és a fasiszta politika kifejlődése.

Amikor a német hadsereg megszállta Magyarországot és egymás után hatalomra segítette Sztójayt és Szálasit, már nem a régi kormányzó párt uralkodott többé, és nem a régi földesurak és kapitalista polgárság irányította többé az ország vezetését,

hanem az a csőcselék, amelyeket ezek az uralkodó rétegek uralomra segítettek. De hogy ez a kalandor társaság megszédült értelmiségiekkel, kispolgárokkal és megtévesztett munkássággal és parasztsággal a háta mögött uralomra kerülhetett, azt ez a feudális-kapitalista uralom idézte elő. Úgy félt a nép igazi képviselőitől, a munkások és parasztok szervezett erejétől, hogy inkább lefeküdt Hitlernek és eltűrte, hogy a német fegyverek segítségével ez a bérenchad vegye át az uralmat.

A háború kimenetele és az ország felszabadítása gyökeresen megváltoztatta a helyzetet és lehetővé tette, hogy a nép igazi politikai képviselete kialakulhasson, szóval, hogy a parasztság és a munkásság megszervezze saját politikai pártjait. A felszabadulás következménye lett, hogy a régi uralom felbomlott, és a régi kormányzó párt tehát mindenestől eltűnt a magyar politikai életből. Ezzel lehetővé vált, hogy külön-külön minden társadalmi osztály a maga saját politikai mozgalmát és saját pártszervezetét alakítsa ki. Így alakult meg az öt demokratikus párt, mindegyik jellegzetes képviselője egy-egy nagy társadalmi rétegnek.

A Polgári Demokrata Párt magába gyűjti a régi uralkodó rétegnek roncsait. Tehát egyrészt a kapitalista polgárságnak a magához tért képviselőit, másrészt pedig a földjüktől megfosztott földesurak elégedetlen csoportját. Ezen kívül harmadik eleme a Polgári Demokrata Pártnak a régi demokratikus polgárság. A vállalkozó, illetve szabad pályán működő réteg, amely a polgári demokráciának a képviselője Magyarországon éppen úgy, mint más országokban. Ez a párt egy részében valóban demokratikus párt, és régi polgári demokrata vezetői valóban demokratikus politikai törekvéseket képviselnek. Súlyosabb elemei a pártnak a régi uralkodó osztálynak azok az elégedetlen képviselői, akik igazábanvéve a régi uralmi rendszert szeretnék visszaállítani. Ha tehát a Nemzeti Bizottságok nem akarják befogadni ezt a pártot, annak valóban komoly és súlyos oka van. Ugyanebből a komoly okból nem kapott helyet a Polgári Demokrata Párt az Országos Nemzeti Bizottságban és az új kormányban sem. A választások eredményeképp nincs is súlya ennek a pártnak, tehát mint komoly demokratikus párttal, nem is kell vele számolni. Olyan ez a párt, mint a lógós a többi demokratikus pártok négyesfogata mellett.

Élesen rávilágít a Polgári Demokrata Párt természetére és jellegére az a program, amit hirdet. A tiszta polgári demokrácia elveit hirdeti, s evvel azt hangsúlyozza, hogy nem a népi demokrácia alapján áll. Tehát nem népuralmat akar, amit a demokrácia lényegében jelent, hanem szabadságot és egyenlő feltételeket biztosítani minden osztály számára. Ez a liberális demokrácia programja, amelyet nagyon jól ismerünk az első világháború előtti időkből. Azt jelenti ez, hogy szabadságot és egyenlő feltételeket biztosítsunk a földesuraknak és a tőkéseknek éppúgy, mint a parasztságnak és a munkásságnak. Ebből persze az következnék, hogy ezek az osztályok nagyobb anyagi erejük folytán ilyen módon visszaszereznék régi uralmukat.

A munkásság oldalán a felszabadulás után újjászerveződött a régi munkáspárt, a *Szociáldemokrata Párt*, és mellette a munkásság korábban földalatti pártja, a *Magyar Kommunista Párt*. Mind a két párt igazi munkáspárt, tehát mind a kettő a munkásságnak a politikai vonalát képviseli, most már tekintet nélkül az uralkodó

rétegek kívánságára vagy hozzájárulására, mégis lényeges különbség van a két párt között.

A *Szociáldemokrata Párt* az a munkáspárt, amelynek vezetői a régi rendszer embereivel és politikájával való együttműködésben nőttek fel. Tehát bár őszintén a munkásság érdekeit képviselik, nem érvényesítik feltétlenül és fenntartás nélkül a munkásság akaratát, hanem alkalmazkodnak a régi rendszer felfogásához és intézményeihez. Éppen ezért ez a párt a munkásságnak azokat az elemeit gyűjti főképpen magába, amely a régi rendszerben is szerepet játszott és egzisztenciájuk a régebbi rendszerben is többé-kevésbé biztosítva volt. Tehát a kispolgári munkásrétegeket, valamint a jobban fizetett szakmunkásokat. Ugyanezért vonzza ez a párt a középosztály és a kispolgárság haladóbb vagy alkalmazkodóbb elemeit, akiktől nem kíván számukra egészen újfajta harcos szocialista magatartást. A következménye ennek az, hogy ez a munkáspárt a munkásságnak az alkalmazkodóbb, mérsékeltebb és erélytelenebb pártja.

Nagyon jellemző a Szociáldemokrata Párt programja. Vallja és hirdeti a marxizmust, a történelmi materializmust, tehát éles harcban áll a feudalizmussal és a kapitalizmussal. Mégis hangoztatja a munkásság osztályharcát, gyakran kapcsolatot talál és szövetkezik konzervatív elemekkel, és elítél minden erélyesebb fellépést a parasztság és a munkásság részéről. Fontosabbnak tartja a demokrácia játékszabályait és szabadságelveit, mint a népi erők előretörését a reakcióval szemben. Ez bizonyos ellentmondást jelent a párt programjában, s ez fékezi és zavarja a párt erőkifejtését.

A *Magyar Kommunista Párt* viszont semmi kapcsolatban nincs a régi rendszerrel. Földalatti párt volt, képviselői üldözöttek voltak nemcsak az uralkodó rendszer előtt, hanem még a munkásság ellenzéki pártjában, a Szociáldemokrata Pártban is. Ezért ez a párt feltétlenül és fenntartás nélkül a munkásság saját politikáját szolgálja úgy, ahogy ez a munkáspolitika az illegális munkában és az emigrációban erélyes, céltudatos és sokszor kíméletlen módszerré fejlődött. Ennek következménye az, hogy a Kommunista Párt szervezeteiben a munkásság harcosabb, elszántabb és rámenősebb elemei tömörülnek. Ugyanez az oka annak is, hogy az értelmiségi rétegből a legradikálisabb és legtürelmetlenebb egyének csatlakoznak a Kommunista Párthoz.

A Kommunista Párt a leninizmus programját követi. Ez azt jelenti, hogy a marxizmus alapján áll, azonban a szocialista társadalom megvalósulását az adott társadalmi és történeti viszonyokhoz alkalmazkodva akarja elérni. Tehát őszintén és komolyan belemegy az imperializmus által fenyegetett nemzet függetlenségi harcába, és a fasizmus és a háború által lerombolt ország újjáépítése érdekében belemegy a demokratikus erők összefogásába. Ilyen módon elől igyekszik járni a demokratikus átalakulásért indított harcban, és a népi erők gyarapításáért és a reakció visszaszorításáért küzd. Ezt a népi demokratikus politikát azonban erélyesen és olykor erőszakosan folytatja, ezért van az, hogy erős ellenállás és ellenérzés támad a Kommunista Párt ellen, a kispolgári és polgári rétegekben. Azt azonban nem lehet letagadni, hogy a Kommunista Párt sem tagadja, hogy a népi demokrácián keresztül, annak idejében, a szocializmust akarja megvalósítani.

A *Független Kisgazda Földmunkás és Polgári Párt* a parasztság régi, ellenzéki pártja volt. Elsősorban a birtokos parasztságot képviselte és az ellenzéki hajlamú értelmiséget. Nem volt azonban olyan radikális párt, hogy minden együttműködést megtagadott volna a régi rendszerrel. Ilyen pártként alakult újjá a felszabadulás után. Tehát úgy, mint Nagyatádi Szabó István, Gál Gaszton és Eckhardt Tibor kisgazda pártjának a folytatója. Az új helyzetben azonban már ránehezedett egy feudális és kapitalista uralkodó rétegnek és kormányzó pártnak a nyomása, tehát következetesebb, demokratikus politikának útján nem indulhatott el. Valóban demokratikus agrár pártként kezdte meg pályáját a demokratikus rendszerben, de így is elsősorban, mint a birtokos parasztságnak, a kisgazdáknak pártja, azokkal az értelmiségiekkel együtt, akik a régi rendszerben ellenzékiek voltak.

A felszabadulás és a demokratikus átalakulás után azonban képviselet nélkül maradtak a régi rendszer mindenféle volt uralkodó elemei: földbirtokosok, katonatisztek, hivatalnokok és tőkés polgárok. Ezek most mind a Kisgazdapártban igyekeztek elhelyezkedni és a Kisgazdapárt be is fogadta őket. Ezenkívül külön agitáció és szervezés nélkül csatlakozott a Kisgazdapárthoz az a kispolgárság és öntudatlan parasztság, amely megijedt a változástól és a maga kispolgári egzisztenciáját vagy annak reményét féltette a népi demokráciától, közvetlenül pedig a Kommunista Párt előretörésétől. Ilyen formán a Kisgazdapárt hatalmas, vezető párttá duzzadt, és a választásból ennek megfelelő többséggel került ki.

Ilyen formán a Kisgazdapárt nem a parasztság demokratikus, ellenzéki pártja többé, hanem olyan kormányzó párt, amely a társadalom igen különféle elemeit foglalja magában. Elsősorban a kisgazda parasztságot, valamint azokat az öntudatlan kisparasztokat, akik vagy függésben vannak a gazdáktól, vagy kisparaszti önállóságukat féltik egy esetleges szociális fejlődéstől. Mellettük pedig ott vannak ebben a pártban az értelmiségi és polgári osztály mindenféle elemei, továbbá a földbirtokosok, tőkések és az egyház képviselői. Pontosan odajutott — nem egészen egy év alatt — a Kisgazdapárt, hogy sokkal inkább hasonlít a régi kormányzó pártokhoz, mintsem a korábbi ellenzéki Kisgazdapárthoz.

Az ilyen kitágulás azt is magával hozta, hogy a Kisgazdapárt befelé igen élesen rétegeződik. A párt baloldalán helyezkednek el a szegény parasztság képviselői, továbbá a haladó és radikális értelmiségi elemek. A párt jobboldalán pedig az egyház képviselői, a birtokukat vesztett földesurak, hivatalnokok és tőkés polgárok helyezkednek el. Közbe esik a párt régi kisgazda gárdája, mint a párt centruma. Ide tartoznak az igazi kisgazdák és a hozzájuk csatlakozó népies értelmiség képviselői.

Az ilyen pártnak nehéz lenne egyértelműen programot adni. Ezért nincs is programja igazában véve a Kisgazdapártnak. Általában hangoztatja a demokrácia elvét, úgy ahogy azt a demokratikus pártok szövetsége magáévá tette. Ez a demokrácia azonban inkább polgári demokrácia, mintsem népi demokrácia. Tehát sokkal inkább hangoztatja a szabadság elvét, az egyenlő feltételek biztosítását, a törvények feltétlen betartását és rendet és biztonságot, mintsem a népi erők felszabadítását és a reakció leküzdését. Másik pontja a Kisgazdapárt programjának a keresztény-nemzeti elvek hangoztatása. Ezt jelenti az, hogy hasonlóan a régi rendszer politikájához, mindenekelőtt való fontosságúnak tartja a nemzeti függet-

lenség és önállóság megvédését, valamint az egyháznak és a vallásnak a tiszteletben tartását. Ez lényegében azt jelenti, hogy társadalmi változásokat és az alsó dolgozó rétegek felszabadítását nemzeti és keresztény jelszavakkal igyekszik fékezni.

Igazában véve negatív a Kisgazdapárt programja. Ellenállni és védekezni a népi erők radikális feltörésével szemben, különösen pedig a munkásságnak, itt is elsősorban a Kommunista Pártnak az uralomra jutásával szemben. Hasonlóképpen negatívumot jelent a Kisgazdapárt függetlenségi programja is, azt nevezetesen, hogy védekezni kell a Szovjetunió egyoldalú befolyásával szemben.

A *Nemzeti Parasztpárt* nem olyan előzményekből keletkezett, mint a Kisgazdapárt. Tehát nem a régi ellenzéki politika folytatása, hanem egy önálló, radikális, paraszti politika képviselője. Azt jelenti ez, hogy nem valami régi paraszti ellenzéki felfogást képvisel, hanem az egész elnyomott dolgozó parasztság történelmi igényét fejezi ki a teljes felszabadulás és társadalmi egyenrangúság elérése érdekében. Ennek a történelmi igénynek megfelelően a Parasztpárt tagjainak az összetétele is egészen más, mint a Kisgazdapárté. A párt vezetői semmiféle szerepet nem játszottak a múltban, hanem teljes társadalmon kívüli, meg nem alkúvó emberek voltak. A párt tömegét pedig nem azok a birtokos kisgazdák adják, akiknek valami szerepük volt a régi rendszerben is, hanem a teljesen elnyomott és magára hagyatott szegény dolgozó parasztság. Nagyon fontos jellemvonása a Parasztpártnak az is, hogy szervezeteiben az öntudatos parasztság tömörül, tehát azok a parasztok, akik nem polgári vagy kispolgári öntudattal védik a maguk birtokállományát, hanem azok a dolgozó és kevés földön küszködő parasztok, akik megélhetésüket és emberibb sorsukat akarják kiverekedni.

A Parasztpárt programja is tökéletesen különbözik a Kisgazdapártétól. A következetes népi demokrácia programja, az amit a Parasztpárt követ. Ez azt jelenti, hogy minden feudális kiváltságnak és reakciónak a letöréséért harcol, és a dolgozó parasztság felemelésének, gazdasági megerősödésének, kulturális előrehaladásának és politikai öntudatosodásának ad kifejezést. Mind a most földhöz jutott, mind a régebbről birtokos, kevés földű parasztságnak az érdekét védi, és ennek a hatalmas dolgozó rétegnek a politikáját igyekszik megvalósítani. Tehát a magántulajdon elve alapján áll, de nem tőkés tulajdon védelmére, hanem a megélhetést és a munkát szolgáló földbirtok megvédését és biztosítását tekinti elsőrendű feladatának.

A párt azonban nemcsak Parasztpárt, hanem nemzeti párt is. Ez azt jelenti, hogy azt akarja elérni, hogy a nemzet a nép nemzete legyen, ne pedig csak az uralkodó osztályoké. Jelenti ez a népi politika azt is, hogy elsősorban és mindenek felett a magyar nép képviselőit akarja az ország vezetésében politikai és szellemi életben szerephez juttatni, és általában véve a magyar nép felszabadítását és védelmét akarja minden eszközzel szolgálni.

Nagyon fontos alkotórésze a magyar társadalomnak az *értelmiségi réteg* és rendkívül fontos tényezője a politikai fejlődésnek az, hogy ez az értelmiségi réteg hol és kikkel működik együtt.

A régi rendszerben az értelmiség nagyobb részében fenntartás nélkül feudális-kapitalista uralkodó hatalmak szolgálatában állott és mint úri-polgári közép-

osztály teljesen ezt az uralmi rendszert szolgálta ki. Kis része volt a magyar értelmiségnek az, amely szembefordulva osztályának ezzel a vonalával, egyfelől a munkásság, másfelől a parasztság oldalán igyekezett a népet szolgálni.

A felszabadulás után az egész értelmiségi középosztály elvesztette a lába alól a talajt, kivéve azokat, akik korábban is a munkásság vagy a parasztság oldalán dolgoztak. Most nem találja helyét az az értelmiség, tehát megriadva, kételkedve és megélhetési gondokkal küzdve kínlódik. Mind az öt párt nyitva van az értelmiségi elemek befogadására, miután addig, ameddig új értelmiség nevelődik, a régieknek a munkája nem nélkülözhető. Közeledik is az értelmiség külön-külön az egyes pártokhoz és nagyon fontos tudni, hogy mely része, mely párt felé keresi a maga útját.

A Polgári Demokrata Pártba tömörülnek azok az értelmiségiek, akik a régi rendszerben kiszolgálói voltak a feudális-kapitalista uralomnak. Ezek az úgynevezett csáklyás értelmiségiek. A Független Kisgazdapártban gyülekezik az az ellenzéki hajlamú értelmiség, amely nem szolgálta ugyan fenntartás nélkül a régi rendszert, de elszánt és határozott szembenállást mutatott vele szemben. Ezek a népies értelmiségiek, akik barátai a népnek és romantikusan szemlélik a parasztságot, de sokkal inkább vezetni akarják, mint szolgálni és életre halálra hozzákapcsolni sorsukat. A Szociáldemokrata Pártban keres elhelyezkedést az az értelmiség, amely rokonszenvvel nézte a munkásság politikai törekvéseit, de elszánt együttműködést akkor, amikor az kockázattal járt, nem mert vállalni. És az az értelmiség, amely elvben szívesen szembehelyezkedett mind a kapitalizmussal, mind a feudalizmussal, a gyakorlatban azonban pozíciót és hasznot akar látni. Továbbá az a sértett zsidó értelmiség, amely most elégtételt és érvényesülést keres magának. A Magyar Kommunista Pártba viszont azok az értelmiségiek mennek, akik elszánt együttműködésre képesek a munkássággal és alárendelik magukat a munkásság érdekeinek és politikai vezetésének. Ide is felsorakozik azonban a sértett zsidó értelmiség és itt is az elégtételt keresi elszenvedett sérelmeiért.

Igen nagy a száma azoknak az értelmiségieknek, akik a Parasztpárt felé közelednek. Az az értelmiség ez, amely már korábban is szemben állott az úri középosztály felfogásával és a parasztságra appellált az úri rendszerrel szemben. Ez az értelmiség, mint népi értelmiség már korábban új utakat keresett és megismerkedett a népi irodalommal, és ennek következményeit vonja le, amikor a parasztság politikájának a szolgálatába szegődik.

Az ilyen társadalmi erők ilyen politikai keretekben alakítják a magyar politikai életet. A felszínen ezek az erők és ezek a pártok szövetségben és demokratikus együttműködésben vannak egymással. Mindegyik a demokrácia közös programját vallja, és mindegyik a maga módján a demokratikus átalakulást szolgálja. A felszín alatt azonban komoly és éles ellentétek vannak a pártok között, annak megfelelően, ahogy az általuk képviselt társadalmi osztályok között is érdekellentétek állanak fenn. Ezek miatt az ellentétek miatt van harc és versengés a pártok között, de ez viszi előre a demokrácia útját. Az előrehaladás azon múlik, hogy a munkásság és a parasztság pártjai, a Parasztpárt, a Kommunista Párt és többé-kevésbé a Szociáldemokrata Párt milyen jól és milyen erővel dolgoznak és hogy tudják megmozgatni a magyar nép tömegeit.

A TÉLI PÁRTÉLET*

A választások lezajlása után pártszervezeteinkben egyelőre megállt az élet. Természetes következménye volt ez a választások izgalmának, sok fáradozásának és annak is, hogy a választások eredménye egy kis csalódást hozott számunkra. Így volt ez pár hétig a központban is és mindnyájan avval voltunk elfoglalva, hogy méregettük és vitattuk a választás eredményét és tanakodtunk azon, hogy a párt munkáját hogyan lehetne elevenebbé és megbízhatóbbá tenni a jövőben.

Néhány hét után azonban a központban is, meg az erősebb, tevékenyebb helyi szervezetekben is megindult az élet. Kialakultak a téli pártmunka tennivalói és megindult az előkészület ezek megvalósítására. Számot vetettünk a párt eddigi munkájával, megállapítottuk eddigi munkánk fogyatékosságait és hibáit, és megtárgyaltuk a jövőbeli munka tennivalóit. Sok helyi szervezetünkben — nem is várva a központ utasítását és segítségét — a maguk erejéből készítették el a téli munka programját, és hozzá is fogtak annak megvalósításához. Ez természetesen nem baj és szervezeteink erejére vall, hogy így a maguk lábán, a maguk erejéből újra mozgásba tudták hozni a szervezet életét.

Most azonban a Központ is elkészült már a téli pártmunka programjával, és elkészült az az írásbeli anyag is, amelyet szervezeteinknek küldeni tudunk, hogy mindenütt egységesen, céltudatosan és szervezetten működjenek a Parasztpárt szervezetei. Most már minden helyi szervezetnek fel kell használni azt az anyagot, amit a központból küldünk és alkalmazkodni kell azokhoz az irányokhoz, amelyeket a központ kidolgozott.

A választásokon kiderült, hogy az ország minden vidékén megvetettük a lábunkat. Nem kaptunk annyi szavazatot, amennyit szerettünk volna, de öntudatos és hű párttagjaink helytálltak magukért és kiderült, hogy ilyen párttagok is vannak. Az a 330 000 parasztember, aki ránk szavazott, szilárd és megdönthetetlen alapja pártunk munkájának. Ez természetesen nem elég, de ez az alap, ahonnan további lépésünket céltudatosan és biztosan megtehetjük. Tovább kell lépni tehát a párt szervezésének és nevelésének a munkájával, hogy a dolgozó parasztság tömegeit is öntudatos és hűséges párttagokká tegyük. Ezen a télen már ebben az irányban kell dolgoznunk. Öntudatosítani, nevelni kell az embereket, és

* *Pártértesítő, 1946. január 8. Kézirat. EFB 2931.*

alkalmat kell teremteni arra, hogy az általános művelődésben is előre haladjanak és politika ismereteiket és öntudatukat is erősítsék. Ugyancsak foglalkoznunk kell égető gazdasági kérdéseinkkel. Most, amikor még ráérünk, tisztázni kell a helyzetet és kidolgozni azokat a módokat, ahogyan gazdasági kérdéseinket megoldhatjuk. Ezen a télen van az ideje annak is, hogy a szükséges gazdasági szervezkedést megindítsuk és erősítsük, hogy a mezei munka idejére már ne kelljen ezekkel az előkészületekkel bajlódni. Így erősödnek szervezeteink, és így gyarapodik a Parasztpárt öntudatos tagjainak a tömege.

Az országos vezetőség felkészült erre a munkára. És most már módunkban áll irányítani és segíteni szervezeteink téli munkáját és mind írásbeli anyaggal, mind pedig előadókkal, szervezők kiküldésével segíteni a helyi pártszervezetek tevékenységét.

A pártszervezetnek az erősítését elsősorban azzal szolgálta a Központ, hogy újjászervezte a kerületi és megyei titkárságokat. Több helyen kicserélte az embereket és mindenütt állandó érintkezést épít ki a kerületi és megyei titkárainkkal. A közlekedés nagyon nehéz, azért akadozik ez az érintkezés, de nem kell visszariadni, hanem a néhány vonalon működő vasutakat, postát és telefont felhasználva állandóan tartani és erősíteni kell ezt az állandó érintkezést. Most folyik a járási titkárságoknak az újból való megszervezése, hogy a párt szervezeti hálózata végig teljes legyen az országban, és a központi irányítás az ország minden vidékére elérjen.

Új lendületet akarunk adni szervezeteink életének azzal is, hogy megindítottuk önálló ifjúsági szervezkedésünket. Felállítottuk a Népi Ifjúsági Szövetség központját, és ezen keresztül mindenütt az országban életre akarjuk hívni a mi ifjúsági szervezeteinket, a mi ifjúsági köreinket. Sok helyt néhány hónappal ezelőtt szervezkedett a parasztifjúság és megalakította a maga szervezeteit. Most az a feladat, hogy ezek az önállóan alakult ifjúsági csoportok belekapcsolódjanak a Népi Ifjúsági Szövetség központjába. Ahol pedig nem alakult még meg az ifjúsági csoport, most mindenütt alakuljon meg, a Népi Ifjúsági Szövetség Központjának az irányítása és útmutatása szerint.

A párt szervezeti erősítését szolgálja az is, hogy minden kerületben több pártiskolát rendezünk a párt vezetői számára. Ennek a pártiskolának már készen van a teljes anyaga, és minden pártiskola sorjában megkapja azt a központtól. Az a célja ezeknek a nagyon komoly politikai oktatást nyújtó kéthetes pártiskoláknak, hogy szervezeteink vezetői megtanulják a politikai élet általános tudnivalóit és kiképzést nyerjenek a pártszervezés minden részletmunkájában is.

Hasonlóképpen kidolgozta a pártközpont a parasztiskola anyagát is. Olyan tanfolyamok ezek, amelyek széles körű ismereteket nyújtanak a történelem, társadalom, a technika, a gazdasági élet és az irodalom egész területéről és alkalmasak arra, hogy a parasztság látókörét, tájékozottságát és öntudatát növeljék. Minden pártszervezetnek, ahol csak alkalmas ember van az írásban megszabott anyag előadására és megmagyarázására, ezeket a parasztiskolákat meg kell szervezni.

Széles körű kulturális munkára is rákészültünk. Pártszervezeteink életét nemcsak hasznosabbá, hanem elevenebbé is teszik azok az előadások, amelyeket maguk párttagjaink rendeznek, részben tanulás, részben szórakozás szándékával. A párt központjában működő kultúrközpont összeállította az előadható színjátékoknak, jeleneteknek és műkedvelő előadásoknak az anyagát, amelyek demokratikus és magyar szelleműek és amelyek alkalmasak arra, hogy szórakozva és jókedvvel tanuljanak belőle az emberek. Sorjában szervezzük meg a népfőiskolákat is. Ezek működésére nézve szintén szolgál kimutatással és segítséggel a párt kultúrközpontja.

Nem utolsósorban intézményessé és eredményesebbé kell tenni pártszervezeteink gazdasági és érdekképviseleti munkáját. Mezőgazdasági érdekképviseleti rendszer kidolgozásával. Vigyáznunk kell arra, hogy ez az érdekképviseleti szervezet igazi, népi, paraszti önkormányzat legyen és alkalmas legyen arra, hogy a dolgozó parasztság akaratának az érvényesítését biztosítsa. Ezt a kérdést a helyi szervezetekben is mindenütt meg kell tárgyalni. Hogy majd akkor, ha a szervezet felállításra kerül, akkor a mi embereink felkészültek és tájékozottak legyenek. Újságjainkban állandóan foglalkozunk evvel a kérdéssel és a pártiskolákon is részletesen megtárgyalhatjuk.

Különös fontossága van a szövetkezeti szervezkedésnek. Pártvezetőségünk erélyes fellépése folytán sikerült elérni végre azt, hogy a szövetkezeti központ megszervezése és a szövetkezeti élet irányítása tekintetében most már rend lesz. Rövidesen törvényesen is megalakul és megkezdi munkáját a mezőgazdasági szövetkezeti központ, az összes paraszti szövetkezetek irányító és segítő szerve. Ebben a szövetkezeti központban pártunk emberei erőteljesen képviselve vannak, tehát ezen keresztül tudjuk segíteni és irányítani a paraszti szövetkezetek munkáját.

Ezen a télen kerül sor arra is, hogy pártszervezetünket alkotmányosan kiépítsük és a párt vezetőségét mind az alsóbb szervezetben, mind a központban demokratikusan megválasszuk. Az országos vezetőség kidolgozta a párt szervezeti szabályzatát és ezt kinyomtatva rövidesen szétküldjük összes szervezetünknek. A kiküldendő szervezeti szabályzat alapján az abban foglalt szabályok szerint kell minden helyi szervezetben megtartani a tisztújítást, továbbá megalakítani a járási, megyei és kerületi választmányokat. A választmányok működésére és hatáskörére nézve ugyancsak a szervezeti szabályzat tartalmazza a szükséges tudnivalókat.

Most már kétségbevonhatatlanul országos párt vagyunk, éspedig egyre növekedő és erősödő országos párt. Szükséges tehát, hogy megtartsuk a párt országos gyűléseit, amelyeken a legszélesebb körben megvitatjuk a párt szervezeti kérdéseit és az országos vezetőket is demokratikusan megválasztjuk. Ebből a célból elhatározta az országos vezetőség, hogy március 12—15-ig összehívja az országos pártgyűlést és az országos nagyválasztmányt. Mindkét országos gyűlés megalakítására és tanácskozásaira nézve a szervezeti szabályzat tartalmaz előírásokat. Az országos vezetőség a taglétszám arányában meg fogja állapítani, hogy melyik megyéből hány tag kerüljön be az országos választmányba és ezt rövidesen kiküldi a helyi szervezeteknek. Ennek alapján március 1-ig minden megyében meg kell

választani az országos nagyválasztmány tagjait, továbbá az országos pártgyűlésen részt vevő kiküldötteket.

A téli pártéletnek tehát sokféle irányban kell kiterjedni. Munka és tennivaló van elég. A pártközpont maga is sokféle módon és sok tárgyban foglalkoztatja és segíti a helyi szervezetek munkáját, de azoknak maguknak is találékonynak és vállalkozónak, kezdeményezőnek kell lenni, hogy pártunk ezen a télen elvégezze azt a nagyszabású erősödést, amire a dolgozó parasztság érdekében szükség van.

HOZZÁSZÓLÁS A HÁZSZABÁLYTERVEZETHEZ A NEMZETGYŰLÉS ÜLÉSÉN*

1946. január 25.

Igen Tisztelt Nemzetgyűlés! Az előterjesztett házszabálytervezet nem tartalmaz valami forradalmi új házszabályt, nagyon sok részében megtartja azokat a szabályokat, formákat, amelyek a parlamenti élet során kialakultak. Sok tekintetben természetesen kiegészíti azokat, és alkalmazza azokhoz a követelményekhez, amelyeket a változott idők és ennek a nemzetgyűlésnek változott összetétele megkívánnak. Két ponton azonban eléggé fontosak ezek a változások és ezekre különösen tekintettel kell lennünk, amikor megítéljük ezt a házszabálytervezetet, és amikor valóban jó munkarendet, munkaeszközt akarunk adni annak a nemzetgyűlésnek, amelynek valóban nagyon sok dolga van és valóban nagyon sok és komoly dolgot kell elvégeznie.

Az egyik: annak lehetőségét minden körülmények között ki kell zárni, ami az elmúlt évtizedekben abban az álparlamenti és áldemokratikus rendszerben megakadályozta, hogy a mégis valahogyan bejutott igazi népképviselők kifejthessék az erejüket és beleszólhassanak a közügyekbe, és egyáltalában azt a súlyt, amelyet itt képviselnek, érvényesíteni tudják a parlamenti tárgyalások során. Erre tehát különlegesen kell vigyáznunk. E tervezet nagyjában-egészében kielégíti azokat az igényeket és kívánságokat, amelyeket abban a tekintetben támasztunk, hogy elejét vegyük minden olyan diktatórikus irányításnak vagy esetleg erőszakos elnémításnak, amely esetleg megakadályozza, hogy a nép hangja a nemzet gyűlésében elhangozhassék. A javaslat, a felfogásom szerint, ezt kielégítően és igen részletesen biztosítja, úgyhogy mi most olyan házszabályt fogunk alkotni, amelyben biztosítva van az, hogy sem az elnök, sem a kormány, sem semmi más hatalmi tényező nem folyhat be úgy a tárgyalások menetébe és a nemzetgyűlés akaratának kialakításába, hogy ott csak ilyen okoknál fogva a népi érdekek sérelmet szenvednének.

De van egy másik vonatkozás is, amelyben különösen vigyáznunk kell, és amelyben ez a tervezet már nem olyan kielégítő. Vagyis a javaslat abban a vitatott néhány pontban módot ad olyasmire, amire nincs szükségünk, vagy pedig nem szolgál olyan szempontot, amelyre pedig ennek az új és újfajta nemzetgyűlésnek, igenis, szüksége van. Nem lehet elfeledni és a házszabályokban is feltétlenül érvényesíteni kell a követelményeit annak, hogy itt mégis csak óriási történelmi

* *Nemzetgyűlés Naplója, 1946. január 25. 230—234.*

fordulat ment végbe. Ennek a parlamentnek az összetétele egészen más, ennélfogva a hangja is komolyan különbözni fog annak a parlamentnek a hangjától, amelynek a házszabályaiból sokat átvettünk. De általában véve az egész eddigi parlamenti gyakorlattól bizonyos mértékben el kell térnie, mert hiszen ha játékszabályok is kell hogy irányítsák a nemzetgyűlési munkát, mégis arra is szükség van, hogy itt megengedett legyen minden olyan hang, erélyes fellépés és komoly, érdemben való viaskodás és harc, amely ma ennek a nemzetgyűlésnek a háta mögött mégis csak van az országban és mégis csak arról van szó, hogy harcolni kell. Az, hogy ellenségeink, akiket sértegetni kellene vagy lehetne, vagy akik ellen lázításra alkalmas hangot lehetne megütni, nincsenek — ez egyszerűen nem áll. Mindenki jól tudja, hogy vannak — és itt a parlamentben nem lesz ügy, amelynek során elő ne kerülnének azok a — társadalmi erők, politikai tényezők, amelyekkel, igenis, nagyon erősen, nagyon határozottan és élesen szembe kell szállani. Nincsen tehát szükségünk arra, hogy ezt az erőt igyekezzünk a jólneveltség és finomkodás szabályaival fékezni. Végeredményében úgysem lesz gyakorlat az, hogy itt sértegetések vagy egyebek elhangozzanak. Általában véve ennek nincsen semmiféle lehetősége. De hogy minden ilyen esetért — éppen akkor, amikor nem is tiszteletreméltó egyénekről vagy csoportokról van szó — s akkor is csak azért, hogy jó úriemberek legyünk, ragaszkodjunk ilyen szabályokhoz, ezt én nem tudom belátni. *(Úgy van! Úgy van! — Taps a kommunista párton.)*

A javaslat egyes részleteivel kapcsolatban tényleg vonjuk le a következményeit annak, hogy ez a parlament nagy részében a parasztoknak és a munkásoknak a parlamentje *(Úgy van! Úgy van! — a parasztpárton és a kommunista párton.)* és nem olyan jólvasalt úriemberekből áll, mint amilyenek nagyobbrészt a régi parlamentekben ültek. Legalább tehát két ponton, amely a vita tárgyát képezi, vonjuk le a következményeket. Így például ami az osztályok elleni uszítást illeti, mi kimondjuk azt, hogy az osztályokat itt a parlament tárgyalásainál általánosságban nem szabad védelemben részesíteni, vegyük tehát elejét annak, hogy esetleg azok a földhözjutottak, akiknek a földjét el akarják venni, most ne mondhassák meg szívük szerint nézetüket azokról az urakról, akik földjüket vissza akarják venni? Ezt ez a parlament nem teheti meg! *(Úgy van! Úgy van! — a parasztpárton és a kommunista párton.)* Mi tehát ezt semmiesetre se tegyük meg.

Én tehát helyeslem azt a javaslatot, hogy hagyjuk ki az egészet, de egyáltalában nem tartanám helytelennek azt se — mert nagyon alkalmas volna arra, hogy kifejezze ennek a parlamentnek a természetét és valóságos képét —, ha azt mondanók ki, hogy a dolgozó osztályokat pedig nem szabad sértegetni. Hogy vannak-e vagy nincsenek dolgozó osztályok — amint itt a felszólalásokban elhangzott —, ezt bízzuk az időre. Mindenki rájön majd erre, mi tudjuk s elég okunk van rá, hogy ezek ellen mi nagyon élesen és erélyesen harcoljunk. *(Helyeslés és taps a kommunista és a szociáldemokrata párton. — Veres Péter (pp): Holnapután mások is lesznek, vegyük tudomásul! — Zaj.)*

Az én javaslatom tehát az, hogy hagyjuk ki ezt a részt. Csatlakozom a szociáldemokrata párt képviselője részéről elhangzott javaslathoz, amennyiben azonban ez bármilyen módon nem találna egyetértő elfogadásra, feltétlenül csak

azzal a módosítással tudok hozzájárulni a szöveghez, hogy az „osztály" elé a „dolgozó" szó is odatétessék, tehát ne korlátozzuk a munka erejét és a vita élét.

A másik dolog az olvasási kérdés. Természetesen mind a két oldalról lehet nagyon szépeket mondani és az is igaz, mind a két szempontból, amit Buchinger képviselőtársam mondott, hogy nem is olyan nagy dolog az egész. Én azt akarom hozzáfűzni a kérdéshez, mint új mozzanatot, ami talán nem áll világosan mindenki előtt, hogy szokásjog, szokás van arra, hogy illik-e olvasni vagy nem illik. Az általános parlamenti szokás, amelyet akár szokásjognak is lehet tekinteni, az, hogy ne olvassanak a felszólalók, hanem beszéljenek. Ugyanakkor azonban ez a szokás természetesen a körülményekhez képest változik. Így például az ideiglenes nemzetgyűlés nem egészen kétnapos működése után, szóval egy bizonyos idő múltával kialakította azt a gyakorlatot és szokást, hogy a pártok reprezentáns felszólalói a komoly, felelős nyilatkozatokat felolvassák. A hozzászólók az olyan komoly kérdéseknél, amikor fontos a hozzáértés, a politikai él és a finom különbségek, ugyancsak olvasnak. Szintén olvasnak azok, akiknek nincs gyakorlatuk vagy szónoki készségük, de viszont igenis érdek, hogy hozzászóljanak, akár parasztok, akár munkások. Ilyen módon, azt mondhatnám, hogy az érvényes szokásjog ma a magyar parlamentben nem az, hogy nem szabad olvasni, hanem az, hogy olvasni szabad, beszélni is szabad, ahogy a körülmények kívánják. *(Taps és felkiáltások a kommunista párt oldalán: Ez az!)* Én tehát azt feltétlenül szükségtelennek és helytelennek tartom, hogy így megmaradjon a javaslat. Ahhoz hozzájárulok, hogy ezt a részt kihagyjuk, de egy mozzanatát mégis szeretném az előadó úr beszédének megragadni, tudniillik azt, hogy ami e tekintetben mégsem egészen helytelen, próbáljuk érvényesíteni. Miről van szó? Azt mondja az előadó úr, hogy olvasni szabad, beszélni is szabad, ahogy a körülmények kívánják. *(Taps és felkiáltások a kommunista párt oldalán:* Ez az!) Én tehát azt feltétlenül terület, ahol az egyes társadalmi rétegeknek, pártoknak felszólaló képviselői megvívják azt a harcok, amelyet ma az előttük felmerülő kérdésekben meg kell vívniok.

Ha így nézzük a dolgot, akkor igenis ennek a harcnak a befolyásolására, a dolgozó, a munkás- és parasztosztályok fellépésének, azok erejének a csökkentésére alkalmas az, ha eltiltjuk az olvasást. *(Úgy van! a kommunista párt oldalán.)* Mert az lehet, hogy tud beszélni egy munkás vagy paraszt, aki a gyűléseken hozzátanult, de amikor itt nagy, nehéz összefüggésekről van szó és azokban nagyon világosan kell tudni, hogy mit mondjon, hogy a másik felszólalónak az érveit meg tudja támadni és a magáét tudja kellő súllyal érvényesíteni, akkor igenis hátrányba kerül az, akinek nincs kellő iskolázottsága a beszédben és a kifejezésekben. Ezt azt előnyt pedig az iskolázottabb, gyakorlottabb felszólalóknak ez a nemzetgyűlés nem adhatja meg. *(Taps a kommunista párt oldalán.)*

A magam részéről és a Nemzeti Parasztpárt részéről tehát az a javaslatom, hogy az olvasási tilalmat mindenesetre hagyjuk ki, és ha mégis akarunk valamit, hogy elősegítsük, mondjuk a beszédnek és a vitának az élénkségét — ami különben szokásjogilag is halad előre —, akkor legfeljebb azt vehetnénk be, hogy egész terjedelmében vagy efféleképpen beszédet olvasni nem szabad. De javaslatunk az,

amely lényegében nem más, mint csatlakozás Buchinger képviselőtársam és Orbán képviselőtársam javaslatához, hogy hagyjuk ki az egészet, bízzuk a kérdést a szokásra, amely úgyis kialakul. Közben nem árt, ha az előadó úr néhány lelkesítő szózatot intéz a nemzetgyűlés tagjaihoz, hogy: Beszéljünk, uraim! *(Derültség.)* Ez majd elősegíti a szokásjog kialakulását, de hogy ilyen hátrányos helyzetbe hozzuk az avatatlanokat, a kevésbé tanult, képzett szónokokat, ezt nem tehetjük meg.

Ez a két észrevétel volt az, amivel lényegében szeretnék hozzájárulni ennek a házszabálytervezetnek helyesbítéséhez. Általánosságban a tervezetet elfogadjuk és üdvözöljük, mint olyant, amely alkalmas keretet igyekszik biztosítani az új nemzetgyűlés tárgyalásainak és ezzel a demokratikus politikai élet további fejlesztésének. *(Helyeslés és taps a kommunista párt, a szociáldemokrata párt és a parasztpárt soraiban.)*

ÉLJEN A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG!*

Kikiáltottuk a köztársaságot, és államfőt választottunk a nép közül. Olyan férfit állítottunk a magyar állam élére, aki velünk együtt kínlódott és bujdosott a nehéz időkben, és velünk együtt küzdött a nép szabadságáért minden ellenállással és minden ármánykodással szemben. Ezzel örökre és visszavonhatatlanul a nép vette kezébe az államhatalmat, és mindörökre vége Magyarországon az Isten kegyelméből való király uralkodásának és a királyság tekintélyére támaszkodó urak uralmának.

Történelmünk legnagyobb fordulatát értük meg most, és a demokrácia legnagyobb vívmányát harcoltuk ki. Leszámoltunk mindennel, ami útjában áll a nép szabad cselekvésének, és megnyitottuk az útját a nép országának, a demokratikus államnak és a népi társadalomnak.

Történelmi sorsforduló ez a magyar nép életében, s nagyszerűségét és századokra szóló jelentőségét talán nem is tudjuk eléggé felfogni a mindennapi élet temérdek baja és nehézsége közepette.

A nemzetgyűlés sok szép és okos szóval indokolta ezt a történelmi lépést, és mindössze néhány kísértetszerű ósdi elme okvetetlenkedett és aggodalmaskodott. A nemzet akarata egységesen és félreérthetetlenül nyilvánult meg abban, hogy a magyar demokrácia sorsát és előrehaladását az államformában is meg kell pecsételni, és minden reménységét meg kell semmisíteni annak a várakozásnak, amely még valamikor is vissza akarja hozni a régi időket és a régi intézményeket.

A nép is fokról fokra emelkedő lelkesedéssel üdvözölte ezt a történelmi fordulatot. A háború pusztítása után ezer kínnal és bajjal vergődő élet lefoglalja és elkeseríti az embereket, tehát csak lassan érzik meg azt a történelmi levegőt, ami a köztársaság kikiáltásával árad felénk. De végre is tüzet fogott a nép, és elemi erővel tört fel a felszabadulás érzése százezrek és milliók szívéből, amikor szemükkel láthatták és fülükkel hallhatták, hogy új világ van Magyarországon, és örökre vége a minden néptől független hatalomnak.

A magyar demokrácia kivételes ünnepnapját és nagyszerű diadalünnepét értük meg tegnap, amikor a történelem döntő fordulatát érezhették százezrek és milliók. A köztársaság nagy ünnepnapján fölemelkedhettünk a mindennapok keserves, de múló gondjai közül arra a történelmi magasságra, ahol minden érzékeinkkel

* *Szabad Szó, 1946. február 2.*

érezhető a magyar nép sorsának gyökerében való megváltozása. Százezrek és milliók érezhették, hogy megfordult a magyar történelem, óriási lépéssel haladt előre a nép ügye, és a fejlődés új távlatai nyílnak meg a dolgozó nép előtt.

Vége van egy elszenvedett keserves ezredévnek, és új korszak tárta ki kapuit a magyar nép előtt. Vége van a magyar szent korona ezer esztendejének és annak az uralomnak, annak az úri országlásnak, amely ezer éven át a szent korona nevében szorította hátra a népet és a szent korona nevében szentesített olyan uralmat, amelynek minden lépése a nép ellen való volt. Letelt az ideje ezeknek a rossz emlékű századoknak, s örökre és visszavonhatatlanul rátettük tegnap erre a korszakra a szemfedőt. Annyi hősies és nagyszerű erőfeszítés után most végre sikerült a történelmi lépés. Amiért annyi szív dobogott századokon keresztül, amiért annyi hű magyar és annyi bátor népfi harcolt meg-megújuló rohamokban, az most harmadszorra, a magyar igazság szerint sikerült.

1848—49 szabadságharcában a magyar nép legjobbjai érezték, hogy nincs más útja a magyar nép szabadságának és előrehaladó fejlődésének, mint megszabadulni az uralkodóháztól, lefejteni a szent korona feudális béklyóit, és a magyar köztársaság szabad ege alatt építeni fel újra a szabad és modern Magyarországot. Akkor kimondani is alig merték ezt a tiszta nagy szándékot, s amiért mégis harcra keltek, végül is elbukott. Nem lett magyar köztársaság, nem lett magyar szabadság.

1918—19-ben, az elveszett háború után, újra föltámadt a szándék és el is jutott a megvalósulás útjára, de diadala nem tartott sokáig. A régi uralmi rendszer egész hadserege felvonult a nagy „veszedelem" ellen, és egy ellenforradalomban megsemmisítették a magyar köztársaságot, s király nélkül is visszaállították azt a királyságot, amely erőt és oltalmat adott minden reakciós törekvésnek.

Most harmadszor végre sikerült megfordítani a sorsot, és a magyar köztársaság megmásíthatatlan valóság, visszatántoríthatatlan lépés a magyar nép történelmi útján. Most végre eldöntöttük a játszmát, és fedél alá juttattuk a demokrácia épületét. Lezártunk ezer esztendőt és megnyitottuk az útját a bátor és szabad előre való fejlődésnek.

Nem tagadjuk meg a királyság elmúlt ezer esztendejét, de nem is tudjuk elfelejteni.

Nem tagadjuk meg azt, hogy Szent István koronája alatt lett a magyarságból európai nép, és hogy e királyság államrendszerében léptünk az európai fejlődés útjára. Nem tagadjuk meg azt, hogy a magyar királyság középkori korszakában tanultuk meg az európai jogrendszer elemeit, a földművelés és az ipari mesterségek fejlettebb tudományát és sok mindent még, ami gyarapította és fejlesztette a magyar nép életét. De nem felejthetjük el azt sem, hogy a szent korona nevében fojtotta vérbe a magyar nemesség a parasztok lázadását, és a szent korona nevében nyomorította földhözkötött szolganéppé Verbőczy törvénye a magyar parasztság millióit.

De különösen nem tudjuk elfelejteni, hogy Szent István koronája volt a Habsburgok négyszáz éve alatt a magyar nép minden szabadságtörekvésének az ellensége és elnyomója. Nem felejthetjük el, hogy a négyszáz éves Habsburg-királyság, ha a korona erejével védelmére is kelt olykor a jobbágynépnek, végül

mégiscsak a magyar nemzetséggel egyezett ki, és szentesítette a földesúri rend jobbágynyúzó uralmát akkor is, amikor már Európa-szerte széttörték ezeket a népnyomorító bilincseket. Nem felejthetjük el, hogy a Habsburg-királyság volt az az erő az újkor négy századán keresztül, ami megakadályozta a magyar népet abban, hogy valóságosan felszabaduljon és a modern polgári fejlődés útjára lépjen.

Legkevésbé felejthetjük el azt, hogy 1867-ben a szent korona árnyékában egyeztek ki a magyar földesurak az osztrák impérium feudális és kapitalista hatalmaival a magyar dolgozó nép rovására. Soha nem felejthetjük el azt, hogy ez a kiegyezés volt a magyar parasztság sírba eresztő kötele. A szent korona hatalmával védte meg ez a kiegyezéses rendszer a nagybirtokot, és szorította vissza a parasztságot minden politikai jogtól és minden gazdasági erősödéstől. És azt sem felejthetjük el, hogy ez az uralkodóház és ez a politikai rendszer vitte a magyar népet abba a háborúba, amely kiszakított bennünket a szabad népek társaságából, és amely megszámlálhatatlan nemzeti szerencsétlenséget zúdított ránk.

De azt sem felejthetjük el, hogy a Horthy-ellenforradalom és a bethleni konszolidáció a szent korona tekintélyével állította vissza az egész feudális régi világot, és a szent korona nevében lökte vissza a parasztságot és a munkásságot abba a jogtalan és tehetetlen mélységbe, amelyben azelőtt élt. De különösen nem felejthetjük el, hogy a királyság neve alatt uralkodó történelmi osztályok voltak azok, akik a keresztény-nemzeti eszmék hazug és hamis jelszavaival kábították odáig a magyar népet, hogy beleszédült a Hitler melletti háborúba és végül Szálasiék haramiabandájának a karmaiba. Nem szabad és nem lehet elfelejtenünk legvégül, hogy a magyar nép minden mai nyomorúságáért és a magyar nemzet minden mai kiszolgáltatottságáért ez a szent korona nevében uralkodó úri rendszer a felelős.

Most végre pontot teszünk ennek a népnyomorító történelemnek a végére. Most végre felszabadultunk a folytonos lidércnyomás alól, és végre szabad levegőhöz jut a magyar nép. Ítéltünk a rosszemlékezetű korszak fölött és kimondtuk a nép szabadságának és a nép önállóságának az új igéit. Most már biztosan és visszavonhatatlanul elindultunk a fejlődés új útjain és bátran mehetünk tovább előre a szabadság és a népuralom következetes és teljes kiépítése felé. Kaput nyitottunk a magyar nép jövő fejlődése felé, és bátran léphetünk át ennek a kapunak a küszöbén.

A magyar köztársaság kikiáltásával leraktuk a magyar népi állam alapkövét, és most már nyugodtan rakhatjuk mellé a többi köveket. Még itt vannak a régi feudális királyság mindenféle intézményei és jogszabályai, és lépten-nyomon akadályozzák az élet szabad folyását. Ezeket mind el kell most már takarítani az útból, és helyére tenni a köztársaság modern és szabad népi intézményeit és jogszabályait.

Itt van az egész közigazgatásunk. Olyan még az egész, hogy rajta van a Szent István-i alapítás minden bélyege és a nép már régóta nem leli benne a helyét. Minden alkatrészében megújítottuk, de még mindenütt ott van a régi szellem és a régi szándék s az egész nyomorúságos akadálya a népi demokratikus országigazgatásnak. Múlhatatlan föladata a magyar köztársaságnak, hogy ezt az egész

igazgatási épületet átalakítsuk, és modern népi intézménnyé alakítsuk át a királyi-nemesi vármegyét.

Itt van az egész magyar királyi iskolarendszerünk. Olyan még az egész, ahogy a feudális társadalom a királyi tekintély alatt parasztoknak, középosztálynak és az úri rendnek kialakította. Alapjaiban újjá kell szervezni az egészet, hogy méltó legyen a népi köztársaság nevéhez. Népi iskolarendszert kell csinálnunk a feudális osztályiskolákból, hogy abban a magyar nép egész tömegei nevelődhessenek és iskolázódhassanak a szabadság és a népi demokrácia szellemében.

És az egész társadalmunk. Annyi még a hamis, idejétmúlt feudális tekintély országunkban, annyi még a hiú rang és cím, hogy nehéz észrevenni az idők változását. A magyar köztársaság megalapítása legyen olyan ebben a dohos, fülledt és kriptaszagú világban, mint az ajtó nyílására beáramló tavaszi napsütés, és cserélje ki a levegőt társadalmunk minden zugában. Végre leesett a korona a legfőbb helyről, essen le sorjában, minden kisebb tekintély fejéről is. Vége a királyság misztikus tekintélyének, legyen vége minden kisebb-nagyobb úri tekintélynek és maszlagnak is.

A Magyar Köztársaság kikiáltása a legfőbb tekintély rangjára emelte a fölszabadult népet, ezzel a nép és a munka a legfőbb tekintély az új Magyarországon s az érdem, amit a szabad nép akaratából maga fölé emel. Új világ és új széljárás ez, új korszak a magyar nép történelmében. Szabad lélegzetvétel végre sok századok nyomorúsága és szolgasága után.

Győzött a nép és a demokrácia, és fölszabadultan búcsúztatjuk a régi világ minden kísértetét, és ujjongó szívvel köszöntjük az új világ tavaszi napsütését és minden fölpezsdítő friss széljárását.

Éljen a Magyar Köztársaság!

FELSZÓLALÁS A NAGY FERENC VEZETTE KORMÁNY PROGRAMJÁNAK VITÁJÁN A NEMZETGYŰLÉS ÜLÉSÉN*

1946. február 12.

Igen t. Nemzetgyűlés!

Mi bizalommal vagyunk a köztársaság első kormánya iránt, és az a kormányprogram, amelyet Nagy Ferenc Miniszterelnök úr előterjesztett, megerősített bennünket abban a várakozásunkban, hogy ez a kormány is, a köztársaság első kormánya is bátran tovább fog haladni azon az úton, amelyet az ideiglenes nemzeti kormány kitaposott.

Mégis engedjék meg, hogy ezt a kormányprogramot kiegészítesem néhány olyan további javaslattal, amely alkalmas arra, hogy valóban erőteljessé és határozottá tegye a kormány munkáját, más szóval a demokratikus átalakulás erősítésének és biztosításának útját.

Mi mint a legkisebb kormányzópárt, talán leginkább tudjuk felhozni azokat a szempontokat és javaslatokat — miután hatalmi szempontok bennünket talán kevésbé befolyásolnak —, amelyek alkalmasak arra, hogy általuk olyan lépésekkel haladhassunk tovább a demokrácia útján, amelyek a széles néprétegekben is fel tudják kelteni azt az érzést és indulatot, amellyel egyértelműbb és sikeresebb lesz a demokratikus átalakulás.

Programoknak és demokratikus nyilatkozatoknak nem vagyunk híjával. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front úgy alakult meg, előbb négy, majd öt pártból, hogy minden párt elvállalt egy közös programot, amelyben szinte minden sarkalatos demokratikus követelményt lefektettünk, és olyanoknak jelentettük ki, amelyek nélkül az országot nem lehet talpra állítani és a régi rendszerrel nem lehet leszámolni. Az ideiglenes nemzeti kormány még külön részletezte és hangsúlyozta ezeket a programpontokat, és ugyanezt tette végeredményben a Tildy-kormány is, amikor aktuálisan felújította ennek a programnak összes nagyjelentőségű pontjait, és ezzel indult el a kormányzás útján. Ugyanezt tette most a Nagy Ferenc-kormány is. Ami tehát a programokat illeti, jó úton járunk és egy egyenes, következetes vonalat tartunk.

Sokan beszélik, sokan suttogják és főképpen híresztelik azt, hogy minden rosszul megy a demokráciában, ezer a baj és a panasz, a kormány útja nem jól halad. Ezzel szemben hadd emlékeztessek itt arra, hogy mégis ez az út volt az, amelyen néhány

* *Nemzetgyűlés Naplója, 1946. február 12. 464—473.*

— nyugodtan mondhatjuk — történelmi jelentőségű lépést tett a magyar nép, és ezt az eredményt ezzel a programmal és e program útján haladó kormányokkal értük el. A földreform, a választások levezetése, a köztársaság ügye és az újjáépítés számos területén elértünk olyan eredményeket, amelyekkel nyugodtan biztathatjuk és megnyugtathatjuk saját magunkat is, s egyúttal érvül is hozhatjuk fel minden gáncsoskodással és akadékoskodással szemben.

Egy másik nagy vívmánya ezeknek a programoknak az, hogy meg tudjuk őrizni a demokratikus erők együttműködését és egyensúlyát, és minden nagy kérdésben, az összes felelős tényezők egyhangú határozatával tudtunk egymásután következő lépéseket tenni.

Mégis, a demokratikus átalakulás ügye körül és a kormány politikája körül nincs minden rendben. Mégis rengeteg panasz, sérelem, kifogás hangzik el, rengeteg lappangó ellenzéki érzés, hangulat és felelőtlenség uralkodik az országban, amely mindenféle ellenőrizhetetlen utakon, suttogással, híreszteléssel olybá tünteti fel viszonyainkat, mintha mindezért a demokrácia lenne felelős, mintha mindennek az volna az oka, hogy ilyen demokratikus programok alapján ilyen kormányok viszik az ország vezetését.

Egyszer komolyan szembe kell néznünk ezzel az ellentéttel, amely egyfelől a programok, másfelől pedig a felelőtlen híresztelés és suttogás között van. Természetesen ezt az ellenzéki hajlamot és ezt a felelőtlenséget nagyon is céltudatos reakció szítja, színezi és hajtja, úgyhogy mindig a sérelmeket és a panaszokat hozza fel, és szívesen elfeledkezik mindazokról a vívmányokról, amelyeket mégis elértünk, s a végén senki sem vonhatja kétségbe, hogy ezek történelmi lépései voltak a magyar nép előrehaladásának. Ezeknek a lappangó ellentéteknek és ellenzéki hajlamoknak már itt a parlamentben is kifejezést adott Sulyok képviselő úr *(Úgy van! Úgy van! — a kommunista párton)*, de találkozunk vele másutt mindenütt is. Egyszer tehát komolyan szembe kell szállni, és komolyan tudomásul kell venni a programunkat, és úgy kell vinni, hogy felvegyük a nyílt harcot ezekkel, és határozott politikával, határozott föllépéssel le tudjunk velük számolni.

Nagy Ferenc miniszterelnök úr mögött bizalommal áll ott a pártja és a többi párt is biztosítja bizalmáról, de még azt is hozzátehetjük, a nép nagy többsége mögötte áll annak a programnak megvalósításában, amelyet itt a parlamentben elmondott. Ennek a kormánynak, a magyar köztársaság első kormányának tehát van ereje arra, hogy határozott és nyílt reformprogram megvalósításával álljon elő, nyílt és félreérthetetlen lépéseket tegyen a demokrácia erősítése és továbbfejlesztése irányában. Természetesen ehhez is szervesen hozzátartozik, hogy nyíltan vegye fel a harcot azokkal az ellenzéki, felelőtlen lappangó hangokkal, híresztelésekkel és levegőrontásokkal szemben, amelyek a demokrácia atmoszféráját, a közhangulatot és a közvéleményt inkább ellene fordítják a kormánynak és az előrehaladó lépéseinknek, mintsem mellette sorakoztatnák fel. *(Taps a kommunista párton.)*

De mi az útja ennek a félreérthetetlen és sikeres előrelépésnek? Nyilvánvalóan semmi más, mint az, hogy ez a kormány lépjen rá, illetve haladjon tovább a nagyszabású és gyökeres reformok megvalósításának útján. Az ország demokratikus átalakulását mindenki számára érezhetően kell újra lendületbe hozni. Ezt a

lappangó elégületlenséget és ellenzékiséget nyílt színen le kell küzdeni, és a reakció próbálkozásait alkotó munkával meg kell semmisíteni. *(Helyeslés.)* Nyilván csak ez az út az, amely erősítheti a bizalmat a kormány és a demokrácia ügye mellett, s a másik oldalon napvilágra hozván a rejtőzködő ellenzékieskedést, nyílt színen le tudjunk vele számolni. Igenis meg kell mozdítani a népet azokkal a gyökeres reformokkal, amelyek életszükségletei a demokráciának. Akkor vagy elnémul és eltűnik a reakciós kisebbség, vagy pedig nyílt harcban fogunk leszámolni vele.

Mi a Nemzeti Parasztpárt részéről javaslatba hozzuk ezeket a reformokat, de ha más párt hozza javaslatba, akkor állunk mellettük s kitartó és meg nem alkuvó munkával a mögöttünk álló paraszti tömegekkel, harcolunk értük mindaddig, amíg ezeket keresztül nem tudjuk vinni. Van néhány olyan súlyos nagy kérdés, amelyben most a köztársaság első kormányának meg kell mutatnia, hogy mit tud, és meg kell mutatnia azt, hogy állja a harcot minden ellenkező erővel szemben. *(Egy hang a kisgazdapárton: A rendőrségnél! — Egy hang a kommunista párton: Másban is, nemcsak a rendőrségnél!)*

Itt van a földreform kérdése. E pillanatban ötszáz szabolcsi parasztember áll a parlament előtt, Szabolcs megye minden falujából, pártállásra való tekintet nélkül, akik feljöttek azért, hogy tüntessenek a földreform mielőbbi végrehajtása mellett, és véget vessenek a húzavonának, amely most is tapasztalható. *(Mozgás és zaj. — Egy hang a kisgazdapárton: Ki hozta fel őket? — Farkas Mihály (kp): A nép küldöttei!)* Nézze meg őket, kisgazdapártiak is vannak köztük, azokat aligha mi hoztuk fel. Miről van szó itt a földreform körül? Egyfelől a törvény betűibe kapaszkodva, ügyvédek és földesurak csűrik-csavarják a paragrafusokat *(Úgy van! Úgy van! — a kommunista párt oldalán)*, és szerzik vissza lépésről lépésre a földet. Ezért jött fel ez a küldöttség. *(Úgy van! Úgy van! — a kommunista párt oldalán.)* A másik oldalon igenis ott áll a földhöz jutott parasztság úgy, hogy körömszakadtáig védi a földet, és nem hajlandó belőle visszadni. Ebben a kérdésben kell dönteni most és meg kell találni a kormánynak a helyes utat. *(Kováts László (kp): Be kell tartani a törvényt!)* Legyen hát vége a huzavonának és halogatásnak, mert a termelés sínyli meg, a termelő munka fizet rá arra, ha folytatjuk mind tovább és tovább ezt a huzavonát. *(Zaj a kisgazdapárti oldalon. — Egy hang a kisgazdapárt oldaláról: Megvan a törvény!)* Úgy van, a törvényről eleget beszélnek és eleget hangoztatják, ámde vajon úgy vetünk-e véget helyesen ennek a huzavonának, ha a törvény betűit vesszük alapul és visszaadunk minden földet, amit csak ki lehet találni, vagy pedig úgy, hogy teljesítjük a törvény szellemét, és ha kell változtatunk a törvénynek azokon a félreérthető vagy nem világos betűin, amelyek eddig lehetővé tették ezt a huzavonát?

A Nemzeti Parasztpárt azon az álláspontón van, hogy a törvénnyel való csűrés-csavarás megszüntetendő, egészítsük ki a földreformtörvényt olyan szükséges, világos, félre nem érthető jogszabályokkal, amelyek alapján be lehet fejezni az egész földreformot. *(Taps a kommunista párt oldalán. — Egy hang a kisgazdapárt soraiból: Minél előbb!)* Mi várjuk a kormánytól, hogy haladéktalanul, nagyon sürgősen beterjeszti ezt a kiegészítő földreformjavaslatot, ám ha nem teszi, akkor mi annak a tudatában, hogy a dolgozó parasztság nagy többsége mögöttünk van

(Közbeszólások a kisgazdapárt oldaláról: Hol van? Hányan vannak?) —, ha maguk nincsenek mögöttünk, az nem izgat bennünket — mi magunk fogjuk idehozni azt a törvényjavaslatot, és minden bizonnyal lesz annyi erélye a nemzetgyűlésnek *(Szobek András (kp) — a kisgazdák felé: A fasiszták szavazataival ülnek itt!)*, hogy nem fogja cserbenhagyni a földhöz jutottakat és a törvényjavaslatot meg fogja szavazni.

Itt van azután a mezőgazdasági érdekképviseletek ügye. Annak idején a kisgazdapárt sürgette és követelte azt, hogy a mezőgazdasági érdekképviselet szervezetét hozzuk létre, alkossuk meg azt a modern demokratikus érdekképviseleti testületet *(Közbeszólások a kisgazdapárt oldaláról: Kell is!)*, amely alkalmas arra, hogy a kamarákat feleslegessé tegye, illetve pótolja, másrészt pedig megvalósítsa a dolgozó parasztság mezőgazdasági önkormányzatát.

Mi a legteljesebb mértékben mellette vagyunk ennek a törekvésnek, de most már mi is sürgetjük, hogy minél előbb, minél hamarabb készüljön el ez a javaslat, mert a tavaszi munka idejére már úgysem lesz kész, holott nagyon sok mezőgazdasági kérdésben óriási haszna lett volna annak, ha ez az érdekképviseleti testület, ez a mezőgazdasági önkormányzat már működött volna, és meg tudná oldani a felmerülő helyi mezőgazdasági kérdéseket. Merjük állítani, hogy minden nap, amely elmúlik, amíg el nem készül ez az érdekképviselet, a termelő munkát hátráltatja és mindenki felfoghatja, hogy mekkora kárára van ez nemcsak a mezőgazdaságnak, hanem az egész magyar termelésnek!

A mi álláspontunk az, hogy új mezőgazdasági alkotmányt, új önkormányzati szervezetet kell adni a parasztságnak, amely a földreform következtében előállt új helyzetben új agrárpolitikát kezdeményezhet, és lerakhatja az alapját egy olyan agrárpolitikának, amely többé nem a nagybirtok szempontjait tartja szeme előtt, hanem annak a kétmillió kisparaszti gazdaságnak az érdekeit, amely most küszködik az újjáépítés rengeteg nehézségével, és ha már ezen túl lesz, akkor is még ezer új kérdés, új és új gondja merül fel a termelésnek, amelyet a legjobban csak ezek a helyi önkormányzati szervezetek tudnak megoldani. Természetesen bennünket nem elégít ki akármilyen önkormányzati testület. A mi álláspontunk az, hogy szervezetében feltétlenül demokratikusnak, tehát olyannak kell lennie, hogy a különböző birtokkategóriákat arányosan képviselje, úgy, hogy minden birtokkategória abban az arányban jusson szóhoz, amennyiben képviselve van az egész parasztság számában. *(Taps a kommunista párt és a parasztpárt oldalán.)*

A második lépés az volna, hogy ennek a mezőgazdasági érdekképviseleti testületnek törvényes hatáskört kell biztosítani arra, hogy az összes helyi kérdésekben, amelyeket jól ugyis csak az önkormányzati szervekkel lehet megoldani, el tudjon járni teljes jogkörrel. Nem elégíthet ki bennünket többé a javaslattétel vagy egyéb efféle jog, mert csak akkor hatályos, ha az összes mezőgazdasági helyi kérdésben — illetve helyesbítem, nem az összesben, hanem mindazokban, amelyeknek megoldása csak ott helyben történhetik — törvényes hatósági jogkört nyer.

Ezekkel az alapelvekkel várjuk a földművelésügyi miniszter úr tervezetét. Minden hozzáértésünkkel és összes szempontjainkkal segítségére sietünk, hogy ez a

törvényjavaslat minél hamarabb törvény legyen és ezzel alkotmányt adjon a dolgozó parasztságnak. *(Helyeslés.)*

A magyar demokráciának és az ország újjáépítésének legnagyobb munkája még hátra van, ez pedig nem más, mint az államigazgatás népi újjászervezése. Nehezen lehetne szembehelyezkedni azzal az óhajtással és kívánsággal, hogy fel kell számolni az egész feudális, bürokratikus, úri közigazgatásunkat és új, népi közigazgatási szervezetet kell felépíteni. Azt sem vonhatja senki kétségbe, hogy ezt elvégezni nem kisebb dolog, mint a földreform vagy a köztársaság megvalósítása *(Úgy van! Úgy van! — a parasztpárton és a szociáldemokrata párton.)*, mert ezen múlik a demokrácia jövője, és azonkívül ez az a kérdés, amelyben rengeteg, sokfelé kiterjedő munkát kell elvégezni és ez az, amelyben minden embernek és minden szervezeti lépésnek jelentősége van, mert a népi demokrácia végrehajtó szervezetéről, végrehajtó apparátusáról van szó.

Én két részét látom ennek a munkának, ahogyan azt szorosan egymás után következve, szervesen egymásba kapcsolódva feltétlenül meg kell oldani, illetve a megoldáshoz haladéktalanul hozzá kell fogni.

Az első rész a létszámcsökkentés. Nyilvánvaló, hogy egész állami apparátusunk nemcsak újabban, hanem lényegében az első világháború végétől kezdve folyvást duzzadt, és végül egy olyan vízfejű, hatalmas szerevezetté korcsosodott el, amely magában véve már nagyságával is terhét jelenti az állam és a nép életének. Feltétlenül szükséges van tehát csökkentésre. *(Kováts László (kg): Egy évvel ezelőtt is növekedett a létszám! — Felkiáltások a kommunista párton: Azért kell leépíteni!)* Nagyon jól tisztában voltunk azzal, hogy először fel kell venni azokat a népi demokratikus elemeket a közigazgatásba, akik jobban végzik munkájukat *(Mozgás és ellentmondások a kisgazdapárton.)*, ezután pedig ki kell rostálni azokat, akik a régi időkből itt maradtak vagy visszajöttek és akikre nem lehet számítani. *(Úgy van! Úgy van! — a kommunista párton. Orbán László (kp): Fáj az a pár munkás és paraszt, aki bekerült?)* Igenis, szükség van tehát arra, hogy politikailag és szakmailag egyformán rostálás legyen ez a létszámcsökkentés.

Én nem félek a szakértelem legnagyobb mértékű tiszteletbentartásától. Én mint volt belügyminiszter, mondhatom azt, hogy a magyar közigazgatás az igazi szakértelem tekintetében igazán gyönge lábon áll. Én tehát nem félek védeni a szakértelmet. A jó szakember a közigazgatásban igenis, nagyon megbecsülendő *(Kováts László (kg): Egy éven keresztül láttuk!)*, de ezt a szakértelmet nem lehet minden reakciós közigazgatási ember felé takarónak használni és nem lehet az iskolai képzettséget állandóan emlegetve, megakadályozni azt, hogy valóban kirostáljuk az alkalmatlan embereket. *(Helyeslés a kommunista párton.)*

Nagyon sok közigazgatási végzettséggel, jogi doktorátussal vagy húszesztendős minisztériumi gyakorlattal rendelkező tisztviselő szakmailag, a szakértelem szempontjából nagyon alkalmatlan, és nagyon sok most felvett paraszt- vagy munkásember nagyon jól elvégzi munkáját. *(Élénk helyeslés és taps a kommunista párton, a szociáldemokrata párton és a parasztpárton. — Orbán László (kp): — a kisgazdapárt felé: Elfelejtettek tapsolni!)*

Végre kell hajtani a közigazgatási létszám csökkentését, fel kell bontani azt az egész úri hivatalnokrendet, amely itt az elmúlt huszonöt esztendős korszakból és az azelőtti időkből is átörökítődött, és még alig érintve, ma is ott ül a nép nyakán: ezt a réteget fel kell számolni, fel kell bontani *(Némethy Jenő (kg): És a kiskirályokat is!)* és be kell vinni a közigazgatásba ezek helyére azokat a paraszti és munkásivadékokat, akik majd más szellemben fogják a közigazgatás munkáját végezni. *(Kováts László (kg): Volt egy év ideje rá, miért nem csinálta? — Zaj.)*

Igen t. Nemzetgyűlés! Tisztában vagyunk azzal, hogy egy ilyen lépés, a kívánt és szükséges arányú közigazgatási létszámcsökkentés az egész úri középosztályra nézve hatalmas társadalmi változás és lefelé csúszás lesz. Ezt lehet bánatosan és lehet reálisan emlegetni *(Szobek András (kp): Ez fájhat valakinek?)*, és a magyar nép jövőjét szem előtt tartva lehet intézni. Mindenesetre azon a nézeten vagyunk, hogy ennek a felbontásnak és lefelé csúszásnak meg kell történnie. *(Úgy van! — a kommunista, a szociáldemokrata és a parasztpárton.)*, mert végre egyszer Magyarországon ki kell már ütni a történelmi osztályokat abból a tekintélyből, amelynek birtokában ezzel a hamis maszlaggal végestelen-végig megakadályozták a parasztság és a munkásság emelkedését és felszabadulását. *(Élénk helyeslés és taps a kommunista, a szociáldemokrata és a parasztpárton.)*

De nem is titkoljuk, sőt szükségesnek tartjuk nyíltan megmondani, hogy egy ilyen létszámcsökkentésnek és egyéb idevonatkozó reformnak azt kell eredményeznie, hogy ezt a nagy társadalmi változást végrehajtsa és eredményében megváltoztassa a magyar társadalom szerkezetét. Ezt azonban mi nem embertelenül és nem csak úgy a szó kedvéért vagy éppen pillanatnyi politikai sikerekért gondoljuk, hanem azért, mert igenis kormányzati, társadalmi, gazdaságpolitikai programnak tekintjük, hogy ennek a feleslegessé vált értelmiségi vagy nem is nagyon értelmiségi úri középosztálynak hivatal nélkül maradt részét átvezessük a termelő munkába, akár a mezőgazdaság, akár az ipar területére. *(Helyeslés a kommunista, a szociáldemokrata és a parasztpárton. — Szabó Piroska (kp): A bányákba!)*

A feladat másik része, igen t. Nemzetgyűlés, közigazgatásunk szervezeti reformja. Bizonyára mindenki meg fogja érteni, ha rámutatok arra, hogy ha végrehajtjuk a létszámcsökkentést, de magát a szervezetet, a közigazgatás rendjét nem érintjük, akkor a közigazgatás jobban fog ugyan működni, mert más emberek maradnak benne vagy jutnak bele, de mégsem lesz belőle olyan modern népi közigazgatási szervezet, amelyre a magyar köztársaságnak, a magyar demokráciának szüksége van. Múlhatatlanul szükséges tehát, hogy szervezeti reformokkal vigyük tovább azt a közigazgatási reformmunkát, amelyet a létszámcsökkentéssel meg kell kezdeni. *(Acsay László (kg): Csak nem gyömrői rendőrökkel!)* Gyömrő csak egy volt, de ne az egész közigazgatási apparátusunk legyen ilyen. *(Zaj a kisgazdapárton. — Szobek András (kp): Orgovány hány volt? Örüljön, hogy csak egy volt, és hogy csak egy volt, az nekünk köszönhető! — Gúnyos közbeszólás a kisgazdapárton: Meg kell ismételni! — Szobek András (kp): Hogy csak egy volt, ez a rendőrségnek köszönhető, és az is, hogy maga itt ül! — Az elnök csenget. — Szabó Piroska (kp): Hol vették lemezre ezt a szót, hogy rendőrség? Mint egy papagáj!)*

Az önkormányzatokban éppúgy szükség van erre a szervezeti reformra, mint a szakigazgatási ágakban. Egész önkormányzati szervezetünk lényegében ma is ugyanazokon az alapokon nyugszik, amelyekre a szentistváni királyság megalapította. A vármegye nagyon sok avult intézménye maradt meg, itt van még és útjában áll annak, hogy igazi népi önkormányzatokat tudjunk létesíteni. Ezt a szervezeti reformot végre kell hajtani, különösen arra tekintettel, hogy az önkormányzati igazgatási vezető állásokat olyan választott népbeli egyének kezébe tegyük, akiknél nem kell képzettséget, iskolai végzettséget követelni, mert csak akkor biztosíthatjuk, hogy a legszélesebb dolgozó réteg nyer helyet ezekben a közigazgatási vezető állásokban. *(Zaj. Nem azt fogja csinálni mindenki, amit akar. Farkas Mihály (kp): Amit a nép akar!)* Azt akarjuk, hogy a község vezetője a képesítés nélküli, választott bíró legyen, és hogy a megye vezetője is a nép által választott, képesítéshez nem kötött ember legyen. *(Zaj. — Az elnök csenget. — Közbeszólás a kisgazdapárton: Láttuk a rendőrségnél! — Szabó Piroska (kp): Elkopott már a lemezük! — Zaj a kisgazdapárton.)*

Fontos előmunkálatokra van szükség az állami igazgatási ágakban is. Mindenütt nagy mértékben és gyökeresen le kell egyszerűsítenünk az állami adminisztrációt, és össze kell hangolni a különböző közigazgatási ágakat az önkormányzatokkal és egymással is. *(Közbekiáltás a független kisgazdapárton: Papíron mondja!)* Úgy látszik, a képviselő uraknak nem fáj például az, hogy egy parasztembernek, amikor el akarja intézni egy közigazgatási ügyét, a járásbíróhoz ide kell menni 15 kilométerre, a szolgabíróhoz amoda 18 kilométerre, a harmadik irányba amoda, és a bírósághoz pedig egy negyedik helyre kell mennie. *(Zaj.)* Mindenesetre az, hogy ezeknek a közigazgatási reformoknak a szükségességét felfogjuk-e vagy sem, nagyon megmutatja azt, hogy érezzük e igazán a népnek, de különösen a parasztságnak az igényeit és szükségleteit. *(Egy hang a kisgazdapárton: Maga miért nem valósította meg miniszter korában? — Szabó Piroska (kp): Mert maguk megakadályozták!)*

A közellátás terén szintén gyökeres és alapos reformmunkára van szükség. Egész közellátási rendszerünk úgy fejlődött ki, ahogyan a háború alól felszabadulva, sorjában találkoztunk a közellátási feladatokkal, és azokat toldozva-foldozva valahogyan megoldottuk, de még ma sem jutottunk el ahhoz, hogy a közellátás megfelelő törvényes szervezetét megalkossuk. Ebből eredt számos olyan aránytalanság, amely miatt joggal van vérig elkeseredve különösen a parasztság, annak is a szegényebb dolgozó rétege. *(Zaj a kisgazdapárton.)*

Közellátásunk mai — nyugodtan mondhatnám — rendszertelen rendjében óriási és kibírhatatlan aránytalanság állt elő a mezőgazdaság és az ipar között. A másik dolog pedig a kereskedelem olyan mértékű elfajulása, amelyet szintén nem lehet szóval sem illetni, hogy az milyen borzalmas következményekkel jár. *(Közbekiáltás a kisgazdapárton: Ránk szabadított kereskedelem az!)* A parasztság sok helyen már azzal az igénnyel és követeléssel lép fel, hogy szüntessék meg az egész közellátást és bízzuk szabadjára a dolgot, majd az a szabad piac törvényei szerint fog alakulni. Nagyon jól tudjuk, hogy ezt nem lehet megcsinálni. Nincs annyi termelésünk, nincs annyi árukészletünk, hogy ily módon várhatnánk eredményt, de azt merjük állítani

és merjük javasolni, hogy a közellátás körét le kell szűkíteni arra a néhány életszükségletet kielégítő cikkre, amely föltétlenül szükséges mindenki életének biztosítására. Ezeken a területeken építsünk azután egy arányos és megbízható közellátási rendet. Ehhez természetesen átfogó rend és törvényes jogszabály kell. De ezt mindenesetre nagyon sürgősen meg kell csinálni és meg kell valósítani, hogy a jövő évi terméssel már jobban tudjunk gazdálkodni, és ne karácsonykor jusson eszünkbe, hogy nyáron nem jól csináltunk valamit.

A közellátás helyes és elfogadható rendjéhez természetesen az is hozzátartozik, hogy egyformán terhelje a beszolgáltatási kötelezettség az ipart és a mezőgazdaságot. *(Úgy van! Úgy van! — Taps.)* Mindkettőnek egyformán fontos és nélkülözhetetlen része van az újjáépítésben és a közellátásban is. *(Úgy van! Úgy van! — a kisgazdapárton.)*

Ugyanitt kell szólnom a szövetkezetekről is, azokról a szövetkezetekről, amelyekről annyit beszélünk. Nagyon jól tudjuk, hogy nagyon sok közellátási, kereskedelmi és termelési kérdésünket csak úgy tudjuk jól megoldani, ha eleve alulról felépített népi szövetkezeti hálózatot nevelünk fel. Ugyanakkor azonban meg kell mondanunk azt is, hogy eddig keservesen kevés történt ezen a téren, és állandó bizonytalanság uralkodik még abban a tekintetben is, hogy a helyi, népi, paraszti munkásszövetkezetek hogyan találják meg a maguk szervezésének és fejlődésének útját. Igenis, szükség van tehát arra, hogy nemcsak a közellátás, hanem a termelés minden szempontja tekintetében komoly szövetkezeti programmal szabjuk meg szövetkezeteink fejlődését, és vigyük őket azon az úton, ahol életképes, eleven szövetkezeti hálózat lesz belőlük.

A pártok képviselői nagyjából már meg tudtak egyezni abban, hogy az összes mezőgazdasági szövetkezeteket egy központba tömörítsük, az összes fogyasztási szövetkezeteket pedig egy másik központba. Ugyanakkor azonban annyi huzavona, annyi akadékoskodás állja az útját annak, hogy ezek a szövetkezeti központok létrejöjjenek, működni kezdjenek, hogy mindaddig, amíg a helyi szövetkezetek a legnagyobb kínban, nehéz helyzetben és gondozatlanságban vannak, nem is lehet várni, hogy nőjjenek, gyarapodjanak és szövetkezeti hivatásukat teljesíteni tudják.

Mi tehát a leghatározottabban sürgetjük azt, hogy ezeket a szövetkezeti központokat azokkal a törvényes jogszabályokkal, amelyekre szükség van, alakítsuk meg, indítsuk el őket munkájuk útján, hogy a többi helyi szövetkezet is kapcsolódhassék hozzájuk és ezzel a szövetkezeti ügy, a szövetkezeti élet végre induljon már el a fejlődésnek az útján.

Itt van a jóvátétel ügye, a jóvátételi terhek viselésének kérdése. Pontosan úgy vagyunk ezzel is, mint a közellátással. Sorjában, egymásután jöttek a kormány elé azok a terhek, feladatok, amelyeket vállalni kell és amelyeket rögtön ki kell elégíteni és úgy, ahogy lehet, el kell osztani. Én még azt is megérthetőnek tartom, hogy a közellátás eddigi rendszertelen rendjét indokolni lehet: nehéz lett volna másképpen kezdeni, amikor a semmiből kezdte az állami apparátus a működését, de most már ott tartunk, hogy múlhatatlanul szükség van jóvátételi szolgáltatásaink viselésének arányos elrendezésére. *(Helyeslés a parasztpárt soraiban.)*

Vérlázító az az aránytalanság, amely fennáll itt is a mezőgazdasági és ipari termelés, de kiváltképpen a kereskedelmi forgalom között. *(Úgy van! Úgy van! — a parasztpárt soraiban.)* Nem akarom részleteni, hogy a mezőgazdaság és az ipar hogyan részesedik a közellátási terhek viseléséből, de azt szemmel lehet látni, hogy amíg a nagyipari üzemek, gyárak körülbelül ezekből a szállításokból állottak lábra, *(Úgy van! — a parasztpárton.)* addig a mezőgazdaság, a kisparasztság ezektől a terhektől esett le mégjobban a lábáról, mint ahogyan a háború amúgy is leütötte. *(Zaj a parasztpárt soraiban.)*

Nyilvánvaló, hogy országos terv és rendszer kell ahhoz, hogy a jóvátételi terheket arányosan viseljük el. Ezt pedig másképpen megoldani, mint országos jóvátételi alap létesítésével, nyilvánvalóan nem lehet. A mi javaslatunk az, hogy létesíttessék olyan jóvátételi alap, amelybe minden termelési ág teherbíróképessége szerint fizet be, és ebből térítsük meg a lehetőség határain belül mindazoknak a javaknak ellenértékét, amelyeket jóvátételi célokra igénybe kell venni.

A magam részéről tisztában vagyok azzal, hogy ezt országosan, kormányzatilag megoldani roppant nehéz feladat, de ugyanakkor rámutatok arra, hogy nagyon sok község, nagyon sok járás és néhány vármegye *(Szobek András (kp): Már meg is csinálta!)* a maga erejéből meg is csinálta, felállította ezt a jóvátételi alapot és mindenütt óriási arányban enyhíteni, mérsékelni és arányosítani tudja a jóvátételi terheknek egy-egy emberre, de különösen egy-egy parasztra eső mértékét. A helyzeten nyilvánvalóan csak országos jóvátételi alap létesítése segít. Ezt tehát a leghatározottabban figyelmébe ajánljuk a kormánynak, s várjuk azt a tervet, megoldást, amellyel ennek keresztülvitelét javaslatba tudja hozni.

Nagyon jól tudjuk, hogy egyszerre nem lehet mindent elintézni. Még a legfontosabb, legnagyobb kérdéseinket sem lehet egyszerre, rögtön a megoldás útjára terelni, de azt, hogy sorjában, fontosságuk és sürgősségük rendje szerint haladjunk energikus és határozott lépésekkel ezeknek a reformoknak útján, úgy érezzük felétlenül kötelességévé kell tennünk a köztársaság első kormányának.

Tisztában vagyunk azzal is, hogy mindez nem megy harc nélkül. De mi ettől a harctól nem ijedünk meg. A demokrácia minden felelős tényezője egy oldalán van ennek a harcnak, és a dolgozó nép nagy többsége is ugyanazon az oldalon van. Aki tehát szembefordul ezekkel a nyilvánvaló és a demokrácia szükséges előrehaladását biztosító reformokkal, az ellenség, azzal le kell és lehet számolni. *(Úgy van! Úgy van! — a parasztpárt, a szociáldemokrata párt és a kommunista párt oldalán.)* Ez az egyetlen útja a demokrácia megerősödésének és továbbfejlődésének, és mi a dolgozó parasztság egyre növekvő tömegeire támaszkodva, nyugodtan merjük mondani, hogy ezt a harcot pedig el kell kezdeni, mert minden lépés és minden nap, amellyel későbbre halasztjuk, annál nehezebbé teszi ezt számunkra.

Mi ebben a harcban, amely kétségtelenül megindul akkor, ha rálépünk ezeknek a komoly és gyökeres reformoknak az útjára, együtthaladunk mindenkivel, aki fenntartás nélkül halad a gyökeres és építő reformok útján. Így támogatjuk a kormányt és így állunk a kormány mellett is. Így értelmezzük Nagy Ferenc miniszterelnök kormánynyilatkozatát és ebben az értelemben bizalommal és várakozással állunk mögötte; miránk ebben a harcban nyugodtan számíthat! *(Helyeslés és taps a Ház minden oldalán.)*

BESZÉD A NEMZETI PARASZTPÁRT ELSŐ ORSZÁGOS KONGRESSZUSÁN*

1946. március 10.

Tagtársak! A Párt életének, de az egész magyar parasztságnak is történelmi jelentőségű eseménye az, hogy most ez a mi első kongresszusunk összeült. De nemcsak politikailag nagy és döntő lépése ez pártunk életének, hanem szervezetileg is. Rengeteg, majdnem leküzdhetetlen nehézségekkel, akadályokkal megküzdve az ország minden megyéjéből megérkeztek a kiküldöttek. És a másik oldalon rövid 14 hónapos országos szervezkedés után az ország minden megyéjében, járásában ott van, ha nem is mondhatjuk, minden községében. Ezek a jelek mérik azt, hogy a mi pártunk 14 hónapos országos szervezés után mégis eljutott valahová, ott van mindenütt. Minden szerveztünkben olyan égő felelősség van, hogy mindenen keresztül igyekezett idejönni, eljönni erre az alkalomra, ahol további lépéseinket fogjuk megszabni, pártunk további politikai vonalát meg fogjuk beszélni, hogy az elkövetkező 14 hónap még sokkal nagyobb eredményeket hozzon pártunk számára. Nem akarok hosszan kitérni azokra a szervezeti előzményekre, amelyek alapján pártunk elkezdte munkáját, azt elmondotta Kovács Imre. Azt, hogy a népi írók könyvei és egész irodalmi mozgalmunk a Márciusi Frontnak szellemi és politikai mozgalma és a Szabad Szónak fenntartása hogyan vetette meg az alapját egy pártszervezetnek. Én csak arra akarok mutatni, hogy ... tulajdonképpen, ha politikai párt igényével és tudatával végezte is a munkáját, ... mégsem volt olyan szervezett pártmozgalom, hogy mi ennek alapján a felszabadulás után már sok szervezeti tapasztalatra, sok politikai tanulságra, fogásokra, képzettségre lettünk volna kiképezve.

Miről volt szó? Az egyik oldalon írók, akik lelkiismeretük szavával, politikai meggyőződésükkel semmitől meg nem rettenve kifejezték a nézetüket, megírták cikkekben, könyvekben, hitvallói voltak a parasztságnak, a másik oldalon pedig a parasztság körében olvasói voltak ezeknek a könyveknek, cikkeknek, előfizetői voltak az újságoknak, tehát mindenképpen olyan munkát végeztek, olyan módon éltek benne mozgalmunkban, hogy az nem volt még valóságos pártmunka, pártszervezkedés. Ezért kell így ezt leszögeznünk, értsük meg, hogyha nem is vagyunk tegnapi mozgalom, de mint politikai, mozgalmi szervezet igen fiatalok, kezdők vagyunk még, tehát tudatosan, céltudatosan arra kell törekednünk, hogy

* *Hiányos gyorsírói jegyzet szövege. PTI Archívuma 248. f. 2. ő. e. 55—56.*

minél hamarább tanuljunk mindnyájan. Tanuljanak azok is, akik írók voltak, vezetők és előfizetők voltak és most helyi, megyei vagy kerületi szervezet emberei, hogy céltudatosan, okosan tanuljunk bele a pártszervezés munkájába. Ilyen kezdettel indultunk, és amikor Szegeden néhányad magammal a párt valóságos szervezését elkezdtem, akkor tulajdonképpen csak ilyen régi híveimhez nyúlhattam, tehát azokhoz, akik mint Györffy-kollegisták, vagy pedig mint Szabad Szó előfizetők, agitátorok voltak, ezekkel kezdtük a pártnak valóságos, szervezett munkáját, akik tudták, hogy miről van szó. Természetesen nem nagy politikai tanultsággal kezdtük, de feltétlenül lelkesedéssel, hittel és meggyőződéssel és ez oda vezetett, hogy egy hónapi Szegedről kiinduló szervezkedés után 17 nemzetgyűlési képviselőt tudtunk az ideiglenes nemzetgyűlésbe vinni. És ott mint számottevő, el nem hanyagolható kis paraszti csoport vettünk részt, és ezzel megalapítottuk pártunk becsületét a koalícióban. Úgy, hogy rólunk elfelejtkezni nem lehetett és éppenséggel a földreform kérdésében nem lehetett elhanyagolni bennünket. Mi voltunk azok, akik a párt reformtervezetét kidolgoztuk és oda vittük a közvélemény elé. Arra akarok rámutatni, hogy első szervezeti lépésünk volt az a 17 nemzetgyűlési képviselő Debrecenben és körülbelül az a 40-50 pártszervezet, amely még a téli hónapokban megalakult. Debrecenből már megerősödve, nagyobb öntudattal tudtunk mozogni. Azok a szervezetek, amelyek irányító tényezőként szerepelnek, azok mind a múlt tavaszi, múlt téli munkában alakultak meg, úgy sikerült előrehaladnunk már a tavalyi esztendőben.

Debrecenben már többezres gyűlést tudtunk tartani, és ezzel szervezetileg is megmutatkoztunk az ország közvéleménye előtt, mégpedig hogy vagyunk mint a dolgozó parasztság ezreinek és tízezreinek képviselője. Áprilisban az országos szervezkedést megkezdeni, azt a munkát, amely arra irányult, hogy elvigyük a parasztpárt hírét, néhány jellegzetes politikai felfogásunkat, eljuttassuk mindenhová, hogy azok, akikre számíthatunk kapcsolódjanak mozgalmunkba. Ezt a munkát folytattuk a választásig. Ennek eredményei és közbeeső állomásai a következők voltak: augusztus elején 1400 szervezetünk volt 174 000 párttaggal. Október elején 1704 szervezetünk volt 189 700 beiratkozott taggal. Így jutottunk el a választásokhoz, majd a választásokról, annak pártszervezeti vonatkozásairól később akarok beszélni, most még csak azt hozom fel, hogy január 1-én ennek az esztendőnek az első napján, az akkorra összegyűjtött jelentéseink szerint 1900 szervezetünk van, 235 000 beiratkozott taggal. Ezek a számszerű eredményei a mi szervezési munkánknak, és ezeknek a helyes megítéléséhez és ennek a helyes méltánylásához számításba kell venni azt, hogy milyen kezdettel indultunk és milyen gazdasági, anyagi és technikai felszereléssel tudtuk ezt elérni. Mindenki tudta tehát, hogy ezt a munkát bizony végtelenül szegényes eszközökkel tudtuk elérni, de volt valami motor azokban, akik a szervezőmunkát végezték, és itt a kongresszus előtt bizonyosan megillető elismerés a számukra, ha itt úgy adom elő a kérdést, hogy a kongresszus tisztában legyen és méltányolni tudja azt a fáradságos munkát, amit itt végeztek. Most még azt is hozzá kell tennem, hogy két csoportja volt szervezőinknek, akik a Szabad Szónak a régi harcos munkatársai voltak, ezek mind megmozdultak, de még nagyobb számban és még nagyobb hatással végezték

ezt a hősies szervező munkát a Györffy-kollegisták, akik közül 30 már Debrecentől kezdve az ország minden megyéjébe, járásába elvitte a Parasztpárt hírét és nagyon sok szervezetünket megalakította.

Igen fontos mérője a szervezési munkánknak a választás eredménye. Az, hogy 330 ezer szavazat esett ránk, ami többségében paraszti szavazat, az így magában véve mint szám kétségtelenül nem volt olyan, amit szerettünk volna. Le kell szögezni, hogy ez kevés, többet vártunk és többet szerettünk volna. Már csak annak alapján is, hogy közel 200 000 belépett párttagunk volt, tehát annak a dupláját remélhettük volna szavazatban, hogy megkapjuk. Mégsem így lett. Mi ennek a magyarázata? Természetesen politikai mozzanatai, politikai okai is voltak, de én elsősorban tisztemhez híven ennek a szervezeti részét akarom kiemelni. Azt tudniillik, hogy szervezésünknek ez az első lépése csak azt eredményezte, hogy lettek szervezeteink. Olyanok jöttek, azok az emberek, akik ismerték, tudtak valamit arról, hogy van pártunk, azokról az emberekről, akik vezetik, elsősorban Veres Péterről. Így megalakult a párt, de semmi több egy általános érzésnél nem lehetett még ezekben a szervezetekben. Ezek még nem lettek állóképes, öntudatos szervezetek, amelyek tisztában vannak az ország és a párt helyzetével, a párt politikai szándékaival, programjával, tehát inkább hangulatérzés volt, amely összekapcsolta őket. Éppen ezért, amikor a választás előtt más pártok hatalmasabb eszközökkel, demagógiával és agitációval támadták pártszervezeteinket, nem tudták megvédeni magukat, nem tudták kivonni magukat a hatásuk alól, tehát így megrendültek parasztpártiságukban, és beszervezett tagjaink közül számosan nem szavaztak a Nemzeti Parasztpártra.

Nagy tanulság van ebből. Az, hogy a választás azt is megmutatta, hogy ott viszont, ahol többet elértünk az alakításnál, paraszti öntudat alakult ki, a pártnak tevékeny mozgása alakult ki, a párt mint szervezet megerősödött, megizmosodott, ott mindenütt nemcsak a párttagok szavaztak a Parasztpártra, hanem még tudták vonzani azokat is, akik nem tudták micsoda a Parasztpárt, de bizalmukat mégis csak a Parasztpárt felé fordították. Hogyan oszlanak meg szavazataink az ország különböző részei között. 149 000 tisztántúli szavazat mutatja azt, ahol a régi paraszti mozgalmak fészkei vannak, ahol a parasztság öntudata nem új keletű, ahol nemcsak mi kezdtük el, hanem maga a parasztság is egy régi ellenzéki politikai harcban élt, ott a szervezeteink erősen tartották magukat és kitartottak a párt mellett, nem rendültek meg a Parasztpártba vetett bizalmukban.

A Duna—Tisza közén már kicsit nehezebb a helyzet. Pest és Bács-Bodrog megyében 49 000 szavazatot, az északi megyékben, Hevesben és Zemplénben 48 000 szavazatot kaptunk. De különösen a Dunántúlon, ahol a kisgazdapárt az egyházon keresztül is érvényesülő agitációja meg tudta rendíteni számos dunántúli szervezetünket, a szavazat a legkisebb, 87 000. Mégis kaptunk valamit, ami reményt ad a jövőre. Csak öntudatban, szervezettségben tudunk eljutni odáig, hogy meg tudjuk izmosítani, védeni szervezeteinket, mindenféle más párt részéről jövő demagógia ellen. De ... kisebb példák meggyőzhetnek arról, hogy pártunk szilárd alapjai szükségesek ahhoz, hogy akármiféle kósza hír, vagy az agitációnak akármiféle formája nem tudja megrendíteni a pártunkat, ... szilárdan, biztosan

állnak a lábukon. Öntudat, tájékozottság, tisztában lét azzal, hogy mit akar a párt, és az, hogy a dolgozó parasztságnak ezen a párton keresztül van az útja, amiről letérni többé nem lehet. Azok a szervezeteink adták a legtöbb szavazatot, ahol jó, öntudatos paraszti vezetés volt, tehát ott, ahol tájékozott, öntudatos, harcban edzett, világosan látó parasztok voltak a pártnak a vezetői. Ezek biztosak voltak a dolgukban. Ezeket semmi hangulat sem érvelés nem verte le a lábukról.

A másik fajtája a jó szervezeteknek, ahol olyan jó értelmiségi ember van a pártszervezetekben, aki teljesen tud azonosulni a parasztsággal, velük együtt alakítja ki a párt munkáját, aki igazán paraszti ember, aki velünk együtt küszködött. Ezt ki kell emelni különösen azzal kapcsolatban, hogy vannak szervezeteink, ahol értelmiségi emberek nem lelik a helyüket. Ha úgy jön a pártba az értelmiségi ember, ha azt akarja keresztülvinni, amit ő akar, ő gondol és fontosnak tart, észreveszik, hogy ez az ember másról beszél, mint amiről nekünk kellene beszélni. De hangsúlyozom a dolognak a másik oldalát, hogy ott, ahol jó beilleszkedő, igazában néphez tartozó értelmiségi vesz részt a szervezés életében, ott kitűnően megy a munka. Ott nagyobb képzettséggel, tájékozottságával hozzá tudja segíteni a szervezetet ahhoz, hogy ők is világosabban átlássanak a politikai következményeken, tehát így a parasztságot segíti az illető azzal a tudással és képzettséggel, amit az iskolában megszerzett. Szervezeteinkben, pártunkhoz tartozó parasztságunkban az öntudatot, a politikai tájékozódást, a történelmi, társadalmi ismereteket kell gyarapítani, terjeszteni úgy, hogy ne csak hangulatból és érzésből, hanem jól tudott érdekből, világosan meggyőződésből tudjon a pártért harcolni.

Ezért határoztuk el, hogy a választások után ezen a télen mindent arra irányítunk, hogy párttagjainknak a felvilágosítását, öntudatosítását, iskolázását segítsük elő, hogy így politikai tájékozottságban a célok világos felismerésében, öntudatban erősödjenek meg párttagjaink, és így jobban tudják végezni a munkájukat. A parasztiskola tanfolyamai mellett mi különösen a pártiskolák megszervezését tartottuk szervezeti feladatunknak és sikerült 10 helyen, 10 esetben 2 hetes pártiskolát szerveznünk 30—50 taglétszámmal. 40 egyhetes pártiskolát, ahol mi összeállítottuk a társadalmi, történelmi és általános politikai ismeretekről, pártunk politikájára nézve tudnivaló anyagot, amit óriási lelkesedéssel, tanulásvággyal, szinte lázas tanulnivágyással csináltak végig mindazok, akik részt vettek ezekben. Ezek azután úgy mentek haza, mint akik jobban tudják miről van szó, jobban tudnak dolgozni, kitartani a pártnak az érdekében.

Ilyen úton, ilyen szervezési lépésekkel jutottunk el oda, ahol ma vagyunk, ehhez az első országos kongresszushoz, ahol most már több száz kiválasztott és ide küldött párttagunkkal áll módunkban megtárgyalni és eldönteni azokat a politikai és szervezési kérdéseket, amelyek biztosítják pártunk olyan fejlődését, amely megfelel annak a történelmi igénynek és hivatásnak, amely a Nemzeti Parasztpártban van lefektetve. Számadást kell adni a múltra nézve, mit csináltunk jól vagy rosszul, levonni a következtetéseket, és a másik oldalon megkeresni azokat a módokat és utakat, amelyek oda vezethetnek bennünket, hogy pártunk valóban erős, döntő, hatalmi politikai tényezővé válik, amely megfelel a parasztság

társadalmi súlyának a magyar nép, a magyar társadalom körében. Egyetértünk a célokban, még csak vita sem lehet abban, hogy mi olyan erős Parasztpártot akarunk, amely alkalmas arra, hogy a parasztság gazdasági, társadalmi és kulturális érdekeit meg tudja védeni és érvényesíteni tudja akármiféle erővel és hatalommal szemben. Abban is egyetértünk, azt is nagyon jól tudjuk, hogy a Parasztpárt egységét a dolgozó parasztság egységévé kell megteremteni a Parasztpártban, úgy hogy az egész dolgozó parasztságban egységes hatalmi, politikai érdekvédelmi szervezetté tudjon válni. Ezzel szintén tisztában vagyunk, és mindnyájan ezt akarjuk. Még tovább, az idevezető utakban is egyetértünk. Teljesen világos kell hogy legyen mindenki előtt, hogy szervezett, öntudatos parasztságot kell összehozni, egybekovácsolni a Parasztpártban, mert csak ilyen parasztság képes arra, hogy saját magát meg tudja védeni, érvényesíteni akaratát és, hogy ki is tudja fejezni azt olyan módon, ahogy azt más pártokkal szemben a politikai küzdőtéren képviselni kell. A mi szervezési célunk az, hogy öntudatos, szervezett parasztságot neveljünk fel olyan formán, ahogy az ipari munkásság immár több, mint egyszázados munkásmozgalmai révén eljutott oda, hogy olyan erős, szervezett, öntudatos tömegei vannak, amely helyt tud állni magáért, meg tudja védeni magát és ki tudja vinni a társadalomnak a politikai fejlődését abba az irányba, amely a történelmi fejlődés általános szabályai szerint a munkásság állandó előrehaladó felszabadítása felé vihető. Ezt kell nekünk is tudni. A parasztságnak, a dolgozó parasztságnak, amely a leghatalmasabb dolgozó osztálya a társadalomnak, ezt most kell elkezdenie, illetve az első lépések után most kell tudni politikusan, sikeresen, okosan és határozottan folytatni. A Nemzeti Parasztpárt úgy kezdte a pályáját, mint olyan történelmi igényű párt, amely azt akarja, hogy a parasztság politikai, gazdasági, társadalmi felszabadulását kiharcoló szervezet legyen, amely továbbra is tudja érvényesíteni a maga akaratát mindenféle ellenkező erővel és támadással szemben. Valljuk meg, még igen messze vagyunk ettől. Nagyon sok panaszunk van még, amin nem tudunk segíteni. Nagyon sokat kell még dolgoznunk, fejlődnünk, hogy így ezt a célt, a szervezett öntudatos paraszti fokot el tudja érni a mi pártunk. Ez tehát a mi pártunk szervezési tennivalója, hogy megteremti azokat a politikai és szervezeti feltételeket, amelyek által, amelyek révén ezt az erősödést, ezt a fejlődést el tudjuk érni minél hamarabb, hogy minél hamarabb olyan erőssé tudjon alakulni, hogy mindenfelé meg tudja védeni és tartani magát.

Nézzük a szervezeti feltételeket. Mit kíván ez a követelmény tőlünk? A pártnak a szervezési munkáját hogy kell vinni tovább, hogy a szervezet erősebbé váljon és meg tudjuk állni a helyünket? Az első mindenesetre az, hogy tegyük tisztába pártunk alkotmányát. Ezért az eddigi vezetőség kidolgozott egy szervezeti szabályzatot, amelyet a magunk eszétől és képességeinkből tettük, az eddigi tanulságok alapján, amit a kongresszus elé terjesztünk, amit lesz mód megvitatni, és ezt mint a párt alkotmányát vesszük alapul és ezek szerint erősítjük a párt életét és munkáját. Ez egy alapvető követelmény, ezzel tisztában kell lennünk. A másik kérdés pedig az, hogy pártszervezetünk működését fokozottabban pártszerűvé kell tennünk.

Mi mint pártszervezet, eléggé kezdők vagyunk. Most ismerjük ki magunkat ezekben a dolgokban, tehát itt kell céltudatosan előre haladnunk, céltudatosan törekedni arra, hogy szervezeteink pártszerűen végezzék munkájukat.

Mit jelent ez? Azt, hogy állandó céltudattal, politikai éberséggel tudjuk végezni a dolgokat, és adjunk formát a párt minden megnyilatkozásának. Vegyünk minden megmozdulást olyan komolyan, ahogy ezt megköveteli a párt érdeke. Céltudatos harcot és hódító küzdelmet, szervezési erőfeszítést kell az élet minden vonatkozásában megtanulnunk. A fiatalsággal, a nőkkel kapcsolatban meg kell tanulnunk pártszerűen működni, de ezt legerősebb szervezeteink már nagyon jól tudják. Itt feladata van természetesen a központnak, dolgozzon, segítse hozzá a pártszervezeteket, hogy minél pártszerűbben és minél nagyobb politikai öntudattal járjanak el.

Néhány szót akarok szólni a nők kérdéséről, miután a fiatalság kérdéséről majd Sz. Szabó Pál fog beszámolót tartani.

Egyik az, hogy fokozatosan, kellő és komoly gondot fordítsunk arra, hogy asszonyaink is részt vegyenek szervezeteinkben. Ez nem okvetlenül magától értetődő, mert az kínálkozik inkább, hogy visszahúzódjanak, mert legtöbb helyt nem is igen örülnek, hogy férjeik, fiaik sokat járnak a párt dolgában. Ezt kell leküzdeni és mindenütt öntudatossá kell tenni azt a szándékunkat, hogy a nőket kapcsoltassuk bele a politikai életbe. Természetesen mi nem vagyunk feministák, mi nem azt akarjuk, hgy a nők külön szerephez jussanak, ellenben azt igen, hogy vegyenek részt a férfiak politikai küzdelmeiben és harcaiban, és tudják ezt erősíteni. Minden alkalmat meg kell ragadnunk arra, hogy a nőket beillesszük a pártszervezetbe. Ezt mindenki szívlelje meg és vigye haza, és külön gondunk legyen a nőknek a pártszervezetbe való bekapcsolására. Asszonyi munkával vegyenek részt a párt életében, de részt vegyenek úgy is, hogy mindenütt helytállnak a pártunkért, megvédik a pártot, vitába szállnak mindenkor, amikor ellenőrizhetetlen híreket akarnak széthinteni. Legyen külön gondunk a nők megszervezésére, e[nnek] részletes tájékoztatási módjáról a központ gondoskodik.

Tulajdonképpen hová irányítsuk, milyen rétegek felé fordítsuk a párt szervező munkáját?

Kezdetben, amikor Debrecenből elindultunk, Debrecen környéki szervezeteink elsősorban a nagy többségben lévő birtoktalan, törpe birtokos, bérlő, majoros, ... tehát pártunk akkori munkája különösen a szegény parasztságra volt irányítva, úgyannyira, hogy nagyon sok pártszervezetünk nem is látta szívesen, ha fényesebb csizmás, 15—20 holdas gazdaemberek kerültek szervezeteinkbe. Természetesen nem is nagyon került, mert mi a szegényparasztság politikáját hangoztatjuk elsősorban. Azóta már világossá vált a helyzet. Azóta már pártunk politikai és szervezési tapasztalatai megmutatták, hogy igazán erős parasztpártot úgy tudunk csinálni, ha az egész dolgozó parasztságot átfogjuk, nemcsak azért, mert így akarjuk, hanem azért is, mert így van meg a társadalmi és gazdasági alapja és így van meg a történelmi jövője. Mi tehát már biztosak vagyunk pártunk történelmi útjával, hogy nekünk a dolgozó parasztság egész szélességében kell vinni az öntudatosító politikai szervezeti munkát, és egyik oldalon a földtelennek, a néhány holddal vergődő parasztnak a paraszti érdekeket világossá tenni, másfelől a

kisbirtokosok előtt világossá tenni, hogy nem olyan birtokos érdekei vannak, amely a gyárosokhoz, polgárokhoz kapcsolja, hanem összekapcsolják a munkája után élő paraszti rétegekkel.

Az következik ebből, hogy mi a szervező munkánkat ráirányítsuk az egész dolgozó parasztságra, és itt fejtsük ki azt a munkát, amit egy pártszervező munkának ki kell fejteni.

Nagyon fontos kérdése pártunk szervezeti előrehaladásának, hogy a központtal meg tudjuk-e teremteni azt a szükséges, jó, egészséges kapcsolatot, amely elengedhetetlen a párt működéséhez. Sok panasz van helyi szervezeteinkben. Sok baj van e tekintetben. Nem akarok a mentségek felsorolásával foglalkozni, de magát a követelményt éberen ki kell tűznünk. Pártunk csak akkor tud jól működni, ha eleven és állandó kapcsolatban van a helyi szervezetek parasztságával, és mindig azt fejezi ki és azt képviseli a központi vezetőség, ami ott él a parasztság lelkében.

Ez az előrehaladás tulajdonképpen egyoldalú, mert helyi szervezeteinkben megvan az éber és feltétlen törekvés arra, hogy kapcsolódjanak a központhoz, oda tudják vinni kívánságaikat ... kötelességeket ránk. A központi vezetőség a világon minden alkalmat ragadjon meg, hogy ezt az eleven vérkeringést meg tudjuk alapítani. Azt jelenti, hogy el kell jutnunk minél hamarabb oda, hogy technikai, gazdasági és egyéb eszközök révén találjuk meg a kapcsolatot legalább egy hét leforgása alatt szervezeteinkkel. Éberen és öntudatosan kell erre törekedni, hogy tevékeny szervezetté tudjon válni pártunk.

Van két nagy, fontos, döntő szervezeti kérdése pártunknak. Az egyik a paraszti vezetők felsorakoztatása. Elősegítése annak, hogy minél több öntudatos, kemény, jófejű, harcos parasztember váljon ki pártunkból, akik helyi, megyei, kerületi és országos viszonylatban helyt tudjanak állni pártunkért. Nem akarok bővebben beszélni arról, hogy a Kisgazdapárt vezetői kiválóan tudnak mocskolódni, nagyravágyó, igen ügyes karrier emberek, a másik oldalon olyan parasztemberek, akik csizmában járnak ugyan és dolgoznak is, de végeredményben nem képviselik a parasztságnak igazi politikai érdekeit. Okvetlenül paraszti vezetőket kell felsorakoztatni, hogy helyt tudjanak állni.

Mi nem voltunk politikai párt, minálunk nem tudott senki korteskedéssel felvergődni, minálunk írástudó parasztokból lettek a parasztság vezetői, azok, akik olvastak, tanultak, ki tudják fejezni gondolataikat, könyveket tudtak írni, és mint írók felnőttek olyan fokra, hogy az ország tudomást szerzett róluk, Veres Péterrel az élén. Viszont hogy a párt jó parasztpárt legyen, harcos, törekvő, öntudatos politikus parasztok kell hogy legyenek. Politikai harcokban furfanggal, tudással is tudjanak harcolni és verekedni, akkor majd meglesz a becsülete pártunknak, és a sérelmeket is jobban el tudjuk kerülni, és ezen a réven erősödik igazán ... Nem könnyű a dolog. Az igazi dolgozó parasztemberek köréből nem igen akarnak politizálni. Leginkább a dolgozó parasztemberek nem szeretik a politikát, nem kell nekik az egész, tehát nekünk az ilyen embereket céltudatosan ... kell erőltetni, hogy neked több kötelességed van, neked harcolnod kell a többiekért is. Az ilyeneket kell tehát nekünk, ha lehet szép szóval, a felelősség felemlegetésével rábírni arra, hogy sorakozzanak fel pártunk nagy és nagyobb

vezető helyeire, hogy előálljon a Parasztpárt harcos és politikus vezető gárdája, ami nélkül erős Parasztpárt nem tudunk lenni.

Értelmiségi emberek nélkül a párt nem tud felnőni, nem tudja a politikai, történelmi hivatását betölteni, ez bizonyos, senki kétségbe nem vonta. Viszont ott áll a másik oldalon. A másikon — az az egészen keserves helyzet, hogy a magyar értelmiségi réteg mint úri középosztály ősidők óta belenevelődött abba a gondolkozásba és tempóba, amelyik lekezeli és uralkodni akar a parasztságon. Nekünk mindent el kell követnünk azért, hogy igazi értelmiségi gárdát, igazi népi, paraszti értelmiségi gárdát tudjon nevelni a párt, hogy azután azokkal erősítse meg szervezeteit. Azért fontos ez nagyon, mert akár belső érzésből, nyilvánvaló jóindulatból, nemzeti aggodalomból jönnek hozzánk értelmiségiek, a másik oldalon vannak, akik karrierizmusból jönnek hozzánk. ... nekünk nincsen olyan panaszunk, hogy az értelmiségiek nem jönnek hozzánk. Ellenben, nekünk a pártnak kell tudni azt, hogy milyen értelmiségre van igazán szüksége, hogy azokat erősítse, nevelje, hogy így tényleg saját magát erősítse. Nekünk elsősorban mindent meg kell tennünk azért, hogy a parasztságból származó és tényleg mindig a parasztsággal érző, magunk kebeléből való értelmiségieket pártunkba beiktassuk, hogy legyen a parasztságnak egy saját értelmiségi rétege, ez múlhatatlanul szükséges ahhoz, hogy a parasztság történelmi felszabadulása és előrehaladása bekövetkezzék.

A másik oldalon, akik uralkodó, úri középosztálybeli ivadékok, azokat is nagyon szívesen kell látnunk. De tud-e fenntartás nélkül beleilleszkedni a parasztság politikájába, leszámolni minden olyan osztály- és saját érdekkel, amely bármikor is el tudja őket választani a parasztság érdekeitől. Minden harcos paraszti vezetőnek, ... a saját paraszti népi értelmiség kinevelési irányában sokat kell végeznünk, és szem előtt kell tartanunk ezt a kérdést.

Még ki kell térni azokra a politikai feltételekre, amelyekkel pártunk szervezeti megerősödését és előrehaladását el tudja érni. Alapfeltétel az, hogy tisztában legyünk a parasztságnak a történelmi perspektívájával, azzal a történelmi vonallal, amelyen a parasztság fel akar szabadulni, amellyel tényező akar lenni, és a magyar nemzetnek a legfőbb része, gerince akar lenni. Azt hiszem, itt igazán kevés vita lehet köztünk, és egyetértünk mindnyájan abban, hogy a mi pártunk azt akarja megvalósítani, hogy a parasztság a maga körében, saját szervezetében nőjön fel oda, hogy történelmi tényező legyen, álljon a saját lábán és mint szervezett, öntudatos parasztság tudjon önálló politikát vinni, hogy önálló tényező legyen az egész társadalomban a többi osztályok mellett. ... ebben a történelmi kilátásban mindnyájan egyetértünk. De ennek a közelebbi részletkérdése, hogy miről mi a helyes paraszti vélemény, mit hogyan akarunk elérni, mit mondjunk a kérdésekre ... a párt programja sokkal kevésbé áll tisztán. Joggal hiányolja minden párttagunk azt, hogy arra kérik az emberek, hogy programot adjunk hogy mit akarunk, ez teljesen jogos és indokolt. Rámutatok arra, hogy az igazi politikai program, az igazi pártprogram az, ha egy hatalmas történelmi osztálynak a programja, amelyben saját politikai céljait és eszközeit keresi és határozza meg, nem olyan egyszerű dolog, nem lehet íróasztalnál megcsinálni. Igazi pártprogram,

és a parasztságnak az igazi politikai programja csak harcban, szervező munkában, politikai előrehaladásban alakulhat ki. Szükséges, hogy az alapvető elveket lefektessük, ezekkel induljon el minden szervezetünk. És eközben mind tisztábban áll előttünk a cél, és így harcban, szervező munkában belátható időn belül kialakulhat az a program, amely nemcsak egy-két ember munkájának, hanem az egész parasztságnak történelmi megnyilatkozása arra nézve, hogy mit akar és ezt hogyan akarja elérni.

Politikai feltétele a párt jó munkájának, hogy keményen álló, gerinces, paraszti öntudatot tudjunk embereinkben elősegíteni, hogy meg tudják állni helyüket minden kérdéssel szemben, a központ utasítása nélkül is, a maguk felfogása alapján is megtalálják a helyes utat. Arról van szó, hogy a Nemzeti Parasztpárt nem az öntudatlan, nem a régi nevelésben részesült parasztságot tudja sorai közé venni, akik nem tudják hányadán állunk a világgal, hanem azokat, akik rájönnek arra, hogy minek mi az oka, azok jönnek hozzánk. Akik a régi nevelés bódulatában élnek, azok tömegesen a Kisgazdapártra szavaztak. Ennek a politikai öntudatosító munkának az elemi feltétele az, hogy jól tudjunk szervező munkát végezni. Ezért csináltunk pártiskolát, és ezért csináltunk minden további oktatást, hogy ezen a réven egyenesen és közvetlenül eljutunk oda, hogy a dolgozó parasztság abban az arányban, ahogy felokosodik, úgy fog belépni a mi pártunkba. Azért is fontos ez, mert . . ., a szervezés szempontjából meggondolandó, hogy jó-e az nekünk, hogy ha nem politizáló testületekbe engedjük a párttagjainkat. Én nem akarom a magam véleményét ráerőltetni, de hadd világítsam meg a Parasztszövetség kérdését: ha minket úgy akarnak belecsábítani, hogy ez nem politizáló testület, akkor nekünk ezzel kapcsolatban az a nézetünk, hogy jó nekünk és ezen keresztül jó a parasztságnak minden olyan mód és út, amely elősegít abban, hogy embereink erősödnek az öntudatukban, így erősödik a párt, de nem jó mindenféle olyan alkalom, ahol ezekről a figyelmet elterelik, ami által megmaradnak olyan állapotban, öntudatlan állapotban, ahol őket vezetik. Így kell nekünk a politikai öntudatosítást elősegíteni és szolgálni, és vigyázni mindig arra, hogy ne keveredjen olyan alkalmakba és helyzetekbe, ahol ez veszélybe kerül és ahol a dolgozó parasztemberek felfogása, öntudata nem erősödik, hanem valami módon, valamiféleképpen mellékvágányra tudják terelni.

Mindezek után rá kell mutassak arra, hogy az a feladat, amit nekünk fiatal és kezdő pártnak el kell érni, az olyan hatalmas történelmi feladat, amiért nagyon sokat kell küzködni és dolgozni, hogy méltók lehessünk hozzá. Tudatában kell lennünk annak, hogy a kezdetén vagyunk a dolgoknak, és nagyon keveset végeztünk el. Amikor már tudjuk, hogy hová és mi módon akarunk jutni, akkor meg kell erősíteni a munkát és a politikai erőfeszítést, hogy minél hamarabb eljussunk oda, hogy hathatósan megtudjuk védeni magunkat és hatékony tényezőkké tudjunk lenni a politikai életben. Nagyon sok sérelmünk és panaszunk van, mindenütt, amiket nem lehet elkeseredés nélkül tudomásul venni. És amikor elindulunk orvoslást keresni, érezzük, hogy gyengék vagyunk, keveset sikerül orvosolni. Ez nagyon rossz érzés. A pártnak ebbe a rossz érzésbe nem szabad belefáradni, nem szabad belekeseredni, nem szabad feladni, hogy mi nem

számítunk, tehát itt nekünk semmi körülmények között belefáradni és beletörődni nem szabad.

Ha segíteni akarunk ezeken, ha azt akarjuk, hogy a sok panaszt, sérelmet akár mind tudjuk orvosolni, ahhoz az az egyetlen egészséges reagálás, az egyetlen egészséges törekvés, hogy minden erővel visszük és erősítjük a pártunkat a maga világos és egyenes történelmi pályáján, és akkor már jobban is meg tudjuk védeni magunkat, de fokozatosan, úgy ahogy súlyban és erőben lépésről lépésre növekszünk, jobban és jobban. Ez az igazi jövője és segítsége annak, hogy mi a parasztságnak a dolgát, egész történelmi feladatát jól vigyük és jól sáfárkodjunk vele, és ezen keresztül az egész magyar nemzetnek kifelé más nemzetek felé és befelé más rétegek felé úgy tudjunk őrzője és megtartója lenni, hogy az valóban szilárdan és erősen helyet tudjon állni mindenféle ellenséggel és törekvéssel szemben.

Nekünk tehát, amikor a párt szervezéséről van szó, érezni kell azt a történelmi feladatot, amire a parasztpárt való, amit a dolgozó parasztságnak el kell érni, és egyenesen ezen az úton haladva kell vinnünk a párt szervezését, úgy hogy hol erre, hol arra tekintünk, mindig számba vesszük, hogy hol tartunk, de a magunk útját és a magunk jövőjét mindig csak abban ismerhetjük fel, hogy a dolgozó parasztság egyenes, következetes útján haladunk előre, mert minden bajunk csak így orvosolható, így válhatunk olyan tényezővé, amely valóban hatalommal, szervezettséggel, erővel helyt tud állni a parasztság és ezen keresztül az egész magyarság igazáért.

TANULÓ PARASZTSÁG*

Ezen a télen szerte az országban ezerféle alkalmát találta meg és ragadta meg a parasztság a tanulásnak. Szinte minden faluban nem is egy tanfolyamot, iskolát rendeztek, ahol emberek százai hallgattak előadásokat, és vitattak meg olyan kérdéseket, amelyekről eddig soha nem beszéltek. Ez a nagy tanulási láz a parasztság történelmi megmozdulása. Tudni, látni és érteni akar mindent, amit eddig elzártak előle és ezért időt, fáradságot, gyötrődést nem kímélve, ezrével keres fel minden olyan alkalmat, ahol tanulhat.

Közel akkora dolog ez, mint a földreform. Az megváltoztatta a parasztság életének gazdasági alapjait, a most megindult tanulási igyekezet pedig megváltoztatja a parasztság szellemi világát. [Ahogy] a földreform, a föld elhódítása és felosztása a parasztság gazdasági forradalma volt, úgy a tudás birodalmának a felosztása a parasztság szellemi forradalmának a kezdetét jelenti.

Mi volt az elmúlt korszakban a parasztság tanulása és művelődése? Politikai téren nem volt egyéb, mint politikai félrevezetés, visszanevelés, akármilyen formában történt is. Újságcikkek, előadások, tanfolyamok, szónoklatok mind arra irányultak, hogy eltakarják a parasztság előtt az igazat és a valóságot, hogy továbbra is megmaradjon öntudatlan, kiszolgáltatott állapotában. Hamis eszmékkel és üres szólamokkal nevelte a népet a régi rendszer arra, hogy a saját valóságos helyzetét ne ismerhesse fel, és a saját valóságos igényeit ne tudja kifejezni.

De nem volt különb az általános népművelés sem. A leereszkedő oktatás hangján, népieskedő magyarázatot igyekeztek adni a népművelési tanfolyamok a világ dolgáról addig a mértékig, ameddig jónak tartották a parasztságot felvilágosítani. Unalmas és lealázó volt ez a népművelés, nem is tudott soha komoly és élénk érdeklődést kelteni a nép körében.

Mind a politikai nevelés, mind a népművelés eszköze volt annak a politikának, amely fegyelmezni és visszatartani igyekezett a parasztságot attól, hogy a maga fejével merjen gondolkozni és a maga lábára merjen állni. Nagyon sok jószándék is volt az elmúlt rendszer népművelésében, de azt tökéletesen ledöntötte és hatástalanná tette magának a népművelésnek az iránya és a szelleme. Nem csodálatos tehát, hogy ezt a tanítást és ezt a nevelést nem is fogadta be a parasztság, és egymás után minden népnevelő próbálkozás csúfos kudarccal végződött.

* *1946. március 14. Gépelt kézirat. EFB 2932.*

Újabb útja és formája volt a nép nevelésének a népfőiskola, amely az utóbbi években kezdett elterjedni. Ezeket már nem hivatalos szervek és intézmények rendezték, hanem lelkes és a legnagyobb részt jószándékú értelmiségiek azzal a céllal, hogy öntudatra és igazi tudásra neveljék a parasztságot. Nagyon sok hiba és tévedés volt ezeknek a népfőiskoláknak a munkájában, de mégis mások voltak ezek, mint a hivatalos népművelő tanfolyamok, és mások lettek az eredményeik is. Valóban számos fiatal parasztembert rávezettek az eszmélésnek, öntudatosodásnak, szellemi fejlődésnek az útjára és elég sokat tettek a mezőgazdasági szaktudás terjesztése érdekében is. A demokratikus átalakulás óta az egész helyzet megváltozott. A régi fajta népnevelésnek nincs többé értelme, és ha még szándékaiban és eszközeiben alaposan meg is változna, akkor sem számíthat a parasztság széles körű érdeklődésére. Most már egészen másról van szó, és egészen más tanulási alkalmak szolgálhatják csak ki a mindenütt jelentkező tanulásvágyat. Így is történt. Mindenütt az országban sorra teremnek egészen újfajta tanfolyamok, előadások, szabad iskolák, amelyeknek a legnagyobb részét helyi kezdeményezés létesítette, és mindenütt tevékeny részt vesznek benne a parasztság mozgékonyabb, ... képviselői.

Most már nem arról van szó, hogy a maga hajlama és kívánsága szerint az értelmiség és a régi vezetőrétegek igyekeznének nevelni a parasztságot, hanem arról, hogy a parasztság maga keresi és teremti meg tanulásának az alkalmait.

Nagyon sok pártiskola működik az országban. Ezeken a tanfolyamokon a pártok a maguk felfogása szerint tanítják és nevelik a parasztságot azzal a nyílt szándékkal, hogy minél öntudatosabb és harcosabb tagokat neveljenek belőlük. De ez a nevelés nem történhet másképp, mint sok általános ismeretanyag előadásával és megvitatásával, és a politikai események magyarázatával és okfejtésével. Ezért nem egyszerűen agitátorképző iskolák ezek sem, hanem olyan alkalmak, ahol általános tudást és tájékozódást szerezhetnek a résztvevők. Bizonyos, hogy minden pártiskolában mást tanulnak a hallgatók, de az is bizonyos, hogy a parasztság számára akármelyik párt iskolájának van egy közös eredménye, az, hogy öntudatra, a társadalom és a politikai élet dolgainak a megértésére, és ezen keresztül biztosabb tájékozódásra nevelődnek az emberek.

Nagyon sok tanfolyam, szabad iskola, parasztiskola van szerte az országban a pártiskolákon kívül is. Ezeknek, akárkik rendezik is, egyformán az a céljuk, hogy általános ismeretanyagot adjanak és általános tudásra neveljék a parasztságot. Az előadott anyag nagyon-nagyon sokféle és nagyon különböző, de egyforma nagy és élénk mindenütt az érdeklődés ezek iránt a tanfolyamok iránt. Soha ilyen érdeklődéssel és kíváncsisággal nem hallgatta meg a parasztság ezeket az előadásokat, mint ezen a télen, és soha olyan lelkesen és élénken nem vett részt az előadott anyag megvitatásában. Különösen a történelem és a társadalom megismerése izgatja nagyon tömegében a parasztságot, és a legtöbb vita is ezek körül a kérdések körül van.

Több parasztegyetem, parasztfőiskola is volt ezen a télen néhány vidéki városunkban. Itt együttlakva hallgatták napról napra az előadásokat és késő éjszakáig vitatták a hallott anyagot. Minden ilyen parasztegyetemen olyan szellemi

pezsgés, élénk vitatás és mohó érdeklődés nyilvánul meg, hogy olyan távolról sincs akármelyik tudományegyetemünkön.

Nagyon fontos és jellemző jelenség mindenféle ilyen tanfolyamon, hogy aránytalan kis részt foglal el az előadott anyagban a mezőgazdasági szakkérdés. Észrevehetően nem azért sereglenek ilyen helyekre a parasztok, mert a gazdálkodás tudományában való előrehaladásukat érzik égető szükségnek, hanem azért, hogy általában megtanuljanak valamit a világról, a társadalomról, a saját helyzetükről és általában a politikai életről. Azt érzi most a parasztság, hogy ezekben az időkben gazdálkodni úgyis csak egyféleképpen lehet, ahogy munkaerővel bírja az ember és ahogy a szűkös felszerelés megengedi. És azt is érzi mindenki, hogy most új világ alakul és az egésznek az építésében csak akkor tud részt venni, ha ismeri annak törvényszerűségeit és megtanulta azt, hogy milyen úton, milyen eszközökkel tudja elérni azt, hogy tevékenyen részt tud venni az átalakításban. Éppen ezért az általános ismeretanyagból, elsősorban a történelemről, a társadalomról, a politikai életről szóló anyag kelti fel az érdeklődést és ezek körül alakulnak ki a legerősebb viták. Mind az irodalmi kérdések, mind pedig a technikai és a mezőgazdasági szakkérdés már kisebb jelentőségűnek tetszik, és ezeket nem fogadják olyan élénk érdeklődéssel. Körülbelül úgy fogják fel ezeket, hogy majd szükség lesz ezekre is, de most az a fontos, hogy a politikai szempontból döntő ismereteket és tájékozódást minél hamarább megszerezzék.

Általános tanulsága a sokféle tanfolyamnak az is, hogy csak a legkomolyabb igényű előadásokat fogadja szívesen a parasztság. Egyszerűen visszautasítja a népieskedő, oktató hangot és megköveteli, hogy ugyanolyan komoly igényekkel szóljanak hozzájuk, mint ahogy az iskolában és az egyetemeken tanítanak. Így van ez annak ellenére, hogy az elvont gondolkodásban való járatlanságuk folytán igen fárasztóak a magasabb színvonalú, igényesebb előadások. Mégis ilyeneket követelnek, és minden megerőltetés ellenére csak ilyen módon foglalkoznak szívesen a tanulással. Szinte megindító az, ahogy pl. az idegen szavaknak és az idegen szavakkal kifejezett elvont fogalmaknak a boncolását követelik és maguk is vitatják. Világosan megérzik, hogy mindenképp arra van szükség, hogy a parasztság is beletanuljon az elvont gondolkodásba és az ehhez kapcsolódó idegen szavak helyes használatába, mert csak ily módon válnak egész emberré és megbecsült vitatkozó társsá.

A magyarázata nagyon egyszerű annak, hogy ilyen formák között és ilyen irányban tanulási láz terjedt szét a parasztság körében. A politikai öntudatosodás ára ma ez, és ezt a politikai változás indította meg. Azért akar tehát minden áron tanulni most a parasztság, mert most már úgy érzi, magának és magáért tanul. És azért igyekszik azt tanulni, aminek maga is szükségét érzi. Akárki adja is elő most már az ismeretanyagot, nem azt adja elő, amit maga is jónak lát, hanem a parasztság követeli ki a feleletet és felvilágosítást azokra a kérdésekre, amelyeket maga érez életbevágóan fontosnak. Hamis és téves oktatás és tájékoztatás természetesen így is lehetséges, de most már nem kiszolgáltatott hallgatóság e tekintetben a parasztság, hanem olyan érdeklődő és követelődző tanuló, aki nem nyugszik addig, amíg a kívánt feleletet és tájékozódást ki nem erőlteti azokból, akik

többet tudnak. Ez természetesen demokratikus népnevelés már. És úgy lett igazán demokratikussá, hogy nem felülről akarták így, hanem maga az eszmélő és öntudatra emelkedő parasztság követelte így. Ezért különböznek gyökeresen a mostani parasztiskolák és mindenféle más tanfolyamok a régi népnevelés előadásaitól. Míg azokban a népet akarták akarata ellenére oktatni valamire, addig ezekben maga a parasztság akar tanulni úgy és olyat, amit maga szükségesnek és fontosnak tart. Ezért lehetett korábban félrevezetni és becsapni a parasztságot és ezért nem lehet most még akkor sem, ha valaki akarná.

ERDEI FERENCCEL, A PARASZTPÁRT ALELNÖKÉVEL AKTUÁLIS PROBLÉMÁKRÓL BESZÉLGET A RÁDIÓ MUNKATÁRSA, VAJNA JÁNOS*

Kedves Hallgatóink!

Horthy Miklós országának, a dolgozók börtönének a fennálló tulajdonviszonyok szentsége és érinthetetlensége volt a legfőbb törvénye. Ennek a törvénynek a tiszteletére a legbrutálisabb erőszakkal tanították meg az ország népét. Aki a dolgozók életszínvonalát, testi és lelki elesettségét orvosolni akarta, annak megvetés, börtön és csendőrszurony járt. Különösen nagy kockázatot jelentett, ha a legfőbb szentség, a túlélt feudális nagybirtok mindenható érdekeit megsértették.

Annál nagyobb visszhangot keltett tehát, midőn a harmincas évek derekán, abban az időben, amikor a konszolidált elnyomás leplezetlen fasizmussá kezdett alakulni, egy csoport fiatal író és tudós — falukutatóknak vagy népieseknek nevezték őket — a közvélemény elé tárták a nemzetgyilkos nagybirtok embertelen, züllesztő, degradáló szerepét és áldozataiknak a nincsteleneknek, a három millió magyar koldusnak mondhatatlan nyomorát, a civilizált világon szinte példa nélküli kiszolgáltatottságát, teljes jogfosztottságát.

A falukutatók igazságai széles körben elterjedtek, és ha vállalkozásuk akkor nem is járhatott sikerrel, ma nagyrészt az ő tudatosító, felvilágosító munkájuk eredménye, hogy a nemzet döntő többsége helyeselte és kívánta a megújhodott ország első nagy intézkedését, a földbirtoktörvényt. A falukutató mozgalom egyik legkövetkezetesebb harcosa volt Erdei Ferenc, az ideiglenes kormány belügyminisztere, a Nemzeti Parasztpárt alelnöke, aki minden erőszak és csábítás ellenére is egész működésével végig a nép érdekeinek szolgálatát vállalta. Most itt ül a Rádió mikrofonja előtt, és mi arra kérjük, beszéljen nekünk a falukutató mozgalom forrásairól és tevékenységéről.

A falukutató mozgalom két történeti forrásból származik. Az egyik a magyar középosztály belső alakulása, a másik pedig a parasztság szellemi, értelmiségi jelentkezése. A falukutató írók vagy renegát középosztályiak, tehát olyanok, akik szakítottak osztályuk feudális és dzsentri szellemével, és nyíltan a parasztság mellé álltak, vagy közvetlen paraszti származékok, akik a parasztság hangját és igényét szólaltatták meg irodalmi formákban, de politikai szándékkal. Mind a két forrás egyformán nagy jelentőségű fordulat a magyar társadalom fejlődésében, ezért lett olyan különösen nagy hatása az egész mozgalomnak. Ezekből az eredő okokból

* *1946. március 29. Gépelt kézirat. EFB 2933.*

következik az is, hogy ideológiájában nem vált egyértelművé és részletesen tisztázottá a népi mozgalom. A magyar társadalom belső fejlődése mozgatta az egész irodalmi akciót, és éppen ezért politikai elvei és irányai nem tisztázódtak élesen. Félreérthetetlenül közös azonban kezdettől fogva az egész mozgalomban a magyar feudalizmus maradványainak, elsősorban a nagybirtoknak a felszámolása, a parasztság teljes felszabadítása és felemelkedése és a magyar középosztály kivetkeztetése feudális kereteiből igazi értelmiséggé. Ezek az alapvető elvek váltak politikai mozgalommá a parasztpártban, és ezeket a politikai eszméket nagyon kevés kivétellel következetesen és szilárdan vállalják mindazok, akik részt vettek a falukutató mozgalomban. Most, amikor a munkásságnak és pártjainak döntő segítségével a földreform valósággá lett, előtérbe lépnek az eredeti népi program többi követelményei is.

A közvéleményt eddig elsősorban a földreform és lebonyolítása foglalkoztatta. Alelnök úr milyen további követelésekre gondol?

Változatlanul áll az eredeti programnak az a része, amely a nagybirtokos feudalizmus összes tartozékainak a felszámolását akarja. A Nemzeti Parasztpártnak éppen azért sarkalatos programpontja az egész magyar államélet és társadalom megtisztítása minden feudális maradványtól. Ezért akarjuk közigazgatásunkat népi közigazgatássá átformálni, és ezért követünk el mindent a földhöz jutott parasztság gazdasági és politikai erősítése és megszervezése érdekében.

Mik azok az intézkedések, amelyeket a Parasztpárt a földbirtoktörvény végrehajtása után gazdasági vonalon megteendőnek tart?

Gazdasági vonalon elsősorban a mezőgazdaságon belül tartunk szükségesnek gyökeres és hatékony reformmunkát. Általánosságban azt akarjuk, hogy a magyar agrárpolitika vessen számot azzal, hogy a nagybirtokos országból kisparasztok termelőrendje lett, tehát erre kell alapítani egész agrárpolitikánkat. Ezért küzdünk lankadatlanul az igazi paraszti érdekképviseletért, a szövetkezetek kifejlesztéséért, továbbá általában a parasztság gazdasági megszervezéséért. A másik oldala a mi gazdaságpolitikánknak: a mezőgazdaságnak, de egyúttal a fogyasztó munkás rétegeknek is a megvédése az ipari és kereskedelmi kapitalizmus minden kihasználásával szemben. Ezért helyeseljük az államosítás programját, és ezért követeljük a kereskedelmi forgalom ellenőrzését és demokratikus irányítását. Mi a magántulajdon elvi alapján állunk, de éppen ezért a dolgozó néprétegek munkáját és magántulajdonát meg akarjuk védeni minden kizsákmányolással és kihasználással szemben.

Az anyagi fejlődés megalapozása és biztosítása valóban a legfontosabb. Ez kétségtelen. Enélkül minden felszabadító, nevelő szándék illúzió csupán és visszájára fordul. Viszont az is biztos, hogy a gazdasági érdekek felismerésére és megvédésére öntudatosítani kell a dolgozókat. És különösen áll ez a feudális Magyarország legelnyomottabb, legszervezetlenebb rétegére, a parasztságra. Úgy tudom, Önök ezen

a téren is, a szegény parasztság öntudatosítása és tanítása terén is sokat tettek már. A különböző paraszttanfolyamokra, népfőiskolákra gondolok. Kérem, számoljon be ennek a munkának a méreteiről és eredményeiről.

Az a nagyarányú történelmi fordulat, amely bekövetkezett az ország életében, szellemileg valósággal forradalmasította a parasztságot. Szinte hihetetlen méreteket öltött a parasztság tanulnivágyása és érdeklődése mind a szakmai, mind az általános műveltség kérdései iránt. Míg eddig a különféle népművelési akciókat fanyalogva fogadta a parasztság, addig most lázas lelkesedéssel, időt, fáradságot, törődést nem kímélve keresi meg azokat az alkalmakat, ahol tanulhat. Mindenekelőtt új formát öltöttek a népfőiskolák. Népfőiskola, parasztfőiskola, népegyetem, parasztegyetem címen közel 100 különböző tanfolyam volt az országban, ahol a parasztság a legkomolyabb tanulás útjára indult. Különösen a történelmi és politikai ismeretek voltak azok, amelyek a legnagyobb mértékben foglalkoztatták a tanfolyamok hallgatóit. Ezeken kívül csak a mi pártunk 500 parasztiskolai tanfolyamot szervezett országszerte, amelyeken 21 előadásban hallgatták végig tagjaink a történelem, a gazdasági élet és a politikai élet legnagyobb kérdéseiről szóló előadásokat. Ezeken a parasztiskolákon olyan mohó tanulnivágyás és olyan komoly érdeklődés nyilvánult meg, hogy egy-egy ilyen parasztiskolai előadásunkat követő vita sokkal érdekesebb és színvonalasabb volt, mint nagyon sok főiskolai vagy értelmiségi szeminárium.

Mindezek mellett a mi pártunk is, de a két munkáspárt is nagyon sok pártiskolát rendezett parasztok számára, ahol nem egyszerűen pártagitátornak való kiképzés folyt, hanem alapvető társadalmi, gazdasági és politikai ismereteknek a tanítása. Ezekből a pártiskolákból is meggazdagodva és szinte kicserélődve került ki ezen a télen néhány ezer paraszt ember. A mi pártiskoláink eredményei már meg is mutatkoztak a Parasztpárt tavaszi kongresszusán.

Ez érdekes és nagyon biztató. Engedje meg, hogy megkérdezzük, milyen benyomásokat és tapasztalatokat gyűjtött a Parasztpárt vezetősége a kongresszusról?

A tavaszi kongresszusunk a szó szoros értelmében véve döntő és korszakalkotó eseménye volt pártunknak, de nyugodtan mondhatjuk, hogy az egész parasztságnak is. Kiderült ezen a kongresszuson, hogy a Parasztpárt — ámbár írók alapították — nem írói elképzelés, hanem a parasztság valóságos és történelmi jelentőségű jelentkezése a politikai életben. Nagyon különböző elemei jöttek össze a kongresszusunkon a parasztságnak. Voltak olyanok, akik a földmunkásmozgalom iskolájába jártak, voltak olyanok, akik az ellenzéki kisgazdapártban járták ki a politikai elemi iskolát, de most ezen a kongresszuson kiderült, hogy a különféle pártszervezeteink szétválaszthatatlanul és egységesen parasztpártiak, ami azt jelenti, hogy a parasztság megtalálta a felemelkedésének azt a politikai útját, amely egyedül járható számára. Az is bebizonyosodott, hogy a dolgozó parasztság széles rétegei semmiképpen nem akarnak szövetséget a régi rendszer uraival, viszont komolyan és meggyőződéssel vállalják a munkássággal való együttműködést, és a maguk paraszti követeléseit és igényeit a munkáspártokkal együtt akarják minden

körülmények között kiharcolni. Még egy nagyon fontos mozzanat van, az ti., hogy egészen újfajta paraszti politikus egyéniségek tűntek fel. Eddig vagy földmunkás-mozgalmi paraszt politikusok, vagy kisgazda jellegű kortes parasztok adtak hangot a parasztság politikai kívánságainak, most a mi kongresszusunkon nyilvánvalóvá lett, hogy a legtöbbet dolgozó öntudatos parasztok jelentkeztek politikusként és a parasztság legsajátabb hangját szólaltatják meg.

Igen, akik a politikai életet figyelemmel kísérték, föltétlenül észrevették azt az értelmes és a közéletben újszerű hangot, ami a kongresszuson uralkodott. Ezen a kongresszuson Önt a Parasztpárt alelnökévé választották, tehát ez az Ön munkájában is változást jelent. A közvéleményt bizonyára érdekelni fogja, hogy mi az a munkakör, melyek azok a szempontok, célkitűzések, amelyeket alelnöki működésével ki kíván hangsúlyozni?

Én eddig a párt szervezési munkáját irányítottam, és minden energiámmal pártszervezeteink építését és a parasztság öntudatosítását igyekeztem szolgálni. Most, új beosztásomban is ezt tartom legfőbb teendőmnek. Meggyőződésem az, hogy mindazokat a politikai célokat, amelyeket a Parasztpárt magáénak vall, csak akkor tudjuk sikeresen és hathatósan szolgálni, ha minden erőt mozgósítunk a parasztság öntudatosítása és megszervezése érdekében. Én tehát a jövőben is ezt fogom elsősorban csinálni. Emellett azonban az egymás után felmerülő aktuális politikai kérdések közül különösen a közigazgatás népi reformja érdekében, továbbá a paraszti érdekképviselet és a szövetkezeti mozgalom kiépítése érdekében akarok dolgozni. Természetesen azt is feladatomnak tartom, hogy a parasztság és a munkásság együttműködését szolgáljam pártomon belül, valamint azt is, hogy fellépjek minden olyan törekvéssel szemben, amely össze akarja keverni a mi paraszti politikánkat mindenféle visszafelé tekintgető kisgazda politikával. Ezekben a kérdésekben különben a legbensőbb és legmesszebbmenő egyetértésben dolgozom a párt elnökével, Veres Péterrel.

Ezek a célok a politikai valóság felismeréséről és őszinte segítő szándékról tanúskodnak. Minden igaz demokratának helyeselnie kell őket. A Parasztpártot megszilárdították és lényeges szerepük volt a koalíció tisztulási folyamatában is. Következetes gyakorlatuk nyilván a párt további megerősödését eredményezi. Mégis, éppen mostanában a parasztpárt megizmosodásával és a koalíció megtisztulásával egyidejűleg sorozatos támadások érik a parasztpártot. A demokratikus közvélemény bizonyára szívesen hallaná, ha Alelnök úr ebben a kérdésben állást foglalna.

Úgy látszik, éppen a párt nyilvánvaló megerősödése tette aktuálissá azt, hogy meg-megújuló éles támadások indulnak ellenünk. Pontosabban a párt elnökét, Veres Pétert kezdték ki ezek a támadások, azonban ez nem téveszt meg bennünket. Úgy látszik, vannak olyanok, akiknek nem tetszik a mi határozott megerősödésünk, és ez ellen oly módon látják szükségesnek fellépni, hogy a párt vezérét támadják, mint ki nagyon széles körben bírja a parasztság bizalmát és szeretét. Mi ezeket a támadásokat nem Veres Péter személye elleni támadásoknak, hanem

pártunk elleni támadásoknak tekintjük, és így állunk velük szemben. Érdemben, esetenként és pontonkét megfelelünk ezekre a támadásokra. Most itt csak azt tartom szükségesnek kiemelni, hogy az, aki minket fasiszta szándékkal vádol, és félti tőlünk a demokráciát, az valami mást félt, mint a magyar népet. Mi éppen ezért nemhogy meghátrálni vagy megijedni nem fogunk, hanem éppen tovább fogunk erősödni, ilyen nyilvánvalóan rágalmazó és nyilvánvalóan hamis támadások közben. Mi olyan szilárdan képviseljük a dolgozó parasztság politikáját, és olyan komolyan álljuk a demokráciáért való harci szövetséget az ipari munkássággal, hogy ezzel szemben nemcsak felelőtlennek kell minősíteni minden támadást, hanem határozottan reakciós szándékúnak is.

Nagyon nyilvánvalóan ezeknek a támadásoknak az a szándéka, hogy a munkásság és a parasztság szövetségét az egyelőre gyengébb ponton akarja megbontani. Biztos vagyok azonban abban, hogy ez a kísérlet nem fog sikerrel járni, és a demokrácia frontja nem gyöngülni, hanem erősödni fog ebben a vitában.

A demokrácia frontja ma lényegileg a demokratikus pártok koalíciójának a frontja. Hogyan ítéli meg mint felelős politikus a koalíció esélyeit és jövőjét, a márciusi tisztulási folyamat után?

Én is azt vallom, hogy a koalíciónak minden körülmények közt fenn kell maradnia. De ez a koalíció nem lehet akármilyen. Az ország jövője, az újjáépítés sikere és belső fejlődésünk éppen úgy, mint kifelé való becsületünk azt követeli, hogy a tisztulási folyamat, amely a koalíción belül megindult, következetesen haladjon előre. Mi koalíciót akarunk minden demokratikus erővel, de nem akarunk koalíciót a demokrácia ellenségeivel. Ezért mi tovább fogunk küzdeni a koalíció megtisztításáért és a megindult demokratikus átalakulás következetességéért. Más úton mint így, gazdasági kérdéseinket sem tudjuk megoldani.

A magyar nép fontos esemény előtt áll. A szabadságszerető nemzetek a közeljövőben békét kötnek velünk. Ezzel mintegy hivatalosan is pontot teszünk a szégyenletes reakciós és fasiszta korszak után. Alelnök úr miben látja az ország feladatait a békekötés előtt?

Mi a Horthy—Szálasi rendszer bűnös politikája miatt igen súlyos helyzetbe kerültünk a háború után. Ezzel tisztában kell lennünk. De azzal is tisztában kell lennünk, hogy számunkra a békekötés annyi reménységet tartogat, amennyire be tudjuk bizonyítani a világ előtt, hogy mi többé nem Horthyék és Szálasiék országa vagyunk. Nem siránkozás és titkos soviniszta reménykedés segít tehát bennünket jobb békéhez és nemzeti felemelkedéshez, hanem minél következetesebb demokratikus fejlődés és minél félreérthetetlenebb leszámolás az egész elmúlt rendszerrel. Meg kell tanulnunk végre nemzeti jövőnket nem illúziókban keresni, hanem kemény és következetes belső munkával megalapozni. Meggyőződésem, hogy minden akadály, nehézség ellenére is haladtunk annyit a demokratikus átalakulás útján, hogy nemzetközi megítélésünk fokozatosan javul. Rajtunk áll, hogy a békekötés idejére mennyire javul továbbra is.

TAVASZI BESZÉLGETÉS ERDEI FERENCCEL A PARASZTSÁG FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS AZ ÉRTELMISÉG VÁLSÁGÁRÓL*

Érdekes egyéniség Erdei Ferenc. Tudósként emlegetik, s a természetes paraszti élet és fejlődés legreálisabb harcosa. Kiváló ismerője az egész társadalom s ezen belül a paraszttársadalom életének és életrajzának, s bár ő értelmiségi ember, mégis — mondják — „értelmiségellenes". Felületes kritikusok azt is elismerik, hogy „minden kultúrája ellenére" annyira benne él a parasztságban, hogy egyéb kérdésekben kissé elfogult is. Erdei Ferenc, az ember és a tudós minden ösztönével és minden kultúrájával él a parasztságban.

Ezt érzem ki most is szavaiból. A koratavaszi napsugár játszadozik a falakon, a vörösesbarna íróasztal lakkján, amikor a Nemzeti Parasztpárt alelnökével beszélgetek a parasztság fejlődéséről és az értelmiség válságáról.

„Ellenzéki hangulatú" a parasztság?

— Észlelhető-e fejlődés egyáltalán a parasztság életében? — ismétli halkan a kérdést Erdei Ferenc. — Egészen nagyszabású és messzeható következményű változás történt a felszabadulás óta a parasztságban. Csak kívülről látszik úgy, hogy a parasztság a háború sokféle kínja és a mostani helyzet nehézségei után egészbevéve „ellenzéki hangulatú" lenne, és a maga részéről nem tudna bekapcsolódni a demokratikus átalakulásba. Azok a változások, amelyek a háború és a felszabadulás folytán végbementek nagyon is mélyen érintették a parasztságot. Gondolok itt elsősorban a régi uralkodórendszer megdöntésére, a földreformra és a szabad politikai élet megindulására. A legnagyobb jelentőségűnek tartom azt a változást a parasztság életében, hogy öntudatos és szervezett politikai tényezővé kezd felnőni. A pártokban, szakszervezetben, nemzeti bizottságokban és egyéb testületekben mindenütt szemmelláthatő az, hogy a parasztság kezd cselekvően politizálni, és határozott paraszti öntudattal szól bele a közügyekbe. S ami ehhez tartozik, kezdi megtanulni a parasztság, különösen az Alföldön, állandóan szervezett politikai életet élni. Dicsekvés nélkül elmondhatjuk, hogy főként a mi pártunk helyi szervezeteiben állandó és sajátos paraszti politikai életet alakít ki a parasztság. Míg az elmúlt rendszer idején lélek nélkül, húzódozva volt rávehető

* *Szabad Szó, 1946. április 7. Örvös Lajos interjúja.*

bizonyos politikai fellépésre, addig most buzgó kezdeményezésekkel és állandó éberséggel nézi a politikai élet alakulását és igyekszik azokban cselekvően részt venni.

Lázas tanulnivágyás

A másik óriási jelentőségű változás az, hogy a parasztságban határtalan és lázas tanulnivágyás terjed el. Nem tudunk olyan tanfolyamot, előadást, iskolát csinálni, amelybe ne a legnagyobb tömegben és a legnagyobb lelkesedéssel jelentkezzenek parasztok.

Tudvalevő, hogy Erdei Ferenc gyökeresen benne él a parasztság életében. Ezt gyakran úgy is fogalmazzák s éppen ezért, hogy értelmiségellenes. Erre kérünk most magyarázatot.

— Hogy *értelmiségellenes* lennék, az *egyoldalú és célzatos* „politikus" fogalmazása a dolgoknak. Ellenben igaz az, hogy *ellene vagyok annak az úri középosztálynak*, amely a magyar társadalomban az értelmiségi foglalkozásokat általában magában foglalta. Ezzel azt akarom mondani, hogy az úri középosztályt *gyökeresen átalakítandónak és felszámolandónak* tartom, hogy a mi értelmiségi foglalkozású embereink valóban értelmiségiek lehessenek. Ennek az a következménye, hogy a középosztályi értelmiségi emberekkel szemben a parasztság részéről *bizalmatlanságnak kell megnyilvánulnia*. Nem azért, hogy elzárkózzék az értelmiségiektől, hanem azért, hogy *kiszabadítsa magát minden úri befolyástól*, viszont rászorítsa a fejlődőképes értelmiségieket, hogy *igazi értelmiségi emberek* legyenek. Emiatt problematikus a mi pártunkban az értelmiségiek helyzete. Ez azonban nem olyan válságot jelent, amelynek nem lenne megoldása. Nagyon is kézenfekvő a megoldása, és én éppen ezen a megoldáson dolgozom, és ebben a parasztság nagy részének a helyeslését érzem magam mögött. Miről van szó tulajdonképpen? Arról, hogy a középosztályi értelmiség, amely nálunk a parasztság mellett akarja megtalálni a helyét, *számoljon le osztályának egész múltjával, adja fel összes középosztálybeli pozícióját, és fenntartás nélkül szívódjék fel a parasztság mozgalmában*. Csak ezen az úton lehet igazi értelmiségi, és csak ilyen módon találhat testvéri közösséget a parasztsággal.

A következő lépés

Hogy Erdei Ferenc középosztály-ellenessége nem szenvedély, hanem tényeken alapuló, de egyben a parasztságból is fakadó természetes kritika, mutatja, hogy éppen ő látja a valóságban is az itt-ott megmutatkozó igazi értelmiséget.

Ez nemcsak az egyetlen lehetséges út, hanem a valóságban is így illeszkednek be pártunkba értelmiségi emberek. Itt Budapesten is, de vidéki szervezeteinkben is nagyon sok olyan értelmiségi emberünk van, aki ezen az úton jár, és az ilyeneket

őszintén és lelkesedve fogadja be a parasztság, mert rendkívül nagy szolgálatokat tesznek a parasztság mozgalmának. A félreértés ott van az én felfogásom és az ellenkező nézet között, hogy vannak, akik azt állítják, hogy a paraszti származás vagy a parasztság szeretete és a népiesség érzése elég ahhoz, hogy értelmiségi emberek kivetkőzzenek úri középosztályi burkaikból és a parasztsághoz kapcsolódjanak. *Ez semmi esetre sem elég.* Mindig nagyon jó kezdet az ilyen feltételek megléte, azonban további *lépést is kell tenni ahhoz, hogy valóban igazi értelmiséggé és valóban a parasztság barátjává váljék valaki.* Ezt a következő néhány lépést nehéz megtenni és akiknek nehezükre esik az ilyen továbblépés, azok úgy érzik, hogy én is, meg a párt egy része is értelmiségellenes. Holott a való igazság az, hogy *mi éppen az értelmiség őszinte barátai és harcosai vagyunk*, csak azt kívánjuk, hogy az értelmiség szerepét komolyan vegyék.

MÉG NÉHÁNY SZÓ A PARASZTEGYSÉGRŐL*

A munkásegység példája

A parasztegység szószólói a munkásegység példájából indulnak ki. Azt állítják, hogy a két pártba szerveződött munkásság egységének a példájára a parasztságnak is közös frontot, paraszti egységet kell alkotni, annak ellenére, hogy több pártban helyezkedik el. A hivatkozás nagyon kínálkozó, nézzük meg ezt közelebbről.

Miben áll a munkásegység? A két munkáspárt, amely különösen élesen és jellegzetesen különbözik egymástól, komolyan és messzemenően együttműködik, és állandóan erősíti a munkásegységet. A példa azonban így még nem teljes. Csak akkor lesz teljes, ha azt is megnézzük, hogy a munkásegység milyen előzmények után jött létre. Mindenki tudja, hogy a Szociáldemokrata Párt és a Kommunista Párt évtizedeken keresztül súlyos és elszánt harcot vívott egymással. Ebben a harcban alakult ki a két munkáspárt külön-külön politikai vonala, ideológiája és saját külön szervezete. Miért folyt ez a harc? Azért, hogy melyik munkáspárt képviseli a munkásság igazi politikáját, melyik párt tudja sikeresebben szolgálni a munkásság történelmi érdekeit. Az egymás elleni harc vége az lett, hogy az együttműködés politikája győzött, és most a munkásegység kapcsolja össze a két munkáspártot. Ez az egység azonban csak hosszas versengés és harc, szóval hosszú fejlődés után jöhetett létre. Ebben a versengésben alakult ki pontosan a két párt politikája, és ebben a harcban erősödött meg mindkét pártban a szilárd munkásosztálytudat. A munkásság esetében tehát olyan egységről van szó, amelyben világos, kifejlett és kölcsönösen tisztán látott politikai erők kapcsolódnak egybe közös osztályalapon.

Ha ilyen szempontból vizsgáljuk meg a parasztegység ügyét, mindjárt nem olyan egyszerű a hasonlítás. A parasztság történelmi helyzete egészen más, tehát egészen mások a parasztegység föltételei is.

Mindenekelőtt a parasztok nem egy osztály. A munkásság sem egynemű vagy egységes osztály természetesen, de mégis egy osztály, amelynek döntő nagy létkérdései föltétlenül közösek. A mással dolgoztató régi birtokos parasztságnak azonban nincs osztályközössége a most földhöz jutott vagy még most is földtelen parasztsággal. E két parasztréteg között olyan osztálykülönbség, sőt olyan osztályellentét áll fenn, amelyet semmiféle szándékkal nem lehet elleplezni, legfeljebb egy-egy alkalommal félre lehet tenni. Igaz azonban — és ez a mi politikánk alapja —, hogy van a parasztságnak egy széles dolgozó rétege, amely közös abban, hogy a maga munkája után él részben vagy egészben a saját földjén.

* *Szabad Szó, 1946. április 21.*

Nyilvánvalóan ez a dolgozó parasztság a parasztság nagy többsége, s ez az igazi parasztság már egy osztály. Ez az a jellegzetes paraszti osztály, amely egyszerre munkás is, meg birtokos is, de létének mégis a munkája az alapja, mert nem földje járadékából, hanem munkája eredményéből él. Ha tehát parasztegységről akarunk beszélni, eleve erre a dolgozó parasztságra kell szorítkozni. S ha ezt a paraszti osztályalapot ki akarjuk szélesíteni, akkor ezt nem a mással dolgoztató birtokosérdekű gazdaréteg felé tehetjük, hanem afelé a földmunkásréteg felé, amely útban van ahhoz, hogy maga is birtokot vagy bérletet szerezzen.

De ez az egy osztálynak tekinthető dolgozó parasztság is messze van attól, hogy politikai egységet alakíthasson ki. Miről van itt szó? Arról, hogy a hosszú feudális korszak úgy nevelte a magyar parasztságot, hogy nagy részében öntudatlan, vezethető és engedelmes dolgozó tömeg lett. A magyar parasztság többsége ma is azoknak a hatásoknak az uralma alatt áll, melyen a régi rendszer idején nevelték. Tehát nincs tudatában helyzetének és igazi érdekeinek. Most indult csak meg a parasztság öntudatosodása, s a parasztságnak az az érdeke, hogy ez minél gyorsabban és minél következetesebben haladjon előre.

A parasztság politikai fejlődése azonban több irányban indult el és sok részében még most sem indult meg. Ott tart most a parasztság, ahol a munkásság tartott jóval korábban. Most kell még kifejlődni a parasztság különböző politikai mozgalmainak, s legfőképp most kell még erőteljesen kifejlődni a parasztság osztálytudatának, ez pedig másképp mint különböző politikai törekvések versengésével, sőt harcával, nem történhet meg. Amíg ezt a fejlődési utat meg nem járja a parasztság, addig minden parasztegység — bizonyos szükséghelyzetekben történő alkalmi összefogáson túl — csak azt eredményezné, hogy visszaesik a parasztság abba az öntudatlan és lehetetlen állapotába, amiben eddig élt. Most, amikor a parasztság egy része még feudális neveltségénél fogva úri vezetés alatt áll, más része pedig birtokos érdekeinél fogva kapitalista befolyás alatt áll, a parasztegység azt jelentené, hogy azt a parasztság úri és polgári érdekeltségbe tartozó elemei vezetnék és az egész parasztság visszahajtaná fejét régi igáiba. S ha ezt nem akarjuk, akkor nincs más út, minthogy a parasztság is tegye meg a politikai fejlődésnek azt az útját, amit a munkásság már megjárt. Csak ilyen fejlődés után lehet beszélni olyasféle parasztegységről, amilyen a munkásság egysége.

„Parasztegység a Parasztpártban"

A földreform után és a választások előtt mondta ki a Parasztpárt azt a jelszót, hogy: parasztegység a Parasztpártban. És ezt mi nem parasztfogásnak találtuk ki, hanem kifejeztük vele pártunknak azt a történelmi igényét, hogy a dolgozó parasztság öntudatos és szervezett egységét akarjuk megvalósítani a parasztság saját pártjának a keretei között. Ezt a szándékunkat mi ma is komolyan vesszük, s a jelszót csak azért nem emlegetjük ma is, mert ismerjük a realitások határait és tudjuk, hogy ez a törekvésünk nem egyhamar valósul meg, és teljesen nem is valósulhat meg. De azt a szándékunkat egy pillanatra sem adtuk föl, hogy a dolgozó parasztság nagy többségét a parasztság saját pártjának a keretei között egyesítsük.

Most, amikor a parasztegység jelszava más oldalról fölmerült, nemcsak idézzük e törekvésünket, hanem meg is védjük. Horváth Márton azt írja a Szabad Népben, hogy mi nyíltan kimondtuk azt a szándékunkat, hogy parasztegység a Parasztságban, de — következmények nélkül. Állítjuk, hogy nem következmények nélkül. *Néhány hónapos szervezőmunka után kaptunk háromszázezer paraszti szavazatot,* tehát valamivel kevesebbet, mint a Kommunista Párt és valamivel többet mint a Szociáldemokrata Párt. Ez mindenesetre komoly következmény. De nyilván az sem elhanyagolható következmény, hogy *van az országban körülbelül ötszáz olyan paraszti szervezetünk, amelyben tevékeny, öntudatos, pezsgő paraszti politikai élet folyik, és van másik ötszáz olyan paraszti szervezetünk, ahol teljesen töretlen talajon megindult a parasztság mélységesen komoly öntudatosodása és politikai fejlődése, és van másik ötszáz olyan szervezetünk, ahol elvetették a paraszti politikai mozgalom magvát.* Igenis komoly következményekkel járt tehát a mi politikai törekvésünk, nevezetesen azzal, hogy széles mederben elindítottuk a parasztság öntudatosodásának és szervezkedésének a nagyon is biztató fejlődését.

De meg kell védenünk másfelé is e szándékunkat. Balogh István azt állítja, hogy nem történelmi szükségszerűség hozta létre a mi pártunkat. Ha Balogh István azt állítja, hogy nem történelmi szükségszerűség a parasztság saját lábára való állítása és felszabadítása minden feudális és kapitalista befolyás, magyar urak és polgárok vezetése alól, akkor *ő nemcsak a parasztoknak nem barátja, hanem még a kisgazdáknak sem.*

A mi korábbi jelszavunk mögött tehát *nagyon is komoly politikai realitás van,* ha kétségtelenül túlzott is a fogalmazás. Benne van többek közt az is, hogy mi parasztegységet csak olyan alapon tudunk elképzelni, amilyen alapon a mi pártunk áll. Tehát csak a dolgozó parasztság körében, függetlenül minden úri és polgári befolyástól, és csak azzal a programmal, amely a parasztság teljes fölszabadulását szolgálja.

És végül azt is kifejezi a mi választás előtti jelszavunk, hogy mi akarjuk a parasztegységet, csak nem akármilyen formában és nem akármilyen céllal. Mi benne vagyunk abban a parasztegységben, amely a dolgozó parasztság tömegeit egyesíti, úgy hogy abban a vezetés magának a dolgozó parasztságnak a kezében van, s amely szövetségesét a parasztság érdekeinek megfelelően nem a birtokosok, urak és polgárok rétegében, hanem a munkásságban találja meg. És őszintén meg kell mondanunk, hogy a Kisgazdapárt által ajánlott parasztegység a jelenlegi körülmények között nem ilyen parasztegységet eredményezne. A Kisgazdapárt dolgozó parasztjaival és igazi paraszt vezetőivel el tudunk képzelni valamilyen parasztegységet, de a Kisgazdapárt úgy, ahogy van, alkalmatlan minden ilyen szövetségre, egyszerűen azért, mert nem paraszti párt.

A parasztság érdekképviselete

Komoly és alapos meggyőződésünk tehát, hogy most és úgy megvalósítani a parasztegységet, ahogy a Kisgazdapárt oldaláról fölvetették, lehetetlen. Ugyanakkor azonban azt is valljuk, hogy *égető szüksége van a parasztságnak egy közös és*

általános érdekképviseleti szervre. Amilyen világosak az ellentétek a parasztság egyes rétegei között, s amilyen nyilvánvalóak a politikai eltérések a különböző politikai pártokba tartozó parasztság között, éppen olyan *világosak a közös feladatok* és a közös érdekek az egész parasztság körében. Valljuk tehát, hogy múlhatatlanul szükség van egy összefogó paraszti érdekképviseleti szervre, s ebben *arányos és demokratikus képviselet* formájában részt kell venni a parasztság minden rétegének és minden pártbeli részének.

A parasztegység megvalósításának komoly és súlyos föltételei vannak, s ezek a föltételek még nincsenek meg. De a parasztság érdekképviseleti összefogásának minden oka és minden szüksége megvan, tehát ezt sürgősen meg kell csinálni, Mi, amilyen komolyan vesszük a parasztegység megvalósításának a föltételeit, éppen olyan komolyan vesszük az érdekképviseleti összefogás haladéktalan és komoly megvalósítását. Ne beszéljünk tehát olyan parasztegységről, amely bizonytalan, sőt nem is olyan bizonytalan kimenetelű politikai összeterelése lenne a parasztságnak, hanem beszéljünk a *parasztság valóságos és égetően sürgős közös és egységes érdekvédelméről.* Ez az, amit komolyan és egész tömegében követel a parasztság, s ezt elő kell segíteni minden pártnak, amely számot tart arra, hogy a parasztság is a maga pártjának tartsa.

Mi eddig sem tétlenkedtünk a közös és egységes paraszti érdekképviseleti szerv létrehozása körül. Pártunk a legtevékenyebben kivette a részét az előkészületi munkákból, s nem rajtunk múlott, hogy a javaslat, helyesebben az elfogadható javaslat még mindig nem készült el, s még mindig messze vagyunk attól, hogy a nemzetgyűlés elé vihessük. Mi tehát nagyon határozottan sürgetjük a mezőgazdasági érdekképviseleti szervezet megalkotását, s ezt a parasztság életbevágó és sürgős szükségletének tartjuk.

Természetesen nem fogadunk el akármilyen érdekképviseleti szervezetet. A mi felfogásunk az, hogy olyan igazi paraszti önkormányzati szervnek az alapjait kell leraknunk, amely megfelel az egész parasztság érdekének és a mezőgazdasági újjáépítés rengeteg sürgető feladatának. Az is sarkalatos követelésünk, hogy ez az érdekképviseleti szervezet valóban egységes és közös szervezete legyen a parasztságnak, tehát egyetlen párt és egyetlen agrárszervezet se kapjon ebben külön jogokat. Nem tudjuk tehát úgy elképzelni ezt a szervezetet, hogy abban akár a Parasztszövetségnek, akár a Földmunkásszövetségnek külön képviseleti joga legyen. Csak úgy építhetjük fel a parasztság egységes és közös érdekképviseleti szervezetét, ha az közvetlen és arányos választás útján alakul meg.

Ha a parasztegység fölvetett gondolatát komolyan és felelősen s a dolgozó parasztság valódi érdekeinek megfelelően megvizsgáljuk, akkor ez az egy marad belőle: a parasztság érdekképviseleti szervezetének a haladéktalan megvalósítása. Ez a parasztság tömegeinek a követelése és ez a parasztságnak az aktuális szükséglete. Aki mást akar vagy a parasztság nyilvánvaló szükségletét másképp akarja kielégíteni, az olyan politikai játszmába akarja belevinni a parasztságot, amelyre mi nem vagyunk kaphatók.

PARASZTSÁG ÉS A BÉLISTA*

Amióta a modern államigazgatás szervezete kialakult, azóta állandó panasza a magyar parasztságnak az, hogy a mi közigazgatásunk nem népi közigazgatás, hanem úri közigazgatás, amely megőrizte azokat a feudális hagyományokat, amely[ek] 48 előtt kialakultak. És ez az oka annak, hogy a magyar parasztság állandóan tehernek érezte inkább a közigazgatást, mintsem olyan szervezetnek, amely ügyét-baját gyorsan és jól el tudja intézni. Ez az oka annak is, hogy a magyar parasztság szüntelenül panaszkodik a tisztviselők nagy száma és a tisztviselői fizetések, valamint a nyugdíjak rendkívül nagy terhe miatt.

Parasztságunknak ebben az ösztönös véleményében nagyon sok igazság van. Valóban oka van a magyar népnek kifogásolni a magyar közigazgatás egész működését és sokallni a köztisztviselői létszámot. Eddig azonban soha nem volt mód arra, hogy komolyan hozzányúljunk a közigazgatás kérdéséhez. Most elérkezett ennek az ideje. Két okunk van arra, hogy sürgősen és gyökeresen átalakítsuk közigazgatásunkat. Az egyik ok politikai. Az új magyar köztársaságnak múlhatatlan kötelessége átalakítani az egész régi államigazgatást, hogy végre ne csak államformánk, hanem közigazgatásunk is népi és demokratikus legyen. Elérkezett tehát az ideje annak, hogy gyökeres közigazgatási reformot hajtsunk végre, és mind szervezetében, mind személyi összetételében megújítsuk a magyar közigazgatást. A másik ok pedig gazdasági, illetve pénzügyi. Amikor az államháztartás rengeteg gazdasági nehézséggel küzd, elkerülhetetlenül szükséges, hogy az állam személyi kiadásait is csökkentsük. Ma akkora létszámú a köztisztviselői kar, hogy azt az ország egyszerűen nem bírja el. Körülbelül feleannyi tisztviselővel éppen úgy el lehetne végezni az állam igazgatását, mint ahogy ma a fölös létszámú hivatalnokok végzik. Éppen ezért haladéktalanul végre kell hajtani a tisztviselők létszámcsökkentését. Természetesen ez a létszámcsökkentés csak úgy történhet, hogy a politikailag és szakmailag alkalmatlan tisztviselőket kell kirostálni.

Mivel a kormányzat nehezen hozta meg azokat a törvényes szabályokat, amelyek alapján ezt a létszámcsökkentést végre lehet hajtani, sokhelyt a nép türelmetlensége jogszabályok nélkül is megtalálta az útját annak, hogy az alkalmatlan tisztviselőktől megszabaduljon. Így hajtottak végre sokhelyt az országban népítéleteket.

* *Paraszt Újság, 1946. április 21.*

Ezeknek a népítéleteknek egy része helyesen és megokoltan járt el, más része azonban nagyon is kifogásolható módon történt. Éppen ezért teljesen megérett a helyzet arra, hogy végre törvényes formák szabják meg a módját annak, hogy az alkalmatlan tisztviselőket el lehessen távolítani. Most végre közvetlen küszöbön állanak ezek a törvényes szabályok. A pártok képviselői és a kormány szervei megállapodtak a végrehajtás módjában és nagyon rövidesen nyilvánosságra kerülnek a megfelelő jogszabályok és intézkedések. Ezután tehát ezek között a törvényesen meghatározott formák között lesz módja a parasztságnak arra, hogy az alkalmatlan tisztviselőktől megszabaduljon. A mi pártunk szervezeteinek is fel kell készülnie arra, hogy a törvényes eljárásban kellő súllyal részt tudjon venni.

A létszámcsökkentés oly módon fog végbemenni, hogy a kormány minden hivatalhoz egy bizottságot küld ki, amely a tisztviselők válogatását elvégzi. Ezekben a bélista bizottságokban helyet foglal a miniszterelnök kiküldötte, a szakminiszter kiküldötte és a szakszervezeti tanács egy-egy delegáltja. Ezek a hármasbizottságok fogják meghozni a határozatokat, miután mindenütt megvizsgálták a helyzetet. Ezek a bizottságok azonban nem önkényesen járnak el, hanem meghallgatják mindenütt a Nemzeti Bizottságoknak a véleményét, hogy döntésük minél körültekintőbb és minél megnyugtatóbb legyen. Ezért szükséges az, hogy mindenütt a pártok megfelelő előkészületeket tegyenek.

Nagyon fontos, hogy a mi pártunk is megtegye a szükséges előkészületeket. Minden helyi szervezetünkben tárgyalja meg tehát a vezetőség a tisztviselői létszámcsökkentés kérdéseit, és alakítsa ki a maga határozott álláspontját az egyes személyek tekintetében. Aztán keressen érintkezést a többi pártokkal és törekedjék megegyezést hozni létre a különböző nézetek között. Különösen fontos, hogy a szakszervezet képviselőivel tárgyalják meg a pártszervezeteink vezetői ezeket a kérdéseket, mivel a szakszervezet különös gonddal és energiával foglalkozik ezekkel a kérdésekkel. Miután így az egyes pártokban előkészítették a kérdést, a Nemzeti Bizottságnak is meg kell tárgyalnia a dolgot, hogy a kormánytól kiküldött bizottság elé lehetőleg tiszta képet tudjanak adni.

A kiküldendő kormánybizottságokba a mi pártunk is küld tagokat. Mi itt a központban kijelöljük azokat az egyéneket, akik az egyes megyékben részt vesznek a bizottságban, nem kell tehát attól tartanunk, hogy pártunk kimarad a döntésből. A bizottságba kiküldött tagjaink azonban csak akkor végezhetnek jó munkát, ha mindenütt helyileg is jól előkészítik pártszervezeteink az ügyet.

Nagyon sok helyről érkezik hozzánk a kérdés, hogy van-e joga akár egyik vagy másik pártnak, akár a szakszervezetnek már jóelőre listákat állítani össze a kirostálandó tisztviselőkről. Erre az a feleletünk, hogy minden pártnak és a szakszervezetnek joga van előkészíteni a dolgot. De ezek az előre elkészített listák még nem hivatalos álláspontok. Joga van tehát a mi pártunknak is ilyen előkészítő munkát végezni, hogy mire döntésre kerül a sor, mi se maradjunk le.

Mi legyen az irányadó a tisztviselők kiválogatásánál? A mi álláspontunk az, hogy határozottan és erélyesen ki kell rostálni azokat a tisztviselőket, akik politikailag helytelen magatartást tanúsítottak, és hivatalukban ellenségei voltak a népnek. De ki kell rostálni azokat is, akik nem dolgoztak kellő hozzáértéssel és szorgalommal

az ügyek intézésén. Nagyon sok olyan tisztviselő van, aki az iskolákat is elvégezte és írásos képesítésük is van, azonban sokkal jobban értenek a basáskodáshoz és uraskodáshoz, mint az ügyek gyors és jó intézéséhez. Ezektől most meg kell szabadítani a hivatalokat. Külön a mi pártunk embereinek vigyázni kell arra is, hogy azokat a derék, népbeli tisztviselőket, akik mindig barátságosan és hasznosan szolgáltak a parasztságnak, megvédjék az esetben, ha bárhonnan kiinduló személyi támadás érné őket. Sok helyről érkezik hozzánk a panasz, hogy egyéni pozícióhajhászásból vagy egyéni bosszúvágyból derék, pártunkbeli tisztviselőket el akarnak mozdítani. Ilyen esetekben az a kötelessége a pártunk embereinek, hogy gondosan vizsgálják meg az ügyet, és ha valóban alaptalan a kifogás, erélyesen és határozottan védjék meg jóravaló embereinket.

A bélista végrehajtása, szóval a létszámcsökkentés keresztülvitele a most következő hónapokban fog lezajlani. Nagy és történelmi fontosságú munka ez, amelyben pártunknak mint a parasztság igazi pártjának nagyon komolyan ki kell vennie a részét. Pártunk minden felelős embere úgy fogja fel a dolgot, mint egy nagy történelmi alkalmat arra, hogy a parasztság megszabaduljon végre azoktól a basáskodó tisztviselő uraktól, akik ellen mérhetetlenül sokat panaszkodott eddig. Most itt van a lehetőség arra, hogy ne csak panaszkodjunk, hanem cselekvően beleavatkozzunk a dologba. Ugyanilyen jól kell tudni pártunk embereinek azt is, hogy közigazgatásunk csak akkor lesz jó, ha valóban alkalmas embereket hagyunk meg a hivatalokban. Ezért tehát a kipróbált és derekasan dolgozó tisztviselőket meg is kell védeni akkor, ha oktalan támadás érné őket.

Pártunk álláspontja az, hogy a létszámcsökkentéssel a magyar közigazgatás megújítása nem fejeződik be. Rögtön utána kell következni igazgatásunk szervezeti reformjának, amit mi már nagyon komolyan készítünk is elő.

FELSZÓLALÁS A NEMZETGYŰLÉS ÜLÉSÉN*

1946. május 7.

Igen t. Nemzetgyűlés! Mi a miniszterelnök úrnak a moszkvai útról elhangzott beszámolóját örömmel és köszönettel vesszük tudomásul. Mi is átérezzük, hogy ez az út milyen hatalmas eredményeket hozott a magyar nemzet számára. Mégis néhány hozzátennivalónk, lényegében két fontos megjegyzésünk van ennek az útnak az eredményéhez, illetve ahhoz a hatáshoz, amelyet az a magyar közvéleményben kiváltott és abban a tekintetben, hogy a jövőben milyen út lesz az, amely nemzeti külpolitikánkat, nemzeti érdekeink további előrehaladását biztosítani tudja.

Két észrevételt, két megjegyzést szándékozom tenni ehhez a beszámolóhoz. Először is rá akarok mutatni arra, milyen módon, milyen nemzeti politikával értük el azokat az eredményeket, amelyeket a moszkvai út hozott, másodszor pedig rá akarok mutatni arra a perspektívára, amelyet a Moszkvában immár az egész világ előtt megpecsételt szovjet—magyar barátság a magyar nép, a magyar nemzet számára a távolabbi jövőben is jelenthet.

Nagyon komoly eredményeket hozott a moszkvai út nemzeti előrehaladásunk és háborúsújtotta állapotunkból való kiemelkedésünk irányában. Erről nem volt és nem is lehet vita. Eredmény volt, komoly nagy eredmény, amelynek megelégedéssel és örömmel kell eltöltenie mindenkit, aki a demokrácia gyarapodását, épülését és a magyar nemzet előrehaladását kívánja. De még ha újra meg újra ismételjük is ezt a mondatunkat, nekünk is fel kell vetnünk azt a kérdést, hogy milyen módon, milyen nemzeti politika útján értük el ezeket az eredményeket, és ezt annál inkább kell tennünk, mert a magyar közvéleményben nagyon sok kétértelműség, bizonytalanság és határozatlanság van a tekintetben, hogy milyen nemzeti politikával, milyen politikai irányban tudjuk komolyan, sikeresen, tehát eredményesen szolgálni nemzeti előrehaladásunkat.

A moszkvai út eredménye megmutatta azt, hogy akkor szolgáljuk komolyan nemzeti jövőnket, akkor csinálunk valóban helyes nemzeti politikát, ha megmutatjuk a világnak, a szövetséges nagyhatalmaknak és a többi szabadságszerető nemzeteknek, hogy az az ország, amely Nagy Ferencet és minisztertársait kiküldte Moszkvába, nem az többé, amely Horthyval és Szálasival ezt a háborút harcolta a szabadságukért küzdő nemzetek ellen. Nyilvánvaló — és ép ésszel ebben kételkedni

* *Nemzetgyűlés Naplója, 1946. 924—928.*

nem lehet —, hogy minél inkább meggyőzzük a világ közvéleményét arról, hogy mi gyökeresen más és minden régivel szakító országot és rendszert építünk fel, annál inkább van súlya szavunknak és hitele nemzeti igényeinknek, tehát annál inkább tudunk sikeres külpolitikát csinálni. Megmutatta a moszkvai út, hogy nemzeti előrehaladásunk, nemzeti igényeink elismerése abban az arányban halad előre, amennyire hitelt tudunk adni demokráciánknak, amennyire alá tudjuk támasztani és amilyen fedezettel tudjuk biztosítani demokráciánk hitelét. Ha világosan látjuk azt a helyzetet, amelyben országunk ma van, és komolyan számot vetünk az elmúlt háború eredményeivel és tanulságaival, akkor nyilván fel sem lehet vetnünk azt, hogy a nemzeti politikának más útja lehet, mint az, hogy olyan belső politikát, olyan demokratikus építkezést folytassunk országunkban, amely biztosítja számunkra, hogy más mértékkel méressünk a világ közvéleménye és a szövetséges nagyhatalmak előtt, mint az az ország, amely a háborúba belevitte Magyarországot.

Mi, Nemzeti Parasztpárt, nevünkben is nemzeti párt vagyunk, nem is szégyelljük és nem is titkoljuk — anélkül, hogy más pártok nemzeti érzését legkevésbé is érinteni akarnánk —, hogy különösen átérezzük, különösen kifejezzük azokat a nemzeti érzéseket és nemzeti igényeket, amelyek a magyarságban, a magyar népben benne élnek. Nyilván ebben magyarok és demokrata magyarok között különös különbség nem lehet és valószínűleg nincs is. Amikor mi mégis rámutatunk arra, hogy különösen nemzeti pártnak tartjuk magunkat, ugyanakkor hangsúlyoznunk kell azt, hogy ez a párt, a Nemzeti Parasztpárt tehát azt jelenti, hogy nem azt a nemzeti politikát, nem azt az úri nemzeti politikát, nem azt a feudális nemzeti politikát akarjuk meg leghalványabban sem folytatni, amely a régi rendszer idején nagyjában és egészében átjárta egész társadalmunkat — és a parasztság jórészét is. És éppen a parasztság politikai előrehaladása, politikai iskolázódása mutatja meg azt, hogy ezzel a nemzeti politikával, amely sem bent a parasztság érdekeit, sem kifelé a magyar nép, a magyar nemzet érdekeit nem képes szolgálni, minden körülmények között és mindenesetre szakítottunk. A Nemzeti Parasztpárt nemzeti politikája tehát úgy értendő, hogy mi a parasztsággal, a parasztság tudatában egy új, valóban sikeres nemzeti politika kialakítására és kiszélesítésére törekszünk, ezért tudunk teljes meggyőződéssel szembefordulni a múltból itt maradt mindenféle, akár imperialista, akár soviniszta ábrándozással. A parasztságnak a nemzeti érzése nem ilyen, hanem az az igazi patriota érzés, az az igazi hazafiság, amely a helyes, igazi és eredményes módon tudja szolgálni a nemzet előrehaladását. Nem kétséges előttünk, hogy milyen út és milyen politika az, amely valóban elvezet nemzeti igényeink kielégítéséhez. A moszkvai látogatás fényes bizonyítéka annak, hogy csak ilyen nemzeti politika vezet sikerre, hogy csak ilyen módon tudunk komolyan hangot adni nemzeti igényeinknek, és csak ilyen politika az, amely képes arra, hogy a háború utáni elesettségünkből, gyalázatunkból lépésről lépésre kiemelkedjünk.

Vajon azt jelenti-e ez, hogy külső politikánk, nemzetünk kívülről való megítélése és megbecsülése egyenesen és közvetlenül azon múlik és azon fordul meg demokráciánk megszilárdítása és továbbépítése irányában, hogy mit csinálunk

idebent, milyen politikát folytatunk idebent? Előttem szólott képviselőtársaim is kitértek erre a kérdésre és nagyon komoly, nagyon felelős nyilatkozatokat tettek. Nekünk is van tehát szavunk ebben a vonatkozásban, ehhez a kérdéshez. Abban nincs különbség köztünk, hogy éppen olyan szilárdan és elszántan elítéljük mindazokat a próbálkozásokat, kísérleteket, amelyek arra irányulnak, hogy demokráciánk belső rendjében zavarokat keltsenek, azért is, mert merényleteket nem tűrhet el demokráciánk belső rendje, de azért is, mert hazaárulásnak, a nemzet érdekei aláásásának tartunk minden ilyen próbálkozást és kísérletet.

További szavunk is van azonban, és ez azzal kapcsolatos, hogy különösen a parasztság, de közvéleményünk elég nagykiterjedésű része is, főleg kispolgárságunk politikai iskolázottságában, politikai ítélőképességében még nem tart ott, hogy érzékeny, éber és élénk lenne minden jellel, minden megnyilvánulással szemben, és meg tudná érezni egész súlyukban, egész fontosságukban azokat a veszedelmeket, amelyek egyes felmerülő jelek mögött lappanganak.

Ez nem érthetetlen és nem csodálatos. Az a politikai múlt, amely parasztságunkat nevelte, természetesen inkább azt idézte elő, inkább azt fejlesztette ki, hogy közömbös legyen politikánk égető és fontos kérdéseivel szemben, mintsem azt, hogy kellő éberséggel és érzékenységgel rögtön fel tudja ismerni, hogy miről van szó. Van tehát bizonyos közömbösség, bizonyos fásultság például abban, hogy ezeket a nyilas összeesküvéseket és puccskísérleteket hogyan ítélik meg az emberek. Parasztságunk tömegei az ország sok vidékén úgy érzik, hogy annyit beszéltek már a reakció elleni harcról, annyi mindenféle veszedelmet festettek már a falra, hogy mindez már nem fontos; a reális veszedelmet, a valóságos veszedelmeket már nem is tudják megkülönböztetni a lármától.

Van tehát bizonyos közömbösség és ráhagyiság abban, ahogyan paraszti közvéleményünk ezeket a jeleket megítéli. Természetesen nem egyformán. Az a parasztság, amely a demokrácia iskolájában sikeresen tanult, már elég éber és elég érzékeny arra, hogy felfogja, miről van szó, s kellő erővel és kellő elszántsággal reagáljon. A nagy tömeg azonban ma még nem érzi élénken ezeknek fontosságát, úgy érzi, hogy bizonyos nagyítás is van benne, bizonyosan nem olyan fontos az egész, és ezzel alapot ad annak, hogy az egész ügy jelentőségét le lehessen becsülni.

Mi mindenesetre — éppen annak a parasztságnak a nevében, amely a demokrácia iskolájába már nem sikertelenül járt — felemeljük szavunkat minden olyan kísérlet ellen, hogy nagy paraszti és kispolgári tömegeink politikai iskolázatlanságára és közömbösségére spekulálva, az egész ügy jelentőségét lebecsüljék. Nem lehet ennek jelentőségét csökkenteni belpolitikai szempontból sem, de különösen nem lehet akkor, amikor békekötés előtt állunk, mert ezek a jelenségek nagyon alkalmasak arra, hogy hitelünket éppen a békekötés előestéjén aláássák.

Mi tehát igenis azon az álláspontón vagyunk, hogy ne csökkentsük ezek jelentőségét, hanem teljes erővel és teljes súllyal sújtsunk le reájuk, s egyúttal küzdjünk az ellen a hangulat, az ellen az atmoszféra ellen is, amely bizonytalanságával, kétértelműségével, alattomos vágyakozásaival és reménykedéseivel alkalmas arra, hogy tenyészhelyet biztosítson ilyenfajta kísérletezéseknek és próbálkozások-

nak. Akármilyen címen történnek a demokrácia rendje ellen törő próbálkozások, egyformán veszélyesek, egyformán ezt a legnagyobb veszélyt rejtik magukban még akkor is, ha történetesen mondjuk a nemzeti ellenállás vagy a nemzeti ellenforradalom címét veszik gyalázatosan szájukra, és ilyen címen igyekeznek a közvéleményben támasztékot, segítséget kapni a maguk kísérleteihez.

A mi felfogásunk szerint a helyes nemzeti politika csak az, amelyet a magyar kormány követ, és amelyet most Nagy Ferencnek és minisztertársainak moszkvai útja sikerrel is koronázott. Minden politika, amely másfajta módon cselekszik, kivált úgy, hogy egyúttal a demokrácia ellen is tör, akár nemzeti politikának nevezi magát, akár nem, nemzetáruló, nemzetgyilkos politika, amellyel szemben elszántan és teljes eréllyel szembe kell fordulni. Mi biztosak vagyunk abban, hogy abban a parasztságban, amely ezekben a kérdésekben túlságosan hosszú időn keresztül és túlságosan nagy mértékben félre volt vezetve, azokban a tömegeiben, amelyeknek politikai iskolázottsága már meghaladta a legelső lépéseket, ez nagyon világos; azokban van annyi tisztánlátás, annyi politikai érettség és felvilágosultság, hogy mindezt világosan látják, ezzel tökéletesen egyetértenek, és fenntartás nélkül haladnak a mögött a politika mögött, amelynek sikerességét, tehát helyességét Nagy Ferenc moszkvai útja is bizonyította, és mi nagyon örülünk és nagyon helyeseljük ennek minél határozottabb és minél következetesebb továbbvitelét.

Van még egy szempont, amelyről szükségesnek tartok szólni. Ez a látogatás nemcsak pillanatnyi helyzetünkben hozott nagyon fontos és nagyon jelentékeny eredményt, nehéz helyzetünkben nagyon fontos könnyítéseket, hanem egyúttal kapuját nyitotta egy olyan fejlődésnek, egy olyan távoli történelmi távlatba nyúló kilátásnak is a magyar nép és magyar nemzet számára, amelyen nyugodtan és biztosan merhetünk járni. Miről van itt szó? Közvéleményünk, mind iskolázottabb, mind iskolázatlanabb rétegei közfelfogása tökéletes egy abban a világnézetben, amelyet német iskolarendszerünk, német szellemű iskolázottságunk még különösen is kifejlesztett és elősegített, hogy tőlünk keletre, délre valami olyan ismeretlen és titokzatos világ, olyan veszedelmes világ van, amellyel szemben csak bizalmatlanul elzárkózni [az] egyedül helyes magatartás és komoly érdeklődés vagy éppen bekapcsolódás szomszédaink életébe semmiképpen sem volt lehetséges. Szabályszerűen elzártuk közvéleményünket, elzártuk magunkat attól a világtól, amely Európának ezen a részén volt. Akkor, amikor a magyar nép régebbi kultúrájában, például egész paraszti kultúránkban számtalan sok elem és nyom mutat arra, hogy mi beletartozunk a kelet-európai népek kulturális közösségébe, és nekünk az igazi rokonaink az olyan népek, amelyekkel belső barátságban, kulturális közlekedésben élhetünk, s azok itt vannak szomszédságunkban, itt vannak Kelet-Európában és többek között ott vannak a Szovjetunió népei között is. Az egyoldalúan Németország és Nyugat felé fordított közvélemény volt az oka annak, hogy olyan mérhetetlenül ismeretlen világként kaptunk betekintést a Szovjetunió világába is és lényegében ugyanígy a közelebb fekvő keleti és déli szomszédaink életébe is.

Meggyőződésem, hogy az a fogadtatás, amelyben a magyar kormányküldöttséget a Szovjetunió vezetői részesítették, megtörte azt a jeget is, amely a magyar

közvéleményt ebben a tekintetben jellemezte. Én nagyon jól tudom, hogy az egész iskolázás, az egész iskolán kívüli művelődés mind azt erősítette, mind azt segítette, hogy elzártuk magunkat nemcsak a Szovjetuniótól, hanem közelebbről más szomszédaink életétől is. Különös, hogy egész történetkutatásunk és más tudományaink is azokat a magyarság élete és a magyar nemzet jövője szempontjából feltétlenül fontos kérdéseket, amelyek például szláv szomszédaink vagy más szomszéd népekkel való viszonyunkra nézve olyan fontosak, vagy teljesen ismeretlenül és kidolgozatlanul hagyták, vagy pedig hamis nézeteknek, alaptalan történelmi feltevések[nek], vagy éppen babonáknak bizonyításába mentek bele, úgyhogy rengeteg sok, nemzetünk és népünk jövője szempontjából végtelenül fontos kérdés ebben a vonatkozásban tökéletesen ismeretlen, feldolgozatlan, feltáratlan, de azonkívül egész nemzeti életünk, egész magyar népi életünk úgy el van szakítva a rokonfejlődésű és rokonproblémájú szomszédos és kelet-európai népek életétől, hogy az csak egy mesterséges imperialista beavatkozás következményeképp érthető.

Mi tehát épp arra támaszkodva, hogy a magyar parasztság népi kultúrája ezer és ezer szállal kapcsolódik a Kelet-Európa népeinek kultúrájába és különösen a Szovjetunióban is élő népek egész népi kultúrájába, merjük remélni azt, hogy ez a látogatás nemcsak egy aktuális politikai esemény és nemcsak olyan esemény, amely politikai fejlődésnek nyitja meg az útját, amelyet a demokrácia Magyarországon majd helyesen és okosan tud továbbvinni és továbbfejleszteni, hanem itt egyúttal egy népi kulturális barátságnak és közeledésnek az útjai is megnyíltak. Merjük remélni, hogy mi őszintén és komolyan átléptünk ezen a kapun, rálépünk erre az útra és keressük minden módját és minden útját annak, hogy ez a kulturális népi barátság és közeledés minél komolyabb formákat öltsön, hogy ezzel az a politika is, amelyet egyes-egyedül folytathat helyesen a magyar demokrácia külpolitikája, egyúttal ilyen szilárd, szélesebb népi alátámasztást és biztosítékot is kapjon.

Mi tehát ezeknek hozzátételével és ezeknek megjegyzésével örömmel és megelégedéssel vesszük tudomásul a miniszterelnök úr beszámolóját a moszkvai útról. Meggyőződésünk az, hogy amint eddigi előrehaladásunk, eddigi nemzeti gyarapodásunk és emelkedésünk is annak a belpolitikának, annak a demokratikus elszántságnak és előrehaladásnak volt a következménye, amelyet az elmúlt több mint egy esztendő alatt megtettünk, úgy nemzeti érdekeink elősegítése továbbra is ezeken a tényezőkön múlik, de viszont nemzeti érdekeink ellen is legnagyobbat véteni azokkal a belső zavarkeltésekkel és próbálkozásokkal lehet, amelyeknek néhány szomorú jelét az utóbbi időben tapasztaltuk. Mi tehát a leghatározottabban és a legelszántabban szembefordulunk minden ilyen próbálkozással, és a magyar nemzet helyes, eredményes külpolitikája, a jobb magyar béke érdekében azok legkeményebb és legszigorúbb megtorlását és elpusztítását követeljük. Ezekkel vesszük tudomásul a Nemzeti Parasztpárt részéről a miniszterelnök úr beszámolóját. *(Taps a Ház minden oldalán.)*

A KOALÍCIÓ PRÓBÁJA*

A Nemzeti Függetlenségi Front, a demokratikus pártok koalíciója kiállott egy próbát, újra átvészelt egy válságot. Valljuk be azonban, hogy ez a válság súlyosabb és mélyebb volt, mint az előzők és az átvészelés is jobban próbára tette a koalíciót, mint az eddigiek. A válság azért mélyült el ennyire, mert a Kisgazdapárt olyan időben vetett föl bizonyos kérdéseket, amikor ezek megoldása nemcsak nem könnyű, hanem éppen a komoly és súlyos helyzet miatt nagyon is nehéz.

Mik voltak ezek a kérdések?

Egyik részük a demokrácia általános következményei közé tartozik és ezek bennfoglaltatnak a Függetlenségi Front programjában, s ezek tekintetében a legkisebb elvi eltérés sincs az egyéb pártok között. Az önkormányzati választások megtartása, a korrupció elleni elszánt és erélyes küzdelem, valamint a demokrácia rendjének a megszilárdítása tekintetében tökéletesen egyetért mind a négy párt, itt nézeteltérés vagy éppen politikai ellentét el sem képzelhető. Abban is tökéletesen egyetértünk mindnyájan, hogy a korrupció elleni harcot és a demokrácia rendjének a megszilárdítását állandó erőfeszítéssel és meg-megújuló akciókkal kell szolgálni. Nézeteltérés csak abban merült fel, hogy az önkormányzati választásokat mikor tartsuk meg. Nem sok vitatás kellett azonban hozzá, hogy ebben is egyetértésre jussunk: akkor, amikor ezt a demokrácia érdekei megengedik. Tehát nem éppen most a szanálás előestéjén, a tisztviselői létszámcsökkentés, a békekötés és az új termés betakarítása előtt, hanem nyomban azután, ha ezeken a nagy gondjainkon túlestünk.

A fölvetett kérdések másik része más természetű volt. A Kisgazdapárt avval a követeléssel lépett föl, hogy a másik három párt arányos részt biztosítson a Kisgazdapártnak az államigazgatásban, tehát a közigazgatásban és a rendőrségben éppen úgy, mint a minisztériumi vezető állásokban. Ez a követelés magában véve is nehéz és szükségképpen több komoly politikai és végrehajtási kérdést vet föl, azonban magában véve nem megoldhatatlan. Rendkívüli nehézségeket okoz azonban ilyen kívánság most, amikor az ország nagyon komoly feladatok előtt áll, és szükség van minden erő mozgósítására és az államigazgatás fokozott igénybevételére. Ezért nem tartottuk mi ezeket a kívánságokat időszerűnek, s ezért

* *Szabad Szó, 1946. június 9.*

javasoltuk a megoldás elhalasztását. A Kisgazdapárt azonban föltétlenül ragaszkodott kívánsága teljesítéséhez, ezért állott elő a válság.

Az ország előtt álló roppant arányú feladatok, különösen pedig gazdasági életünk fenyegető megbénulása kényszerítően parancsolták azonban, hogy az előállott válságot haladéktalanul meg kell oldani, mert minden mulasztás vagy zavar a kormányzásban jóvátehetetlen károkat okozna az országnak. Miután ezt az elháríthatatlan felelősséget mindenki érezte, kölcsönös engedmények révén megoldódott a válság.

Miért mélyült el annyira ez a válság, hogy komolyan próbára tette a koalíciót és fölidézte fölborulásának a veszedelmét? Azért, mert e válság során nyilvánvalókká lettek demokráciánk súlyos belső problémái, s ezek menthetetlenül hozzákapcsolódtak a Kisgazdapárt követeléseihez. A Kisgazdapárt részéről is, meg a másik három párt részéről is olyan súlyos politikai szempontok merültek fel, amelyek kölcsönösen a bizalmatlanságnak bizonyos elemeit tartalmazták a másik féllel szemben.

Mielőtt a mélyére néznénk e kérdésnek, világosan kell látnunk a *Baloldali Blokknak* a szerepét és a jelentőségét. Tudvalevő, hogy a Parasztpártnak és a két munkáspártnak a szorosabb együttműködése a koalíción belül március elején merült fel, akkor, amikor a Kisgazdapárton belül olyan elemek kezdtek szerepet vinni, akikkel a demokrácia már nem vállalhatott közösséget, és akik a koalíción belül sem férhettek meg. Ezekkel szemben — és nem a Kisgazdapárttal szemben — lépett szorosabb szövetségre a három baloldali párt, hogy a maga tömörebb soraival biztosítsa demokráciánkat minden veszéllyel szemben. Az akkori válság megoldása és a Kisgazdapárt részleges megtisztulása után sem múlott el azonban annak szüksége, hogy a három párt továbbra is tartsa szorosabb együttműködését és együttes éberségét. Annál is inkább, mert időközben további nyugtalanító jelenségek támadtak részben a Kisgazdapárton kívül, részben a Kisgazdapárton belül. Ezért vonult fel közösen a három párt Kaposváron és ezért alakította meg formálisan is a Baloldali Blokkot.

Kettőt kell tehát tudni világosan a Baloldali Blokkról. Az egyik az, hogy ez a tömörülés nem a Kisgazdapárt ellen irányul, hanem minden, reakciós és fasiszta próbálkozás ellen a demokrácia fokozottabb védelmére. A másik pedig az, hogy a Nemzeti Parasztpárt sem a Kisgazdapárt ellen lépett be a Baloldali Blokkba, hanem a parasztság érdekében. Azért csatlakoztunk mi a Baloldali Blokkhoz, mert tántoríthatatlan meggyőződésünk az, hogy a parasztság csak a demokrácia következetes és teljes megvalósításával biztosíthatja szabadabb és jobb jövőjét, a demokráciát pedig csak a parasztság és a munkásság közös erőfeszítése és szilárd szövetsége valósíthatja meg. Azt jelenti számunkra a Baloldali Blokk, hogy továbbra is önállóan és a parasztság akarata szerint visszük a magunk radikális paraszti politikáját, építjük a magunk paraszti pártját, azonban a demokrácia nagy és döntő kérdéseiben együtt és közösen álljuk a frontot a munkásság két pártjával. A Kisgazdapárt felé pedig azt jelenti ez, hogy ismerjük és vállaljuk a parasztság nagy, közös érdekeit, ezért akarjuk a parasztság egységét, csak a dolgozó

parasztság ügyét nem a nagygazdák és a proletárok szövetségével, hanem a munkásság szövetségével tudjuk biztosítva.

A most lezajlott válság során tehát nem négy párt között merültek föl válságra vezető nehézségek, hanem a Kisgazdapárt és a Baloldali Blokk között. Azt jelenti ez, hogy a Kisgazdapárt állott az egyik oldalon s egységes és teljes egyetértéssel a három párt a másik oldalon. E között a két fél között merültek föl azok a komoly politikai kérdések, amelyek a válság kimélyülésére vezettek. E között a két fél között tüntek föl a bizalmatlanságnak bizonyos jelei, amelyeket el kellett oszlatni.

A Kisgazdapárt részéről az volt a sérelem, hogy *többségi párt létére nem részesül kellő arányban az állam végrehajtó szervezetében*, bizalmatlansága pedig onnan ered, hogy méltatlanul éri magát meggyanúsítva demokratikus voltában a Baloldali Blokk részéről. Ezzel szemben pedig a Baloldali Blokknak az volt a sérelme, hogy a Kisgazdapárt *nem lép föl eléggé félreérthetetlenül* és keményen a soraiban föltünedező reakciós vagy fasiszta hangokkal és próbálkozásokkal szemben, a bizalmatlanság pedig onnan eredt, hogy egyes kisgazdapárti szervezetek és egyének részéről koalícióellenes, ellenzéki politikai magatartás tapasztalható.

A válság úgy állott elő, hogy a Kisgazdapárt bizonyos követeléseket támasztott, és ezeket a Baloldali Blokk nyomós okok miatt nem teljesíthette. A válság megoldása pedig úgy következett be, hogy a Kisgazdapárt lemondott követelései ultimátum jellegéről, a Baloldali Blokk pedig kész volt ilyen alapon tárgyalni. A tárgyalás alapja tehát a kölcsönösség lett: mindkét fél elismerte a másik szempontjait, és késznek mutatkozott engedményeket tenni. Így és csakis így oldódhatott meg a válság, ha a koalíció fölborulását el akartuk kerülni, ezt pedig egyformán el akartuk kerülni mindkét részről.

Az önkormányzati választások kérdésében nem is éleződött ki a helyzet, hiszen ezt a Baloldali Blokk éppen úgy akarja, mint a Kisgazdapárt, csak a választások idejében volt eltérés. Nem volt azonban nehéz ebben is egyetérteni: nyomban, *mihelyt* az ország helyzete ezt lehetővé teszi, de a választási törvény előkészítését *haladéktalanul* kezdjük el. Az „Igazság" cikke nagyon helytelenül beszél tehát szeptemberi határidőről, mert ilyen megállapodás nem történt, s józan ésszel nem is történhetett, ha el akarjuk kerülni azt, hogy a szanálást, a létszámcsökkenést és a kötött gazdálkodás bevezetését pártagitációval és kortesfogásokkal tegyük lehetetlenné. Ebben a Kisgazdapárt felelős politikusai egyetértettek velünk, a legkevesebb, hogy ezt a cikk írói is értsék meg.

Egyéb kérdésekben állott élére a helyzet, ezekben kellett kölcsönös megértést tanúsítani és engedményeket tenni.

A Baloldali Blokk vállalta azt, hogy — egy kiküldött bizottság által részletesen megállapítandó módon és időben — bizonyos rendőrségi pozíciókat enged át a Kisgazdapártnak, a közigazgatásban pedig addig is, amíg e téren az önkormányzati választások végleges megoldást hozhatnak, a sérelmezett esetekben megvizsgálja a helyzetet és orvoslást nyújt. E konkrét sérelmek orvoslásán túlmenően pedig újra kifejezte a Baloldali Blokk azt az álláspontját, hogy elismeri és megbecsüli a Kisgazdapárt felelős vezetőinek föltétlenül demokratikus magatartását és tiszteletreméltó erőfeszítését a koalíció fenntartásáért és a koalícióellenes törekvések

visszaszorításáért. Azt is leszögezték a Baloldali Blokk képviselői, hogy minden támadás, amely a Kisgazdapárt valamely tagját, vagy szervezetét részükről érte, nem a Kisgazdapárt ellen irányult, hanem a Kisgazdapárt politikájával is összeegyeztethetetlen reakciós vagy fasiszta személyek, illetve politikai akciók ellen.

Ezen a ponton külön észrevételt kell tennünk a *Parasztpárt* részéről. A válság körüli vitákban is, meg általában is gyakran fölmerül az a sérelem, hogy a Parasztpárt nemcsak a Kisgazdapárt bizonyos elemeit támadja, hanem általában az egész Kisgazdapártot, sőt a párt kisgazdáit is élesen kritizálja. El kell oszlatnunk ezt a félreértést, és tisztáznunk kell végre ezt a kérdést.

A Nemzeti Parasztpárt részéről, ha támadás éri a Kisgazdapártot, az *soha nem a párt egésze ellen* irányul, valamely nem paraszti eleme vagy akciója ellen a parasztság oldaláról nézve. Ellenben igaz az, hogy mi bizonyos *kritikával* illetjük a Kisgazdapárt kisgazda-politikáját, miután avval nem értünk egyet. Ezt végre is meg lehet és meg kell érteni. *Éppen azért vagyunk külön párt, mert a parasztság politikáját mi alapvetően másképp képzeljük el, és más úton módon akarjuk megvalósítani.* Ez a döntő különbség köztünk, ez különböztet meg bennünket élesen egymástól, és ezért vagyunk egymással nyilvánvaló versengésben. A mi külön és önálló parasztpolitikánkról — amelynek helyességéről és történelmi igazságáról meg vagyunk győződve — éppenúgy nem tudunk lemondani, mint a Kisgazdapárt a maga kisgazda-politikájáról. Ettől azonban mi tiszteljük és becsüljük a Kisgazdapárt kisgazda-politikáját és nemcsak képesek, hanem készek is vagyunk velük együttműködni. Nem támadjuk tehát mi a kisgazdákat és kisgazda-politikát, csak megkülönböztetjük a magunk paraszti politikáját ettől, és vitatjuk a magunk igazát. Ezért nem tudunk keveredni, de ez nem akadálya annak, hogy mindenkor megbecsüljük a kisgazdákat és a koalíció keretein belül becsülettel, sőt olykor *paraszti rokonérzéssel* együttműködjünk. Ne értsék félre a mi szándékainkat, és legfőképpen ne viszonozzák avval, hogy olykor kétségbe vonják pártunk „történelmi szükségszerűségét."

A Kisgazdapárt pedig azt ismerte el a Baloldali Blokk felé, hogy *vannak a pártban olyan személyek és olyan törekvések, akikkel nem azonosítja magát a párt felelős vezetősége* és azt vállalta, hogy ezeket az egyéneket szintén a kiküldött közös bizottság által való részletes megvizsgálás alapján *eltávolítja* posztjukról. Továbbá azt is vállalta a Kisgazdapárt, hogy a maga portáján, a maga eszközeivel *visszaszorít minden demokráciaellenes és koalícióellenes próbálkozást.* E konkrét baloldali sérelmek orvoslásán túlmenően pedig újra kifejezte a Kisgazdapárt azt a készségét, hogy a koalíció keretein belül, a demokrácia érdekében *szorosan és következetesen együttműködik* a Baloldali Blokk pártjával és a maga részéről is, a párt a régi hagyományainak megfelelően szembefordul minden demokráciaellenes törekvéssel.

Ilyen elvi megegyezés alapján oldódott meg a válság, ilyen kölcsönös megértés alapján engedett fel az olykor-olykor fenyegető bizalmatlanság. Megvan tehát az alap arra, hogy a koalíció ezt a próbát is kiállja súlyosabb következmények nélkül. Kimondhatjuk: *lényegében kiállotta a próbát a koalíció, és van remény arra, hogy a*

válság utóhatásai is elsimulnak. Ennek azonban egyesegyedül az az útja, hogy komolyan vesszük a megegyezés kölcsönösségét és mindkét oldalról kellő önfegyelemmel és jószándékkal igyekszünk a megegyezés realizálásáról...

Tehát kifejezésre juttatjuk ezt, többek között azzal is, hogy egyik oldalról sem beszélünk győzelemről, és nem vígasztaljuk a másik felet, mint az „Igazság" cikke teszi.

Ne feledjük el: a válság azért tört ki, mert a Kisgazdapárt *ultimátumot* intézett a másik három párthoz, amit a Baloldali Blokk nem fogadott el, viszont a válság úgy oldódott meg, hogy mindkét fél kölcsönös *engedményeket* tett. Itt a *győztes csak a koalíció lett* azzal, hogy a próbát, ezt a nehéz próbát kiállotta. Hogy a válság újra föl ne merüljön az ország végtelenül nehéz és komoly helyzetében, az csak úgy biztosítható, ha a kölcsönösséget komolyan vesszük, és az elvi megegyezést egyetértően megvalósítjuk.

Rajtunk bizonyosan nem múlik.

A VÁLSÁG ELSIMULÓBAN*

Még a kormányküldöttség elutazása előtt sikerült megegyezést hozni létre a Kisgazdapárt és a másik három párt vezetői között. E megegyezés lehetővé tette azt, hogy a koalíció elsimult és a kormányküldöttség egyetértésben mehetett ki Washingtonba és Londonba.

Ez a megegyezés azonban csak elvi kérdésekben történt meg. Hátra van még az, hogy a négy párt egy-egy képviselőjéből alakított közös bizottság sorra vegye a vitás kérdéseket, és elvi megegyezés alapján minden kérdésben megtalálja a megoldást, és ezzel kiküszöbölje az ellentéteket.

Mik ezek a kérdések?

Mindenekelőtt az önkormányzati, tehát községi, városi és megyei választások kérdése. Itt a Kisgazdapártnak az volt az eredeti követelése, hogy ezeket a választásokat haladéktalanul tartsuk meg. Később oda módosította kívánságát, hogy szeptember elején ejtsük meg. A megegyezés azonban nem jött létre ilyen pontosan meghatározott határidőre. Úgy egyeztünk meg, hogy megtartjuk a választásokat akkor, amikor a szanálást és a bélistát végrehajtottuk, és az új pénz alapján a gazdasági élet megszilárdult. Addig is azonban haladéktalanul megkezdi a belügyminisztérium az önkormányzati választójog kidolgozását. Ilyenformán az önkormányzati választások valamikor az ősz folyamán történnek meg, de ennek közelebbi határidejét még nem lehet kitűzni.

A vitás kérdések másik része arra vonatkozik, hogy a Kisgazdapárt a rendőrségi, közigazgatási és minisztériumi állások felét kívánta a maga számára. Ebben a kérdésben az lett a megegyezés, hogy az önkormányzati közigazgatási állások végleges és megnyugtató elosztása akkor intéződik el, ha megtörténtek a választások, és az új képviselőtestületek újjonan megválasztják az egyes tisztviselőket. Addig is azonban, ameddig ez megtörténik, egyes sérelmezett esetekben a Kisgazdapárt bemutatja a maga kifogásait és sérelmeit és ezeket közösen megvizsgálva, egyes vezető állásokat átenged a három párt a Kisgazdapártnak. A rendőrségi állások tekintetében az lett a megegyezés, hogy a belügyminiszter kinevez bizonyos számú kisgazdapárti rendőrtisztet, és ezek közül néhány megyei főkapitányság és néhány járási kapitányság vezető állását be fogja tölteni annak megfelelően, ahogy a kiküldött közös bizottság szükségesnek találja.

* *Parasztpárti Híradó, 1946. július 18.*

A minisztériumi állások ügyében pedig úgy egyeztek meg a pártok vezetői, hogy ezt a kérdést a bélista befejezése után tűzik napirendre.

Mindez a megegyezésnek az egyik oldala. A másik oldala az, hogy a Kisgazdapárt viszont kötelezettséget vállalt arra, hogy egyes főispánjai, képviselői és lapszerkesztői ügyét szintén közös bizottság elé viszi, és annak megállapodása szerint ezeket tisztjükről leváltja.

A válság elsimulása tehát kölcsönös engedmények és közös megegyezés alapján történt meg. Nem állíthatja sem egyik, sem másik fél, hogy győzött volna a másik felett, itt a koalíció győzött és az ország érdeke győzött. Ezért nem lenne helyes, ha akármelyik párt is azt híresztelné az országban, hogy neki sikerült győzni a másik fél akaratával szemben. Az az elvi megegyezés, ami a pártvezetők között létrejött, lehetővé tette, hogy a kormányzás munkája zökkenők nélkül haladjon előre. A részletkérdések tisztázását és eldöntését a kiküldött bizottság folyamatosan végzi el.

A Baloldali Blokkról

A válsággal kapcsolatos tárgyalásokon nem a három másik párttal külön-külön tárgyalt a Kisgazdapárt, hanem mint a Baloldali Blokk képviselőivel együttesen. Politikai tényező lett tehát a Baloldali Blokk, mint a két munkáspártnak és a parasztpártnak a szorosabb szövetsége.

Joggal merült fel a kérdés, hogy a Nemzeti Parasztpárt miért lépett be ebbe a szövetségbe. Pártunk vezetősége ezt a kérdést kimerítően és felelősen megtárgyalta, és nagyon jól megfontolt döntése az, hogy ebben a szövetségben benne vagyunk. Akkor, amikor nemcsak egyes egyének és kisebb csoportok, hanem valóságos mozgalmak igyekeznek arra, hogy a demokrácia egységét és előrehaladását megzavarják, múlhatatlanul szükség van arra, hogy a demokrácia meg nem alkuvó erői közös frontot képezzenek minden reakciós próbálkozással szemben. A lezajlott válsággal kapcsolatban kitűnt az, hogy a Kisgazdapárt a saját körén belül nem tud félreérthetetlenül és elszántan föllépni az ilyen törekvésekkel szemben, ennélfogva a parasztság és a munkásság igazi képviselőinek kell szorosabban együttműködve szilárd fellépést mutatni ezekkel a próbálkozásokkal szemben. Mi tehát nem a Kisgazdapárttal szemben, hanem a Kisgazdapárton belül és kívül egyaránt erősödő reakcióval szemben kötöttük meg a két munkáspárttal ezt a szövetséget. Ezt pedig mind a parasztság, mind a magyarság és a demokrácia érdekében meg kellett tennünk.

A Baloldali Blokk megalakítása egyáltalán nem érinti a benne szövetkezett pártok önállóságát. Hamis vádaskodás minden olyan híresztelés, amely azt állítja, hogy pártunk önállósága a legkevesebbet is szenvedett volna. Sőt éppen az következett be, hogy ezzel a szövetséggel pártunk jelentősége és felelőssége növekedett, minélfogva fokozott erővel kell építeni és fejleszteni pártunkat a dolgozó parasztság akarata szerint.

Az ország pénzügyi állapota már-már tarthatatlan. Mind a termelés, mind pedig a dolgozó rétegek érdeke azt követeli, hogy minden erőt mozgósítsunk azért, hogy a jó pénzt és a gazdasági élet normális rendjét megteremtsük. Erre irányul most minden felelős tényezőnek az erőfeszítése. Ebből mi sem vonhatjuk ki magunkat, hiszen a parasztságnak is érdeke, hogy legyen jó pénz és normális kereskedelmi forgalom. Hogy ezt elérhessük, biztosítani kell az államháztartás egyensúlyát, és ki kell építeni a kötött gazdálkodást.

Az államháztartás egyensúlyát úgy biztosíthatjuk, hogy egyfelől az állami bevételek fokozása érdekében új adórendszert létesítünk, a kiadások csökkentését pedig azzal érhetjük el, ha minden irányban takarékosságot gyakorolunk, és a bélistát gyorsan, programszerűen végrehajtjuk.

A gazdasági élet új rendje alkalmas arra, hogy a parasztság számtalan beszolgáltatási és egyéb terhén is könnyítsen. Ez úgy fog bekövetkezni, hogy a beszolgáltatást kiterjesztik az ipari termelésre is, továbbá az ipari árakat arányba hozzuk a mezőgazdasági árakkal. Ezért kell a parsztságnak is mindent elkövetni a szanálás érdekében.

Mi tehát teljes erőnkkel dolgozunk a szanálás sikere érdekében, ugyanakkor azonban mindent elkövetünk a parasztság érdekeinek a megvédéséért.

Mi a központban dolgozunk azon, hogy a beszolgáltatási rendszer számos, a parasztságot sértő rendelkezését helyesbítsük, és hogy az árakat úgy szabjuk meg, ahogy az a mezőgazdaság érdekeinek is megfelel. E vonatkozásban szükség van azonban helyi és megyei szervezeteink munkájára is. Tárgyalják meg mindenütt szervezeteink ezeket a kérdéseket és észrevételeiket, kívánságaikat juttassák el hozzánk, hogy mi annál nagyobb nyomatékkal képviselhessük azokat. Az is nagyon hasznos, ha e kérdések megtárgyalására pártközi értekezleteket hívnak össze szervezeteink és ezek határozatait juttatják el hozzánk. Általában véve pártunk ceglédi pontjait kell most keresztülvinnünk, tehát ezeket a pontokat is állandóan vitassák és ezek eredményeit is küldjék be a központba.

GYÖKERES [KÖZIGAZGATÁSI] REFORMRA VAN SZÜKSÉG!*

A Paraszt Újság ismertette a magyar közigazgatás reformjáról szóló javaslatot. A javaslat közzététele után most annak kidolgozójához, Erdei Ferenchez, a Nemzeti Parasztpárt országos alelnökéhez fordultunk kérdéseinkkel.

— Amikor Debrecenben hozzáláttunk a szétesett magyar közigazgatás helyreállításához — mondta Erdei Ferenc —, rögtön elővettem azokat a közigazgatási reformterveimet, amelyeket több mint tíz éve állandóan érleltem. Akkor azonban semmi lehetőség nem volt arra, hogy megvalósításukra sor kerüljön. Olyan gyorsan kellett elindítani a közigazgatást, hogy nem tehettünk okosabbat, mint a régi szervezetet új emberekkel állítottuk helyre. Különösen fontosnak tartottam volna a főispáni rendszer átalakítását, azonban ez is politikai akadályokba ütközött. Így mindössze annyit tudtam elérni, hogy a főszolgabírói intézményt némileg megreformáltam. Egy pillanatra sem adtam fel azonban az átfogó és gyökeres reform tervét, és megszerveztem egy osztályt a Belügyminisztériumban, mely hozzáfogott a reform előmunkálatainak elvégzéséhez. Ez az osztály igen komoly munkát végzett, és ma már ott tart, hogy feldolgozta a közigazgatás statisztikai és területrendezési kérdéseit, úgyhogy a reform elveinek tisztázása után napok alatt részletesen ki tudja dolgozni a kívánt tervezetet.

Örömmel állapítom meg azt is, hogy ezt az előkészítő munkát állandó érdeklődésével és észrevételeivel támogatja Kovács Béla, a Független Kisgazdapárt akkori belügyi államtitkára, továbbá Kiss Roland és Reisinger Ferenc szociáldemokrata belügyi államtitkár, végül pedig Rajk László jelenlegi belügyminiszter. Rajk belügyminiszter odáig fejlesztette az előkészítő munkálatokat, hogy ma már a Belügyminisztériumban mind a közigazgatási reform kidolgozása, mind az önkormányzati választójogi törvény előkészítése igen előrehaladott állapotban van.

A közigazgatási tudomány területén nem történt valami szélesebb körű előkészítő munka?

* *Paraszt Újság, 1946. július 21. Az eredeti címben szereplő „közellátási" szó nyilvánvaló nyomdahiba.*

— De igen. A miniszterelnökség mellett működő jogi reformbizottság már hónapok óta behatóan tárgyalja az én törvényjavaslatomat. Bibó István belügyminiszteri osztályfőnök, aki régi közvetlen munkatársam a reformterv kidolgozásában, a jogi reformbizottság elé vitte a javaslatom ügyét, és ez a reformterv komoly előkészítés után került most nyilvánosságra mint a Nemzeti Parasztpárt javaslata.

Nem fog-e politikai akadályokba ütközni a reformterv?

— Politikailag természetesen nem könnyű a helyzet. Abban már megegyeztek a koalíció pártjai, hogy gyökeres közigazgatási reformra van szükség és még az önkormányzati választások előtt ezt végre kell hajtani. A reform alapelveiben is általában megegyeznek a pártok közigazgatási szakemberei, amennyiben elfogadták az én tervem alapgondolatait. Most következik az a lépés, hogy a politikai egyetértést is kialakítsuk. Tudom, hogy nem megy vita nélkül a dolog, de ez a vita nagyon termékeny lesz. Az egyik oldalon áll a mi javaslatunk, az igazi népi önkormányzati közigazgatás terve, amely egyben közvetlen folytatása és továbbfejlesztése a magyar történelem során kialakult közigazgatási szervezeteknek. A másik oldalon nem lehet egyebet tenni, mint védeni a vármegyék feudális intézményét, ami bizonyára nem érdeke a népi demokratikus fejlődésnek. Ez a vita nagyon termékeny lesz. És végül tervünk egyedül alkalmas annak megvalósítására, hogy a parasztságot kiemeljük a falvak és tanyák istenhátamögötti kitaszítottságából.

Lehet-e ilyen nagyszabású és gyökeres reformot rövid időn belül végrehajtani?

— Feltétlenül. Részint azért, mert az előkészítés már előrehaladott állapotban van, részint pedig azért, mert annyira érett rá közigazgatásunk elavult szerkezete, hogy egy ilyen reformot, gyorsan meg lehet csinálni. Tulajdonképpen nincs szó másról, mint a valóságos viszonyoknak megfelelően a helyére tenni közigazgatásunk szervezetét.

Mint az Erdei-féle javaslatból ki is tűnik, rendkívül fontos, hogy a megvalósításra még az önkormányzati választások előtt sor kerüljön. A javaslat felhívást tartalmaz a demokratikus pártok és illetékes szervek felé, hogy tegyék alapos megvizsgálás tárgyává a reformtervet. Reméljük, hogy az Erdei-féle javaslat mielőbb megvalósul és új korszakot nyit a magyar közigazgatás történetében.

A NEMZETI PARASZTPÁRT IDEOLÓGIÁJA*

I. Minden politikai mozgalom és minden szociológiai elmélet egy-egy nemzet, egy-egy társadalmi osztály válságából fakad. A válságok adják föl a leckét, amiből az illető társadalomnak felelni kell.

Így alakult a modern polgári szociológia és így a *munkásosztály szocializmusa.*

Így lett *a magyar népi mozgalom is: a magyar nemzet* történetileg elmélyült válságából és a *parasztság* még súlyosabb válságából. Együtt jelentkeztek a népi eszmével a magyarság és a parasztság felelős emberei, értelmiségi szószólói.

II. A parasztság válsága a modern magyar fejlődésben egészen különleges.

Egy feudalizmusból ittmaradt népi társadalom került komplex válságba a kapitalista fejlődés során.

Termelésében: kapitalizmusban: feud. — jobbágytermelés.

Társadalmilag: polgári társadalomban — paraszti-népi társadalom.

Kulturálisan: eklektikus „nemzeti" kultúrában — folklór paraszti kultúra, tehát romlás, bomlás, válság.

III. De odáig ért a paraszti válság, akkorra amikorra a nemzeti válság tudatosan fölmerült, hogy *saját értelmiségi képviselői* tudtak hangot adni létproblémáinak és keresni a kiutat:

Illyés, Sinka, Erdélyi: lázadás általában

Veres: paraszti-népi szocializmus

Darvas: együtt a munkásszocializmussal

Erdei: szabad polgárosodás

Közös: Ki a feudalizmus szabta és megmerevült alárendelt, kihasznált, hátraszorított parasztállapotból.

Antifeudalizmus.

IV. A Parasztpárt megszervezése következetes lépés ezen a vonalon: a parasztság öntudatos és aktív megszervezése a népi demokráciában.

Ez a cselekvő mozgalom feloldotta a különbségeket és politikailag világossá fejlesztette a problémákat.

* *Előadás a pártiskolán 1946. július 24-én. Beszédvázlat kézirata. EFB 2935.*

1) nem polgárosodás a kapitalizmus felé
2) nem parasztszocializmus } hanem
3) nem beleolvadni a proletárszocializmusba
radikális paraszti baloldali népi demokratikus politika.
De ez csak általános vonal, részleteiben és perspektívájában bizonytalan.

V. Az a döntő kérdés, hogy a magyar parasztság hol áll tulajdonképpen és milyen történelmi érdekei és föltételei vannak.

1) Olyan feudalizmusban idült parasztság, amely a kapitalizmusban nem futott ki. Csak részben és általában kikezdve, de ez csupa válság.
2) Nyilvánvaló: *a kapitalizmusban nem is lehet.* Tehát?
   a) A prol. szoc.: meglelte nagyjában a parasztság helyét
   mint dolgozó parasztság a munkásosztály szövetségese.
   b) Ugyanakkor a parasztság egy része, mely fölasszimilálódott mit kisgazda, nagygazda, földbirtokos — polgár, kispolgár a [konzervatív] nemzeti társ[adalom] örököse s egybeelegyedett a középosztállyal: ez szemben áll a munkás-paraszt népi demokráciával

VI. Ezek között a határok közt kell meglelni a parasztság politikai mozgalmának a helyét és perspektíváját

1) A dolgozó parasztság *osztályhelyzetének* a precíz és részletes kidolgozása: *a másik nagy munkásosztály*
   paraszt: csak a dolgozó paraszt, kisgazd., földmunkások mellett
2) *A kisgazdáktól* szóval a polgári helyű és a múlt rendszerbe asszimilálódott parasztoktól éles elválasztás
   ez forradalmi radikalizmussal
3) *A munkásság felé:* teljes föltárása a közös munkáshelyzetnek: együtt szembe a múlttal és a kapitalizmussal
   viszont külön lét, mozgalom, módszer

Tehát alapul venni a marxizmust, ebből kihozni a mi elméleti és politikai vonalunkat, de nem szoc.-t.

VII. [Le]kapcsolódni az összes igazi paraszti rétegekhez úgy, ahogy vannak, innen húzni őket az öntudatosodás felé

1) *a parasztság önérzete, hiúsága:* megszólítás, becsület, munkaerkölcs stb.
2) *Különleges érdekvédelme:* termelés, ár stb.
3 *A valóságosan érvényes tendenciák fölvétele*
   technikai fejlődés, életforma vágyak stb.
   Társasági törekvések stb.
4) *Az öntudatosodás ideológiai segítése*

VIII. Aktuálisan:

1) *A népi irodalom belső kritikája*
   tovább a parasztvonalat az egész dolgozó parasztság képviseletében : Veres — Darvas — Erdei

2) *A helyzet és a perspektíva marxi alapú föltárása*
3) *A paraszti program elindítása:* szélesen, gőzösen is:
   a) párhuzam a munkássággal
   b) éles elválasztás a kisgazdavonaltól
   c) parasztok tömeges bekapcsolása
      iskola
      pozíciók

IX. Nemzetileg
1) A nemzeti sorsügyet kiválasztani és félre
   ez a kisg.-hoz pásszol
2) A parasztság alapján vetni föl a nemzeti kérdést
   a) élesen elhatárolt nemzeti igény és tudat a régitől
   b) de mély és élénk hazafiság: népi öntudat
   c) ez új összekapcsolásban a szomszéd népekkel. Együtt a néppel, de harc az ellenünk dolgozó kormányokkal (Szlovákia)

A STABILIZÁCIÓ KÜSZÖBÉRE ÉRKEZTÜNK*

Hosszú és nehéz politikai és gazdasági előkészítés után végre elérkeztünk augusztus 1. elé, a stabilizáció, a jó pénz bevezetése küszöbére. A pártközi értekezletek éppen úgy, mint a kormányszervek szinte rohammunkával végezték az előkészületi munkálatokat, s ennek eredményeként elmondhatjuk, hogy minden elő van készítve és augusztus elsején vége lesz a inflációnak és a gazdasági anarchiának, a gazdasági élet megszilárdul, és jó pénze lesz az országnak.

Minden híresztelés ellenére augusztus 1-én lép életbe az új pénz, és akkor kezdődik a gazdasági élet új rendje. Ezt vezeti be a kormánynak az a lépése, hogy a jövő héten megállapítják az adópengő és a forint, valamint a békebeli pengő és a forint viszonyát, miáltal gyakorlatilag már abban a pillanatban vége az inflációnak. E néhány napos átmenet után következik be a forintgazdálkodás, a stabilizáció összes következményeivel.

Hogy kerül a forint a gazdasági életbe? Mindenekelőtt úgy, hogy az állam összes fizetési kötelezettségeit forintban teljesíti. Tehát forintban kapnak fizetést a tisztviselők, forintot kapnak a jóvátételi szállításokért az üzemek, valamint forintot fizet az állam minden egyéb szolgáltatásért. A bankok és az vállalatok, valamint magánosok forintot kapnak a beszolgáltatott valutáért és aranyért, végül forintot kap a mezőgazdaság a beszolgáltatott terményekért. Így körülbelül egy hét alatt az egész gazdasági életben szétárad az új jó pénz.

Szorosan hozzátartozik az új pénz bevezetéséhez a gazdasági élet új rendjének, a kötött gazdálkodásnak a bevezetése. Ez a kötöttség nem lesz teljes, tehát nem köti meg a gazdasági élet egészét, ellenben mindenütt olyan korlátok közé szorítja a forgalmat, hogy erős kézzel lehessen tartani a forgalmat és az árviszonyokat. A mezőgazdaságban mindenekelőtt fennáll a beszolgáltatási kötelezettség. A kirótt mennyiséget minden mezőgazda köteles a megállapodott áron beszolgáltatni. Terményben kell fizetni ezen kívül az adót, és terményben kell beszolgáltatni az őrlés és a szabad forgalomban eladott termények után bizonyos dézsmát. Ezen felül szabad forgalomba kerülhet a többi termény. Itt azonban annyi megkötöttség érvényesül, hogy az életszükségleti cikkeknek a szabad forgalmi ára ugyanolyan lesz, mint a beszolgáltatás alá eső árué. A többi terményeknél mint gyümölcs,

* *Előadás a MNDSZ-ben 1946. július 26-án. Gépelt kézirat. EFB 2936.*

baromfi stb. azonban magasabbra emelkedhet a szabadpiaci ár. Ezzel szemben jegyre kapja az ellátatlan lakosság a legszükségesebb élelmiszereket.

Iparcikkeknél némileg másként alakul a helyzet, de itt is kötötté válik a forgalom. Az iparban is beszolgáltatás alá esnek a legfőbb anyagok, mint szén, petróleum stb. Viszont a kész iparcikkek forgalma elvben szabad marad, azonban kötött lesz az ár. Miután nincs annyi iparcikk, hogy jegyre mindenki megkaphatna egy bizonyos mennyiséget, iparcikkre nem lesz jegyrendszer. Megköti azonban az iparcikkek forgalmát az is, hogy szigorúan megszabott ipari árak lesznek. Ezek az árak úgy viszonyulnak majd a mezőgazdasági árakhoz, hogy az 1938-as viszonyokhoz képest 40-50 százalékos agrárolló lesz. Ez kikerülhetetlen, mert ipari termelésünket jobban elpusztította a háború és jobban igénybe veszi a jóvátétel.

A bérek megállapítása most folyik. Itt is induláskor nehéz lesz a helyzet, mert nem lehet egyszerre elérni az 1938-as bérszintet. Ennek körülbelül a fele lesz induláskor, hogy a fokozatos emelkedés útját nyitva hagyjuk, és biztosítsuk a szanálás sikerét.

Ilyen keretek között a stabilizáció sikere biztosítottnak tekinthető. Hogy föltétlenül biztosítva legyen, erős politikai és büntetjogi biztosítékokra van még szükség. Ezért bocsátotta ki a kormány a valuta és arany beszolgáltatása [érdekében], valamint az árdrágítás, árurejtegetés stb. ellen hozandó büntetésekről szóló rendeletét. E büntetések rendkívül súlyosak lesznek, bizonyos esetekben akasztás, hogy minden eszközzel biztosítsuk a jó pénz megszilárdulását. Emellett azonban szükséges a társadalom öntevékenysége is. Ezért kezdeményezte a Kommunista Párt a forintvédő bizottságok megszervezését. Mindenütt meg kell csinálni ezeket, hogy közvetlenül sújthassunk le azokra, akik veszélyeztetik a jó pénzt és a gazdasági élet megszilárdulását.

A többi politikai kérdések háttérbe szorultak

A kormány is, meg a pártok is minden energiát a stabilizációra összpontosítanak. Ezért háttérbe szorultak a többi politikai kérdések, pedig a reakció igyekezett több kérdést fölvetni.

Szerencsére sikerült a koalíció békéjét nagyjából egészében megteremteni a pártoknak, azzal a pártközi egyezséggel, amelyet a múlt héten hoztak nyilvánosságra a pártok. Ennek alapján biztosítva van a stabilizáció politikai feltétele. Ezzel szemben azonban igyekeznek zavaró kérdéseket fölvetni a reakció oldaláról azzal a szándékkal, [hogy] a koalíciót is gyengítsék. Így a bélista végrehajtásával kapcsolatban nagy reakció indult meg a Kisgazdapárt jobbszárnyán, hogy a végrehajtását függesszék föl. Ugyanígy akció indult a reakciós egyesületek betiltása ellen. Mindezek miatt erősen támadják Rajk belügyminisztert. E támadások azonban nem jártak sikerrel: a koalíció kivédte ezeket, és a politikai helyzet megszilárdulóban van.

Tovább beszélnek egyes kormányváltozásokról. Az újjáépítési miniszter kicserélése megtörtént, rövidesen megtörténik a tájékoztatásügyi miniszter

fölváltása is, valamint Tombor Jenő elhalálozása folytán új kézbe kerül a Honvédelmi Minisztérium is. Ezen kívül gazdát cserélhet még más tárca is, azonban semmiféle lényeges kormányátalakítás nem történik. Ilyen súlyos helyzetben, ilyen nagy feladatok előtt nem lehet a kormányt változtatni.

A külpolitikai kérdések

Nagy és nehéz lecke előtt áll a nemzet, de még külpolitikai kérdéseinket is megelőzi a stabilizáció ügye. Annál is inkább, mert a stabilizáció és a belpolitika megszilárdulása föltétele annak, hogy a nemzet jó külpolitikát folytathasson.

A miniszterelnök beszámolt nyugati útjáról, és ezzel kapcsolatban a nemzetgyűlés megkritizálta a kormány külpolitikáját. Ez a külpolitika azonban nem változhat, az adott körülmények között szorosan meg van szabva, hogy milyen úton segíthetjük elő külpolitikai érdekeink érvényesítését.

A békekötés előkészítése előrehaladott stádiumban van, s a magyar kormány is kiküldte a békedelegációt fölszerelve a békére vonatkozó anyaggal. Ezen a vonalon nem áll módunkban mást tenni. Nagy erőfeszítést folytat a kormány, hogy a cseh—magyar lakosságcsere minél kevesebb áldozattal járjon a magyarság részéről, valamint hogy Romániában az állampolgársági revízió kapcsán minél kevesebb sérelem érje az ottlakó magyarságot. A nemzetközi helyzet alakulása folytán a magyar kormánynak ezek az erőfeszítései föltétlenül hoznak bizonyos eredményt, bár nem olyat, amit a magyar közvélemény szeretne, miután a háború következményeit nem lehet egy év alatt mégoly demokratikus politikai átalakulással is elhárítani a magyar nemzet feje felől.

A STABILIZÁCIÓ MÁSODIK SZAKASZA*

A forint bevezetése sikeresen megtörtént, s a stabilizáció első tíz napja sikerült. Megvan a jó pénz és mindenki hisz benne, az árukészletek előjönnek, és bizonyos keretek között mindenki hozzájut valamennyi áruhoz. Ez idő alatt azonban kiütköztek a nehézségek is, és most ezeket kell áthidalni.

Az árak meghatározása aránytalanul történt, és joggal elégedetlen ezekkel a dolgozó nép. Egyfelől az agrárárak vannak túlságosan alacsonyan megszabva, másfelől az ipari árak túlságosan magasan, s a közszolgáltatások ára is rendkívül magas. És a legsúlyosabb, hogy túlságosan magasan van megszabva a kereskedői haszonkulcs, a közvetítők nyeresége. Mindezek miatt akciók indultak mind a munkásság, mind a parasztság részéről, ezeknek az aránytalanságoknak a megszüntetésére. A kívánságok nagyrésze jogos és indokolt, tehát az illetékes szervek nem térhetnek ki az árviszonyok helyesbítése elől. Ez a helyesbítés már meg is kezdődött, és egyes iparcikkek árát már mérsékelték. Sorra kell kerülnie a többieknek is, és a másik oldalon az agrárárak részleges emelésének is.

A békekötés felé

A párizsi békekonferencia teljes munkában van, és sor kerül hamarosan a Magyarországgal kötendő békére is. A magyar békedelegáció is kiutazott Gyöngyösi külügyminiszterrel az élén, s fölkészült arra, hogy mindent elkövessen az igazságos békéért. Az előjelek nem jók. A béketervezet rendkívül súlyos föltételeket tartalmaz az országgal szemben. Egyrészt Csehország felé nyitva hagyja a határkérdést, és utat enged bizonyos cseh határkövetéseknek, másfelől olyan gazdasági jóvátételt ír elő a fegyverszüneti jóvátétel mellett, amit az ország nem bír elviselni. A szövetséges hatalmak polgárainak minden vagyonát visszatéríteni rendeli, ami szinte kifejezhetetlenül nagy teher. Ezzel szemben javunkra szól, hogy a béketárgyaláson módunk lesz előadni kívánságainkat és szempontjainkat, tehát megvan az a reményünk, hogy valamit enyhíthetünk ezeken a rendkívül súlyos feltételeken.

* *Előadás az MNDSZ-ben 1946. augusztus 11-én. Gépelt kézirat. EFB 2936.*

A béke komor árnya ránehezedik a magyar társadalomra és különféle formában tiltakozik a magyarság e békeföltételek ellen, illetve keresi a segítség útját. A Szociáldemokrata Párt a világ szociáldemokrata munkásságához fordult kiáltvánnyal az igazságos béke érdekében, vidéken pedig többhelyt a Nemzeti Bizottság emelte föl szavát a kegyetlen békeföltételek ellen.

Újabb belpolitikai nehézségek

A stabilizáció nehéz kérdései, valamint a súlyos béke árnyéka ránehezedik a belpolitikai életre, és ebben a nehéz hangulatban újra meg újra megpróbálkozik a reakció különböző zavarkeltéssel. A miskolci eseményeket erősen fölnagyították, és baloldalellenes agitációt csináltak belőle, s Rajk belügyminiszter megbuktatására törekedtek. Ez azonban nem sikerült és ennek az eseménynek a hullámai lassan elsimultak.

Több fontos politikai kérdésben a kisgazdapárt részéről kialakult az a szándék, hogy megegyezés híján többségi erővel vigyen keresztül bizonyos javaslatokat. Így a mezőgazdasági érdekképviseleti javaslatot, valamint néhány miniszter kicserélését. A helyzet azonban odáig enyhült mindkét esetben, hogy a pártközi megegyezés kialakulóban van, és többé-kevésbé biztosítva van már a megegyezés ezekben a kérdésekben.

Fontos eleme a belpolitikai életnek, hogy a bélistázás a végéhez közeledik, és kisebb-nagyobb zavarok, izgalmak és ellentétek után aránylag simán befejeződik.

Politikai életünknek két nagy eseménye szabja meg a politikai helyzet további alakulását. A stabilizáció sikere és a helyzet további javulása bizonyos enyhülést és könnyebbedést hoz, viszont a béke rossz kilátásai növelik a feszültséget és a bajokat. Van azonban remény arra, hogy e megpróbáltatást kemény erőfeszítéssel el fogja viselni szilárduló demokráciánk.

A FÖLDMÍVESSZÖVETKEZETEK ÚTJA*

Amikor a földreform végrehajtása során megalakultak az első földművesszövetkezetek, vérmes reménység fogta el az ország közvéleményét és magukat a földhözjuttatottakat is e szövetkezetek jövője iránt. Csábító álomképek merültek fel az emberek szeme előtt arról, hogy a földművesszövetkezetek újjáalakítják a magyar mezőgazdaságot, s az uradalmak helyét jól szervezett és szövetkezetbe tömörült paraszti kisgazdaságok foglalják el. Ebben a vérmes reménységben született meg a Földművelésügyi Minisztériumban a földművesszövetkezetek alapszabálya, s ezzel a reménységgel küldték ki az országba azokat a szövetkezeti szervezőket, akik elvégezték a szervezőtanfolyamot. Ilyen nagy reményekkel történt a földművesszövetkezetek központjának az alapítása is. Úgy tűnt fel az alapítók felhevült képzelete előtt, hogy a földművesszövetkezet a földhöz jutottak mindenes szövetkezete lesz, amely minden bajukra segítséget és orvosságot nyújt, s a központ minden szükségletüket ki tudja elégíteni, és minden feladatukban hathatós segítségükre lesz.

Egy esztendei keserves úttörő munka, rengeteg kudarc és csalatkozás után, most ellenkező a hangulat a földművesszövetkezetek körül. A csalódás uralkodik az emberekben, és a bizalmatlanság lett úrrá mind az egyes földművesszövetkezetekkel, mind a központtal szemben. Rossz híre van a földművesszövetkezeteknek a kívülállók és a konkurrensek előtt, és kételkedés, bizonytalanság fogta el azokat, akik benn a szövetkezetben vannak.

Miért következett ez be? Sok felelőtlen híresztelés, személyi sértettség és rosszfajta politikai indulat terjeszti országszerte, hogy mindez azért történt, mert rossz kézbe került a szövetkezetek vezetése, és politikai harcok uralkodtak el a szövetkezetekben. Evvel házalnak nagyon sokan országszerte, és igyekszenek megsütni a maguk pecsenyéjét. Tessék megnézni, hogy kik ezek az urak, és rögtön nyilvánvaló lesz mindenki előtt, hogy hamis propaganda ez, és nem ez az oka a földművesszövetkezetek nehézségeinek és a sok csalódásnak.

Az az oka a sok bajnak és reménytelenségnek, hogy mind a földművesszövetkezetek, mind a központot rosszul alapították meg, és alkalmatlan emberek, helytelen elképzeléssel fogtak hozzá a dologhoz. Most már minden kiderült. A földművesszövetkezet avval, hogy megalapították, még nem szövetkezet, s a

* *Földmívesszövetkezetek Lapja, 1946. szeptember 10.*

központ azzal, hogy létrehozták, még nem tudja kiszolgálni a szövetkezeteket. Túl vérmesek és alaptalanok voltak a nagy remények, ezért lett nagy a csalódás.

Mégsem bukott meg az ügy. Vannak az országban olyan földművesszövetkezetek, ahol életrevaló, öntudatos parasztembereknek helyén volt az eszük, és minden illúziótól mentesen hozzányúltak azokhoz a tennivalókhoz, amik előttük kínálkoztak, és derekas munkával megcsinálják a szövetkezetet. Munkába állították az üzemeket és a gépeket, és tisztességes kereskedelmi forgalmat kezdtek a tagjaikkal. Ebben a munkában nem segítette őket sem a kiküldött szervező, sem a központ. Miután azonban nem került mindenütt az országban elég öntudatos, ügyes és kitartó parasztember, csak kevés helyen virágzanak így a szövetkezetek.

De a központban sem veszett el minden. A sok hiábavaló próbálkozás és álomkergetés után, végre elkezdődött a komoly munka. Megszámlálhatatlan nehézséggel küszködve végre megvetettük a lábunkat és megfogtuk a dolog végét. Most már tudjuk, mit kell csinálni és mit akarunk csinálni, s fokozatosan a szükséges eszközöket és föltételeket is megteremtjük hozzá.

Lesz szövetkezet a földművesszövetkezetekből, és lesz szövetkezeti központ a földművesszövetkezetek központjából. Megtettük az első lépéseket, és jó reménységgel nézhetünk a jövő felé. Persze ez a jövő nem olyan rózsás, mint ahogy korábban festették az alapítók. Rengeteg munka, küszködés, viaskodás, ezután is nagyon sok csalódás vár még ránk, de most már biztos talajon mozgunk, és téglát téglára rakva építünk.

A legelső lépésünk szervezetileg megújítani és életképessé tenni a szövetkezeteket is, meg a központot is. Sok alkalmatlan embert félre kell tenni, sok mindent változtatni kell a szervezeten és az alapszabályon, sok haszontalan bürokratikus formaságot félre kell tennünk és akkor megy a munka, s megindul az élet a szövetkezeteinkben. Ehhez már sikerrel hozzáfogtunk.

Céltudatos és kemény munkát kell végeznünk azért, hogy az uradalmakról ránk maradt gépeket is üzembe állítsuk, s ezek segítségével a földhöz jutottak termelését fejlesszük és szervezzük. Ehhez is hozzáfogtunk, s az első lépéseink nagyon biztatóan sikerültek.

A tőkeszegény és a piacon kihasznált szegényparasztságnak azonnal segítenünk kell szükségleti cikkei beszerzésében és terményei értékesítésében. Ez a legnehezebb munka. A sok kereskedő és a többi szövetkezetek és szövetkezeti központok között itt találjuk meg legnehezebben a helyes és célravezető utat. Derekasan birkózunk azonban ezekkel a nehézségekkel is, és itt is ráléptünk már a helyes útra.

Szeptember 16-án ül össze a szövetkezeti központ közgyűlése. Ezen a közgyűlésen mindezt világosan és részletesen feltárjuk, és a földhöz jutott parasztság s a helyi szövetkezetek képviselői között felelősen megvitatjuk. Az eredmény nem az lesz, hogy szép álmokat festünk az égre, hanem az, hogy megtaláljuk a földművesszövetkezetek helyes útját. Azt az utat, amely elvezet oda, hogy a földművesszövetkezetek valóban újjászervezik a magyar mezőgazdaságot, s felvirágoztatják a földhöz jutott parasztok kisgazdaságait.

PARASZTOK A VÁLSÁGBAN*

Hetek óta folyik a vita és a levélváltás a magyar politikai élet két oldala között a koalíció válságáról, és tegnap megkezdődtek a tárgyalások a kibontakozás érdekében.

Miért van újra válság?

Ezt kérdezi a legtöbb parasztember, aki rengeteg bajjal és teherrel küszködve végzi a munkáját, s azt várná, hogy ahogy ő megteszi a magáét, úgy mások is megteszik, s ezzel halad előre az ország újjáépítése és a demokrácia fejlődése.

Hogy baj van, nagyon, de nagyon sok baj van, azt érzi világosan a parasztság, azt akarja, hogy segítsünk ezeken a bajokon. Jóhiszemű paraszti ésszel úgy gondolja az ember: fogjunk össze mindnyájan és segítsünk a bajokon, akkor nem lesz válság, és akkor fokozatosan oszlanak a bajok. Csak az a baj, hogy ez az összefogás nem megy olyan simán. Második esztendeje immár, hogy igyekszünk összefogni, s az összefogás mind kevésbé sikerül. Sőt most már eljutottunk oda, hogy nemcsak egyetérteni nem tudunk, hanem látni sem tudjuk egyértelműen a dolgokat.

Ezért van újra válság.

A válság körüli vitákban és tárgyalásokon pártok viaskodnak egymással, pártok állnak szemben egymással. Pontosabban: a Kisgazdapárt áll az egyik oldalon és a Baloldali Blokk pártjai állanak a másik oldalon. Ebben a vitatkozásban sok különleges pártérdek ütközik össze egymással, sokféle személyi és felfogásbeli eltérés színezi a vitát, de egyre jobban és jobban kiütközik az ellentétek lényege. Egyre világosabban kitetszik, hogy miért nem tudunk egyetérteni egymással, s következésképp miért nem tudunk összefogni a bajok legyűrésére.

Azért, mert kibékíthetetlen ellentétben állanak egymással azok, akik a demokráciát akarják és azok, akik ezt ellenzik. S az a baj, hogy ez a két front nem áll tisztán szemben egymással. Ha tisztán állana, akkor egyszerű volna a helyzet, ha nem is lenne könnyű. Akkor csak harcolni kellene, s ebben a harcban a demokratikus pártok egyetértve támogatnák egymást mindenféle népellenes és demokráciaellenes reakcióval szemben. Ha a Kisgazdapárt minden részében

* *Szabad Szó, 1946. november 1.*

demokratikus párt lenne, akkor nem kellene Baloldali Blokk, hanem mind a négy párt egy közös demokratikus blokkban harcolna minden feudális, klerikális és kapitalista reakcióval szemben. S ha a Kisgazdapárt egészében reakciós tábor lenne, akkor a Baloldali Blokk pártjai teljes erővel harcolnának a Kisgazdapárt ellen.

Csakhogy nem így áll a dolog. A Kisgazdapártban vannak demokraták is és vannak reakciósok is. Ott van a parasztságnak egy nagy tömege, amely ösztönösen és öntudatosan akarja a demokráciát, és ott van az értelmiségnek egy nagy rétege, amely szintén demokratikus átalakulást akar, és leszámolt a régi rendszer úri politikájával. Csakhogy ezek mellett ott vannak azok is, akik a fölszabadulással és az átalakulással hatalmukat, vagyonukat és hivatalukat vesztették, tehát elszántan és céltudatosan dolgoznak a demokrácia ellen. S az a szerencsétlenség, hogy a választáson nagyszámú reakciós szavazat esett a Kisgazdapártra, s ezt a párt sehogysem tudja kiheverni. Azóta sem tud leszámolni evvel a belső ellenségével, sőt hangos uszításuk hatására még a demokratikus elemek is meg-meginognak olykor. A párt vezetősége harcol ezekkel szemben, de nem tudja letörni és megfékezni őket, mert sokan vannak, és nagyon jól tudják szítani a hangulatot maguk mellett és a demokrácia ellen.

Ez teszi keservessé a válságot, és ez teszi nehézzé a kibontakozást.

Hol áll a parasztság?

A válság tehát mély és súlyos, egész demokráciánk, egész jövőnk sorsa fordul meg azon, hogy miképp tudjuk megoldani. Bennünket azonban közelebbről és különösebben is érdekel ez a válság, és megoldása a parasztság érdekében izgat bennünket elsősorban. Hol áll a parasztság ebben a nehéz és keserves helyzetben, s hol keresse és hol találja a maga bajainak az orvosságát?

A válság körüli vitákban és egész politikai életünk harcaiban két ponton van tiszta helyzet, két helyen tudják pontosan, hogy mit akarnak.

A birtokát vesztett földbirtokos osztály, a kapitalista gazdálkodásban elébb-utóbb mégis csak veszélyeztetett polgárság és az uraságukból kiesett katonatisztek és hivatalnokok rétege, szóval a reakció tábora, céltudatosan és elszántan küzd azért, hogy meghiúsítsa a nép erőfeszítését a demokráciáért, és visszaállítsa a régi rendet. És úgy küzdenek, hogy nem alakítanak önálló, nyílt pártot, mert ez kihívná maga ellen a nép haragját, hanem a Kisgazdapártot igyekeznek befolyásolni.

A másik oldalon a munkásság iskolázottan és öntudatosan tudja, mit akar. Leszámolni minden feudális és kapitalista hatalommal, és fokozatosan építeni a szocializmus rendjét. S a munkásság pártjai következetesen harcolnak ezért.

De hol áll a parasztság?

A Kisgazdapárt joggal hivatkozik arra, hogy a parasztság legnagyobb tömege nála van, és igyekszik is ez a párt a parasztság pártja lenni. A Kisgazdapártban van az a parasztság, amely kispolgárias parasztdemokráciát akar, de ott van az is, amely

nem akar semmit, hanem öntudatlanul és értetlenül fél minden újítástól, és kész prédája régi urai minden suttogásának és ijesztgetésének.

De a munkáspártok is joggal hivatkoznak arra, hogy nem jelentéktelen paraszttömegek vannak az ő táborukban. Ott vannak azok a parasztok, akik elkeresedetten és mindennel leszámolva állanak szemben a feudalizmus és a kapitalizmus régi rendjével, és a munkásság soraiba illeszkedve küzdenek a parasztság teljes felszabadulásáért.

És a mi pártunkban is egyre növekvő paraszti tömegek sorakoznak avval a hittel, hogy kiharcoljuk a parasztság felszabadulását, s olyan országot építsünk fel, amelyben a parasztság is megtalálja a maga szabadságát, gyarapodását és boldogulását.

Mit akar tehát a parasztság, hol vannak hát a parasztok ebben a válságban?

Demokráciát akar a parasztság. Ösztönös érzéssel és ébredező öntudattal meg akar szabadulni minden terhétől, amit a régi feudális századok a vállaira raktak. Földet akar, szabad emberi fejlődést akar, egyenrangú megbecsülést a többi dolgozó rétegekkel és beleszólást az ország vezetésébe és a demokrácia rendjének a kialakításába. Nagyon kevés olyan paraszt van, aki nem ezt akarja, aki még most is meghúzza magát, és a régi urak árnyékában továbbra is szolgaéletet akarna élni.

De különbség van abban, hogy hogyan és milyen öntudattal, milyen eltökéltséggel akarja a parasztság ezt a fölszabadulást. Nagyon sok paraszt nem látja még világosan, hogy hányadán is állunk, nem elég biztos még abban, hogy miképp érheti el szabadabb, emberi életét, és kételkedve tétovázik, aggodalmasan hallgat erre is, arra is, és végül azok után megy, akik legcsábítóbban tudnak beszélni hozzá, vagy legjobban meg tudják ijeszteni ellenfelük szándékaival. Ezért oszlik meg a parasztság a pártok közt azon túl is, ahogy birtokviszonyai szerint szükségszerű a megoszlása.

Szóval a parasztság nagy tömegében érzi, hogy mit akar, de nem tudja egyértelműen, hogy ezt hogyan érheti el. Ez pedig avval a keserves következménnyel jár, hogy a jelenlegi válságban, amikor pedig igen komolyra fordultak a dolgok, nem áll egységesen itt vagy ott, hanem megoszlik az egymással küzdő felek között. Hivatkozhat a parasztságra nemcsak a Kisgazdapárt őszintén demokratikus vezetősége, vagy a Parasztpárt és munkáspártok, hanem a reakció tábora is, hiszen ők is tudnak paraszthíveket felmutatni.

Ki áll helyt a parasztságért?

Ez tehát a kérdés. Ki áll helyt a parasztságért akkor, amikor maga a parasztság többfelé szóródik szét, és nem egy úton keresi fölszabadulását és fölemelkedését? Ki áll helyt a dolgozó parasztság millióiért akkor, amikor ez a megnyomorított, kihasznált és századokon át szolgaságban tartott nép még egész tömegében nem tud egységesen helytállni magáért?

Mi nem vitatjuk el, hogy a Kisgazdapárt is helytállhat. Sőt hőn óhajtjuk, hogy álljon is helyt, és e súlyos válság idején is a parasztság érdekei által vezettesse magát,

s legyen ereje a parasztság pártjaként lépni föl, és megszabadítani magát minden parasztellenes törekvéstől és minden parasztságon élősködő és parasztnyomorító reakciótól. Még azt sem mondjuk, hogy nem hisszük el a Kisgazdpártról, hogy ezt meg tudja tenni. Csak azt mondjuk, hogy eddig még nem tette meg.

A két munkáspárttól sem vitatjuk el, hogy helytállhat a parasztságért. Álljon helyt minél erősebben és minél biztosabban, nemcsak azt a parasztságot szolgálja ezzel, amelyet sorai közé számíthat, hanem nélkülözhetetlen segítséget nyújt egész parasztságunknak a felemelkedése útján. Az az aggodalmunk sincs, hogy bármiféle reakciós törekvés félrekanyarítaná a munkáspártok parasztpolitikáját. Csak azt tudjuk, hogy a munkáspártok együttvéve is elég kis részét fogják át a parasztságnak, és ezenkívül a munkáspártok mégiscsak munkáspártok elsősorban. Tehát lehetnek és vannak paraszti érdekek, s vannak paraszti gondok, amelyek az ő politikájukban csak a munkásságé után következnek.

Nekünk kell tehát helytállni a parasztságért, minden föltétel és minden másfelé való tekintet nélkül. Annak a Nemzeti Parasztpártnak kell helytállni minden körülmények között és tántorodás, megalkuvás nélkül a parasztságért, amelyet semmi más érdek nem köt és semmi más befolyás nem fenyegethet, mint a dolgozó parasztságé. Azért alakult ez a párt, hogy a dolgozó parasztságnak legyen a saját pajzsa és a saját fegyvere.

Nem könnyű a mi demokráciánk helyzete, és ez a válság mutatja, hogy nem könnyű a parasztságért helytállni, amikor maga a parasztság sem áll egységesen sem a demokrácia, sem a parasztság életérdekei mögött. De a Parasztpártnak ezt kell tudni most, amikor komoly próba elé kerültünk.

Az elmúlt két esztendő alatt politikai tőkét gyűjtött a mi pártunk. Belegyökereztünk a dolgozó parasztság talajába, és parasztságunk százezrei álltak sorainkba, hogy együtt harcoljunk a parasztság felszabadulásáért, és együtt álljunk helyt ezért a népért.

Helyt fogunk állani és nem jöhet olyan próba, amely eltántoríthatna bennünket történelmi hivatásunk teljesítésétől.

FELSZÓLALÁS A NEMZETI PARASZTPÁRT ORSZÁGOS NAGYVÁLASZTMÁNYÁNAK ÜLÉSÉN*

1946. november 2.

Igen tisztelt Nagyválasztmány!

Ez a nagyválasztmányi ülés történelmi jelentőségű. Nem azért, mintha új politikai fordulatot hozna, hanem azért, mert ezen a nagyválasztmányi ülésen minden reményünk megvan arra, hogy munkás, cselekvőképes szervvé tudjuk alakítani a pártot azzal, hogy Veres Péter veszi kezébe a vezetést. Az a politikai program, melyet elnökünk kifejtett, a parasztpártnak régi programja, nem új. Ez a Parasztpárt eredeti vonala, ezt képviseljük és fejezzük ki évek óta mindig, mióta az a csoport, amelyik a parasztpárt magvát képezi, létezik. A falukutató programban is ugyanez volt, ugyanezt az irányt követték, és nemcsak széjjelágazó nézetek voltak, hanem radikális paraszti politika is, és egy cél lebegett előttünk: a parasztság teljes felszabadítása. A régi „Szabad Szó" cikkei is ezt az irányt szolgálták. A Magyar Frontban, ahol Kovács Imre képviselte a Parasztpártot, a szegedi Függetlenségi Front, az első kongresszus, a nagyválasztmány, mind ezt a programot fejezik ki. Azonkívül a Politikai Bizottságnak azon az ülésén, amelyen két napig tanácskoztunk, két napig vitattuk a párt szellemi programját és elveit, ugyanezeket az elveket szögeztük le. Most, amikor Veres Péter megfogalmazta egy álló napig tartó előadásában a Parasztpárt programját, akkor érezhette mindenki, hogy semmi új nincs abban, vagyis mindig újra és újra ugyanazt a programot mondjuk ki. Miért kell kimondani újra és újra? Azért, mert nagyon erőtlenül dolgoztunk, és nagyon keveset tudtunk belőle megvalósítani. De van reményünk arra, hogy ezt a programot hathatósan tudjuk vinni a megvalósulás felé. Van bennünk bizonyos politikai izgalom ezen a nagyválasztmányi ülésen. Az emberekben kimondva, ki nem mondva van bizonyos izgalom arra, hogy hogy is van a politikával a párt, jól megy-e, nincs-e veszély erről vagy arról stb. Miért van ez? Azért, mert az emberekben van egy érzés, van egy félelem, hogy nem fenyegeti-e veszély a párt önállóságát, a párt önálló politikáját. Fenyegeti-e ez a veszély a pártot? Mondjuk meg őszintén és világosan: fenyegette és fenyegeti is. Márpedig, ha az emberekben félelem él vagy izgalom, hogy vajon a párt önállósága nincs-e veszélyben, akkor kivétel nélkül egyetért abban a nagyválasztmány, hogy meg kell védeni, a mi

* *Jegyzőkönyv gépelt kézirata. PTI Archívuma 284. f. 3. ő. e. 63—67.*

paraszti politikánknak úgy a miénknek kell lenni, hogy annak önállóságát semmi körülmények között fel nem adhatjuk, hogy össze nem keverhetjük más pártokéval, mert az a veszte lenne a parasztpártnak. Jól tudjuk, hogy a felszabadulás óta eltelt időben veszély fenyegette pártunk önállóságát éppen úgy, mint a más pártokét, mert hiszen minden párt a kommunista párt oldalánál kereste meg a helyet, és fokozatosan önállósodott mindegyik. Ellenben a többi pártok is fokozatosan felnőttek, és csinálják önálló politikájukat. Mi is kiharcoltuk ezt az önálló politikát. A Baloldali Blokk utóbbi ülésein nyilvánvaló volt, ha benne vagyunk is a Baloldali Blokkban és ha együtt is működünk, az távolról sem azt jelenti, hogy hajlandók vagyunk minden tekintetben szolgálni az ő érdekeiket. Keresztülvitte pártunk azt, hogy a mi magunk szempontjait, a mi érdekeinket fogadja el a két munkáspárt, és ha akarja, hogy legyen Baloldali Blokk a demokrácia javára, akkor álljon a mi paraszti követeléseink mellé, mert különben a parasztság nem érzi a demokráciát. Mindezt nem volt könnyű kiharcolni, de kiharcoltuk. Pártunk erősödött, programja világosodott, pártunk önérzete fokozatosan erősödött, és most ott állunk, hogy elmondhatjuk nyugodtan, hogy kiverekedtük önállóságunkat. Miért sikerülhetett ez? Azért, mert a parasztság parasztság és a munkásság munkásság. Nem olyan könnyen lehet összekeverni a kettőt. A szocialista munkásmozgalom olyan zárt valami, olyan szektás valami, amely elválasztja emberét a társadalom többi rétegétől. Tehát nem olyan, hogy könnyen keveredik a paraszti mozgalom és a munkásság szocialista mozgalma. Igazi parasztok soha nem lesznek kommunisták, soha se válnak úgy szocalistává, ahogy a szocialista mozgalom azt megköveteli. Ezért még olyan helyen is, ahol a Parasztpártot kommunisták alapították, elkülönült a Parasztpárt és jó Parasztpárt lett belőle. A Kisgazdapártnak azonban nagyon könnyű elszédíteni a még olyan jártas parasztot is, és itt van a nagy veszély elrejtve, mert a munkássággal szemben van a parasztban önérzet, egy suszterrel szemben — vizsgálja meg mindenki önmagát — mindig is volt a parasztban paraszti önérzet, de az urakkal, például az intéző urakkal, még igen gyengén áll a paraszt. Miért? Mert az évezredes nevelése, a paraszti múltja, jobbágyi múltja miatt nincs még eléggé megedződve. A mi pártunk célja az, hogy nevelgetéssel erősítsük a parasztság tömegeit, hogy merje önérzetesen képviselni a maga érdekét és ne dűljön be az úri furfanggal kiépített csalogatásnak. Így kiemeltük a parasztságnak egy részét abból az állapotból, de még nem olyan erősek az öntudatos parasztok sem, hogy ellenálljanak az úri furfangnak. Tíz év múlva már könnyebb lesz a dolgunk, de most még könnyen vissza lehet őket ejteni. Ezért kell nekünk különösen vigyáznunk erre, és ezen az oldalon különösen erősen felvértezni őket. A másik oldalon már meg vagyunk erősödve, itt nem kell annyira vigyázni, mert itt a paraszti önérdek állít vonalat a munkásság felé. Ez a sorompó az urak felé még nincs meg, ott nem állanak olyan szilárdan, különösen amikor a Kisgazdapártban nagy az igyekezet, hogy felrobbantsa politikánkat. Mert itt reális veszély van, amelyikkel szemben nagyon politikusan kell helyt állnunk, mert itt a magyar demokrácia jövőjéről van szó. Komoly-e ez a veszély? Én nem hiszem, hogy olyan nagyon komoly veszély állana itt fenn, mint tán az első pillanatra látszik. Két esztendeje nőtt már a párt, már jó százezer parasztot szellemi magvetésekkel jól

talpraállítottunk. De mégis jelentene veszélyt ez azoknak a parasztoknak, akik annyira félnek a munkáspártoktól, főleg a kommunista párttól, hogy nagy ijedtségükben belefarolnak a Kisgazdapártba. Ez a törekvés, ez a hajlam szinte kezdettől fogva benne van pártunkban. Vannak olyanok, akik ezt képviselik, és próbálnak politikát csinálni, tehát nagyon kell vigyázni, mert hiszen ez a veszély elharapódzhat és erősen fel kell vérteznünk pártunkat, hogy ne csak kívülről biztosítsuk pártunkat, hanem azokkal szemben is, akik a párton belül próbálnak külön politikát csinálni. Az éberség nem árt, legyünk tehát nagyon éberek. Semmi kétségünk abban, hogy a párt gyarapodásának alapját a parasztság öntudatosodása már megvetette, . . ., hogy nem kell ijedeznünk, hanem csak ébernek kell lennünk, az eszünket, kritikánkat tartsuk éberen. Én nem is akarok tovább beszélni erről. Ellenben felvetem a kérdést, ha a nagyválasztmány azzal az elhatározással él, hogy nincs mit vitatkozni, és meg akarja szavazni a Veres Péter által lefektetett programot, — most arról van szó, hogy csináljunk jó munkás, dolgozó pártot a program mögé, hogyan lehet a pártnak szervezeti gyarapodását tovább vinni és a párt erejét fokozni, hogy a paraszti követeléseket keresztül lehessen vinnünk. Ez a nagyválasztmány vessen véget mindenféle politikai vitának, és készüljünk fel a munkára, csináljunk munkaprogramot. Határozza el a nagyválasztmány és kérje számon és vonja felelősségre a vezetőséget, mit csináltak. Elképzelésem szerint akcióprogramot kell csinálni, felsorakoztatni azokat az eleven valóságokat, amelyeket minden erővel ki kell verekedni. Le is vannak ezek a dolgok fektetve, tehát ezeket kell nekünk sorra szedni, önálló akciót csinálni, és az egész pártot beállítani ebbe a munkába. Azért is, mert ez életbevágó. Itt nekünk meg kell mutatni, hogy demokráciát akarunk, de ez a mienk legyen, tehát igenis, ilyen program mellett munkába kell állítani pártunkat, de azért is, hogy lássa az ország, hogy a Baloldali Blokkban mi rászorítottuk a kommunistákat és a szociáldemokratákat arra, hogy vállalják el azt is, amit mi akarunk, ha már benne vagyunk a Baloldali Blokkban, de már a harcot nekünk kell végigharcolni, és a programunkat végig kell vinni a sajtóban, pártközi értekezleteken és a gyakorlati életben is, hogy a parasztságnak megmutathassuk, hogy keresztül is tudjuk vinni, amit elhatároztunk és amit nekik megígértünk. Mert különben elmegy a kedve a demokráciától, amelyikben eddig mindig csak rossz dolga volt. Álljunk az ország, a parasztság színe elé, és mutassuk meg nekik, hogy a Nemzeti Parasztpárt az ő pártjuk, az amelyik erőlködik az ő ügyeiért.

Milyen kérdésekről van itt szó?

A földreform befejezése, agrárpolitikai reform, igazi parasztszövetkezetek, ép és új közigazgatási reform, népi közigazgatás, mezőgazdasági érdekképviselet és a népi iskolákról. Egy ilyen akcióprogramot csináljunk. Egyik javaslatom ez, és hozzuk ezzel mozgásba a parasztságot és az országot.

A másik pedig az, hogy az Elnök Úr tegnap megadott programja és a régebben elfogadott elvek alapján karácsonyra jöjjön ki a párt programja, mert sokszor tanácstalanul állunk és vitás más pártokkal szemben a mi pártunk álláspontja.

Erre a télre nagyszabású pártmunkát dolgoztunk ki, pártiskola, pártnapi előadások megszervezése. Téli pártmunkaprogramot kell végrehajtani. Pártiskolát,

parasztiskolát, lehet másodfokú parasztiskolát is, amelyiket eddig megcsináltuk, mindegyiknek szép sikere volt.

Nem lehet azt mondani, hogy nem volt pártélet, de mi már nem olyan párt vagyunk, hogy az irodában ülünk és ott intézzük csak az emberek dolgát, hanem mi olyan hivatalt akarunk és igyekszünk teremteni, hogy amikor oda parasztok bejönnek vidékről, akkor otthon érezzék magukat. Ezeken kívül röviden és világosan le kellene fektetni a párt irányvonalát, progamját, ideológiáját kis füzetekben, amelyek olcsók, és amire még a legpénztelenebb parasztnak is kell hogy akadjon pénze, vagy pedig a pártszervezeteknek kellene megvenniök, hogy ingyen osztogathassák. Ha szegények is a vidéki pártszervezetek, kell hogy erre legyen pénzük.

Harmadszor a helyi és megyei szervezetek anyagi helyzetének megjavítására és megerősítésére kell nagyobb gondot fordítani, mert az nem megy sehogy sem, hogy az amúgy is csak nehezen tengődő Központ gondoskodjék még a megyei, illetve vidéki szervezetnek pénzellátásáról, mikor még önmagát is csak nehezen tudja kihúzni az állandó pénzzavarból.

Negyedszer: a pártszervező munkában ott aztán nagyon válogassuk meg az embereket és nézzük meg, hogy kire mit bízunk, ebben aztán igazán ne legyen polarizációs ember, hanem azt nézzük, hogy ki hogyan végzi a munkát, hogyan ért hozzá, mert hogy hozzáértők végezzék ezt a munkát, arra feltétlen szükség van a Parasztpárt, sőt az egész parasztság szempontjából.

A NAGYVÁLASZTMÁNYI GYŰLÉS ELÉ*

November 2-án immár másodízben ül össze a Nemzeti Parasztpárt Nagyválasztmánya Budapesten. A sok bajjal, nélkülözéssel küszködő távoli faluk, tanyák parasztsága küldi őket ide, hogy beszámoljanak a parasztság helyzetéről, vágyáról, hitéről vagy kétségbeeséséről, melyik falut hogy érintette meg a mai magyar sors. Azért is jönnek a választmány tagjai, hogy majd a gyűlés lefolyása után elvigyék magukkal haza azt, amit a párt központjától, de főképpen Veres Pétertől és másodsorban pedig a képviselőcsoporttól kaptak. Kölcsönös vallomás történt itt a gyűlésen. Képviselők és választmányi tagok beszámolnak egymásnak őszintén, becsülettel. A helyzet az, hogy ezen a gyűlésen csüng a paraszti milliók szeme, és éppen ezért végtelen felelősség nyugszik minden szándékon és minden kiejtett szón. Nehéz és keserves hónapok vannak mögöttük az első választmányi gyűléstől mostanáig. Pártnak, parasztnak tengernyi bajjal kellett megküzdenie, de még az hagyján, ha pártnak, parasztnak csak a maga bajával kell törődnie, de a helyzet az, hogy ráadásul annyi minden a nyakunkba szakadt még ezentúl is. Elsősorban is pártunk és párttagjaink munkáját végtelenül megnehezítette a kegyetlenül mostoha időjárás. Ráadásul ránk szakadt a szinte becstelenségbe hajló rágalom több irányból. Ezek a rágalmak túlontúl közismertek barátaink előtt. A parasztság hite, józan esze győzedelmeskedett ezeken a rágalmakon, és nem a pártközpontnak, hanem éppen ennek köszönhető, hogy a Nemzeti Parasztpárt választási tömegei mára megsokasodtak annyira, hogy bátran és büszkén vallhatjuk mára a parasztságot magunkénak.

Az igazság az, hogy éppen ezért szeretnék olyan sokan megingatni a saját pártjában való hitét a parasztságnak. Szeretnék megint ízekre szaggatni, mint a múltban. Mert bizonyos dolog, hogy a parasztságot csak akkor lehet gazdaságilag is erre-arra terelgetni, ha politikailag nem egységes. A polgári sajtó jó része mitsem csinált hónapokon át, mint vagy gúnyban vagy ordító és kitalált cikkekben a Parasztpártot pocskondiázta. Sajnos, ugyanezt tette, ha burkoltan is, némely pártsajtó is. Ezek a jó urak nem számoltak avval, hogy a parasztság nem dől be minden betűnek. Pontosan megérzi, hogy melyik betű az övé és melyik az ellenségé. Úgy osztogatták már itt a Parasztpártot, mint ahogyan a parasztember feloszt egy parcellát a gyerekei között. Próbáltak ezek a jó urak magában a Pártközpontban is

* *Paraszt Újság, 1946. november 3.*

ellentéteket szítani. Személyeket egymás ellen állítani. Persze, nem sikerült, mint ahogy nem is sikerülhetett. A Pártközpont nem személyeké, nem is a politikai bizottságé vagy a Nagyválasztmányé, hanem az egyetemes parasztságé.

A Paraszt Újság mindezt néhány szóban el akarta mondani a nagyválasztmányi gyűlés előtt. El akarja még mondani azt is, hogy ezen a második nagyválasztmányi gyűlésen rajta van a parasztság keze is, nemcsak a szeme. A Paraszt Újság azt is elmondja, hogy a Pártközpontban egy ember a vezér: Veres Péter, aki itt mást állít vagy mást akar, nincs helye nemcsak a központban, hanem a pártban sem. De nincsen is, aki ezt nem így akarja vagy nem így vallja. A Nemzeti Parasztpárt, Veres Péter minden gáncs és minden gyanúsításon felül lévő egyénisége, minden parasztnak és minden párttagnak az eszményképe. Ez az eszmény éppen azért annyira benne él a mában, mint ahogy benne él majd örök időkig a jövendőben.

JELENTKEZNEK A SZÖVETKEZETEK*

A felszabadulás óta eltelt két év óta hangos az ország a szövetkezeti propagandától és a szövetkezetpolitikai vitáktól. A pártok és a szövetkezeti emberek egymáson túlverve agitáltak ezért, hogy csináljunk minél több szövetkezetet, és egyik eszmét a másik után vetették fel, hogy miképpen kell a szövetkezeti központokat helyesen kialakítani.

Mi jött ki ebből a nagy szövetkezeti buzgalomból? Kétségtelenül lett valami eredménye, ha ez az eredmény nem is megnyugtató. Eredmény az, hogy sok működő szövetkezet van az országban. Nagyon sok szövetkezet alakult, és ezek közül igen sok szövetkezet működik is. Eredmény az is, hogy valamiféle bizonytalan rendet teremtettünk a szövetkezeti központok között, s mindegyik szövetkezeti központ csinál valamit, s mindegyik segíti valahogyan a szövetkezeteket. Ezt csináltuk eddig az országos szövetkezeti politikában, és tulajdonképpen még most is ezt csináljuk. Propagandát csinálunk azért, hogy legyen minél több szövetkezet, s küszködünk azért, hogy a szövetkezeti központok valahogy összeférjenek egymással.

De most új erő jelentkezett a szövetkezeti életben. Jelentkeznek maguk a szövetkezetek, és követelik a magukét. Egymásután jelentkeznek minden szövetkezeti központban, minden pártvezetőségnél és minden minisztériumban a szövetkezeti küldöttségek, és segítséget kérnek, támogatást és védelmet, hogy folytathassák a munkájukat, hogy el ne pusztuljanak. A szövetkezeteknek ez a fellépése igen komoly fordulat szövetkezeti életünkben. Alkalmas ez a fellépés arra, hogy egész szövetkezeti politikánkat megváltoztassa és egészséges alapra helyezze. Azok, akik felelősek szövetkezeti mozgalmunk jövőjéért, nem hunyhatnak szemet a szövetkezeti követelések előtt és becsülhetik le ennek a fellépésnek a jelentőségét. Akkor segítünk a szövetkezeteken, akkor visszük előre a szövetkezeti mozgalmat, ha figyelünk a szövetkezetek kívánságára, és a lehetőséghez képest teljesítjük ezeket.

Mit akarnak ezek az egyre szaporodó szövetkezeti küldöttségek? Hitelt, a szövetkezetek szervezésének rendezését és rendet a központokban. Ez a három sarkalatos pontja szövetkezeti életünknek, és ezek jó vagy rossz megoldásától függ szövetkezeteink jövője.

* *Paraszt Újság, 1946. november 3.*

Legégetőbb kívánsága a szövetkezeteknek a hitel. Kérnek termelési hitelt, hogy mezőgazdasági vagy ipari tevékenységüket folytathassák, mert a stabilizáció óta sem árucserével, sem másképp nem tudnak segíteni magukon. És hitelt mindeddig csak bizonyos különleges esetekben, bizonyos célra kaptak. Kaptak hordójavításra, gyümölcsösök rendbehozására és még néhány különleges célra, de ez egyrészt nagyon kevés volt, másrészt nagyon kevés szövetkezeten segített. Kérnek ezenkívül hitelt azért, hogy értékesítő vagy beszerző tevékenységüket folytathassák. Ezen a vonalon is kaptak bizonyos hitelt, bizonyos meghatározott célokra, de ezeket is olyan kis mértékben és olyan késve, hogy ebből nem tudták megteremteni értékesítő vagy beszerző tevékenységük legminimálisabban szükséges forgótőkéjét sem.

E követelés elől nem lehet kitérni. Ha komolyan akarja a magyar demokrácia azt, hogy a szövetkezetek megerősödjenek, és fokozatosan átvegyék a kapitalista kereskedelem szerepét, akkor ezeket a hiteleket akármi áron is elő kell teremteni, és el kell juttatni a szövetkezeteknek. Nagyon fontos, hogy valóban maguk a szövetkezetek kapják meg e hiteleket, nem elég, ha a központok kapnak, amelyek a maguk üzleteit fejlesztik ki a kapott hitelekből. És az is nagyon fontos, hogy ne kapjon kevesebb hitelt a szövetkezeti mozgalom, mint a kapitalista vállalatok, mert akkor a versenyben nem tudnak megélni a szövetkezetek, még ha kapnak is valami segítséget.

Másik sürgős követelése a szövetkezeteknek, hogy a szövetkezetek szervezésében tartsunk mértéket. Joggal mutatnak rá a szövetkezeti küldöttségek arra, hogy nem az a célja a szövetkezeti mozgalomnak, hogy minél több szövetkezetet alakítsunk meg, és azokat minél több felé húzzuk, hanem az, hogy minél több meglévő szövetkezetbe életet öntsünk, és minél több eddig megalakult szövetkezetet fejlődéshez segítsünk. Azt kívánják a szövetkezeti küldöttségek, hogy szüntessük be az új szövetkezetek szervezését addig, amíg a meglévőket talpra nem tudjuk állítani, és erőre nem tudjuk segíteni. Helyesen mutatnak rá arra, hogy minél több szövetkezetet csinálunk egy-egy faluban, annál kisebb a remény arra, hogy ezek a szövetkezetek életképesek legyenek. A legtöbb faluban van eddig: Hangya-szövetkezet, földműves-szövetkezet, hitelszövetkezet, igen sok faluban van népi szövetkezet, és ezenkívül igen sok helyen van a helyi viszonyoknak megfelelő különleges értékesítő szövetkezet. És most országszerte jelentkezik ezek mellett egy parasztszövetkezeteket szervező mozgalom. A Parasztszövetség szervezői járnak országszerte, és parasztszövetkezeteket igyekeznek szervezni, amelyeket beléptetnek a MSzK-ba, s onnan mindenféle hiteleket és kedvezményeket helyeznek kilátásba. Szinte megbolondítják az embereket, hogy most már melyikbe lépjenek be, és melyiktől várjanak valóságos segítséget.

Ez már beteg burjánzása a szövetkezeti szervezésnek, és ez már nem szolgálja a szövetkezeti mozgalom erősödését, hanem csak arra jó, hogy az eddigi szövetkezeti életet is felforgassa. Jogos a követelés, hogy üljenek össze a felelős szövetkezeti és kormányzati vezetők, és szüntessék meg ezt a szövetkezeti túltermelést, mert úgy járunk ezzel is, mint a pénzzel az inflációban: minél több szövetkezetet csinálunk, annál kevesebb az értékük.

És a harmadik visszatérő kívánság a legtöbb szövetkezeti küldöttség előadásában: teremtsünk rendet végre a szövetkezeti központok között. Egyszerűen képtelenek megérteni a szövetkezetek vezetői, hogy a központokat miért nem lehet okosabban megszervezni, és miért kell ebben a kérdésben a politikai érdekeket előbbre helyezni, mint a szövetkezetek nyilvánvaló érdekeit? Úgy gondolják, hogy mi szükség egymással versengő központokra akkor, amikor egy központtal sokkal jobban szolgálni lehetne a szövetkezeteket. És még egyet nem akarnak megérteni a szövetkezetek. Azt nevezetesen, hogy miért szövetkezeti központ a MSzK? Azt mondják: miért kell a szövetkezetek nyakába varrni a mezőgazdasági termények kényszerértékesítését, amikor azt úgysem szövetkezetek csinálják, hanem a Futurának, illetve az MSzK-nak a bizományosai? Egyre többen és többen vetik fel azt a gondolatot, hogy a mezőgazdasági termékek állami kézből irányított értékesítését végezze egy állami szerv — ami tulajdonképpen a Futura, illetve az MSzK — addig, ameddig szükség van rá, viszont a szövetkezeteket fogjuk össze egy igazi szövetkezeti központba, amely valóban szövetkezeti tevékenységet folytasson.

Nyilvánvaló, hogy ezt a kérdést is nagyon gyorsan meg kell oldani, ha nem akarjuk elrontani az egész szövetkezeti mozgalmat, és nem akarjuk pusztulni engedni azt a sok szövetkezetet országszerte, amely a kezdet nehézségein túlvergődve már megmutatta életképességét, és egy kis jóakarattal és nem nagyon nagy anyagi támogatással biztosítani lehetne fejlődésképességüket.

Figyelmeztetés a szövetkezetek jelentkezése, hogy baj van szövetkezeti politikánkban, és az a teendője minden felelős szövetkezeti vezetőnek, hogy hallgasson ezekre a figyelmeztetésekre, s mindent kövessen el a szövetkezetek által felvetett kérdések megoldására.

Megindult a vita a szövetkezeti kérdésben. A Paraszt Újságban egymásután közreadjuk a szövetkezeti szakemberek véleményét, de ezentúl kérjük a falu népét, hogy küldjék el észrevételeiket a Paraszt Újságnak, hogy az érdekelt parasztság is kinyilvánítsa véleményét!

VÁLSÁG VAGY EGYETÉRTÉS*

* *Fórum, 1946. november. 243—250.*

VÁLSÁG VAGY EGYETÉRTÉS

A VÁLSÁG VITÁJÁHOZ

Mialatt a politikai élet belsőbb berkeiben tanácskozások folynak a kibontakozás útjáról, azalatt a közvéleményben a politikai aktualitáson túlmenően is fölmerülnek demokráciánk és politikai fejlődésünk súlyos kérdései és az ekörüli vita kezd szélesebb és mélyebb medret vágni magának. Csak örülhetünk ennek a fordulatnak, még akkor is, ha nem hoz egyetértést és ha közvetlenül nem is segíti elő a kibontakozást. Bizonyos egyetértés kialakulása, valamint ennek a véleménybeli közeledésnek bizonyos hatása a kibontakozásra azonban aligha egészen hiú reménykedés. Ezért a vita továbbvitele és gazdagítása mindenképen kívánatos.

Bibó István és Kovács Imre cikke a Válaszban, Horváth Márton cikke a Forumban, valamint a mélyebben járó vezércikkek a napilapokban elég vitaanyagot vetettek már föl, ezekhez hozzászólni és a szempontokat tisztázni nem haszontalan szószaporítás tehát. Ez az indoka ennek a hozzászólásnak.

Válság, vagy nem válság

Amikor a mostani belpolitikai válság kirobbant a baloldali pártok ismeretes fellépése folytán, széles körökben elhangzott újra meg újra az a nézet, hogy nincs itt valójában válság, csak bizonyos taktikai okokból gáncsoskodik a baloldal. Számos vezércikk és még több népgyűlési beszéd hangoztatta, hogy ez csak olyan csinált válság, amit a kommunisták titokzatos szándéka idézett elő és most hajánál fogva húzzák elő a vitás kérdéseket, hogy legyen min felborítani a békességet. Igen sokak előtt hitelre talált ez a felfogás és az emberek belefáradva a szüntelen politikai vitába és harcba, igen nagy számban hajlanak arra, hogy méltatlankodva és elutasítóan kezeljék a válság ügyét, s mind jobban a békés építőmunka szükségét hangoztassák.

Ez a felfogás politikai körökben is tartja magát, s ilyen rosszalló aláfestés a politikai tárgyalásokban is érezhető. A megindult mélyebben járó vitának az első kézzelfogható eredménye, hogy meggyőzhette a közvéleményt arról, hogy válság van és pedig nagyon is mély és súlyos válság. Nem kötözködő követelésekről és nem erőszakosan csinált problémákról van itt szó, hanem nehéz és keserves kérdésekről, amelyekre a magyar demokráciának felelni kell és ez a felelet döntően befolyásolja jövő politikai fejlődésünket.

Eddig csak ennyi eredménye van a vitának: demokratikus fejlődé-

sünk kritikus pontra érkezett és ezzel szembe kell néznünk. Pontosan csak ennyi azonban az egyetértés, mert a válság elemzésében már teljes a nézeteltérés. Olyan gyökeres az ellentét ebben a kérdésben, hogy szinte nem is értik egymást a vitázó felek. Azt kell megállapítani, hogy a vita ebben a továbbmenő részében nem is vita, hanem a politikai harc folytatása.

Mi az oka ennek a szinte áttörhetetlennek tetsző kölcsönös értetlenségnek?

Két nyelven beszélünk

A válság elemzésében oly mértékben eltérő szempontokat érvényesítenek a vitázó felek, hogy valósággal két nyelven beszélnek. Ez pedig azt jelenti, hogy így nem is tud igazi vita kialakulni, hiszen nincs közös anyaga, nincs közös szempontja a vitának, ez pedig igen lehangoló előjel a vita eredményét illetően. A vita ebben a részében inkább kölcsönös odamondogatás, egymás mellé, illetve egymás ellen való beszélés, nem pedig kölcsönös kritika és kölcsönös törekvés az egyező pontok kialakítására.

Ez a két nyelv igen jellegzetesen került szembe egymással ebben a vitában. Az egyik oldalon Horváth Mártonnak a Forum-beli cikke és Révai József vezércikkei adnak anyagot a nyelv összeállításához, a másik oldalon pedig Kovács Imre Válasz-beli cikke és Kovács Béla, valamint más kisgazdapárti publicisták vezércikkei szolgáltatják az anyagot.

Az egyik nyelvnek körülbelül ez a grammatikája:

A demokrácia lényegében véve közmegegyezés, más oldalról pedig a többség uralma, a kisebbség jogainak és véleményének a tiszteletben tartásával. Ilyen alapul felvetődik a különbség demokrácia és demokrácia között. Szó van globális demokráciáról, amelyben minden vélemény érvényesülhet és szó van totális demokráciáról, amely nem tűr ellenkező véleményt, tehát diktatórikusnak mondható. Ilyen szemlélettel politikai életünk mai ellentétei a demokrácia és a szocializmus harcának látszanak és ez a szemlélet úgy látja, hogy ma lényegében a népi demokrácia küzdelmében a szocializmus küzd a demokráciával szemben.

Nagyon jellemző ennek a nyelvnek a frazeológiája a magyar társadalom viszonyait és politikai karakterét illetően. Világnézeti vacuum a magyar társadalom, mondja Kovács Imre, amely hol jobbról, hol balról telítődik meg, tehát a politikai fejlődés hol jobbra, hol balra leng ki és középutat eddig még nem talált. A háborús összeomlás folytán forradalom lett volna esedékes, de ezt nemzetközi erők letiltották és ennek folytán demokratáknak kellett lennünk, tehát egy kicsit véletlenül lettünk demokraták. Komplikálja a helyzetet az, hogy demokráciánkban nemzeti polarizálódás is érvényesül és ez nem esik pontosan egybe a demokratikus polarizálódással.

Ilyen szemlélet alapján a megoldást ott látja ez az oldal, hogy középre kell helyezni a magyar demokrácia súlypontját és a többségre támaszkodva megegyezéses többségi demokráciát kell kialakítani, amelyben a kisebbségi vélemények és törekvések vétessenek tekintetbe.

A másik oldalon egészen más a szemlélet és a nyelv. A demokrácia a parasztság és a munkásság felszabadulási harcának a módszere, tehát legmélyebb értelme népuralom. Ennek alapján van gyökeres különbség népi demokrácia és a demokrácia formai játékszabályait érvenyesítő polgári demokrácia közt. A globális és totális demokrácia megkülönböztetése vádaskodó szőrszálhasogatásnak tetszik e szemlélet előtt, ezért élesen visszautasítja. A demokrácia és a szocializmus harcára pedig bőséges érveléssel tudja azt mondani; hol vagyunk még attól a foktól akkor, amikor igen elemi demokratikus vívmányok sincsenek biztosítva.

A magyar fejlődés különösségeire nézve pedig azt mondja ez a nyelv, hogy feudális maradványok teszik különössé a magyar politikai fejlődést. Azért reakciósak középrétegeink és azért öntudatlan parasztságunk nagyrésze és ezért van különös fontossága a munkásság politikájának. A nagybirtokos és nagytőkés osztály osztályérdekei védelmében nemzetvesztő politikát folytatott és ezzel szemben az igazi nemzeti politikát a munkásság és ennek élén a kommunista párt képviseli.

A megoldás pedig ott van, hogy a munkásság és parasztság a haladó értelmiséggel együtt baloldali összefogást tudjon létrehozni minden reakcióval szemben. És ennek az összefogásnak nem állhat útjában egy olyan többség, amely nem tisztán demokratikus elemekből alakult ki a kisgazdapárt keretei között.

Az egymással vitázó két nyelvnek még élesebb fordulatai is vannak egymás ellen és még összeférhetetlenebb formulái is állanak egymással szemben. De a felsorolt fogalmazásokból is nyilvánvalóan kiderül, hogy ez a két nyelv nem tud úgy vitatkozni egymással, hogy ebből a vitából valami közös álláspont kialakulhasson. Magyarul mondva, ez azt jelenti, hogy Kovács Béla és Kovács Imre nem tud úgy vitatkozni Révai Józseffel és Horváth Mártonnal, hogy ebből a vitából kijöjjön valami. Ezek a vitázók küzdenek egymás ellen az arénában és a körülöttük álló nép hajlamai szerint helyesel vagy az egyik oldalnak, vagy a másiknak. Ez azonban nem vita és nincs meg benne a kölcsönös megértés lehetősége.

Addig nem is lehetséges ilyen termékeny vita, ameddig valami közös nyelv ki nem alakul, amíg érteni nem képesek egymás szempontjait a szemben álló felek.

Lehetséges-e közös nyelv?

Meggyőződésem, hogy igen, és azt is merem állítani, hogy a vitából valami egyetértés, valami egyező meggyőződés is származhat. A kérdés azonban az, hogy ez a most megindult vita képes-e ilyen fordulatra, képes-e ily módon valóban komoly vitává alakulni?

Erre is azt felelem, hogy igen. Biztatást ad erre Bibó Istvánnak a Válasz-beli cikke, amely olyan nyelven beszél és olyan módon elemzi a válság jelenségeit, hogy azon komolyan lehet vitatkozni. Ahogyan elemzi a kisgazdapárti többség természetét és feltárja a reakció és a restauráció reális veszedelmét, az olyan előadás, amelyet nem lehet eleve elutasítani. Én nem értek vele mindenben egyet, Kovács Béla, vagy Kovács Imre,

illetve Révai vagy Horváth bizonyosan még kevésbbé ért vele egyet, de azt nem lehet tagadni, hogy komolyan lehet vitázni vele. Ez másfelől azt jelenti, hogy nem lehet valamit el nem fogadni ebből az előadásból, ebből az elemzésből.

Itt van a közös nyelvnek a lehetősége. Mi ennek a közös nyelvnek az alapja, mi a legáltalánosabb grammatikai szabálya? Bibó cikke nem elvontan, megmerevült elvek szerint és formai képletek alapján elemzi belpolitikai válságunk jelenségeit, hanem azt a valóságos társadalmi folyamatot vizsgálja, amely a magyar koalíciós demokrácia politikai keretei között végbe megy. Olyan alapja ez a szemléletnek, amely szilárdan megáll akkor is, ha az egyes jelenségek értelmezésében és értékelésében messzemenő véleménykülönbségek vannak. Tehát olyan közös alapja ez a vitának, amelyen állva lehetséges komolyan beszélni és komolyan vitatkozni egymással.

Felmerül azonban az a kérdés, hogy ez a szemlélet és ez a nyelv nem ugyanaz-e, mint a marxisták nyelve, amelyet szenvedéllyel utasítanak el maguktól azok, akik nem marxisták. Bibó István nem marxista, viszont az a szemlélet, amellyel vizsgálja a válság jelenségeit, mégis rokon a marxizmussal, mert objektív, realista szemlélet, amely nem elvont ideákban és formai képletekben szemléli a társadalmat, hanem valóságos fejlődési folyamatokat tart szem előtt és azokat az osztályerőket és osztályviszonyokat ismeri fel, amelyeket a marxizmus olyan jellegzetesen és pontosan kidolgozott.

Aligha vezetne eredményre, ha külön vitakérdést csinálnánk abból, hogy meddig van igaza a marxista szemléletnek a válság elemzésében és meddig nincs. Ennek a vitának a kikapcsolásával állítom azonban azt, hogy az az objektív szemlélet az egyetlen lehetséges alapja a komoly vitának, amelyet Bibó képvisel. Ha ezt mindenáron marxista szemléletnek akarja nevezni valaki, akkor ennyi marxizmust igazán vállalhat és igazán megtanulhat mindenki, aki komolyan akar hozzászólni politikai fejlődésünk kérdéseihez.

Ha ilyen közös nyelvre tudjuk hozni a vitát, akkor nem kétlem, hogy annak eredménye is lesz. Ez persze nem könnyű. Mindkét oldalon komoly önfegyelemre és bizonyos nyelvi alkalmazkodásra van szükség, hogy ezt a közös nyelvet kialakíthassuk. Az egyik oldalon le kell mondani a marxista frazeológia egynémely olyan kiművelt formulájáról, amely a magyar társadalom nyelvhasználatában nem azt eredményezi, hogy megérti, akinek mondják, hanem ellenkezőleg azt, hogy nem is akarja érteni, sőt eleve ellentmondásra készteti. A másik oldalon pedig el kell fogadni a szemléletnek azt a realizmusát és objektivitását, ami a marxista szemlélettel közös. Így teremthetjük meg a magyar demokrácia politikai és szociológiai nyelvét, talán nemcsak ennek a vitának a használatára, hanem ezen túlmenően is. — Ha ez sikerül, akkor komolyan vitatkozhatunk a válság egyes részletkérdéseiről. Ha azonban ez nem sikerül, akkor ez a vita nem is lesz igazi vita, hanem annak a politikai viaskodásnak a közönséges folytatása, ami a szónoklatokban és ujságcikkekben folyik.

A közös nyelv legelső és legnehezebb próbája a demokrácia értelmezése. Itt tombol legjobban az ellentétes szemléleteknek és az összeférhetetlenül eltérő fogalmazásoknak a zűrzavara. Pedig ha ebben a kérdésben nem tudunk megközelítően egyező értelmezéshez eljutni, akkor semmit nem csináltunk.

A baj gyökere itt is a kétféle nyelv. A sokféle szellemes, vagy nem szellemes jelzők között az a nyilvánvaló tényállás lappang, hogy eleddig kétféleképpen értelmezzük a demokráciát, még a szorosabban vett demokratikus fronton belül is. Az egyik oldalon demokrácia alatt következetesen és makacsul az egyenlő feltételeket nyújtó játékszabályok érvényesítését értik, s ezt az értelmezést takarja az, ha közmegegyezésről, ha minden vélemény tiszteletbentartásáról beszélnek és legfőképpen az, ha a demokrácia másfajta értelmezését diktatúrának bélyegzik. A másik oldalon pedig menthetetlenül népuralom a demokrácia jelentése abban az értelmezésben, hogy a régi uralkodó osztályok hatalmának, kiváltságainak megszüntetésével a népnek, parasztoknak és munkásoknak kell kézbe venni az uralmat.

Ez a kétféle értelmezés nem közeledik egymáshoz azzal, ha egyik oldal is, meg a másik oldal is igyekszik minél elvileg élesebben és világosabban fogalmazni a maga értelmezését. Sőt minden ilyen igyekezet növeli a szakadékot a kétféle értelmezés között. Ebben a vitában ez mindennél nyilvánvalóbb lett.

Ha az egyik oldal „tiszta demokráciát", „közmegegyezést", „globális demokráciát" emleget, lehetetlen nem idézni ez ellen a valóságos helyzet tényállásait és azt, hogy milyen következményekkel járna ilyenfajta demokrácia érvényesítése. Mi lenne abból, ha a földhözjutottakat és a földjüktől megfosztottakat egyformán kezelnénk és mindkét oldalt egyforman tiszteletben tartanánk. Mi lenne abból, ha egyformán tekintetbe vennénk azoknak a véleményét, akik a régi rendszerben uralkodtak és azokét, akiket üldöztek. Semmi más, mint az, hogy a demokrácia önmagát semmisítené meg.

De a másik oldalon is baj van. Ha a szocialisták azt hajtogatják, hogy a népi demokrácia út a szocializmus felé, ezzel ők is csak mélyítik a szakadékot a demokrácia értelmezésében. Tudjuk, hogy a szocialisták így értelmezik, mi azonban nem így értelmezzük és rajtunk is áll, hogy mi lesz belőle. De amiatt, ne értsünk egyet abban, hogy a nagykapitalista vállalatokat államosítani kell? Nem, ilyen kiélezett elvi fogalmazásokkal nem szabad meghiúsítani a demokrácia közös értelmezését mindazok között, akik igen messzemenően egyet akarnak.

Csak az segít át bennünket ezen a szakadékon, ha valami szolíd és gyakorlatias értelmezésben meg tudunk állapodni. És ez annál is inkább lehetséges, mert a nép igen nagy része valami egyértelmű dolgot ért demokrácia alatt. Azt nevezetesen, hogy le kell számolni a régi rendszer mindenféle maradványaival és helyére a népnek, parasztoknak és munkásoknak a vezetése és uralma alatt álló rendszert kell kiépíteni. Azt

jelenti ez körülbelül, hogy a népi demokráciának szolíd és gyakorlatias értelmezésében nyugodtan megállapodhatunk.

Ha elvileg pontosabban és általánosabb érvénnyel akarjuk a demokráciát értelmezni, akkor sem kell akár a globális vagy nem globális jelzők elvi szőrszálhasogatásához, akár az „út a szocializmus felé" jelszónak a túlbuzgóságához folyamodnunk. Mélyedjünk el jobban adott történeti helyzetünk elemzésében és innen kiindulva tegyük élesebbé a demokrácia értelmezését. Ebben is meg tudunk egyezni.

A demokrácia értelmezésének a buktatóján mindenképpen túl segíteni politikai életünket. Mindaddig, amíg a kérdés úgy van föltéve, hogy „akarsz-e demokráciát?" — addig a buktató előttünk áll, mert erre a kérdésre józan ésszel csak úgy lehet felelni: „attól függ, hogy értjük a demokráciát". Legalább is így felel a legtöbb ember. Ha ellenben úgy tesszük föl a kérdést, hogy „akarod-e, hogy az egész feudálkapitalista rendszert mindenestül elsöpörjük és helyébe paraszt-munkás vezetés alatt álló politikai rendszert építsünk fel?" — akkor erre minden épeszű dolgozó ember igennel felel.

Tehát ez a demokrácia helyes értelmezése, ezt kell a politikai viták használatára is világosan megfogalmazni.

A választójog kérdése

Annak idején csináltunk olyan választójogot, amilyen a könyvben meg van írva. Általános, egyenlő, titkos, közvetlen, nőkre is kiterjedő stb. választójogot iktattunk törvénybe, s ennek alapján úgy választottunk, hogy nem is volt olyan államapparátus, amely a választás menetébe beleavatkozhatott volna, a pártapparátusok pedig általánosságban fegyelmezték magukat. Viszont azt már mindenki világosan látja, hogy ebbe a választásba az egyházzal az élén igen hathatósan befolytak mindazok a hagyományos tekintélyek, amelyeknek a népre való befolyása a régi rendszer idején kifejlődött.

Tehát tiszta választás volt az, demokratikus választás volt az? Úgy látszatra igen, de valójában nem. Valamiféle fikciónak és valami naiv jóhiszeműségnek estünk áldozatul. Inkább gavalléros volt az a választójog és választás, mintsem valójában demokratikus — és most ennek a gavallériának issza a levét a Kisgazdapárt és az egész demokrácia.

Ilyen gavallériát pedig többé nem engedhetünk meg magunknak, ezt nem akarhatja senki, aki komolyan akarja a demokráciát. Hogy ez a választójog szükítésével jár? Kétségtelenül, de aki komolyan veszi a demokráciát, az ennek aligha mondhat ellen.

Bibó István azt fejtegeti a cikkében, hogy a választójog szükítése nem vezethet eredményre. Azt állítja, hogy a fasiszta szavazatokat ki lehet rekeszteni, de a reakciósokat nem, mert azok megfoghatatlanul helyezkednek el a társadalomban. Van igazság állításában. Én mégis azt mondom, hogy a választójogból ki kell zárni bizonyos kategóriákat akkor is, ha ez a mennyiség nem befolyásolja döntően a választás eredményét. Éppen a demokrácia komolysága és következetessége érdekében kell ezt

megtenni. Teljesen hamis érvelés az — ez nem Bibó érvelése —, hogy a demokrácia nem szűkítheti a választójogot. Valóban nem, ha egy társadalom és politikai rendszer annak rendje és módja szerint már kiépítette demokratikus rendjét és az iskolában is demokráciára nevelték már a gyermekeket. De olyan társadalomban, ahol századokon keresztül egy feudális rendszer nyomta szolgaságba a népet, utána pár esztendeig pedig a fasizmus maszlagjával szédítették sikeresen az embereket, ott nem bízhatja magát korlátozás nélkül mindenkire a demokrácia.

Ha komolyan értelmezzük a demokráciát és komolyan demokratikus, szóval a demokrácia érdekét szolgáló választójogot akarunk, akkor nem tehetünk mást, minthogy igenis, korlátozzuk a választójogot. Ez ellen vitatkozni nagyon nehéz, viszont politikai okokból ellentmondani lehet, de ez nem változtat e nézet helyességén.

Hogyan lehet ezt a korlátozást úgy végrehajtani, hogy a reakciós elemek nagy részét is kirostálja a könnyebben megfogható fasiszta elemek mellett, az valóban nehéz kérdés, de ez már gyakorlati probléma, amely nem érinti a kérdés elvi és politikai megítélését.

A közigazgatási reform ügye

Ezt a kérdést közvéleményünk nem veszi elég komolyan. Széles körben az a nézet, hogy a közigazgatási reform nem életkérdése demokráciánknak, tehát nem kell túlnagy jelentőséget tulajdonítani neki. Nem is merült föl a közigazgatási reform ügye politikai életünkben mint önálló kérdés, ha csak az önkormányzati választásokkal kapcsolatban került napirendre.

Pedig ez a kérdés mélyen és döntően érinti demokráciánk megszilárdulásának az ügyét. Ez a hatása két irányban is döntő. Egyfelől a jó és demokratikus közigazgatási rendszer a legjobb és legnagyobb hatású eszköz a demokrácia megszilárdítására, másfelől pedig csak jó közigazgatás teheti alkalmassá a demokratikus államot arra, hogy közfeladatait jól ellássa.

Itt is eltévedünk azonban, ha a közigazgatás kérdését elvontan tesszük fel. Ha az önkormányzati elv és a központi elv elvont kérdéseiről kezdünk vitatkozni, abból semmi jó nem jön ki közigazgatásunk reformjára vonatkozóan, ellenben újabb politikai ellentéttel szaporíthatjuk a koalíció gondjait. Mert igaz, hogy az önkormányzati elve minél teljesebb alkalmazása a demokrácia sarkalatos elvi követelménye, azonban valamiféle teljes önkormányzati autonómia sem a demokrácia ügyét nem vinné előbbre, sem a közigazgatást nem tenné jobbá. Viszont a központi közigazgatás sarkalatos követelménye a modern népet szolgáló közigazgatásnak, mégis teljes megvalósítása nem szolgálná sem a demokráciát, sem a közigazgatás eredményességét.

Nem elvi vitában és nem az ellentétes szemléletek közt való viaskodásban kell tehát ennek a kérdésnek a megoldását keresni. Egy módon találhatjuk meg a helyes megoldást, úgy, ha ezt a kérdést is reálisan szemléljük, a magyar társadalom adott történeti és társadalmi való-

ságának megfelelően és a demokrácia komoly érdekei szerint keressük a megoldást.

Ez pedig azt jelenti, hogy szembe kell néznünk az úri restauráció veszedelmével, amely éppen a közigazgatásban fenyeget legjobban a szakszerűség köntösében. Bibó Istvánnak idevágó fejtegetései pontosan és világosan tárják fel ezt a problémát és helyesen mutatnak rá e veszedelem elhárításának lehetőségeire.

Mit lehet hát tenni ezen a vonalon? Komolyan és mélyen belemenni a közigazgatási reform kérdéseibe, kialakítani egy átfogó és gyökeres reformtervet a magyar társadalom tényleges viszonyainak és a demokrácia komolyan vett érdekeinek megfelelően és ezt a tervet fokozatosan megvalósítani. Az igaz, hogy nem lehet egyszerre átépíteni az ország közigazgatását. De azt lehet, hogy a munka tervét kidolgozzuk és az adott körülményeknek megfelelően fokozatosan végrehajtsuk. Egy részét tehát az önkormányzati választás előtt, a többi részét pedig utána.

A kibontakozás útja

A válság megoldása politikai erők kérdése. Nem tagadható azonban, hogy bizonyos belátások és a felelősség érzete is szerepet kapnak a kibontakozás kialakításában. S ezen a ponton nem közömbös, hogy hova fejlődik és milyen eredménnyel jár a válság kérdései körül kialakult vita. Ezen túlmenően azonban van egy távolabbi és nagyobb jelentősége is. Hogy a válság megoldásaképp kialakuló megegyezés mennyit ér, mivé fejlődik és újabb közeli válsághoz vezetne, vagy egy mélyebb demokratikus fejlődést segít elő, az nagy mértékben azon múlik, hogy a közvélemény mennyit hajlandó tanulni és a kérdések milyen világosan tétetnek föl.

Ennek érdekében a megindult vitának föltétlenül tovább kell haladni és minél mélyebben föl kell tárnia demokráciánk összes kérdéseit, túlmenően a mostani válságon. Ez a föladat egyformán munkára szólítja mind a munkáspártok marxista teoretikusait, mind a többi pártok írástudóit, valamint a pártokon kívül álló szakembereket. Valóságos szellemi offenzívára van szükség, mert most megtanulhattuk, hogy komoly és nyílt elvi fejtegetések nélkül a politikai válságokat mennyire megrontja és megterheli az a sok kölcsönös hiedelem és rémisztgetés, amit egymásról feltételeznek a szembenálló felek.

Egyformán nagy feladat vár ebben a szellemi offenzívában a marxista politikusokra és teoretikusokra éppen úgy, mint a többiekre. El kell jutnunk a magyar társadalom és a magyar demokrácia problémáinak a helyes és reális megfogalmazásáig, s ezt közös erővel, mindkét oldali erőfeszítéssel kell elérnünk. Szilárd meggyőződésem, hogy van közös alap, ahova mind a két oldalról eljuthatunk, ha kellő fegyelemmel és elszántsággal törekszünk erre.

Ha sikerül a közös nyelvet kialakítani és ezen a nyelven reálisan föltárni a problémákat, akkor jól szolgáljuk a kibontakozást és távolabb demokráciánk erőteljes fejlődését. *Erdei Ferenc*

A TERMELŐTŐL A FOGYASZTÓIG*

Tízezres asszonytömeg tüntetett pénteken a drágaság ellen. Munkásasszonyok, dolgozó családok háziasszonyai elkeseredetten szálltak szembe a drágaság fenyegető hullámával és minden vonalon a fogyasztói árak csökkentését követelték. A gyűlésen részt vevő és elkeseredetten tüntető asszonyok egy része demokratikus pártoknak, sőt a munkáspártoknak a tagja volt, másik része pedig a demokratikus nőszövetség tagja. Tehát olyan nők vonultak föl, akik tudják, mi a demokrácia, vállalják a stabilizáció érdekében az áldozatot, mégis szenvedélyesen törtek ki a drágaság ellen.

A falvakban és tanyák közt nincs tízezres tüntetés, de általános és mélységes elkeseredés uralkodik el, egyfelől az iparcikkek drágasága ellen, másfelől pedig egynémely mezőgazdasági termény olcsó ára miatt. A parasztasszonyok nem tartanak tömeggyűlést, de a kapuban, a kútnál, a piacon és a munkában éppen olyan szenvedélyesen és elkeseredetten szállnak szembe evvel a fenyegető hullámmal, mint városi asszonytársaik.

Mi ez? Tüntetés a stabilizáció ellen? Semmiképpen. A stabilizáció értékét éppen a dolgozó rétegek asszonyai tudják méltányolni, és különösebb politikai öntudat nélkül is lelkesen mellette állnak, mert érzik rengeteg hasznát és legfőképpen érzik a biztonságot, azzal az állapottal szemben, amikor a pénz semmivé olvadt a zsebükben. Tehát nem a stabilizáció ellen volt ez a tüntetés és nem a stabilizáció ellen zúgolódik kevésbé észrevehetően kinn a falvakban és a tanyákon a parasztság. Hanem az ellen a spekuláció ellen és az ellen az árdrágítás ellen, amely a stabilizáció biztos alapjait fölhasználva, a falusi termelő és városi fogyasztó rovására féktelenül tör a maga hasznára és a dolgozó réteg kiuzsorázására.

Odáig kezd fajulni a drágaság fenyegető hulláma, hogy széles néprétegekben felmerül a kétség a stabilizáció sikerében. Nagyon sokan beszélnek arról, hogy megkezdődött a stabilizáció fokozatos visszacsúszása, és megyünk az újabb infláció felé. S a reakció ügynökei terjesztik ezt a vészhírt. Hogy olyan szenvedélyes és elkeseredett volt az asszonyok tüntetése a fővárosban, abban az a félelemérzés is belejátszott, hogy veszélybe kerülhet a stabilizáció. Nyugodtan és megnyugtatóan megállapíthatjuk, hogy ilyen veszély nincs. Nincs veszélyben a stabilizáció, és nem is fog veszélybe kerülni. Az elkeserítő drágaság és az aggasztó drágulás nem a

* *Szabad Szó, 1946. november 17.*

stabilizáció csuszamlásából következik, nem a megszilárdított gazdasági szerkezet következménye, hanem egész más jelenség. Nem a stabilizáció rendszeréből következik, hanem a stabilizáció réseit kihasználva csapott fel a drágaságnak és a drágulásnak ez a hulláma.

A stabilizáció csak úgy vált lehetségessé, hogy a dolgozó rétegek mind a termelői, mind a fogyasztói oldalon áldozatot vállaltak. A parasztság azzal, hogy a mezőgazdasági termények ára általában lényegesen alatta maradt a háború előtti színvonalnak, a munkásság azzal, hogy a munkabér szintén lényegesen alatta maradt a háború előtti bérnek. Hasonlóképpen a tisztviselők. Ezt az áldozatot vállalni kellett a dolgozó osztályoknak és vállalták is, mert ez az egyetlen lehetséges útja a gazdasági élet megszilárdulásának és ezen keresztül a demokrácia biztosításának.

Ez a számvetés érvényesült a stabilizációs árakban. Csakhogy rögtön az első lépésnél kiderült: nagyon könnyen kalkuláltak egynémely szervek ezzel a helyzettel, és a mezőgazdasági termelői árak számos terménynél alatta maradtak a lehetséges színvonalnak, a fogyasztói árak pedig erősen fölé emelkedtek a szükséges mértéknek. Az ipari árak kalkulációja pedig általában bőkezűbb lett, mint a munkabérek és a mezőgazdasági termelő árak megállapítása, tehát az iparcikkek általában magasabb áron indultak, mint ami föltétlenül szükséges lett volna. S azóta kiderült, hogy ezzel egy folyamat indult meg: a fogyasztói árak nagyon sok cikknél emelkedtek, anélkül, hogy a termelői árak ennek megfelelően szintén emelkedtek volna.

Mi ennek az oka? Közben van valahol hiba a termelő és a fogyasztó között. Itt léptek fel az árdrágító elemek, ezeket kell föltárni és megfékezni, ha meg akarjuk védeni a stabilizációt és ezen keresztül a mezőgazdasági termelőt is, meg a városi fogyasztót is.

Mindenki előtt ismeretes, hogy a fogyasztói árakban mekkora nagykereskedői és mekkora kiskereskedői haszon foglaltatik benne. Érthetetlenül nagyobb, mint bármikor a háború előtt. Van azonban magyarázat is: sokkal több kereskedő végzi el ma kevesebb áru forgalmazását, mint a háború előtt a nagyobb mennyiségű áruét. Pedig a háború előtt is indokolt panasza volt termelőnek és fogyasztónak egyaránt, hogy nagy a közbeékelt közvetítő haszon, ezért jár rosszul mind a termelő, mind a fogyasztó. Hát most ez a közvetítő haszon még sokkal nagyobb, mint bármikor korábban. Itt van a nyitja a drágulásnak, és itt van a lehetősége a drágaság megfékezésének.

A szabad kereskedelmi forgalomban éppen úgy tobzódik ez a közvetítő nyerészkedés, mint a kötött forgalomban. A szabad kereskedelemben a kereskedői ügyesség találja meg a nyitját annak, hogy minden lehetséges közvetítő költséget fölszámítson, a kötött forgalomban pedig az egykéz jellegű szerveknek a kalkulációja bővelkedik mindenféle jutaléknak a beszámításával. Termelői és fogyasztói érdek egyaránt parancsolóan követeli, hogy ezen a ponton ragadjuk meg a drágulási áramlatot, és ezeket a nyerészkedő elemeket fékezzék meg.

A pártok megegyeztek abban, hogy az iparcikkek árát általában 25 százalékkal mérséklik. Emellett pedig jogos követelése a városi fogyasztóknak, hogy némely

mezőgazdasági termék fogyasztói árát is le kell szállítani, mert különben kikerülhetetlenül jelentkezik a munkabéremelés igénye. Már meg is született bizonyos körökben az a recept, hogy ezt egyszerűen úgy kell megcsinálni, hogy 25 százalékkal kell mérsékelni a termelői árakat. Itt lóg ki a lóláb. Akkor, amikor az egész tűrhetetlen drágulást és az árviszonyok eltolódását a közvetítői haszon idézi elő, akkor nem ezt szállítani le, hanem a termelői árat nagyon átlátszó kereskedői és egykézérdekű számítás. Ipari vonalon valóban van lehetősége bizonyos termelői árleszállításnak, de a mezőgazdasági terményeknél ez teljes képtelenség. Annál inkább van azonban lehetőség arra, hogy a kereskedői haszonkulcsot, a közvetítői hasznot kell leszállítani mind a szabad forgalomban, mind pedig a kötött cikkeknél.

A most kidolgozás alatt álló árleszállításnál erre kell venni az irányt és így törni le az indokolatlanul magasra szökött árakat. Ezt akkor is meg kell csinálni, ha a leszállított haszonkulcs mellett nem tud megélni minden kereskedő, aki ma kereskedik. Nem élvezhet kiváltságot a kereskedői réteg akkor, amikor a szanálás mind a munkásság, mind a tisztviselők, mind a parasztság részéről megköveteli a maga áldozatait. Az egészségtelenül földuzzadt kereskedő réteg különérdeke nem szegheti útját a stabilizáció általános érdekének.

A termelőtől a fogyasztóig ugyis nagyon sok a közbeeső kéz, és úgyis nagyon sok a közbeiktatott költség, ha sikerülne visszamenni a háború előtti arányokra. Az pedig, ami ma közbeékelődik, egyszerűen tűrhetetlen, s oka elsősorban és legfőképpen mindannak, ami jogos elkeseredéssel tölti el mind a városi fogyasztókat, mind a falusi termelőket. Hogy intézményesen és nagy mértékben megrövidítsük a termelő és fogyasztó közti utat, ahhoz hosszú gazdaságpolitikai fejlődés kell. A szövetkezeteknek és az állami beavatkozásnak olyan kiépítése, amelynek még nagyon a kezdetén vagyunk. Azonban addig is, amíg ezen az úton továbbfejlődünk, egyetlen útja a drágaság leküzdésének az, ha a közvetítői hasznot legalább a háború előtti mértékre szállítjuk le.

PARASZT SZOMSZÉDAINK*

A világ egy és oszthatatlan, szokták mondani. Azt fejezi ki ez a megállapítás, hogy az egyes országok sorsa nem független egymástól és ami Amerikában történik, az befolyással van a kelet-európai népek sorsára is. Valóban így van. Hogy a búza ára hogyan alakul a csikágói tőzsdén, az hatással van a magyar paraszt búzájának az árára is, és hogy mit határoznak a nagyhatalmak képviselői akár a párizsi, akár a New York-i akár a moszkvai értekezleten, az is érezteti a hatását a magyar politikai életben is.

Nem szabad azonban túlbecsülni ezt a nagy egységet. Igaz, hogy összefügg egymással a világ minden országa, de azért a világ mégiscsak külön részekből áll, és ezek a részek hol közelebb, hol távolabb vannak egymástól. Világosabban szólva: befolyással van egy ország sorsára az is, ami a nagyvilág tárgyalóasztalainál történik, de jobban befolyással van az, ami a szomszédban történik. [És még egy. Ezek a külső hatások együttvéve sem határozzák meg éppen pontosan azt, hogy mi történik egy országban, mert elsősorban azon múlik egy nép gazdasági, társadalmi és politikai fejlődése, hogy milyen annak a társadalomnak a múltja és milyen erők, hogyan dolgoznak benne. Ami a világban történik, az mind csak módosítja, színezi azt, amit a belső erők kialakítanak.]**

Most a nagy világzajlásban igen fontos határozatok születnek a nagyhatalmak tárgyalásain. Sokan úgy veszik ezt, hogy, íme, ezzel vagy azzal a határozattal így vagy úgy eldőlt Magyarország sorsa. Nem dőlt el és ezek a határozatok vagy megegyezések nem is döntik el véglegesen vagy pontosan, hogy hová fejlődik a társadalmi és politikai életünk, csak befolyásolják belső erőink harcát.

Nagyobb a jelentősége és döntőbb a hatása azoknak az eseményeknek, amelyek közelebb hozzánk, a szomszédban történnek. Nagyobb mértékben megszabja a mi politikai előrehaladásunkat az, hogy milyen szomszédos országok vesznek körül bennünket, mint az, hogy mi folyik a távoli Amerikában vagy éppen a világ más részein az egyes nagyhatalmak között. Éppen ezért nekünk nagyon jól kell tudni, hogy mi történik a szomszédunkban. Annál is inkább, mert a szomszédunkban olyan parasztnépek élnek, amelyeknek a sorsa sokban közös a mienkkel, s az ő

* *Paraszt Újság, 1946. 49—50. sz.*

** *Szögletes zárójelben az újságcikkből kihagyott, de az eredeti kéziratban szereplő szövegrész olvasható.*

paraszti politikájuk nagyon tanulságos a mi parasztságunk politikai küzdelmei számára.

Mindenki tudja, hogy milyen eredményt hoztak a szomszéd országok választásai Darvas József bulgáriai és jugoszláviai utazásából és Horváth Józsefnek, a Szabad Szó tudósítójának a cikkeiből pedig közelebbi betekintésünk is van ezeknek az országoknak a politikai életébe. Nagyon tanulságos az, ami ezekben az országokban történik, és a szomszéd országok politikai fejlődésének igen nagy jelentősége van a mi jövőnk alakulására is. Nekünk magyar parasztoknak pedig különösen fontos dolog, hogy mit csinálnak paraszt szomszédaink, a jugoszláv népek, a románok, a bulgárok, a csehek és a lengyelek.

Mi történik ezekben az országokban a háború befejezése óta. Nem kisebb dolog, mint az, hogy szabad, öntudatos parasztok a munkássággal és a velük együtt haladó értelmiségiekkel együtt valóságos népuralmat építenek ki, és sorjában szorítják vissza a mindenféle népelnyomó hatalmasságokat, a kapitalistákat éppen úgy, mint a földbirtokosokat. Olyan demokráciát csinálnak, amely ugyan nem tetszik a polgároknak, de nagyon tetszik a népnek, a parasztoknak éppúgy, mint a munkásoknak. Ezek a népek igen komolyan veszik a népi demokráciát, és minden finnyás akadékoskodást félretolva valóban csinálják a demokráciát. Szóval megtörik a tőkés polgárok, kereskedők, gyárosok és földbirtokosok hatalmát, és helyébe a parasztság és a munkásság szervezetein keresztül a nép uralmi rendszerét építik ki. Ők már nemcsak vitatkoznak azon, hogy milyen legyen tulajdonképpen a demokrácia, hanem eldöntötték a kérdést: olyan, amilyen a népnek kell ahhoz, hogy erőt vegyen régi elnyomó hatalmai fölött, és a maga szabadságát biztosíthassa.

Ezek az erőteljes népi demokráciák nem nagyon tetszenek a nyugati, polgári demokrácia híveinek, és erről az oldalról állandóan élesen kritizálják őket. Ezt a kritikát azonban egész jól elbírják ezek az országok, és a parasztság minden kritika ellenére mind nagyobb és nagyobb tömegekben sorakozik föl e kormányok mögött. Egyszerűen azért, mert az effajta demokratikus rendszer igen sikeresen tudja orvosolni a parasztság bajait, és hathatósan elő tudja segíteni a parasztság fejlődését mind gazdasági, mind társadalmi és politikai téren.

Meglepő és irigylésreméltó az, ahogyan sorban megoldják a parasztság kérdéseit ezekben a szomszédos országokban. A földreform terén például sokkal előbbre vannak, mint mi. A nagybirtokrendszer felszámolását már a múlt háború után végrehajtották, és erős kisbirtokos parasztságot fejlesztettek ki. Most pedig tovább vitték a földreformot. Lejjebb szorították a birtoknagyságot, és minden nem földművelőtől elvették a birtokot, hogy jusson minden dolgozó parasztnak. Így most már ott tartanak, hogy a dolgozó parasztok legnagyobb részének van életképes kisgazdasága, és senkinek nincs akkora, hogy azon dolog nélkül meg tudjon élni.

Hasonlóképpen megfékezték a parasztot kiszákmányoló kapitalizmust. Az államosításban messzebb mentek mint mi, és mindazokat a nagyvállalatokat államosították, amelyek a közszükségletekre termelnek. [Ezzel elérték, hogy az ipari termelés hasznát a tisztességes mértékre szorították le. De erős állami kézbe

fogták a kereskedelmet is részben a szövetkezetek, részben az állami elosztószervek révén. Így elérték azt, hogy a kereskedői hasznot a kellő mértékre szorították le, és ezáltal hozzáférhető áron tudják biztosítani a közszükségleti cikkeket a dolgozó népnek.]

Hatalmas eredményeket értek el azonban politikailag is. Elérték azt, hogy megtörték a kapitalista polgárok és az uraskodó földbirtokosok politikai hatalmát, és helyükbe a parasztság és a munkásság politikai szervezetei irányítják a politikai életet. Szóval a demokráciában tényleg elérték azt, hogy letűnt a régi urak uralkodása, és maga a nép vette hatalmába az országot. Miután pedig ezekben az országokban még nagyobb a parasztság aránya, mint nálunk, ez azt jelenti, hogy a hatalomban döntő része van a parasztságnak. Megnyilatkozik ez mindenben. Például abban is, hogy amikor mondjuk, a bolgár kormány nagy fogadóestélyt rendez, akkor a volt királyi palota fényes termeiben bocskoros, csizmás, népviseletes parasztok jelennek meg, és híre sincs közöttük estélyiruhás, ékszeres dámáknak és frakkos úriembereknek.

Szinte szégyelnünk kell magunkat, hogy mi mennyivel hátrább vagyunk a demokráciában, és parasztságunk mennyivel kevésbé tud élni a demokrácia adta lehetőségekkel. Erre megvan a magyarázat, de nincs meg a mentség. A magyarázat az, hogy ezek a népek nem éltek olyan hosszú feudális földesúri hatalom alatt, mint a mi parasztságunk, tehát régtől fogva szabadabbak, öntudatosabbak és gerincesebbek. Mi elébb állunk náluk gazdaságilag: fejlettebb a paraszti gazdálkodás és fejlettebb az ipari termelés, de egyúttal sokkal hátrább állunk politikailag. A hosszú feudális uralom a jól kiépített úri országlás betörte a magyar parasztságot és türelmesebbé, alázatosabbá tette. Ezért tudták olyan soká pórázon vezetni az urak, és tudják még ma is elég nagy részben.

Ez a magyarázat azonban nem lehet mentség. Ha mostohább volt is a mi történelmünk, mi sem nyugodhatunk bele abba, hogy parasztságunk továbbra is kihasznált, elnyomott nép maradjon. Nekünk is meg kell tanulni, hogy a demokráciát a parasztság fölszabadítására használjuk fel, akkor is, ha ez némely polgároknak és uraknak nem tetszik. Mi sem maradhatunk le paraszt szomszédaink mellett, ha már eddig le is maradtunk. Tanulhatunk tőlük, és tanulnunk is kell. Különösen meg kell tanulnunk azt, ami a titka ezeknek a népi-paraszti demokráciáknak: a parasztság akkor tudja valóságosan fölszabadítani magát, ha régi uraival fölmondja a barátságot, szövetkezik a munkássággal és magával ragadja a dolgozó értelmiséget. Ezt a példát mutatják paraszt szomszédaink.

A MEZŐGAZDASÁGI ÉRDEKKÉPVISELET*

A mezőgazdasági termelés irányítása, fejlesztése igen gyenge eredményeket ért el a múlt rendszer alatt. Voltak különféle érdekképviseleti és szakmai szerveink, amelyek sok beszéddel és nagy hanggal foglalkoztak is a mezőgazdasági termelés fejlesztésével és irányításával, azonban meg kell állapítanunk, hogy ez a munka nagyon kevés hatást ért el a parasztság körében. Ezen természetesen nem is kell csodálkozni. Mindezek a szervezetek főképpen, sőt olykor kizárólag a nagybirtokosok érdekének a védelmét és az ő szükségleteiknek a kielégítését szolgálták és a parasztságra felülről akartak rátukmálni különböző termelési irányokat és módszereket, úgy legtöbbször, hogy annak az anyagi, technikai feltételei nem is voltak előteremthetők a paraszti kisgazdaságokban.

Így állott elő az az állapot, hogy a parasztság minden felülről jövő kiküldöttet, tanácsot, utasítást a legteljesebb bizalmatlansággal fogadott és vajmi keveset hajlott rájuk. Most a helyzet politikailag alapjában véve megváltozott. A földreform megdöntötte a nagybirtokosok gazdasági és politikai hatalmát és a maga gazdájává tette a kisparasztság nagy részét is. Most érkezett el tehát az ideje annak, hogy a mezőgazdasági érdekképviseleti és szakmai szerveket népivé és parasztokká alakítsuk át. Most érkezett el az ideje annak, hogy valóságos mezőgazdasági, paraszti önkormányzatot létesítsünk és a mezőgazdasági termelés fejlesztését, szervezését és irányítását ezeknek a népi önkormányzati szerveknek a kezébe adjuk.

Két ilyen népi szerv már működött is a változás óta és ezek alapján a parasztság bizonyos tapasztalatokat szerzett az ilyen munkában. Egyik volt a *Földigénylő Bizottság*. A Földigénylő Bizottságok munkáját lehet kritizálni, lehet komoly hibákat megállapítani működésükben, egyet azonban nem lehet kétségbe vonni: megmozdították az egész parasztságot és a földreform végrehajtásának hatalmas munkáját mégis csak elvégezték. Világos bizonyítéka ez annak, hogy ha helyesen, alkalmas szervezetek keretei között sikerül megmozdítani az érdekelt parasztságot, akkor eredményessé válhat a munka. A másik ilyen népi szerv a *Termelési Bizottság*. A szükség teremtette meg községenként ezeket és a szükségben öntevékenyen, kezdeményezően nyúltak bele a termelés kérdésébe. Működésük nagyon sokhelyt nem volt elég eredményes. Nagyon sokhelyt nem is működtek

* *Parasztnaptár, 1946. 33—38.*

kellő erővel, ismét sokhelyt pedig hatástalan maradt az erőfeszítésük. Azt azonban itt is el kell ismerni, hogy az őszi vetéseknek igen jelentékeny része ezeknek a Termelési Bizottságoknak köszönhető. Tehát itt is ugyanaz a tanulság, az érdekelt parasztságból alakult népi szervek akármilyen nehéz körülmények között is, tudnak eredményt elérni.

Ezek a tapasztalatok és ezek a kezdeményezések mutatják meg a helyes útját annak, hogy hogyan lehet életképes és eredményes mezőgazdasági érdekképviseleti szerveket létesíteni. Azt kell tehát tennünk ezeket a kezdeményezéseket fejlesszük, továbbvigyük és egységes nepi mezőgazdasági érdekképviseleti szervezetté építsük ki. Ennek az útja pedig az, hogy községenként Földműves Bizottságokat létesítsünk és ezeknek magasabb járási, megyei és országos szervezetét is építsük ki.

A Földműves Bizottságokat nem lehet másként, mint községenként autonóm szervekként, széles hatáskörrel alakítani meg. A legkisebb községben is és a legnagyobb határú mezővárosban is egyetlen Földműves Bizottságot lehet és kell alakítani, ez azonban a határ kiterjedésének és a földműves lakosság számának megfelelően különböző nagyságú kell, hogy legyen. A bizottság megalakulása a legdemokratikusabb módon kell, hogy megtörténjék. Minden birtokkategória és a birtoktalanok is számuk arányában kell, hogy képviselőket válasszanak. Így biztosítható az, hogy nem kerül egy-egy érdekcsoport, vagy birtokosréteg olyan befolyásra, amely számarányát meghaladja.

Az így megalakult Földműves Bizottságok valósággal a falu mezőgazdasági parlamentjévé, mezőgazdasági parlamentjévé, mezőgazdasági tanácsává kell, hogy alakuljanak. Mindazok az érdekképviseleti és szakmai teendők tehát, amelyek ma szétszórva különböző szerveknél vannak, azok együtt a Földműves Bizottság hatáskörébe kell, hogy kerüljenek. Így érhető el az, hogy a bizottságban az egész parasztság érdeklődése és érdekeltsége mellett minden birtokkategóriának a felelős részvételével demokratikus módon kerülnek vitatás alá és alakulhatnak ki azok a megoldások, intézkedések, amelyek nemcsak alkalmasak arra, hogy megoldják a kérdéseket, hanem végre is hajthatók. Nézzük ezeket a teendőket sorjában.

A termelés irányítása

Az elmúlt rendszerben igen hangzatos jelszavakkal és intézkedésekkel igyekezett a kormányzat különféle irányokba terelni a mezőgazdasági termelést, de mindnyájan nagyon jól tudjuk, hogy ez az igyekezet legtöbbször hatástalan maradt. Most a Földműves Bizottságokon keresztül magának a dolgozó parasztságnak a részvételével kell ezeket az irányokat meghatározni és szintén a parasztság önkormányzati képviselete révén végre is hajtani. Két dologról van itt szó. Egyrészt arról, hogy a kormányzati gazdaságpolitika ne a levegőbe tervezzen, hanem az érdekelt parasztság hivatott szervének a javaslatát és véleményét vegye tekintetbe és ennek alapján dolgozza ki termelési politikáját. A másik oldala a dolognak az, hogy a termelés helyes irányítását csak akkor lehet meg is valósítani, ha a végrehajtásban ezek a népi önkormányzati szervek működnek közre.

A falu gondjai

Másik csoportja a mezőgazdasági termelés kérdéseinek a sok helyi nehézség és gond, amiket általános intézkedésekkel nem is lehet megoldani. Az igaerő hiánya és annak helytelen eloszlása, a haszonbérleti kérdések bizonytalansága, a munkabérkérdés teljes rendezetlensége és a közös használatra szolgáló nagyobb gépi berendezések, apaállatok, tenyészanyag beszerzése és elosztása. Mindezek olyan kérdések, amelyeket a jelenlegi szervek nehezen, rosszul, sőt egyáltalán nem képesek megoldani. Akkor tudunk erőt venni ezeken a mindennapi égető kérdéseken, ha a községek mezőgazdasági önkormányzati szervének hatásköre lesz arra, hogy a maga önkormányzati körében hathatósan és kellő erővel tud intézkedni. Ennek a célnak az érdekében a Földműves Bizottságokat világosan körvonalazott hatáskörrel kell felruházni és rábízni ezeknek a kérdéseknek a megoldását községenként az illető bizottságokra.

A mezei jog

További csoportja a mezőgazdaság égető és megoldásra váró kérdéseinek az a jogvita, amely a háborús körülmények folytán a mezőgazdaságban előállt. Az állatok tulajdonjoga, a haszonbérlet összegének a megállapítása, a vetőmagkölcsönök visszafizetése és biztosítása. A közös beszerzésekhez való hozzájárulás és így tovább. Mindezek a kérdések részben a bíróságokat foglalkoztatják, részben a gazdasági felügyelőségek gondját szaporítják, de általában véve megoldásra sehol sem jutnak. Ez nagyon természetes is. Olyan változatos és bonyolult kérdések ezek, amelyeket általános jogszabályokkal és távoli bírói és közigazgatási szervekkel megoldani helyesen és igazságosan teljesen lehetetlen. Még akkor is, ha ez a tételes jognak és az általános jogszabályoknak a sérelmével jár is, a konkrét igazság érdekében ezeket csak helyi szervek tudják alkalmasan és helyesen elintézni. Ily módon a Földműves Bizottságok az egész mezőgazdasági jog és a termelés különféle jogviszonyai tekintetében is hatáskört nyernek és ily módon a gyakorlat útján alakítják ki azokat a helyes döntéseket és jogszabályokat, amelyeket azután általános jogszabályokban lehet majd kifejezni és érvényesíteni.

A szakoktatás

Nagyon fontos és súlyos kérdése a mezőgazdaságnak a szaktudás fejlesztése. A gazdasági előljárók rendszere úgy akarta megoldani ezt a kérdést, hogy községenként egy-egy képzettebb gazdát állít oda gazdasági tanácsadónak és irányítónak úgy, hogy hatalmat is ad a kezébe. Ez a rendszer megbukott.

Csak úgy lehet biztosítani a szaktudás bekapcsolódását a paraszti termelésbe, ha a döntés és a határozat joga a paraszti érdekképviselet kezében marad, viszont ez a bizottság, ez a tanács alkalmaz szakértőnek képzett gazdákat, akiknek a tanácsát

megfogadja és a maga hatalmával biztosítja is annak végrehajtását. Ez az egyedül demokratikus eljárás és ez az, amelyet a parasztság egyedül képes bevenni és elfogadni.

Ilyen kilátásai és reménységei vannak a jól megalakított mezőgazdasági önkormányzati szerveknek, ezért múlhatatlanul szükséges, hogy a Földműves Bizottságok rendszerét haladéktalanul és teljes erővel kiépítsük. A fejlődés következő lépései majd akkor következhetnek helyesen, ha már a községi Földműves Bizottságokat létrehoztuk. Ez a munka méltán csatlakozik a földreform végrehajtásának történelmi tettéhez.

A SZÖVETKEZETI TÖRVÉNY ELÉ*

A nemzetgyűlés megkezdte a szövetkezeti törvényjavaslat tárgyalását, és az előjelek után ítélve néhány napon belül a javaslat törvényerőre emelkedik. Örömmel üdvözöljük ezt a bátor lépést szövetkezeti életünkben annál is inkább, mert ez a javaslat nagyjában-egészében alkalmas arra, hogy új alapokra fektesse szövetkezeti életünket, és új szövetkezeti fejlődésnek vesse meg az alapját. Nem kifogásképp, de a helyzetből folyó súlyos és megoldatlan problémák miatt van azonban néhány szavam a szövetkezeti törvény elé.

1939-ben, az akkori kritikus politikai helyzetben írtam, hogy akkori törvényhozásunk, ha mégoly demokratikus jogszabályokat hozna is, abból nem lenne a valóságban demokratikus intézkedés, mert a végrehajtási apparátus vagy kiforgatná eredeti értelméből, vagy elszabotálná. Akkor nemzetgyalázási vétségnek találta ezt a magyar királyi bíróság, s elítélt érte. Igazán nem szándékom a demokrácia végrehajtó szervezetét gyalázni, sem pedig egyértelműen venni a törvény és a végrehajtás viszonyát 1939-ben és 1946-ban. Szövetkezeti életünkben, szövetkezeti szervezetünk jelenlegi állása mellett azonban indokolt ez az emlékezés, mert ezen a területen a törvény jogszabályai és az élet valóságos problémáinak a megoldása nem esnek megnyugtatóan egybe. Mégoly jó törvény meghozatala esetén is itt van elrontott szövetkezeti szervezetünk, ez meghiúsíthatja a törvény minden helyes előírásának az érvényesülését.

Szövetkezeti törvényünk igen jó lesz, ne essünk azonban abba az illúzióba, hogy a jó törvény megoldja szövetkezeti életünk minden jelenleg oly égető és súlyos problémáját. Világosan kell látnunk, hogy a törvény nem jelent megoldást, csak jogszabályaival megteremti a megoldás lehetőségeit. Pontosabban: néhány problémára megoldást hoz, a legsúlyosabb szövetkezetpolitikai kérdésekben azonban csak a megoldás lehetőségeit teremti meg.

Mit old meg a szövetkezeti törvény?

Mindenekelőtt tiszta helyzetet teremt a szövetkezetek és a kereskedelem viszonyában. Azzal, hogy törvénybe iktatja a szövetkezetek különleges közérdekű jellegét, hogy a szövetkezetek támogatását állami feladatnak jelöli meg, s végül, hogy bizonyos adó- és illetékkedvezményt biztosít a szövetkezeteknek, elismeri a szövetkezeti törvény, hogy a kereskedelem mellett, de esetenként a kereskedelem-

* *Szabad Szó, 1946. december 7.*

mel szemben is politikailag és gazdaságilag egyaránt életbevágó érdeke a demokráciának a szövetkezetek fejlesztése. A kereskedők érdekképviselete és a Magyar Nemzet cikke ugyan élesen elítéli ezt a törekvést, de ez nem változtat azon, hogy ez a demokrácia elsőrendű érdeke, és ez lesz a törvény rendelkezése.

Utat nyit a szövetkezeti törvény a szövetkezetek alakulásának, cégbejegyzésének és iparengedélyének szinte már járhatatlan bozótjában. Mai jogszabályaink szerint valóságos kálváriajárás a szövetkezetek megalakulásának és működésének jogszerű elismertetése, és ez igen komoly akadálya szövetkezeteink egészséges fejlődésének. A törvényjavaslat e tekintetben lényeges egyszerűsítést és könnyítést hoz, ami egycsapásra megkönnyíti a szövetkezetek életét.

A szövetkezeti Kamara és a szövetkezeti Vásár megalapítása pedig olyan intézményekkel gazdagítja a magyar gazdasági életet, amelyek a szövetkezeteket méltó helyükre állítják, és alkalmat adnak arra, hogy szövetkezeteink irányító szerepet töltsenek be gazdasági életünkben.

Ennyi az, ami egycsapásra megoldódik a szövetkezti törvénnyel. Szövetkezeti életünk legsúlyosabb szövetkezetpolitikai gondjai azonban a törvény után is megoldatlanul maradnak, mert a törvény nem a megoldás felől intézkedik, hanem csak meghatározza a megoldás jogi lehetőségeit. A szövetkezeti életnek ilyen központi kérdése a központoknak és a tagszövetkezeti hálózatoknak az ügye. E tekintetben a törvényjavaslat szabályozza a központok és a tagszövetkezetek jogviszonyát, körülírja a központok különböző típusait, de nem rendelkezik a központok ilyen vagy amolyan megszervezése kérdésében. Szakszövetkezeti központokról és tájszövetkezeti központokról rendelkezik a törvényjavaslat, és bizonyos feltételek mellett lehetővé teszi a szakszövetkezeti központoknak egy országos szakszövetkezeti központba való egyesülését.

Ezen a ponton maradnak nyitva a kérdések, s ezen a ponton maradnak megoldatlanul a törvények után is szövetkezeti életünk emésztő problémái. Mégpedig azért, mert a törvény idevágó jogszabályai és a szövetkezeti élet jelenlegi szervezetei szinte reménytelenül ellenkeznek egymással.

Szakszövetkezeti központokról beszél a törvényjavaslat, s ilyen értelemben rendelkezett a 2330/1946. M.E. rendelet is. A valóságban azonban nincsenek szakszövetkezeteink. A hitelszövetkezeteket kikapcsolva három szövetkezeti központunk van, jogszabálynál fogva mind a három bizonyos szakszövetkezeti feladatra lenne hivatva, ténylegesen azonban mindegyik teljes, egyetemes szövetkezeti tevékenységet igyekszik kifejteni. A mezőgazdasági termények értékesítésére hivatott MSzK fogyasztási javak beszerzésével, sőt hitelnyújtással is foglalkozik, a fogyasztási javak beszerzésére és elosztására hivatott FSzOK mezőgazdasági termékek fölvásárlásával, sőt exportálásával is foglalkozik, a mezőgazdasági termelés megszervezésére és fejlesztésére hivatott FOK pedig szövetkezeti boltok áruellátásával is kénytelen foglalkozni. Emellett pedig a felemás helyzet folytán avval is foglalkoznak a szövetkezeti központok, hogy egymás működését jogszabályra hivatkozva kifogásolják, és ahol lehet akadályozzák, illetve lekonkurrálják. Ez pedig olyan keserves és reménytelen helyzet, amelyen sürgősen segíteni kell, s maga a törvény megalkotása nem segíthet.

Kovács Imre múlt heti cikkében arról beszélt, hogy a MSzK ideális központ lehetne egy nagy agrárszövetkezeti hálózat élén, ha hozzájuthatna mindazokhoz a jogosítványokhoz, iparengedélyekhez, amelyek működéséhez szükségesek lennének. Ebben a tételben azonban két hiba van. Az egyik az, hogy az MSzK nem agrárszövetkezeti központként létesült, hanem mezőgazdasági értékesítő szövetkezeti központként. Ha tehát olyan agrárszövetkezeti központ igyekszik lenni, amely a mezőgazdaság minden szövetkezeti szükségletét ki akarja elégíteni, akkor többé már nem is szakszövetkezeti központ. S ténylegesen valóban nem szakszövetkezeti központ. A másik hiba pedig az, hogy az MSzK arra tart igényt, hogy „egy nagy agrárszövetkezeti hálózat" legyen, amikor se nem egyetlen agrárszövetkezeti központ, se nem szövetkezeti hálózat. Nem egyetlen, mert enyhén szólva legalább annyira, mint az MSzK, a FOK is szövetkezeti központja a mezőgazdaságnak, a mezőgazdasági fogyasztási szövetkezeti hálózat pedig az FSzOK-nak az alkatrésze, s nem szövetkezeti hálózat, mert nem tagszövetkezetekre, hanem kereskedői, bizományosi hálózatra épült. Éppen ezért túlzás volna úgy állítani be a kérdést, hogy a parasztság szövetkezeti problémái egyértelműek a MSzK problémáival.

Nem az a baj, hogy az MSzK-t nem engedi élni a többi szövetkezeti központ vagy a szövetkezeti minisztérium — minden jel arra mutat, hogy egész jól megél —, hanem az a baj, hogy általában egymástól nem tudnak élni a szövetkezeti központok, mert kikerülhetetlenül konkurrálnak egymással. S itt legtöbbet igazán a földműves szövetkezeti központ panaszkodhatna, mert mind értékesítő, mind beszerző tevékenységében egyformán akadályozza a másik két szövetkezeti központ, pedig a legtöbb szegényparaszt a földműves szövetkezettől várja a szövetkezeti segítséget. A megoldás tehát nem az, hogy hárítsunk el minden akadályt annak az útjából, hogy a MSzK „egy nagy agrárszövetkezeti hálózat" lehessen, mert akkor legegyszerűbb megszüntetni a másik két szövetkezeti központot. Az a megoldás egyedüli útja, ha rendet teremtünk a központok között vagy úgy, hogy tényleges szakszövetkezeti központokká szorítjuk őket, az egyiket a fogyasztás, a másikat a termelés, a harmadikat az értékesítés területén, vagy egyetlen szövetkezeti központba tömörítjük őket, amelyen belül minden lehetősége megvan az ésszerű munkamegosztásnak.

Ez az a probléma, amit a törvény nem old meg. Szakszövetkezeti központról beszél, de nem gondoskodik annak biztosításáról, hogy a szövetkezeti központok ténylegesen szakszövetkezeti központok legyenek, s tartsák tiszteletben egymás köreit, és szükségszerű munkamegosztást alakítsanak ki egymás között. Ezt a munkamegosztást még közös dajkájuk, az államhatalom sem tudta eddig kialakítani, annyira igyekszik mindegyik központ általános szövetkezeti tevékenységet kifejteni. Arról is rendelkezik a törvényjavaslat, hogy a szakszövetkezeti központok milyen föltételek mellett egyesülhetnek egy országos szakszövetkezeti központban. Itt viszont az a baj, hogy országos szakszövetkezeti központról beszél, ami föltételezi azt, hogy először valóban szakszövetkezeti központok legyenek, s ilyenek egyesüljenek egymással.

A törvényjavaslat tehát mind a szakszövetkezeti központok fejlődésének, mind ezek egy központba való egyesülésének a lehetőségét megteremti, anélkül azonban,

hogy akár az egyik, akár a másik utat járhatóvá tenné. Ezt a szövetkezeti politikának kell sürgősen elvégezni. De nagyon sürgősen, mert a szövetkezeti központok egymás ellen való konkurrenciája mind az államnak, mind a szövetkezetekbe tömörült parasztságnak és munkásságnak nagyon sokba kerül.

A megoldás természetesen politikai kérdés is. Politikai kérdés is, mert a szövetkezeti mozgalom ügye politikai mozgalom ügye is, de azért is, mert a központok tevékenységében valóban igen nagymértékben érvényesülnek politikai szempontok akkor is, ha ezt nyíltan kimondják és akkor is, ha elhallgatják. Meggyőződésem azonban, hogy nem az a szövetkezeti mozgalom politikai alapkérdése, amit az egyes központok képviselői olykor elkeseredetten vitatnak. Nem az tehát, hogy agrárszövetkezeti hálózat vagy munkásszövetkezeti hálózat legyen-e, hanem az, hogy egészséges szövetkezeti mozgalom, virágzó szövetkezetek, jól működő szövetkezeti központ, vagy a mindenen keresztül haszonra törő és termelőt, fogyasztót egyaránt kiuzsorázó kapitalista kereskedelem szabadjára eresztése. Ez a szövetkezetek alapvető politikai kérdése és ez a demokrácia gazdaságpolitikájának a sarkpontja.

A megoldás tehát mind szövetkezeti, mind politikai téren ott van, hogy meg kell teremtenünk a szövetkezeti egységet, mert különben tönkretesszük a magyar szövetkezeti mozgalmat, s szabadjára engedjük azt a kereskedői kalmárkodást, amely miatt annyit szenvedett már mind a parasztság, mind a munkásság.

S nem hiszem el, hogy ez lehetetlen lenne. Sem politikai, sem gazdasági szempontból nem lehetetlen.

Nem lehetetlenség ez politikailag azért, mert akár így, akár úgy, a koalíció még nagyon sokáig egyetlen lehetséges formája a magyar demokráciának, s a parasztság és munkásság gazdasági és politikai együttműködése az egyetlen útja a népi demokrácia fejlődésének. S ahogy politikailag ezt meg tudtuk teremteni, úgy a gazdasági életben sem lehetetlen. Ahogy a politikai életben közös ellenség ellen kell küzdeni a parasztságnak és a munkásságnak, úgy a gazdasági életben is a mindkét dolgozó osztályt egyformán fojtogató kapitalizmust kell a szövetkezetek részére megfékezni.

De nem lehetetlen ez szövetkezeti vonalon sem. A szövetkezeti mozgalomnak az a legnagyobb igazsága a kereskedelemmel szemben, hogy alkalmas arra, hogy megrövidítse az utat a termelőtől a fogyasztóig, s kikapcsolja a közvetítő kereskedelem sok ragadós kezét az áruforgalomból. Ezt pedig csak úgy tudja elérni, ha termelő paraszt és fogyasztó munkás, vagy termelő munkás és fogyasztó paraszt közös erővel segíti fölhúzni a szövetkezeti hálózat hatalma ívét.

A szövetkezeti törvény megteremti a jogi lehetőségeit a szövetkezeti egységnek. De csak a lehetőségét, politikai erőfeszítésünkön múlik, hogy ezt a lehetőséget valósággá tegyük. Ezen pedig a szövetkezeti mozgalom sorsa fordul meg, s ezen keresztül a magyar demokrácia gazdaságpolitikájának a sikeressége.

Bibliotheca Academiae Scientiarum Hungaricae
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat főigazgatója
Felelős szerkesztő: Nagyné Havas Anna — Műszaki szerkesztő: Nyárádi Tamásné
A borító- és kötésterv: Urai Erika munkája
Terjedelem: 44,33 (A/5) ív
88.17135 Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat — Felelős vezető: Hazai György

Ára: 101,– Ft

Erdei Ferenc Politikai írások 1.

507606